

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA
TOPRAK KAVRAMI VE KAVRAM ALANI**

Sema BAL

DOKTORA TEZİ

**Danışman: Prof. Dr. Vildan COŞKUN
Ortak Tez Danışmanı: Prof. Dr. Murat ELMALI**

OCAK - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA
TOPRAK KAVRAMI VE KAVRAM ALANI

DOKTORA TEZİ

Sema BAL

Enstitü Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

“Bu tez 10/01/2024 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ
Prof. Dr. Vildan COŞKUN	Başarılı
Doç. Dr. Hakan AYDEMİR	Başarılı
Doç. Dr. Mehmet GÜRLEK	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Orhan KAPLAN	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ISPARTA	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☐

Hayır ☒

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Sema BAL

10/01/2024

ÖN SÖZ

Toprak kavramını kavram alanıyla birlikte odağına alan bu çalışmada konuşma dili üzerinden zihne ulaşmak ve böylece Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının algı dünyasında toprağın ne anlama geldiğini, nasıl bir yer tuttuğunu, ne öneme sahip olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Bu maksatla tezin malzemesi, toprak sözlerinin konuşma dilinde doğal olarak kullanıldıkları bağlamlara ulaşmanın mümkün olduğu deşifre ağız metinleri taranarak oluşturulmuştur. Bir doküman analizi olan çalışmada ana kütleyi oluşturmak için derlenen örnekler daha sonra çerçeve anlam bilimi bakış açısıyla incelenerek ağız konuşurlarının zihinlerindeki çerçeveler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üç bölümden müteşekkil olan tezin ilk bölümünde konuyla ilgili tanımlar verilmiş ve kuramsal çerçeve anlatılmıştır.

İkinci bölüm malzemenin işlendiği ve tespit edilmiş olan çerçevelerin verildiği İnceleme bölümüdür.

Üçüncü bölüm ise malzemeyi oluşturan toprak sözlerinin çerçeveleri dikkate alınarak hazırlanmış olan Toprak Bağlam Sözlüğünden oluşmaktadır.

Geniş bir bakış açısına ulaşmak amacıyla oldukça hacimli bir malzeme işlenerek meydana getirilen bu tezle, konuşma dili üzerinden iz sürülerek ağız konuşurlarının zihinlerindeki toprak algısının aydınlatılmasına çalışılmıştır. Çalışmanın, gelecekte hazırlanması ümit edilen Türkiye Türkçesi ağızları tematik sözlüğünün toprak maddesini oluşturarak literatüre katkı sağlaması, ayrıca dil araştırmacılarınca ülke çapında derlenmiş ağız malzemesinin işlenmesi ve dil bilimsel yöntemlerle incelenmesi bakımlarından da yeni çalışmalar için örnek teşkil etmesi ve teşvik edici olması umulmaktadır.

Bu tezin hazırlanmasında akademik bilgi ve tecrübesiyle her zaman yanımda olan ve insani desteğini de esirgemeyen danışman hocam sayın Prof. Dr. Vildan Coşkun'a, yüksek lisansımı bitirdiğim günden doktora tezimi tamamlayana kadar hem Eski Türkçe hem Dil Bilimi alanında kendimi geliştirmem için her daim yardımcı olup yol göstermiş ortak tez danışmanım sayın Prof. Dr. Murat Elmalı'ya içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez konumu birlikte belirlediğimiz eski danışmanım sayın Dr. Muharrem Öçalan'a birlikte çalıştığımız süredeki desteği için teşekkür ederim.

Hem akademik çalışma tarzını hem de insaniyet ve zarafetini her daim örnek alacağım muhterem hocam sayın Doç. Dr. Hakan Aydemir'e de ayrıca minnet ve şükranlarımı sunarım.

Sevgi ve desteklerinden güç aldığım değerli dostlarım Dr. Emine Neşe Aldemir, Dr. Bedriye Gülay Açar Çalık, Ülkü Cerit, Öznur Üstbaş, Doç. Dr. Uğur Uzunkaya'ya, tezimdeki çizimlerle ilgili yardımları için arkadaşım ressam Doğukan Er'e ve bir ömür beni her zaman koşulsuz desteklemiş sevgili aileme tüm zamanlarımız ve ayrıca doktora sürecimdeki destekleri için sonsuz teşekkür ederim.

Sema BAL

10/01/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii

GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: TANIMLAR VE ÇALIŞMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ.....	8
1.1. Türkiye Türkçesi Ağızları	8
1.2. Kavram	9
1.2.1. ‘Kavram’ın Sözlük Karşılıkları ve Dil Bilimcilerin ‘Kavram’ Tanımları.....	9
1.3. Kavram Alanı	11
1.3.1. Dil Bilimi Sözlüklerindeki Kavram Alanı Tanımları.....	12
1.4. Toprak Kavramı.....	13
1.4.1. Toprak Kavramının Tanımı.....	13
1.4.1.1. Sözlük Tanımı	13
1.4.1.2. Ziraat Tanımı.....	14
1.4.2. Toprak Kavramının Algılanışı.....	14
1.5. Bilişsel Dil Bilimi ve Bilişsel Anlam Bilimi (Cognitive Linguistics and Cognitive Semantics)	18
1.6. Çerçeve Anlam Bilimi (Frame Semantics).....	25
2. BÖLÜM: İNCELEME	32
2.1. Toprak Kavram Alanını Oluşturan Tüm Çerçeve Elemanları: Öz Nitelikler ve Değerler	34
2.2. Toprak Sözlerinin Çerçeveleri.....	64
2.3. Örnek Çerçeve Çizimleri	136
2.3.1. Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	136
2.3.2. Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	140
2.3.3. Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnekler	145
2.3.4. Tüm Toprak Kavram Alanının Çerçevesi	150

2.4. Diğer Dil Bilimsel Bulgular	150
2.4.1. Anlam Bilimi / Semantik.....	150
2.4.1.1. Anlam Genişlemesi.....	150
2.4.1.2. Anlam Kötüleşmesi.....	151
2.4.1.3. Anlam İyileşmesi	152
2.4.1.4. Yan Anlam	152
2.4.1.5. Benzetme	153
2.4.1.6. Aktarmalar	154
2.4.1.7. Çok Anlamlılık	156
2.4.1.8. Eş Anlamlılık	156
2.4.2. Ses Bilgisi / Fonetik.....	157
2.4.3. Ses Bilimi / Fonoloji.....	158
2.4.4. Biçim Bilimi / Morfoloji	158
2.4.5. Söz Dizimi / Sentaks	159
3. BÖLÜM: TOPRAK BAĞLAM SÖZLÜĞÜ	160
 SONUÇ	 446
KAYNAKÇA.....	452
EK.....	462
ÖZ GEÇMİŞ	463

KISALTMALAR

A.	: Ardahan
Ada.	: Adana
Ağ.	: Ağrı
Am.	: Amasya
Antl.	: Antalya
Ard. Tm.	: Ardahan İli Türkmen Uruğu Ağzı
Ayd.	: Aydın
Bal.	: Balıkesir
Bart.	: Bartın
Bit.	: Bitlis
Bo.	: Bolu
Burd.	: Burdur
Burs.	: Bursa
Çank.	: Çankırı
Çe.	: Çermik
Çev.	: Çevirmen
Çor.	: Çorum
Çü.	: Çüngüş
Den.	: Denizli
Ed.	: Editör
El.	: Elâzığ
Er.	: Erzurum
Esk.	: Eskişehir
Gaz.	: Gaziantep
Gir.	: Giresun
Iğd.	: Iğdır
Iğ. Ay.	: Iğdır ili Ayrım Uruğu
İzmr.	: İzmir
K.	: Kars
KahMar.	: Kahramanmaraş
Kar. Ter.	: Kars İli Karapapağ=Terekeme Uruğu Ağzı

Karab.	: Karabük
Kas.	: Kastamonu
Kırş.	: Kırşehir
Kon.	: Konya
Mal.	: Malatya
Man.	: Manisa
Muş Ter.	: Muş Terekeme Ağzı
Muş	: Muş
Niğ.	: Niğde
Osm.	: Osmaniye
Pom.	: Pomak Ağzı
Ri.	: Rize
Siv. Ter.	: Sivas Vilayeti Kangal Kazası Terekeme Ağzı
Siv.	: Sivas
Tok.	: Tokat
Tra.	: Trabzon
V.	: Van
Yay.	:Yayınları
Yoz.	: Yozgat
Zo.	: Zonguldak

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Toprak Sözlerinin Çerçevesi	135

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	137
Şekil 2: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	138
Şekil 3: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	138
Şekil 4: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	139
Şekil 5: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	139
Şekil 6: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	141
Şekil 7: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	142
Şekil 8: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	142
Şekil 9: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	143
Şekil 10: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	143
Şekil 11: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri.....	144
Şekil 12: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek ..	146
Şekil 15: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek ..	148
Şekil 16: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek ..	148

ÖZET	
Başlık: Türkiye Türkçesi Ağızlarında Toprak Kavramı ve Kavram Alanı	
Yazar: Sema BAL	
Danışman: Prof. Dr. Vildan COŞKUN	
Ortak Tez Danışmanı: Prof. Dr. Murat ELMALI	
Kabul Tarihi: 10/01/2024	Sayfa Sayısı: viii (ön kısım) + 463 (ana kısım) + 1 (ek)
Türkiye Türkçesi Ağızlarında Toprak Kavramı ve Kavram Alanı başlıklı bu tez Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihninde toprak kavramının maddi ve manevi bakımdan nelere karşılık geldiğinin, nasıl bir yer tuttuğunun ağız metinleri üzerinden ortaya konması amacıyla hazırlanmıştır. Bilişsel dil bilimi bakış açısıyla dil kullanımı üzerinden zihne ulaşmak hedeflenmiş, bu maksatla bilişsel dil biliminin teorilerinden biri olan çerçeve anlam bilimi (frame semantics) yaklaşımı inceleme metodumuzun temelini oluşturmuştur. Konuşma dili üzerinden zihindeki kavramsallaştırma sürecini anlamak maksadıyla çalışmamızın malzemesi, ağız araştırmacılarının çalışmalarında yer alan deşifre ağız metinleri satır satır taranarak oluşturulmuştur. Türkiye Türkçesi ağızlarına dair akademik çalışmaların başladığı tarihten bu yana hazırlanmış ağız çalışmalarından kitap formatında yayımlanmış olanlarla yayımlanmamış doktora tezlerinin mümkün olduğunca tümüne ulaşmaya çalışılmıştır. Ağzına dair kitap veya doktora tezi formatında çalışma bulunmayan kimi iller için varsa merkez ağzı üzerine yapılmış bir yüksek lisans tezine başvurulmuştur. Tez bir anlam bilimi çalışması olduğundan malzeme oluşturulurken bağlamı içerisinde incelenebilecek örnekler derlenmiş, bu nedenle de çalışmaların sözlükçe bölümlerinde bulunup metinler içerisinde geçmeyen veya liste halinde verilmiş örneklerle söz varlığı çalışmaları hariç bırakılmıştır. Üç bölümden oluşan tezin birinci bölümünde araştırmanın üzerine inşa edildiği temel kavramlar ve kuramsal çerçeve verilmiştir. İkinci bölüm, toprak kavram alanının çerçevelerinin, tüm unsurlarıyla ve örnek çizimleriyle birlikte ortaya konup değerlendirildiği İnceleme bölümüdür. Üçüncü bölüm ise ağız konuşurlarının zihnindeki toprak kavram alanını oluşturan kavram çerçevelerinin tespit edilmesini ve çözümlenmesini sağlayan bağlam sözlüğünden oluşmaktadır. Böylece Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihin dünyasındaki toprak kavramı, toprağın milletin yaşamında nasıl bir yer aldığı ve nasıl algılandığı aydınlatılmaya çalışılmıştır.	
Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi Ağızları, Toprak Kavramı, Kavram Alanı, Bilişsel Anlam Bilimi, Çerçeve Semantiği	

ABSTRACT	
Title of Thesis: Soil Concept and Its Conceptual Field in Turkish Dialects	
Author of Thesis: Sema BAL	
Supervisor: Prof. Dr. Vildan COŞKUN	
Co-Supervisor: Prof. Dr. Murat ELMALI	
Acceptance Date: 10/01/2024	Number of Pages: viii (pre text) + 463 (main body) + 1 (add)
This dissertation titled Soil Concept and Its Conceptual Field In Turkish Dialects was prepared in order to reveal what the concept of soil corresponds to and what kind of place it occupies in the minds of Turkish dialect speakers living within the borders of the Republic of Turkey in material and spiritual terms through dialect texts. It is aimed to reach the mind via language use through the perspective of cognitive linguistics and for this purpose, frame semantics approach, one of the theories of cognitive linguistics, has formed the basis of our method of analysis. In order to understand the conceptualisation process in the mind through spoken language, the material of our study was compiled by line-by-line scanning of the transcribed dialect texts in the studies of dialect researchers. It has been attempted to reach as far as possible all of the published books and unpublished doctoral theses prepared on the Turkish dialects since the beginning of dialect studies in Turkey. For some cities where there were no books or doctoral dissertations on their dialects, a master's thesis on the central dialect of the city was used, if available. Since the dissertation is a semantics study while generating the study material, only examples that are possible to be examined in their contexts were compiled. For this reason, lexicographical studies on Turkish dialects are excluded, as well as phrases that are found in the glossary sections or word lists of the dialect studies but are not mentioned in the deciphered texts. In the first chapter of the thesis, which consists of three chapters, the basic concepts and theoretical framework on which the research is built are given. The second chapter is the Review chapter in which the frames of the conceptual field of soil are presented and evaluated with all their elements and sample drawings. The third chapter consists of a context dictionary that enables the identification and analysis of the concept frames that constitute the conceptual field of soil in the minds of dialect speakers. Thus, the concept of soil in the minds of Turkish dialect speakers, how it is perceived by them and how it takes place in their lives, was attempted to be clarified.	
Keywords: Turkish Dialects, Soil Concept, Conceptual Field, Cognitive Semantics, Frame Semantics	

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Türk insanı tarihi süreçte farklı dini inanışları benimsese de toprağa her zaman dini anlamlar yüklemiş ve kutsiyet atfetmiştir. Topraktan yaratıldığına ve toprakla başladığına inandığı yaşamının sonunda yine toprağa gömülerek yaratıcısına kavuşacağına inanmıştır. Kimi zaman toprağı iki dünyayı ayıran bir hat, kimi zaman canlı bir varlık gibi düşünmüştür. Atalarının mezarlarının bulunduğu toprakları vatan bellemiş, toprağı rızık ve yaşam kaynağı olarak benimsemiştir.

Toprak kavramına dair bu kültürel ve dini altyapıya doğan, ayrıca geçimini büyük ölçüde tarım ve hayvancılıkla sağladığı için her zaman toprakla iç içe olan Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının yaşamında, zihninde toprağın doğal olarak çok büyük bir yeri vardır. Zihinlerde doğup gelişen bu kavramın dildeki yansımaları; toprakla ilgili adlandırmalar, benzetmeler, yakıştırmalar, deyimler, atasözleri gibi sözcük ve ifadeler üzerinden görülmekte, konuşanın algısı bilhassa çoğunlukla otomatik bir biçimde gerçekleşen konuşma dilindeki sözcük ve ifade seçimleri üzerinden açığa çıkmaktadır. Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının his ve algı dünyasında, dünya görüşünde, toprak kavramının maddi ve manevi olarak ne anlama geldiğinin, nasıl bir yer bulduğunun, kavramın günlük konuşma dilindeki tezahürleri üzerinden bilişsel anlam bilimi bakış açısıyla araştırılarak tespit edilmesi çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Yaşamı ve varoluşu açısından büyük öneme sahip olan toprak kavramının toplumun zihninde nasıl yapılandığını, nasıl algılandığını anlamak onun zihnindeki önemli bir çerçeveyi aydınlatmak anlamına gelecektir. Toprak gibi yaşamında geniş yer tutan bir varlığı kendi algısında kavramlaştırma biçimi toplumun; dünya görüşü, zihin yapılanması, düşünce sisteminin nasıl işlediği hakkında olduğu kadar bu işleyiş nedeniyle Türk dilinin nasıl şekillendiği konusunda da kayda değer bilgiler verecektir. Dilin oluşma ve işleyiş sistemini anlamak zihin organizasyonunu, algılanan veriyi düzenleyerek kavramsallaştıran zihnî mekanizmanın işleyişini anlamakla mümkündür. Bu kavrayış çift taraflıdır ve zihnin çalışma biçiminin çözümlenmesine de dil önemli bir kanaldır. Bu tezde dilden yola çıkılarak zihne ulaşmak hedeflenmiştir.

Mümkün olduğunca her ilden ve çok sayıda ağız metnine ulaşmaya gayret edilerek hazırlanan çalışma, geniş çaplı bir malzemenin işlenmesiyle oluşturulduğundan kapsamlı bir bakış açısına ve genel tespitlere ulaşması bakımından da önemlidir. Tezin malzemesi deşifre ağız metinlerinin satır satır taranmasıyla elde edildiği için toprak sözcük ve ifadelerine kullanıldıkları bağlamlarla birlikte erişmek, böylece de hangi bağlamlarda hangi toprak sözcük ve ifadelerinin seçildiğini ve o sözcük ve ifadelerin ilgili bağlamda hangi anlamları karşılamak maksadıyla kullanıldığını tespit etmek mümkün olmuştur.

Bu geniş çaplı malzeme, anlam biliminde geliştirilmiş en güncel yaklaşım olan bilişsel anlam biliminin teorilerinden biri olan çerçeve anlam bilimi (frame semantics) bakış açısıyla incelenmiştir. Böylece çalışmamız, toprak kavramına hem kapsamlı hem de yeni bir perspektif ile odaklanılmış olması bakımından da önem arz etmektedir.

Çalışmanın Amacı

Dilin esas var oluşunu yansıtan konuşma dili üzerinden çerçeve anlam bilimi (frame semantics) bakış açısıyla Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihnindeki toprak kavramını ortaya koymak amaçlanmıştır. Konuşma dili örneklerine bağlamlarıyla birlikte ulaşmak maksadıyla çalışmanın malzemesini elde etmek için Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılmış olan çalışmalardaki deşifre ağız metinlerine başvurulmuştur. Geniş bir perspektife ulaşabilmek için mümkün olduğunca her ilden ve çok sayıda metne ulaşılmaya gayret edilmiştir.

Çerçeve anlam bilimi anlayışından yola çıkılarak ağız konuşurlarının zihnindeki toprak kavram alanı çözümlenmiş, toprağın milletin algısında nasıl kavramsallaştığı konuşma diline yansımaları üzerinden anlaşılmasına ve şematize edilmeye çalışılmıştır. Yalnızca toprak kavramını göz önüne sermek değil aynı zamanda toprak gibi Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının yaşamında büyük önem arz eden bir kavramın ayrıntılı bir kavram çalışması ile bütünlüklü olarak ortaya konmasıyla hem milletin zihin dünyasının hem de bu zihin yapılanmasının dili nasıl şekillendirdiğinin aydınlatılmasına katkıda bulunmak da amaçlanmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamızda, Türkiye Cumhuriyeti halkının zihnî ve kalbî algılayışındaki toprak kavramının kavram alanıyla birlikte anlam bilimsel olarak tespiti amaçlanmış bu nedenle

de çalışma sahamız Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi sınırları içerisinde konuşulan ağızlar olarak belirlenmiştir.

Toprak kavram alanına girecek ve çalışmamızın ana kütesini oluşturacak sözcüklerin tespiti için ilk olarak sözlüklerdeki ve ziraat kitaplarındaki toprak tanımları derlenerek incelenmiştir. Toprak kavram alanını aşarak ziraat, tarım vb. kavram alanlarının sınırlarına girmeyi engellemek maksadıyla, Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük'ün (2011) toprak kelimesi için verdiği ilk anlamın esas alınması kararlaştırılmıştır. Buna göre genel dilde bilinmeyip ağızlarda yer alan ve toprak kelimesinin birinci sözlük anlamını karşılayan örneklerle genel dilde bilinen tüm toprak sözlerinin geçtiği tüm bağlamlar derlenmiştir. Toprak kavram alanına dair derlenmiş tüm toprak sözcük ve ifadelerinin toprağın özelliklerinden kaynaklanan anlam genişlemeleri sonucunda her bağlam için hangi anlamlara açıldıkları da incelenmiştir.

Böylece doğrudan genel dilde bilinen toprak sözleri ve bunların varyantlarının yanı sıra, içinde toprak sözü varyantlarından birinin geçtiği birden fazla kelimeden müteşekkil ifadeler ve deyimler ile toprak kelimesinin birinci anlamını karşılayan diğer kelime, tamlama ve deyimler tez malzememizi oluşturmuştur. Yalnız toprağa ad olan sözcük ve ifadelerin aranması derlediğimiz tüm kelimelerin isim olması anlamına gelmekle birlikte, “toprak ol-, toprağ başan ola, taşı toprağı altın ol-” gibi örnekler söz konusu olduğunda yardımcı eylemli yapılar ve bir tam cümle olan atasözü ve deyimler de ana kütemize dâhil edilmiştir.

Başlangıçta Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü inceleme malzememizin kapsamı hakkında bir fikir edinmek maksadıyla bu kriterler doğrultusunda baştan sona taranmıştır. Fakat yalnız sözlük çalışması olan bu eser, her madde için örnek cümle verilmemiş bulunduğundan sözcüklerin anlamlarının tespitinde bağlamı aktarmakta yetersiz kalmaktadır. Bir anlam bilimi çalışmasına konu olacak sözcüklerin anlamları tayin edilirken bu sözcükler bağlamlarından ayrı düşünölemeyeceği için taramamız derlenmiş ağız metinleri üzerinden sürdürölmüştür.

Araştırma konusunun o konuya dair bilgi içeren materyaller üzerinden gidilerek incelenmesi doküman analizi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, 187). İnceleme malzemesi ağız araştırmacılarının çalışmalarındaki deşifre metinler taranarak oluşturulmuş olan çalışmamız, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi sınıfına girmektedir.

Tez malzemesi oluşturulurken Türkiye Türkçesi ağızlarının söz varlığı içerisindeki toprak kavram alanına dâhil sözcüklere ulaşmak için öncelikle bu ağızlar hakkında cumhuriyetin ilanından günümüze kadarki süreçte yayımlanmış kitap çalışmalarında, daha sonra ise yayımlanmamış doktora tezlerinde verilmiş deşifre ağız metinleri satır satır taranmıştır. Her bir eser taranmaya varsa, sözlük bölümü araştırılarak başlanmış ve sözlükte yer alan ana külemize dâhil sözcükler kaydedilmiştir. Bu sözlük bölümü taraması, metinlerin taranmasında bir yol gösterici olmakla beraber eserlerdeki sözlük içeriği ile metin içeriğinin her zaman tutarlı olmadığı görülmüştür.

Ana külenin oluşturulması maksadıyla, Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlük'üne (2011) göre toprak kelimesinin birinci anlamını karşılayan sözcükler, bu ağız çalışmalarında yer alan deşifre ağız metinleri satır satır okunarak aranmış, bağlam dikkate alınarak fişlenip derlenmiştir.

Çerçevemiz siyasi sınırlar olarak belirlenince, taranacak olan mevcut çalışmaların tespitinde kolaylık olması açısından ilk etapta plaka kodlarına göre sıralanmış illere göre tasnif tercih edilmiştir. Her ilin altına o ille ilgili olarak yapılmış çalışmaların künyeleri sıralanmış, her bir künyenin altında o çalışma dâhilindeki metinlerde tespit edilmiş kelimeler bağlamlarıyla birlikte verilmiştir. Deşifre metinlerin transkripsiyonlarında bir birlik olmadığı ve varyantların birini diğerinden önde tutmak gibi bir tasarrufumuz bulunamayacağı için alıntılar yapılırken çalışmalardaki transkripsiyona sadık kalınmıştır. Her bir alıntının sonunda, örneğin metinde geçtiği yer (Eser kısaltması, sayfa numarası) şeklinde verilmiştir. Eğer eser birden fazla ilden derlenmiş metinler içeriyorsa sayfa numarasının öncesine, örneğin ait olduğu metnin derlendiği ili belirten bir kısaltma daha eklenmiştir. Aynı eserde sırasıyla; Aydın, Denizli ve Muğla'da derlenmiş metinlerden alınan örneklerin yerlerinin (GBAA Ayd., 93), (GBAA Den., 54), (GBAA Muğ., 94) şeklinde gösterilmiş olması gibi.

Aynı sözcüğün ve/veya toprak manasına gelen birden fazla sözcüğün aynı sayfada paragrafın devamında tekrarlanması durumunda metin, örneklerin tümünü kapsayacak şekilde tek parça olarak alınmış, bağlamın anlaşılması için gerekli olmadığından alıntılanmamış bölümler bulunduğu (...) şeklinde belirtilmiştir.

Taramamız kapsamına giren birden fazla sözcük aynı paragrafta bir arada yer alıyorsa, ilgili kısım bağlam bozulmamaya çalışılarak bir bütün halinde alıntılanmış, her bir sözcük

maddeesinde aynı alıntı mükerrer olarak verilmiş ve ilgili madde başına göre yeniden ele alınmıştır.

Eserlerin sözlükçe bölümlerinde ve ağız metinlerinde yer alan ilgili örnekler zikredilen şekilde illere göre derlendikten sonra, yalnız sözlükçelerde veya eser içerisinde verilmiş listelerde yer alan ve bağlamı bulunmayan örnekler hariç bırakılarak bağlamıyla birlikte bulunmuş örnekler ayıklanmıştır. Bağlamlı örnekler bu kez alfabetik olarak dizilmiş, her bir örnek incelenerek geçtiği bağlamda hangi anlamı karşıladığı tespit edilmiş böylece derlenen malzemenin bir bağlam sözlüğü oluşturulmuştur. Toprak sözlerinin ağız metinlerinde geçtiği tüm bağlamları içeren bu bağlam sözlüğünde yine varyantların birini incelemek gibi bir tasarrufumuz bulunmadığından alfabetik olarak ilk gelen varyant madde başı yapılmış, madde başının altında önce tüm varyantlar sıralanmış, ardından bağlamsal anlamlar verilmiştir. Deyim, atasözü, dua, beddua, tekerleme gibi ifadeler, içlerinde geçen toprak sözünün madde başında, o toprak sözünün anlamı o başlık altındaki hangi bağlamsal anlamı karşılıyorsa o anlam altında sunulmuştur. Madde başlarının alfabetik sıralanmasında yalnızca toprak ve yer sözcükleri için istisna yapılmıştır. En çok sayıda örneğe sahip olan toprak sözcüğünün, standart dilde bilindiği hâliyle ve varyantlarında en çok görüldüğü şekliyle T harfinde aranacağı düşünülerek bu sözcük, D harfi altında değil T harfi altında verilmiştir. Yalnızca bir tane cer varyantı dışında tüm varyantları sözcük başında y bulunduran yer sözcüğü de standart dilde bu şekilde bilindiği ve neredeyse tüm örneklerde y'li şekliyle bulunduğundan Y harfinde aranacağı düşünülerek bu harf altına konulmuştur.

Her bir örnek bu bağlamsal anlamlara atanırken bilişsel anlam bilimi görüşlerinden biri olan çerçeve anlam bilimi (frame semantics) bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Böylece toprak kavramının ağız konuşurlarının zihnindeki yapılanmasına, bağlamlara göre yaptıkları sözcük ve ifade seçimleri üzerinden ulaşılması amaçlanmıştır. Toprak sözlerinin zihnindeki toprak kavram alanında hangi çerçeveleri karşıladığı, bu çerçevelerin toprak kavramına ait hangi öz nitelikleri çağrıştırdığı tespit edilmeye ve böylece toprak kavramının Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihnindeki yapılanmasının bütün bir şeması ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Kapsam

Çalışmamızın kapsamı, Türkiye Türkçesi ağızlarında toprak kavram alanının tespiti için, Türkiye Cumhuriyeti içerisinde konuşulmakta olan ağızlar üzerine yapılmış olan ağız çalışmalarındaki deşifre ağız metinlerinden derlenmiş, genel dilde bilinen toprak sözlerinin geçtiği tüm bağlamlar, yalnız ağızlarda bulunan ve toprak kelimesinin Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'teki (2011) birinci anlamını karşılayan sözcükler ve tüm bu toprak sözcük ve ifadelerini içeren yardımcı eylemli yapılar, deyim, atasözü, dua, beddua gibi kalıp sözler ve ikilemelerden müteşekkildir. Cumhuriyetin ilanından günümüze değin Türkiye Türkçesi ağızlarını inceleyen yayımlanmış kitaplar ve yayımlanmamış doktora tezlerinin mümkün olduğunca tümü temin edilerek taranmaya çalışılmıştır. Daha sonra kitap formatında yayımlanmış olan doktora tezlerinin kitap versiyonları tercih edilmiştir.

Tezimiz kapsamında **84 adet yayımlanmış kitap, 27 adet doktora tezi ve 10 adet yüksek lisans tezi olmak üzere 121 eser içerisinde toplam 24.169 sayfa deşifre ağız metni** taranmıştır.

Sınırlılıklar

Bir kavram çalışması olan tezimizin ana kütlesi daha önce yayımlanmış ağız çalışmalarından ve ağızlar üzerine yapılmış doktora tezlerinden derlenmiştir. Yani taradığımız metinler şahsımızca derlenmemiş ve deşifre edilmemiş olup birincil kaynaktan edinilmemiştir. Bu nedenle çok sayıda araştırmacının ve derleyicinin gözünden kaçmış olası hatalarının tümünün bizim çalışmamızın da hataları olması riski söz konusu olmuştur.

Tezimizin en büyük zayıflığı olan bu yön, ufak tefek yazım hataları söz konusu olduğunda sorun teşkil etmemekle birlikte maalesef tüm çalışmalarda sözlük kısmı yer almadığı için kimi kelimelerin yöreye mahsus kullanımlarındaki anlamlarına ulaşmamızda zorluklara yol açmış, yanılmamız riskini doğurmuştur.

Ana kütlemizi mevcut çalışmalardan derlemiş olmamız bu çalışmaların kapsamıyla sınırlı kalmamıza neden olmuştur. Bazı illerimizde birden fazla çalışma yapılmış olması bazı illerimizde ise hiç çalışma yapılmamış olması veya yapılmış çalışmalarda az miktarda derlenmiş metin verilmiş olması her ilimiz için eşit oranda veri üzerinden gidememiş olduğumuz anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda mevcut çalışmaların konu kapsamlarıyla da sınırlı kalmamıza yol açmıştır. Çok farklı konular hakkında görüşme

yapılmış olan kaynak kişiler, her zaman topraktan bahsetmemişlerdir. Böyle bir kavram çalışması için derleme yapılmış olsa elbette doğrudan toprak kavramı ile ilgili malzeme toplamak üzere sorular hazırlanıp diyaloglar o yönde sürdürülecekti. Tabii bu kadar geniş çaplı bir derleme çalışması bir doktora tezinin kapsamını aşacağından halihazırda derlenmiş olan malzemenin kullanılması yoluna gidilmiştir. Bu yol bir yandan da cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar olan bir zaman dilimine bakış sağladığı için unutulmuş, kullanımdan kalkmış kimi sözcüklere erişim sağlamıştır. Doğrudan toprak ile ilgili derleme yapılması durumunda tespit edilebilecek sözcüklerin daha fazla olduğunu varsayabiliriz fakat günümüzde unutulmuş, artık kullanılmayan kimi sözcüklere de yalnızca eski derlemeler yoluyla ulaşma imkânımız mevcuttur. Ağızların, kitle iletişim araçları ve internetin yaygınlaşmasıyla git gide standart dile yaklaşılarak otantik özelliklerini kaybettikleri ve yine değişen yaşam koşulları nedeniyle pek çok ağız kelimesinin kullanımdan kalktığı, unutulduğu göz önüne alındığında burada da geçmiş zamanlarda derlenmiş metinleri içeren ikincil kaynak kullanımının bir eksisinin yanı sıra başka bir artısını görmekteyiz. Geçmiş zamanlarda derlenmiş olan bu metinler sayesinde aynı zamanda şu an hayatta olmayan ve hayatta olanların hatırlamadığı dönemlere dair bilgiler paylaşan kaynak kişilerin algısındaki toprak kavramına da bir bakış yakalayabildiğimizi umuyoruz.

Çalışmamızın, Türkiye Cumhuriyeti siyasi sınırları ile sınırlandırılmış olması da ağızların doğal yayılımı siyasi sınırlara tâbi olmadığından ilk bakışta bir zayıflık olarak düşünülebilir fakat maksadımız Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan insanların kavram dünyasını araştırmak olduğundan yöreselden ziyade bütüncül bir bakış için bu sınırlandırma uygun görülmüştür.

1. BÖLÜM: TANIMLAR VE ÇALIŞMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Türkiye Türkçesi Ağızları

Ağız kavramı Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'te "Aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dili" (2011, 44) şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımda öne çıkan iki unsur vardır, ağız konuşma dilidir ve ses, şekil, söz dizimi, anlam bakımlarından farklılıklar gösterebilir. Dil bilimi sözlüklerindeki tanımlara baktığımızda ise ağız kavramının Mehmet Hengirmen tarafından "ağız (İng. local language; Alm. Mundart, Lokalsprache; Fr. parler, parler local) Ana dilin alanı içinde ses ve söyleyiş yönünden görülen küçük ayrılık. (...) Ağızlarda sözcükler ortak dile göre farklı söyleyişler taşımakla birlikte, bazı kavram ve nesneler için farklı sözcüklerin kullanıldığı da görülür." (2009, 18-19) şeklinde, Günay Karaağaç tarafından ise

"ağız (local language, regional dialect, local dialect, subdialect): Bir yazı dilinin belirli bir bölgesinde konuşulan dil, ağızdır. Bir ölçünlü dil içinde bulunan, coğrafyaya dayalı sesletim farklılıkları, ağız olarak bilinir. Bir dilin kullanımında, çoğunlukla ses, bazen de şekil, anlam ve söz varlığı bakımından birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri, ağızluk dil kullanımıdır." (2013, 75)

şeklinde tanımlandığı görülmektedir. K. İmer, A. Kocaman ve A. S. Özsoy'un Dilbilim Sözlüğü'nde verilen ağız tanımıysa "ağız (subdialect) lehçebilim, toplumdilbilim Ölçünlü dil ya da aynı ölçünlü dilin birleştirdiği lehçe içinde birbirine benzeyen konuşma biçimlerinin/birey dillerinin toplamı" (2011, 19) şeklindedir. Aksan da ağız için "Ağız (parler, Mundart), aynı lehçe içinde, daha küçük yerleşim bölgelerine özgü olan ve daha küçük ayrımlara dayanan konuşma biçimidir." (2009-1, 142) tanımını vermiştir. Bu tanımlarda görülen ortaklık ise ağız kavramının konuşma diliyle ilgili olması, ses, söyleyiş, anlam, söz varlığı bakımlarından görülen farklılıkların "küçük" farklılıklar olmasıdır.

Ağızlar doğal olarak oluşan sözlü dili ifade ettiğinden çoğunlukla ağız bölgelerinin sınırları siyasi sınırlarla örtüşmez. Biz bu çalışmada toprak kelimesinin Türkiye Cumhuriyeti halkının anlayışındaki kavram alanını ortaya koymayı amaçladığımız için inceleme bölgemizi Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde konuşulan ağızlar olarak

belirledik. Dolayısıyla Türkiye Türkçesi ağızları ifadesi tezimiz kapsamında **Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları içerisinde yaşayan halkın konuştuğu Türk dili ağızlarına** karşılık gelmektedir.

1.2. Kavram

Tezimizin ilk problemi ‘kavram’ın tanımlanmasıdır. Genelgeçer bir kavram tanımı bulunmamaktadır. Tanımlar arasındaki farkın, zihin faaliyetiyle dilin ilişkisine çeşitli görüşlerin farklı yönlerden yaklaşmasından doğduğu görülmektedir. Dil ve düşüncenin ilişkisi yüz yıllardır çeşitli yönlerden ele alınarak tartışılan konulardan biridir (Vardar, 1998). Dilin düşünceden ve düşüncenin dilden önce geldiğini savunan araştırmacılar olduğu gibi dil ve düşüncenin var olmak için birbirlerini gereksindiklerini, yalnızca birlikte var veya yok olmalarının mümkün olduğunu savunanlar da olmuştur. Ayrıca ‘kavram’ın ne olduğu farklı disiplinlerce de ele alınmıştır. Bu da bakış açısını değiştirdiğinden tanımlara etki etmiştir. Biz burada öncelikle ‘kavram’ sözcüğünün Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük’teki (2011) anlamına başvuracağız daha sonra ise çalışma sahamız gereği dil bilimi disiplinde bu kavramın ne şekillerde tanımlandığına yoğunlaşacağız. Bu yolla da ‘kavram alanı’ meselesini tarife çalışacağız.

1.2.1. ‘Kavram’ın Sözlük Karşılıkları ve Dil Bilimcilerin ‘Kavram’ Tanımları

‘Kavram’ sözcüğünün birinci anlamı Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük’te “Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, konsept, nosyon” (2011, 1358) olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre kavram, dünyada var olan somut bir varlığa dair zihindeki soyut tasarım olabildiği gibi aynı zamanda yalnızca bir düşüncenin tasarımından ibaret de olabilmektedir. Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü’nde Berke Vardar, ‘kavram’ı “Ortak özellikler taşıyan bir dizi olgu, varlık ya da nesneye ilişkin genel nitelikli bir anlam içeren, değişik deneyimlere uygun düşen, dilsel kökenli her türlü tasarım, düşünüş, imge; bir nesne, varlık ya da oluşun anlaksal imgesi; gösterilen.” (2007, 132) şeklinde tanımlanmıştır. Mehmet Hengirmen ise sözlüğünün ‘kavram’ madde başında “Nesnelerin, duygu ve düşüncelerin zihindeki tasarım biçimi.” (2009, 245) tanımını verirken aynı zamanda “Kavramların kendilerine özgü alanları vardır. Örneğin, ağaç kavramı yeryüzündeki bütün ağaçları kendi kavram alanı içine alır.” (2009, 245) diyerek çeşitli örneklerle kavram alanlarına da değinmiştir. Kamile İmer, Ahmet

Kocaman, A. Sumru Özsoy'un hazırladığı Dilbilim Sözlüğü'nde (2011) 'kavram alanı' madde başı mevcutken 'kavram' madde başına yer verilmediği görülmektedir. Günay Karaağaç ise sözlüğünde meseleyi uzun bir tartışma ile ele almıştır. Söze "Sözlük birimleri tümevarım sonucu ulaşılmış, sosyal ve nedensiz genellemelerden ibarettir. Varlık ve eylem adlarından oluşan sözlük birimleri, varlık ve eylemlerin özelliklerine inmezsizin, onları kavramlar hâlinde bildirirler." (Karaağaç, 2013, 531) tanımıyla başlamış, sözlük birimlerle 'kavram'ı eş tutarak bunu dilsel yapıyla kavramın ancak birlikte var olabileceğiyle açıklamıştır. Meseleyi açarak 'kavramlaştırma'nın tarifini yapmış bu eylemin bir 'tümevarım' bir 'genelleme' olduğuna dikkat çekmiştir. Bugün geline nokta dilciliğin ürettiği bilgilere göre bir dilin söz varlığının iç ve dış öğelerden oluştuğunu belirtmiştir. Karaağaç'a göre dış öğeler başka dil topluluklarından öğrenildiği için bunlarda öncelik önce varlıkla mı yoksa varlığın adıyla mı karşılaşıldığına göre değişmekte, iç öğelerde ise böyle bir öncelik söz konusu olmamaktadır. Buna göre dilin iç öğeleri olan adlar, temsil ettikleri varlıklarla birlikte doğmuştur ve aynı anda var veya yokturlar (Karaağaç, 2013).

Vardar ve Hengirmen'in tanımlarında 'kavram'ın bir 'tasarım' olduğu konusunda ortaklaşmaktadır. Fakat Vardar'ın 'dilsel kökenli her türlü tasarım' Hengirmen'inse varlıkların 'zihindeki tasarım biçimi' ifadelerini kullanarak birbirlerinden farklılaştıkları görülmektedir. Burada yukarıda bahsettiğimiz dilsel yapı ve kavramın hangisinin öncelikli olduğu konusundaki uzlaşmazlık göze çarpmaktadır. Vardar açıkça tasarımın kökenini dilsel olarak belirtmiş Hengirmen bu tip bir vurguda bulunmamıştır. Karaağaç ise yukarıda aktardığımız üzere, sözlük birimlerle karşıladıkları kavramların bir tutulmasının gerekliliğini öne sürmüştür.

Doğan Aksan, herkesçe benimsenmiş bir kavram tanımı olmadığını belirttikten sonra 'kavram'ı tanımlama gayretlerinin bir tarihçesini vermiş, bu uzlaşmazlığa rağmen ruhbilim ve felsefenin sahasına girmeden dilbilimsel anlambilim sınırları içinde yine de 'kavram'ı tanımlamanın mümkün olduğuna inandığını ifade etmiştir. İnsanın dildeki karşılıklarını bilmesinde dış dünyaya ait deneyimlerine dayanarak elde ettiği bilgilere sahip olduğunu, bu bilgilerin her ne kadar muğlak tasarımlardan ibaret de olsalar dilden ayrı olarak insan zihninde var olduklarını öne sürmüştür (Aksan, 2009). Bu ifadelerinden Aksan'ın, kavramın önce geldiğini savunanlar cephesinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Ona göre 'kavram', en kısa şekliyle "ortak nitelikleri olan nesnelere verilen ad"dır (Aksan,

2009-3, 151). Daha açık ve örnekleyerek “1) Kavram, dünyadaki nesnelerin, biçimlerin, olgu, durum ve devinimlerin dilde anlatım buluşudur. (...) 2) Kavram, dünyadaki nesnelerin ortak niteliklerine dayanan, dile özgü bir genelleme, bir soyutlamadır” (Aksan, 2009-3, 151) tanımını vermiştir. Ayrıca kavramların dillere göre farklılık gösterdiğini, aynı ana dilin konuşurları içinse kavramların zihinde canlandığı tasarımların “a) Genel (topluma, dilbirliğine özgü olan), b) Özel (kişiye özgü olan)” (Aksan, 2009-3, 149-152) olarak ikiye ayrılabilmesine değinmiştir.

Vyvyan Evans, A Glossary of Cognitive Linguistics adlı bilişsel dil bilimi sözlüğünde ‘kavram’ı, kavramsallaştırma ve kategorizasyonun merkezinde bulunan temel bilgi birimi olarak tanımlamaktadır. Evans’ın tanımına göre kavramlar, kavramsal sistemin içinde yer almakta ve bebekliğin erken dönemlerinden itibaren algılanan deneyimler üzerinden “algısal anlam analizi (perceptual meaning analysis)” terimiyle anılan bir süreç yoluyla yeniden tanımlanmaktadır. Bu süreç sayesinde, “imgesel şema (image schema)” olarak bilinen en iptidai kavramların meydana çıktığını belirten Evans, sözlüksel kavram olarak adlandırılan dile özgü bir formatta kodlanabilen kavramların, nispeten kararlı bilişsel varlıklar olsalar da dönemsel ve tekrarlanan deneyimler neticesinde değiştirilmelerinin söz konusu olduğunu da bildirmektedir (2007, 31).

1.3. Kavram Alanı

Yapısalcılığın anlam bilimine de uyarlanmaya başlamasının ilk adımı sayılabilecek olan kavram alanı akımı, Jost Trier’in 1931 yılında yazdığı *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes* adlı yazısıyla tanınmıştır (Aksan, 2009). Trier, bu çalışmasındaki (1931/1969) bir dipnotunda alanlardan ilk kez bahsedenin kendisi olmadığını, Saussure’ün yardımı ile mi bu fikri geliştirdiğini bilmediği Günter Ipsen’in *Bedeutungsfeld* (mana-alanı) kelimesini ilk kullanan kişi olduğunu bildirmektedir. Ayrıca 1923’ten beri bu çalışmanın konusu olan fikre varmış bulunduğunu, bu konuda kendisini en çok Saussure’e bağlı ve Leo Weisberger’e yakın hissederken Walther Porzig’in tanımladığı alan kavramını ise kendi düşüncesine uzak bulduğunu ifade etmiştir. Trier bu yazısında, bir sözcüğün mana ve değerini yalnızca komşu sözcüklerin mana ve kapsamlarıyla sınırlandırıldığı vakit kazandığından bahseder. Buna herkesçe anlaşılabilecek iki örnek verir. Sinyal lambalarının renkleri tek başlarına değil, ancak bir sistem dâhilinde onlara tayin edilmiş karşılıklarla bir mana ifade etmektedir ve bir

diplomadaki “eksik” notu da yalnızca en düşük notun “yetmez” orta notun “yeter” olduğu beş not düzeyli bir sistemde “eksik”in bu iki notun arasına düştüğünün bilinmesi durumunda bir anlam ifade edecektir (Trier, 1931/1969). Sözcüğün ancak komşu sözcüklerle birlikte oluşturduğu bütünde aldığı yer ve role göre anlam kazandığını ifade ederek görüşünü açıklayan Trier, aynı zamanda bu bütünün kendine has yapısıyla kişinin zihninde belirmesi gerekliliğini de vurgulamıştır. Yani, kavramın dinleyence anlaşılması kavram alanını oluşturan unsurların, dilsel formların ve onların o alandaki yerlerinin dinleyen için açık olması ile mümkündür (Trier, 1931/1969). Ayrıca Trier, kelimenin kavram komşuları dikkate alınarak yapılan yani kavram alanının bütününden yola çıkan bir inceleme ile dil bilginin dili kullananın şuuruna nüfuz etmesinin mümkün olduğunu ileri sürmüştür. Fakat, dili kullanan için yalnızca dilin o andaki gerçekleşmesi var olduğu, anlam veya sözcüklerin tarihlerinin bulunmadığı göz önüne alınırsa dilin tarihi incelemesinin araştırmacıyı dili kullananın şuurundan kaçınılmaz olarak uzaklaştıracağına dikkat çekmiştir (Trier, 1931/1969). Trier’in bu tariflerinden sonra kavram alanının dil bilimi sözlüklerinde nasıl yer aldığı ve tanımlandığı aşağıda verilmiştir.

1.3.1. Dil Bilimi Sözlüklerindeki Kavram Alanı Tanımları

Berke Vardar ‘kavramsal alan’ madde başında “Bir sözlüksel alanda anlatımını bulan anlamsal alanın dış gerçeklik düzlemindeki kavramsal karşılığı.” (2007, 132) tanımını vermiş ‘anlamsal alan’ ve ‘sözlüksel alan’ı farklı kavramlar olarak ayrı madde başlarında tanımlamıştır. Hengirmen, kavram alanını “Birbirine yakın, birbirini çeşitli açılardan bütünleyen, aralarında ortak bir bağ bulunan kavramların oluşturduğu bütünlük.” (2009, 246) şeklinde tanımlamış, anlamsal alan ve sözlüksel alan madde başlarını da kavram alanı başlığıyla ilişkilendirmiştir. Bunlardan farklı olarak sözcük ile anlamı aynı anda var veya yok olan varlıklar olarak ele alan Karaağaç, kavram alanı madde başına farklı bir açıklama yazmamış, daha önce belirttiğimiz gibi konu hakkında uzunca bir tartışmaya yer verdiği ‘kavram’ madde başı ile ‘anlam alanı’ madde başına yönlendirme yapmıştır. Anlam alanı için verdiği tanım ise “Söz, söz öbeği ve cümle gibi bir dil biriminin gerçek ve öğretilme anlamlarının oluşturduğu alana, anlam alanı denir.” (Karaağaç, 2013, 119) şeklindedir. Karaağaç (2013), bütün anlam olaylarının anlam bölünmeleri ve anlam birleşmeleri şeklinde iki başlıkta toplanabileceğini ileri sürmüştür. Dilbilim Sözlüğü adlı

eserde ‘kavram alanı’ için “Belli bir kavram alanındaki sözcüklerin anlam ilişkilerinin oluşturduğu bütünlük. Trier’in ürettiği bu terim kavramlardan birinde beliren değişikliğin, onunla bağıntılı sözcük anlamlarında da görüleceğini öne sürer.” (İmer vd., 2011, 171) tanımı yapılmıştır. Fakat tanımda ifadenin kendisinin geçmemesi gerekliliği göz ardı edildiğinden tanım maalesef açık değildir. Buna karşın ‘anlam alanı kuramı’ için yapılan tanım kavram alanını tanımlayabilecek bir içeriği sahip görünmektedir. Bu tanım şöyledir: “Sözvarlığındaki birimlerin sözlüklerdeki madde başları gibi birbirinden bağımsız olmadığı, tam tersine bunların içerik açısından birbiriyle çeşitli ilişkiler içinde bulunduğu ve birbirini sınırlandırdığını benimseyen kuram” (İmer vd., 2011, 26). Ayrıca bu yaklaşımın bir sözcüğün tek başına incelenmesine karşı olduğu da ifade edilmiştir. Dil bilimcilerin tüm bu tanımları göz önünde bulundurulduğunda kavram alanı, belli bir kavramın zihinde birlikte yer aldığı, anlamlanmak için onların varlığına ve sınırlandırmasına ihtiyaç duyduğu, ilişki içerisinde bulunduğu diğer kavramlarla oluşturduğu bütün olarak anlaşılmaktadır. Kavramın anlaşılması için hem konuşanın hem dinleyenin zihninde tüm bu bütünün bulunması gerekir.

1.4. Toprak Kavramı

1.4.1. Toprak Kavramının Tanımı

1.4.1.1. Sözlük Tanımı

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük’te toprak sözcüğü için altı anlam verilmiştir. “1. Yer kabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümü, 2. sf. Yer kabuğunun bu bölümünden yapılmış, 3. Arazi, tarla, 4. Memleketli, 5. jeol. Kara, 6. mec. Ülke” (2011, 2371) Bu çalışmada, genel dilde bulunmayıp ağızlarda görülen sözcük ve ifadelerden Türkçe Sözlük’te verilen birinci anlamı karşılayanlar derlenmiş genel dilde bilinen toprak sözlerinin ise Türkçe Sözlük’teki diğer anlamlarıyla beraber karşıladıkları tüm anlamlar tespit edilmiştir.

Ayrıca Türk Dil Kurumu’nun internet sitesinde (<https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 1.12.2023) toprak sözcüğü için Yerbilim Terimleri Sözlüğü’nde “Kayaçların ufalanıp ayrışmasından oluşan ve içine organik kalıntılar karışmış olan yeryüzünün en üst katmanı.”, Coğrafya Terimleri Sözlüğü’nde “Başka yerlerden taşınıp biriktirilen ya da

yerli kayaların fiziksel, kimyasal ve dirimsel yollarla dağılıp çözümleriyle oluşan, türleri, kalınlığı, sürekliliği ve tarım bakımından değerleriyle ayrımlı yüzeysel örtü.”, Biyoloji Terimleri Sözlüğü’nde “Kimyasal, fiziksel ve biyolojik faktörler etkisiyle oluşmuş, organik ve mineral maddelerin değişim ve karışımından meydana gelmiş olan litosferin gevşek kısmı.” tanımlarının yer aldığı bilgisi verilmektedir.

Toprak sözcüğü Altayca araştırmaları kapsamında etimolojisi en çok tartışılan sözcüklerden biri olmuştur (Aydemir, 2003, 103). Hakan Aydemir (2003), önceki görüşlere karşı çıkararak toprak sözcüğü için topu+rA-k ve topa+rA-k etimolojisini önermiştir. Tüm önceki görüşlerin genel bir değerlendirmesi ve Aydemir’in etimolojik çözümlemesi için hem toprak sözcüğünün hem de tozın~tozun, tozan, tozgak, tozut-/tozüt-, tōγ(-), tōz(-), toγ, tōz, toγosun sözcüklerinin tümünün etimolojisinin ayrıntılı bir şekilde incelendiği makaleye bakılabilir.

1.4.1.2. Ziraat Tanımı

Toprağın somut, fiziksel algılanışı hakkında fikir sahibi olmak ve toprağı bu bakımlardan tanımak için ziraat alanındaki araştırmacıların toprak tanımlarına da bakmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz. İki örnek tanım şu şekilde yapılmıştır: “toprak, yerkabuğunu oluşturan kayaların fiziksel ve kimyasal ayrışması sonucunda, biyolojik olayların da yardımıyla meydana gelmiş gevşek bir yeryüzü örtüsüdür.” (Çepel, 1988, 9). “toprak, dünya yüzeyinde, kayaçların ayrışmasından oluşmuş gevşek, dağılıbilir bir katmandır. (...) İçerisinde belli oranlarda hava, su, organik madde, mineral maddeler ve bazı canlılar bulunan yer kabuğunun üst katmanıdır.” (Aydın ve Kılıç, 2013, 1-2). Yani toprak genel olarak bir karışım halinde bulunan, örtü olarak tarif edilen bir katman olarak tanımlanmıştır.

1.4.2. Toprak Kavramının Algılanışı

Toprak kavramının nasıl algılandığının anlaşılabilmesi için kişilerin kendi yaşam deneyimlerinin yanı sıra nesiller boyu aktarılmış olan ve anne babalarından, atalarından öğrendikleri kodları da değerlendirmek gerekir. Çocukluğun ilk zamanlarından itibaren aileden öğrenilen dini inançlar, dini temelli veya kaynağı unutulmuş olsa da geleneksel olarak sürdürülen ritüeller ve pratiklerden toprakla ilgili olanları elbette ki zihinlerdeki toprak kavramının nasıl şekillendiğini doğrudan etkileyecektir. Kavramlaştırma

sürecinde bireysel bazda farklılıklar olması kaçınılmaz olsa da kültürün bir ürünü olarak, toplumun paylaştığı inanç ve pratiklerin sağladığı ortak bir perspektif de bulunacaktır. Özellikle yüzyıllar öncesine dayanan ortak bir kültürden geliyor olmak, aynı dini inancı benimsemiş olmak, gündelik yaşam ve geçim kaynağı olarak doğrudan toprakla ilişki içinde bulunmak toplumca paylaşılan ve toprak kavramının algılanışına doğrudan etki eden faktörlerdendir.

Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihnindeki toprak algısının toplumsal arka planı hakkında fikir sahibi olmak için bilinen en eski kaynaklara, mitlere ve dini inanışlar nedeniyle toprağa yüklenmiş olan anlamlara bakmak uygun olacaktır. En eskiye dair inançlar düşünüldüğünde ilk akla gelen dünyanın ve tüm varlıkların topraktan çıkması ve insanın topraktan yaratılmasıdır. Bu inancın kayıtları mitolojilerde ve yaratılış mitlerinde görülmektedir.

Eliade (1949/1958), *Theogonia (Tanrıların Doğuşu)* adlı eserin yazarı Hesiodos'un sunduğu ilahi çift Gök ve Yer (Heaven and Earth) modelinin evrensel mitolojinin temel laytmotiflerinden biri olduğunu bildirir. Buna göre, gökyüzünün yüce tanrısallık rolünü aldığı her mitolojide yeryüzü de onun eşi olarak temsil edilmektedir. Eliade'ye göre (1949/1958) mitolojilerde toprağın ilk ilahi görünümü anneliği, tükenmeyen, sonsuz doğurganlığı, bereketi üzerinden olmuş, sonrasında ise tarım kültlerinin giderek daha çok güçlenmesiyle bitkiler ve hasadın Büyük Tanrıçası kavramının oluşmasının ardından Toprak Ana'ya dair tüm izler yok olmuştur.

Toprak ana anlayışının Türk mitlerinde de bulunduğu Altay yaratılış mitindeki anlatıdan anlaşılmaktadır. Türk masallarında, bu mitolojik ana figürünün zamanla toprak anaya evrildiği, toprak ana kültünün anne kavramına özgü besleme, koruma gibi çeşitli kavramların toprağa atfedilmesi ve topraktan yaratılma inancıyla birleştirilmesi ile geliştiği görülmektedir (Akçam ve Köse, 2022).

Bahaeddin Ögel (1971), Tanrı'nın insanı çamurdan yaratması motifinin Altay ve Sibiry mitolojilerinde de bulunduğunu anlatmaktadır. Bu mitlerde, çamurdan insan figürü yapan Tanrı, onlara göklerde ruh aramak için yerinden ayrılmış, kendisinin yokluğunda figürleri tüysüz köpeğine emanet etmiştir. Ögel'in aktardığı Türk-Memlûk yaratılış efsanesine göre; dünyada sel olması, sel sularının çamurları bir mağaraya sürüklemesi, çamurun mağarada insan suretindeki yarıklara dolması, güneşin etkisiyle bu çamurların pişmesi sonra da rüzgarla soğuması yoluyla yaratılış gerçekleşmiştir. Bu efsanede mağara bir

rahim olarak tasarlanmış, yaratılış toprak, su, ateş ve rüzgârın etkisine bağlanmış insanların, dolayısıyla da Türklerin ilk atası olan Ay-Atam'ın yaratımı bu şekilde dört unsurla açıklanmıştır. Ögel (1971), İran ve Önasya mitolojilerinde insanın yaratılışının temeli olarak görülen dört unsurun Altay ve Sibirya Türk mitolojilerinde yer almadığını ifade etmektedir. Uygurlarda dört unsur anlayışının görüldüğünü, toprağa ise diğerlerinden ayrı olarak büyük bir önem atfedildiğini belirtir.

Türk mitolojisinde yaratılışın ayrıca, başlangıçta dünyanın tamamen sularla kaplı olduğu bir zamanda var olan Ag Ene (Ak Ana), Ülgen ve Erlik üzerinden anlatımı da mevcuttur. Bu mit Fuzuli Bayat'ın (2017) *Kadim Türklerin Mitolojik Hikâyeleri* adlı eserinde şu şekilde anlatılmaktadır: Ag Ene sudan çıkıp Ülgen'e yaratma ilhamı vermiş ve suya geri dönmüştür. Daha sonra ise Erlik suyun altından bulduğu toprağı ağzına koyup Ülgen'in avcuna tükürmüştür. Avucundaki toprağı suyun üzerine saçarak Ag Ene'den öğrendiği buyruk sözlerini söyleyen Ülgen, ilk olarak kara parçalarını yaratmıştır. Bundan sonra dünyanın varlıklarını yaratmayı sürdüren Ülgen, insanı yaratmaya karar verdiğinde kamıştan kemikleri ve kilden bedenleri olan yedi adet erkek yaratmıştır. Bayat, ayrıca Ülgen'in insanın yaratımında vücudu topraktan kemikleri taştan yaptığı versiyonun da anlatılmakta olduğunu belirtmiştir.

Sadettin Gömeç (1998), yaratılışla ilgili rivayetlerin hepsinin Türklere ait olmadığını, çeşitli dinlere ait inançların karışarak ortak mitlerin doğduğunu bu durumun rivayetlerde geçen özel isimlerin çoğunun yabancı kökenli olmasından anlaşıldığını belirtmektedir. Ona göre, Orhon yazıtlarındaki ifadede yaratılışın nasıl gerçekleştiğine inanıldığının tarifi açıktır. Kültëgin yazıtının doğu yüzünün ilk iki satırında geçen bu tarif “üze kök : teŋri : asra : yagız yer : kılınokda : ékin ara : kişi oğlu : kılınmış” (Ölmez, 2013, 82) sözleriyle ifade bulmuştur.

İnsanın topraktan yaratıldığı inancı İslâm inancıyla da sürmüştür. İslâm'da yaratılışın tarifi “Andolsun, biz insanı kuru bir çamurdan, şekillendirilmiş bir balçıktan yarattık.” (Kur'an-ı Kerim, 15:26) ifadesiyle Hicr Sûresi'nde görülmektedir. İslâm'ı benimseyen toplumun zihninde topraktan yaratılma yani topraktan gelme ve ölünce toprağa gömülme yani toprağa gitme inancı birlikte bulunmakta, yaratımın ana unsuru olmak ve ölüm sonrası Allah'a dönmenin yolu olmak sebebiyle toprak, kutsal algılanmaktadır. Ölülerin toprağa gömülmesi pratiği, cenazede mezara sırayla toprak atma, türbe toprağına koruyucu, tedavi edici güçler atfetme gibi toprakla ilgili çeşitli uygulamaları ve inançları

da beraberinde getirmiştir. Yine cenaze defnetme nedeniyle toprak ölüm imgesiyle eşleşmekte, toprak sözleri kimi zaman ölümle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.

Tarım ve hayvancılığın temel geçim kaynakları olması toprağı, Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının maddesel yaşamında da merkeze koymaktadır. Taşağıl'ın (2013) bildirdiğine göre; Türklerin Hun devrinden beri tarım yaptıklarına dair kanıtlar bulunmaktadır ve Hunların buğday, darı ve fasulye yetiştirdiklerine, Altay ve Sayan dağlarında en az üç bin yıldır hububat tarımı yapıldığına dair arkeolojik bulgular mevcuttur. Yani Türk kültüründe tarım ve toprağı işleme kavramı oldukça uzun bir geçmişe sahiptir.

İslâmi algılayışta rızık yalnızca Allah'tan geldiğı için geçimin sağlanması Allah'ın insana rızkını vermesinin yoludur. Hûd sûresinde, “Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki, rızkını Allah'a ait olmasın. Her birinin (dünyada) duracakları yeri de, (öldükten sonra) emaneten konulacakları yeri de O bilir. Bunların hepsi açık bir kitapta (Levh-i Mahfuz'da yazılı)dır.” (Kur'an-ı Kerîm, 11:6) denmektedir. Tarım ve hayvancılıktan geçimini sağlayan ağız konuşurları için de toprak, rızkının Allah'tan kendisine ulaştırılmasının aracı olarak da mübarektir, hayatın, rızkın, bereketin, Rabb'e geri dönmenin kaynağı ve aracıdır.

Milletin hayatında, zihninde, kavram dünyasında, bu denli büyük yer tutan toprak kavramının yansımaları elbette ki edebi eserlerde de görülmektedir. Âşık Veysel'in Kara Toprak adlı eseri bir halk edebiyatı ürünü olarak ilk akla gelen örnek olmaktadır. Dört unsur, topraktan yaratılma ve insana dair kimi özelliklerin atfedilmesi bağlamlarında toprak; Türk tasavvuf edebiyatında Yûnus Emre, Âşık Paşa, Mevlânâ, Pîr Sultan gibi isimlerin (Harmancı, 2014), Klasik Türk edebiyatında Ahmedî, Şeyhî, Ahmet Paşa, Fuzûlî, Necâtî, Mesîhî, Hayâlî, Emrî, Bâkî, Mihrî, Muhibbî, Cem Sultan, Usûlî, Şeyhülislâm Yahyâ gibi şairlerin (Batislam, 2019) dizelerinde zikredilmiştir. Toprak sözlerinin Klasik Türk edebiyatında çeşitli kavramlarla arasında benzetme ilgisi kurularak kullanıldığı da görülmektedir (Turan, 2019). Ayrıca Ozan Yılmaz'ın (2014) toprak kavramının ölümle ilişkilendirilmesi yoluyla oluşmuş olan toprak başına bedduasının Klasik Türk şiirinde nasıl bir yer bulduğuna dair çalışması da toprak kavramının Klasik Türk edebiyatında kullanımı hakkında bilgi vermektedir.

1.5. Bilişsel Dil Bilimi ve Bilişsel Anlam Bilimi (Cognitive Linguistics and Cognitive Semantics)

Tezimizde benimsediğimiz bakış açısı olan çerçeve anlam biliminin anlaşılması için dil biliminin, anlam biliminin, bilişsel anlam biliminin ve onun bir kolu olarak çerçeve anlam bilimi görüşünün doğuş ve gelişmesine kısaca bir göz atmak faydalı olacaktır. Her Yönüyle Dil adlı eserinde Aksan (2009), her ne kadar Eski Hint ve Eski Yunan'da yapılmış dil bilimi çalışmaları ile 19. yüzyıla değin yapılmış felsefe, filoloji ve dil bilimi çalışmaları kimi anlam bilimi konularını içeriyor olsa da anlam biliminin, doğrudan dilin anlam yönüne odaklanan ayrı bir inceleme alanı olarak ortaya çıkışının 19. yüzyılın ortasını bulduğunu belirtmektedir. Aksan'ın ifadesine göre, H. Reisig'le başladığı kabul edilen saha, Sözcüklerin Yaşamı (1885) adlı yapıtında anlam konusuna geniş yer verip, anlam olayları ve değişimleri üzerinde durmuş olan A. Darmesteter tarafından geliştirilmiş, Michel Bréal'in doğrudan bu adı verdiği Essai de sémantique (1897) eseri ile de ayrı bir bilim dalı niteliği kazanmıştır. Dirk Geeraerts (2010), Bréal'in yalnızca tarihsel anlam biliminin ilk temsilcisi olmakla kalmayıp çalışmasında temel metodolojik fikirleri açıklıkla anlattığını ve bunun son derece etkili bir eser olduğunu ifade etmiştir. 20. yüzyıla gelindiğinde dil biliminde bir dönüm noktası sayılan Ferdinand de Saussure'ün görüşleri anlam biliminde de yeni bir çığır açmıştır. Aksan'ın (2009) ifadesine göre anlam bilimi çalışmaları 20. yüzyılın başına kadar sözcük eksenli kalmış, ancak F. De Saussure ile daha bütüncül bir anlayış yerleşmiş, böylece anlamın yalnızca sözcüklerde aranmasından dilin bir bütün olarak kavranmasına, dilin tüm öğelerinin birbirleriyle ilişki kurarak nasıl anlamı oluşturduğunun anlaşılmasına çalışılmasına geçilmiştir.

Saussure'ün ortaya koyduğu devrimsel nitelikte iki görüşünü Dil Bilime Giriş adlı eserde Kıran ve Kıran (2000) dil/söz ve art zamanlılık/eş zamanlılık karşıtlıkları olarak belirtmişlerdir. Kıran ve Kıran'a göre Saussure, dil biliminin konusunu belirlemek için dil/söz karşıtlığını, dilin hangi bakış açısıyla incelenmesi gerektiğini belirtmek için de art zamanlılık/eş zamanlılık karşıtlığını ortaya koymuştur ve bir toplumu ilgilendiren bir dil olgusuna eğildiğimizde önemli olan o toplumun var olduğu, yaşamını sürdürdüğü zamanda konuştuğu dil olduğu için de eş zamanlı bakış açısını ve dilin bu yöntemle incelenmesini öncelikli görmüştür.

Saussure (1916/1998) Genel Dilbilim Dersleri adlı eserinde Eş zamanlılığı, dilsel öğelerin bir arada bulunup bir dizge oluşturduğu vakitte aynı toplumsal bilinç onları nasıl algılıyorsa öyle görme çabası olarak, art zamanlılığı ise aynı toplumsal bilincin tümünü aynı anda göremediği ve aralarında dizge oluşturmayıp ardışık olarak gelen ve birbirlerinin yerine geçen öğelerin ilişkilerini inceleme yöntemi olarak tanımlamıştır.

Anlam biliminin tek tek sözcüklerin anlamlarını inceleme çabasıyla sınırlı kalmasına bir diğer eleştiri de Jost Trier'in görüşüdür. 1930'larda Jost Trier, ilgili başlık altında bahsettiğimiz kavram alanı kuramını geliştirmiştir. Saussure'ün başlattığı yapısalcılık akımının etkisiyle ayrı bir saha olarak yapısal anlam bilimi ortaya çıkmıştır.

Geeraerts (2010) yapısal anlam biliminin farklı kronolojik ve coğrafi konumlarda yer alan üç geleneği olduğunu ifade eder. Bunlar; 1. 1930-1960 arasında Alman ve Fransız araştırmacıların oluşturup geliştirdiği kıta Avrupası yaklaşımı olan sözcüksel alan teorisi (lexical field theory) 2. 1960'larda Avrupa sözcüksel alan araştırması geleneğinden gelişmiş fakat Amerikalı antropolojik dil bilimcilerin işleriyle paralel olarak cisimleşmiş görünen Eugenio Coseriu, Bernard Pottier ve Algirdas Greimas'ın çalışmalarıyla temsil edilmiş olan anlambirimcik çözümlemesi (componential analysis) 3. Yine 1960'larda öne çıkmış olan ilişkisel anlam bilimi (relational semantics)'dir (Geeraerts, 2010, 53). Greimas ise 1966'da yayımlanan eserine doğrudan, Yapısal Anlam Bilimi (Sémantique structurale) adını vermiştir.

Amerikalı dil bilimci Noam Chomsky, üretici dil bilgisi (generative grammar) görüşünü ortaya koyarak dil çalışmalarında önemli dönüşümleri başlatan isim olmuştur. Chomsky 1965 yılında yayımlanan Aspects of the Theory of Syntax adlı eserinde geleneksel dil araştırmalarının kullandığı yöntemlerin zayıflıklarını değerlendirmiş ve araştırmacıları artık bunların farkında olarak yeni bir anlayışın geliştirilmesine, yöntemdeki kusurların giderilmesine davet etmiştir. Chomsky'nin geleneksel dil araştırmalarında gördüğü sorunlar şunlardır: Özellikle söz dizimi düzeyinde çok açık bir şekilde görülür ki, hiçbir geleneksel veya yapısalcı gramer, belirli örneklerin sınıflandırılmasının ötesine geçip kayda değer bir ölçekte, üretici kuralların belirlenmesi aşamasına gelememiştir. Geleneksel dil bilimi teorisinde tüm dillerin ortak özelliklerinden birinin yaratıcı yönleri olduğu anlaşılmıştır. Bir dilin gramerinin, onun yaratıcı yönünü ele alan evrensel bir gramerle desteklenmesi ve bunun haricinde yalnızca istisnaları ve düzensizlikleri ayrıntılı biçimde ele alması uygundur. Yani dilin yaratıcı yönünün çalışma sistemini açıklayan

evrensel bir gramere ihtiyaç vardır ve ancak onun desteği ile o dilin grameri konuşan-dinleyen şeklindeki ilişkideki dil yetkinliğini tam olarak açıklayabilir. Geleneksel gramerlerin başarısız olmasının bir diğer nedeni de düşüncelerin doğal bir sırası olduğu ve bunun da sözcüklerin sırası tarafından aynalandığı inancının yaygın olarak benimsenmiş olmasıdır. Bu anlayış, cümle kurma kurallarının dil bilgisinin değil de “düşünce sırası”nın incelendiği başka bir alanın konusu olarak görülmesine ve dil bilgisi çalışmalarının dışında bırakılmasına yol açmaktadır. Bu eksiklikleri ortaya koyduktan sonra Chomsky, üretici dil bilgisi ifadesiyle, cümlelere açık ve iyi tanımlanmış bir yolla yapısal betimlemeler tayin eden bir kurallar sistemini kastettiğini belirtmiştir. Ona göre kayda değer bir üretici dil bilgisi mevcut hatta potansiyel bilincin çok ötesindeki zihinsel süreçlerle meşgul olmalıdır (Chomsky, 1965, 6-8).

Üretici dil bilgisinin ortaya çıkışını, Chomsky’nin bu eseriyle başlayıp Katz ve Fodor tarafından geliştirilen yorumlayıcı anlambilim akımı ve Lakoff, Mc Cawley, Chafe gibi isimlerin temsil ettiği üretici anlambilim akımı izlemiştir (Aksan, 2009). Katz ve Fodor, Chomsky’nin öğrencileridir ve bir dilin bütün sözlüksel biçimlerini üretebilecek kuralları tanımlamayı denemişlerdir (Guiraud, 1955/1975, 121). Üretici dil bilgisi akımı, biçimi esas aldığı için dilin temelini tümce, dil bilgisini tümce üretim mekanizması olarak kabul etmiştir (Aksan, 2006).

1960’lı yıllardan itibaren metin dil bilimi, söz-eylem kuramı ve edimbilim akımlarının doğuşuyla konuşulan dil ön plana çıkmaya başlamış, konuşulan dilin incelenmesi de sözce kavramının, dil dışı etkenlerin ve diyalogu oluşturan kişilerin çeşitli özelliklerinin dikkate alınmasını beraberinde getirmiştir (Aksan, 2006).

Bilişsel dil biliminin 1980’lerde gelişmesiyle dil bilimi çalışmaları yepyeni bir perspektife kavuşmuştur. Croft ve Cruse’a (2004) göre dile bilişsel olarak yaklaştırmaya yol gösterici üç hipotez vardır: 1. Dil, özerk bir bilişsel yeti değildir 2. Dil bilgisi kavramsallaştırmadır 3. Dilin bilgisi dilin kullanımdan doğar. Cruse (2006) bu yaklaşımın bazı temel varsayımlarını şöyle sıralamaktadır: 1. Dil anlam iletmeye amacıyla evrimleşmiştir. Bu nedenle fonolojik, semantik veya sentaktik, dilin tüm yapıları bu işleviyle bağlantılıdır. 2. Beynin dil için ayrılmış özel bir kısmı bulunmaz. Dil yetisi bilişsel yetilere içkindir ve ayrılmaz. Bu da semantik açısından, genel bilgi ile dil bilimsel anlam arasında hiçbir ilkesel ayrım yapılamayacağı sonucunu doğurur. 3. Anlam, doğası gereği kavramsaldır, kavramsal veya algısal ham maddeyi belirli yollarla

şekillendirmeyi veya onlara belli bir form yüklemeyi içerir. Disiplinler arası bir bilim dalı olan bilişsel dil biliminin bilişsel psikolojiyle yakından ilişkili olduğunu, özellikle bu sahada kavramların yapısı ve doğası üzerine yapılmış olan çalışmalardan faydalandığını belirten Cruse, bu yaklaşımın geliştirilmesinde hususi olarak etkili olmuş iki isim olarak George Lakoff ve Ronald Langacker'ı zikretmiştir.

Dili bilişsel bir yaklaşımla incelemek gündeme gelince hem anlam bilimine hem de dil bilgisine bu bakışla yaklaşılarak yeni çalışmalar ortaya konmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, Evans (2009), bilişsel dil bilimi pratiğinin kabaca bilişsel anlam bilimi (cognitive semantics) ve bilişsel dil bilgisi (yaklaşımı) (cognitive (approaches to) grammar) olarak iki ana araştırma sahasına ayrılabilirliğini belirtmiştir. Bilişsel anlam bilimi çalışma sahasının, deneyim, kavramsal sistem ve dil yoluyla kodlanmış olan anlamsal yapı arasındaki ilişkileri incelemekle ilgilendiğini, bu sahanın araştırmacılarının bilgi temsilini, başka bir deyişle kavramsal yapıyı ve anlam inşasını araştırdıklarını ve dili, bu bilişsel olguların araştırılabilirliği bir merkez olarak kullandıklarını ifade etmiştir. Evans ayrıca bilişsel anlam bilimi araştırmalarının, dil bilimsel anlam bilimi ve anlam bilimsel yapıları incelemekle ilgilendiği kadar insan zihnini modelleme ile ilgilenmeye de eğilimli olduğuna dikkat çekmiştir (2009, 49-50).

Bilişsel anlam biliminin, bilişsel dil biliminin bir parçası olarak, gramerin egemen olduğu ve anlam biliminin ikinci plana itildiği Üretici teoriye karşı çıkan bir pozisyonda doğduğunu yazan Geeraerts (2010), bilişsel anlam bilimi kapsamında ortaya konmuş olan başlıca üç teorinin: 1. Kategorik yapının prototipik modeli (The Prototype Model of Category Structure), 2. Metafor ve metoniminin kavramsal teorisi (The Conceptual Theory of Metaphor and Metonymy), 3. İdealize Edilmiş Bilişsel Modeller ve Çerçeve Teorisi (Idealized Cognitive Models and Frame Theory) olduğunu, bu üç teorinin de bilişsel dil biliminin önde gelen şu üç dil anlayışı üzerine kurulduğunu bildirmektedir: 1. Anlamın bağlamsal ve pragmatik esnekliğine olan inanç, 2. Anlamın, “sözcük anlamı”nın sınırlarını aşan bilişsel bir olgu olduğu kanısı, 3. Anlamın, bir bakış açısından algılamayı (perspectivization) içerdiği ilkesi (2010, 182).

Semantics adlı eserinde, Objektivist anlam bilimi anlayışında, anlamın dünyadaki olay ve durumlara karşılık geldiği, referansa ve hakikate dayandığı görüşünün benimsendiğini aktaran Saeed (2009), bilişsel bilimcilerin bu görüşü reddederek kendilerini biçimsel anlambilimi (formal semantics) yaklaşımının karşısında konumlandıklarını belirtir ve

bu karşı duruşu şu şekilde anlatır: Bilişsel anlam bilimciler, insan kategorizasyonundan bağımsız bir gerçekliğe erişimimizin olmadığı ve bu sebeple de dile yansıyan gerçekliğin insan zihninin bir ürünü olduğu görüşüne sahip olduklarından objektivist anlayışın benimsediği bu hakikate tekabüliyet teorisini (correspondence theory of truth) reddederler ve dilsel doğruluk veya yanlışlığın bir gözlemcinin bir durumu kendi kavramsal altyapısına dayanarak nasıl yorumladığına bağlı olduğunu savunurlar. Buna göre, incelemenin asıl odağı bu kavramsal altyapıyı ve dil kullanımının bunu nasıl yansıttığını anlamak olmalıdır (Saeed, 2009, 357).

Bu gelişmeler neticesinde, bilişsel bilimlerin ve bilişsel dil biliminin doğuşuyla, anlamın arandığı yer artık somut dünya değil insan zihni olmuştur. Dilin basitçe dünyadaki varlık, durum ve olayları adlandıran bir sistem olarak kabul edilmesi anlayışı geride bırakılmaya, bunun yerine, dili insanın her tür deneyimini kavramlaştırma sistemi olarak gören bir anlayış benimsenmeye başlanmıştır. Böylece zihnin çalışma prensiplerini çözmek dil sistemini, dil sistemini çözmek de zihni anlamak için gerekli birer yol olarak görülür duruma gelmiştir.

Talmy (2000), bilişsel anlam bilimi araştırmasını, kavramsal içerik ve onun dildeki organizasyonu, dolayısıyla da genel manada kavramsal içeriğin ve onun organizasyonunun doğası üzerine bir araştırma olarak tanımlar. Buradan, kavramsal içeriğin yalnızca düşünsel içeriği değil aynı zamanda duyguları ve algıyı da içeren her tür deneyimsel içeriği kapsadığının anlaşıldığını belirten Talmy'ye göre, bilişsel anlam biliminin araştırmalarını kavramsal organizasyona ve bilinçte deneyimlenen içeriğe odaklaması yani çalışmanın doğrudan farkındalık sayesinde var olabilen bir zihinsel fenomene odaklanıyor olması metodoloji açısından bir meseledir. Çünkü bu durumda bilişsel anlam bilimi, kavramsal içerik ve onun dildeki yapılanmasının fenomenolojisidir ve böyle bir araştırma nesnesi yani fenomenolojik içerik ve bilinç yapılanması yalnızca iç gözlem yöntemiyle ele alınabilir (Talmy, 2000, 4). Talmy'nin burada işaret ettiği mesele şudur: Her bilişsel sistem için geçerli olduğu üzere anlam bilimsel mekanizmanın da bilince erişim düzeyleri duruma göre farklılık göstereceğinden ve örneğin, birinin duyduğu bir sözcüğün belli bir anlamının tamamen farkında olup bu sözcüğün çok anlamlılığı veya eşanlamlılarından tamamen habersiz olması mümkün olduğundan, sözcüğün bu iki anlamsal veçhesi yani mevcut belirli olan anlamı ve anlam alanı, bilince erişimleri ölçüsünce farklılık gösterecektir (Talmy, 2000, 5).

Chomsky'nin öğrencisi olan ve uzun yıllar boyunca üretici dil bilgisi üzerine çalışan George Lakoff, ders kayıtlarının yayımlandığı eserinde (2018) bu sistemin işlemediğini ve hakikate tekabüliyet teorisinin (correspondence theory of truth) mümkün olmadığını nasıl fark ettiğini katılmış olduğu dört ders tecrübesi üzerinden anlatmaktadır. Bunlardan birincisi 1975 yılında Berkeley'de dinlediği Paul Kay'ın bir konferansıdır. Bu konferansta renklerin algılanmasının fizyolojik yönünü gösteren deneylerin bulgularını dinlemiş ve algılanan tüm renklerin dünyada karşılığı olması gerektiğini iddia eden hakikate tekabüliyet teorisinin doğru olmadığını tespit etmiştir. Çünkü buna göre tebeşir, eğer dünyadaki beyaz varlıklar kümesine dâhilse beyazdır veya sandalye, dünyadaki mavi varlıklar kümesinde varsa mavidir. Fakat bu konferansta Paul Kay, kendi araştırmalarını ve meşhur sinirbilimci Russell Diveley'in deneylerini bir arada vererek dünyada binlerce rengin var olmadığını, nesnelerin renklerinin kendileriyle değil onlarla gören göz ve algılayan zihin arasındaki ilişki ile ilgili olduğunu ortaya koymuştur (Lakoff, 2018, 23-26).

The Embodied Mind adlı çalışmada da Kay'ın ve diğer araştırmacıların renkler üzerine yaptıkları incelemelere değinilmekte, görsel algılama söz konusu olduğunda dünyevi varlığın mı yoksa imajın mı önce geldiğinin yumurta tavuk ikilemi gibi tartışılmalı bir konu olduğu fakat bu araştırmaların artık mevcut iki uçlu bakıştan başka bir bakış açısının mümkün ve gerekli olduğunu ortaya koyduğundan bahsedilmektedir. Yani renklerin ne bizim algımızdan ve bilişsel kapasitemizden bağımsız olarak dışarıda bir yerde ne de bizi çevreleyen biyolojik ve kültürel dünyadan bağımsız olarak içimizde bir yerde olduğu, nesnelci görüşün tam zıddı olarak renk kategorilerinin deneyimsel ve ortak biyolojik ve kültürel dünyamıza ait olduklarının anlaşıldığı ifade edilmiştir (Varela vd., 2016, 172).

Lakoff'un (2018) inandığı her şeyi tamamen değiştirdiğini söylediği ikinci ders yine 1975 yılında katıldığı prototip teorisinin kurucusu Eleanor Rosch'un dersidir. Bu dersi Rosch, temel seviye objeler olarak adlandırmıştır. Bu derste kavramsallaştırma yapılırken örneğin bir sandalye için zihinsel bir imge kurgulayabildiğimizden bahsedilmektedir. Rosch, tüm sandalye türlerinde ortak olan bazı özellikleri saymak mümkünken bunu yapabildiğimiz son kategori düzeyinin sandalye olduğunu, çünkü bir üst başlık olarak mobilya için bir zihinsel imge oluşturmanın mümkün olmadığını söylemiştir. Ayrıca sandalyeyle etkileşim kurarken vücudumuzla yaptığımız şeyler için de bunun, en üst sınıflandırma düzeyi olduğunu tespit etmiştir. Sandalyede oturmak için, sandalye ile

masada oturmak, lambaları açmak gibi eylemler için motor yetilerimiz bulunduğunu fakat sadece “mobilya” için motor yetilerimiz bulunmadığını, araba örneği üzerinden de aynı sonuca ulaşıldığını fark etmiştir. Rosch’un tespitine göre, zihinde bir araba imgesi oluşturmak, arabayla fiziksel etkileşime girmek, onu sürmek, vitesini değiştirmek, pedallarına basmak mümkündür ancak; otobüs, tren, gemi gibi tüm araçları kapsayan bir üst kategori ile bunları yapmak mümkün değildir. Çünkü “tüm araçlar”ın bir zihinsel imajı yoktur. Bu tespitlerle Rosch, zihinsel kategorizasyonda temel seviyenin; görebileceğimiz, genel şeklinin imgesini oluşturabileceğimiz, motor yetilerimiz tarafından tanımlayabileceğimiz seviye olduğunu ve kategorilerle ilgili bilgilerimizin çoğunun temel seviyeden geldiğini ortaya koymuştur. Rosch’un buradan çıkardığı sonuç temel düzeydeki kategorilerin dünyayla olan bedensel etkileşimlerimiz tarafından tanımlandığıdır. Lakoff da bu fikirler üzerinden, bilişsel olarak gerçek olup zihinsel yapımızın parçası olan temel düzeyin hakikate tekabül yet teorisinin iddiasında olduğu gibi dünyada tek başına mevcut olmadığı, bunların dünyayla bedenimiz vasıtasıyla kurduğumuz etkileşimden kaynaklandığı sonucunu çıkarmıştır. Ona göre, renk anlam bilimi de temel düzeydeki anlam bilimi de somutlaştırılmalı ve vücudumuz hesaba katılmalıdır. Bedeni hariç tutarak bunun tamamen soyut matematiksel bir teorisini kurgulamak mümkün değildir (Lakoff, 2018, 26-27).

Üç yazarından biri Rosch olan The Embodied Mind adlı eserde somutlaştırılmış eylem ifadesiyle neyin kastedildiği şöyle açıklanmıştır: somutlaştırılmış sözcüğüyle, bilişin çeşitli duyuşal-motor yetenekleri haiz bir bedene sahip olmaktan kaynaklı deneyim türlerine tabi olduğu ve bu bireysel duyuşal-motor yeteneklerin kendilerinin de daha kapsamlı bir biyolojik, psikolojik ve kültürel bağlam içerisinde gömülü bulunduğu vurgulanır. Eylem sözcüğüyle ise deneyimsel bilişte, duyuşal ve motor süreçlerin, algı ve eylemin esas itibarıyla birbirlerinden ayrılamaz oldukları belirtilmektedir. Çünkü bu ikisi tesadüf eseri ilişkili değıllerdir birlikte evrimleşmişlerdir (Varela vd., 2016, 173).

Üçüncü ders dünya dillerinin uzamsal ilişkileri üzerine çalışmakta olan Leonard Talmy’nin dersidir. Bu derste de Lakoff, prepozisyonlar gibi uzamsal nitelemelerin her ne kadar farklı dillerde birbirlerinden çok farklı olsalar da aslında hepsinin ortak bir ilkel öğeler kümesini paylaşmakta olduklarını ve bunun ardında bir sistem yattığını öğrenmiştir. Lakoff için bu tespitte ilgi çekici olan şeyse bu ilkel öğelerin vücutla,

bedensel yönlendirmelerle ve kasların çalışma şekli olan güçle ilgili olmalarıdır (2018, 32).

Yine 1975 yılındaki dördüncü ders Charles Fillmore'un çerçeve anlam bilimi (frame semantics) üzerine verdiği ilk derstir. O esnada Fillmore'un anlamsal alanlar üzerine yazılmış çalışmaları okumakta olduğunu aktaran Lakoff (2018) anlamsal alan için kısaca birbirleriyle ilişkili sözcükler kümesi tanımını vermiştir. Bu derste Fillmore; bıçak, çatal, kaşık sözcüklerinin veya pazartesi, salı, çarşamba sözcüklerinin birbirleriyle ilişkili olduğunun; pazartesi, salı, elma, perşembe sözcükleri arasında ise uygunsuz olanın hangisi olduğunun kolayca anlaşıldığını örnek göstererek birbirleriyle ilişkili sözcük kümeleri arasındaki ilişkinin nasıl tanımlandığını sorgulamış bunu da adına anlamsal çerçeve dediği teoriyle açıklamıştır (2018, 37-38).

1.6. Çerçeve Anlam Bilimi (Frame Semantics)

Çerçeve anlam bilimi kısaca, sözcüklerin sadece bilgi ve varsayımlardan oluşan belli bir arka plan yoluyla düzgün bir şekilde anlaşılabilceği görüşünü benimseyen anlam teorisidir (Cruse, 2006, 66-67). Çerçeve kavramı ilk olarak Marvin Minsky tarafından önerilmiştir (Novosadska, 2018, 38). Minsky (1974) çerçeveyi, yeni bir durumla karşılaştığımızda veya mevcut soruna bakışımızda önemli bir değişiklik yaptığımızda, gerekirse ayrıntıları değiştirerek gerçeğe uyacak şekilde uyarlamak üzere hafızamızdan seçtiğimiz bir yapı olarak tarif etmiştir. Bir çerçeveyi düğümler ve bağlantılardan (nodes and relations) oluşan bir ağ olarak düşünebileceğimizi, bu çerçevenin “üst seviyeleri”nin sabit ve varsayılan durum hakkında her zaman doğru olan şeyleri temsil ettiğini, alt seviyelerinde ise belirli örnekler veya verilerle doldurulması gereken “yuvalar” bulunduğunu betimlemiştir (Minsky, 1974).

Dil bilimi alanında Charles Fillmore tarafından geliştirilmiş olan bu yaklaşım, sözcüklerle ilişkili yapılandırılmış bilgi envanterinin özelliklerini ortaya çıkarmaya ve bir anlam bilimi modeli açısından bu bilgi sisteminin özelliklerinin ne gibi sonuçlarının olabileceğini değerlendirmeye çalışır (Evans, 2007, 86). Fillmore (1982), Frame Semantics başlıklı yazısında, çerçeve anlam biliminin tanımını yapmış, amacını ve terimlerini tanıtmış, çeşitli örneklerle bu yeni bakış açısını anlatmıştır. Bu eserde Fillmore, ‘çerçeve’yi, doğal dilleri anlama literatüründe; şema (schema), senaryo (script, scenario), düşünsel iskele oluşturma (ideational scaffolding), bilişsel kalıp (cognitive

model) veya halk teorisi (folk theory) gibi çeşitli şekillerde bilinen kavramlar kümesini kapsayacak genel bir terim olmak üzere seçtiğini belirtmiştir (1982, 111). Çerçeveler, o çerçeveye ilişkili olan sözcüklerin anlamlarının altında yatan bilişsel şemalardır (Fillmore, 2012, 714). Ona göre çerçeve anlam bilimi; sözcük anlamlarına bakmada yeni bir yol sunmanın yanı sıra yeni sözcük ve ifadeler türetmenin, sözcüklere yeni anlamlar eklemenin ve bir metnin içindeki öğelerin anlamlarını bir araya getirerek metnin bütüncül anlamını oluşturma ilkelere belirlemenin de bir yolunu sunmaktadır (Fillmore, 1982, 111).

Evans ve Green (2006), çerçeve teorisinin temelini bilişsel psikolojideki gelişmelerden aldığını yazmış, psikolojide bilginin temel biriminin kavram olduğunu ve bilgi temsili teorilerinin insanların erişiminin olduğu görülen kavram çeşitlerini modellemeyi hedeflediklerini bildirmişlerdir. Bunlara kavramlar arasındaki ilişkiler ve insanların kavramlardan faydalandığı; kategorizasyon muhakemesi, kavramsallaştırma veya anlam inşası gibi süreçlerin de dâhil olduğu belirten araştırmacılar, bilgi temsili modellemekte yaygın kullanım bulmuş olan özellik listesi (feature list) yaklaşımının yetersiz kaldığını, çünkü insanların kavramsal varlıklara dair bilgilerinin ilişkisel olduğunu ve bu yöntemde özellik listesinin bileşenleri arasındaki ilişkilerin temsil edilmesinin bir yolu olmadığını, çerçeve teorisinin de bu eksikliğin üstesinden gelmeye yönelik bir girişim olarak doğduğunu ifade etmişlerdir (2006, 223). Evans ve Green ayrıca, Bartlett'in 1932 tarihli *Remembering A Study In Experimental and Social Psychology* adlı eserinde öne sürdüğü şema teorisinden beri bilişsel psikolojide bilgi temsili çerçeveler şeklinde yapılması geleneğinin bulunduğunu aktarmaktadırlar (2006, 223).

Daha sonraki çalışmalarda çerçeve terimi yeniden tanımlanarak çerçeve teorisi geliştirilmiştir. Fillmore'dan sonra çerçeve tanımına yeni bir açılım getiren kişi yine bilişsel psikoloji alanından bir araştırmacı olan L. Barsalou'dur. Çerçeveler için yeni bir temsil bileşenleri koleksiyonu öneren Barsalou (1992/2009) çerçeveyi; örneklere göre farklı değerler atanmış yinelemeli öz nitelikler kümesi olarak tanımlamıştır. Kendisinden önceki çerçeve teorilerinin çerçevelerin, bağımsız öz niteliklerin katı bir yapılanması olduğunu varsaydıklarını, kendisinin ise çerçeveleri, şekilleri esnek ve bağlama bağımlı, dinamik, ilişkisel yapılar olarak tasarladığını belirtmiştir (Barsalou, 1992/2009, 21).

Amaç, sözcüklerin bağlamları içerisinde anlam kazanmalarını olanaklı kılan sistemi her duruma uyarlanabilir şekilde ortaya koymaktır. Bu sistemi 'çerçeve' ile tanımlayan

Fillmore'un (1982) 'çerçeve' terimiyle kastettiği, birini anlamak için onun içinde bulunduğu tüm yapıyı anlamayı gerektirecek şekilde ilişkilenmiş olan bir kavramlar sistemidir. Tarif edilen böyle bir yapıdaki öğelerden biri, bir metin veya konuşmaya dâhil edildiği anda sistemdeki diğer tüm öğeler de otomatik olarak erişilir hâle gelmektedir (Fillmore, 1982, 111). Yani çerçeveler, onlarsız tek başlarına anlam ifade edemeyecek olan sözcüklerin anlam kazanmasını olanaklı kılan, edinilmiş ve zihinde halihazırda var olan yapıları, bilgisel alt yapıyı, sözcüğün yer aldığı bağlamın anlattığı durumu oluşturan sahneyi tasvir etmektedir.

Barsalou, Fillmore'un 'satın alma' fiili üzerinden verdiği örneğe atıf yapmış ve onun, teorisinde her ne kadar arka planda yatan kavramsal yapıyı sık sık vurgulamış olsa da temel olarak fiillerin söz dizimsel yapısına odaklandığını belirtmiştir (1992/2009, 28). Daha iyi anlaşılması için bu noktada Fillmore'un örneğine bakmak yerinde olacaktır.

Çerçeve teorisinde ortaya konan görüşe göre sözcükler deneyim kategorizasyonlarını temsil etmekte ve bu kategorilerden her birinin altında deneyim ve bilgi arka planına dayalı olarak akla gelen güdüleyici bir durum yatmaktadır (Fillmore, 1982, 112). Fillmore, arka plandaki bu 'sahne'leri 'ticari etkinlik' örneği üzerinden anlatmıştır. Böylece bir dizi önemli İngilizce fiilin aynı 'sahne'yi işaret edip zihinde uyandırdığını ve bu şekilde anlamsal olarak ilişkili görülebileceklerini göstermeye çalışmıştır. Ticari etkinliği tasvir eden sahnenin öğelerini; ürün karşılığı para vermeye gönüllü bir kişi (müşteri), para karşılığı ürün vermeye gönüllü bir kişi (satıcı), müşterinin aldığı veya alabileceği ürünler (ürün), satıcı tarafından kazanılan veya istenen ücret (para) olarak belirtmiştir. Bu çerçevenin terimleriyle açıklanırsa, 'satın alma' fiilinin ürünlerle ilgili olarak müşterinin eylemine odaklanıp satıcı ve parayı arka plana ittiği, 'satmak' fiilinin ürünlerle ilgili olarak satıcının eylemine odaklanıp müşteri ve parayı arka plana ittiği, 'ödeme' fiilinin hem para hem de satıcı ile ilişkili olarak müşterinin eylemlerine odaklanıp ürünleri arka plana ittiği söylenebilir diyen Fillmore, aynı şekilde devam ederek 'para harcamak', 'maliyet oluşturmak', 'ücret almak' ve benzeri fiillerin de bir şekilde bu çerçeve etrafında yer aldıklarını sözlerine eklemiştir. Bu örneği vermesindeki amacın, söz konusu sözcüklerin temsil ettikleri kategorilerin arka planını ve motivasyonunu temin eden sahnenin türünü ve ayrıntılarını bilmeyen hiç kimsenin bu fiillerin anlamlarını bilemeyeceğini ileri sürmek olduğunu ifade eden Fillmore, çerçeve sisteminin karşılıklı olarak nasıl çalıştığını şöyle açıklamıştır: 'Sahne'nin sunulduğu veya

hatırlandığı yapılandırılmış yola ‘çerçeve’ adını verdiğimizde, çerçevenin sözcük anlamlarını yapılandığı ve sözcüğün de çerçeveyi ‘çağrıştırdığı’ söylenebilir (1982, 116-117).

Bir psikolog ve bilişsel bilimci olan Barsalou ise meseleye yalnızca dil bilimsel açıdan bakmamış ve çerçevelerin, nesneler, konumlar, fiziksel ve zihinsel olaylar, canlılar ve benzeri her tür kategoriyi temsil ettiğini öne sürmüştür (1992/2009, 29). Çerçevelerin üç temel bileşeninin bulunduğunu ortaya koyan Barsalou, bu bakış açısını çeşitli deneylerin sonuçlarına dayandırmıştır. Bu üç temel bileşen 1. Öz nitelik-değer atama kümeleri (attribute-value sets) 2. Yapısal sabitler (structural invariants) 3. Kısıtlamalardır (constraints) (Barsalou, 1992/2009, 21).

Çalışmamız neticesinde tespit ettiğimiz toprak kavram alanı çerçevelerinin örnek çizimlerini Barsalou’nun modelini örnek alarak oluşturduğumuz için Barsalou’nun çerçeve tanımı ve çerçeveleri oluşturan öğeleri yani bu üç temel bileşeni nasıl tanımladığı aşağıda daha ayrıntılı olarak verilmiştir.

Barsalou’nun (1992/2009) öz nitelikten kastı, en azından kategori elemanlarından bazılarının ortak bir cephesini belirten bir kavramdır. Bir kavramın öz nitelik sayılabilmesi için daha büyük bir bütünün bir cephesini tanımlıyor olması gerektiğini belirtmiştir. Tanımlanan kategoriye ait farklı örnekler için bu öz niteliklere farklı değerler atanacağını anlatan Barsalou, örneğin ‘kuş’ kategorisinin çerçevesi söz konusu olduğunda renk bir öz nitelikken bu kategorinin bir elemanı olarak belli bir kuş türü incelenecek olursa renk öz niteliğine o örneğin renginin (kırmızı, mavi, gri ve benzeri) değer olarak tayin edileceğini belirtmiştir (1992/2009, 30).

İkinci temel bileşen olarak sıraladığı değerlerin, öz niteliklerin bağımlı kavramları oldukları için bağlı oldukları öz niteliklerin bilgisini de devraldıklarını belirten Barsalou (1992/2009) ayrıca değerlerin kendileri de birer kavram olduklarından onların da daha spesifik değerleri bulunduğunu ifade etmiştir. Bunu açıklamak üzere de ‘hayvan’ kavramı için bir çerçeve düşünüldüğünde, ‘hareket aracı’ öz niteliğinin değerleri olarak ‘bacak’, ‘kanat’, ‘yüzgeç’ görüleceğini, ‘Kara memelisi’ çerçevesinin ise ‘bacak’ öz niteliğini içereceği o öz niteliğe ait de ‘insan bacağı’, ‘at bacağı’, ‘köpek bacağı’ gibi değerler bulunacağını örnek olarak göstermiştir. Bu durumda ‘bacak’, ‘hayvan’ çerçevesinde bir değerken, ‘kara memelisi’ çerçevesinde bir öz nitelik olmaktadır diyen Barsalou, öz niteliklerinse hem dâhil oldukları tasnifi hem de onları içeren çerçeveyi yansıttıklarını

vurgulamıştır. Ayrıca bir çerçeve içindeki her öz niteliğin aynı zamanda kendi daha spesifik öz niteliklerinin çerçevesiyle de ilişkilendirileceğini belirtmiştir (Barsalou, 1992/2009, 31-33).

Barsalou'nun (1992/2009) yapısal sabitlerden kastı ise uzamsal, zamansal, nedensel, amaçsal gibi ilişkisel kavramlardır. Burada bir evin çatısı örneğini vermiştir. Çatının işlevinin kaçınılmaz olarak konumunu belirlediğine dikkat çekmiştir. Kısıtlamaları da yapısal sabitler gibi ilişkisel fakat farklı bir türde ilişkisel olarak tanımlamıştır. Bunların normatif değil öz niteliklere atanan değerlerde sistematik değişkenlik üreten türden olduklarını işaret eden Barsalou, kısıtlamaların altında çerçeve öz niteliklerinin değerlerinin birbirlerinden bağımsız olmadığı, değerlerin birbirlerini güçlü ve karmaşık şekillerde kısıtladığı varsayımının yatmakta olduğunu ifade etmiştir. Bunu da seyahat planlaması çerçevesi örneği üzerinden anlatmıştır. Hız ve yolculuk süresi öz nitelikleri arasında negatif bir kısıtlama ilişkisi söz konusu olduğunu belirtmiş, daha hızlı olan bir ulaşım aracı tercih edilmesi durumunda yolculuk süresinin kısalmasını, yani hız öz niteliğinin aldığı değerin süre öz niteliğinin değerine etki etmesini veya benzer şekilde, gidilecek yer seçiminin kayak veya deniz gibi belli aktiviteleri mümkün kılmasını kısıtlamalara örnek olarak göstermiştir (Barsalou, 1992/2009, 35-38).

Barsalou'nun (1992/2009) çalışması hayvanların öğrenmesiyle ilgili yapılmış bazı deneyleri çerçeve teorisine kanıt olarak göstermesi bakımından da dikkat çekicidir. Bahsi geçen deneylerde, farklı şekil ve renklerde uyaranlardan bazılarında ödül verilen hayvanların hangi renklerde ödül verildiğini ayırt ettiklerini belirtmiştir. Yani önce şekilleri öz nitelik olarak öğrendiklerinin ve değerlerin değiştiğini algıladıklarının tespit edildiğini aktarmıştır. Ayrıca Barsalou, hayvanların bir kez şekilleri öğrendiklerinde renklerin değişmesinin anlamını şekillerin değişmesinin anlamından daha kolay öğrendiklerini bunun da öz niteliği önce öğrendikleri, dolayısıyla uyaranları zihinlerinde ayrı ayrı özellikler olarak değil öz nitelik ve değer olarak kodladıkları anlamına geldiğini ifade etmiştir. Diğer deney örnekleri, kanıtlar ve ayrıntılı okuma için mezkûr çalışmaya bakılabilir (Barsalou, 1992/2009, 26).

Barsalou'nun çerçeve yaklaşımını desteklemek üzere yazdığı makalede S. Löbner (2018), çerçeve kavramının Barsalou tarafından önemli ölçüde belirlenmiş ve deneysel olarak kanıtlanmış olduğunu belirtmiş, ayrıca çerçeveleri insan bilişindeki tüm temsillerin genel formatı olarak tanımlamıştır. Löbner, çerçeveler yardımıyla sözlüksel anlamların açık bir

şekilde ayrıştırılabileceğini ve bu temelde, anlam bilimsel olarak sözcük oluşturma süreçlerinin ve bileşiminin modellenebileceğini ifade etmiştir (2018, 189-190).

Çerçeve çalışmalarında öncelikle fiiller üzerine odaklanmış olan Charles Fillmore çerçeve anlam bilimi bakış açısını isimlere uygulama tecrübesini ise *The Hard Road from Verbs to Nouns* (1994) adlı makalesinde anlatmıştır. Fiillerin dil bilimsel tanımını yapmanın o fiilin içinde yer alabileceği cümlelerin dil bilimsel tanımını yapmak anlamına geldiğini ve bunun nispeten kolay olduğunu fakat söz konusu isimler olduğunda yapılması gereken daha fazla şey olduğunu belirtmiştir. Fillmore, isimlerin, “şeylerin (veya şey kümelerinin)” adları olmaktan fazlasını içerdiklerini, karmaşık sosyal ve politik kurumları, soyut kavramları adlandıran isimler olduğu gibi fiillerle sıkı eş dizimsel bağlantılar içine girip ayrı bir açıklaması bulunmayan veya fiilden türetilmiş ve kök fiili ile aynı argüman yapılarını bünyesinde barındıran isimler de bulunduğuna dikkat çekmiştir. Bu nedenle anlamsal olarak karmaşık bir ismi bağlamdan bağımsız bir şekilde tanımlamanın imkânsız olduğunu çünkü anlamın büyük ölçüde bağlamla etkileşime bağlı bulunduğunu ve bu etkileşimin büyük kısmının da bileşimselden ziyade uzlaşimsal olduğunu ifade etmiştir (Fillmore, 1994).

Çerçeve anlam bilimine ek bir bakış açısı da Kazuho Kambara’nın isimler üzerine odaklandığı makalesidir. Kambara (2019), çerçevelerin fiiller için ve isimler için farklı durumlar içerdiğini hatta isimlerin de kendi içlerinde çerçeve temsillerinin farklılığı bakımından en az üç gruba ayrılabilceğini öne sürmüştür. Ona göre çerçeve oluşturma, çağrıştırma veya bir çerçeve elemanı olma bakımından isimler şu üç başlık altında ele alınabilir: 1. Cins isimler (common nouns): Zihinde belirli bir çerçeveyi uyandırmayan ve yalnızca çeşitli çerçevelerin bir elemanını örneklendiren, köpek, kedi, kitap, bıçak vb. isimler. 2. Rol isimleri (role nouns): Zihinde belirli bir çerçeveyi uyandıran ve en az birden fazla çerçevenin bir elemanına örnek olan isimler. 3. Olay isimleri (event nouns): Hem belirli bir çerçeveyi zihinde uyandıran hem de o çerçeveyi örnekleyen isimler (Kambara, 2019, 57).

Barsalou’nun çerçeve çiziminde öz nitelikler ve değerler arasında keskin bir ayrım yapılması gerektiği fakat bunun bazı durumların ifadesine uygun olmadığını savunan Wiebke Petersen (2007), farklı kavramların çerçeve çizimleri konusunda Barsalou’nun modelinin uyarlanması için bazı önerilerde bulunmuştur. Standart çerçeve teorilerinin genel iddiası olan, bir çerçevenin merkez düğümünün onun kökü olduğu iddiasını

reddetmiştir. Ayrıca türlerin belirtilmesindeki öz nitelikler ve değerler arasındaki ayrımı da yapay bularak reddettiğini ifade etmiştir (Petersen, 2007, 62). Petersen, kimi durumların çerçeve temsillerinin çiziminde yaşanan zorlukların üstesinden gelinebilmesi için, öz niteliklerin birer düğüm yerine ilişki gösteren etiketli oklarla ifade edilmesi gerektiğini öne sürmüştür (2007, 60).

2. BÖLÜM: İNCELEME

Bilişsel anlam biliminin yukarıda aktarılan gelişim süreci neticesinde çeşitli disiplinlerden araştırmacılarca benimsenip geliştirilen çerçeve teorisi; insan zihninin çalışma sisteminin anlaşılmasında, öğrenme süreçlerinin aydınlatılmasında, kavramların ve kavramlaştırma sürecinin çözümlenmesinde, sözcüklerin ve cümlelerin anlamlarının, yapılarının ortaya konup dilin işleyiş prensiplerinin belirlenmesinde fayda sağlanan bir bakış açısı hâlini almıştır. Son derece güncel, disiplinler arası bir saha olan bilişsel anlam bilimi ve bu kapsamda çerçeve anlam bilimi git gide artan sayıda araştırmacı tarafından çalışmalar yapılmaya başlanmış bir alandır. Bir kavram çalışması olan bu tez için de Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihnindeki toprak kavramının çözümlenmesi ve toprak kavram alanının aydınlatılması için bu yeni gelişmeler ışığında bir metot kullanmanın uygun olacağı sonucuna varılmış, bir varlık olarak toprak kavramsallaştırılırken toplumun zihninde işlemiş olan süreç konuşma dili üzerinden çözümlenmeye çalışılmıştır. Çerçeveler yoluyla zihinlerde toprakla ilişkilenen bölümlerin kendi aralarındaki ilişkiler ve alt süreçleriyle beraber somut bir şeklinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Görüldüğü üzere çerçeveler yapısının çözümlenmesi amaçlanan kavramların özel durumlarına ve gereklerine göre uyarlanabilecek bir temsil yöntemidir. Tezimizin inceleme konusunu oluşturan toprak kavramını karşılayan isimler, Kambara'nın isim sınıflandırmasına göre cins isimler kategorisine dâhildir. Yani zihinde başlangıçta kaçınılmaz olarak belli bir çerçeve uyandırmayan ve çeşitli çerçevelerin bir elemanını örneklediren isimlerdir. Tek bir geniş toprak kavramının çerçevesinin elemanlarını oluşturan toprak ifadelerinin sahip oldukları öz niteliklerin toplamı toprak kavram alanı çerçevesinin toplam öz nitelikleridir. Böylece toprak kavram alanı çerçevesinin tüm elemanlarını ortaya koyabilmek, yani tüm öz nitelikleri ve onlara atanmış olan değerleri tespit edebilmek amacıyla tüm kullanım örneklerini bağlamları içerisinde değerlendirerek ortak genel öz niteliklere ulaşmaya çalıştık.

Bu incelemeyi yaparken, tespit ettiğimiz toprak sözlerini, varyantları bir arada olacak şekilde alfabetik olarak dizip, bu sözlerin geçtikleri bağlamda karşıladıkları anlamları ortaya koyduk ve böylece Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının algı dünyasındaki toprak kavramının bir bağlam sözlüğünü oluşturduk. Bu verilerin incelenmesi yoluyla ağız konuşurlarının zihnindeki toprak algısının bir nevi bütüncül bir haritasını çıkarmayı

amaçladık. Hangi bağlamda hangi toprak sözlerini seçtiklerine, toprak sözlerini kullanırken toprağın kavram alanını oluşturan hangi anlamlara atıf yaptıklarına bakarak bunların ağız konuşurlarının zihninde hangi çerçevelere karşılık geldiğini anlamaya, dolayısıyla konuşurların niyetleri ve sözcük seçimleri üzerinden zihinlerindeki toprak algısını çözümlemeye çabaladık. Bu çaba en kısa haliyle, zihinde kodlanıp dile yansıyan kavramı dilden okuyarak geri doğru deşifre etme çabası olarak tanımlanabilir.

Derlenen malzemedan yola çıkılarak sekiz adet ana öz nitelik tespit edilmiştir. Zihinde uyandırdığı bu öz niteliklere göre toprak kavramının, şu sekiz yönden algılandığı ve ifade bulunduğı görölmektedir.

1. Fiziksel Özellikler
2. Kullanım Amacı
3. Bölümlendirme
4. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma
5. Etki Etmesi
6. Bulunduğı Konuma Göre
7. Nereden Geldiğine Göre
8. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları

Buna göre;

Fiziksel Özellikler, toprağın tipini, yapısal özelliklerini, rengini, kokusunu, ısınısını yani beş duyu ile algılanan yönünü kapsamaktadır. Bu fiziksel özelliklerle tanınan toprağın çoğunlukla aynı zamanda hangi amaçla kullanılacağı da bilinmektedir. Rengine ve yapısına bakılarak toprağın tarıma uygun olup olmadığı, verimli veya verimsiz oluşu, tuz miktarı, seramik yapmaya, badanaya yahut dam yapımına uygun olup olmadığı ayırt edilebilmektedir. Dolayısıyla toprak algısında en geniş çeşitliliğe sahip olan Kullanım Amacının tetkikinde Fiziksel Özelliklerin bilinip tanınması önemli bir paya sahiptir ve bu algı iki yöne doğru işlemektedir denebilir. Bölümlendirme olarak adlandırmayı uygun gördüğümüz öz nitelikte toprak ifadelerinin bir coğrafi bölgeyi, belli bir araziye, bazen de karaları, yeryüzünü veya tüm dünyayı anlatmak için kullanıldığı görölmektedir. Bir “yer”in varlığı o yerin “yer”iyle yani zeminini oluşturan toprağıyla eş olarak algılanmakta, toprağı yüklenen diğer soyut anlamlar bu temel algıya eklenerek ilgili çerçeveyi genişletmektedir. Belli bir bölge ile ilişkilendirilen özelliklerin o yerin toprağına da işlemiş olduğu veya zaten toprağından kaynaklı olduğu varsayılmakta, o

yerin toprağının nakledilmesi ile birtakım manevi özelliklerin de nakledilebildiğine inanılmaktadır. Bu ilişkilendirme Nereden Geldiğine Göre adıyla tespit edilmiş olan öz nitelikte görülmektedir. Örneğin “Kutsal Topraklar”dan alınmış olan bir miktar toprak nereye taşınmış olursa olsun kutsal kabul edilmektedir. Toprak aynı zamanda Etki Etmesine ve Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalmasına göre de algılanarak kategorize edilmektedir. Etki Etmesine göre bakıldığında toprağın canlılar üzerinde olumlu ve olumsuz kimi etkilerinin gözlemlendiği anlaşılmaktadır. Toprak, bitkiler için doğrudan, hayvanlar ve insanlar için dolaylı olarak besin kaynağıdır fakat eğer canlılar çok miktarda toprağın altında kalırlarsa toprak ölüme de neden olabilmektedir. Ayrıca bir bölgenin toprak türü orada yetişen bitki çeşitliliğini ve ürün lezzetini de etkilemekte bazen de bitkiler topraktan kaynaklanan hastalık nedeniyle zarar görmektedir. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalması öz niteliği; insan, hayvan, su, deprem ve mevsimlerden kaynaklanan ısı değişimleri gibi faktörlerin toprağa etkisinin algılanmasını içermektedir. Toprak, Bulunduğu Konuma Göre de farklı algılanmakta ve adlandırılmaktadır. Yerde duran, zemini kaplayan toprak; yeryüzü, tarla, bahçe, yol vb. olarak algılanırken, havada asılı zerreler halinde olduğunda görüşü engelleyen, ağız, burun, kulaklara dolan “toz” olarak algılanmakta, ayakkabı, eşya ve elbiselerin üzerine bulaşmış olan çamur kirlilikle ilişkilendirilmektedir. Yerde bulunan ve zemini oluşturan toprağın üstü ve altı ayrı olarak algılanmaktadır. Yer altında su, maden, mağara, tarihi eser bulunabilirken yerin üstü, üzerinde bitki, yarıntı, çöküntü, çamur, bataklık bulunup bulunmamasına göre değerlendirilmektedir. Kimi özellikleriyle benzerlik kurularak toprakla ilişkilendirilen diğer kavramlar, toprağa türlü inançlar yoluyla yüklenen manevi anlamlar ve atfedilen şifalı olma, tedavi etme, insanın yaratım malzemesi olma gibi özellikler Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları adlı öz niteliği teşkil etmektedir. Toprak bu algı dâhilinde kimi zaman memleket, vatan, ata toprağı, sevgilinin bastığı yer olmaktan ötürü manevi anlama sahip olmakta kimi zamansa türbe toprağı olduğu için veya okunup üflenerek efsunlandığı için türlü dertlere şifa olduğuna inanılmaktadır.

2.1. Toprak Kavram Alanını Oluşturan Tüm Çerçeve Elemanları: Öz Nitelikler ve Değerler

Kambara’nın sınıflandırmasına göre cins isimler sınıfında olan inceleme malzememiz tek bir geniş kavram olan toprak kavramı odağındadır. Bu nedenle de tüm örnekler toprak

kavramının öz niteliklerinden en az biriyle eşleşmekte ve çerçeve şablonları birbirlerinin aynı olmaktadır. Fakat çerçeve elemanları yani ilişki kurulup değer atanan öz nitelikler değişmektedir. Biz çalışmamızda çerçeveleri tasarlarken çerçeve anlam bilimi araştırmacılarının tespitlerini genel olarak göz önünde bulundurmak suretiyle malzememize en uygun yöntemi kurgulamaya çalıştık ve bilhassa çizim örneklerini oluştururken Barsalou'nun (1992/2009) önerdiği modeli örnek olarak kullandık. Buna göre, malzememizdeki bağlamları inceleyerek toprak kavram alanını oluşturan sözcük ve ifadelerin çerçevelerini belirledik. Barsalou, öz niteliklerin ihtiyaca ve durumun gereklerine göre zihin tarafından sınırsız sayıda oluşturulabildiğini, insanın kavramsal sisteminin bu konuda son derece üretken olduğunu ifade etmiştir (1992/2009, 34). Barsalou'nun öz nitelik için yaptığı tanım yani en azından kategori elemanlarından bazılarının ortak bir yönünü belirten bir kavram olması tanımı (1992/2009, 30), öz niteliğin o kategorinin elemanlarının bir kısmı için genelleştirilebilecek ortak bir özellik olması gerektiğini anlatmaktadır. Tezimizin malzemesinde bu şekilde genel bir üst başlık gibi toprak kategorisine dâhil kavramların bir grubunun ortak bir yönünü karşılayan 8 öz nitelik belirlenmiştir. Ayrıca Barsalou'nun ifadesine göre, öz niteliklerin de kendi öz nitelikleri vardır ve bu öz niteliklerin çerçevesiyle ilişkilendirilmeleri mümkündür. Öz niteliklere atanan değerler kendileri de bir kavram olduklarından bunların da daha spesifik değerleri bulunabilir (Barsalou, 1992/2009, 32-33). Bu bakış açısıyla malzememizde kimi öz nitelikler için de öz nitelikler tespit edilmiştir. Bu alt öz nitelikler Minsky'nin (1974) deyiimiyle belirli örnek veya verilerle doldurulması gereken yuvalar gibidir ve farklı örneklere göre değerler alırlar.

İncelememiz sonucu tespit edilmiş 8 ana öz nitelik ve onların alt öz nitelikleri ile bu öz niteliklere atanmış olduğu anlaşılan değerlerin tam listesi bilgisayar klasör yollarının gösterildiği şekilde yazılarak yorumlarıyla birlikte aşağıda verilmiştir. Bu yazım biçimi şu şekilde okunmalıdır:

Toprak (Ana Kavram - Sabit) / Temel 8 öz nitelikten biri / (Varsa) o öz niteliğin alt öz niteliği / İlgili öz nitelik konusunda örneğin aldığı değer.

Her çerçeve bu şekilde gösterilmiş maddelerden en az biriyle ifade edilmiştir.

TOPRAK

1. Fiziksel Özellikler / Tipi
2. Fiziksel Özellikler / Kokusu
3. Fiziksel Özellikler / Isısı / Serin
4. Fiziksel Özellikler / Isısı / Soğuk
5. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Cıvık
6. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Şekil Verilebilir / Evet
7. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Şekil Verilebilir / Hayır
8. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Krem Gibi Sürülebilir
9. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert
10. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Yumuşak
11. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Nemlilik / Nemli
12. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Nemlilik / Yarı Nemli
13. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru
14. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu
15. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu
16. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Bulanık
17. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Islanıp Kurumuş
18. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çamur Olmayan
19. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Geçirmez
20. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi
21. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi / Düşük
22. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi / Yüksek
23. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Killi
24. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Yağlı
25. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Yapışkan
26. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu
27. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Milli
28. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Humuslu
29. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kireçli
30. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu
31. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı

32. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Narin
33. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre
34. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / İnce
35. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Topak Halinde
36. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Bir Avuç
37. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın
38. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Samanla Karışık
39. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Dumanla Karışık
40. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Hafriyatla Karışık
41. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Kömürle Karışık
42. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Mazotla Karışık
43. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Gübreyle Karışık / İnek Gübresiyle
44. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Gübreyle Karışık / Çam Gübresiyle
45. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık
46. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı
47. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah
48. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı
49. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak
50. Fiziksel Özellikler / Rengi / Boz
51. Fiziksel Özellikler / Rengi / Mavi - Gök
52. Fiziksel Özellikler / Rengi / Yeşil

Toplam 52 farklı değer almış olan Fiziksel Özellikler öz niteliği 111 madde başında 321 kez çağrıştırılmıştır.

Bunlardan 1'i toprağın tipini, 1'i kokusunu, 2'si ısisını, 41'i yapısını ve 7'si rengini belirtmektedir.

Sayıda çokluğundan özellikle toprağın yapısının ayrıntılı olarak tetkik edildiği ve bilindiği görülmektedir. Toprağın yapısı, insanın toprakla etkileşiminde oynadığı rol bakımından önem arz etmektedir. Tarım süreçlerinde uygun zamanları tespit için toprağın durumunu takip etmek kadar belli bir cins toprağın ne amaçla kullanılabileceği, ondan nelerde faydalanılabileceği veya belli bir durumdaki toprağın nelere yol açabileceği konusunda bilgi edinmek de yapının tetkikiyle mümkündür. Yapının tetkikinin bir parçası olarak rengin de gözlemlendiği ve toprağın 7 farklı renkle tanındığı tespit edilmiştir.

Örneğin, kara toprağın verimli, tuzlu veya kumlu toprağın verimsiz olduğu çoğu zaman köylü tarafından ilk bakışta renginden anlaşılmaktadır. Geçimin toprağa doğrudan bağlı olduğu, toprağın veriminin, hangi ürüne uygun olduğunun ve ne işlem gerektirdiğinin tespit edilmesinin, mümkün olan en az eforla en çok verimi alabilmenin hayati olduğu kırsal yaşamda doğal olarak bu konulardaki kavramsal çerçeveler zihinlerde ayrıntılı bir şekilde oluşmuştur.

Tarım toprağı söz konusu olduğunda toprağın bitkilere etkisi göz önünde bulundurulduğu için yapı bilgisi, hangi ürünün yetiştirilmesine uygun olduğu ve işlenirken nasıl süreçler gerektirdiği bilgisiyle eşleşmektedir. Suyla etkileşim ise daha çok; zeminin çamur olması, toprağın şekillendirilerek nesne, seramik yapımında kullanılması, su geçirmezlik özelliğinden dam yapımında faydalanılması, çamur halindeki toprağın sıva olarak veya tedavi amaçlı kullanılması, çamur olmayan toprak cinsinin çocuk bezi işlevinde kullanılması bakımlarından dikkate alınmaktadır. Ayrıca toprak, çeşitli amaçlarla başka maddelerle karıştırılmakta veya karışık halde bulunabilmektedir.

Parça büyüklüğü bakımından topraktan; bir avuç, yığın halinde, topaklar halinde gibi ölçülerle bahsedilmektedir. Toprak eğer çok ince bir forma girmişse artık kirleten, görüşü kısıtlayan, ağız, burun, kulaklara dolan toz hâlini almıştır. Tozun hangi durumlarda yerden yükseldiği bilgisinin de zihinde bulunduğu örneğin, kalkan tozdan birinin geldiğinin anlaşıldığını aktaran örneklerde görülmektedir.

1. Kullanım Amacı / Her Tür Kullanım İçin Belirlenmiş Arazi
2. Kullanım Amacı / Çiftlik
3. Kullanım Amacı / Hayvancılık
4. Kullanım Amacı / Meşe Palamudu Pişirme
5. Kullanım Amacı / Artan Yemeklerin Bozulmadan Saklanması
6. Kullanım Amacı / Hamur Yoğurma
7. Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı
8. Kullanım Amacı / Bulama Yapımı
9. Kullanım Amacı / Pestil – Cevizli Sucuk Yapımı
10. Kullanım Amacı / Peynir Yapımı
11. Kullanım Amacı / Buğday Nişastası Yapımı
12. Kullanım Amacı / Mısır Kurutma
13. Kullanım Amacı / Silaj Yapımı

14. Kullanım Amacı / Mısır Patlatma
15. Kullanım Amacı / Üzüm Kurutma
16. Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı
17. Kullanım Amacı / Çocuk Oyunu
18. Kullanım Amacı / Çocuk Oyunu / Seksek
19. Kullanım Amacı / Ateş Yakma
20. Kullanım Amacı / Çadır Kurma
21. Kullanım Amacı / Soğuk Tutma
22. Kullanım Amacı / Ceza
23. Kullanım Amacı / Arıcılık
24. Kullanım Amacı / Cila
25. Kullanım Amacı / Yağ Yapımı
26. Kullanım Amacı / Plasentanın Gömülmesi
27. Kullanım Amacı / Set
28. Kullanım Amacı / Arazi Tarla Bağ Bahçe Sınırı
29. Kullanım Amacı / Soğan Korunağı Yapımı
30. Kullanım Amacı / Odun Kömürü Yapımı
31. Kullanım Amacı / Hıdırellez Ritüeli
32. Kullanım Amacı / Bayramlarda ve Hıdırellez'de Mezara Toprak Atma
33. Kullanım Amacı / Mart Ayında Yapılan Mâni Söyleme Geleneği
34. Kullanım Amacı / Çömlek Küp Gibi Kapların Ağzını Kapatma
35. Kullanım Amacı / Fırının Ağzını Kapatma
36. Kullanım Amacı / Boya / Nesnelerin Boyanması
37. Kullanım Amacı / Boya / Badana
38. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı
39. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Arı Kovanı
40. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Oyuncak Yapımı
41. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Oyuncak Yapımı / Misket
42. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Oyuncak Yapımı / Karit
43. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Divan Yapımı
44. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Masat Yapımı
45. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Mutfak Kabı Yapımı

46. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Bardak Yapımı
47. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Kâse Yapımı
48. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Güveç Yapımı
49. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Dağar Denen Küp Yapımı
50. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Saksı Denen Yemek Kabı Yapımı
51. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı
52. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Küp Yapımı
53. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Kova Yapımı
54. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çamaşır Yıkama Kabı Yapımı
55. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Tepsi Yapımı
56. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Testi Yapımı
57. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Su Kabı Yapımı
58. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Tencere Yapımı
59. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çanak Yapımı
60. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Tava Yapımı
61. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Yayık Yapımı
62. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Maşrapa Yapımı
63. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Dümbelek Yapımı
64. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Sac Yapımı
65. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Kurut Ezme Kabı Yapımı
66. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Sigara Ağızlığı Yapımı
67. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Lenger Yapımı
68. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Balık Kızartma Tavası Yapımı
69. Kullanım Amacı / İnşaat / Harç
70. Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva
71. Kullanım Amacı / İnşaat / Kerpiç-Tuğla Yapımı
72. Kullanım Amacı / İnşaat / Kiremit Yapımı
73. Kullanım Amacı / İnşaat / Tıkaç-Dolgu Malzemesi
74. Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı
75. Kullanım Amacı / İnşaat / Duvar Yapımı
76. Kullanım Amacı / İnşaat / Su Borusu Yapımı
77. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı

78. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı / Duvar
79. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı / Tavan Arası
80. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı / Balkon
81. Kullanım Amacı / İnşaat / Ocak Yapımı
82. Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı
83. Kullanım Amacı / İnşaat / Fırın Yapımı
84. Kullanım Amacı / İnşaat / Soba Yapımı
85. Kullanım Amacı / İnşaat / Soba Yapımı / Kürsü
86. Kullanım Amacı / İnşaat / Baca Yapımı
87. Kullanım Amacı / Bahçecilik
88. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Kayalık Zemini Bahçe Yapmak İçin Serilen Toprak
89. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Meyve Yetiştirme
90. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Meyve Yetiştirme / Aşı Sıvası
91. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Sebze Yetiştirme
92. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Fide Yetiştirme
93. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Çiçek Yetiştirme
94. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Bağ Yeri
95. Kullanım Amacı / Tarım
96. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Hayır
97. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet
98. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimli
99. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
100. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Sulak
101. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Kurak
102. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Durumu / Taranmamış
103. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Durumu / Ekim Dikim İçin Uygun Zamanda Olma
104. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Çay
105. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Patates

- 106.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Soğan
- 107.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Sarımsak
- 108.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Kavun
- 109.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Pirinç
- 110.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Safran
- 111.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Yenebilen Yabani Bitkiler
- 112.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Yenebilen Yabani Bitkiler / Kürtüle Otu
- 113.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Tütün
- 114.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Fıstık
- 115.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Fındık
- 116.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Kültür Mantarı
- 117.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Patlıcan Tohumu Çimlendirme
- 118.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olmadığına Göre / Ağaç
- 119.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olmadığına Göre / Buğday
- 120.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olmadığına Göre / Patates
- 121.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Tavlılık / Yarı Tavlı
- 122.Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Tavlılık / Tavlı

- 123.Kullanım Amacı / Tarım / Başka Yerden Tarlaya Bahçeye Nakledilen Daha Verimli Toprak
- 124.Kullanım Amacı / Tarım / Pamuk Tarlasını Sulamak İçin Sistem Kurma
- 125.Kullanım Amacı / Tedavi
- 126.Kullanım Amacı / Tedavi / Cilt Hastalığı
- 127.Kullanım Amacı / Tedavi / Cilt Hastalığı / Temriye
- 128.Kullanım Amacı / Tedavi / Baş Ağrısı
- 129.Kullanım Amacı / Tedavi / Yılan Sokması
- 130.Kullanım Amacı / Tedavi / Arı Sokması
- 131.Kullanım Amacı / Tedavi / Ağrı-Sancı Tedavisi
- 132.Kullanım Amacı / Tedavi / Üşütme
- 133.Kullanım Amacı / Tedavi / Pişik
- 134.Kullanım Amacı / Tedavi / Diken Batması ve Yara Tedavisi Kanama Durdurma
- 135.Kullanım Amacı / Temizlik
- 136.Kullanım Amacı / Temizlik / Sabun Yerine
- 137.Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama
- 138.Kullanım Amacı / Temizlik / Bulaşık Yıkama
- 139.Kullanım Amacı / Temizlik / Saç Yıkama
- 140.Kullanım Amacı / Temizlik / Elleri Toprakla Ovmak
- 141.Kullanım Amacı / Mezar Toprağı
- 142.Kullanım Amacı / Mezar
- 143.Kullanım Amacı / Sahte Mezar
- 144.Kullanım Amacı / Toplu Mezar
- 145.Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme
- 146.Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme / Savaşta Düşman Askerlerinin Merasimsiz Gömülmesi
- 147.Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme / Küp İçinde Çocuk Mezarı
- 148.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek
- 149.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Buğday
- 150.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Et
- 151.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Tahıl
- 152.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Peynir

- 153.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Ceviz
- 154.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / K p İ inde Altın
- 155.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / İnsan
- 156.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Dalında Kavun
- 157.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Elbise
- 158.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Hıdırellez K p 
- 159.Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Para / Mezar Yeri İşaret Etme
- 160.Kullanım Amacı / Belli Bir Koyun  eşidinin Yetiştirilmesine Uygun
- 161.Kullanım Amacı / Bitle M cadele
- 162.Kullanım Amacı / İpek B cek iliğı
- 163.Kullanım Amacı / Kedi Kumu  retimi
- 164.Kullanım Amacı / Hamile Kadınların Aşerdiği Toprak
- 165.Kullanım Amacı / Doğıum Sonrası Koruma
- 166.Kullanım Amacı / Siper
- 167.Kullanım Amacı / İdman
- 168.Kullanım Amacı / İnanđırıcı G r n m Sağılamak İ in Elbise Kirletme
- 169.Kullanım Amacı /  ld rme
- 170.Kullanım Amacı /  ld rme / Diri Diri G mme
- 171.Kullanım Amacı / G r ş  Engelleme
- 172.Kullanım Amacı / Sulanacak Tarlayı Ayırmak
- 173.Kullanım Amacı / Kuruyan Deri  arıkların Yumuşaması İ in Toprağı G m lmesi
- 174.Kullanım Amacı / Baraj Yapımı İ in Su  ekme Kapasitesini Tetkik
- 175.Kullanım Amacı / Definecilik
- 176.Kullanım Amacı / Saldırı Amacıyla Toprak Atma
- 177.Kullanım Amacı / Okuma Yazma  ğrenme
- 178.Kullanım Amacı / Sarma Sarmayı  ğrenme
- 179.Kullanım Amacı / Maden İ in Tetkik
- 180.Kullanım Amacı / Maden  ıkarma / Oltu Taşı
- 181.Kullanım Amacı / Maden  ıkarma / K m r
- 182.Kullanım Amacı / Maden  ıkarma / Antimon
- 183.Kullanım Amacı / Maden  ıkarma / Kedi Kumu  retiminde Kullanılan Toprak

Toplam 183 farklı değer aldığı tespit edilmiş olan Kullanım Amacı öz niteliği 77 madde başında 420 kez çağrıştırılmıştır.

Çerçevelerin en çok, kullanım amacı bağlamında oluşmuş olduğu tespit edilmiştir. Tez kapsamımız Türkiye Cumhuriyeti ağızlarıyla sınırlandırılmış, cumhuriyetin ilanından günümüze kadar olan ağız çalışmaları incelenmiştir. Bu nedenle taranmış olan ağız metinlerinin bir kısmı daha eski tarihlerde derlenmiş, ağız derlemelerinde araştırmacılar, otantik ağız özelliklerini korumuş kaynak kişi arayışında oldukları için kimi metinlerde kaynak kişilerin derlemenin yapıldığı tarihten de 70-80 yıl öncesine dair anıları kayda geçirilmiştir. Teknolojinin, imkânların ve imkânlara erişimin kırsalda şimdikine nazaran çok daha kısıtlı olduğu zamanlarda her tür ihtiyacın karşılanması için kişilerin kendi yöntemlerini icat ettikleri, en çok bulunan ve hayatlarının merkezindeki varlık olan topraktan da mümkün olan her alanda bir zaruret olarak faydalandıkları anlaşılmaktadır. Bu nedenle zihinlerde toprakla eşleşen çerçevelerde en çok sayıda görülen öz nitelik kullanım amacı olmuştur. Neredeyse hayatın her aşamasında, günlük hemen her işte toprakla ilgili bir kullanım amacı vardır denebilir. Geçim kaynakları çoğunlukla tarım ve hayvancılık olan insanlar tüm gün toprakta çalışmakta, hem mahsullerini yetiştirmek için toprağı tetkik edip işlemekte hem de bu uğraşı sürdürürken gereken başka ihtiyaçları karşılamada da topraktan faydalanmaktadır.

Toprak, tarlada çalışanların yanlarında göturdükleri yiyeceklerin bozulmaması, içeceklerin soğuk tutulması gibi kısa süreli saklama için kullanılabildiği gibi toprak küplere konup bu küplerin de toprağa gömülmesi yoluyla tahıl, peynir, ceviz et gibi yiyeceklerin uzun süre saklanmasında da kullanılmaktadır. Kısa süreli yiyecek saklanmasında toprak zeminli evlerin mutfağında yere çukur kazılarak bu çukurun artan yiyecekler için bir nevi buzdolabı işlevinde kullanılması da söz konusudur. Nesnelerin toprağa gömülmesi yalnızca bir yiyecek saklama yolu değildir. Kıymetli eşyaların saklanması, Hıdırellez ritüeli yapılması ve hatta kavun yetiştirciliğinde de bir yöntemdir. Bazı yiyeceklerin hazırlanmasında da topraktan faydalanılmaktadır. Mısırın ve meyvelerin kurutulmasında, pekmez, cevizli sucuk, pestil, peynir, buğday nişastası, yağ yapılmasında, mısır patlatma ve meşe palamudu pişirmede topraktan faydalanılmaktadır. Pekmezin, pestilin, cevizli sucuğun şırası kaynatılırken şıranın ekşiliğinin alınması ve durultulması amacıyla içine özel bir tür beyaz toprak katılmaktadır. Deriden yapılmış çarıklar zamanla kuruyup sertleştiğinden toprağın nemi sayesinde yumuşaması için belli

bir süre toprağa gömülmektedir. Suyla karıştığında çamur olmadığı, kum gibi olduğundan özel bir çeşit toprak kavrulup ısıtılarak ıslaklığı alması için bebeklerin altına bağlanmaktadır. Ateşin muhafazası için toprak kazılıp çukurda ateş yakılmakta, topraktan tandır fırını yapılmakta, odun kömürü yapımında da topraktan faydalanılmaktadır. Toprak ipek böcekçiliğinde de kullanım alanı bulmaktadır.

Rengi nedeniyle toprak, nesnelerin boyanmasında ve badanada da kullanılmaktadır. Genel olarak yaygın kullanımı olan bir yapı malzemesidir. Topraktan ev, ahır, cami ve her tür bina yapılmakta, evlerin damlarına su geçirmeme özelliği olan özel bir çeşit toprak serilerek yuvarlak bir taşla sıkıştırılmaktadır. Bina yapımı kategorisi içerisine topraktan; duvar, balkon, baca, su borusu, dam, soba yapımı dâhildir.

Bahçecilikte toprağın eşleştiği çerçeveler meyve, sebze, çiçek, bağ, yetiştirme işlemleriyle ilgilidir. Bahçecilik kullanımına, aşı yapılırken toprak sıva kullanılması ve kayalık zemini bahçe olarak değerlendirebilmek için başka bir yerden toprak getirilip zemine serilmesi gibi işlemler de dâhildir. Kimi tohumların çimlendirilmesi için toprak karışımları hazırlanmakta fidecilik yapılmaktadır.

Toprağın tarımda kullanılmasında ilk aşamayı tarıma elverişli olup olmadığının tespit edilmesi almaktadır. Çok tuzlu, kumlu, taşlı, killi bazı toprak tipleri tarıma elverişli değildir. Tarıma elverişli olduğu bilinen toprak tiplerinde ise toprak tipinin verimliliği ve aynı zamanda verimi etkileyen bir diğer faktör olan sulaklığı yani iklime göre ne kadar yağış potansiyeli olduğu ve sulama imkânları değerlendirilmektedir. Tarımla ilgili çerçeveler ekim, dikim için uygun durumun (tav) ve zamanın bilinmesi, hangi toprakta hangi ürünün yetiştirilebileceği hangisinin yetiştirilemeyeceğinin saptanması, yenebilen hangi yabani bitkilerin bulunduğu gibi bilgiler içermektedir. Bunların yanı sıra tarımda topraktan, yığınlar oluşturularak tarla sınırlarını belirleyen setler yapılması veya yine toprak yığını kanallar oluşturularak sulama sistemi kurulması gibi konularda faydalanılmaktadır. Ayrıca verimli toprak bir yerden bir yere nakledilebilmekte, verimsiz bir arazi, üzerine başka yerden nakledilmiş daha verimli, zengin bir toprak serilerek daha elverişli hâle getirilebilmektedir.

Çamurdan divan ve masat üretilmekte, çamur kovanlarda arıcılık yapılmaktadır. Ayrıca çocuklar oynarlarken, çamurun şekillendirilebilmesi sayesinde çamurdan oyuncaklar yapmaktadırlar.

Pişen toprak türünün tespiti ve seramik yapımı başlı başına geniş bir çerçevedir. Seramik yapımı pek çok eşya üretimini kapsamaktadır. Seramikten; tencere, sac, güveç, balık kızartma tavası gibi pişirme kapları, kâse, bardak, testi, saksı, tepsi, çanak gibi yiyecek ve içecek kapları, küp, dağar, çömlek gibi saklama kapları, kova, maşrapa, çamaşır yıkama kabı gibi temizlik araçları, kurut ezme kabı, yayık gibi yiyecek içecek hazırlama gereçlerinin yanı sıra sigara ağızlığı ve dümbelek de yapılmaktadır. Seramikçiliğin özellikle yaygın olduğu yerler de vardır. Seramik yapımını bilen kaynak kişiler uygun toprağın renklerini ve özelliklerini aktarmışlardır. Seramik çamuru hazırlanırken bir nevi maya görevi gören özel bir toprak bulunduğu anlatılmaktadır.

İslam inancını benimsemiş bir toplum olan Türkiye Türkçesi ağız konuşurları cenazeleri toprağa gömme pratiğine sahiptir. Cenazenin defni sırasında toprakla destek yapma, cenazeye katılanların sırayla mezara toprak atması gibi uygulamalar da vardır. Aktarılan anı ve hikayelerde ayrıca savaşlardaki toplu mezarlardan veya kimi zaman da düşman askerlerinin üzerine toprak atılmasından bahsedilmektedir. Ayrıca toprağın altından çıkarılan bir küpün çocuk mezarı olarak kullanıldığının görülmesi ölü gömme adetlerinin eski zamanlardaki farklı pratiklerine şahit olunduğu bilgisine işaret etmektedir.

Toprağın üstü ve altı kullanım bakımından da ayrı imkânlar içermektedir. Bu nedenle kullanım amacı öz niteliğinin alt öz niteliklerinden biri olan maden çıkarma, toprağın hangi madeni sakladığıyla bağlantılı olarak zihinde yer bulduğunu göstermektedir. Taranmış olan malzemede maden çıkarmaya atandığı tespit edilmiş değerler; Oltu taşı, kömür, antimon ve kedi kumu üretiminde kullanılan özel bir çeşit topraktır. Ayrıca toprak definecilik maksadıyla da kazılabilmektedir.

Toprak temizlik malzemesi olarak da yaygın olarak kullanılmıştır. Çamaşır, bulaşık yıkanması, her tür işlevinde sabun yerine kullanılması, kil ile saçların yıkanması temizlikte kullanımına örneklerdir. Ayrıca temizlemek amacıyla eller toprakla ovulmaktadır. Zihinlerde tüm bu kullanımlara uygun toprak türünün hangisi olduğu, yapısı, rengi ve nereden tedarik edildiği bilgisi ile ilgili çerçeveler mevcuttur.

İlaca, doktora, gelişmiş tıp hizmetlerine ulaşım imkânı olmadığı zamanlarda ve durumlarda halk hekimliğinde toprak kullanımı da söz konusudur. Toprağın krem gibi sürülerek veya bir bezle ilgili bölgeye bağlanarak cilt hastalıklarının, yılan ve arı sokmasının, diken batması, yaralanma, kanama durumlarının, ağrı-sancı, üşütme, baş ağrısı ve pişiğin tedavisinde kullanıldığı görülmektedir. Kimi zaman ağrı sancıyı alması

için kimi zaman da doğum sonrasında lohusanın üreme sistemini korumak için kişilerin bellerine kadar ısıtılmış toprak konulup sarılmaktadır. Ayrıca çocuk bezi olarak kullanılan toprağın ısıtılarak çocuğun altına sarılmasının aynı zamanda çocuğun gaz sancılarını geçirdiği ve sağlığı için iyi olduğu düşünülmektedir. Toprakla çocuk büyüttüğünü aktaran kaynak kişilerin çoğu, bu yöntemin sağlıklı olduğuna, altına toprak bağlanarak ve toprakta oynayarak büyüyen çocukların sık hastalanmadıklarına inanmaktadırlar. Bitle mücadelede de topraktan faydalanılmaktadır.

Toprak kimi zaman saldırı amacıyla birinin üzerine atılarak kullanılmakta, görüşü kısıtlamak için havaya saçılabilir. Ayrıca linç amacıyla kadının toprağa gömüldüğüne dair hikayeler, masallar toprağın ceza aracı olmasına örnektir.

İnançlara bağlı pratiklere örnek olarak, mart ayında yapılan mâni söyleme geleneğinde veya Hıdırellez'de kimi nesnelerin toprağa gömülmesi, bayramlarda ve Hıdırellez'de mezar ziyaretleri yapıldığında mezara toprak atma uygulaması gösterilebilir. Ayrıca doğum sonrası plasentanın da toprağa gömülmesi gerektiğine ve nerenin toprağına gömüldüğünün çocuğun kaderi üzerinde etkili olacağına inanılmaktadır.

Topraktan ayrıca, silaj yapımında, soğan korunağı yapımında, çadır kurmada çeşitli şekillerde faydalanılmaktadır. Bu tip kullanımlar bazen basitçe hava almasını engellemek için brandanın üzerine toprak atmak veya idman yapmak maksadıyla arabaya çamur yükleyip taşımak gibi şekillerde olabilmektedir. Bunlardan; toprağın ağırlığı, nemi, insan ve hayvanın canlıyken gömülmesi durumunda havaya ulaşımını neredeyse tamamen keseceği için ölüme yol açacağı gibi özelliklerinin bilinip göz önünde bulundurulduğu görülmektedir. Yani bu gibi özelliklerin geniş ve kimi zaman başka kavramlara ait çerçevelerle ifade edilebilecek arka plan bilgilerine sahip olunduğu, bu sayede bu özelliklerin çeşitli kullanım amaçlarına hizmet etmek üzere zihinde kimi durumlarla eşleştirilebildiği anlaşılmaktadır. Örneğin bu bilgiler sayesinde çamurun bir dolgu malzemesi olabildiği bilindiği için çamur kimi zaman duvarlardaki deliklerin tıkanmasında, kimi zaman küp gibi çeşitli toprak kapların veya fırının ağzının kapatılmasında kullanılmaktadır. Yine aynı arka plan bilgisi sayesinde küçük yaşta evlendirilmiş bir kız çocuğunun sarma sarmayı öğrenmek için yaprağına çamur sardığı yani dolgu malzemesi olarak kullanma bilgisini bu amaca uyarladığı görülmektedir. Buna benzer olarak toprağın öğrenmede kullanılmasına bir örnek de kişinin eliyle toprağı düzleyip okuma yazma öğrenmek maksadıyla toprağı yazı yazmasıdır. Toprağın yazı ve

çizi için bir zemin olarak kullanılması bilgisiyle çocuklar toprağa çizgiler çizerek seksek oyunu oynamaktadırlar.

1. Bölümlendirme / Kara
2. Bölümlendirme / Yeryüzü
3. Bölümlendirme / Tüm Dünya
4. Bölümlendirme / Yönetim Birimi-Belli Bir Bölge
5. Bölümlendirme / Tarım Toprağı
6. Bölümlendirme / Yerde ve Gökte Bulunan Tüm Varlıklar
7. Bölümlendirme / Yer Altında Olmayan-Yer Üstünde
8. Bölümlendirme / Sahiplik / Kişinin Kendisine Ait
9. Bölümlendirme / Sahiplik / Yabancıya Ait
10. Bölümlendirme / Sahiplik / Devlete Ait
11. Bölümlendirme / Bir Hükümdarın Yönetimindeki Bölge
12. Bölümlendirme / Toprak Yol
13. Bölümlendirme / Dağ
14. Bölümlendirme / Ova
15. Bölümlendirme / Yayla
16. Bölümlendirme / Mera
17. Bölümlendirme / İki Köy Arası
18. Bölümlendirme / Toprağın Rengine Göre Yer Adı Alma

Toplam 18 farklı değer aldığı görülen Bölümlendirme öz niteliği 6 madde başında 37 kez çağrıştırılmıştır.

Bölümlendirme öz niteliği, yeryüzünün bölgesel olarak algılanmasıyla ilgilidir. Bir yer, şehir, bölge, ülke, coğrafi şekil her zaman temelde oranın toprak zeminiyle eş görülmekte, toprakla ilgili bölümlendirme ifadeleri kullanılırken çoğunlukla toprak zeminle, üzerinde bulunan tüm varlıklar birden kastedilmektedir. En geniş manada, tüm dünya, yeryüzünün veya karaların tamamı toprakla ifade edilmektedir ve yerin zihinlerde, üstü ve altı ayrı değerlendirilen bir varlık olarak kaydedildiği görülmektedir. Dağ, ova, yayla, mera gibi doğal yer şekilleri bölgesel olarak algıladığı gibi toprak zeminin kullanım amacına veya sahipliğine göre zihinde bölümlendirilmiş olması da söz konusudur. Belli bir yerin tarıma elverişli olduğu için ayrılıp tarla olarak algılanması, insan, hayvan ve ulaşım araçlarının geçtiği, bir yerden bir yere uzanan toprak zeminin toprak yol olarak algılanması, boz

renkte toprağı olduğu için o toprağın olduğu bölgenin Boztoprak adıyla adlandırılması, bir ölçü olarak “iki köy arası” gibi bir ifade kullanılması zihinlerde, toprak zeminin bölümlendirilmesine dair bulunan kayıtlara yani bölümlendirme öz niteliğine atanmış olan değerlere işaret etmektedir. Somut sınırlar olmasa bile belli özelliklerinden dolayı toprak zemin, yeryüzü, zihinde soyut bölümlendirmelerle algılanmaktadır. Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihnindeki bu bölümlendirmelerin hangi algılara göre belirlendiğı ve hangi çerçeveleri oluşturduğu bu şekilde tespit edilmiştir.

1. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Üzerinden Geçilme
2. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi
3. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Gürz Savurma
4. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Tüfek Ateşleme
5. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Havaya Serpme
6. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Sürülmüş
7. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Ocak Açılmış
8. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Kazılmış
9. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Çukur Kazılmış
10. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Çukur Kazılmış / Su Doldurulmuş
11. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Bir Yerden Bir Yere Taşınmış
12. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Kürekle Toprak Atma
13. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Tütün İçin Hazırlanmış
14. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Seksek Çizilmiş
15. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Yumuşatmak İçin Kül Serpilmiş
16. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Kazılıp Çıkarılmış
17. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Elenmiş
18. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Başa Serpme
19. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Isıtılmış
20. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Akarsu Kenarına Dolgu Yapılmış
21. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok
22. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok / Sürülmemiş

23. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Köstebeğin Yaptığı Yığın
24. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Kedinin Kazıp Çıkardığı Toprak
25. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Masadaki Farenin Karısını Gömmesi
26. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Kıssadaki Karganın Leş Gömmesi
27. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi
28. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Yağmur
29. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Akarsu
30. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Sel
31. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Sulama
32. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Isı Etkisi / Dayanaksız / Çatlayan
33. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Isı Etkisi / Dayanıklı / Pişen
34. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Rüzgâr Etkisi
35. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Mevsim Etkisi / Sıcaklığın Yükselmesi-Cemre Düşmesi
36. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Mevsim Etkisi / Ekim Dikim İçin Uygun Zamanın Gelmesi
37. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Deprem Etkisi

Toplam 37 farklı değer almış olan Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma öz niteliği 26 madde başında 69 kez çağrıştırılmıştır.

Dış fiziksel etkiye maruz kalma öz niteliğinin kapsamını oluşturan alt öz nitelikler insan etkisi, hayvan etkisi, su etkisi, ısı etkisi, rüzgâr etkisi, mevsim etkisi, deprem etkisi ve insan, hayvan, araç tümü için geçerli olan üzerinden geçilme etkisidir. Elbette ki amaçlı ve kasıtlı olarak gerçekleştirilen insan eylemleri en büyük grubu oluşturmakta, insan etkisinin çeşitliliğinin daha fazla olduğu görülmektedir. Tabii ki bunda bu kodlamanın insan zihni tarafından yapılması ve durumlara insan bakış açısıyla bakılması da etkilidir. İnsan etkisinin olup olmaması da değerlendirilmekte toprak işlenmemiş, sürülmemiş, taranmamış olarak algılanmaktadır.

İnsan toprağa; gürz savurma, tüfek ateşleme, havaya serpmeye, bir yerden bir yere taşıma, akarsu kenarına dolgu yaparak tarım arazisi elde etme gibi yollarla yer değiştirme bakımından, zeminde bulunan toprağa ise; kazarak, çukur açarak, ocak açarak, sürerek,

işleyerek etki etmektedir. Daha önce kazıp çıkardığı, taşıdığı, yerinden aldığı toprağa etkileri ise eleme, ısıtma, başa serpmeye gibi yollarla olmaktadır. Ayrıca toprağı yumuşatmak için üzerine kül serpilmesi yöntemi de kullanılmaktadır.

Hayvanlar da toprağa çukur kazma ve yığın yapma gibi etkilerde bulunmaktadır. Köstebeğin yaptığı yığın için köstü köpeğı şeklinde özel bir adlandırma kullanılmaktadır. Hayvanların toprağa etki etmesi durumlarından bazıları masalarda ve kıssalarda geçen tasarlanmış örneklerdir. Örneğin masalda kişileştirme yapılarak anlatılan farenin karısını diri diri gömerek öldürmesi, Hâbil ve Kâbil kıssasında karganın leş gömmesi ve Hz. Ömer'in İslâmiyet'e geçmeden önce çocuğunu diri diri gömdüğü rivayeti gibi anlatılar bu etkileri içermektedir.

Mevsimler, toprağın ısınıp soğuması, dolayısıyla da ekim dikime, kimi bitkilerin yetişmesine uygun duruma gelmesi bakımından etki etmektedir. Bunlar dilde cemre düşmesi, Hıdırellez bulanığı, Ülker bulanığı gibi adlarla ifade bulan dönemler şeklinde algılanmaktadır.

Rüzgâr toprağı yerden yükselterek, deprem yer yarıntısı oluşturarak etkide bulunmakta, ısı etkisi toprağın ısıya dayanıklılığı bakımından değerlendirilmektedir. Çatlayan toprak dayanıksız olarak görülmekte ısıya dayanıklı toprak pişirilerek seramik yapımında kullanılmaktadır.

Su etkisinin bir çerçevede aktive olduğu durumlar suyun yağmur, akarsu, sel, sulama suyu olarak toprakla etkileşime girdiğı durumlardır. Toprak sel veya akarsu tarafından sürüklenmekte, yeryüzü sularının olduğu yerlerde toprakta çöküntü meydana gelip düden oluşmaktadır. Yağmur toprak zeminin çamur olmasına neden olmakta, bu durum kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Tarım toprağında istenen bir şey olan yağmur, yolları çamur haline getirdiğinde istenmeyen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır.

1. Etki Etmesi / Canlılara / Toprak Altında Kalarak Ölme
2. Etki Etmesi / Canlılara / Hastalık Kaynağı Olma
3. Etki Etmesi / Canlılara / Bitkilere Besin Kaynağı Olma
4. Etki Etmesi / Canlılara / Yetişen Bitki Çeşidine ve Lezzetine
5. Etki Etmesi / Canlılara / Hayvanların Yatmayı Sevdiği

Toplam 5 farklı değer almış bulunan Etki Etmesi öz niteliği 1 madde başında 10 kez ağrıştırılmıştır. Bunların tümü canlılara olan etkilerle ilgilidir.

Dış fiziksel etkiye maruz kalma öz niteliği ile tanımlananlar toprağın maruz kaldığı etkilerdir. Aynı zamanda toprak kendisi de etki eden bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Zihinlerde, tespit edilmiş bulunan, belli bir bölgenin toprağının orada yetişen ürünlerin lezzetine etki ettiği bilgisi mevcuttur. Toprak tipi elverişliliği bakımından, bulunduğu bölgede doğal olarak yetişen ve insan eliyle yetiştirilen ürün çeşitliliğini de büyük ölçüde belirlemektedir. Toprağın bitkilere doğrudan besin kaynağı ve hastalık kaynağı olduğunun arka plan bilgisine sahip olunduğu da örneklerden anlaşılmaktadır. Ayrıca insanların ve hayvanların çok miktarda toprağın altında kalması ölüme sebep olabilmekte, dolayısıyla toprak ölüme yol açan bir faktör olarak da algılanmaktadır.

1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
2. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sihirli Masal Efsane Toprağı / Bostan
3. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sihirli Masal Efsane Toprağı / Padişahın Bahçesi
4. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sihirli Masal Efsane Toprağı / Bir Kişinin Geçmesiyle Yeşillenen
5. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Ev İçi
6. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Gül Ağacının Dibi
7. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / adır Kenarı
8. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yarık
9. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / öküntü
10. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yükselti Farkı
11. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Deniz Göl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı
12. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Yüzeyi
13. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı
14. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Tohum
15. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Su Kaynağı
16. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Kömür Madeni
17. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Mağara
18. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Masal Dünyası

19. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Mezar
20. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Tarihi Eser Bulunması
21. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Boş
22. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sıkılık / Gevşek
23. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sıkılık / Kabarık
24. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan
25. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Var
26. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Var / Orman
27. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Yok
28. Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı
29. Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme
30. Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme
31. Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde
32. Bulunduğu Konuma Göre / İnsanın Üzerinde
33. Bulunduğu Konuma Göre / Hayvanın Üzerinde
34. Bulunduğu Konuma Göre / Zeminin Üzerinde
35. Bulunduğu Konuma Göre / Ağız, Burun, Kulak İçinde
36. Bulunduğu Konuma Göre / Ayakkabı İçinde
37. Bulunduğu Konuma Göre / Nazarının Değdiği İnanılan Kişinin Ayağının Altında
38. Bulunduğu Konuma Göre / Hayvanların Bağırsağında Biriken Toprak
39. Bulunduğu Konuma Göre / Akciğere Dolan Asbestli Toprak

Toplam 39 farklı değer aldığı tespit edilen Bulunduğu Konuma Göre öz niteliği 65 madde başında 194 kez çağrıştırılmıştır.

Bunlardan 135'inde toprak zemin söz konusu edilmektedir.

Bulunduğu konuma göre öz niteliğinin alt öz niteliklerinden biri olan zemin-tabakanın en çok sayıda çağrıştırılmış olması toprağın çoğunlukla yer olarak ve yerde algılandığını göstermektedir. Fakat bu yer aynı zamanda kesintisiz uzanıp giden bir kütle olarak değil hem maddi hem manevi algıda, üstü ve altı olan, üstünde ve altında çeşitli varlıklar bulunduran bir tabaka olarak görülmektedir. Maddi bir varlık olarak, her tür arazinin

zemini, çöküntü, yarıntı olan yeryüzü şekilleri, deniz, göl gibi durgun suların veya kurumuş su birikintilerinin tabanı, basılınca batıldığı bilinen çamur zemin, yani bataklık, bu zemin-tabakanın üstünde yer almaktadır. Bunlar üzerinde bitki olup olmamasına göre veya varsa hangi bitki bulunduğuna göre adlandırılmaktadır.

Zemin-tabakanın altında ise maddi olarak, tohum, su kaynağı, maden, mağara, mezar, tarihi eser bulunabileceği ayrıca kimi zaman toprağın altında boşluk olabileceği, çöküntü yaşanabileceği de bilinmektedir.

Maddi olmayan yani yalnızca tasarımdan ibaret olan algılarda ise masal ve efsanelerde geçen sihirli yerler söz konusudur. Bunlara örnekler zemin-tabakanın yüzeyi için, kadının bostana dönüşmesi, padişahın bahçesinin toprağının sihirli olması, yalnızca bir kişinin geçtiği yerlerin yeşillendiği bir yer bulunması gibi fantastik olaylar bağlamındadır. Zemin-tabakanın altı içinse yine masal ve efsanelerde yerin yedi kat dibinde masal dünyaları tasarlanmaktadır.

Toprak zemin dışında bir konumda bulunduğu zihinde çağrıştırdığı çerçeveler başka yönlerde değişmektedir. Nesnelerin, kıyafetlerin, insan veya hayvanın üzerinde bulunan toprak, çamur, toz kirlilik olarak algılanmakta, ağız, burun, kulak içine dolan toprak veya ayakkabının içine giren toprak rahatsızlık verici bir durum oluşturabilmektedir. Hatta ot bulunmayan zeminde yiyecek aradıkları için hayvanların bağırsaklarında toprak birikmesi ve yine asbestli toprağın akciğerlere dolması hastalıklara da neden olabilmektedir.

Çok ince bir halde havada asılı duran toprak artık toz olarak algılanmakta, toz kirlilikle, görüşü engellemeyeyle ilişkilendirilmektedir. Toprağın bulunduğu yerin değişmesi tozun yerden yükselmesi şeklinde olabildiği gibi, yağmur, akarsu, sel sularıyla sürüklenmesi şeklinde de olabilmektedir.

İnanç temelli pratikte ise nazar değmesinin çaresi olarak toprak kullanılmaktadır. Bunun, nazarının değdiğine inanılan kişinin ayağının altından alınacak toprak olması gerektiğine inanılmaktadır.

1. Nereden Geldiğine Göre / Kale Toprağı
2. Nereden Geldiğine Göre / Kutsal Topraklar
3. Nereden Geldiğin Göre / Kendi Toprağı

Toplam 3 farklı değer almış olan Nereden Geldiğine Göre z niteliği 1 madde başında 3 kez ağrıştırılmıştır.

Toprağa yüklenen manevi anlamların toprakla birlikte taşınabildiği yani belli bir bölgeye, yere atfedilen değerin doğrudan fiziksel olarak o yerin toprağında bulunduğuna inanıldığı görülmektedir. Örneğin İşlam inancına göre kutsal sayılan yerlerden alınan bir miktar toprak nereye görülürse gtrlsn kutsal topraklara ait ve mübarek sayılmakta veya bir kalenin bulunduğu yerden getirilerek bir evin duvarının yapımında kullanılan toprağın bir şekilde kale toprağının hafızasını taşıdığına, o duvarda kale toprağı bulunduğu için o evin içerisinde savaş sesleri duyulduğuna inanılmaktadır. Kendi toprağı değerinde bir kişi kendi arazisinden aldığı toprağı başka birine ait bir arazide yere sermekte ve onun üzerine baştığında kendi toprağına baştığını iddia etmektedir. Dolayısıyla toprağın zihindeki algısında o toprağın nereden geldiği de bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Bol Bulunurlukla İşkilendirme
2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Toplam Sayıyı İfade Etme
3. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kolay Ulaşılrlıkla İşkilendirme
4. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Azami Düzeyi İfade Etme
5. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Bir Milleti İfade Etme
6. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Gözden ıkarma İfadesi
7. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Azlık İfadesi
8. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Korku znt Gibi Duyguların Abartılı İfadesi
9. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / okluğun Abartılı İfadesi
10. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kıvamla İşkilendirme
11. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Yapışkanlıkla İşkilendirme
12. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Renkle İşkilendirme
13. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İşkilendirme
14. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İşkilendirme
15. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Faydasızlıkla İşkilendirme
16. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Saygıdeğerlikle İşkilendirme
17. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Tevazuyla İşkilendirme
18. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Minnetle İşkilendirme
19. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İşkilendirme

20. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Temizlikle İlişkilendirme
21. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Uçup Yer Değiştirme ile İlişkilendirme
22. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kötülükle İlişkilendirme
23. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çirkin Görüntü ile İlişkilendirme
24. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Dayanıklılıkla İlişkilendirme
25. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sağlıkla İlişkilendirme
26. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Batılıp İçinden Çıkılmasının Zorluğu Bakımından İlişkilendirme
27. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme
28. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Aitlikle İlişkilendirme / Toprağın İnsana Aitliği
29. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Aitlikle İlişkilendirme / İnsanın Toprağa Aitliği
30. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Vatan Memleket veya Dinen Kutsal Olmak Dışında Bir Sebepçe Manevi Anlam Yüklenen Yerin Toprağı
31. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sevilen Bir Kişi Bastığı İçin Anlam Yüklenen Toprak
32. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Bir Yere Yüklenen Manevi Anlamın Toprakla Taşınabildiğine İnanma / Kutsallığın
33. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Bir Yere Yüklenen Manevi Anlamın Toprakla Taşınabildiğine İnanma / Sahipliğin
34. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kabir Hayatı
35. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Cinli Olduğu İnanıcı
36. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Ölülerini Toprağa Gömmenin Hâbil Kâbil Kıssasındaki Karga Örneğiyle Başlaması
37. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yakını Ölen Kişinin Acısını Azaltacağı İnanıcı
38. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Mezara Sırayla Toprak Atılması
39. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Hz. Ömer'in Çocuğunu Diri Diri Gömdüğüne Dair Rivayet

40. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Temizlik
41. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Temizlik / Teyemmüm
42. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme
43. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme / 60 Farklı İklimden Alınmış
44. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / İnsanın Topraktan Gelip Toprağa Gittiği İnanı
45. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Allah'a Atıf
46. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kötü-Utanılacak Durumu Nedeniyle Yer Altına Gitmeye Layık Görülme
47. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Büyü Yapmak Amacıyla Nesneleri Toprağa Gömmeye
48. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Dönüşme / Tuza
49. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Dönüştürme / Denizi Karaya
50. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Vatan
51. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Dileklerin Gerçek Olacağına İnanma
52. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Peygamberle İlişkili Olarak
53. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Okunmuş-Efsunlanmış
54. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma
55. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma / Nazardan
56. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma / Yılan Sokmasından

57. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Çocuk Kırklama
58. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Türlü Dertlere Deva Olduğuna İnanma
59. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Yağmur Duasında Kullanılan Toprak
60. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Baş Ağrısı
61. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Körlük
62. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Siğil
63. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Nazar
64. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Çıban
65. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Yara
66. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Hayvan Tedavisi
67. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Toprak Yeme Alışkanlığı Olan Çocukların Bu Alışkanlığını
68. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Bereket Getirdiğine İnanma
69. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Bereketi Kaçırdığına İnanma
70. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Müslümanlar İçin Kutsal Topraklar
71. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Toprağın Peygambere Haber Vermesi
72. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler

73. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çocuk Oyunu Sayışmaları
74. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Kişileştirme
75. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Kişileştirme / Konuşturma
76. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Mecazımürsel / Parça Bütün İlişkisi / Toprakla Her Yer Her Şey Kast Ediliyor
77. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Mecazımürsel / Parça Bütün İlişkisi / Toprakla Doğa Kast Ediliyor
78. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme
79. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme / Canlıya Benzetme
80. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme / Kınaya Benzetme
81. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme / Baharın Gelişini Uyanışa Benzetme

Toplam 81 farklı değer aldığı saptanan Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları öz niteliği 52 madde başında 242 kez çağrıştırılmıştır.

Bu 242 defanın 76'sı inançla ilişkilendirme alt öz niteliği ile ilişkilidir.

Toprağın somut bir varlık olma yönüyle zihinde kavramsallaştırılmasının yanı sıra kimi özellikleri bakımından başka varlıklarla, başka kavramlarla dolayısıyla başka kavram çerçeveleriyle ilişkilendirildiği durumların ifade bulduğu örnekler, Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları olarak tanımladığımız öz nitelikte eşleşmektedir. Bu öz nitelikte eşleşen durumlar, benzetme ilişkisi kurulması, toprağın bir niteliğinin başka bir varlığa atfedilmesi, toprağın niteliklerinden biriyle başka bir kavramın bir niteliği arasında ilişki kurularak o kavramın toprak sözüyle anlatılması gibi söyleyiş özelliklerinin yanı sıra toprağa yüklenmiş manevi anlam değerlerini de içermektedir.

Bu manevi anlam değerleri kimi zaman insanın aitlik hissiyle bağlantılıdır. Aitlik hissi, insanın kendini bir yere ait hissetmesi; orayı ata toprağı, memleket yahut vatan bellemesini olduğu gibi belli bir yeri, toprağı, bir sebepten kendine ait hissetmesini de kapsamaktadır. Toprağa, belli bir yere anlam yüklenmesi dini sebeplerle de olabilir. Mekke, Medine gibi şehirler Müslümanlar için kutsal topraklar sayılmaktadır. Fakat

gurbette veya sürgünde olan biri için Müslümanların yönetimindeki bir memleketin de kutsal kabul edildiğine örnek görülmektedir.

Toprağa yüklenen manevi anlamların pek çoğu dini inanç temellidir. İslam'da insanın topraktan yaratıldığı inancı ve ölümlerin toprağa gömülmesi pratiği olduğu için yani insan topraktan gelip toprağa gittiğine inandığı için ölüm, mezar, mezar toprağı, defnetme, ölümle ilgili duygulanımlar, kabir hayatı, yaratılış, gibi kavramlar toprakla doğrudan ilişkilendirilmekte hatta bazen toprak sözleri doğrudan bu kavramları karşılamak için kullanılmaktadır. İnsanın 60 farklı iklimden alınmış olan topraktan yaratılışına, toprağın peygamberle konuşup ona haberler verdiğine, Cebrail'in denizi karaya dönüştürdüğüne, Hâbil ve Kâbil kıssasında ölü gömmeye örnek teşkil eden kargaya dair efsaneler anlatılmakta, İslam'daki teyemmüm pratiği üzerinden toprak temizlikle ilişkilendirilmektedir.

Bunların yanı sıra bazı durumlarda bazı yerlerden alınan özel bir toprağın veya okuma-üfleme, efsunlama gibi bazı uygulamalara tabi tutulan toprağın; koruyucu, tedavi edici, dilekleri gerçek yapan, yağışı arttıran, çocuk sahibi olmayı sağlayan, türlü dertlere deva olan bir özelliği bulunduğu inanılmaktadır. Bu özellik çoğunlukla evliya mezarı olduğuna inanılan türbe toprağına yüklenmektedir. Koruyucu, tedavi edici, dertlere deva olduğuna inanılan bu toprağın, askerin çantasında taşınması, yalanıp, yenmesi gibi uygulamalarda kullanıldığı görülmektedir.

Ayrıca, yılan sokmasına karşı koruma sağlayacağı inancıyla toprağın efsunlandığı anlatılmaktadır. Sadettin Gömeç (1998), Müslüman Türklerin akrep, yılan gibi zehirli hayvan sokmaları durumunda ısırılan kişiyi efsuncuya okutma uygulamasının eski Türk dinine dayandığını, efsunlama işine arvaç veya arbag adı verildiğini anlatmaktadır. Bu uygulama, tezimizin malzemesindeki örnekte (OİAVSV, 751) toprak efsunlamak olarak, “toPrāḲ_āvsíníyīḳ” ve “tōPrāk_āFsíníyēḳ” ifadeleriyle geçmektedir. Toprak efsunlama işleminin yılan sokmasından korunmak maksadıyla yapıldığı anlatılmaktadır. 2018 yılında yapılmış olan doktora çalışmasındaki ağız metinlerinde bahsi geçen bu yöntem, eski Türk dinindeki bir uygulamanın günümüze kadar gelmiş olmasına örnektir. Nazarı geçirmek için nazarının değdiğine inanılan kişinin ayağının altından alınmış toprak kullanılmakta, toprak sayesinde baş ağrısının, siğilin, nazarın, çıban ve yaraların tedavi edildiğine inanılmaktadır. Ayrıca benzer uygulamalar hayvan tedavisinde de kullanılmaktadır. Birden fazla örnekte de masallarda toprağın körlüğü tedavi ettiğine dair

tekrar edilen bir anlatı bulunmaktadır. Bu konu, Ali Berat Alptekin tarafından bir makalede ele alınmış, Türk masal ve hikâyelerinde göz tedavisinde toprağın ilk sırayı aldığı belirtilmiştir (2009, 19).

Toprakla yapılan tedavilerden kullanım amacı öz niteliğiyle ilişkilenenler, toprağın doğrudan ağrı, rahatsızlık, yaralanma olan bölgeye konulması, sürülmesi, bağlanması gibi uygulamalardır. Yani toprağın fiziksel olarak rahatsızlığa etki etmesi beklenmektedir. Tedavi ve koruma amacıyla toprak kullanımlarından toprak imgesinin diğer dilsel kullanımları öz niteliği ile eşleşenler ise toprağın somut olarak bir bölgeye uygulanmasından ziyade sahip olduğu özel güçler sayesinde etki göstereceği inancına dayanmaktadır.

Recep Tek (2018), Anadolu Türk halk hekimliği uygulamalarında toprak kullanımını dört başlık altında ele alarak hangi rahatsızlıkların tedavisinde toprağın kullanıldığını, ne gibi uygulamalar yapıldığını ve bu uygulamaların temelinde yatan inanç bağlantılarını incelemiştir. Bu uygulamalarla ilgili ayrıntılı bilgi için mezkûr makaleye bakılabilir.

Bunların yanı sıra, toprak sözleriyle yapılmış ikilemeler, toprakla başka varlıklar arasındaki benzetmeler gibi sanatlı söyleyiş örnekleri de bu öz nitelikle ilişkilenebilir. Toprak kimi zaman canlıya benzetilmekte, ölümlerin toprağa gömülmesi pratiğinden kaynaklı bir benzetme olarak can alan bir varlık olarak tasarlanmakta, kimi zaman da konuşturulmaktadır.

İstanbul ve köy karşılaştırması yapılırken toprak, doğayı kastederek kullanılmakta, çocukların köyde doğada serbestçe oynamaları da toprağa gitmek, toprakta olmak olarak tarif edilmektedir. Bir yerin taşı toprağı gibi ifadelerde ise o yere ait her şeyin, üzerindeki tüm varlıklarla birlikte o yerin tamamının kastedildiği anlaşılmaktadır. Bu gibi örneklerde toprak sözcüğünün anlamının genelleştirilerek her yeri, her şeyi veya doğayı anlatmak için kullanıldığı görülmektedir.

Toprağın başka varlıklarla ilişkilendirilen kimi özellikleri; çokluğu ve çokluğu nedeniyle değersizliği, çamur, toz gibi şekillerle varlıkları, kıyafetleri, nesneleri kirletebilmesi, ellerin toprakla ovulması veya teyemmüm gibi yollarla temizlemesi, hemen yerde bulunması nedeniyle kolay ulaşılabilirliğidir. Ayrıca bulaşan, içine batılan ve çıkılması zor olan bir şey olmasından ötürü çamur, bataklık, kötülükle, kötü iş ve kötü insanlarla ilişkilendirilmektedir. Çamurun çirkin bulunan görüntüsü çirkin görünen bir varlığa, kıvamı kınaya, peynire atfedilerek bu varlıkların tarifinde toprak sözleri anılmaktadır.

Kimi varlıklar renkleri bakımından toprağa benzetilerek tarif edilirken, inşaat molozu form bakımından benzetildiği için toprak olarak adlandırılmaktadır. Birine saygı ifadesi olarak onun ayak tozunu öpmekten bahsedilmekte, “bi toprak hayır etmemek” gibi bir sözle veya “toprak gibi bit olmak” deyişiyle toprağın, sırasıyla azlığın ve çokluğun ifadesi olarak kullanıldığı görülmektedir.

Özellikle hem temizlik hem kirlilikle, hem azlık hem çoklukla yani zıt kavramların her ikisiyle birden ilişkilendirme ilgi çekicidir. Bu ilişkilendirmelerin her birinde toprağa ait farklı bir öz niteliğe odaklanılmaktadır.

Tüm bu öz niteliklerin çağrıştırılması çerçevelerde her zaman ayrı ayrı olmamaktadır. Birden fazla öz nitelikte bağlantılı olarak zihinde çerçeveler uyanmakta, bağlamın gerektirdiği arka plan bilgisi zihin tarafından çağrılmaktadır. Konuşma esnasında kişi, sahip olduğu arka plan bilgisine dayanarak zihninde uyanan çerçeveler yoluyla sözcük seçimlerini yaptığından o kişinin toprakla ilgili bir durumda topraktan nasıl ve nelerle ilişkili olarak bahsettiği ve ilgili bağlamda hangi sözcükleri tercih ettiği bu ilişkilendirmeler hakkında bilgi vermektedir.

Öz niteliklerin birbirleriyle bağlantıları şu şekilde düşünülebilir: toprağın fiziksel özelliklerinin değerlendirilmesine ve toprağın koruyucu, iyileştirici olduğu inançlarına dair arka plan bilgisi, kişinin bu bilgilerle kullanım amaçlarını eşleştirebilmesine imkân sağlamaktadır. Böylece toprağı tetkik eden kişi, hangi toprağın verimli olduğunu, hangi ürünün yetiştirilmesine uygun olduğunu, hangi renk toprağın hangi iş için kullanılabileceğini, hangi türün su geçirmez olup dam yapımına, hangi türün çamur hâline gelmez olup çocuk bakımına, hangi türün ısıya dayanıklı olup seramik yapımına uygun olduğunu fiziksel özelliklerinden anlayabilmektedir. Bu gibi durumlarda en az bu iki öz niteliğin birlikte çağrıştığı görülebilmektedir.

Çalışmamızda, ağız metinlerine sadık kalınarak kaynak kişilerin zikrettiği sözler ve sözcük seçimleri üzerinden ilgili bağlamda zihinlerinde uyanmış olan çerçeveler tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilmiş olan her çerçevenin içeriği, hazırlamış olduğumuz bağlam sözlüğündeki her bir madde başı söz ve o sözün anlamları için ayrı ayrı Tablo 1: Toprak Sözlerinin Çerçeveleri adlı tabloda gösterilmiştir.

2.2. Toprak Sözlerinin Çerçeveleri

Bağlam sözlüğünde her bir toprak sözü için bir madde başı açılmış, her bir sözün geçtiği tüm örnekler toplamda kaç farklı bağlamda kullanılmışlarsa o sayıda bağlam anlamı belirlenerek madde başının altında numaralanmış alt başlıklar halinde yazılmış ve örnekler bu anlam alt başlıkları altında sıralanmıştır. Toprak sözlerinin kullanıldığı her bir bağlam anlamının zihinlerde ne şekilde var olduğu bir çerçeve yoluyla temsil edilmiştir. Bu çerçevelerin öz nitelikleri metne sadık kalınarak, yalnızca kaynak kişi o toprak sözünü hangi ifadelerle tanımlıyor ve sözcük seçimlerinden hangi öz nitelikleri çağrıştırdığı anlaşılıyorsa onlar tespit edilerek çerçeveler oluşturulmuştur. Her bir toprak sözünün çerçevelerini oluşturan çerçeve elemanları madde başlarına ve onların anlamlarına göre ayrı ayrı gösterilecek şekilde bir tablo halinde sunulmuştur. Tablonun sol sütununda önce madde başlarını oluşturan toprak sözlerinin tespit edilmiş tüm varyantları, ardından o toprak sözünü içeren atasözü, deyim, dua, beddua, tekerleme, tamlama, ek eylemli kullanım vb. gibi daha geniş ifadeler aktarılmış sağ sütununda ise bağlam anlamlarının çerçeve içerikleri verilmiştir. İlgili madde başının kapsamına giren deyim, dua, ek eylemli yapı gibi örneklerin başlarına, sağ sütunda ilişkilendikleri çerçeve içeriğinin numarası konmuştur. TOPRAK ifadesi toprak sözcüğünün Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük'teki 1. anlamının ifadesi olarak kullanılmıştır.

Bu tablo, her bir örnek için yukarıda anlatıldığı gibi şu şekilde okunabilir:

Toprak (Ana Kavram - Sabit) / Temel 8 öz nitelikten biri / (Varsa) o öz niteliğin alt öz niteliği / İlgili öz nitelik konusunda örneğin aldığı değer.

A	
ak çamır (AİÖKYA)	Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Meşe Palamudu Pişirme
‘akkil (ÇoİVYA)	Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama

ağ torpağ (VGHA), aq topra (EİMA), aq toprağ (SVMSVBYA), aq toprağ (MVYA), aq toprağ (SMA), aq toprak (AVYA), ak toprak (BİYA), aq Topūra (SerA), aq topūra (AVYA), aq topūra (SerA), aq topūra (AVYA), aktoprak (AAVS), aq toprak (BİAİ), ā toprā (KahVYA)	1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı 2. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Kedi Kumu Üretimi Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Kedi Kumu Üretiminde Kullanılan Toprak 3. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Hayır 4. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı 5. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı 6. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva 7. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Tedavi 8. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
alatav (AAVS)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Nemlilik / Yarı Nemli Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Tavlılık / Yarı Tavlı
alot (AAAD)	Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Yumuşak Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama
aşu (KasVYA)	Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı Kullanım Amacı / Boya / Nesnelerin Boyanması Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma
ayağan turaban (GKAVYA), ayağının turabı (AİAD, V.)	Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme

ayak toprağı (EYAD1) eyağın altında bi toprax olseyidım (VKA)	Bulunduğı Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme
ayak tozu (GKAVYA), ayağ tozi (ErzuİA2), ayağ tozu (ErzuİA2), eyağ tozi (VKA), ayağının tozu (EYAD1), ayağımın tozu (EYAD1), Ayağının toziynan (KİAT), ayağının tozuyla (AnaVYA)	1. Bulunduğı Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Saygıdeğerlikle İlişkilendirme 2. Bulunduğı Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Minnetle İlişkilendirme 3. Bulunduğı Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme 4. Bulunduğı Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme
B	
bad (VGHA Bit.), bad (VGHA V.)	Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva
badas (KırVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım
balçī (OİVYA), balçī (AVOİA2, Osm.), bālçığ (AİA), balçığ (KırıkİA), balçılığ (ADÜM II, Kon.), balçık (OİVYA), bālçīk (OİAVSV), bālçık (OİAVSV), palçılığ (VGHA V.)	1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Kullanım Amacı / Boya / Nesnelerin Boyanması 2. Kullanım Amacı / Tedavi 3. Bulunduğı Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sıklılık / Gevşek 4. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 5. Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva

6. Alçıl / Balçıl / Aradan / Önçül / Sen çıl (ADÜM II)	6. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çocuk Oyunu Sayışmaları
balçık çamuru (AkVYA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme
bal toprağı (AKHMA)	Kullanım Amacı / Temizlik / Bulaşık Yıkama
bastıl torpağı (DİÇVÇYA)	Kullanım Amacı / Pestil - Cevizli Sucuk Yapımı
başan torpax olsun (VKA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme
başkili (KırıkİA)	Kullanım Amacı / Temizlik / Saç Yıkama
batağ (KİAVAAAY)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Batılıp İçinden Çıkılmasının Zorluğu Bakımından İlişkilendirme
batdağ (Ter.) (DİAT)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan
bekmez toprā (EİMİVYA), bekmez toprā (EİMA), bekmez topra (KasVYA), be ^k mez toprā (MVYA), bekmez toprā (AkVYA), bekmez topraı (BİAİ), bekmez topraı (KrbVYA), beKmez torpā (AİA), bekmez torpā (AkVYA), bekmez toprayı (BİAİ), pekmez toprā (EİMA)	Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı
bergon (VGHA V.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Kullanım Amacı / Set Kullanım Amacı / Arazi Tarla Bağ Bahçe Sınırı
beyaz be' mez toprā (MA)	Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak

bēyáS toprak (AVYA), beyaz topra (KasVYA), beyaz toprā (EİMİVYA), bēyaZ_toprā (OİAVSV), bēyaz toprağ (AVOİA2), beyaz toprağ (ÇİVYA), beyaz toprağ (AkVYA), beyāz topraK (BİYA), beyaz toprak (EİMA), bēyaz toprak (AkVYA), bēyaz topraK (YİYA), bēyaZ toprāk (OİAVSV), bēyaz toprā (GMA), bēyaz toprāk (GMA), beyaz torpax (VKA), beyaz toprak (BİYA), biyaz topra (KahVYA), biyaZ topraK (AVOİA2), bēyāz topūrak (AVYA), beyaz torpah (KH)	1. Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak 2. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva Kullanım Amacı / Boya / Badana 3. Kullanım Amacı / İnşaat / Duvar Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak 4. Kullanım Amacı / Kedi Kumu Üretimi Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Kedi Kumu Üretiminde Kullanılan Toprak Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak 5. Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak
bişirig (KırıkİA), büşürük (VGHA V.), pişürüg (VGHA V.), püşüli (VGHA V.), püşürüg (VGHA V.), püşürük (VGHA Bit.), püşürük (AYSVVDİ)	1. Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı 2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi / Düşük Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çamur Olmayan
boS toprak (KİAVAAAY), boz toprağ (AAAD), boz toprak (KİAVAAAY), boz toprak (Gir., Bal. ADÜM I)	1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Boz 2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Yumuşak Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak
bulanık (ğ/-) (EİMİVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Bulanık

bulanık toprak (EİMİVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Bulanık
C	
cırTıh (VGHA V.)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan
cıvıh (MİA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Cıvık Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu
cilim (OİVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi / Yüksek Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Isı Etkisi / Dayanaksız / Çatlayan
cófer (AMA), cöfer (EİMA), cüfer (EİMA)	1. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma 2. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Bereket Getirdiğine İnanma
Ç	
çağın (SVTİAT, Siv.)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Sel Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Bulanık
çakıl toprak (OİVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı
çakul (EİMİVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı
çal çamūr (TAA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler
çamır çumur (AİÖKYA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çirkin Görüntü ile İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler
çamırlıca mamırlıca (GA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler
çamır zığ (AKD)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / İnsanın Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme

	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkillemeler
çambır (TAA), çamı_ (AAVS), Çamı (EİMA), çamı (SİA), çamıl (EİMA), çamır (TMİVKA), çamır (AVOİA2), çamır (AMAVK), çamır (AKHMA), çamır (AİA), çamır (AİA), çamır (AİKİVYA), çamır (AİKİVYA), çamır (SerA), çamır (AİÖKYA), çamır (AVYA), çamır (GBAA, Den.), çamır (GBAA, Ayd.), çamır (AyVYA), çamır (AAVS), çamır (BİA), çamır (BİAİ), çamır (AYSVVDİ), çamır (GA), çamır (BİYA), çamır (ÇİYA), çamır (AAT, Çank.), çamır (DİÇVÇYA), çamır (BTA), çamır (EİA), çamır (ErzuİA2), çamır (EİMİVYA), çamır, çamır, çamır (EİMA), çamır (ÇA, Gaz.), çamır (KİAT), çamır (HAA), çamır (IMA), çamır (SVMSVBYA), çamır (AnaVYA), çamır (İİBİA), çamır (KİA), çamır (AKD), çamır (KırVYA), çamır (KüVYA), çamır (SVYA),	1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 1.1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Batılıp İçinden Çıkılmasının Zorluğu Bakımından İlişkilendirme 2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Şekil Verilebilir / Evet Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Oyuncak Yapımı 3. Kullanım Amacı / Tedavi 4. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan 5. Kullanım Amacı / Temizlik / Bulaşık Yıkama 6. Kullanım Amacı / İnşaat / Ocak Yapımı 7. Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva 8. Kullanım Amacı / İnşaat / Duvar Yapımı 9. Kullanım Amacı / İnşaat / Kerpiç-Tuğla Yapımı 10. Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme 11. Kullanım Amacı / Meşe Palamudu Pişirme 12. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Krem Gibi Sürülebilir 13. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Tedavi 14. Kullanım Amacı / İnşaat / Harç 15. Kullanım Amacı / İnşaat / Harç Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı 16. Kullanım Amacı / İnşaat / Harç Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı

çamır (MA), çamır (KahVYA), çamır (KahMA), çamır (MVYA), çamır (OAAAD, Niğ.), çamır (NMVBİA), çamır (NMVBİA), çamır (NMVBİA), çamır (SİA), çamır (TYA), çamır (SMA), çamır (VKA), çamır (VGHA V.), çamır (OAAAD, Yoz.), çamır (YVYA), çamır (AkVYA), çamır (KİAVAAAY), çamır (KırıkİA), çamır (AİASVŞÖ), çamır (YİYA) çamur, çamır (KrbVYA), çamır (OİAVSV), çamır (AVOİA2, Osm.), çamır (BTA), çamır (AMAVK), çamır (OİVYA), çamır (KİAT), çamır (AMAVK), çamır (ADVYA), çamır (TAA), çamır (TAA), çamır (TAA), çamır (AMA), çamır, çamır (AİA), çamır (AVYA), çamır (AİYİUKA), çamır (AAAD), çamır (BİA), çamır (BİAİ), çamır (AASV), çamır (VGHA Bit.), çamır (AİAD, Bo.), çamır (GA), çamır	17. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı 18. Kullanım Amacı / İnşaat / Tıkaç-Dolgu Malzemesi 19. Kullanım Amacı / İnşaat / Harç 20. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 21. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 22. Kullanım Amacı / Çömlek Küp Gibi Kapların Ağzını Kapatma 23. Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı 24. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kötülükle İlişkilendirme 24.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kötülükle İlişkilendirme 24.2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kötülükle İlişkilendirme 24.3. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kötülükle İlişkilendirme 24.4. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kötülükle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Batılıp İçinden Çıkılmasının Zorluğu Bakımından İlişkilendirme 25. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Yapışkanlıkla İlişkilendirme 26. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Sigara Ağızlığı Yapımı

(BİYA), çamur (ÇİYA), çamur (ÇİVYA), çamur (ÇoİVYA), çamur (DAğ.), çamur (EYAD1), çamur (HarA), çamur (KH), çamur (EVYA), çamur (ErzuİA2), çamur, çamır (EİMİVYA), çamur (EİMA), çamur (GİVYA), çamur (GÖVYA), çamur (KİAT), çamur (ÇA, Güms.), çamur (IMA), çamur (AnaVYA), çamur (İİBİA), çamur (DİAT), çamur (AKD), çamur (KasVYA), çamur (OAAD, Kay.), çamur (KırVYA), çamur (KüVYA), çamur (GDİAT, Mal.), çamur (MİA), çamur (MA), çamur (MVYA), çamur (OAAD, Niğ.), çamur (NMVBİA), çamur (AYBAĞ), çamur (OİVYA), çamur (RİA), çamur (ASA), çamur (LSA), çamur (SVTİAT, Siv.), çamur (SİYA), çamur (SVTİAT, Tok.), çamur (TİVYA), çamur (TYA), çamur (TYT), çamur (TYAD), çamur (UMA), çamur (VKA), çamur	27. Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama 28. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Renkle İlişkilendirme 29. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Nemlilik / Nemli Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Tavlılık / Tavlı 30. Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı 31. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara – Siyah Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu 32. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl – Kırmızı Kullanım Amacı / Boya / Nesnelerin Boyanması 33. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kıvamla İlişkilendirme 34. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Divan Yapımı 35. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu 36. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Deniz Göl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı 37. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu 37.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kötülükle İlişkilendirme 38. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Küp Yapımı 39. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Kova Yapımı 40. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Tepsi Yapımı 41. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Testi Yapımı

(AİAD, V.), çamur (AİAD, Muş.), çamur (VGHA V.), çamur (OAAD, Yoz.), çamur (AİAD, Zo.), çamur (KİAVAAAY), çamur (KırıkİA), çamur (BVYA), çamur (AİASVŞÖ), çamur (YİYA), çamur (ZBKİA, Karab.), çamur (KrbVYA), çamur (ADÜM I, Bal.), çemır (AVOİA2, Osm.), çomur (KrbVYA), çomur (ErzuİA2), şamur (LSA) 1. eşşegin çemurdan geçene gadder dayi dè (EVYA), eşşegin çamurdan geçinceye gadder dayi deýyer (EVYA) 1. ğara lök aqlıñ vārısa çāmıra çók (OİAVSV) 1. Ğöden yáğmur / Yerden çāmur / Teknede hamur / Vەر allahım vەر (OAAD), Taknädä hamur / Yerlä çamur (ADÜM I), Tarlada çamur / Teknede hamur / Vەر allahım vەر / Sēllice yağmur (GDİAT), Tavlade çamur / Tabahda hemir	42. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çanak Yapımı 43. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Yayık Yapımı 44. Kullanım Amacı / İnşaat / Su Borusu Yapımı 45. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Maşrapa Yapımı 46. Kullanım Amacı / Tedavi Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl – Kırmızı Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Krem Gibi Sürülebilir Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Deniz Göl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı 47. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma 48. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Meyve Yetiştirme / Aşı Sıvası 49. Kullanım Amacı / Mısır Kurutma

(AİAD), Teknede hamur / Tallada çamur / Ver Allahım ver / Sellice yağmur (KİAT), Teknede hamur / Tarlada çamur / Ver allahım ver / Selli sulu bi_yağmur (OAAD), Teknede hamur yerde çamur / Ver Allahım bir sellice yağmur (GDİAT), yā yā yāmır / tarlada çamır / vèr allahım vèr / sulu sulu yāmır (AVOİA2), Yağ yağ yağmur / Tarlada çamur / Ver allahım ver / Sellice yağmur (OAAD) 1.1.yan yatdı çamıra batdı 10. ókúź ókúzüñ boynuzunda çamır görmeli (AVOİA2) 14. Teknede hamur / Arabada çamur / Ver allahım yağmur.” (AİAD), Teknede hamur / Arabada çamur / Ver Allahım yağmur.” (AİAD) 24.1. çamur at- (TYAD), çamur atmak (AİASVŞÖ)	

24.2. çamura git- (KrbVYA) 24.3. hamır çamır (İİBİA), bir şe'n hāmırı çamırı (OİAVSV) 24.4. hayatı çamıra yıktırıl- (ÇA, İzmr.) 36. Teknede hamır / Guyuda çamır (OAAD) 37.1. ne akıllı belli ne deli belli ne çamur belli ne cıvıh belli (MİA)	
çamur cırTıh (VGHA V.)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
çamur çaylağ (ADVYA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde
çamur çılhan (VGHA V.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler
çamur çırtan (VGHA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
çamur çok (TİVYA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
çamur çökeğ (ÇİVYA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan
çamur deryâsı (AMAVK)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
çamur mamur (OİVYA)	Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva

	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkillemeler
çeper (EİMA)	Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde
çocuğ toprā (KĪAVAAAY)	Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı
çorā (KĪAT), çorā (AkVYA), çorağ (EİMA), çorağ (EİMİVYA), çorağ (EİMİVYA), çorağ (ASA), çorağ (KırıkĪA), çorağ (ASA), çorağ (LSA), çorağ (KĪAT), çorağ (AkVYA), şorağ (VGHA V.), şorağ: (TAA)	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Geçirmez Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı 3. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz 4. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu 5. Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama 6. Kullanım Amacı / Hamur Yoğurma 7. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Geçirmez Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı
çölmek topraa (EİMİVYA)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Isı Etkisi / Dayanıklı / Pişen
çürük yer (KırVYA)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sıkılık / Gevşek
D	
dādli toprā (BĪYA), daklı toprağı (MA)	Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak
đambāş topraı (ĪİBĪA)	Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı
daşını toprānı (AĪA), daş doprağ (MA), daşı ayrılıyódu, topraı	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık

ayrılıyódu (KrbVYA), daşı, toprāĜı (AĪÖKYA), daşın toPraını (SVYA), Daşını, torpağını (EVYA), daşına tobrāna (KırıkĪA), topragında taşında (ADÜM I, Man.), daşından, tobrāndan rāzīm (GÖVYA) topraĝa Taşa (anaVYA), topraĝına daşına (UĪA), torpāına daşına (SĪYA), toprānda daşında (OAAD, Kırş.), toPraĝımızdan, taşımızdan (AĪASVŞÖ), taşıñ toprāñ (KırVYA), topraĝı taşı (AKD), topraĝına daşına (KĪAT, Tra.), toPraĝın taşın (AĪASVŞÖ), daş topraĜ (ÇĪYA), daşı torpaĝı (AĪAD, V.), daş torpaĝ (AĪAD, V.), daşı torpaĝı, daş torpaĝ (AKD), daşı, torpaĝı (AĪAD, V.), daşı torpaĝı (KĪA, A.), daş dopraĝ (AkVYA), taş toprā (TMĪVKA), daşınnan topraānan (SVYA), toprā daşa (ASA), daşına torpaĝına (AĪASVŞÖ), TORPAĜINA DAŞINA (KH), daşınan torpaĝa	2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Mecazımürsel / Parça Bütün İlişkisi / Toprakla Her Yer Her Şey Kast Ediliyor 3. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler 4. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme 5. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka

(ErzuĀ2), toPraġı daşı (AĪASVŞÖ), taşun topraġun (AĪYĪUKA) 2. daşı toprā altun (TĪVYA), daşı toprā' āltun (OĪAVSV), daşı topraā bütün altun (TĪVYA), daşı toprā altın (GMA), daşı torpaġı heP altın (AĪASVŞÖ) 2. alġah daşına topraına nur yādırsıñ (KrbVYA) 2. daşı toPraġı toz olsun (MVYA) 3. daş torpaġ yala- (AKD) 3. daşı torpaġı bir_arıya ġat- (KĪA, A.)	
davlım davlım (TDVEEÇÇYA)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Sürülmüş Bulunduġu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sıklık / Kabarık Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler
dırçıġ (VGHA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu
E	
esgi topraġ (TAA), esgi toprak (AĪA), esgi topraġ (NMVBĪA), eski topraġ	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Dayanıklılıkla İlişkilendirme

(VGHA Bit.), äski toprağ (BTA), eski toprağ (EİA), eski toprağ (SİA), äski torpağ (BTA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme
et çamır ğız bir_ et çamıra bánzer neriy_atsañız_oriya dutar (OİAVSV)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kıvamla İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Yapışkanlıkla İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme
F	
fen (KİAVAAAY)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet
füşgüy (KasVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme
G	
ğajgın (VGHA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Geçirmez Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Isı Etkisi / Dayanıklı/Pişen Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı
ğalaycı çamırı (KMİA)	Kullanım Amacı / Tedavi Kullanım Amacı / Bitle Mücadele Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Krem Gibi Sürülebilir

ğalle (AĬA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ğara I (AĬA), ğara (AĬA), ğara (BĬA), ğara (KĬAT), ğara (TĬVYA), ğara (YVYA), ğarı (TĬVYA), kara (EĬMA), kara (MĬA)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ğara çamır (SVYA)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah
ğara toprağ (KüVYA), ğara tōprā (AMA), ğara toprā (GA), ğara toprā (KırVYA), ğara toprā' (OĬAVSV), ğara toprağ (AAT, Am.), ğara toprağ (SVYA), ğara toprağ (VGHA V.), ğara toprağ (ErzuĬA2), ğara toprağ (OĬAAD, Yoz.), ğara toprağ (AkVYA), ğara toprağ (AMA), ğara toprağ (AVYA), ğara toprağ (ÇĬYA), ğara toprağ (GDĬAT, KahMar.), ğara toprağ (AĬAD, Zo.), ğara toprağ (AkVYA), ğārā toprağ (OĬAVSV), ğara toprağ (AVYA), ğara torpağ (MĬA), ğara torpağ (DĬAT), ğara torpağ (AYSVVDĬ), ğara torpağ	1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimli 2. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı 3. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme 4. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Kişileştirme 5. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme 6. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara – Siyah Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 7. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka

(AĬAD, V.), ġara torpaġ (YVYA), Gara torpaġ (GDĬAT), ҡara topraġ (AAAD), kara toprak (THDK), kara toprak (MĬA), ҡara topraқ (NMVBĬA), kaṛa topṛak (RĬA), ҡara topraҚ (YĬYA), ҡara topraҚ (ÇĬYA), ҡara torpaġ (DĬÇVÇYA), ҡa topraġdan hasıl ol (ASA), ҡara Topṛaқ (KĬAVAAAY), kaṛa topṛak (RĬA), gara torpah (HarA) 3. ġara tobraklāñ altına gir- (KüVYA) 3. girmem ġara topraā (KırVYA), girmem ġara tòprā.” (AMA), girmem ġara toprağa (SVYA) 3. ġara toprā ġò- (AVYA), ġara toprā ҡo- (GA), ҡara tobraa Җoy- (TYT) 3. ġara tòpraқ ol- (AVYA)	

3. ğara toprā' ver- (OĬAVSV), ƙara topraĝa ver- (ÇĬYA) 3. Gara torpaĝlara garĝ eyle- (DĬAT, Ard. Tm.) 3. kara toprak olsun (THKD) 3. Yataĝımız gara torpah (HarA) 5. gara topraĝla alsın (AĬAD, Zo.) 5. ƙara toprak al- (NMVBĬA) 6. ƙa topraĝdan hasil_ol (ASA)	
gara yer (ADÜM I, Bal.), ğara yer (ADVYA), ğara yèr (AĬĬVYA), ğara yer (BĬA), ğara yer (TDVEEÇÇYA), ğara yer (GMA), gara yèr (DĬAT), ğara yèr (MVYA), gara yèr (UĬA), ğara yèr (AkVYA), Ğara yèr (KVKA), ƙara cer (TAKA), ƙara yer (AAAD), kara yèr (ĬĬBĬA), ƙara yèr	1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Bulunduĝu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Toprak İmgesinin Diĝer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme 2. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Bulunduĝu Konuma Göre / Zemin-Tabaka

(SVYA), ara y�r (VGHA V.) 1. ara y�re ol- (KVKA) 1. Felek gare y�re b�şını bağla- (AAT Am.)	
ėatanėa (ASA)	Fiziksel �zellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Islanıp Kurumuş Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ėav (Erzu�A2), ėav (EVYA), ėav (ErzuA)	1. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Lenger Yapımı 2. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / anak Yapımı 3. Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı
ėavar (EVYA)	Fiziksel �zellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Kullanım Amacı / Set
gere� (AAVS)	Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı Fiziksel �zellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Geçirmez
ėıcımıėlı ıcımığlı (�YA)	Fiziksel �zellikler / Yapısı / Taşlı-akıllı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Bereket Getirdiğine İnanma
ėır (A�A) ėır yer (B�A), ırır yer (B�A)	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Kurak Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
ėırac (E���VYA), ėırac (E��A), (K��VAAAY), ėırac (E���VYA), ėırac	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Kurak

(EİMA), ğıraç (NMVBİA), ğıraç (SİYA), ğıraç (EİMİVYA), ğıraç (EİMA), ğıraç (NMVBİA), ğıraç (KİAVAAAY), kırac (KırıkİA), kırāç (NMVBİA)	
gırmızı gebiz (AAVS)	Kullanım Amacı / Set Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı
gırmızı gereñ (AAVS)	Kullanım Amacı / Set Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı
ğırmızı toprak (EİMA), ğırmızı toprak (AkVYA), ğırmızı torpağ (AYSVVDİ), kırmızı toprağ (VGHA Bit.), ğırmızı torpağ (VGHA)	1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı 2. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı 3. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı
ğızıl (EİMİVYA), ğızıl (EİMA)	Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı
ğoprak (BİYA)	Kullanım Amacı / Odun Kömürü Yapımı
ğoroğ (TAA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Topak Halinde
gorT ² (VGHA Bit.), gorT ² (VGHA V.) ğort yer (VGHA Bit.), ğort yer (VGHA V.)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok / Sürülmemiş
gömük (KırVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu

ğúlcür (KasVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / İnce Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık
ğumluğ (ASA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ğumsal (ASA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ğumsar (AkVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / İnce
ğurağ (AİA), (EİMİVYA), (KasVYA) 1. ğurağ_yer (TİVYA)	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Kurak 2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru
H	
ğak (AKD), ğak (AİAD, Muş) 1.1. ğaki_pay (DİAT, Kar. Ter.), ğaki pay (AKD), ğak- i pay (AKD), ğakipay (AİAD, Muş Ter.) 1.2. ğake turab (ErzuİA2), ğāk ü tūraP (AYSVVDİ) 2. ğakile yeğsan ola (AİAD, Muş Ter.)	1. TOPRAK 1.1. Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme 1.2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 2. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ğanav (VGHA Bit.), ğanav (VGHA V.), ğanaw (VGHA Bit.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Nemlilik / Nemli Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimli
hāvzala (BİYA)	Kullanım Amacı / Odun Kömürü Yapımı

hāvzal tōprak (BĪYA)	
hōllük/öllük (BTA), Hōllük (KĪA), hōllük (GĪVYA), hōllük (SĪYA), öllüg (BTA), öllüg (MĪA), öllük (BTA), öllük (GĪVYA), öllük (MĪA)	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın 2. Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı
hüyüg (LSA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın
I	
ısbab kili (EĪMA)	Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama Fiziksel Özellikler / Rengi / Mavi - Gök
İ	
ılay (TAKA)	Kullanım Amacı / İnşaat / Duvar Yapımı
J	
K	
ķasım (ÇĪYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ķavalin (EĪMA)	Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı
keleme (BĪAĪ)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok / İşlenmemiş Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
kepir (EĪMA), kepir (SVYA), kepir (AkVYA), kepir (OĪAVSV)	1. Kullanım Amacı / Kedi Kumu Üretimi Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Kedi Kumu Üretiminde Kullanılan Toprak Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak 2. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
kereñ (AAVS)	Kullanım Amacı / Boya / Badana
kesek (KasVYA), kesek (KKA), keseK (VGHA V.), kesek (AĪA), kesek	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Topak Halinde

(AYSVVDİ), kessek (SMA)	2. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Durumu / Taranmamış 3. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Topak Halinde
Kırèt (VGHA V.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Topak Halinde
Kızimizi (VGHA V.) Kızimizi toprağ	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Narin Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / İnce
kil (ÇİVYA), kil (EİMA), kil (OİVYA), kil (BİYA), kil (NVYA), kil (ÇoİVYA), kil (KırVYA), kil (KKA), kil (BİAİ), kil (EİMA), kil (VGHA Bit.), kil (KırıkİA), kil (MİA), kil (AİA), kıl (BİYA), Kil (AnaVYA), kil (AkVYA), kil (AMA), kil (MVYA), kil (GMA), kil (MİA), kil (SVYA), kil (VGHA Bit.), kil (ÇİVYA), kil (AVOİA2, Ada.), kil (GMA), kil (BİA), kil (ADÜM I, Burd.), kil (EİMİVYA), kil (SVYA), kil (AkVYA), kil (SVYA), kil (KırVYA), kil (KırıkİA), kıl, kil, kıl (OİAVSV), kil, kıl	1. Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama 2. Kullanım Amacı / Temizlik / Saç Yıkama 3. Kullanım Amacı / Temizlik / Sabun Yerine 4. Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Geçirmez 5. Kullanım Amacı / İnşaat / Tıkaç-Dolgu Malzemesi 6. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Şekil Verilebilir / Evet Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Yumuşak Fiziksel Özellikler / Yapısı / Yağlı 7. Kullanım Amacı / Temizlik 8. Kullanım Amacı / Hamile Kadınların Aşerdiği Toprak 9. Kullanım Amacı / Tedavi / Cilt Hastalığı 10. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Renkle İlişkilendirme 11. Kullanım Amacı / İpek Böcekçiliği 12. Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak 13. Kullanım Amacı / Tedavi / Yılan Sokması

(OĬAVSV), kil (KA3), kil (MVYA), kil (MVYA), kĭr(OĬAVSV)	
kis (AĬA) kis toprak (KĬAVAAAY)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ƘorTTİğ (VGHA V.), ƘorTTıĥ (VGHA V.), ƘorTũĥ (VGHA V.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok / Sürülmemiş Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
kör_toprak (NMVBĬA)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Yok
ƙöstü ƙöpē (AĬÖKYA, Antl.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Köstebeğin Yaptığı Yığın
ƙum (VGHA Bit.), ƙum (VGHA V.)	Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı
ƙumsal yer (ÇİYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
ƙum toprak (ÇİYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
kül ... topraĥ (AĬASVŞÖ) 1.1. başan kül eliyım, topraĥ_eliyım (VGHA V.)	1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme 1.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme
Külün torpagın_ içinde (BTA), külden torpaĥdan (DĬAT)	1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkillemeler Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme

	2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme
künge (BİAİ)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme
L	
lêpe, lepe (VGHA V.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme
lıbığ (EVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
lığ (EVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Sulama Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
Lıkıs yer (AAAD)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Geçirmez Fiziksel Özellikler / Yapısı / Yapışkan Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
lil (AYSVVDİ)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Akarsu
löngöz (ADÜM I, Bal.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Sulama Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
M	
māden (EİMA)	Kullanım Amacı / Kedi Kumu Üretimi

	Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Kedi Kumu Üretiminde Kullanılan Toprak Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak
mír (VGHA V.)	Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı
mırık toprak (OİAVSV)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Cıvık Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
mil (AnaVYA), mil (İİÖKBİA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Sel
milli mümüslü toprā (AnaVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Milli Fiziksel Özellikler / Yapısı / Humuslu
mīs toprağ (LSA)	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimli Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı
N	
O	
Obuz toprağı (KH)	Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Küp Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Yeşil
oc'ak (RİA)	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Çay Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Ocak Açılmış
Ö	
öllü'n körü vār (OİAVSV)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Çukur Kazılmış
P	
pilay (TAKA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
pur (SİYA)	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kireçli

	2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kireçli Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
R	
S	
sarı çamır (İİBİA) sarı çamur (KrbVYA) sarı çamur (ÇİYA)	1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı 2. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Kullanım Amacı / Tedavi / Baş Ağrısı 3. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
sarı toprak (KasVYA), sarı toprak (LSA), sarı toprak (ÇİVYA), sarı toprak (İİBİA), sarı toprak (KasVYA)	1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimli 2. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı 3. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı
say toprak (OİVYA)	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
sığ (VGHA Bit.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Killi Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı
sığ çamırı (IMA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Fiziksel Özellikler / Yapısı / Killi Kullanım Amacı / Boya / Badana Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva
siyah toprak (LSA), siyah toprak (SİA)	1. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 2. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimli Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah

sulağ (ASA), sulak (AİA), sulağ (MİA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
sulu (EİMİVYA) sulu yer (EİMİVYA), sulu yer (EİMİVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
sur çamuru (KasVYA)	Kullanım Amacı / Boya / Nesnelerin Boyanması Fiziksel Özellikler / Rengi / Kıvılcık - Kırmızı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma
suvağ (TAA, Antl.)	Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva
Ş	
şillaz (AkVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Cıvık Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu
şire toprağı (AMAVK) şire torpağı (AMAVK) şire toprağı (GMA)	1. Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva 2. Kullanım Amacı / Pestil – Cevizli Sucuk Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak
şoğum (AASV)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Sürülmüş
T	
tağ (AİAD, Bit.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Kavun
tavlu toprağ (ÇİVYA), tavlu toprak (ÇİVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Tavlılık / Tavlı
tendir çamuri (VGHA Bit.), tendir çamuri (VGHA V.)	Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı
tendir toprağı (VGHA Bit.), tendir torpağı (VGHA Bit.)	1. Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı 2. Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı
tepiK (AİKİVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Islanıp Kurumuş

	Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde
tıḥa (TAA), tıḥa (TAA)	Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Tava Yapımı Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı
tır (BİAİ)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Tütün İçin Hazırlanmış Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
tōPrā_mōPrā (KEMAĞ), toprak ... moprak (TİVYA), toprağ mopağ (AMA)	1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler 2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık
dobrā (ÇİYA), doprā (ÇİYA), doprak (ÇİYA), taprā (EİMİVYA), taprak (TYA), tobrā (ÇİYA), tobrā (KırıkİA), tobrağ (GÖVYA), tobrağ (TYT), tobrağ (TAA), tobrağ (TAA), tobrağ (ÇİYA), tobrağ (GİVYA), tobrak (KEMAĞ), tobrağ (OİVYA), tobrak (EİMİVYA), tobrağ (KırıkİA), tobra:n (KahMA), toburak (KüVYA), tofrak (OTA), tonpağ (AKD), topā (NMVBİA), topağ (AKD), topārā (AVYA), topirā (MVYA), topirağ (PKTA),	1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 1.1. Kullanım Amacı / Maden İçin Tetkik 1.2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme / Baharın Gelişini Uyanışa Benzetme 2. Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı 3. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Aitlikle İlişkilendirme / İnsanın Toprağa Aitliği 4. Kullanım Amacı / Her Tür Kullanım İçin Belirlenmiş Arazi 5. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı 6. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Fide Yetiştirme 7. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 7.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme

topıraK (BĪA), toplağ (LSA), toplaK (AVYA), toplaK (YĪYA), toplaK (KasVYA), topra (AVOĪA2), tòprā (AMA), topra (AÖAB), toprā (AĪA), topra (SerA), toprā (AVYA), toprā (AVYA), topra' (GBAA, Ayd.), toprā (AyVYA), topra (ÇA, Bal.), topra (BĪAĪ), topra (AĪAD, Bo.), tòpra (BĪYA), toprā (ÇĪVYA), toprā (ÇoĪVYA), toprā (EĪA), topra (KEMAĞ), toprā (EĪMĪVYA), topra (EĪMA), topra (ÇA, Gaz.), topra (GĪVYA), toprā (SVMSVBYA), toprā (AnaVYA), topra (ĪĪÖKBĪA), topra (ĪĪBĪA), topra (KasVYA), toprā (KMĪA), toprā (KĪMĪKA), toprā (KırVYA), topra (ÇA, Kon.), toprā (KüVYA), topra (SVYA), topra (TAA), topra (MA), toprā (MA), toprā (KahVYA), toprā (MVYA), toprā (NVYA), toprā (NMVBĪA), toprā (OĪVYA), toprā (RĪA),	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme 8. Bölümlendirme / Yönetim Birimi-Belli Bir Bölge 8.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çokluğun Abartılı İfadesi 9. Bölümlendirme / Sahiplik / Kişinin Kendisine Ait Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Aitlikle İlişkilendirme / Toprağın İnsana Aitliği 10. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Hafriyatla Karışık 11. Kullanım Amacı / Tarım 11.1. Kullanım Amacı / Tarım Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Geçimle İlişkilendirme 11.2. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Durumu / Sürülmemesi Gereken Vakitte Olma Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme / Sürülmesine Uygun Olmayan Vakti Uykuya Benzetme 12. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Kazılıp Çıkarılmış 13. Kullanım Amacı / Temizlik / Saç Yıkama 14. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Bağ Yeri Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz 15. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Vatan Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Aitlikle İlişkilendirme / İnsanın Toprağa Aitliği 16. TOPRAK 16.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Yoksullukla İlişkilendirme

toprā (SĪA), toprā (ASA), toprā (LSA), toprā (SVTĪAT, Siv.), toprā (TMĪVKA), tōprā (TĪVYA), toprā (toprak), (TYA), topra (VGHA V.), topra (AkVYA), toprā (KĪAVAAAY), toprā (BVYA), toprā (YĪYA), topra (KrbVYA), toprā (OĪAVSV), topra (AVOĪA2, Osm.), topraa (ÇTAOAĪ), toPra'a (SĪAĪA), topraĝ (TAA), topraĝ (AMA), toprag (AĪA), topraĝ (SerA), topraĝ (AVYA), topraĝ (TAA), topraĝ (AAAD), topraĝ (ÇA, Ayd.), toprag (AAVS), topraG (BĪA), topraĝ (TDVEEÇÇYA), topraĝ (BĪYA), topraĝ (TAA), topraĝ (TAA), topraĝ (ÇĪYA), toprag (AAT, Çank.), toprag (BTA), toprag (EVYA), topraĝ (ÇA, Gaz.), toprag (KĪAT), topraĝ (SVMSVBYA), toPraĝ (ĪĪBĪA), topraĝ (TAKA), topraĝ (TAA), topraĝ (KahVYA), toprag	16.2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Bir Avuç Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Bol Bulunurlukla İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Dönüşme / Altına 16.3. Bölümlendirme / Sahiplik / Kişinin Kendisine Ait Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Uğursuz Olduğu İnanıcı 16.4. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çalışkanlıkla İlişkilendirme 16.5. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Tevazuyla İlişkilendirme 16.6. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma / Yılan Sokmasından Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Okunmuş-Efsunlanmış 16.7. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme 16.7.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Bol Bulunurlukla İlişkilendirme 16.7.2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme 16.8. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Ufalanıp Dağılabilir Saçılabilir Olma Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / İnce Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Havaya Serpme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çokluğun Abartılı İfadesi

(KahMA), toprağ	16.9. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çokluğun Abartılı İfadesi
(MVYA), toprağ	16.10. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çokluğun Abartılı İfadesi
(NMVBİA), toprağ	16.11. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Bir Avuç
(OİVYA), toprağ (ASA), toprağ (LSA), toprağ (SİYA), toprağ (TİVYA), toprağ (UMA), toprağ (SMA), toprağ (KİAVAAAY), toprağ (TAA), toprağ (KrbVYA), toprağ (KVKA), toprağ (OİAVSV), toprağ (KH), toprağ (AİA), toprağ (AİÖKYA), toprağ (TAA), toprağ (AİYİUKA), toprağ (AyVYA), toprağ (AASV), toprağ (VGHA Bit.), toprağ (AYSVVDİ), toprağ (BİYA), toprağ (TAA), toprağ (OTA), toprağ (GDİAT, Gaz.), toprağ (ÇA, Gaz.), toprağ (KİAT), toprağ (HAA), toprağ (AnaVYA), toprağ (DİAT), toprağ (AKD), toprağ (AAT, Kas.), toprağ (GDİAT, Mal.), toprağ (MİA), toprağ (TYAD), toprağ (VKA), toprağ (VGHA V.), toprağ (OAAD, Yoz.), toprağ (KİAVAAAY), toprağ	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Dayanıklılıkla İlişkilendirme
	17. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme
	18. Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı
	19. Kullanım Amacı / Pekmez Yapımı
	20. Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı
	21. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı
	22. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı
	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Hayvan Tedavisi
	23. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme
	23.1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Mezar
	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme
	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kabir Hayatı
	24. Kullanım Amacı / Mısır Patlatma
	25. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı
	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Çocuk Kırklama
	26. Kullanım Amacı / İnşaat / Harç
	27. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın

(TAA), toprağ (ÇTAOAİ), toprağ (AVOİA2, Osm.), toprağ (AVOİA2), toprağ (KrbVYA), toprağ (DA), toprağ (AAAD), toprağ (LSA), toprağ (AVOİA2), toprağ (ÇTAOAİ), toprağ (ADVYA), toprağ (TAA), toprağ (TAA), toprağ (AMA), toprağ (AİA), toprağ (AİA), toprağ (AVYA), toprağ (TAA), toprağ (AİYİUKA), toprağ (AASV), toprağ (VGHA Bit.), toprağ (TAA), toprağ (AAT, Çank.), toprağ (ÇİVYA), toprağ (DA), toprağ (BTA), toprağ (DAğ.), toprağ (KBAYA), toprağ (EYAD1), toprağ (KH), toprağ (KEMAĞ), toprağ (EVYA), toprağ (ErzuİA2), toprağ (OTA), toprağ (HAA), toprağ (İİBİA), toprağ (KİA), toprağ (AKD), toprağ (AAT, Kas.), toprağ (KMİA), toprağ (KırVYA), toprağ (MİA), toprağ (TAA), toprağ (TAA), toprağ (NVYA), toprağ (NMVBİA), toprağ	Kullanım Amacı / Set Kullanım Amacı / Tarım / Tarla Sınırı Yapma 28. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimli 29. Kullanım Amacı / İnşaat / Kerpiç-Tuğla Yapımı 30. Bölümlendirme / Yeryüzü 31. Kullanım Amacı / Odun Kömürü Yapımı 32. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz 33. Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva 34. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Tavlılık / Tavlı 35. Kullanım Amacı / Tedavi / Ağrı-Sancı Tedavisi 36. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Körlük 37. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı 38. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Türlü Dertlere Deva Olduğuna İnanma Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Yağmur Duasında Kullanılan Toprak 39. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık 40. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak

(AYBAĞ), toprağ (ASA), toprağ (SİYA), toprağ (ÇA, Siv.), toprağ (TYAD), toprağ (SMA), toprax (VKA), toprağ (VGHA V.), toprağ (AkVYA), toprağ (DİÇVÇYA), toprağ (KİAVAAAY), toprağ (AİASVŞÖ), toprağ (TAA), toprağ (TAA), toprağ (ZBKİA, Karab.), toprağ (KrbVYA), toprahk (KA3), toprak (AVOİA2), toprak (ADVYA), toPraK (AKHMA), toPraK (AKHMA), toprak (AİA), toprak (AİA), toprak (PKTA), toPraK (AİKİVYA), toprak (SerA), toprak (AİÖKYA), toprak (AVYA), toprak (GBAA, Ayd.), toprak (ÇA, Ayd.), toprak (AyVYA), toprak (BİA), toprak (ÇA, Bal.), toprak (BİAİ), toprak (AYSVVDİ), toPraK (GA), tōprak (BİYA), toprak (ÇİYA), toprak (ÇİVYA), toprak (ÇoİVYA), toprak (ÇA, Çor.), toprak (THDK), toprak (DA), toprak (EİA), toprak	41. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Milli Fiziksel Özellikler / Yapısı / Humuslu Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Akarsu Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme 42. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Testi Yapımı 43. Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde 44. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı 44.1. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme 44.2. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Korku Üzüntü Gibi Duyguların Abartılı İfadesi 44.3. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Korku Üzüntü Gibi Duyguların Abartılı İfadesi 44.4. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Korku Üzüntü Gibi Duyguların Abartılı İfadesi 44.5. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme 44.6. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı

(EYAD1), toprak	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla
(KEMAĞ), toprak	İlişkilendirme / Kabir Hayatı
(EVYA), toprak (ğ/-)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle
(EİMİVYA), toprak	İlişkilendirme
(OTA), toprak (EİMA),	45. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı
toprak (ÇA, Gaz.), toprak	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla
(GİVYA), toprak (KİAT),	İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine
toprak (ÇA, Gir.), toprak	İnanma / Çıban
(HAA), toPrak	46. Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme
(SVMSVBYA), toprak	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla
(AnaVYA), toPrak (İİBİA),	İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme
toprak (ÇA, İzmr.), toprak	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla
(AKD), toprak (İİÖKBİA),	İlişkilendirme / İnsanın Topraktan Gelip Toprağa Gittiği
topraK (İİÖKBİA), toprak	İnancı
(KasVYA), toprak	47. Kullanım Amacı / Plasentanın Gömülmesi
(TAKA), toprak	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
(KİMİKA), toprak	48. Kullanım Amacı / Tedavi / Ağrı-Sancı Tedavisi
(KüVYA), toprak (MİA),	49. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Sac
toprak (ADÜM I, Man.),	Yapımı
toprak (SVYA), topraK	50. Kullanım Amacı / İnşaat / Kiremit Yapımı
(MA), toprak (ÇA, Man.),	51. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla
tòpraK (KahVYA), topraK	Farklı Madde ile Karışık
(MVYA), topraK (GBAA,	52. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın
Muğ.), toprak (NMVBİA),	Kullanım Amacı / Siper
toprak (OİVYA), toprak	53. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Bağ Yeri
(RİA), toprak (RİA), toprak	54. Kullanım Amacı / Pestil – Cevizli Sucuk Yapımı
(SİA), toPrak (SİAİA),	Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak
toprak (SİYA), toprak	55. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru
(TMİVKA), tòprak	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik
(TİVYA), toprak (TYA),	/ Verimsiz
toprak (UİA), toprak	56. Kullanım Amacı / Üzüm Kurutma
(AİAD, Zo.), toprak	57. Kullanım Amacı / Tedavi

(AkVYA), toprak	Kullanım Amacı / Doğum Sonrası Koruma
(KİAVAAAY), toprak	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var /
(AİASVŞÖ), toprak	Isıtılmış
(YİYA), toprak (KrbVYA), toprak (OİAVSV), toprak (AVOİA2, Osm.), toPray (LSA), topray (KİMİKA), topray (BİA), topray (BİAİ), topray (SİA), topráy (AMA), topray (EİMA), tōpre (BİYA), toprā (GMA), topreğ (TYAD), topreğ (TYAD), topreğ (EVYA), toPrèk (OİAVSV), toprāk (GMA), toprk (SİYA), topura (KüVYA), topūrā (SerA), topūrā (AVYA), topūrağ (SerA), topūrağ (AVYA), topurak (İİBİA), topurak (KüVYA), topūrak (MA), toPurak (ÇİYA), topūrak (SerA), topūrak (AVYA), torbağ (AKD), torbağ (NVYA), torbak (EYAD1), torpā (toprak), (AİA), torpā (AİKİVYA), torpā (BİA), torpā (EİMA), torpā (KırVYA), torpā (OİVYA), torpā (TİVYA), torpā (YVYA), torpā (AkVYA),	58. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Çay Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı 59. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Çay 60. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Hayır Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 61. Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme 62. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 63. Kullanım Amacı / İnşaat / Fırın Yapımı 64. Fiziksel Özellikler / Rengi / Sarı Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 65. Kullanım Amacı / Soğan Korunağı Yapımı 66. Bölümlendirme / Kara 67. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduğuna İnanma 68. Kullanım Amacı / Bayramlarda ve Hıdırellez'de Mezara Toprak Atma Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Kürekle Toprak Atma 69. Kullanım Amacı / Bahçecilik

torpā (KVKA), torpa	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
(AVOİA2, Osm.), torpağ	70. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka /
(KVKA), torpag	Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Yok
(AİKİVYA), torpağ	71. Kullanım Amacı / Ateş Yakma
(AİKİVYA), torpağ	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var /
(TAA), torpağ	Çukur Kazılmış
(AYSVVDİ), torpağ	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
(DİÇVÇYA), torpag	72. Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva
(BTA), torpağ (TAKA),	73. Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin
torpağ (KahVYA), torpağ	Üzerinde
(ASA), torpağ (UMA),	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla
torpağ (AİAD, V.), torpağ	İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Bereket Getirdiğine
(GDİAT, El.), torpağ	İnanma
(EYAD1), torpağ (AASV),	74. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet /
torpağ (VGHA Bit.), torpağ	Verimlilik / Verimli
(AYSVVDİ), torpağ (KH),	Kullanım Amacı / Tarım / Başka Yerden Tarlaya
torpağ (ErzuİA2), torpağ	Bahçeye Nakledilen Daha Verimli Toprak
(DİAT), torpağ (KİA),	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var /
torpağ (AKD), torpağ	Bir Yerden Bir Yere Taşınmış
(GDİAT, Mal.), torpağ	75. Kullanım Amacı / İnşaat / Duvar Yapımı
(MİA), torpağ (TYAD),	76. Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme
torpağ (VKA), torpağ	76.1. Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme
(VGHA V.), torpağ	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Vatan
(KVKA), torpağ (GDİAT,	Memleket veya Dinen Kutsal Olmak Dışında Bir
Gaz.), Torpağ (ADVYA),	Sebeple Manevi Anlam Yüklenen Yerin Toprağı
torpağ (AMA), torpağ	77. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Narin
(AİA), torpağ (AASV),	78. Kullanım Amacı / Okuma Yazma Öğrenme
torpağ (AİAD, Bit.), torpağ	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
(AYSVVDİ), torpağ	79. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet /
(DİÇVÇYA), torpağ	Verimlilik / Verimli
(BTA), torpağ (KBAYA),	Fiziksel Özellikler / Rengi / Kara - Siyah
torpağ (EYAD1), torpah	80. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu

(HarA), torpaḥ (KEMAḠ), torpaḥ (EVYA), torpaḥ (ErzuĀ2), torpaḥ (DĪAT, Er., Kar.), torpaḥ (AKD), torpaḥ (KırVYA), torpaḥ (GDĪAT, Mal.), torpaḥ (MĪA), torpaḥ (TAA), torpaḥ (ASA), torpaḥ (LSA), torpaḥ (Siv, Ter.), (SVTĪAT, Siv.), torpaḥ (TYAD), torpaḥ (VKA), torpax (VKA), torpaḥ (VGHA V.), torpaḥ (YVYA), torpaḥ (AkVYA), torpaḥ (AĪASVŠÖ), torpaḥ (KĪA), torpaḥ (BĪA), torpaḥ (TDVEEÇÇYA), torpaḥ (ÇA, Çor.), torpaḥ (EVYA), torpaḥ (EĪMA), torpaḥ (ÇA, Gaz.), torpaḥ (TAKA), torpaḥ (SĪYA), torpaḥ (AVYA), torpaḥ (AĪASVŠÖ), torpaḥ (ADVYA), torpaḥ (EYAD1), torpaḥ (EYAD1), torpā (GMA), torpek (EVYA), torpraḡ (GDĪAT, Gaz.), torpraḡ (AkVYA), tufraḡ (OTA), tufraḥ (OTA), torpaḥ (VGHA Bit.), tufraḡ (EĪA),	Kullanım Amacı / İnşaat / Harç 81. Kullanım Amacı / Sarma Sarmayı Öğrenme 82. Kullanım Amacı / Definecilik Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Kazılmış 83. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 84. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı 85. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Yenebilen Yabani Bitkiler Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Var / Orman 86. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Var / Orman 87. Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Kömür Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 88. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Kömürle Karışık 89. Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Oltu Taşı Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 90. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Mecazımürsel / Parça Bütün İlişkisi / Toprakla Doğa Kast Ediliyor 91. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek 92. Kullanım Amacı / Kuruyan Deri Çarıkların Yumuşaması İçin Toprağa Gömülmesi 93. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sağlıkla İlişkilendirme 94. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Tarihi Eser Bulunması

tuprak (EĪA), tuprak (ÇĪYA)	95. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Büyü Yapmak Amacıyla Nesneleri Toprağa Gömmе
1. torpaḥ işları (KBAYA)	96. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Renkle İlişkilendirme
1. torpaḥ uyan (YVYA)	97. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Okunmuş-Efsunlanmış
2. topraḳlı dam (OĪAVSV)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduḡuna İnanma / Yılan Sokmasından
3. arḡa topraı (KırVYA)	98. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Mevsim Etkisi / Sıcaklığın Yükselmesi-Cemre Düşmesi
3. hepsi bi torpaḥ (LSA)	99. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Kullanım Amacı / Çocuk Oyunu
3. tobraḡlara yüzüm sürmeg (KırıkĪA), topraḡlara yüzüm sürmek (KırVYA)	100. Kullanım Amacı / İnşaat / Soba Yapımı
3. arḡa toprā çek- (AAT, Çank.)	101. Kullanım Amacı / İnşaat / Baca Yapımı
7.1. bi avıç toprā minnet_iylediñ. (AkVYA)	102. Bulunduḡu Konuma Göre / Hayvanların Baḡırsaḡında Biriken Toprak
8.1. topraḡına ḳádá işle- (VGHA V.)	103. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek
9. torpaḥ basdı (MĪA), toprak bastı (BĪYA), toPraḲbasdı (GA)	104. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Killi Kullanım Amacı / İnşaat / Dam Yapımı
9. toprak bastı parası (OTA)	105. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Bir Yerden Bir Yere Taşınmış
topraḥ basma parası	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Bir Yere Yüklenen Manevi Anlamın Toprakla Taşınabildiḡine İnanma / Sahipliḡin Nereden Geldiḡin Göre / Kendi Topraḡı
	106. Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme / Kúp İçinde Çocuk Mezarı
	107. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olmadıḡına Göre / Buḡday

(KrbVYA) toprak bastı parası (OTA) toprak bastı parası (ÇA, Bal.) toprak bastı parası (BİYA) toprak bastı parası (EİA) toprak bastı parası (SVYA) toprakbastı parası (KİAVAAAY)	108. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Killi Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama 109. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyula Etkileşimi / Kuru Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olmadığına Göre / Patates 110. Bölümlendirme / Yönetim Birimi-Belli Bir Bölge 110.1. Bölümlendirme / Yönetim Birimi-Belli Bir Bölge
11. toPraklā ūraş (İİBİA)	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Saygıdeğerlikle İlişkilendirme
11. tobrānnan ōraşdır- (MVYA)	111. Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak 112. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu
11. topraā sok- (MA)	Kullanım Amacı / Hamur Yoğurma 113. Kullanım Amacı / Temizlik / Bulaşık Yıkama
11. toprāñ içindi böyŷ- (AyVYA)	114. Kullanım Amacı / Temizlik Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Temizlik
11.1. ekmek toprakdan çıkıcağ (KasVYA)	115. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Mutfak Kabı Yapımı 116. Fiziksel Özellikler / Rengi / Boz
11.2. toprak uyu- (SİA)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 117. Kullanım Amacı / İnşaat / Su Borusu Yapımı
15. toprağı öp- (DA), topraı öp- (ZBKİA, Bart.), toprağı öp- (TAA, İğd.)	118. Kullanım Amacı / Soğuk Tutma Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Su Kabı Yapımı 119. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın
16.1. acından topraK yalayo (GBAA, Ayd.), acından topraK yalaP- barımış (GBAA, Ayd.)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Köstebeğin Yaptığı Yığın

16.2. bir avuç topraḲ. tuTTūn sarı altın ōsun (MA), elin atasan topraḡa, altın_ola (VGHA V.), elin topraḡe atesen altun ole (VGHA Bit.), Elini torpaḡa atsan, altın dutan (ADVYA), torpag_atasan altun tutasan (BTA), allah torpaḲ diye avuṣladī sarı_altın_olsun (EİMA), allah tuTTīñ toprak sarı altın_ōsun (MA), Tuttuḡun topraḡ altun ola (DA), Yapıṣtīñ topraḡ altun olsun (ADÜM I, Den.), topraḲ dē'n pañçaladī altın_ola (OİAVSV)	120. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Küp Yapımı 121. Bölümlendirme / Toprak Yol 122. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz 123. Kullanım Amacı / Temizlik / Elleri Toprakla Ovmak 124. Bulunduḡu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Ev İçi 125. Bölümlendirme / Topraḡın Rengine Göre Yer Adı Alma 126. Kullanım Amacı / İnşaat / Duvar Yapımı Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak 127. Kullanım Amacı / Tedavi / Arı Sokması 128. Bulunduḡu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Deniz Göl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı 129. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Tahıl 130. Bulunduḡu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Yok 131. Bulunduḡu Konuma Göre / Nazarının Deḡdiḡine İnanılan Kişinin Ayaḡının Altında Toprak İmgesinin Diḡer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Koruduḡuna İnanma / Nazardan 132. Fiziksel Özellikler / Kokusu Etki Etmesi / Canlılara / Yetiṣen Bitki Çeşidine ve Lezzetine 133. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi Kullanım Amacı / Baraj Yapımı İçin Su Çekme Kapasitesini Tetkik
16.3. fesat toprā atıl- (ÇA, Kon.)	
16.4. otudūm yerden bir_avıç topraḲ ḡap- (BİA)	
16.5. toprā turaP_ol- (BİA)	
16.6. tōprāk_āFsinniyēḲ (OİAVSV), toPrāk_āvsinniyik (OİAVSV)	

16.7. topraK gibi (AyVYA), toprak gibi (MĪA) topraK ğımı (OĪAVSV), topraĥ kimi (AKD)	134. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / YayıK Yapımı 135. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / YıĒın Kullanım Amacı / Set Kullanım Amacı / Arazi Tarla BaĒ Bahçe Sınırı 136. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı
21. topraKlı yer (AVYA)	137. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok / Sürülmemiş
23. (allah) birinci yataK ikinci topraK vēsin (AyVYA)	137.1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok / Sürülmemiş
23. alġahım iki gün hastalıK vēsiņ, üçüncü gün topraK vēsiņ! (MA)	138. Kullanım Amacı / Mezar TopraĒı Toprak Ġngesinin DiĒer Dilsel Kullanımları / Ġnanġla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi EttiĒine Ġnanma / Toprak Yeme AlıřkanlıĒı Olan Çocukların Bu AlıřkanlıĒını
23. doprāa Ēon- (ĢA, Bal.)	139. Kullanım Amacı / Hamile Kadınların AřerdiĒi Toprak
23. ĒenĒ yaşumi topraklara cüm- (KĪAT, Ri.)	140. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
23. iki kürek topraĒ (KahVYA)	BulunduĒu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sıkılık / Gevşek
23. iki üç gün yataK bir gün topraĥ (AkVYA)	141. Toprak Ġngesinin DiĒer Dilsel Kullanımları / Ġnanġla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Müslümanlar İĒin Kutsal Topraklar
23. topraā girdir- (KahVYA)	141.1. Bölümlendirme / Yönetim Birimi-Belli Bir Bölge Toprak Ġngesinin DiĒer Dilsel Kullanımları / Vatan Memleket veya Dinen Kutsal Olmak Dışında Bir Sebeple Manevi Anlam Yüklenen Yerin TopraĒı
23. topraā git- (ASA)	

23. toprā ğarış- (ÇİYA), toprā ğarış- (ÇİYA)	142. Kullanım Amacı / Tarım / Pamuk Tarlasını Sulamak İçin Sistem Kurma
23. toprā gat- (SVTİAT, Siv.)	143. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kıvamı / Şekil Verilebilir / Hayır Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Hayır Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi / Düşük
23. ğoydular toprā (SİYA), toprā ğodum (EİMA), koydılar toprağa (AAAD)	144. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın
23. toprağa gir- (DA), toprağa girmek (RİA), torpağa gir- (DİÇVÇYA), toprağa ğir- (KİAT, Ri.), torpağa gir- (MİA), toprakğa kırdı. (PKTA)	145. Kullanım Amacı / İnşaat / Ocak Yapımı 146. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Masat Yapımı 147. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Yenebilen Yabani Bitkiler / Kürtüle Otu Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
23. toprağı göm- (AyVYA)	148. Kullanım Amacı / Bulama Yapımı 149. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Fıstık
23. toprax ol- (VKA), toprak ol- (TYAII), torpax ol- (VKA), torpağ_ol (DİÇVÇYA, Çü.)	150. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Tütün 151. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Oyuncak Yapımı / Karit Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Oyuncak Yapımı
23. toprāñ altına gir- (NVYA)	152. Kullanım Amacı / İnşaat / Harç Kullanım Amacı / İdman
23. toprāñ_altına yat- (AyVYA)	153. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Balık Kızartma Tavası Yapımı
23. topurağa sal- (MVYA)	154. Kullanım Amacı / Tedavi / Üşütme 155. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın

23. torpaga düş- (BTA)	Kullanım Amacı / Tarım / Pamuk Tarlasını Sulamak İçin Sistem Kurma
23. torpağın altına geddi (TAA, Antl.)	156. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Gübreyle Karışık / Çam Gübresiyle Karışık Kullanım Amacı / Bahçecilik / Çiçek Yetiştirme
23. üç gün yatah dördüncüsü toprağ (AİA), üç gün yatah dördü gün toprak (EİMA)	157. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Tencere Yapımı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme
23. Toprağ oldi artıh yeri” (DA), Toprağ oldi artıh yeri” (DAğ.)	158. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Sel Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme 159. Fiziksel Özellikler / Isısı / Serin Etki Etmesi / Canlılara / Hayvanların Yatmayı Sevdiği Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
23. toprağın altında (AnaVYA)	160. Bulunduğu Konuma Göre / Hayvanın Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme
44. 1. toprağ başan (TAA), toprağ başına (AİASVŞÖ) toprağ onun başına (TAA), toprağ başına (MİA), toprağ başına (AAAD), toprağ senin başan (TAA), toprağ başan (AASV), toprağ başınza (AASV), toprağ başan (VGHA Bit.), toprağ başan (AYSVVDİ), toprağ koyem başan (VGHA Bit.), torpah başan (KH), torpah başan (ErzuA), torpah başan (VGHA V.), torpah başına (VGHA Bit.), torpah	161. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Divan Yapımı 162. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan 163. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Azlık İfadesi 164. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme / Kınaya Benzetme Kullanım Amacı / Tedavi / Yılan Sokması 165. Kullanım Amacı / Tedavi / Cilt Hastalığı / Temriye Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Okunmuş-Efsunlanmış 166. Kullanım Amacı / Belli Bir Koyun Çeşidinin Yetiştirilmesine Uygun

başına (AKD), torpağ başına (AİASVŞÖ), torpağ başlarına (VGHA Bit.), torpah başşan (ErzuİA2), toprağ başan ola (DA), başan torpax olsun (VKA)	Bölümlendirme / Dağ Bölümlendirme / Yayla Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 167. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Bir Avuç Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme
44.2. Toprah başıma (KH), torpağ benim başıma olup (AASV), torpağ başıma oldi (AASV), torpağ başıma (AASV), torpağ benim başıma (AİASVŞÖ), toprağ başşıma (AAAD), torpağı başıma göydüm (AYSVDİ), torpağı başıma kodum (VGHA Bit.), torpağ başımıza ola (VGHA Bit.)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / İnsanın Topraktan Gelip Toprağa Gittiği İnancı 168. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Deniz Göl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı 169. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Fındık 170. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Türlü Dertlere Deva Olduğuna İnanma
44.3. torpağ geleydi başımıza (DA)	171. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Çöküntü 172. Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde
44.4. torpağ halıma (AASV)	173. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Temizlik / Teyemmüm 174. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Tohum
44.5. Torpağ başli (VGHA V.)	175. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Kültür Mantarı 176. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Deniz Göl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı
44.6. toprağın bol_olsun (VGHA V.), torpağı bol olsun (TYAD)	177. Kullanım Amacı / Silaj Yapımı 178. Kullanım Amacı / Peynir Yapımı

46. torpaḥTan geldiḥ torpağa gideceyīḥ (EYAD1)	Kullanım Amacı / Çömlek Küp Gibi Kapların Ağzını Kapatma
76. bi' topraḲaltına at- (OİAVSV)	179. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme Etki Etmesi / Canlılara / Toprak Altında Kalarak Ölme
76. doprāa gon- (AVYA)	180. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Toprak Halinde 181. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yükselti Farkı
76. göyücam toprā (ZBKĪA, Zo.), toprā goymuşlar (KırVYA), koyin tobrağa.” (TYT, 21)	182. Kullanım Amacı / Öldürme Etki Etmesi / Canlılara / Toprak Altında Kalarak Ölme 183. Fiziksel Özellikler / Rengi / Beyaz-Ak Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
76. torpağa göm- (AKD)	184. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı
76. torpağa guylı- (AKD)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme
76. torpağa Koyma- (VGHA V.)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Saygıdeğerlikle İlişkilendirme 185. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı
76. üsdüme bir paṇça topraḲāt- (OİAVSV)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Yara
76.1. toprāna ğat- (TİVYA)	186. Kullanım Amacı / Ateş Yakma 187. Kullanım Amacı / Ceza
110.1. torpaḥ öpüf (SVTĪAT, Siv. Ter.)	188. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Türlü Dertlere Deva
137.1. serT topra (KahVYA)	Olduğuna İnanma 189. Kullanım Amacı / Boya / Badana

141.1. ğudsal tobraĝ (KırıkİA)	190. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı / Tavan Arası
163. bi topraK hayır_eT (MA)	191. Kullanım Amacı / Arıcılık Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Arı Kovanı
205. çürük toprak (SVYA)	192. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi Kullanım Amacı / Yağ Yapımı
239. torpaĝa ğetsin (AYSVVDİ)	193. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Kullanım Amacı / Cila
284. allāh toprā'na sıkdīrmāsıŋ (OİAVSV)	194. Bölümlendirme / Yeryüzü Bölümlendirme / Tüm Dünya
284. ğúllerı topraĝTa sol- (KırVYA)	195. Bulunduĝu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sihirli Masal Efsane Topraĝı / Bostan
284. şu torpaĝın altında kefensiz yatan (AYSVVDİ)	196. Bulunduĝu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sihirli Masal Efsane Topraĝı / Padişahın Bahçesi
284. toPıraK mevlüdü (AyVYA), toprak mävlidī (AyVYA), toprak mevlútú (PKTA)	197. Bulunduĝu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Masal Dünyası
284. torpaĝa ĥabar aparmiyalar (VGHA Bit.)	198. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Köstebeĝin Yaptıĝı Yıĝın Toprak İmgesinin Diĝer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Okunmuş- Efsunlanmış
284. topraĝına haber ĝedmesín (TAA, Ağ.)	Toprak İmgesinin Diĝer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiĝine İnanma / Siĝil
	Toprak İmgesinin Diĝer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiĝine İnanma / Nazar
	199. Kullanım Amacı / Fırının Ağzını Kapatma Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Gübreye Karışık / İnek Gübresiyle Kullanım Amacı / İnşaat / Sıva

284. toprağına nur yağısın (TAA, Ağ.)	200. Kullanım Amacı / Hıdırellez Ritüeli Kullanım Amacı / Tarım / Başka Yerden Tarlaya Bahçeye Nakledilen Daha Verimli Toprak
284. toPrahlar inciTmesiñ (AVOİA2, Ada.)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Deniz Göl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı
309.1. toprağ kay- (VGHA Bit.)	Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Bereket Getirdiğine İnanma
309.2. Toprağ bas- (KİA, K.)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Bir Yerden Bir Yere Taşınmış
	201. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
	202. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Kullanım Amacı / Definecilik
	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Kazılmış
	203. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Peynir
	204. Kullanım Amacı / Çadır Kurma Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Çadır Kenarı
	205. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Kurak
	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
	206. Bölümlendirme / Mera
	207. Kullanım Amacı / İnşaat / Duvar Yapımı
	208. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Bir Avuç
	Kullanım Amacı / Mezar Toprağı

	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Başa Serpme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yakını Ölen Kişinin Acısını Azaltacağı İnanıcı 209. Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Mezara Sırayla Toprak Atılması 210. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Çiçek Yetiştirme 211. Kullanım Amacı / Tedavi / Diken Batması ve Yara Tedavisi Kanama Durdurma Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Temizlikle İlişkilendirme 212. Kullanım Amacı / Çocuk Oyunu Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Mecazımürsel / Parça Bütün İlişkisi / Toprakla Doğa Kast Ediliyor 213. Kullanım Amacı / Tedavi / Baş Ağrısı 214. Fiziksel Özellikler / Tipi Etki Etmesi / Canlılara / Yetişen Bitki Çeşidine ve Lezzetine 215. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Dayanıklılıkla İlişkilendirme 216. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sevilen Bir Kişi Bastığı İçin Anlam Yüklenen Toprak 217. Kullanım Amacı / Temizlik / Çamaşır Yıkama Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Deniz Göl Akarsu Gibi Su Birikintisi Tabanı 218. Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı Kullanım Amacı / Tedavi / Pişik

	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Isıtılmış 219. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Kurut Ezme Kabı Yapımı 220. Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı 221. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Su Kaynağı 222. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Ceviz 223. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Bir Avuç Kullanım Amacı / Saldırı Amacıyla Toprak Atma 224. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Tuzlu 225. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı 226. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme 227. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Dalında Kavun 228. Bölümlendirme / Bir Hükümdarın Yönetimindeki Bölge 229. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı / Duvar Nereden Geldiğine Göre / Kale Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Cinli Olduğu İnancı 230. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 231. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / İnce Bulunduğu Konuma Göre / İnsanın Üzerinde 232. Kullanım Amacı / Her Tür Kullanım İçin Belirlenmiş Arazi

	Bölümlendirme / Sahiplik / Devlete Ait 233. Kullanım Amacı / Çiftlik 234. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı / Balkon 235. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Milli Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Akarsu Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme 236. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Faydasızlıkla İlişkilendirme 237. Kullanım Amacı / Sahte Mezar Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / İnsan 238. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Elbise 239. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Yok Olmakla İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Gözden Çıkarma İfadesi 240. Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme / Savaşta Düşman Askerlerinin Merasimsiz Gömülmesi 241. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Türlü Dertlere Deva Olduğuna İnanma 242. Fiziksel Özellikler / Kokusu 243. Bölümlendirme / Yeryüzü Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme / Canlıya Benzetme 244. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Deprem Etkisi Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yarık 245. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Dönüşme / Tuza 246. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Dönüştürme / Denizi Karaya

	247. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Dönüştürmeye Dair Rivayet / Denizi Karaya 248. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine İnanma / Baş Ağrısı 249. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Bağ Yeri Etki Etmesi / Canlılara / Hastalık Kaynağı Olma 250. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çamaşır Yıkama Kabı Yapımı 251. Kullanım Amacı / Pestil – Cevizli Sucuk Yapımı 252. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Üzerinden Geçilme Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sihirli Masal Efsane Toprağı / Bir Kişinin Geçmesiyle Yeşillenen 253. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Mazotla Karışık Kullanım Amacı / İnanırcı Görünüm Sağlamak İçin Elbise Kirletme 254. Kullanım Amacı / İnşaat / Soba Yapımı / Kürsü 255. Kullanım Amacı / Toplu Mezar Kullanım Amacı / Cenaze Defnetme / Savaşta Düşman Askerlerinin Merasimsiz Gömülmesi 256. TOPRAK Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Kullanım Amacı / Görüşü Engelleme Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Havaya Serpme Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı

	257. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme 258. Bölümlendirme / Sahiplik / Kişinin Kendisine Ait 259. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme / 60 Farklı İklimden Alınmış 260. Kullanım Amacı / İnşaat / Ocak Yapımı 261. Kullanım Amacı / Boya / Nesnelerin Boyanması 262. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Meyve Yetiştirme / Aşı Sıvası 263. TOPRAK Nereden Geldiğine Göre / Kutsal Topraklar Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Bir Yere Yüklenen Manevi Anlamın Toprakla Taşınabildiğine İnanma / Kutsallığın 264. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Toprağın Peygambere Haber Vermesi Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Kişileştirme / Konuşturma 265. Bölümlendirme / Yeryüzü Bölümlendirme / İki Köy Arası 266. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi Kullanım Amacı / Buğday Nişastası Yapımı Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 267. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Meyve Yetiştirme 268. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Dümbelek Yapımı 269. Kullanım Amacı / Öldürme / Diri Diri Gömme Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Masaldaki Farenin Karısını Gömmesi

	270. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Soğan Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Yumuşatmak İçin Kül Serpilmiş 271. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Dileklerin Gerçek Olacağına İnanma 272. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Bir Milleti İfade Etme 273. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Kıssadaki Karganın Leş Gömmesi Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Ölülerini Toprağa Gömmenin Hâbil Kâbil Kıssasındaki Karga Örneğiyle Başlaması 274. Bulunduğu Konuma Göre / Akciğere Dolan Asbestli Toprak 275. Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme 276. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Kayalık Zemini Bahçe Yapmak İçin Serilen Toprak 277. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yarık Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Çöküntü 278. Kullanım Amacı / Çocuk Oyunu Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Oyuncak Yapımı / Misket 279. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Kurak 280. Kullanım Amacı / Bahçecilik Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Akarsu Kenarına Dolgu Yapılmış

	281. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Patlıcan Tohumu Çimlendirme 282. Kullanım Amacı / Hayvancılık Kullanım Amacı / Tarım Bölümlendirme / Yayla 283. Kullanım Amacı / Maden Çıkarma / Antimon 284. Kullanım Amacı / Mezar Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kabir Hayatı 285. Etki Etmesi / Canlılara / Bitkilere Besin Kaynağı Olma 286. Kullanım Amacı / Peynir Yapımı 287. Kullanım Amacı / Çadır Kurma 288. Kullanım Amacı / Mart Ayında Yapılan Mani Söyleme Geleneği Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Çukur Kazılmış 289. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerine Basılınca Batılan 290. Kullanım Amacı / Çocuk Oyunu / Seksek Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Seksek Çizilmiş Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 291. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Hayvan Etkisi / Kedinin Kazıp Çıkardığı Toprak 292. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Bölümlendirme / Tarım Toprağı 293. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Nemlilik / Nemli Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Yağmur

	294. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Kuru Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olmadığına Göre / Ağaç 295. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi / Yüksek Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Çukur Kazılmış / Su Doldurulmuş 296. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çamur Olmayan Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 297. Fiziksel Özellikler / Isısı / Soğuk Etki Etmesi / Canlılara / Hastalık Kaynağı Olma 298. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Sulak Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Pirinç 299. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / İnsan 300. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Para / Mezar Yeri İşaret Etme 301. Kullanım Amacı / Hıdırellez Ritüeli Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Hıdırellez Küpü Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Gül Ağacının Dibi 302. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Sarımsak 303. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Patates 304. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Mağara

	305. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Durumu / Ekim Dikim İçin Uygun Zamanda Olma Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Mevsim Etkisi / Ekim Dikim İçin Uygun Zamanın Gelmesi 306. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Su Çekme Kapasitesi Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 307. Kullanım Amacı / Öldürme / Diri Diri Gömme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Hz. Ömer'in Çocuğunu Diri Diri Gömdüğüne Dair Rivayet 308. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Bağ Yeri Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Yok Olmakla İlişkilendirme 309. Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme / Toprak Kayması 309.1. Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme / Toprak Kayması Etki Etmesi / Canlılara / Toprak Altında Kalarak Ölme 309.2. Etki Etmesi / Canlılara / Evlerinin Toprak Altında Kalması Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme / Toprak Kayması 310. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Küp İçinde Altın 311. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Boş Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Sıkılık / Gevşek 312. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Tencere Yapımı

	313. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Bardak Yapımı 314. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çanak Yapımı 315. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Kâse Yapımı 316. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Saksı Denen Yemek Kabı Yapımı 317. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Güveç Yapımı 318. Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Dağar Denen Küp Yapımı 319. Kullanım Amacı / Artan Yemeklerin Bozulmadan Saklanması Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Çukur Kazılmış Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Ev İçi
tor toprak (AİÖKYA, Antl.)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler
toS (KİAVAAAY), toz (ÇTAOAİ), toz (AVOİA2), toz (PKTA), toz (AİÖKYA), toz (BİA), toz (BİAİ), toz (VGHA Bit.), toz (AYSVVDİ), toz (TDVEEÇÇYA), toz (GA), tōz (BİYA), toz (THDK), toz (GDİAT, El.), toz (ErzuA), toz (EİMA), toz (İİBİA), toz (DİAT), toz (AAT, Kas.), toz (OAAD,	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı 2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Zeminin Üzerinde 2.1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Saygıdeğerlikle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Peygamberle İlişkili Olarak 3. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre

Kırş.), toz (MİA), toz (MVYA), toz (AİAD, Muş), toz (NVYA), toz (OAAD, Niğ.), toz (SİA), toz (LSA), toz (SVTİAT, Siv.), toz (TMİVKA), toz (SMA), toz (VKA), toz (AkVYA), toz (KırıkİA), toz (KVKA), toz (OİAVSV) 1.1. toz ol- (SVYA), toz_ol- (EİMA) 2.1. tozuna yüz sür- (DİÇVÇYA, Çü.) 8.1. gez- toz- (AVOİA2), gez- toz- (ÇİYA), gez- toz- (TAA), gez- toz- (AnaVYA), gez- toz- (İİBİA), gez- toz- (KasVYA), gez- toz- (SİA), gez- toz- (TMİVKA), gez- toz- (KırıkİA), gez- toz- (OİAVSV) 8.1. gezin- tozun- (İİBİA) 8.2. ne üzüne bahi, ne tozuna bahi (HarA)	Bulunduğu Konuma Göre / Ayakkabı İçinde 4. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Ağız, Burun, Kulak İçinde 5. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Kullanım Amacı / Siper 6. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Rüzgâr Etkisi Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme 7. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kutsallık Atfetme / Bereketi Kaçırdığına İnanma 8. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Üzerinden Geçilme Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme 8.3. Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme 9. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme 10. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme 11. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı 12. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde

8.3. toz gopar (DĠAT, Kar. Ter.), Toz gopardan (SVTĠAT, Siv.)	Toprak Ġngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Saygıdeğerlikle Ġliřkilendirme
8.4. toza tozā (OĠAVSV), toza toza (EVYA)	13. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Toprak Ġngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ġnançla Ġliřkilendirme / Kutsallık Atfetme / Tedavi Ettiğine Ġnanma / Siğil 14. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Toprak Ġngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından Ġliřkilendirme 15. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Rüzgār Etkisi Toprak Ġngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle Ġliřkilendirme
tozā (KasVYA), tozaķ (KasVYA), tozaķ (DĠAT)	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Ġnsan Etkisi / Var / Elenmiş Toprak Ġngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle Ġliřkilendirme Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı 2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Zeminin Üzerinde
toz duman (AVOĠA2) toz duman (BĠYA) toz duman (ÇĠYA) toz duman (THDK) toz duman (EYAD1) toz duman (ErzuĠA2) toz duman (AKD) toz dumman	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Üzerinden Geçilme Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme Toprak Ġngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ġkilemeler 1.a. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre

(BİYA), toz duman (SVYA), toz duman (NMVBİA), toz duman (VKA), toz duman (OİAVSV), toz tuman (TYT)	Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler 1.b. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Tüfek Ateşleme
1. toz dumana ğarış- (BİA)	Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler
1. toz duman içinde Kal- (AİYİUKA)	1.c. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre
1. tozu dumana ğāt- (OİAVSV), tozu dumana ğat- (EYAD1), tozu dumana ğat- (DİAT), tozu dumana ğat (ErzuİA2)	Kullanım Amacı / Görüşü Engelleme Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler 2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Samanla Karışık Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı 3. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Üzerinden Geçilme Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme 4. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı 5. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Dumanla Karışık Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı 6. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Gürz Savurma Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme 7. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde

	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme 8. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Form Bakımından İlişkilendirme
toz moz (AAT, Kas.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Üzerinden Geçilme Bulunduğu Konuma Göre / Yerden Yükselme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler
toz tomur (AVYA), toz tomur (AyVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler
toş topraḥ (KrbVYA) toş tōpraḤ (BİYA) toş topraḥ (KasVYA) toz toprā (KüVYA) toş topraḥ (AkVYA) toz topraḥ (AİA) toş torpağ (VGHA Bit.) toz topra (İİBİA) toz toprā (NVYA) toz toprā (LSA) toz toprā (SİYA) toz torpağ (AnaVYA) toz topraḥ (NVYA) toz topraḥ (KrbVYA) toz topraḥ (BİAİ) tōz toPraḤ (ÇİYA) toz topraḥ (AİAD, Esk.) toz topraḥ (EİMA) toz topraḥ (İİBİA) toz topraḥ (KüVYA) toz topraḥ (NMVBİA) toz topraḥ	1. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Bölümlendirme / Tarım Toprağı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler 1.1. Kullanım Amacı / Tarım Bölümlendirme / Tarım Toprağı 2. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler 3. Kullanım Amacı / Çocuk Bakımı 4. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler

(AkVYA) toz toPraK (YİYA) toz torpağ (AASV)	5. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
1.1. toza toprağa gariş (UİA)	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sağlıkla İlişkilendirme
15. toprağ_çinde ğāl- (OİAVSV)	6. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık
16. doS toprağ dēye ğavradī sarī_āltn_ōsun (SerA)	7. Bölümlendirme / Yönetim Birimi-Belli Bir Bölge Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Aitlikle İlişkilendirme / İnsanın Toprağa Aitliği 8. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Rüzgâr Etkisi Bulunduğu Konuma Göre / Sürüklenip Yer Değiştirme 9. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme 10. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Kullanım Amacı / Siper 11. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme 12. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Çirkin Görüntü ile İlişkilendirme 13. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Ev İçi Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık

	Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme 14. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı 15. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Bulunduğu Konuma Göre / Havada Asılı Bulunduğu Konuma Göre / Başka Nesnelerin Üzerinde Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme 16. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık 16.1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Değersizlikle İlişkilendirme 17. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık 18. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sağlıkla İlişkilendirme 19. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
tum (KİA, I.)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Yığın Kullanım Amacı / Sulanacak Tarlayı Ayırmak

turab 1. toprā turaP_{ol}- (BĪA) 2. turab ol- (KĪAVAAAY) 2. yolun turabına düş- (AĪAD, Zo.) 2. yolun turabına çık- (AĪAD, Zo.)	1. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Tevazuyla İlişkilendirme 2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Uçup Yer Değiştirme ile İlişkilendirme
U	
Ü	
V	
Y	
yālı toprak (ÇĪYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Yağlı Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
yāmır çamur (ÇĪYA), yāmır çamır (BĪAĪ), yāmır çamur (ASA), yāmır çamur (ÇĪYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Yağmur Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler
yaş 'çamır (SVYA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Su Etkisi / Yağmur Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Zorlukla İlişkilendirme
yazı (TDVEEÇÇYA)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Bölümlendirme / Ova
ye_ (AAVS), yēl (TAA), yēl (AVYA), yer (ADÜM I, Ayd.), yer (AĪA), yēr (AĪA), yeḡ (AĪA), yēr	1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 1.1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı

(SerA), yēr (AVYA), yer (AAVS), yēr (AİAD, Bit.), yer (TAA, Burs.), yēr (TAA), yēr (VGHA Bit.), yēr (TAA), yel (TDVEEÇÇYA), yel (ASA), yel (KİAVAAAY), yel (EİMİVYA), yer (ÇİYA), yer (HarA), yer (İİBİA), yēr (AİAD, Esk.), yēr (AİAD, Muş), yēr (AİAD, V.), yir (AİAD, Esk.), yer (KH), yer (EVYA), yer (ErzuİA2), yer (ErzuA), yēr (GDİAT, Gaz.), Yēr (GDİAT, KahMar.), yer (GÖVYA), yer (KasVYA), yer (TAKA), yēr (OAAD, Kırş.), yer (MİA), yēr (SVYA), yer (TAA), yēr (NVYA), yēr: (LSA), yer (SİYA), yēr (SVTİAT, Siv.), yīr (KİAT), yēr (SVTİAT, Tok.), yēr (VKA), yēr (VGHA V.), yēğ (ZBKİA, Zo.), yēğ (ZBKİA, Karab.), yer (GA1), yēr (AVOİA2), yēr (KrbVYA), yel (İİÖKBİA)	1.1.1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı 1.1.1.a. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Masal Dünyası 1.1.1.b. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kötü-Utanılacak Durumu Nedeniyle Yer Altına Gitmeye Layık Görülme 1.1.2. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Kömür Madeni 1.1.3. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Su Kaynağı 1.1.4. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Masal Dünyası 1.1.5. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Mezar 1.1.6. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Yüzeyi 1.1.7. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Kötü-Utanılacak Durumu Nedeniyle Yer Altına Gitmeye Layık Görülme 1.1.8. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Masal Dünyası 1.2. Bölümlendirme / Yer Altında Olmayan-Yer Üstünde 2. Bölümlendirme / Yeryüzü 3. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Sulaklık / Sulak 4. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Kumlu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka

1. gövden yağsın, yirden toptasın (KİAVAAAY)	Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Verimlilik / Verimsiz
1. yere dañşa olasıcā (AİA)	5. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Sertlik / Sert
1. yer yarılmışda içine girmiş (KH)	Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Yok / Sürülmemiş
1.1. yeriñ_altı (ASA), yer altı (SİAİA), Yer altı (ÖUAS), yeriñ altı (KırıkİA), Yer altı (KİAT), yeriñ altı (ÇİVYA), yiraltı (KMİA), yir altı (KMİA), yer_altı (KrbVYA), yerin altı (ADVYA), yeraltı (DİÇVÇYA), yeriñ_altı (DİÇVÇYA), yer_~altı (BİYA), yer_~altı (AİA), yiriñ_altı (AkVYA), yeriñ_altı (EİMA), yeriñ altı (AnaVYA), yer_~altı (SVYA), yer altı (İİÖKBİA), yeraltı (İİBİA), yer altı (KasVYA), yeraltı (KİAVAAAY), yer altı (KırıkİA), yeraltı (TDVEEÇÇYA), yerin altı (VGHA V.), yer_~altı (VGHA Bit.), yeraltı (BİA)	6. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Su Kaynağı 7. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Taşlı-Çakıllı Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 8. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Sanatlı Söyleyiş / Benzetme 9. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Sulu Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 10. Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Pirinç 11. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Et 12. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek / Buğday 13. Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / Mevsim Etkisi / Cemre Düşmesi 14. Kullanım Amacı / Gömerek Saklama / Yiyecek 15. Fiziksel Özellikler / Rengi / Kızıl - Kırmızı Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka 16. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Ölümle İlişkilendirme 17. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Altı / Tarihi Eser Bulunması

1.1.1.1. yedi ğat yerin altı (AĬA), yedi yerin_altında (AĬA), yedi ğat yerin_altı (BĬA)	18. Bölümlendirme / Tarım Toprağı Toprak İngesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Aitlikle İlişkilendirme / Toprağın İnsana Aitliği
1.1.7. yerin dibine gir- (KH)	19. Kullanım Amacı / Mezar Toprağı Bölümlendirme / Sahiplik / Yabancıya Ait
1.1.7. yerin dibini so'- (İBĬA)	20. Kullanım Amacı / İnşaat / Tandır Yapımı Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma / İnsan Etkisi / Var / Çukur Kazılmış
1.1.8. yedi kat yerin dibi (RĬA), yerin yedi kat dibi (EĬA Pom.)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka
1.2. yer_üsdü (AĬA)	21. Kullanım Amacı / Bahçecilik / Sebze Yetiştirme
2. yir yirinden oyna- (BVYA)	22. Bölümlendirme / Tarım Toprağı
16. igiT arhan yere gele (VGHA, V.)	23. Kullanım Amacı / Her Tür Kullanım İçin Belirlenmiş Arazi Bölümlendirme / Sahiplik / Kişinin Kendisine Ait
16. yanın yerde çüriye (VGHA V.)	24. Kullanım Amacı / Tarım / Elverişlilik / Evet / Ne Yetiştirmeye Uygun Olduğuna Göre / Safran
16. yanın yere gele (ADVYA), yanın yere gele (ADVYA)	25. Kullanım Amacı / Mezar
16. yeñi yanı yere gelesice (MĬA)	26. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Üzerinde Bitki Olup Olmamasına Göre / Yok
	27. Kullanım Amacı / İnşaat / Ev-Bina Yapımı

16. yère girsin (AĬĬVYA) yèrre girsín (UMA) 16. Yere giresin (KH), Yere giresen (SMA), yirre giresen (UMA) 16. yerge toprakğa kıır- (PKTA) 16. yerin ol- (EĬMĬVYA) 16. yèrlerde kıalasan (VGHA V.) 25. yaddığı yèr nur gólü ol- (KırıkĬA) 25. yerin dibi (MĬA) 26. ğuru yèr (AVOĬA2, Osm.) 27. yèr_èvi (AVYA), yèr_äv (AyVYA), yer_ev (AĬAD, Zo.), yēr_ev (OĬAVSV)	
yèr göğ (AYSVVDĬ), yèr ğóg (LSA), yer gök (IMA), gökden ... yerden (ÇA,	1. Bölümlendirme / Yerde ve Gökte Bulunan Tüm Varlıklar Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İkilemeler

Bal.), yerden göye (SVTİAT, Siv.) 1. yer gō de rāzı oluñ (GÖVYA), yer gök razi_oLsun (AYSVVDİ) 1.1. Yeri gogi yaradan (AAAD), yeri gögi yaratan (VGHA Bit.), Yeri göği yar_eden (DİAT), Yeri göği yaradan (DİAT), Yeri köü yaradan (TYT), yer göyü yaratdı (SVTİAT) 3. yer xarıldadı göy teprendi (VKA) 3. yerin göyin lengeri (VKA) 3.1. gökte ararken yerde bul- (AİAD, Zo.) 3.2. yēdān gövü gadā (İİÖKBİA)	1.1. Bölümlendirme / Yerde ve Gökte Bulunan Tüm Varlıklar Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Yaratımla İlişkilendirme Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / İnançla İlişkilendirme / Allah’a Atıf 2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Toplam Sayıyı İfade Etme 3. Bölümlendirme / Yeryüzü 3.1. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kolay Ulaşılrlıkla İlişkilendirme 3.2. Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Azami Düzeyi İfade Etme
yer yüzü (KahVYA), yer yüzü (GDİAT, Gaz.), yer yüzü (SerA), yeryüzü (AİA), yer (AİAD, Esk.)	1. Bölümlendirme / Tüm Dünya 2. Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Yüzeyi
Yeşil toprak (EİMİVYA)	Kullanım Amacı / Nesne Yapımı / Seramik / Çömlek Yapımı

	Fiziksel Özellikler / Rengi / Yeşil
yüz (İİÖKBİA)	Bulunduğu Konuma Göre / Zemin-Tabaka / Yerin Yüzeyi
Z	
zıbıl (VKA), zıbbıl (VKA)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Parça Büyüklüğü / Zerre Fiziksel Özellikler / Yapısı / Karışım / Birden Fazla Farklı Madde ile Karışık Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları / Kirlilikle İlişkilendirme
zığ (AKD)	Fiziksel Özellikler / Yapısı / Suyla Etkileşimi / Çok Sulu

Tablo 1: Toprak Söзlerinin Çerçevesi

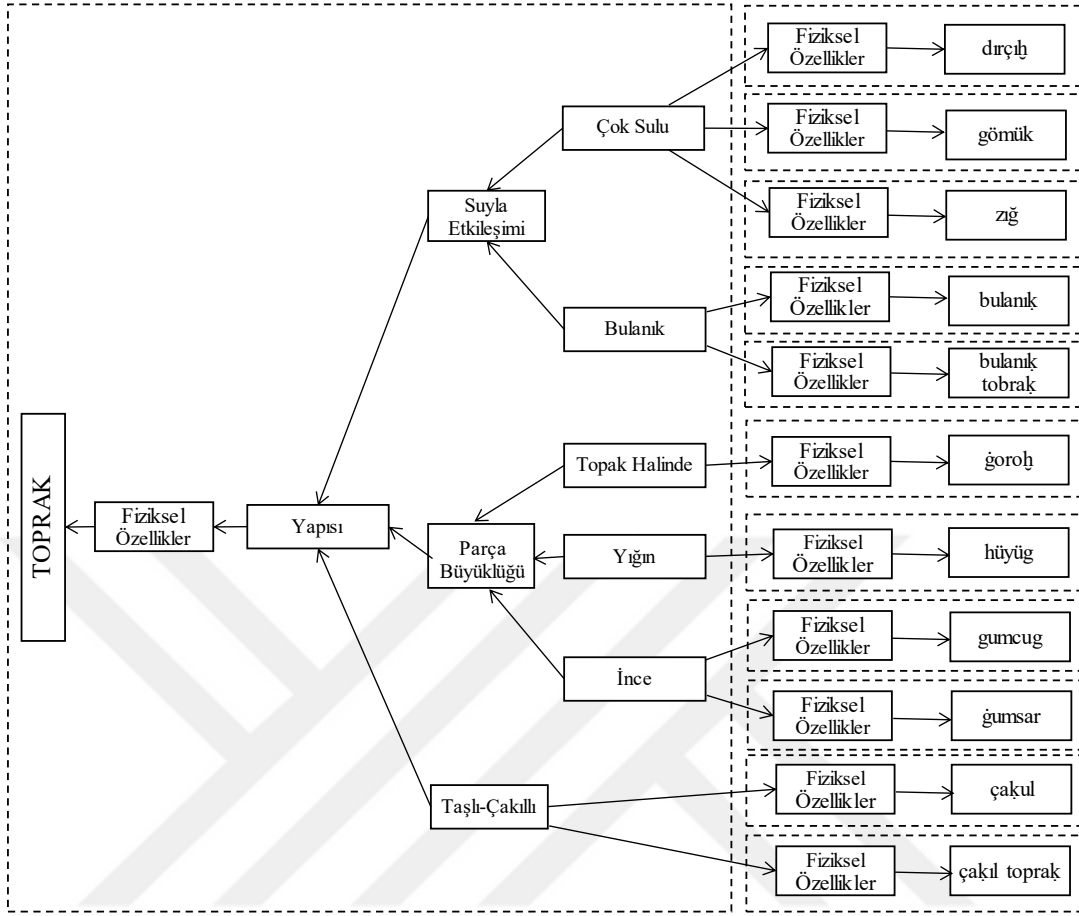
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.3. Örnek Çerçeve Çizimleri

Malzememizi oluşturan toprak sözleri tek bir kategoriye yani cins isimler kategorisine dâhil oldukları için onları temsil eden çerçeve modelleri de çok benzer olacaktır. Bu nedenle, sunulmuş olan bağlam sözlüğü ve çerçeveler tablosu rehber olarak kullanılarak çerçeveler kolaylıkla tasarlanabileceği için tüm çerçevelerin şekil olarak çizilmesi yerine yalnızca farklı modeller için birer örnek verilmesi kâfi görülmüştür. Buna göre seçilmiş modeller ve onları temsilen yapılmış çizimler aşağıda gösterilmiştir.

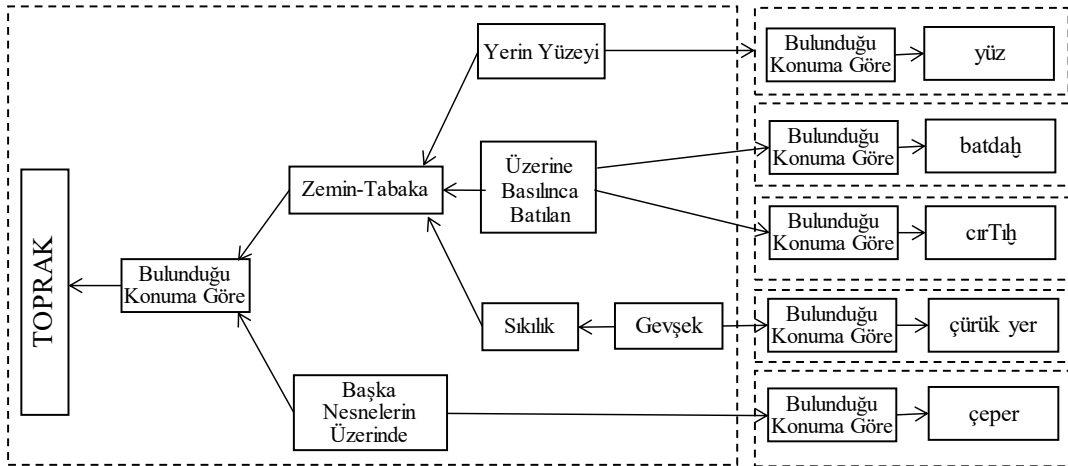
2.3.1. Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Birinci kategoride her biri yalnızca bir öz nitelik içeren birer çerçeveye sahip birden fazla örnek tek bir çizimde fakat çerçeveleri ayrı ayrı kesik çizgilerle belirtilecek şekilde gösterilmiştir. Her bir örneğin zihinde uyandırdığı tek öz nitelik ve genel toprak kavram alanı içerisinde o öz niteliğe atanmış olan değer ok işaretleriyle eşleştirilmiştir.

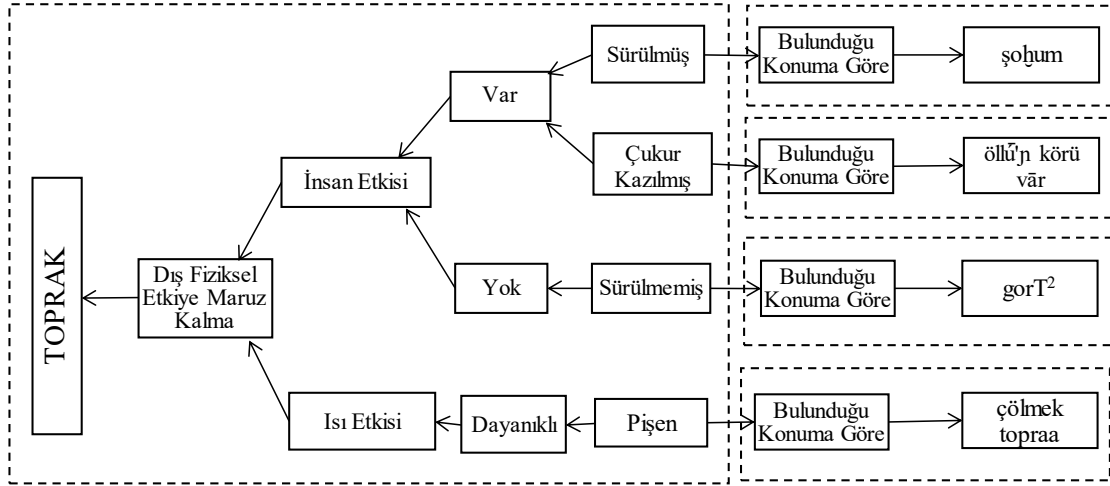
Şekil 2: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

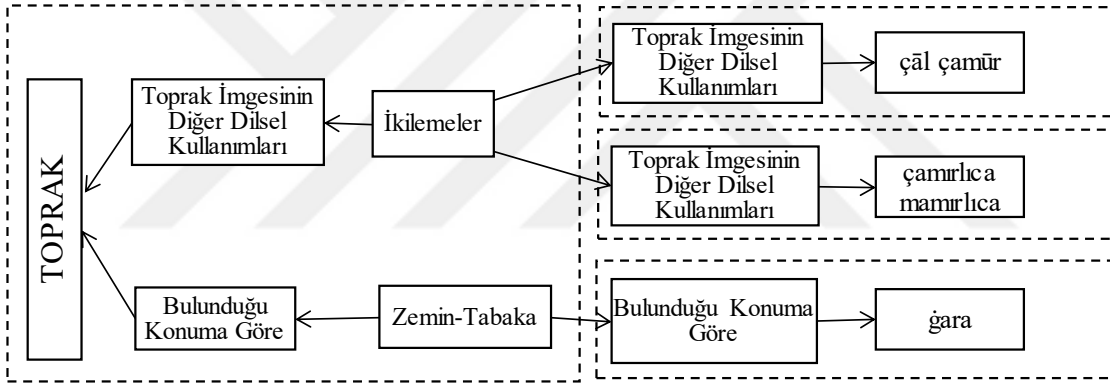
Şekil 3: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 4: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

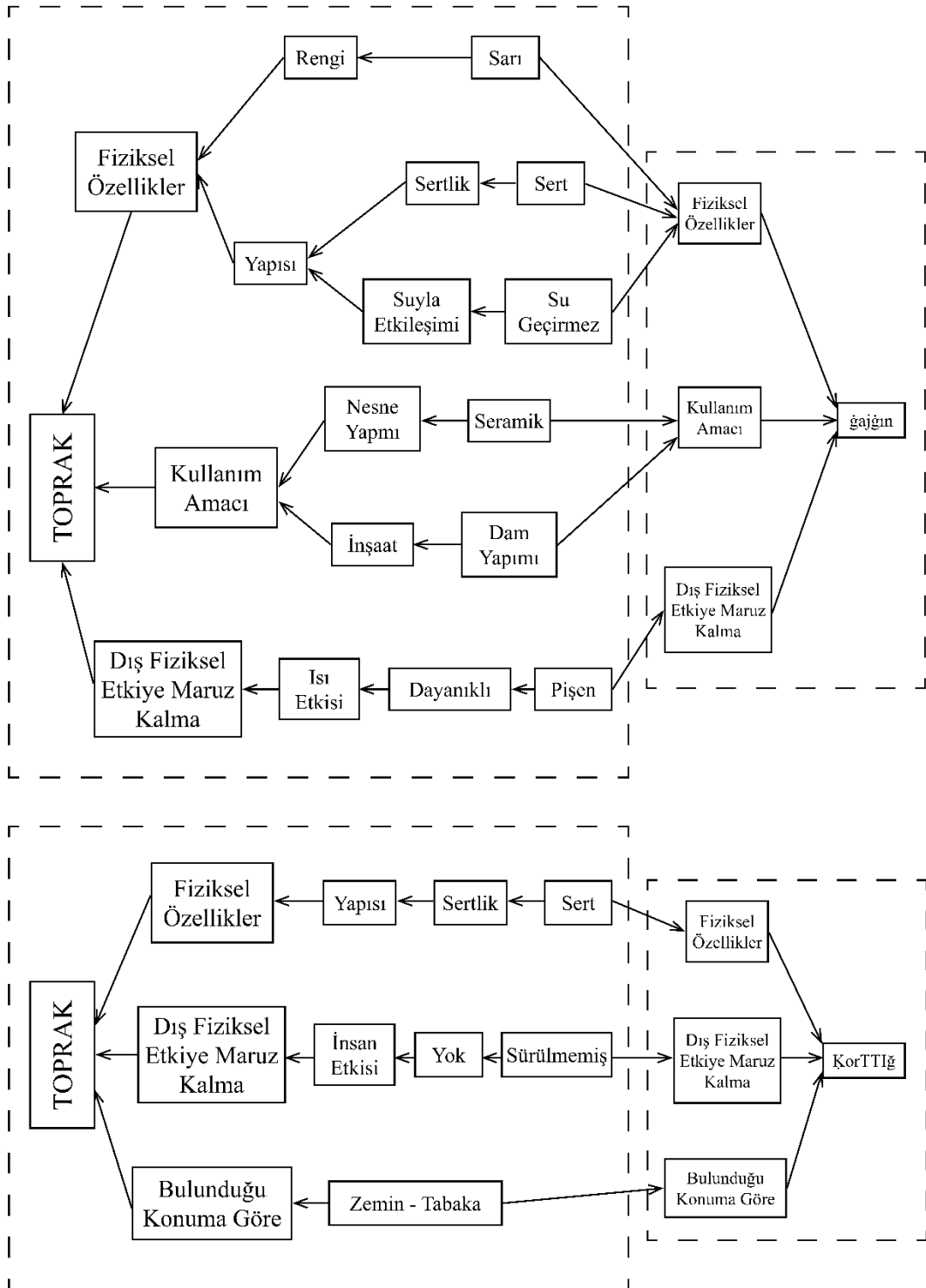
Şekil 5: Yalnızca Tek Bir Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.3.2. Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

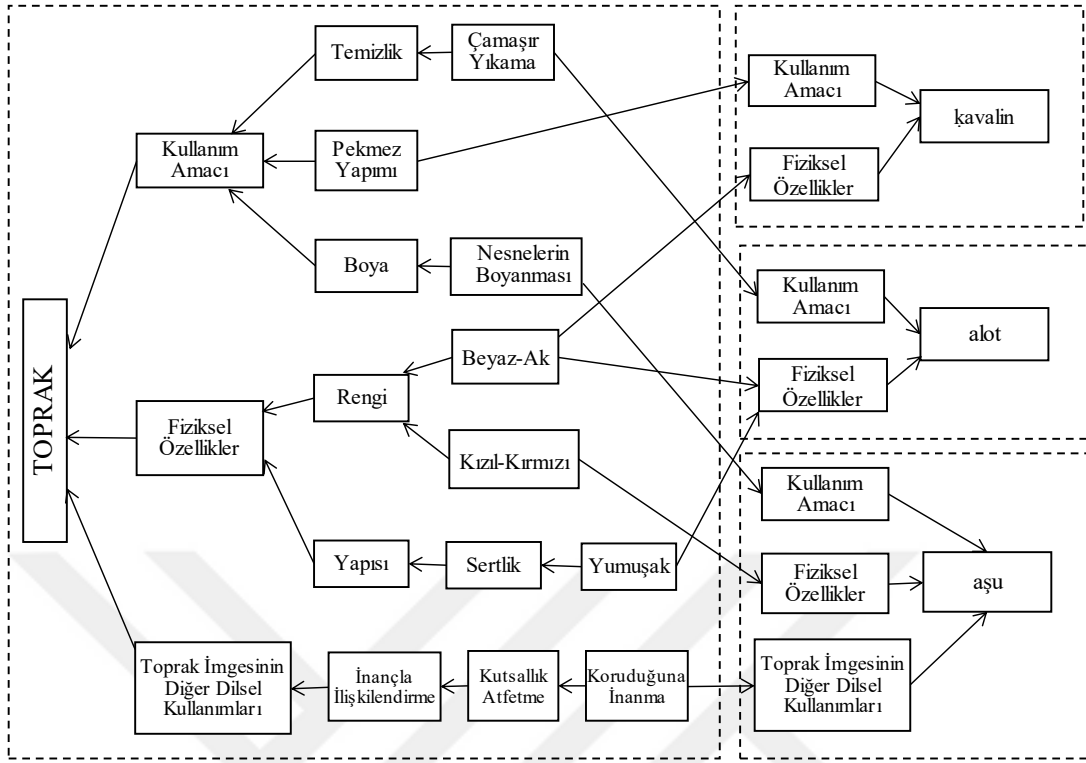
İkinci kategoride, zihinde birden fazla öz nitelik içeren çerçeveler uyandıran örneklerin çizimleri verilmiştir. Bunların her birinin atıf yaptıkları öz nitelikler ve bu öz niteliklere atanmış olan değerler ok işaretleriyle eşleştirilerek gösterilmiştir.

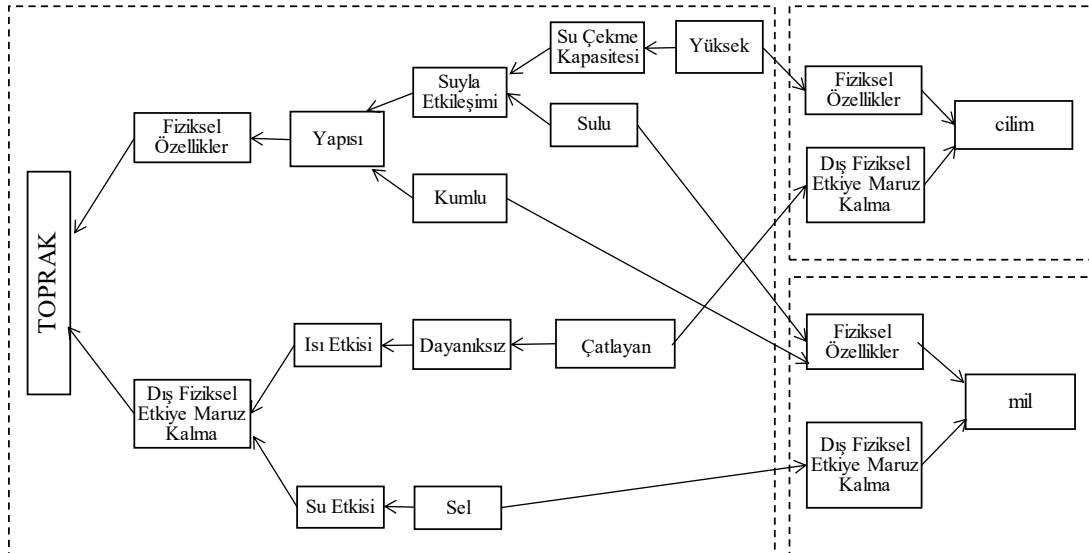
Şekil 6: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

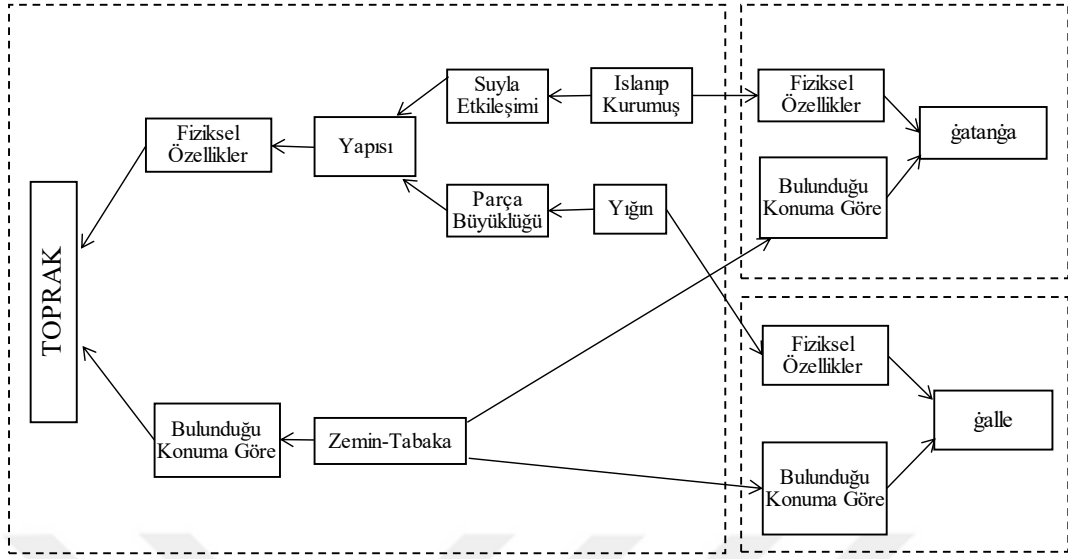
Şekil 7: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

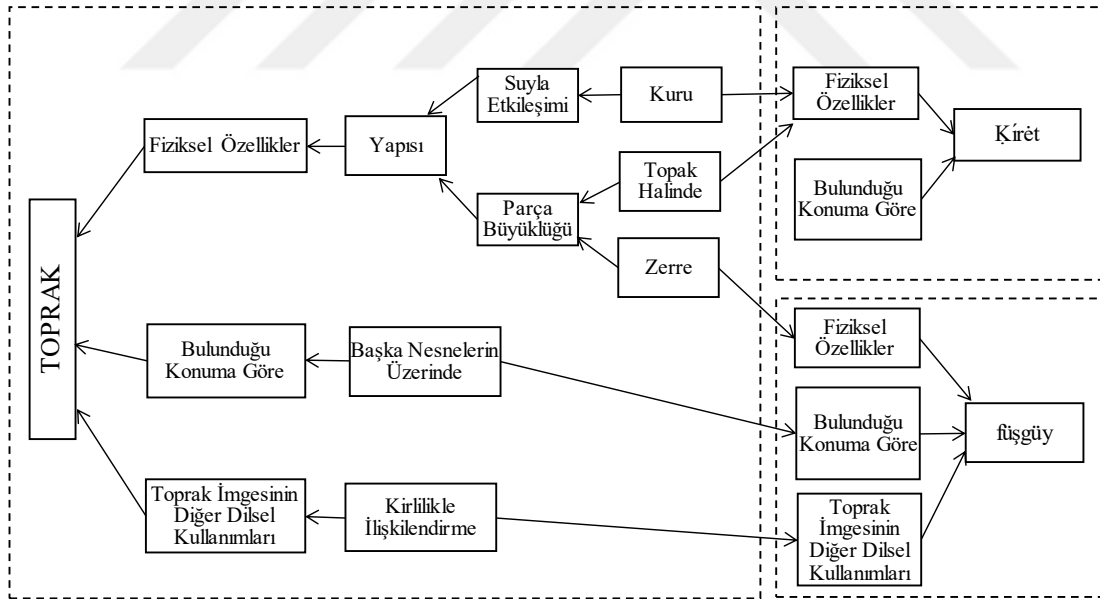
Şekil 8: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

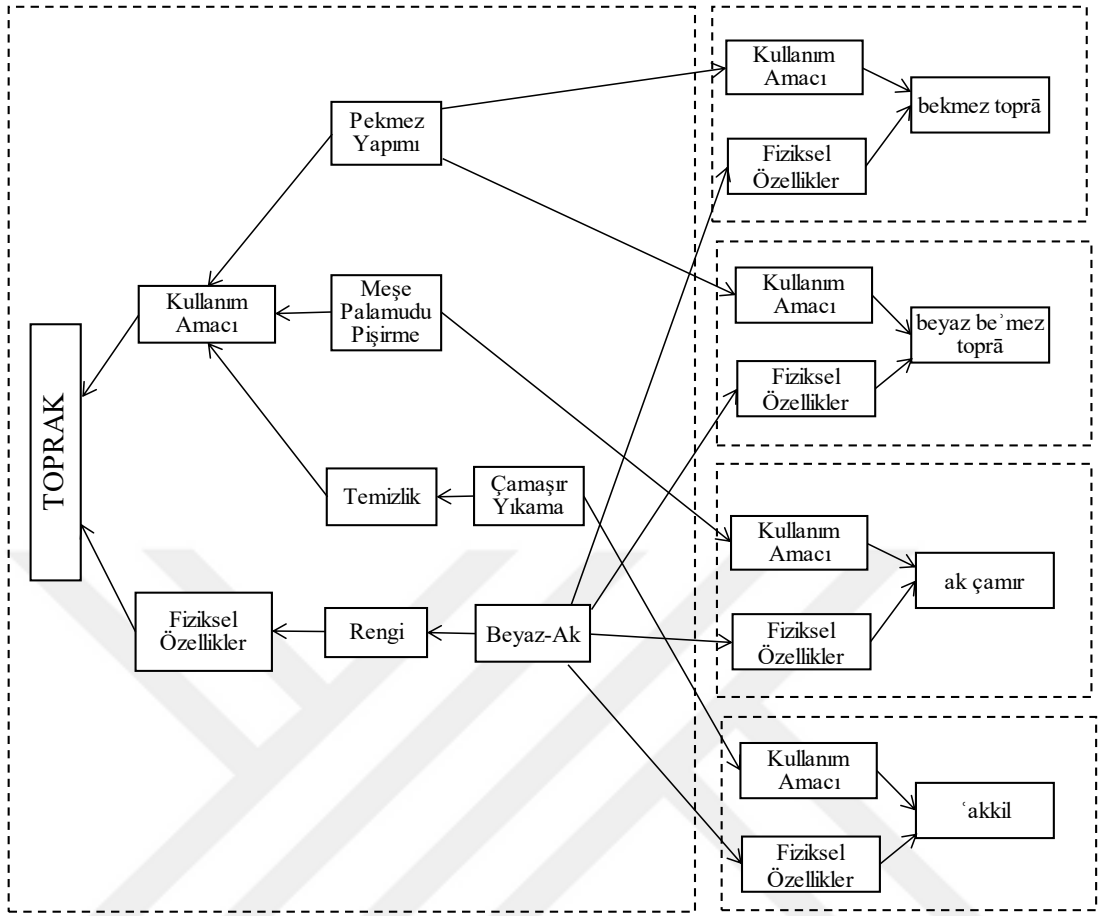
Şekil 9: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 10: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

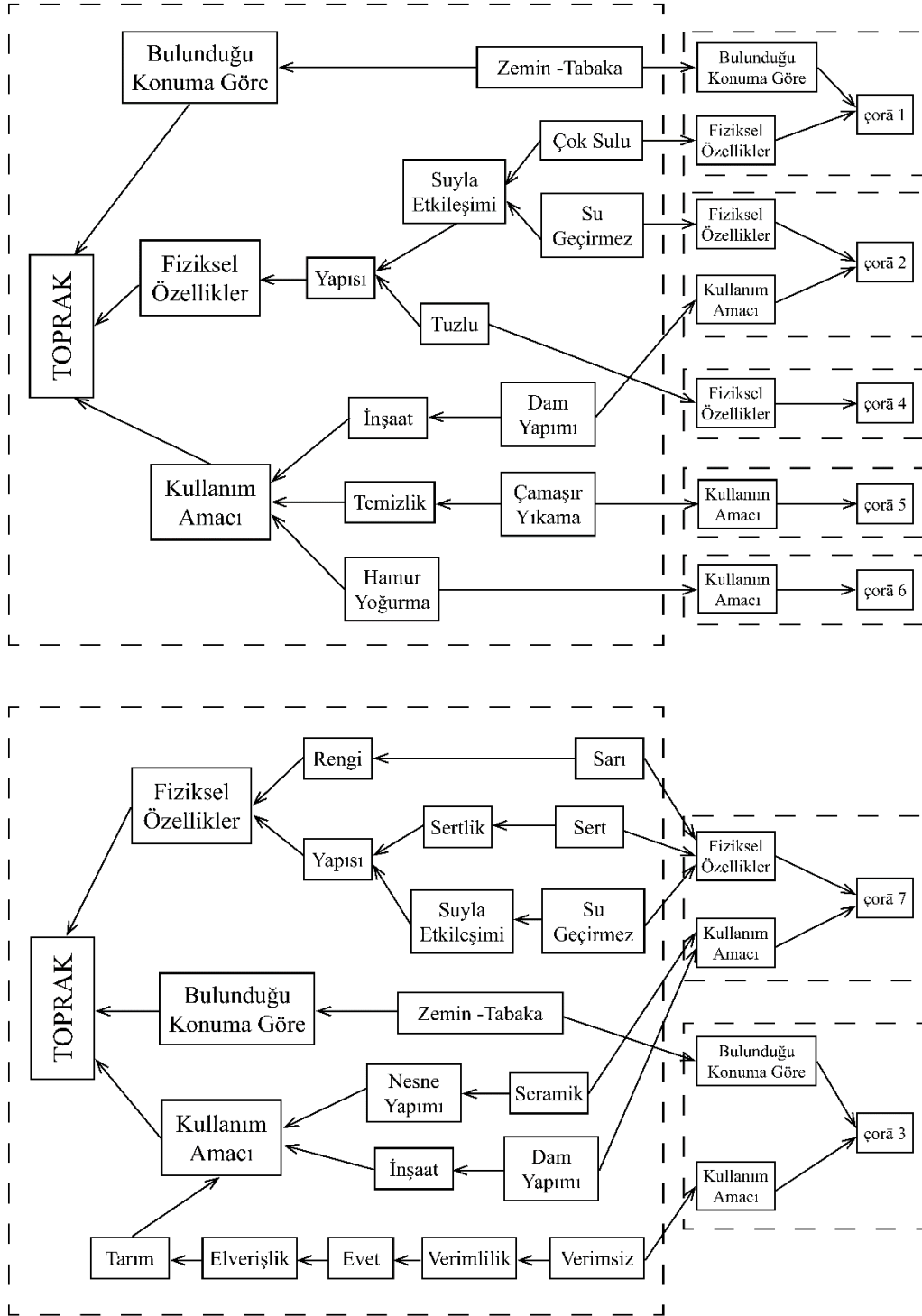
Şekil 11: Birden Fazla Öz Nitelik Çağrıştıran Çerçeve Örnekleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.3.3. Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnekler

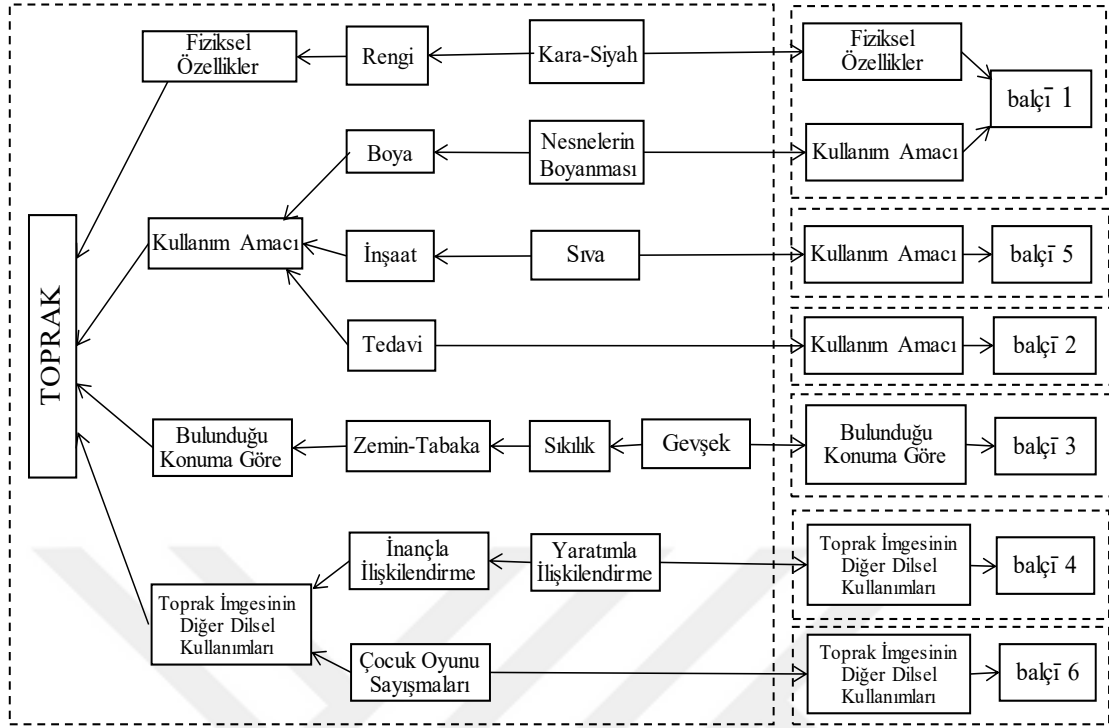
Üçüncü kategoride, her biri zihinde ayrı bir çerçeve uyandıran birden fazla farklı bağlam anlamı içeren madde başı örneklerinin çerçeveleri çizilmiştir. İlk örnekte, karmaşık bir görüntüden kaçınmak maksadıyla yedi anlam tek bir şekilde gösterilmemiş öz nitelik-değer eşleştirmelerini ifade eden ok işaretlerinin açıkça görülebilmesi için iki şekil kullanılmıştır.

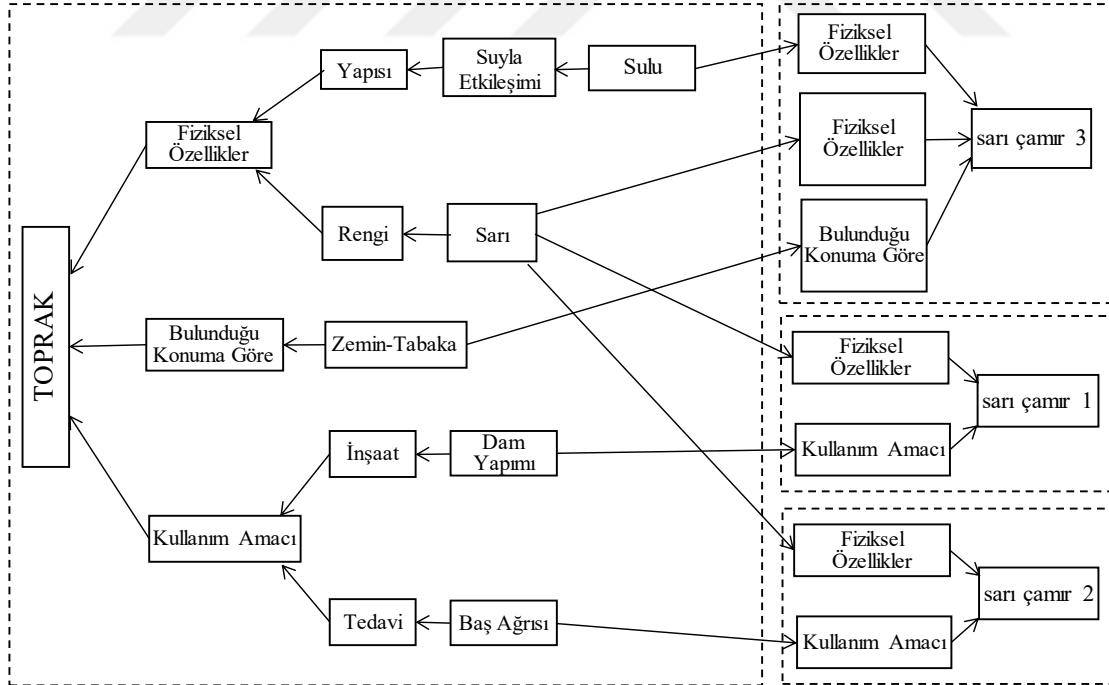
Şekil 12: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

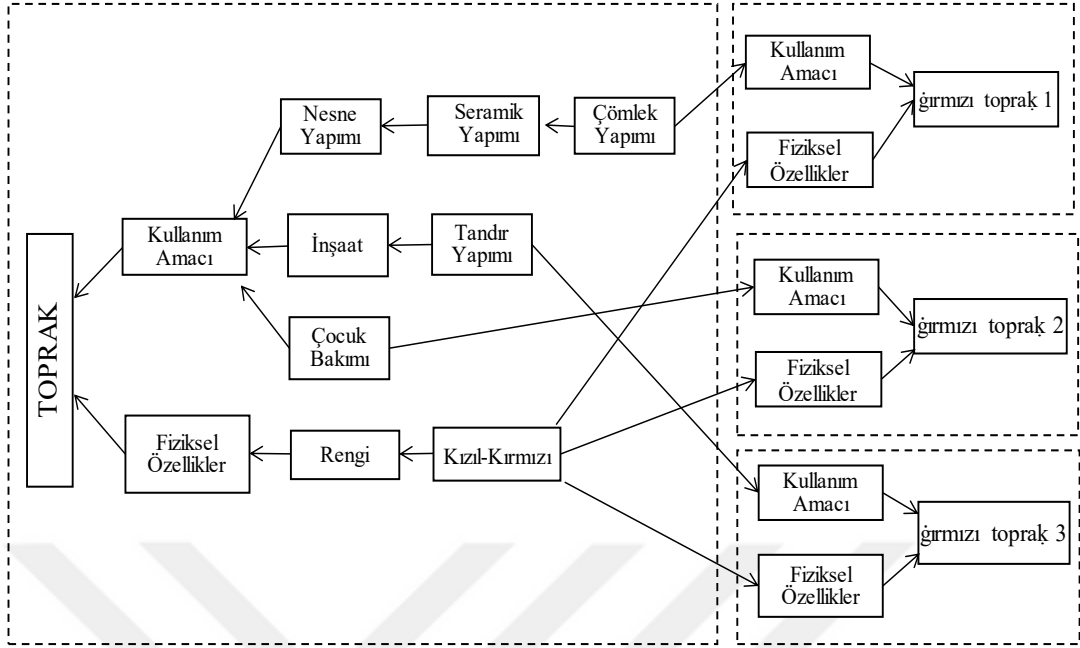
Şekil 13: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

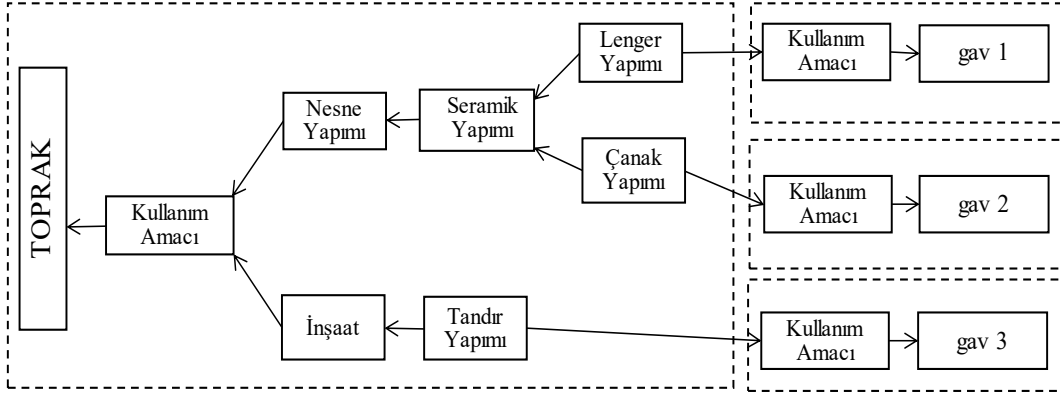
Şekil 14: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

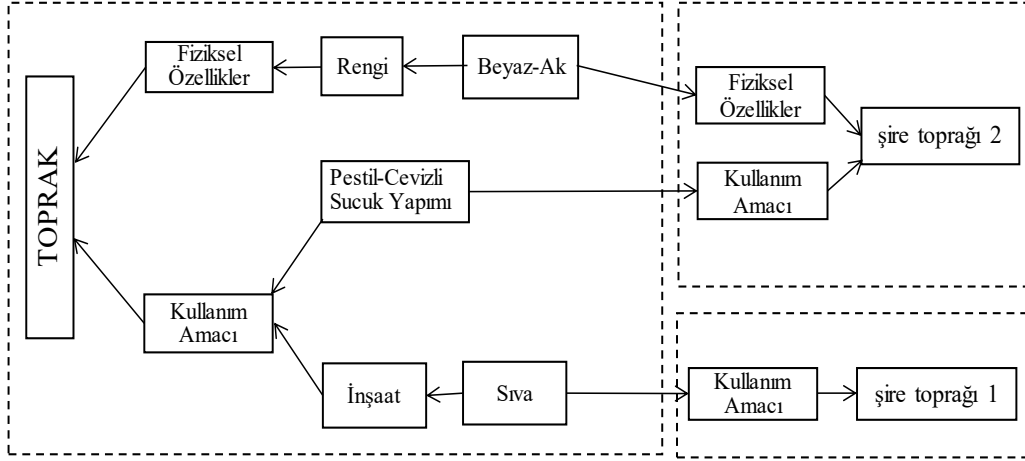
Şekil 15: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

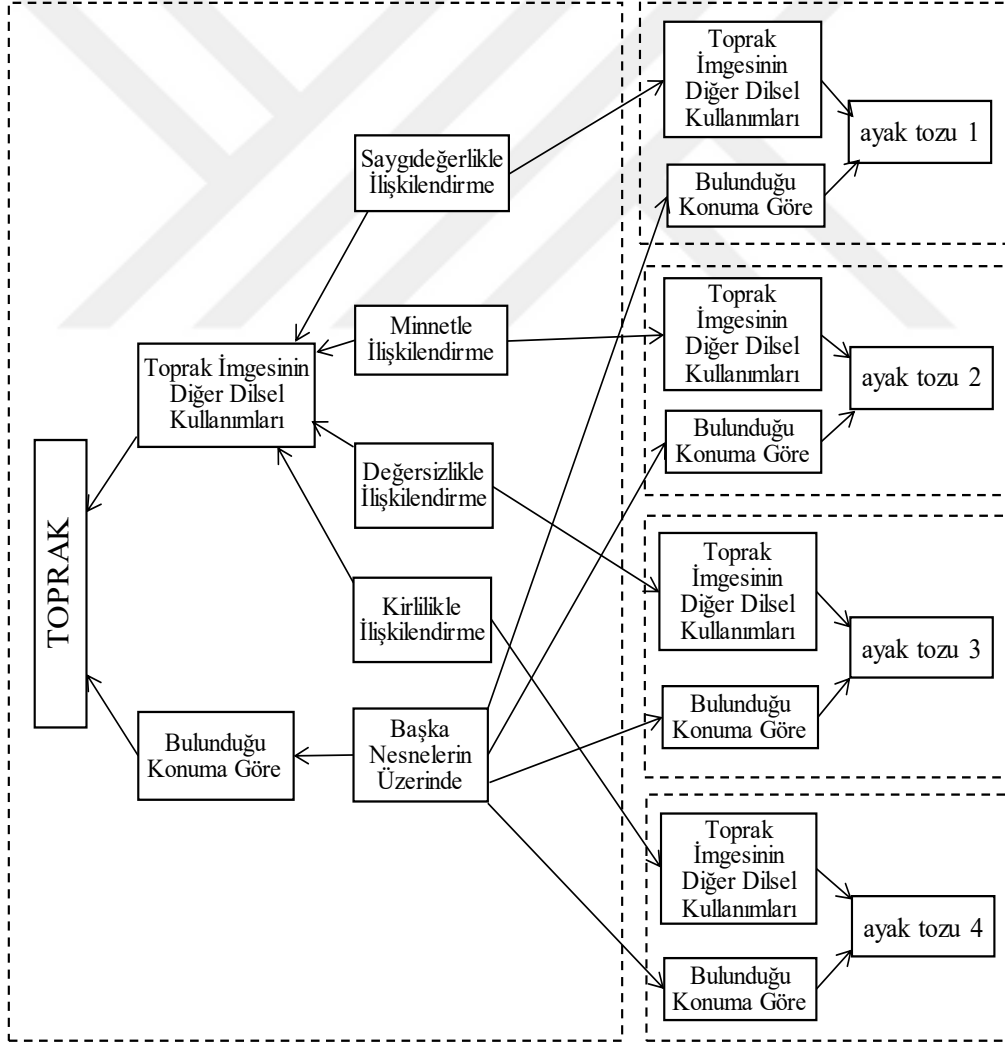
Şekil 16: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 17: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 18: Her Biri Farklı Bir Çerçeve Oluşturan Birden Fazla Anlam İçeren Örnek

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.3.4. Tüm Toprak Kavram Alanının Çerçevesi

İncelememiz sonucunda toprak kavram alanına dair tespit edilmiş tüm çerçeve elemanlarını yani tüm öz nitelikleri ve değerleri bir bütün halinde gösteren çerçeve, bir ağaç grafik şeklinde **EK** olarak sunulmuştur.

2.4. Diğer Dil Bilimsel Bulgular

Bu bölümde, tezin genel yöntemi olarak yapılmış olan çerçeve anlam bilimi incelemesinin yanı sıra tez malzemesinde tespit edilmiş olan bazı diğer dil bilimsel bulgular ilgili başlıklar altında verilmiştir.

2.4.1. Anlam Bilimi / Semantik

Anlam bilimi, Hengirmen'in (2009) Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde dili, anlam yönünü ön plana alarak kavram, anlam, çok/eş/zıt anlamlılık, anlam değişimi, bağlam gibi konular bakımından inceleyen ve günümüzde çeşitli dallara ayrılmış, dil biliminin yaygın bir çalışma alanı olarak tanımlanmıştır.

Bir bilişsel anlam bilimi çalışması olan tezimiz kapsamında toprak kavramının, Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihninde nasıl bir yer tuttuğunun, tüm veçheleriyle incelenmesi amaçlanmıştır. Bu maksatla mümkün olduğunca çok ağız metnine ulaşılmaya çalışılmış ve tespit edilen örnekler bağlamları dikkate alınarak anlamsal olarak incelenmiştir. Tezin malzemesini oluşturmak üzere yapılan deşifre ağız metinleri taraması sonucunda Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü'ne katkı olacak sözcük ve ifadeler de tespit edilmiştir. İncelememiz ile toprak kavram alanını oluşturan toprak ifadelerinin geçmişten günümüze anlam yolculuğunun bir resmini görmek de mümkün olmuştur. Toprak ifadelerinin zaman içerisinde nasıl anlam değişimlerine uğradığı, meydana gelmiş olan anlam genişlemeleri, türeyen pek çok yan anlam, metaforik ve metonimik kullanımlar, günlük konuşma dilini yansıtan örnekler üzerinden ortaya konulmuştur. Tezimizin malzemesine dair bu diğer anlam bilimsel tespitlerden bazıları ilgili başlıklar altında verilmiştir.

2.4.1.1. Anlam Genişlemesi

Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde Berke Vardar (2007) anlam genişlemesini, anlamlı bir dilsel birimin anlamının zamanla daha geniş bir kapsama ulaşması, dar bir

anlamdan daha geniş bir anlama doğru gerçekleşen bir değişim göstermesi olarak tarif etmiştir. Hengirmen (2009) ise kavram alanı ifadesini kullanmış ve bunun, bir sözcüğün kavram alanının genişlemesi olduğunu belirtmiştir. Kavram alanının genişlemesini Hengirmen, bir kavramın bir bölümü veya bir türünü karşılayan bir sözcüğün zaman içerisinde o kavramın tümünü veya benzerlerini de ifade eder hale gelmesi olarak açıklamıştır. Karaağaç (2013), anlam genişlemesi olayında sözün anlamının alt anlamdan üst anlama geçtiğini söylemiş ayrıca anlamca olduğu gibi işlevce bir genişleme olmasının da mümkün olduğunu belirtmiştir.

Tez malzememizde anlam genişlemesine örnek olarak, esasen “ıslak toprak” anlamına gelen çamur sözcüğünün zamanla “çamurla kaplı zemin” ve “bataklık” anlamlarını karşılar olması gösterilebilir.

“Bıy, üsdü başı zır. Çamırdan gelmiş adam.” (KİA, I. 293)

““he, tamam” di’ür, gidi’ür, onü öyle yapı’ur, çaḫalı gurtari’ur çamırdan. gurtulunca çaḫal di’ür ki “ey insan_ölu” (AVOİA2, Ada. 121)

Benzer şekilde taş toprak ifadesinin temelde “karışık bulunan taş ve toprak”ı ifade ediyorken ‘bir yerin tamamı oradaki her şey’i ifade eder duruma gelmesi de anlam genişlemesine örnektir.

“alışverişiñ ilmini biliom amma niapım ben. gücüm yedmiñ. yeter Allah biñ biñ bereked vërsiñ daşına tobrāna, yeter. az ğazandığ çoğ ğazandığ, Allah biñ bereked vërsiñ.” (KırıkİA, 384)

2.4.1.2. Anlam Kötüleşmesi

Anlam kötüleşmesi dil bilimi sözlüklerinde, bir sözcüğün zamanla eskisine göre daha olumsuz, hoş gitmeyen, toplumca hoş görülmeven anlamları karşılar bir duruma gelmesi olarak tarif edilmiştir (Hengirmen,2009; İmer vd., 2011).

Tez malzememizde görülen, temel olarak somut bir varlık olarak toprağı ve toprak zemini ifade eden toprak, yer, kara yer, kara toprak gibi ifadelerin zamanla “ölüm”, “mezar”, “mezar toprağı” anlamlarını da karşılar olması anlam kötüleşmesine örnektir. Aşağıdaki alıntılarda sırasıyla kara yer “mezar” ve kara yere gitmek “ölmek” anlamlarını karşılamaktadır.

“Ben bu derttan olursam / Nasıl yatem kara yerda” (AAAD, 157)

“ğara yere gëdenin gälmesi yokTur” (AİKİVYA, 250)

Temelde “ıslak toprak” anlamında olan çamur sözcüğünün de aşağıdaki alıntıda olduğu gibi “kötülük, kötü iş, kötü insan” gibi anlamların ifadesi olarak da kullanılmaya başlanmış olması anlam kötüleşmesine örnek teşkil etmektedir.

“bu adam hırsız mı hemen çārır ğızı vēriller—imiş. // şindi de đāniyēler, seçiyēler.
/ mēmır çēmır đāniyēler. mēmır olsuñ diyēler. öyle vēriyēler şindi de.” (AVOİA2, Osm. 384)

2.4.1.3. Anlam İyileşmesi

Esasen toplumca kötü bir anlama gelen sözcüğün zamanla olumlu, iyi bir özelliği, kavramı karşılar duruma gelmesi anlam iyileşmesi olarak nitelendirilir (Hengirmen, 2009).

Toprak sözlerinden anlam iyileşmesine örnek olarak ayak tozunu öp- deyimini gösterilebilir. Toz sıklıkla kirlenmek ile ilişkilendirilirken ve normalde ayağın, ayakkabının üzerinde toz bulunması istenmeyen bir durumken sevilen veya sayılan biri için söylenen ayak tozunu öp- deyimini o kişiye sevgi, saygı ifadesi olmakta, ayak tozuna o kişiden ötürü olumlu mana yüklenmektedir.

“Göreydim Bengiboz’un üzünü, / Öpeydim ayağın tozunu, ğırh gün vâde vèrdim,
Ğıral ğızı’ni / Ayağān turabān üzüm süregel.” (GKAVYA, 319)

2.4.1.4. Yan Anlam

Doğan Aksan’a (2006) göre, bir göstergenin başlangıçta tek bir kavramı simgelediği, zamanla başka kavramların da o sözcüğün anlamına eklenmesiyle sözcüğün çok anlamlı bir hâl aldığı kabul edilmektedir. Sözcüğün temel anlamı dışındaki bu anlamların bir yan anlam (secondary meaning) başlığı altında düşünülebileceğini belirten Aksan, yan anlamları 1. Somut anlamlı sözcüğe yeni somut anlamlar 2. Somut anlamlı sözcüğe yeni soyut anlamlar 3. Soyut anlamlı sözcüğe yeni soyut anlamlar 4. Soyut anlamlı sözcüğe yeni somut anlamlar eklenmesi olmak üzere dört kategoride ele almıştır. Hengirmen (2009) ise yan anlamların sözcüklere genellikle çeşitli benzerliklere ve çağrışımlara dayanılarak eklendiklerini bildirmiştir.

Aşağıdaki örneklerde toprak sözcüğünün zamanla Türkçe Sözlük’teki birinci anlamına ek olarak kazandığı yan anlamlardan bazıları görülmektedir.

“hep biz bu topra’lādı dedemizden ğalmış bizim babamızdı babamızdan bizlere bizlerden torunlarımıza intıkal_e’cek.” (SVYA, 393)

“būralıyın anam bıbam topraım bırđan. (...) anam bıbam bıralı topraķ.” (SVYA, 620)

“siz hańgırdansınız? aynı toprakdanız da.” (UİA, 296)

Bu üç örnekte toprak sözcüğü memleket kavramını karşılamaktadır. Kişi kendisini ait hissettiğı, memleket, yurt bildiğı yeri ifade etmek için orayı toprak sözüyle tanımlamaktadır. Temel olarak somut bir anlamı karşılayan toprak sözcüğüne yeni soyut bir anlam eklenmiştir.

“hindi bōle toprā basTīn zaman topraķ bōle ırğalanırmış, cünüP_ālinde. bunu bōle ōmasın kūnāh. bundan sōna esKiden toprā cünüP_ālinde bi kimse basmazdı.” (BİAİ, 694)

“O zamana ğadar, Mūsā Aleyhisseġām’ıñ_eliniñ ortasında, řurda nur var_ımıř. Bizim Peyġamberimiziñ nuru. Dee... Peyġamberimiz gelmeden_evel, dā dünyada deil, toprā bile yok dā. Gösdervemiř. -Muřtuluk saña dimiř. Ben Mūsā’yın dimiř.” (EİMİVYA, 336)

Yukarıdaki iki örnekte toprak, tüm karaları, dolayısıyla yeryüzü anlamını karşılamak üzere kullanılmıştır. Tüm dünya, yeryüzü, üzerine bastığımız toprak zeminle bir görölmektedir. Somut anlama sahip toprak bu örneklerde ek olarak bir diğerk somut anlam olan yeryüzü anlamını da kazanmıştır.

2.4.1.5. Benzetme

Anlatımı güçlendirmek, canlı bir anlatım yakalamak maksadıyla bir nesne veya eylemin bir niteliğini başka bir nesne veya eylemden faydalanarak tarif etmek ve böylece dinleyen kişinin zihninde o niteliğin çağırıştırılmasını sağlamak benzetme olarak adlandırılır (Aksan, 2006).

Aşağıdaki örnekte baharın gelmesiyle topraktan yeniden bitkilerin bitmesi toprağın uyanması olarak ifade edilmekte, toprak canlı bir varlığa benzetilmektedir.

“bahar gelinci torpağ uyanıncı mard ayında ğızlar gelinler yemlīe çıharığ yemlig Toplarığ (...) o ğızlar Topladığları yerde bi torpağ eşerler çuğur eşerler ben yüzümü ğorum ōtā bilezīni ğor ōtā küpesini ğor ōtā pıçanı ğor üsdünü ğapadırlar biri elini oruya soğar sen sōle dēr senin řansıña mani sōlüyeceg” (YVYA, 164)

Yine benzer şekilde bir canlı varlığa benzetilen toprağın bazı dönemlerde sürülmeye uygun olmayışı, aksi halde verimsiz olacağı inancı da aşağıdaki örnekte toprağın uyuması olarak anlatılmaktadır.

“**Demin konuşurken “cıbrı tavi” diye bir şeyden bahsettiniz nedir bu?** işte ön_yedisinde girer, yirmi_ikisinde çıkar. 2- rümi_āğusTosun. 2- toprak uyur derlê buna eskî atalarımız bizim. bu arada uyur toprak derlê yani 'sürmeyiz toprayı. sürdüğün vâkit mal yaPmaz derlê.” (SİA, 46)

Gibi edatıyla yapılan benzetmelerde ise hem farklı varlıkların bazı nitelikleri bakımından toprağa benzetildiği hem de toprağın kimi bakımlardan başka varlıklara benzetildiği görülmektedir. Aşağıdaki örnekte zeytinlerin çokluğu “toprak gibi” sözüyle ifade edilmiştir.

“hindi sētinnemiz o ğadānnık olüyorü. ävâli topraK gibi_oluşdu sētinnemiz. hinni yog.” (AyVYA, 584)

Gürzün isabet etmesi durumunda kişiyi “toprak gibi” dağıtacağı benzetmesi ise toprağın kolayca dağılabilir, ufalanabilir olma özelliğine atıf yapmaktadır.

“Letif Şah baħdı ki eger bu gürz meni dutarsa atımı da, özümü de topraħ kimi salacaħ.” (AKD, 76)

Toprağın başka varlıklara benzetilmesine ise çamur hâline getirilmiş toprağın kıvamı ve rengi bakımından kınaya benzetildiği aşağıdaki örnek,

“kîr çālallār. bir_ē aynı bir toprāk_ğīnā ğımı bir tōprāk çālallārdı yānı. ğīnā ğımı bir toPrāk. sinîr çıKarsā şey ğārınça yumurtası çālallār.” (OİAVSV, 750)

ve toprağın canlıya benzetildiği aşağıdaki örnek gösterilebilir.

“şu ehlibeyitinen ğuraniñ ne yaPdî bu bizim qarşımızdā.sēniñ bēn evlātıñı, allah göstermesiñ ğózüyüñ_õnde kessem sen bana ne_aparsın? düşün hemen ēñ kıسادan? dünyānın, bu dünyānın sonu dēyil yani biraK ğayrı toPraK dahi bağırır.” (BİA, 459)

2.4.1.6. Aktarmalar

Deyim Aktarması / Eğretileme / Metafor

Bir varlık başka bir varlığın göstereni olduğunda bu durum eğretileme olarak adlandırılır (Karaağaç, 2013). Bir sözcük aralarındaki benzerliğe dayanılarak başka bir sözcüğün yerine kullanılmaktadır (Hengirmen, 2009). Örneğin kimi kullanımlarda, çamur sözcüğü, kötü iş, kötü durum, kötü amel anlamlarını kazanmıştır.

Sırasıyla, kötü durumu ve kötülüğü ifade etmek için çamur sözcüğünün kullanılmasına örnek olarak da aşağıdaki alıntılar gösterilebilir.

“gendiñi tedbir alacıyñ, çeke düzen alacıyñ, dineni duyacıyñ. böyñ lāfını duyacıyñ. böyñ lafını duymassañ çamıra düşeñ.” (AkVYA, 711)

“saf gibi görñür bilmez çamırı / fırına giderken yollarā döker hamırı / allah aylesine virsiñ sabırı / niye aldıydım ki böyle hanımı / gurudur ömrñü hem de ğanıñı” (AkVYA, 474)

Aşağıdaki örnekte ise çamurun bulaşma ve kirletme özellikleri ile benzerlik kurularak bir somutlaştırma yapılmış, bir kişinin işlemediği kötü bir ameli işlediğini iddia etmek yani iftira atmak “çamur atmak” olarak nitelenmiştir.

“iftıralar atılérdi, bize çamurlar atérdi” (AİASVŞÖ, 323)

Ad Aktarması / Mecazımürsel / Metonimi

Bir kavramın, esas adı anılmadan onunla ilgisi bulunan başka bir kavramla ifade edilmesidir (Aksan, 2006). İki kavram arasında benzetme amacı güdülmeksizin bütün-parça, genel-özel, somut-soyut ilişkiler kurularak oluşturulur (İmer vd., 2011). Buna örnek olarak gösterilebilecek aşağıdaki kullanımlarda bir yer ile o yerin taşı toprağı arasında parça bütün ilişkisi kurularak taş toprak ifadesi ile “bir yerin tümü, o yerde bulunan her şey” kastedilmiştir.

“alışverişñ ilmini bilñom amma nıapñm ben. gücüm yedñio. yeter Allah biñ bereked vèrsiñ daşına tobrāna, yeter. az ğazandığ çoğ ğazandığ, Allah biñ bereked vèrsiñ.” (KırıkİA, 384)

“bēli’nin daşından, tobrāndan rāzīm. hebüle ufağ uşāndan da bebēnden de. herkez elimden dutuyu.” (GÖVYA, 192)

Aşağıdaki alıntılarda ise toprak sözcüğü ilk iki örnekte ölüm, üçüncü ve dördüncü örneklerde ise mezar kavramlarını karşılamak üzere kullanılmıştır.

“Biz de o topra: varacıyk è:r geç hepimiz.” (AÖAB, 152)

“ne gadar yaşasan âhiri toprağ / bu dünya fânidir göñlül yanılma” (MİA, 374)

“İsmayilimi görmesem yatamam topragımda. Neler göyecağıdım onea. Vuy canini sevdüğüm yavrim.” (EVYA, 276)

“biri de dèr Ki torPağını èyi örTün, qorğèrım gèri gelır oy, gelır oy.” (AİASVŞÖ, 359)

2.4.1.7. Çok Anlamlılık

Çok anlamlılık Aksan (2006) tarafından, bir göstergenin temel anlamını muhafaza ederek yeni yan anlamlar kazanması olarak tarif edilmiştir. Aksan; aktarmalar, kullanım sıklığının artması, anlatımı kolay ve etkili kılma çabası gibi etkilerle bu yan anlamların kazanıldığını ve zaman içinde unutulabildiklerini de belirtmiştir.

Tezimiz kapsamında bulunan ve temel anlam olarak toprak zemini ifade eden yer sözcüğünün yine toprak kavram alanı dâhilinde yeryüzü, arazi, mezar, tarım toprağı, birine ait olan tarla ve benzeri anlamları da karşıladığı görülmektedir. Zikredilen anlamlar için aşağıda sırasıyla birer örnek gösterilmiştir.

Toprak zemin: “çomaqlāḡucunu sivrildırdıḡ ũle göve bi atāTıḡ yere batāTı unnā daşları da yıḡadık birimiz_ebe olurdu” (ÇİYA, 601)

Yeryüzü: “Bunun ma’nesi şudur ki, bèn cenabı allahan bir ırāḡmatı olam ḡōḡden yere yaḡam, bitmiyenneri bitirem, yetmiyenneri yetirem.” (GDİAT, KahMar. 166)

Arazi: “Ben o zāman oña, yēḡ de sat dèrim, hayvanlaḡını da sat dèrim.” (ZBKİA, Zo. 111)

Mezar: “yaddıḡı yèr nur ḡölü. inşalla nur ḡöl’olur. inşallèdsiñ nur ḡölü.” (KırıkİA, 293)

Tarım Toprağı: “-bu alçaḡ_olan yeller işde, biraz suḡ_olan yellē pirinç_ekiyoḡ yāni.” (ASA, 134)

Birine Ait Olan Tarla: “bi köḡ marul da yeḡüşdürüisam unuñ yerinde yeḡüşdürüyüm. topraḡ almadım. annadıñ mı. ben rāzīm.” (GÖVYA, 192)

2.4.1.8. Eş Anlamlılık

Her ne kadar Karaaḡaç (2013) eş anlamlılığı, dil birimlerinin anlam veya işlevce birbirlerinin aynı veya benzeri olması durumuna verilen ad olarak tanımlamış olsa da Hengirmen (2009), dil bilimi açısından iki sözcüğün tamamen eş anlamlı olarak kabul edilemediğini, kullanım yerleri ve dolayısıyla anlam değerleri bakımından farklılık gösterdiklerini belirtmiştir.

Aşağıdaki örnekte kaynak kişi, Hıdırellez’de öküzlerin boynuzlarını kırmızıya boyamak için kullanılan topraḡa hem “aşu çamuru” hem de “sur çamuru” dendiğini yani bu ifadelerin eş anlamlı olduğunu aktarmaktadır.

“hıdrellez vurmasın dīne óküzleriñ buynuzları aşu denen ḡırmızı çamurnan boyanudu. óküz çatlamasın dīne. hayvanıñ alnına da sürēle. aşu çamurunu suynan öyüb hayvanıñ buynuzlarına, alnına aşulanu. bu çamura sur çamuru delle. ḡırmızı

olu bu çamur. eyerlīmen bu çamur bulunmāsa ókūze onuñ yerine nal asallādn.”
(KasVYA, 622)

2.4.2. Ses Bilgisi / Fonetik

Ses bilgisi, dil bilimi sözlüklerinde, sesleri iletişim içindeki görev ve işlevlerini göz önünde bulundurmadan yalnızca sesletim ve algılanma yönleriyle inceleyen, tek bir dille sınırlı kalmayıp seslerin somut gerçekliğine odaklanan bir bilim dalı olarak tanımlanmıştır (Vardar, 2007; Hengirmen, 2009). Odaklandığı konular ve kullandığı yöntemlere göre ses bilgisinin alt dallarını Vardar (2007) şöyle sıralamıştır: Seslerin konuşandan dinleyene aktarılışı esnasında meydana gelen olguları inceleyen Fiziksel/Akustik Ses Bilgisi, seslerin duyuluşu ve algılanışı ile ilgili olguları inceleyen İşitsel Ses Bilgisi, seslerin çıkarılma, aktarılma ve algılanmalarını birtakım araçlarla inceleyen DeneySEL Ses Bilgisi, ses olaylarını bütün diller genelinde inceleyen Genel Ses Bilgisi, iki veya daha çok dilin seslerini karşılaştırmalı olarak inceleyen Karşılaştırmalı Ses Bilgisi, seslerin zaman içerisinde uğradıkları değişimleri inceleyen TarihSEL/Evrimsel/Art Süremlı Ses Bilgisi, zaman etkenini göz önünde bulundurmadan, sesleri yalnız belli bir evre içerisinde inceleyen Betimsel/Dural/Eş Süremlı Ses Bilgisi, bağlam içindeki konumlarına göre seslerin birbirleri üzerindeki etkilerini inceleyen Birleşimsel Ses Bilgisi, derslikte yabancı dille ilgili söyleyiş bozukluklarını düzeltmek için çeşitli yöntemler kullanan Düzeltici Ses Bilgisi (2007, 168).

Tez malzememizi derlediğimiz deşifre ağız metinleri farklı araştırmacılarca kayda geçirilmiş ve transkripsiyonlu olarak sunulmuş metinlerdir. Çalışmalar arasında transkripsiyon işaretleri hususunda bir uzlaşa bulunmadığı için Türkiye Türkçesi ağızlarının tümünü kapsayacak tam bir ses kadrosunu kolayca vermek mümkün değildir. Fakat sözcüklerin aynı anlamı karşıladığı açıkça görüldüğü için ilk bakışta göze çarpan, aynı fonemin alofonları olduğu anlaşılan seslerle başlayan varyantlar bulunmaktadır. Bunlara birkaç örnek olarak gösterilebilecek olan, kelime başı t~d, p~b, ç~ş, k~k~ğ~g nöbetleşmeleri, standart Türkçede olmayan ve alfabede bir harf karşılığı bulunmayan, h, ñ, ŋ gibi farklı işaretlerle gösterilmiş olan sesler ağızların standart Türkçeden farklılaşan ses kadrosu hakkında fikir vermektedir.

2.4.3. Ses Bilimi / Fonoloji

Ses bilimi sesleri, iletişimde üstlendikleri işlevler açısından inceleyen dil bilimi dalıdır (Vardar, 2007). Belli bir dilin seslerine odaklanır ve o dilin ses yapısını dilin diğer düzlemlerindeki yapı ile ilişkili olarak ve bir teori çerçevesinde inceler (Hengirmen, 2009). Vardar (2007), inceleme konusu ve yöntemi bakımından farklılaşan alt dallarının: Tüm dillerin ses bilimsel sistemlerini ve işleyiş yasalarını inceleyen genel ses bilimi, iki veya daha çok dilin ses bilimsel sistemlerini karşılaştırmalı olarak inceleyen ayrımsal ses bilimi, ses bilimsel sistemlerin bir dil durumundan diğerine geçişteki evrimini inceleyen tarihsel/art süremlili ses bilimi, dilin ses bilimsel sisteminin yalnızca belli bir evresindeki durumunu inceleyen betimsel/eş süremlili ses bilimi olduğunu bildirmiştir (2007, 169).

İnceleme malzememiz, Türkiye Türkçesinin mümkün olduğunca her ağzından derlenmiş metinlerden elde edilmiş olduğu için çalışmamızda hemen her bir sözcük ve ifadenin çok sayıda varyantına ulaşılmıştır. En çok örneğin bulunduğu toprak ve çamur sözcüklerinin aşağıda verilmiş olan bazı varyantlarına bir göz atmak, sözcük başında, ortasında ve sonunda farklılık gösteren bu varyantlara dair bir fikir verecektir.

dobrā, doprā doprak, taprā, taprak, tobrā, tobrağ, tobrak, toburak, tōfrak, tonpağ, topā, topağ, topārā, topirā, topırağ, topırak, toplag, toprak, topra, toprağ, toprağ, toprağ, toprak, toprahk, toPray, topray, tōpre, topreğ, topreğ, toPrèk, toprk, topura, topūrağ, topūrağ, torbağ, torbağ, torbak, torpā, torpag, torpağ, torpağ, torpak, torpā, torpek, torprağ, torprağ, tufrağ, tufrağ, tufrağ, tufrağ

çamır, çambır, çamı, çamıl, çamır, çammır, çamul, çamur, çēmır, çomur, şamur, çemur
Ana kütlemiz oluşturulurken ağız derlemesi yapılmış dil çalışmaları temel alındığı için taranmış olan tüm eserler dil araştırmacıları tarafından sesletime göre transkribe edilmiş metinler içermektedir. Ortaya konmuş olan toprak sözcük ve ifadelerinin Ses Bilgisi başlığında kimi örneklerinin gösterildiği çok çeşitli varyantları, geçtikleri bağlamlar da dikkate alınarak incelenebilir. Böylece bu örneklerdeki ses kullanımı farklılıklarının işlevlerini çözümlemek mümkün olabilir.

2.4.4. Biçim Bilimi / Morfoloji

Hengirmen (2009) biçim bilimini, dil bilgisi ve dil biliminin sözcükler, sözcük türleri, kökler, ekler ve bunlara yani dilin biçim özelliklerine dair her konuyu inceleyen dalı olarak tanımlamıştır. Karaağaç'ın (2013) tanımına göre ise, biçim bilimi, bir dildeki asıl

ve bağılı biçim birimleri; kullanım yolları, anlam ve görevleri bakımından ele alan, dilin çekim ve türetme özelliklerini inceleyen ve bu incelemeleri eş zamanlı veya art zamanlı nitelikte gerçekleştirebilen dil bilgisi dalıdır.

İnceleme malzememizde toprağı ifade etmek üzere kullanılan ve biçim bilimi bakımından incelenebilecek olan ğumluğ, ğumsal, ğumsar, ğurağ, höllük gibi türemiş sözcükler, kalıplaşarak yeni anlamlar kazanmış olan ğara tobrak, gara yer gibi birleşik sözcükler ve çoğul eki +lAr'ın kalıplaşarak türetme eki görevi üstlendiği topraklar sözcüğü gibi örnekler ve bunların varyantları tespit edilmiştir.

2.4.5. Söz Dizimi / Sentaks

Dil biliminin, cümle yapısını araştıran dalıdır (İmer vd., 2011). Sözcüklerin nasıl sıralandığını, özne, tümleçler, yüklem arasındaki ilişkileri inceler (Hengirmen, 2009).

İnceleme malzememizde toprağı ifade etmek üzere kullanılan ve söz diziminin çalışma alanına giren ak çamır, 'akkil, ağ toprak, sarı çamur, ğırmızı toprak gibi sıfat tamlamaları, ayak toprağı, ayak tozu, balçık çamuru, bal toprağı, bekmez toprā gibi isim tamlamaları, çāl çamūr, çamır çumur, çamırlıca mamırlıca, yer gök, toz duman, daş torpağ gibi ikilemeler, toprā ğarış-, toprā ğo-, toprak ol-, yerin dibine gir-, yeriñ dibini so' -, yerge toprakğa kır-, yerin ol- gibi yardımcı eylemle yapılmış ve deyimleşmiş yapılar çeşitli varyantlarıyla görülmektedir.

3. BÖLÜM: TOPRAK BAĞLAM SÖZLÜĞÜ

A

ak çamır

Meşe palamudunun ateşte pişirilmek üzere gömüldüğü toprak.

“MC: balamanı yemiyor muydunuz ekmeğini yanında bişirip de? EB: yoh. MC: şeyi olur ya pelidin? EB: gilik, gilik sening dediğin. gilini yedik. gilini ataşa dökerdik, ataşa vurusung vurma dē_él, gömüverising kömüre. İP: ak çamırda eyi olur. EB: denk gelen çamıra gömülürdü o.” (AİÖKYA, 636)

‘akkil

Çamaşır yıkamakta kullanılan beyaz renkli kil.

“çamaşuru kilinen yurduk. ‘akkile giderdik, kil getürüdük. goñşulara da verüdük. puñarlarda yıharduk. biyo killerdük, biyo sabun çalarduk.” (ÇoİVYA, 117)

aķ toprak

ağ torpağ (VGHA), aķ topra (EİMA), aķ toprağ (SVMSVBYA), aķ toprağ (MVYA), aķ toprağ (SMA), aķ toprak (AVYA), āk toprak (BİYA), aķ Topūra (SerA), aķ topūrā (AVYA), aķ topūrāķ (SerA), aķ topūrāķ (AVYA), aktoprak (AAVS), aķ toprak (BİAİ), ā toprā (KahVYA)

1. Tandır yapımında kullanmaya uygun beyaz renkli toprak.

“bu torpağ ne hoşdır. ele ēyi bi tendir torpağıdır. çoğ hoş tendiri olur ha. ağ torpağıdır ora.” (VGHA V., 571)

2. Kedi kumu üretiminde kullanılan, kepir de denen beyaz renkli toprak.

“ū saķarya mādeni diyö kepir çıkariyöller şurdan. EB: Kepir mi? SŞ: ivet. beyaz toprak. hī biz kepir diyüz hani beyaz toprak çıkıy. SGA: Ne yapıyorlar beyaz toprağı? Sİ: o dış devleti gidiyö kedi ğumu oluyōmuş. bi di eskişērdi va şeyi faPriķası. burdan_urıyı gidiyō. ğali nēriyi nē yapıyōllē bilmiyōS. çalışan var burda. biz_unu kepir diyöz hani kimisi māden diyö aķ topra_a. beyaz evet.” (EİMA, 898)

3. Tuzlu olması nedeniyle tarıma elverişsiz toprak.

“konya’nıñ asdımıñçayır var. gerçegden as ora kúFes ya. az duzlu geliyo, toprā aķ toprağ birez şey ama biz oruyu da_isdedig.” (SVMSVBYA, 278)

4. Dam yapımında kullanılan beyaz renkli toprak.

“Eskiden meseļa ewlerimiz hep torpağ damlardı, damlar torpağ aķ torpağ toprağtan insana zarar gelmez, Burhan Hoca bunu sen de bılisen, ben de bılıyem, herkes, doğtorlar da bēle diyi.” (SMA, 250)

5. Pekmez yapımında kullanılan beyaz toprak.

“bēkmezī ismāyīl bi aḳ topūrāḳ ēderdi osman dayīñ, aḳ Topūrā bēkmeziñ içine ğatardıḳ” (SerA, 113)

“bēkmezī ismāyīl bi aḳ topūrāḳ ēderdi osman dayīñ, aḳ Topūrā bēkmeziñ içine ğatardıḳ” (SerA, 113)

“bēkmezi ğaynadırsıñ, çīnērsıñ, kēsēye ğatārsıñ, oluğ olur hōle oluğa çıkāsıñ, ayālana çīnērsıñ, ğazan yápāsıñ, üş dōrt dēneli, toprak atāsıñ bēkmeziñ içine, unu bi ğaynadırsıñ, hōte ğoyāsıñ durulur, bi yól bēkmez ğazanına süzērsıñ, ğaynār ğārī sabā ğadar ğaynār u. yēdeklērsıñ, üsdünü ğaynār. ēşimesin dē. aḳ toprak olmuyór. aḳ toprak ğatārsıñ. dālar da olúyórú.” (AVYA, 353)

“içine bi şe ğatılmaḳ, üzümüñ suyu ğaynārḳa ğaynārḳa ğoyúlūr, bekmez olur. toprak dā dā şu çırp dērdig orda bī aḳ topūrā or dan bi parça aḳ topūrāḳ ğelirdi ğatılırdı toprā, ayārlıyā unu her toprak ğatılmaḳ, işTē u zāman ōle.” (AVYA, 374)

“içine bi şe ğatılmaḳ, üzümüñ suyu ğaynārḳa ğaynārḳa ğoyúlūr, bekmez olur. toprak dā dā şu çırp dērdig orda bī aḳ topūrā or dan bi parça aḳ topūrāḳ ğelirdi ğatılırdı toprā, ayārlıyā unu her toprak ğatılmaḳ, işTē u zāman ōle.” (AVYA, 374)

“ónu ğözēl ezēsīñ óndan sona tōpraḲ Ḳatāsıñ içinē ó toprāḲsız óndan sona ōlmaḳ ó beyāz topraḲ ōlcek ó Ḳāşıdaki āḲ toprāḲ gibi ōlcek ēmme āş da ónuñ beyazı oluyō ónuñ bu her topraḲdan ōlmaḳ” (BİYA, 479)

“üzümden yapālādı bizim toprāmız vādı āḳ toprak deriz ó ónun mayasıydı ónu kaynadırsın en evel karıştırlā ó toprak kestirir onu onun mayası toprak tam Ḳıvımına geldi mi indirilē” (BİYA, 307)

6. Ev sıvamakta kireç yerine kullanılan beyaz renkli toprak.

“Kireç olmeyasıya aktopra nan sıvıcesıñ eviñ duvarını, ne tceñ. Ko kma gine abbecig oluveri duvala.” (AAVS, 60)

“suvanıcı, ā toprānān suvanıcı. ğözēl tēmiş olucu.” (KahVYa, 314)

7. Ateşini düşürmek için soğuk suyla karılarak lapa şeklinde hasta çocuğun alnına konan beyaz renkli toprak.

“ğocağarılā bōle bōle bi de lapa ğorlārmışdı. aḳ toprak ğorlārmış annına, aḳ toprak çamır yāni bōle souḳ suynan ğarālā bōle, annına ğonacaḳ çocuun hateşini āsın gibisine.” (BİAİ, 737, 738)

8. Belli bir arazinin beyaz renkli toprağı.

“aḲ toprağ, aḳ ğayēdi aḲ toprağ çıkdı.” (MVYA, 268)

alata

Yarı yaş yarı kuru, az tavlı toprak

“Böberi toprak alatavken ekce_siñ, bi dene sapmaz.” (AAVS, 61)

alot

Çamaşır yıkamakta kullanılan yumuşak, beyaz renkli kil.

“Sabun yohti, kullanurduh aloti, / Oninan yeharduh yatah ve örti. H. Kızılkaya” (AAAD)

aşu

Hıdırellez’de koruduğu inancıyla hayvanların boynuzlarını ve alnını boyamakta kullanılan, adına sur çamuru da denen kırmızı renkli çamur. bk. **sur**

“hıdrellez vurmasın dīne okúzleriñ buynuzları aşu denen ğırmızı çamurnan boyanudu. okúz çatlamasın dīne. hayvanıñ alnına da sürēle. aşu çamurunu suynan öyüb hayvanıñ buynuzlarına, alnına aşulanu. bu çamura sur çamuru delle. ğırmızı olu bu çamur. eyerlīmen bu çamur bulunmāsa okúze onuñ yerine nal asallādın.” (KasVYA, 622)

ayağan turaban

Ayağan turabān (GKAVYA), ayağının turabı (AİAD, V.)

Sayılan bir kişinin ayağına bulaşmış olan toz toprak. Ayak toprağına/tozuna yüz sürmek, ayak toprağına/tozunu öpmek şeklinde kullanılan saygı ifadesi.

“Göreydim Bengiboz’un üzünü, / Öpeydım ayağın tozuni, ğırh gün vāde vèrdim, Ğıral ğızı’ni / Ayağan turabān üzüm süregel.” (GKAVYA, 319)

“Ezel bir gözele meyl verende / Egil ayağının turabınnanöp” (AİAD V., 38)

ayak toprağı

Sayılan bir kişinin ayağına bulaşmış olan toz toprak. Ayağının toprağı olmak şeklinde kullanılan saygı ifadesi.

“ayağın toprağıyam / belindeki kuşağıyam” (EYAD1, 101)

ayağın altında bi toprax olseyidım

Saygı sevgiden ötürü birinin ayağının bastığı toprak olmayı dilemek.

“dedım axun efendi hāzreti 'ali efendimizi bız de seviyörız babamızden anamızden gözımızde nurından kēşke ben onın ayağın altında bi toprax olseyidım ema ezanı şerifte yoxtır islam yani islamiyette yoxtır” (VKA, 458)

ayak tozu

ayak tozu (GKAVYA), ayağ tozi (ErzuĀ2), ayağ tozu (ErzuĀ2), eyağ tozi (VKA), ayağının tozu (EYAD1), ayağının tozu (EYAD1), Ayağının toziynan (KĪAT), ayağının tozuyla (AnaVYA)

1. Sayılan bir kişinin ayağına bulaşmış olan toz toprak. Ayak toprağını/tozunu öpmek, ayağının toprağı/tozu olmak şeklinde kullanılan saygı ifadesi.

“Göreydim Bengiboz’un üzüni, / Öpeydım ayağın tozuni, ğırğ gün vâde vèrdim, Ğıral ğızı’ni / Ayağān turabān üzüm süregel.” (GKAVYA, 319)

“oldum ayağının tozu / bana dèller gülizar’ım” (EYAD1, 43)

“oldu ayağının tozu / bana deller hamzaoğlu” (EYAD1, 44)

2. Ayağa bulaşmış toz, toprak. Minnet duygusuyla askerin ayağının tozunu silmek.

“bir de bağdardın ke, efendime söylem, o, orda olan müslümannar segirdir ayağ tozuni sileller. birez durun, allahutala hezretlerine şükredin ke gine geldi, anadın, devletimiz geldi, gine milletimiz geldi, gine asgerimiz geldi, gine mubarek^h yüzlerine gördük^h. buna şukredin, ne ayağımızın tozunda ne var ke, ayağımızın tozi bişe olsa, ayağda toz_olmaz.” (ErzuĀ2, 135)

3. Ayağa bulaşmış olan toz, toprak. Rakibe söylenen küçümseme sözü.

“sen qız qızım qızısan yürüyende eyağının tozısan beşilte besleme körpe quzusen yörü qız emrah emrah oğlan benımdır” (VKA, 420)

4. Ayağın üzerinde bulunan, bir yerden bir yere taşınan toprak partikülleri.

“Goyun ğelür guziynan / Ayağının toziynan” (KĪAT, Gir. 110)

“ğoyun gelir ğuzuyla ayağının tozuyla” (AnaVYA, 240)

B

bad

bad (VGHA Bit.), bad (VGHA V.)

Tandır yapımında kullanılan çamur sıva.

“bi yol küleliğ bağlanir. bi yol ortasına gelir. bi yol badi Koyûli. biti.” (VGHA V., 437)

“çamuri getirdi, dağdan. iyi çamur, tendir çamuri getirirdik. çığniyirdiğ. çığniyirdiğ yerini eşi yirdik. ona bi kere bad verirdi, tendiri yapirdiğ.” (VGHA Bit., 580)

badas

Hububat kaldırıldıktan sonra harman yerinde kalan taş, toprak, hububat taneleri, saman, çöp vb. döküntüler.

“analım şöle üstüne badas savırmış. şeyin üstüne, sandın üstüne.” (KırVYA, 311)

“erkā'n işi olmaz mı ğuzum? ā'sikde badas süpürür, çeş çeşler, badas eler, unnuh yūr, ne bilim ben, kóy yerde hangisini yapmaz, hepsini yapar.” (KırVYA, 270)

“ondan sona da dèyim işde gelir badaslar dolar. dolar dolar, ğaç ğúh, n_adar badas çıhardı bõle. dolum dolum dolar.” (KırVYA, 302)

balçī

balçī (OİVYA), balçī (AVOİA2, Osm.), bālçığ (AİA), balçığ (KırıkİA), balçıh (ADÜM II, Kon.), balçık (OİVYA), bālçīk (OİAVSV), bālçık (OİAVSV), palçıh (VGHA V.)

1. Şal dokumacılığında siyah boya olarak kullanılan çamur.

“siyā_da yaykın bideni getürüyaldı, gèdip balçık alıyalardı. õle devül_mü? yok ğurumdan devül maqbule. baq, balçī getürüyaldı, yaykın bideni_de sēlīlardı. balçīa_da boyıyalardı. u zaman_da siyah oluyodu.” (OİVYA, 294)

“siyā_da yaykın bideni getürüyaldı, gèdip balçık alıyalardı. õle devül_mü? yok ğurumdan devül maqbule. baq, balçī getürüyaldı, yaykın bideni_de sēlīlardı. balçīa_da boyıyalardı. u zaman_da siyah oluyodu.” (OİVYA, 294)”

2. Sıtmaya iyi geldiği düşünülerek tedavi maksatlı kullanılan çamur.

“argıñ kenarında bir balçık var ya, bunu balçīa götürüllerdi. şöyle şey yarallardı bunu balçınan üsdünü örtellerdi.” (AVOİA2, Osm. 316)

3. Kaymaya meyilli gevşek zemin.

“köyün_ältında işde bālçığ_oldū ānaşılıyo, ğāyma ondan_oluyor yā oturma.” (AİA, 245)

4. İnsanın yaratılmasında kullanıldığına inanılan çamur.

“**cenaballah ādem**’i yaradmağ_ için meleglerine demiş her dādan tobrağ getiriñ. balçığ yuğuruñ ādemi halkedeg. dālar tobrā vèrmemiş. demiş ki öndüc alıoğ. geri vereciğ demiş. (...) Ya rebbi biz bunu balçıgdan yumru yabdığ, balçıglardan dökülen tobrā nīapacāz dīence oña da mal canıñ yoñgası dēyiñ demiş.” (KırıkİA, 386)

5. Sıva olarak kullanılan çamur.

“palçıh, çamurdi. bugün gitmişdim bizim dama, suvağ vèridim. èle palçıh eyahlırdım.” (VGHA V., 405)

“şūriyè bir tènè āhār yap. bu āhārın_ içinde dedī. bālçıklā sıvā būr ğünēş ğirmiyēcek yēr_olsūñ. ğözünè hēç ğünēş ğēlmēsijn ded’_ā. tāmām babacī’m dedī o’lān dutdu bunū bālçıklā sıvādī” (OİAVSV, 827)

“şūrīyē bir tēnē āhār yap. bu āhārīn içinde dedī. bālçıklā sıvā būr günēş gīrmīyēcek yēr ōlsūñ. gözünē hēç günēş gēlmēsīñ ded’ ā. tāmām babacī’m dedī ō’lān dutdu bunū bālçıklā sıvādī” (OİAVSV, 827)

6. Sayışmada çıñ- fiiliyle kafiyele olarak kullanılmış çamur çeşidi.

Alçıñ / Balçıñ / Aradan / Öñçül / Sen çıñ

Çocuk oyunu sayışması.

“Alçıñ / Balçıñ / Aradan / Öñçül / Sen çıñ” (ADÜM II, Kon. 22)

balçık çamuru

İnsanın yaratılmasında kullanıldığına inanılan çamur.

“dā balçık çamuru ya sonā o çamır da yıldı. meleykeler sen kimsiñ didi. ādemim. neden yaratıldıñ. toprağtan didi.” (AkVYA, 682)

bal toprağı

Tencerelerdeki isin temizlenmesinde kullanılan toprak.

“yemeKleriniñ de tencereleri muhakkaK islenecek, hemēn biráz çamır, su dökēdiñ bal toprağı gibi fılān bi şey, ondan alırdıñ dışını çamırlādıñ, ıslanıvēdiğı zaman çamırı çıkıverirdi, is çamırıynan berāber dökülür tāncereñ temiz olurdu.” (AKHMA, 220)

bastıñ torpağı

Pestil yapımında kullanılan toprak.

“kēfini alurlar, bastıñ torpağı vērılür, bastıñ torpağı vērduñtan sorā çekersin ayrı bi kaba, ona birez de gine bi başka kazanda un çalarsın, onı tōkersin kazana kaynar.” (DİÇVÇYA, Çü. 169)

başkili

Saç yıkamada kullanılan toprak.

“(saçınızı neyle yıkadınız?) onda şēnnen tobrağda bir olur başkili dēller. ocā kömeñ gurur, gatañ suyuñ içine bulğur bulğur gaynar, sürüñ; pırıl pırıl olur. hindiki laçlar gimi mi, tobrağ gözel idir.” (KırıkİA, 289)

batağ

İçinde bulunulan kötü durum.

“evel bi damla yāmır yādı mıydı, iprala deresine gızılardan goraşdan gelen su, buraları basardī anadıñ mı. uzunca şöle bi arğ varıdī, onu ben iki milyon iki yüz yetmiş bin liraya anğarada āzımıñ orucuyla yattım, bu ğanalı aşdırdım, burda ğanal var. batağdan gurtardım.” (KİAVAAAY, 410)

“o ğanalı iki milyar iki yüz yetmiş bin liraya ğonyada ihāleye aşırdım. bu memleketi batağdan ğurtarma için. onu batağdan ğurtardım, anğarada azımıñ orucuyla yattım.” (KĠAVAAAY, 409)

batdaĥ

Basıldığında çöken çamur zemin.

“Men hamıdan fağıram / Batdağa batanda dağ daşdan ağıram” (DĠAT, Kar. Ter., 82)

bekmez toprā

bekmez toprā (EĠMĠVYA), bekmez toprā (EĠMA), bekmez topra (KasVYA), be^kmez toprā (MVYA), bekmez toprā (AkVYA), bekmez topraı (BĠAĠ), bekmez topraı (KrbVYA), beKmez torpā (AĠA), bekmez torpā (AkVYA), bekmez toprayı (BĠAĠ), pekmez toprā (EĠMA)

Pekmez yapımında kullanılan beyaz renkli toprak.

“bekmez topraı dēyi bi topraĥ vardı. bēyaz bi topraĥ, her yērden çıkmaz. o topraı ğötürüdük, yēkēn yēké, yēkēmeyēn yāllah_o suyuñ_içine. o suynan bārabar ğaynar, ğızarudu, bekmez oıacaĥ hālenince çıķāruĥ, çókerdidük. içinden topraı alıduĥ, çókerdidük.” (KrbVYA, 965)

“bekmez toprānı ğoruĥ. ğaynadı ğaynadı ğoyulur, bekmeze dönerdik.” (AkVYA, 566)

“bekmez torpā olur, getirrik. keserik, çereşe atarĥ. ondan sōna ayran dōken, ayran dōker.” (AkVYA, 636)

“bidona da getirisin, yetiricin ğadar toprayı atāsın, ğarışdırısın. (...) unuñ bekmez toprayı olur, ayrıyeten_olur toprayı. (...) güzelce şeyinen, toprayınan bōrTdürdükden sora durulacaĶ_u.” (BĠAĠ, 771)

“Bizim beyaz toprāmız va, ĥususi bekmez toprā. Onu ğatarız_içine, Ğarışdırırız ice. Bi ğazana bi tas.” (EĠMĠVYA, 377)

“kirezi toplāruĥ, sıkāruĥ āşamdan sıkıyoduĥ, sıkınca da topraĥ bekmez toprā ayru aĥ oluya onun toprā elēruĥ elekden. (...) zabaha ğada toprā ğuyunca dadırdı o ondan sōrası ğari onu süzēruĥ. o topraĥ onu dadıdıya.” (KasVYA, 915)

“o bāñ üzümünü keseller. şırahna olur, şırahneya doldurullar. gideller bekmez toprāndan toprā getiriller, toprā da saçallar. (...) o torbada ēyce bi atılan topraĥ ne süzer.” (AkVYA, 662)

“orda onuñ pekmez toprā va. yanġ beyaz, kavalin_o, kavalin_eñ güzelidir, iyġsidir.” (EĠMA, 922)

“suya atTın mı o suyu ēşidir, kestiridik. bi_ dē bekmez toprā ideriz. o toprā..” (EİMA, 437)

“şıranıdan torpaḥ var, beKmez torpā, onu getirir_ üsdüne eler_ atarḥ.” (AİA, 309)

“unu tavalara dolduruz, tavalara dolduḡdan sona bizim burda toprak vādır, topraḡ ġarışdırır ġuyāsın, urda ōle durū. bekmez topraḡ u datlılaşdırır dā içini.” (BİAİ, 591)

“üsdüne de bekmez topraḡ var_ ıdı. beyaz süd gibi böyle.” (KasVYA, 798)

“üstüne biraz kül ġatıyosun unuḡ. be^mez toprā doluyoru kül doluyor.” (MVYA, 219)

berġon

Arazi sınırlarını belirtmek için yığın yapılmış toprak.

“bu menim tarlamdır. ortada bi zamanca bölünmüş tēl var. üsgeg torpaḥ. o torpaḡın adı bergondūr. diyor aramızda berġon vardır. ne sen yarabilisen, o berġoni kullanabilisen, ne men yarabiliyem. ora hūdudi belirliyi.” (VGHA V., 509)

beyaz be^mez toprā (MA)

Pekmez yapımında kullanılan beyaz renkli toprak.

“beyaz be^mez toprā olur kireç gibi, topraK olū beyaz, onu gatarız.” (MA, 850)

bēyāS toprak

bēyāS toprak (AVYA), beyaz topra (KasVYA), beyaz toprā (EİMİVYA), bēyaZ_ toprā (OİAVSV), bēyaz topraġ (AVOİA2), beyaz topraḥ (ÇİVYA), beyaz topraḥ (AkVYA), beyāz topraK (BİYA), beyaz toprak (EİMA), bēyaz toprak (AkVYA), bēyaz topraK (YİYA), bēyaZ toprāk (OİAVSV), bēyaz toprā (GMA), bēyaz toprāk (GMA), beyaz torpax (VKA), beyez toprak (BİYA), biyaz topra (KahVYA), biyaZ topraK (AVOİA2), bēyāz topūraK (AVYA), beyaz torpaḥ (KH)

1. Pekmez yapımında kullanılan beyaz renkli toprak.

“ama ō üzüme ne atılır biliymiñ toprāk, bēyaz toprāk. bēyaz toprā atallar ki çöksün diye o tortu yōsa ġalır heç yinmez, acı acı çalar. A: tortu yinmez, durulaşmaz yanı, duru olması lāzım toprāk ġat, şire toprā. (...) sona biraz toprāk dibine çökdümü yüzünden yüzün yüzün alıllar” (GMA, 233)

“ama ō üzüme ne atılır biliymiñ toprāk, bēyaz toprāk. bēyaz toprā atallar ki çöksün diye o tortu yōsa ġalır heç yinmez, acı acı çalar. A: tortu yinmez, durulaşmaz yanı, duru olması lāzım toprāk ġat, şire toprā. (...) sona biraz toprāk dibine çökdümü yüzünden yüzün yüzün alıllar” (GMA, 233)

“bēyāS toprak ġetiri atarız_ içine çīnēriS” (AVYA, 659)

“Bizim beyaz toprāmız va, hususi bekmez toprā. Onu ğatarız_icine, Ğarışdırırız ice. Bi ğazana bi tas.” (EİMİVYA, 377)

“dā höñülerden ğazıP ğeliyeller bēyáz_ellerTen, évet. bēyáz topūrağ ğatıyeriS.” (AVYA, 518)

“essah bekmezi üzümü çınarlı. üzümü keltir_inen süzerik. ondan sōnamına ğazannarın ocaqları yaparık, üssüne ğoruğ. icine torpā çaları. torpağ kópürür, gendi gendine daşar, savrulur. (...) ziyārattan torpağ getirrik. beyaz torpağ_olur. A) şu yandan torpağ getirrik icine, torpağ çaları. şu yanda var bizim, ziyarat dirik. ordan gider getirrik toprā.” (AkVYA, 501)

“ğaynaTdığdan soğra birez toprağ ğatallar, bizim şu biyaZ toprağlardan. o kendiliinden durulur, yağni. duraldığdan soğra o torpağ dibine çóker.” (AVOİA2, Ada. 97)

“onu depelērik ha bōle ğazanda torpağ_atarığ_icine biyaz toprağ olur_onuñ. hā ğendiniñ_aha şurda torvada var_aha bağ. biyaS biyaz_olur bunuñ toprağ.” (KahVYA, 438)

“ónu gözēl ezēsiñ óndan sona tōprağ Kātasiñ_icinē ó toprāğsız óndan sona ólmaz ó beyāz toprağ_ölcek ó Kāşıdaki āğ toprāğ gibi ölcek_ēmme āş da ónuñ beyazı oluyō ónuñ bu her toprağdan ólmayō” (BİYA, 479)

“suyunu çığarTdığdan soñra ğedeñ toprak ğetirñ. / / bēyaz toprağı ğetirñ suyunu ğoyunca ğaynadıñ.” (AVOİA2, Ada. 111)

“şerbetini ğoruğ üzümüñ, ğaynadır. torpağ çaları icine, torpağ. torpağ çalmayınca ekşi_bekmez olur. toprā özel, dē depede toprāmız var. bayırda. beyaz torpağ. toprağ çaları. ğaynadır, indirik aşşā.” (ÇİVYA, 278)

“şiresi aħardı. ondan_sōna_da ocağda kesdiriller. ğaynadıllardı. biraz torpağ atallardı. tabī tabī. mayası toprağdır onun. evet beyaz torpağ.” (ÇİVYA, 286)

“toprā nērden ğetiriyōñ? (...) yā unuñ toprā ayrı oluyōğ hoca, bēyáS toprağ. -unuñ toprā hendē (...) -hāh ordan ğetiriyTik. unuñ toprā ayrı olur. -önce ğaynadırka toprā ğatıyōñ. -çókērdin, toprağ dibine” (AVYA, 500)

“toprak vādır toprā vadır mayesı beyez toprak yukarlāda dādli toprā ónnan Kāynadırlādı öle olurdu yāni kövde” (BİYA, 409)

“u suyu ğöyodu işeye ğazana ğaynadıyodu aÇıK_ama bēyaz toprağ_oluyodu önÇēden bēyaz toprağla oluyōdu u toprağdan bi tülbende bālayodu şimdi nası başka şeylerle kestiriyulā u toprağdan kestiriyōdu unu vardı u bizim ğarşı bālāda tabi yerden çıkıyō bēyaz toprağ işTe öle yapıyōlādı unu da yavrum” (YİYA, 376)

2. Badana olarak kullanılan beyaz renkli toprak.

“bu evleri sıvarduğ beyaz topra_nan.” (KasVYA, 476)

“-Herif. Hani birezim beyaz torpah getürecektin.” (KH, 30)

“tendir ev olidi simsiyah simsiyah duvar da boyayidi nerden bulax boyalıyah orda beyaz torpax vayidi beyaz torpax qazadıla getirıdıle” (VKA, 443)

3. Duvar yapımında kullanılan beyaz renkli toprak.

“ev_yāpıyok. daş duvār. bēn de at_arābasıynān toprağ gētiriyom. bēyaZ toprāk. ō dēvirlerdi çimāntōyú bilen_nerdē'dī kirēşi bilēn_nērdē'di. bēyaZ_toprā'nān daş duvār_örüyor_usda. ben de at_arābasıynan toprağ_getiriyom.” (OİAVSV, 952)

“ev_yāpıyok. daş duvār. bēn de at_arābasıynān toprağ gētiriyom. bēyaZ toprāk. ō dēvirlerdi çimāntōyú bilen_nerdē'dī kirēşi bilēn_nērdē'di. bēyaZ_toprā'nān daş duvār_örüyor_usda. ben de at_arābasıynan toprağ_getiriyom.” (OİAVSV, 952)

4. Kedi kumu üretiminde kullanılan beyaz renkli toprak.

“ū saḡarya mādeni diyö kepir çıkariyöller şurdan. **EB: Kepir mi? SŞ:** ivet. beyaz toprağ. hī biz kepir diyüz hani beyaz toprağ çıkıyu. **SGA: Ne yapıyorlar beyaz toprağı? Sİ:** o dış devleti gidiyö kedi ğumu oluyömuş. bi di eskişērdi va şeyi faPriḡası. burdan_urıyı gidiyö. ğali nēriyi nē yapıyöllē bilmiyöS. çalışan var burda. biz_unu kepir diyöz hani kimisi māden diyö aḡ topra_a. beyaz evet.” (EİMA, 898)

5. Tandır yapımında kullanılan beyaz toprak.

“ondan sōra da tandırımız vardı şöyle tandır her ğún ekmek olurdu. ondan sōna āzına bi bēyaz toprağ sürerdik. şōrdan ārı düzülürdük. hepimiz birden ayāmızı soḡardık. üst yanımız üşür, ayāmızı soḡardık. üstümüzde de bi şey örterdik.” (AkVYA, 644)

bişirig

bişirig (KırıkİA), büşürük (VGHA V.), pişürüg (VGHA V.), püşüli (VGHA V.), püşürüg (VGHA V.), püşürük (VGHA Bit.), püşürük (AYSVDİ)

1. Dam yapımında kullanılan bir çeşit toprak.

“esKiden temeli şeynen yapıdıḡ. toprağdan yapıdıḡ. Taşnan, toprağnan. (...) dami büşürük, vurardıḡ çamurdan. evel kāmış atardılar. kāmışın_üzerine büşürük toprağ yanē çamur yapardıḡ. ona büşürük. büşürük atdıḡdan sora suva yapardılar. onnan sora suvardılar.” (VGHA V., 520)

“sap sap. az işde, bişirig dērig şōle çamır tobra.” (KırıkİA, 236)

“dama pişürüg atardıḡ, sora çekerdıḡ loğı, hafif ıslatılmış toprağ. önce o döşemelerin_üsdüne oni atardılar, onnan sora asıl toprağı vurardılar. (...) baḡ damci

zaten evden o toprağdan veya Tamdan sızan, çatıdan sızan şey damci, damla.” (VGHA V., 562)

“damın üstüne püşüli aTmişsiz yoğsa yoğ?” (VGHA V., 569)

“eve damci gelmemesi için iki senede bir, üç senede bir damın üzerine püşürük vurulur. yağmırlardan ahan toprağlar tekrar yerine gelsin. yoğsa damlar uzun ömürlü olmaz. eve iyi bahdın mı toprağ evler de elli sene yüz sene dayanır.” (AYSVVDİ, 205)

“onnan sora iki bin, üç bin tene evine göre kerpiç tökerdi. çamurdan yapardı, üzerine de beş tene, altı tene o ağaçlara döşeme diyellerdi. döşemeyi atardı. martekleri atardı üzerine. çamuri, püşürük diyardık. çamura da püşürük. sırtımızdan daşırdı, vurardı. çıhardı.” (VGHA Bit., 644)

2. Fazla su almayan, çamur olmayan bir çeşit toprak.

“püşürüg dediğin fazla su almayan bi toprağ. onun fazla yani gendine yeteceğ gádár su almamış. püşürüg dediğim birbirine gavuşmiyecañ bi toprağdır. toprağdır. // yoğ dam suvasi deyél. yani olmaz da. ekin toprağı da olmaz. pişürüg olduğı zaman tutmaz.” (VGHA V., 492)

“püşürüg dediğin fazla su almayan bi toprağ. onun fazla yani gendine yeteceğ gádár su almamış. püşürüg dediğim birbirine gavuşmiyecañ bi toprağdır. toprağdır. // yoğ dam suvasi deyél. yani olmaz da. ekin toprağı da olmaz. pişürüg olduğı zaman tutmaz.” (VGHA V., 492)

boS toprağ

boS toprağ (KİAVAAAY), boz toprağ (AAAD), boz toprağ (KİAVAAAY), boz toprak (Gir., Bal. ADÜM I)

1. Boz renkli toprak.

“orasi ğızıyağa. toprā ğızıl oldū için, şorasī toprā boz oldū için boz toprağ.” (KİAVAAAY, 348)

“orasını tam bilmiyorum, efendi yienim. tabi var, aslından boS, boS toprağ yāni.” (KİAVAAAY, 313)

“Yenga kına yerına / Can can yengacan / Boz toprağı geturmuş / Can can yengacan” (AAAD, 191)

2. Yumuşak ve beyaz renkli toprak.

“Gayet yumuşak ve beyaz topraktır. Bunun diğér nevî Sar boz topraktır.” (ADÜM I, Bal.)

bulanık

Sulanıp düzlenmiş, bulanık bir çamur halini almış toprak.

“Düzlendikten sōña bi gün, iki gün o bulanı oturacak, çökecek yèrine. Çökdükten sōña atılır tohum yüzüne. Çökmeden atdın mı bulanıñ altında ғalır, bitemez. Durulcaқ su iki gün.” (EİMİVYA, 411)

“Ora düzleşdi mi, iki gün soʻra atılır tohum. Otursun bi ice, bulanı bi geçsin diye.” (EİMİVYA, 411)

bulanık tobraқ

Sulanıp düzlenmiş, bulanık bir çamur halini almış toprak.

“Ѓuruduu hâlde suyu saldın mı, bulamaç gibi oluveriyoru o tobraқ. Bulanık tobraқ.” (EİMİVYA, 411)

C

cırTıh

Çamur, bataklık.

“ële çamur batahlıh. he, çoһ cırTıh de diyelle hocam ama eKseri çamurdur.” (VGHA V., 489)

cıvıh

Çok sulu çamur.

ne akıllı belli ne deli belli ne çamur belli ne cıvıh belli

Ayırt etmesi zor anlamında atasözü.

“e şindi ne akıllı belli ne deli belli ne çamur belli ne cıvıh belli orayı buriya katma eşkiki bizden çeğriyi onun katılacağı kalmadı.” (MİA, 341)

cilim

Sıcaktan çabuk etkilenererek çatlayan ve çok su çeken toprak.

“şindi bu topraқlar başға başға. kimisi cilim dèrük biz, kimisi say topraқ, kimisi çakıl topraқ. şimdi cilim olan yèllere pek dèmedi ama, diyellerin hepsini yaқdı, şe_yapdı.” (OİVYA, 238)

cófer

cófer (AMA), cöfer (EİMA), cüfer (EİMA)

1. Şıfalı olduğuna inanılarak türbeden alınan toprak.

“davar mēselā bi çatal_alsağ efendim ağıseri bóyle bi çatal_āsağ dēllerdi da mal tōpallardı, oña ōrdan gēder tōprağ_alu, duzunan vērdi miydi ō şey gēçer dēllerdi ēsginiñ_adamı. (...) gēliyo diyoŋ ki banña ōrdan bi cōfer oña cōfer dēller tōprā ēsginiñ usulundan, tōprağ. (...) şey_al gēl cōfer tōprağ, dēmiş dēdeniñ başından. adam da ōriyā gāvuşamıyŋ, çihamıyŋ yāni gōzü_almıyŋ ōrdan ēn_az uç kiŋo mētrā aşāsından gēdiyo tōprā alıyo ōnúynan adama diyo ki tamam aldum gētúdum diyo, gētúrúyo buriyā tōprā adam vēriyo ōnúynan ō malıñ hasdalı bire bir oluyo.” (AMA, 495, 496)

2. Yağışın artması ve çocuk sahibi olma gibi konularda bereket getirdiğine inanılarak türbeden alınan toprak.

“pamık dēde deris. ta yukarda. kö_ümüzün_içindi bi her sene yāmır duvasına çıkarız başına unuñ. urdan toprağ_alırsın, başından gidersin. (...) çık_uriya toprağ şēden türbeniñ başındı şey vadır, bu tarafında, delik yēr. urayı eş. üş sefer çek. ben vekilin saña kefilin. nē çıkarsa sıçan boķu, böcü, börtü, yicēñ. u toprānı yala. he ben gelinimiñ torunumu da satTım bak_urdan_oldu. toprağ çekceñ. (...) dabanı öyukdur he urdan böle toprağ çekērsin, üş sefer çek. nē çıkarsa toprānı yala. cōferinden de acık çıkıla. çantāna ğuy bi çekmēcene dursun. (...) öle inaşlıca yüreKden şe_itdiñ mi çıkıñ üşenmeñ urdan toprağ_al. üş sefer çek. aÇcık aÇcık_al çek toprā eş, nē çıkarsa. çöp, sıçan boķu, nē çıkarsa. diri böceg bile yuduyola evlat_içiñ. (...) inancıñ nē_ise canıyüreKden gitceñ işētceñ cüferini yaleyceñ. cüfer derle uña toprā.” (EİMA, 584)

“pamık dēde deris. ta yukarda. kö_ümüzün_içindi bi her sene yāmır duvasına çıkarız başına unuñ. urdan toprağ_alırsın, başından gidersin. (...) çık_uriya toprağ şēden türbeniñ başındı şey vadır, bu tarafında, delik yēr. urayı eş. üş sefer çek. ben vekilin saña kefilin. nē çıkarsa sıçan boķu, böcü, börtü, yicēñ. u toprānı yala. he ben gelinimiñ torunumu da satTım bak_urdan_oldu. toprağ çekceñ. (...) dabanı öyukdur he urdan böle toprağ çekērsin, üş sefer çek. nē çıkarsa toprānı yala. cōferinden de acık çıkıla. çantāna ğuy bi çekmēcene dursun. (...) öle inaşlıca yüreKden şe_itdiñ mi çıkıñ üşenmeñ urdan toprağ_al. üş sefer çek. aÇcık aÇcık_al çek toprā eş, nē çıkarsa. çöp, sıçan boķu, nē çıkarsa. diri böceg bile yuduyola evlat_içiñ. (...) inancıñ nē_ise canıyüreKden gitceñ işētceñ cüferini yaleyceñ. cüfer derle uña toprā.” (EİMA, 584)

Ç çahın

Bulanık, sel suyu ve çamur karışımı.

“Ğavardan bir su ğelıy ki, hağugaları cağınnan doluyı.” (SVTİAT, Siv. 96)

çaķıl topraķ

Çakılla karışık toprak.

“şındı bu topraķlar başğa başğa. kimisi cilim dërük biz, kimisi say topraķ, kimisi çaķıl topraķ. şimdi cilim olan yëllere pek dëmedi ama, diyellerin hepsini yaķdı, şe_yapdı.” (OİVYA, 238)

çakul

Çakıllık, çakılla karışık toprak olan yer.

“Esgiden ‘Ğul yanına baķdım çaķul çaķul, / Yanına vardım, kitli baķır.’ diye mesel satışı_ıdık.” (EİMİVYA, 451)

çāl çamūr

Çal ve çamur ile kurulan ikileme.

“ğëdduğ cār cur yollarda, asval yoğ_o aıdda, daş yolı, ëniş yoğuş, çāl çamūr, gëdduğ.” (TAA, Burs. 139)

çamır çumur

Çirkin ve düzensiz anlamında ikileme.

“deve böyle ğelin gibi ğöçerdi. emme çoşlunuğ develeri, havıdı bi yanna eğri, üstünde bi şey yok, çamır çumur örtellerdi. ama bizimkinler ğelin düzer gibi ğöçü düzellerdi yáni.” (AİÖKYA, 476)

çamırlica mamırlica

‘Çamur’ ile kurulan ikileme.

“çamırlica mamırlica ğări batırdı mı seniğ āleti. endë keser gibi şe_ıle, ıramazan bi yer çaPalaması oliyi emme. iyi sā_ol ölüm, çoķ sā_ol.” (GA, 280)

çamır zığ

Çamur ve zığ ile kurulan ikileme.

“bu Allah’ını yaddëtdi ğayığdan tüşdü çırpına çırpına sudan çığdı kanara üsdü başı su çamır zığ oldu.” (AKD, 287)

çamur

çambır (TAA), çamı_ (AAVS), Çamı (EİMA), çamı (SİA), çamı́ (EİMA), çamır (TMİVKA), çamır (AVOİA2), çamır (AMAVK), çamır (AKHMA), çámır (AİA), çamır (AİA), çamır (AİKİVYA), çamır (AİKİVYA), çamır (SerA), çamır (AİÖKYA), çamır

(AVYA), çamır (GBAA, Den.), çamır (GBAA, Ayd.), çamır (AyVYA), çamır (AAVS), çamır (BİA), çamır (BİAİ), çamır (AYSVVDİ), çamır (GA), çamır (BİYA), çamır (ÇİYA), çamır (AAT, Çank.), çamır (DİÇVÇYA), çamır (BTA), çamır (EİA), çamır (ErzuİA2), çamır (EİMİVYA), çamır, çamır, çamır (EİMA), çamır (ÇA, Gaz.), çamır (KİAT), çamır (HAA), çamır (IMA), çamır (SVMSVBYA), çamır (AnaVYA), çamır (İİBİA), çamır (KİA), çamır (AKD), çamır (KırVYA), çamır (KüVYA), çamır (SVYA), çamır (MA), çamır (KahVYA), çamır (KahMA), çamır (MVYA), çamır (OAAD, Niğ.), çamır (NMVBİA), çamır (NMVBİA), çamır (NMVBİA), çamır (SİA), çamır (TYA), çamır (SMA), çamır (VKA), çamır (VGHA V.), çamır (OAAD, Yoz.), çamır (YVYA), çamır (AkVYA), çamır (KİAVAAAY), çamır (KırıkİA), çamır (AİASVŞÖ), çamır (YİYA) çamur, çamır (KrbVYA), çamır (OİAVSV), çamır (AVOİA2, Osm.), çamır (BTA), çamır (AMAVK), çamur (OİVYA), çamur (KİAT), çamur (AMAVK), çamur (ADVYA), çamur (TAA), çamur (TAA), çamur (TAA), çamur (AMA), çamur, çamır (AİA), çamur (AVYA), çamur (AİYİUKA), çamur (AAAD), çamur (BİA), çamur (BİAİ), çamur (AASV), çamur (VGHA Bit.), çamur (AİAD, Bo.), çamur (GA), çamur (BİYA), çamur (ÇİYA), çamur (ÇİVYA), çamur (ÇoİVYA), çamur (DAğ.), çamur (EYAD1), çamur (HarA), çamur (KH), çamur (EVYA), çamur (ErzuİA2), çamur, çamır (EİMİVYA), çamur (EİMA), çamur (GİVYA), çamur (GÖVYA), çamur (KİAT), çamur (ÇA, Güms.), çamur (IMA), çamur (AnaVYA), çamur (İİBİA), çamur (DİAT), çamur (AKD), çamur (KasVYA), çamur (OAAD, Kay.), çamur (KırVYA), çamur (KüVYA), çamur (GDİAT, Mal.), çamur (MİA), çamur (MA), çamur (MVYA), çamur (OAAD, Niğ.), çamur (NMVBİA), çamur (AYBAĞ), çamur (OİVYA), çamur (RİA), çamur (ASA), çamur (LSA), çamur (SVTİAT, Siv.), çamur (SİYA), çamur (SVTİAT, Tok.), çamur (TİVYA), çamur (TYA), çamur (TYT), çamur (TYAD), çamur (UMA), çamur (VKA), çamur (AİAD, V.), çamur (AİAD, Muş), çamur (VGHA V.), çamur (OAAD, Yoz.), çamur (AİAD, Zo.), çamur (KİAVAAAY), çamur (KırıkİA), çamur (BVYA), çamur (AİASVŞÖ), çamur (YİYA), çamur (ZBKİA, Karab.), çamur (KrbVYA), çamur (ADÜM I, Bal.), çamır (AVOİA2, Osm.), çomur (KrbVYA), çomur (ErzuİA2), çamur (LSA)

1. Islak toprak zemin.

“a bu bir aydur çamurun içinden çıhtuğumuz yol,” (AİASVŞÖ, 355)

“ā bu kóy yoluna sapıncı beddeşden yoħariyá arabayú anğar bunğar anğar bunğar yol! yog gi ğatanga çamurıa ğurumuş.” (ASA, 201)

“axşama qade tırpan çekérdıx ökiz çiti sürérdıx ökiz köten sürérdıx çamur yapardıx xerman edérdıx carcar sürérdıx güz olırdi ökıznen ökıznen şey toxım ekérdıx” (VKA, 400)

“āla benim anam zelil anam / ğoduñ beni çamurlarda” (KasVYA, 908)

“Altıay yāmur / Yedıay çamur” (ADÜM I, Bal. 84)

“Altım çamur üsdüm yağmur / Hele göylüm hoş idi” (AİAD V., 16)

“Altımızda sulu çamur / Boynumuzda la‘le demir / Mevlam vërsin hayli ömür / A‘ribozun galesinde.” (OAAD, Yoz. 181)

“aman yavırım zınānıñ ğāpīsī dēmir. yātāmīyōm yērim çāmır. zīndancī bir ğāra ğāvīr” (OİAVSV, 490)

“Angaranın yağmuru / Heş depinmez çamuru / Vurulmuş-da ğeliyo / Ğiresinin māmūru.” (KİAT, Gir. 126)

“araba mesela çamırıldı o balgusan’a araba girmedi. ěrmeneğ’e, yalıñız ne gadar burdaħınıñ arabası varısa çıkdı yani. çoğacı biolay! (...) dolak dolallar ayağına çamır, işde sarallar, çariğ sığır gōnū, hayvan gōnū böylēyidi yani o devirdeöylēyidi. bizim çobannar çariğ gēyerdi, hava yağdığında, çamırlarda.” (SVMSVBYA, 302)

“Ardanuç eyi şehir / Yoli çamur olmasa / Yıħarım Ardanuc’i İçinda yar olmasa” (AAAD, 145)

“aşşa cāmi çamuroldu, / baķlavalar ħamuroldu, / çok bekletme ħanım aba, / tiryakiler ğāvuroldu.” (IMA, 16)

“atları Kızık oynādık bōle bi çamır yere varıdık bōle bōle Kızık yapādık bōle Kızık oynādık” (BİYA, 175)

“āvālden bis, dize ğader çamurda köün tā ald başınnan su ğetúriyērdıħ, govalarınen. ilgbaharda köün çamurunı siz biliyērdis ğışını” (TAA, Ağ. 32)

“Avlısına vardım avlusu çamır / İçeriye ğirdim ā bilek ħamır” (AAT, Çank. 112)

“ayāmı çāmura basmışım. bunu gēyōħ hinci. orda da ayāğğabānan başğa bi şey gēyōğ.” (AMA, 277)

“ayāımız çāmura ‘demıo, her taraf asvad.” (KırıkİA, 507)

“aynı yol böyle de böyle daşlu diildidi yâni işde soradan daşlandı bişiler_ oldu bi iki sene de daş çekilmedi (6) biráz bozulur hâle geldi maalle_ araları çamurladu yâni.” (ASA, 129)

“ayşâma_ gadâ yâmir yiyos zâten. çamırın üsTünü meşeleri döşediK_ mi onuñ üsTüne_ de beilimiz vâ. çadırları örtünüyos.” (KüVYA, 214)

“bağ u bina neden yıkıldı biliy misin, alt üst oldu bütün binalar, alt üst, dört metre altı çamır. iki metre altı çamırın içine bina yapıyı.” (TMİVKA, 235)

“bağmışla dâmaT çamırın_ içinde diñâlmış. e götümüşlâ hamama.” (GBAA, Den. 54)

“ben de bi inecim var. ona çalışın işde ben de çapadan gelin. ğarpiz, kelek_ dikdim de. unları eTdim, çamur emme. çapadan acıK sıkışacân da. öle işde anajım. yoruludum.” (GA, 277)

“Ben on beş sene goşuldum, böyle bağ, ben çamurda yıkıldım, dizlerimin dâgeti galmadı, baña-da dört tene öğrendere vurdu.” (AİAD, Zo. 197)

“ben yâmırdan_ ekemedim tabi bu bizim biras yobazlîmıza deyem, havalâdan yerimis çamır yâni şimdi çilelede çile mıntıkâlânda çamır_ isdemes.” (BİA, 547)

“Benim ayaklarım yalınayağ çamur_ içinde, kışdı 7. Ğar, çamur her taraf.” (ZBKİA, Karab. 166)

“Berhemden çıhdım çamurlara batarah” (SVTİAT, Tok. 155)

“beri tarafta koyunu yiyiler. derisini çamıra gömmüşler.” (EİA, 136)

“beşin belden altı bacânın çamura gömülüyudu sallarkâ tallâlârda.” (GÖVYA, 222)

“Bıy, üsdü başı zır. Çamırdan gelmiş adam.” (KİA, I. 293)

“bi de iki diz çöKdürüller, diz çökdürüller çamırın_ içinden, çamır_ olur böyle bi çamır dokerler. o çamırın_ içinde böyle ede ede bayrakTar bi diz çöke çöke zâroşların önüne varır oturur.” (İİBİA, 432)

“bi yere çamurda ānanmış ānanmış gelmiş fındıkların dalını bıdānı ğırmış gitmiş doñuz.” (KasVYA, 654)

“bir bahıyorum; ne üstüm ıslanıyor, ne çamur ayağıma havada güneşli sıcak, öyle bir güzel ki. döndüm geldim» diyor. dedim: bugün bī yağmur yağdı, çamurdan maf_ oldum.” (TYAD, 42)

“bişeler yapacağlar, çamuru da seviyoruz, ama memlekeT diye seviyoruz.” (AİASVŞÖ, 307)

“bizim bura ğışın çamır, yazın toz ğızım, sinee...” (İİBİA, 656)

“Borçlıdan galmadı gapıda çamur / Ayaglar sesindan çoğ zehmetum var.” (DİAT, Art. 224)

“bõle çamırlara dayanan ğara ayakkaPılā vādı bilir miñ bũle unnarı lestik lestik yá tırtılı üzleri bilmeñ lâzım ya bene dedilē bunnarı keyciñ potinnē var_a dedim ben potinnē vallā çamurda ğalır ğışın dēdilē” (ÇİYA, 800)

“bõle çamırlara dayanan ğara ayakkaPılā vādı bilir miñ bũle unnarı lestik lestik yá tırtılı üzleri bilmeñ lâzım ya bene dedilē bunnarı keyciñ potinnē var_a dedim ben potinnē vallā çamurda ğalır ğışın dēdilē” (ÇİYA, 800)

“bõle yer ne ariyodun. o zamann çamuruñ içinde gidiyoduñ. dala_baTa, dala baTa.” (ÇİVYA, 400)

“bu köyde, bu çamurun içindeKi tadı hēÇ bir yēde alamıyorum.” (AİASVŞÖ, 305)

“bu yol da çok çamur_olurdu sarı çamur ordan görmüşlē tabi odada konuşúyórlāmiş demişler yāu yörük sarı çizmeleri çekmiş yardırdı gēldi mandalālan u adam duymuş_unu sarı çizme sabālayın gēmiş hemen kapiye dikilmiş geti çizmeleri halbiki çamur yāu yok çizme felān yok tiyomuş” (ÇİYA, 400)

“Bugün demişler, burya Çöltarla deller. Bura çoğ çamur_olırmış esgiden. (...) Dedim_ki, peki bu kerhanacı bu ğamyonu nasıl çıhardacak, bu Çöltarla’nın çamurundan” (ADVYA, 253)

“bullā āsfāt kaldırım bõle bi şe yok çamır dīzlere çıkar eliñde maşadan maşadan deriz tenekiye öyarız çıra Korus” (BİYA, 326)

“burası çamır olmaş. ğışın çox güzel bir toprax.” (HAA, 301)

“burası çomur. yól çamur.” (KrbVYA, 705)

“burası çomur. yól çamur.” (KrbVYA, 705)

“burdan dı arábılā geçē de gini arā soğağı ā burdan işte bizim bullāmız bõle. u yol dōru. çamıllı gibi de u da..” (EİMA, 899)

“burlāda dis kapa göre çamuruñ_içinde develē suya çıkarıdıKdı çeşme wā suya çıkarıdıKdı dis kapa göre şu arabaña ğıdā çamırdı be üs yandan su gelir dis kapa dēlē çamuruñ_içine dōru gidēdi şimdi ayāña bile çamır bulaşmiyó şu hāle bak bē hēr tarav_asvalt” (ÇİYA, 473)

“burlāda dis kapa göre çamuruñ_içinde develē suya çıkarıdıKdı çeşme wā suya çıkarıdıKdı dis kapa göre şu arabaña ğıdā çamırdı be üs yandan su gelir dis kapa dēlē

çamuruñ içine dōru gidēdi şimdi ayāña bile çamır bulaşmiyó şu hāle bak bē hēr tarav asvalt” (ÇİYA, 473)

“cıvarayı yakı-va / bas çamura ğatı-va / beni anam vèrmeyə / al da beni ğaçı-va” (BVYA, 37)

“çamıñ dibi çamır mı? / yárim çantañ ar mı? / izine niye gēmediñ? / başçavısıñ hayın mı?” (BİAİ, 530)

“çamıra belerlē, ha ya çamıra belerlē. hususī, çamır yok dē me burāye su dōkerlē, çamır ederlē. çamırda bayraḲnāna dāmatı yuvarlālā.” (İİBİA, 570)

“çamırda tēlete kimi eccıġ oḡuḷa gēdiyór, kimi ece art damanda maḷ yēmleméyē gēdō, çocukḷar ālıyó.” (KahVYA, 522)

“çamırıñ içine orlara çadırlarını ğurmuşlar. orayı yerleşmişler, o sudan alıP ş edēkene sōna sōna dam yaPmaa başlamışlar.” (İBİA, 554)

“... çamırlardan bata bata / gelin ayşam suya gitmiş ilġınlardan duta duta (...) ğoyun gelir ğuzuyunan, ayāñın tozuynan / gelin ayşam suya gitmiş al ğanlarda yüze yüze” (AkVYA, 724)

“çamur düşer buriya daḳ. yollarda ğum diye bi şī yok. bi yāmur yāsa buriya daḳ çamur. ayāında çaruk. ondan sōna burāyın temsil diyelim şu aşaġı ğada gider gitmez çamura eşek çamura yıhılıyodu. öyle eziyetdeydúk.” (KasVYA, 731)

“çamur olmaz ki öle ğuraḳda. şindi ilkin altını ıslāyoñ ya bura yācıl gibi oluya. hiç toprak çıkmāya.” (KasVYA, 852)

“Çamura daş atma batar-da ġider / Garibə ġız vèrme iter-de ġider” (GDİAT, Mal. 41)

“(Çarġı nasıl yapardınız?) (...) yuḡo olurdu, sōna çamırda ekserī esgiden zahmeri çiFlisi olurdu çamırda sürülürdü. o zaman ayāñı şuriya ğadar dalardı.” (AİA, 200)

“dana, ğoyun, geçī var öllāda. bizim yòḲ. bi hu var. unu da yıḲdırdım çamırda. yıḲdídım babışları da ğodum. yalıñayaḲ geliyan baḲ.” (GA, 267)

“Dēdġım gibi çarılıla eskiden heywan derisinden çarılı yapıyorlardı, çamırmış, herḫalde sezon buharmış, kışmış bilmiyorum. Çamırlı ayakḳabila o ḫalılarnın üzerine çıkılar.” (SMA, 223)

“dēy dādan gidiyuñ çavdıra. yol çamır.” (GA, 250)

“dipsiz ġól esgiden bataḳlıdı oranıñ yarısı. oranıñ çamurunu neyin temüzledile zamanıynan.” (KasVYA, 701)

“diyir tókildi yere mennen çavuş da bële ayağda durırñ diyir bunnar yaladılar o çamurun içinnen bu yemegi ğağdılar.” (AASV, 122)

“dünnerde mesela sādıcın ıslanması çamıra yatırılması èyi bir zopadan geçirilmesi çoğ yaygın törelerden idi cirid oynı gèrçekden uzun süre dèvam ètdi torpağ bi alanda sırlıhlarnan cirid oynnarı oynarlar” (YVYA, 101)

“Düz tarla çamır oldi / Yatmaz_onda goyunnar” (KİAT, Tra. 144)

“e burlā çamır_oluyō, el_arabası nereyè gitcek!” (İİBİA, 460)

“ële çamur batahlıh. he, çoğ cırTıh de diyelle hocam ama eKseri çamurdur.” (VGHA V., 489)

“elinin bōrasını bōle sıkı çamıra çekēsın dibine üsdüne de Kuru toprak çekēsın óndan sōna ónu bırakırsın (...) birez dīplēne toprak getīrlē óndan sōna ó böyür” (BİYA, 258)

“Elmayı tıldım tıldım / Çamura tüşdi sıldım” (KİAT, Tra. 190)

“evlerin ğapılarını bacalarını ot basdı hep. efendime söylim, çomurda getdi bir yarım sahat aşşahda bir ev yapırdı bizim köwün muğdari.” (ErzuİA2, 191)

“ey gidi ğünner u ğünne gitsiñ de gelmesin. çamurdan sen bōle bu arabaynañ buriyá geleceğdin òle mi? émme déil burada òle çamur oludu ka öy çizmesiz geçilmezdi.” (ASA, 194)

“Eyvanına çıldım eyvanı çamur / Yéndim ğış damına elleri hamur” (HarA, 90)

“Ġanalda vèrdiğ ğazmayı □Çamır, □yaş, yağmır dèmeden çalışdıh.” (KİA, K. 186)

“ğardaşım kürek çamura yapuşı. ne kürek çamurdan çıhi, ne ğazma çamurdan çıhi. ne_de ayağlarımız çamurdan çıhmi. çamur dize ğader batmış.” (EYAD1, 83)

“ğarık yapacān. çamurda girişiğ èdilmiyo. çoğ yaış olmuş_da.” (ÇİVYA, 520)

“geliñ şoray yatalīm, çamura batalīm / İtiyarları ğasaba satalīm! / geçlere sarılıp yatalīm!” (BİAİ, 620)

“gene bu eşşegi ilen gelèmiş, eşşegi çamura batmış. eşşegi çamura batanda düşmüş yerleri, soyunmuş, üstüni çıkarup eşşegi çıharmaya çalışırken çamuri çığnamiş, çığnamiş, çığnamiş durmuş. biri karşıdan gelmiş., dèmiş ne o, burda ne yapırsen? hoca dèmiş burda èle bişè kaybèTTim ki buni arıyorum. bu çamuri dá hasutaya dönderdim. o da hasuta yapmış.” (AİASVŞÖ, 217)

“ğışın çamır, çağğıdı çağğıdı çamır he isde.” (KİAVAAAY, 274)

“girmişsiñiz yola, deil mi hacı. demeyen, şindi çamur nērè dīcek. çamurdan. hadi. hadi uur_olsuñ.” (ÇİVYA, 455)

“giTdím düz çıhdım. o yağmurda, o çamurda o şeyde. (...) aldın dalıma. çamur dizde. oğlüm da kiçüh.” (VGHA V., 434)

“-Gorham. Dünkü yağmurdan çamur olmuştur.” (KH, 17)

“Goyun gelir yata yata / Çamırlara bata bata” (KahMA, 102)

“Goyun gelür yata yata / Çamuĺlere bata bata” (KİAT, Gir. 110)

“ğoyun gelür yatarak / çamurlara batarak” (KasVYA, 689)

“gölbazā güzel_amma / içi çamır_ōmasa / gölbazarı kim sevē / içinde yār_ōmasa” (BİAİ, 685)

“ğurbete ğız virme ğız batır_gidēr / çamıra daş atmā daş batır gidēr / ğurbete gidenner hep yiter gidēr / anāyı babāyı terk_ider gider” (NMVBİA, 290)

“ha bu arabalari, ōkūz arabalarını süridih ħarazannan marazannan. camuşlar batardı çamura.” (VGHA V., 547)

“-ha şeye ġarġa suya basamadı çamura girdi ayānda çarūnañ giderdi, cizme ne geziye yāv.” (ASA, 135)

“hanı manda cinsi dirlē manda ġuweti dirlē ye manda biliyoñ ħu camıs çamura yatan çok yatırdıK ō hō çok yatırdım” (ÇİYA, 588)

“hava çok rāmet yādı. çamurdan çıhlımeyā. ıslaniyā paçalar.” (KrbVYA, 812)

“hava ıslah_olunca, hava ıslah meseļa çamur var yerde saman gezduruĺla meseļa yer çamur_olduu zaman saman dókdürüller, samaniñ_üsdünde oynarlar. yāni çamur_olmayalıım diyé. (...) o çamırñ_úzerine dóķer. vatandaş çamır_olmıycah_orde.” (KrbVYA, 1036)

“hava ıslah_olunca, hava ıslah meseļa çamur var yerde saman gezduruĺla meseļa yer çamur_olduu zaman saman dókdürüller, samaniñ_üsdünde oynarlar. yāni çamur_olmayalıım diyé. (...) o çamırñ_úzerine dóķer. vatandaş çamır_olmıycah_orde.” (KrbVYA, 1036)

“Havalar bozuħdur daġlar yol vermez / Yollar çamur gurusun da cideyim” (DİAT, Er. 209)

“havlısına girdim havlısı çamır / işdav ġımı dıhıldım ġolları hamır” (AVOİA2, Osm. 368)

“hē şindi burdā, rosdovda bene, şoferluġun āsger terbiyasını ōgrediyēller. // bizi üç_üs gilamētır_araba sürdürd'ler, ġarda, çamurda, asvadda, ġarayolda, yani baħa^h nesi^l şoferluħ yapıyēller. (...) rosdövden çıhduħ bir yūs kilomētır çıhmışduħ bir çamurluġa ġālduħ. (...) gedduħ ġi, ġuedli arabalardan biri, çambırda badmış duriyir. (...) sora o izden, çamur_ız var_á, izden çıħarddım_arabay” (TAA, Antl. 94)

- “hē şindi burdā, rosdovda bene, şoferluğun äsger terbiyasını ögrediyeller. // bizi üç_üs gilamêtır_araba sürdürd'ler, ğarda, çamurda, asvadda, ğarayolda, yani baĥa^h nesi^l şoferluĥ yapıyeller. (...) rosdövden çıĥduĥ bir yüs kilomêtır çıĥmışduĥ bir çamurluĥa ğälduĥ. (...) gedduĥ ği, ğuedli arabalardan biri, çambırda badmış duriyir. (...) sora o izden, çamur_ız var_á, izden çıĥarddım_arabay” (TAA, Antl. 94)
- “heb çamurdu oralar. aceyib bi hozan bi yerdi. ne hāle geldi şimdi.” (GÖVYA, 243)
- “hēĥ ayā'ĥa cizme olām ğiyērsāĥ ğēy de beni çamırlara bās ğēlin diyā.” (OĬAVSV, 734)
- “hep yamur çamur oluyo, o zaman, çok rezillik oluyi.” (SĬYA, 237)
- “hēr yēr çámır. hē yāmır boĭ boĭ.” (KahVYA, 533)
- “ikinci sopayı uruyon çamır tabī ó yer ó geçēse sen Kızanıyon” (BĬYA, 501)
- “işte askeriyede şu lāzım, bu lāzım, böyle şeylerle gelir geçerdik. tāze çamur işte bir çekicimiz örsümüz vesāre vardı, öyle bir lāzım olan şeyleri bize yaptırılardı, yapardıĥ yāni.” (KĬAVAAAY, 282)
- “kóseĥóy va. burda asfatdan gidecēn. burdan çamurdur.” (KrbVYA, 429)
- “köyümüzün, yollarımızın vaziyeTini görüyorsunuz, heP çamur.” (AĬASVŞÖ, 252)
- “māl burdan çıkdı mı demişle gidē çamır~olmadan daşın ĭçinde yāyılır gelir böyle işde gelmişle o köyün ismini vemişle buraya” (BĬYA, 368)
- “Mengelez yapaladı. Geriki büylene iki ayak olüdu. Önüne de bi direk. Urdan şüle bi şe yapaladı. Burda bi dili olüdu, burda sapı. Fur fur çek aşā. Gece tah ğoca dereye yağmur yavacak deni keten çıkāmā gidiyoduk. Deliveli'niy altında dere vā ya, ora çamur omuyodu altı daş oldu ħ çün ori gidiyoduk. Ketenleri orda ısılyip üç ğün dört ğün havanın sıcaklıne ğöre ondan sora burda gelip mengelez yapıyaladı.” (KKA, 89)
- “Menim atam atdı men yayan / Elimde demirden dayah dizine tek çamur / Ğurşaĥına ğeder su / İşderken ğene toz gopar.” (DĬAT, Kar. Ter., 74)
- “merzifon taburu burda eyitime çıkacā_zaman bu yol çamur_umuş.” (SĬYA, 443)
- “met oyunu dēdilē met böyle sopayı vuruyon yere batadı biliyon mu çamır yērden óndan sōna” (BĬYA, 500)
- “nasıl_oturüduĥ dēyoz hinci sözüm altılarımıza 'hasır yazādıĥ ğara çul yazādıĥ. 'sandāli yok masā yok oturüduĥ 'çamır gibi yēleriĥ_önündü oynadıĥ.” (SVYA, 616)
- “o buazdan çamurdan geçilmī. (...) ğet dedi, valiye söyle dedi, biz burdan geçemüyük çamurdan de, dedi. batī araba bayā.” (ĜĬVYA, 334)
- “o da çamırdan ğış ğúnü ya araba çamırdan çıkmıyı.” (AkVYA, 723)

“o zaman ğaldırım maldırım yõmuş zamaniyle çamur_umuş kıyün işleri.” (TİVYA, 373)

“o zaman yol çamır hayvan arabalānna gidēdik çamır bõle õle yapādıK_işte” (ÇİYA, 438)

“Okuzlara sesla da çamuri geçaḡ.” (AAAD, 176)

“olan araba aldıydı, arabayla gelürkeni ayamda çiseliydü saplanmış orada çamura saplanmış.” (ÇA, Gümş. 418)

“õnuḡ mõtürüynēḡ onnārıḡ bābasınıḡ_ēvinde onnān mõturunān şu berrā’ ğādāra ḡaradlıkdān náyılonda náyılonda çamır yollar ğēdilmıyór kı.” (OİAVSV, 964)

“õra ğēdilmēyi hurdõ_oluyúr. çamur_õlcaḡ dēyē_ētdiler dēē?” (AVYA, 547)

“öldüK gelesiye deK. bütün_ortalık çamır_oldu.” (EİMA, 698)

“õñden biri gider çaḡıyı saḡlarlar. gelin saḡ_elini sıvar, çamırın içine çaḡıyı arar.” (KüVYA, 199)

“patıṣāḡ āvinā varen derkān dāli Māmādi 'āṣjāKdān 'ēndirmiş; çamıra bi bi yanna, bi bi yanna yuvarlamış dāl Māmādi, yoluḡ orta yerinā diñālTmiş “sān bürda dūr” dimiş.” (GBAA, Den. 54)

“(Pırasaları Dikime Hazırlaması) bavınnan alıyoñ, çamırın_çine ziPleyolā ğāri. ğarık ğarık ediK sulayolā ğarı'lara, çamırın_çine ğāri ona zipleyi zipleyiveriyõsuñ.” (İİBİA, 478)

“(SABAN) (...) onuḡ sõle sivri şu ṣegildi bilen, bunu ğazırdıḡ, ğazımassaḡ geşmesdi, sürteġiderdi. yanı çamır zamānında hanı yāmır çoḡ_olursa ama ğarada bi ṣī olmazdı, ē bõle hocam.” (AİA, 155)

“satardıḡ işlerimizle buraya gelidik buraya ğadar 'çamır buraya ğadar ğazdımız yēr_oludu. toprā bõle deviridik.” (SVYA, 679)

“Sen bı kızın_arḡasına bı zıbilı nādır bēle? Kaldırıpsan yēriyemi bı çammırda.” (BTA, 235)

“sizin köw, çamırli, azah, oralar çoḡ taḡribat_oldi da, bizim buralarda da olde.” (ErzuİA2, 146)

“soḡaḡta çamır teKnede hamır / soḡaḡta çamır teKnede hamır” (AİKİVYA, 248)

“suratlı gelī at. çamur diz barabarı. patike yol.” (OİVYA, 198)

“ṣēy yapıdılar yağmur yağınca su damlamışdi yēr çamır, iki çuval da tezek verdiler” (AYSVVDİ, 307)

“-şindi bõle yelle bórdan bórası seniñ ğum çekiyoğ burda çamurdan çihılmiye yá. bórdan bóríyá daş çekiceñ ğum çekiceñ.” (ASA, 134)

“şindi bu bõle asfaT paTpaT yûK bõle gelemiyûduk bizim_o baççelerin_arkasında o çamurlarda yā baba niye buraya vurduK bu beygiri yā” (YİYA, 316)

“şindi ekin var_ımış, çamur varmış. çamurdan ekiniñ içine çıkmışla, tallıya.” (KasVYA, 960)

“şörteller şar şar ediyö, yıldızlar par par ediyö; toz gözde çamur dizde.” (MİA, 357)

“Tüz tarla çamur öldi / Yatmaz orda goyunlar” (KİAT, Tra. 215)

“urda bi ğól var, ğóle atduh. nasıl dutdum bilmiyórum. gitdi çamuruñ_çine.” (KrbVYA, 773)

“uzağ, çamır, üsdüm yaş. yaşıñ_inan yatıyon, ğakıyoñ. bõle_bõle.” (KüVYA, 215)

“valla çamurdan çıhamıyoruñ. künde yağmur yağıyor, ne kapiya çıhabülüyoruñ ne de birbirimiz ğordüğümüz var. ha bèle çamurun içinde...” (AİASVŞÖ, 281)

“vallağa güçÇūken reşbellig yapıyoduñ. buralar çamurdan çihılmiyodu.” (ÇİVYA, 500)

“-ya bi pis çamır var bu tırañyanın- bi ğün bèle kavuş da yoñ hēp bārākalarda yatıyuñ.” (DİÇVÇYA, Çü. 185)

“yalın_ayak ğazaniñ_üstünde oynadıyolā, beyaz çoraPlānnan oynadıyolā. çamırñ_çine basdırıyolā. ediyolā bi şēlē, eziyeT_ediyolā.” (İİBİA, 631)

“yaşlı adam, ava da yādı büle, çamır yèrler.” (EİA, 167)

“Yaz ğelince damın dabanı, armunun çamuru, ayazın cilovu, añurun añbunu, tezek bazlama, amanım iş, amanım iş.” (SVTİAT, Siv. 95)

“yazın zāten_olmazdı ğışın ğarda çamurda. õle olurdu dü_ünnē.” (EİMA, 629)

“yirmi ğún diyarbakır gibi çamuruñ içinde ayak yalıñ āşğerliK yaptım. yirmi iki ğún ğışın onuñcu ayın yirmisi ayağımızın yalıñ içeriye girdiK, çamurlan nereye giriyon neyle yıkañ ayağıñı bidonnarla su gelmiş (...) ayağımızda çamurlan laylon yıkayacān (...) siliverdiñ ayağımın çamırñı (...) o çamır ne yapım yatdıK.” (AnaVYA, 209)

“yoK vesāiT yoK yollā çamır ölen_ölüyo ğalan ğalıyodu öleydi” (YİYA, 386)

“yol acıK çamur gibi, yüz başı gelyō dedile, gelsiñ ne yapcak bene yüzbaşı?” (MA, 1198)

“yol olşa dā ne, çamur atłai sıçrai -evet- giderdi yohardan aşşai şõle yáparım Çatısını bilī? şeylerini teri. yāv dèrdi òrdan ğoparamacañ dèrdi yāv bura cehennem dèrdi. aşşayá bi ev yapmassañ olmicañ biz dèrdi. anidenğ buríyé başladıñ hoca.” (LSA, 247)

“yollar çamır ezilmez / bu yıl bekār gezilmez” (AİASVŞÖ, 365)

“yoncelernen, çamurnen, dağnen giderdîh. gine hayvanneri doyururduh.” (VGHA V., 453)

“Zigana’nın yollari / Neden olayi çamur, / Seven seveni alsa / Ne ğar yaar ne yāmur.” (TYT, 33)

eşşegin çemurdan geçene ğadder dayi dē

eşşegin çemurdan geçene ğadder dayi dē (EVYA), eşşegin çamurdan geçinceye ğadder dayi derŷer (EVYA)

İşini gördürene kadar o iş için yardım, destek vermesi istenen kişiyle iyi geçinmeyi tavsiye eden atasözü.

“Aralarında bi geçümsüzlük hāsıl olmuş amma, eşşegin çamurdan geçinceye ğadder dayi derŷer. Ne deyīse der. Biz ğabe seba ğonişiyuh.” (EVYA, 333)

“Bizim melmeketimizde bi ilaf vardur ki, eşşegin çemurdan geçene ğadder dayi dē.” (EVYA, 334)

ğara lōk aqlıñ vārısa çāmıra çók

Karatepe’de anlatılan bir fıkrada geçen ifade.

“hēy ha ğara lōk aqlıñ vārısa çāmıra çók dūyo yānı deviyē çāmıra suyā yānı şı’ yapacak da yanmadan ğurtulacak.” (OİAVSV, 832)

Ġoden yağmur / Yerden çāmur / Teknede hamur / Vēr allahım vēr

Ġoden yağmur / Yerden çāmur / Teknede hamur / Vēr allahım vēr (OAAAD), Taknädä hamur / Yerlā çāmur (ADÜM I), Tarlada çāmur / Teknede hamur / Vēr allahım vēr / Sēllice yağmur (GDİAT), Tavlade çāmur / Tabahda hemir (AİAD), Teknede hamur / Tallada çāmur / Vēr Allahım vēr / Sēllice yağmur (KİAT), Teknede hamur / Tarlada çāmur / Vēr allahım vēr / Sēlli sulu bi yağmur (OAAAD), Teknede hamur yerde çāmur / Vēr Allahım bir sēllice yağmur (GDİAT), yā yā yāmır / tarlada çāmır / vēr allahım vēr / sulu sulu yāmır (AVOİA2), Yağ yağ yağmur / Tarlada çāmur / Vēr allahım vēr / Sēllice yağmur (OAAAD)

Yağmur duası.

“altıay ya_mı / altıay çamı_ / ve_ alla_m ve_ (...) altıay ya_mı / altıay çamı_ / ve_ alla_m ve_” (AAVS, 36)

“Ġoden yağmur / Yerden çāmur / Teknede hamur / Vēr allahım vēr.” (OAAAD, Kay. 83)

“Taknädä hamur / Yerlā çāmır” (ADÜM I, Bal. 71)

“Tarlada çāmır / Teknede hamur / Vēr allahım vēr / Sēllice yağmur.” (GDİAT, Mal. 69)

“Tavlude çamur / Tabahda hemir” (AİAD, Muş 81)

“Teknede hamur / Tallada çamur / Vêr Allahım vêr / Sêlice yağmur.” (KİAT, Gir. 129)

“Teknede hamur / Tarlada çamur / Vêr allahım vêr / Sêlli sullu bi_yağmur.” (OAAD, Yoz. 169)

“Teknede hamur yerde çamur / Vêr Allahım bir sêlice yağmur.” (GDİAT, Mal. 64)

“yā yā yāmır / tarlada çamır / vêr allahım vêr / sulu sulu yāmır” (AVOİA2, Ada. 182)

“yā yā yāmır / tarlada çamır / vêr allahım vêr / sulu sulu yāmır” (AVOİA2, Ada. 182)

“Yağ yağ yağmur / Tarlada çamur / Vêr allahım vêr / Sêlice yağmur.” (OAAD, Niğ. 7)

yan yatdı çamıra batdı

Bir durumdan sıyrılmak için bahane uydurmayı anlatan söz.

“amma o äyäkğabıyı geydēñ kimi bi sene iki sene äyäkğabı bozulsa şē_deller, geri getirir üsdüñe atallar, bu äyäkğabı şeyle oldu beyle oldu, yırtıldı, bilmem nöldü yan yatdı çamıra batdı, getirir üsdüñe atallar. geri usda acerini yapallar.” (GMA, 213)

2. Çocukların oyuncak yaptığı, suyla karıştırılmış, şekil verilebilir durumdaki toprak.

“bebek yapardıK öyle oynardıK, çamır yapma oynardıK. (...) şórdan çamır alırdıK, toprak suy dökerdiK, onlarnan oynardık.” (HAA, 272)

“haşıK_oyñadıK milye oynadıK milye demek meselâ çamırdan mamırdan yapālādı hunnādan oynadıK kil Kuyusu yapādıK kil Kuyusuna atādıK kimimiz ütēdik kimimiz ütülürdü” (BİYA, 213)

“nası oyun_oynuyam? top_oyñardığ Çamı ğarar ekmeg yapardıK. (...) kitaplarınan áy emek çeker_okul da yakın yollallā az sonra arkamdan baqallarımıñın urıya çamırı ğärmış kiteplerin_üstine ēkmek yaparın. hālā yaparın_o ekmē_e dā. (...) yaparın. hālā u ekmek yiniyō. demek ki ta çamırıkān ğızıñmış. (...) yā çamurunan başlamışın_emme yapamıyōn.” (EİMA, 368)

“nası oyun_oynuyam? top_oyñardığ Çamı ğarar ekmeg yapardıK. (...) kitaplarınan áy emek çeker_okul da yakın yollallā az sonra arkamdan baqallarımıñın urıya çamırı ğärmış kiteplerin_üstine ēkmek yaparın. hālā yaparın_o ekmē_e dā. (...) yaparın. hālā u ekmek yiniyō. demek ki ta çamırıkān ğızıñmış. (...) yā çamurunan başlamışın_emme yapamıyōn.” (EİMA, 368)

“nası oyun_oynuyam? top_oyñardığ Çamı ğarar ekmeg yapardıK. (...) kitaplarınan áy emek çeker_okul da yakın yollallā az sonra arkamdan baqallarımıñın urıya çamırı ğärmış kiteplerin_üstine ēkmek yaparın. hālā yaparın_o ekmē_e dā. (...) yaparın. hālā u ekmek yiniyō. demek ki ta çamırıkān ğızıñmış. (...) yā çamurunan başlamışın_emme yapamıyōn.” (EİMA, 368)

“oyñādık çamırnan oynādık topraġı çamır yapāsıñ ónu bõle yulaklāsıñ toparlanır Kırşun gibi olur” (BİYA, 521)

“şindi ne diyolā unu şindī ũ şindi misKetleri adamnırı atıyolā, demir misget atıyolā şindi. biz u zaman topraKdan yapādık çamırdan. yani bõle.” (EİMA, 817)

3. Tedavi amacıyla kullanılan toprak.

“Anam dēdi gidin ogol bı isitma piyarının torpagını gātırın. İsitma piyarının torpagını gātirdiġ. Bēle üç sefer bēle çaktıġ ālne. Çamır ettiġ çaktıġ ālne o zaman. Sippisaglam oldu.” (BTA, 247)

“bi saġat oldu mu bi yeriñde yarañ oldu mu u çamırdan sürēsiñ! u çamı hemmen ġurudu ó. unu ġup ġuru ġurudu. hiç bi yok hāle ġuyā o çamır õle şifālidiġ kı! ũũ! unnara da faydā ēdiyō, õnnaradā! hep bõle bālden aşāsını bütün çamır içine girēlē lōkür lōkür bulanılā, insannā.” (SİA, 196)

“bi saġat oldu mu bi yeriñde yarañ oldu mu u çamırdan sürēsiñ! u çamı hemmen ġurudu ó. unu ġup ġuru ġurudu. hiç bi yok hāle ġuyā o çamır õle şifālidiġ kı! ũũ! unnara da faydā ēdiyō, õnnaradā! hep bõle bālden aşāsını bütün çamır içine girēlē lōkür lōkür bulanılā, insannā.” (SİA, 196)

“boranıynan damla şiresi datsaġ / arı soġsa çamır sürmek istiyom.” (KırVYA, 218)

“bunuñ dermanına baġalım. ġayrı çamırı, bildiġiñ çamırı bişirttim yarpızıla. unu, huna gatiñ. yanaşdırmadılar, ġapıda ġórdúġu yerde ġetirdmedi. unu çamıra gatiñ, dēdim. (...) çamıra yatırıvēdim. üşümeden oldu muyudu çamıra yatırısiñ. (...) o suyu içirdig. bi de çamıra ġatdıġ.” (SVMSVBYA, 290)

“çomā çamur batırırız getiririz gece şe yapāken ġarannıK bu sātlerde çomā alırız gene bi aPdesliK alTdan batırırız çamıra getirir u insanın yarasına süreriS” (YİYA, 399)

“çomā çamur batırırız getiririz gece şe yapāken ġarannıK bu sātlerde çomā alırız gene bi aPdesliK alTdan batırırız çamıra getirir u insanın yarasına süreriS” (YİYA, 399)

“efendim bir de çamulların içine soġallardı, soyallardı u ġasdayı. urda u tellerdi.” (OİVYA, 272)

“hı hı şifālı. (...) romatizmiyā, şey cilT ġanserinē. hı hı. cilT ġanserine ne ta anġaradan geliyollarmış. da bütün suyunu ġötürüyollar, çamırını ġötürüyollar. (...) hı hı. çamırı var çamırını topluyolla.” (EİMA, 398)

“kızıldeli deye çıban gibi bi şe çıkardı. onu da bu bāzı kızıldeliden ölen İsanıñ mezeri vā mesełā burda, bazıları ölmüş ya, onuñ mezerinden toprak getiriylar. onu da bi şeylen ġarışdırylar bõle, beKmez gibi bi şeylen ġarışdırylar. onu var ya yüzündü dü

ösun, neresinde olüsa ösun, o çamırna mezer toprānı ğarıştırılar oraya sürürler. üş
sefē sürürler onu, o ızman geçer o. ğızıldeli hasdalı yāni.” (İİBİA, 645)

“(Konusmasından bazı kelimeler.) çamır, meyşur (meşhur), ey ıolup gidiyollā (iyi olup
gidiyorlar).” (KüVYA, 181)

“o dokđor bana dedi kinē teyze sen bu suyu neğden ıışdıñ dedi. benim safra kesem
çok rahatsızdı. bōle nasıl o kādāğ çok rahatsızdı. ondan sona ameliyet de
olamıyodum çamır hālinde oldü içiñ. bu suyu ben ğitTim babānnem rahmetli bizē
koyaları veridi desTileri sırtımıza veridi ordan bize su ğetitTiridi. orda ondan yāni
görenēmiS ordan gördük, ben de bu suyu ğidiP ordan ıaldım geldim, işdim.”
(EİMA, 766)

“orda bi de gözlük çamırı biliyoñ mu? elleriñ böyle eliñ yüzüñ ııban ıoluşdu. dā orđa
duruyör. u gözlük çamırını arkāña bakmadan orda ıalınıyoduğ ıeve de suyunu
ğetirib ıiçiyoduğ. (...) şöle bī şöle havuz var şöle, çamırlı. çamırlı havız var. orıya
varıyoñ. okıyoñ dinneyoñ. ondān sona alıyoñ o çamırı, eliñi yüzüñe ıalıyoñ. (...)
aynı o çamırı aldıñ yerde yapıyolar, ayakları uzadıyollardı. (...) şindig o çamır ğel..
durur böyle havızlı yer öle aynı durur.” (EİMA, 399)

4. Bataklık.

“bi batahlılığ çamur varsa orıya uzanı.” (UMA, 220)

“bosdanıñ ğapısı yıķılmış / yavrum çamurlara daķılmış” (KasVYA, 936)

““he, tamam” dişür, ğidişür, onü öyle yapışür, ıaħalı ğurtarişür çamırdan. ğurtulunca
ıaħal dişür ki “ey insan ölu” (AVOİA2, Ada. 121)

“Hoça, çamuri ıarıştura ıarıştura hasutaya çevurmişin.” (AAAD, 176)

5. Bulaşık yıkamada kullanılan toprak.

“yemeKleriniñ de tencereleri muħakkaK ıislenecek, hemēn biráz çamır, su dökēdiñ bal
toprağı gibi fılan bi şey, ondan ıalırdıñ dışını çamırlādıñ, ıılanıvēdiğ zaman çamırı
ııkıverirdi, is çamırınan berāber dökülür tāncereñ temiz ıolurdu.” (AKHMA, 220)

6. Ocak yapımında kullanılan toprak.

“burıya orta yere de bir ocak çevirirdik. daşdan, çamırdan yapırdığ. (...) çamır eder
ıadınnar duvara ıarpardı, biraz düzlerdi toprağınan öyle otururduğ işte. malnan
urğasırdığ işte, toprağınan urğasırdığ. (...) dokuz yüz yirmide, yirmi beşte böyle tā
ev ne youdu. isde dedüüm kibi ıalı basardığ, üzerine evin topraklardığ, onda
otururduğ.” (ÇA, Gaz 454)

“āski ustalarımızıñ göreneğ i bōnō ocaK fılan yoğudu yapma çamırdan yapılādı, iki tāne
ağışdan.” (AKHMA, 243)

7. Sıva yapmada kullanılan toprak.

“arasına da kerpiç işlemişler çamırlan sıvamışlar iki kaT yaPan var teK kaT yaPan var” (YİYA, 440)

“çamırı garādıK, tuğla, daş nè olursa. onu gorduK üstüste bône yapādım, onnan sōña da sıvādım gāli, çamırınan içinebi şe gatādıK, samān gatādıK, çinnēdiK onu iyice alıştırıydıK, o bi gün iki gün duruýdu, o durduKdan sōña özleşir çamır, onu da gāli artırtesi gün iki üş gün sōña duvara sıvādım.” (AKHMA, 283)

“çit örmüş de çamırla zıvamış da, “mısır ellediñ cavır olduñ” demiş, ğayıda.” (MVYA, 412)

“çubuğdan yapmış çamırlan suvamış, orda dururmuş kazma.” (TYAII, 73)

“daşın altından. bōle su ğaşdū zamanları biz bōle çögerekden gidiyoğ. u daşın dibini çamurnan güzel ğene sıvıyoğ. u daşın altından ğaçmamağ üçün dēriye.” (OİVYA, 287)

“dubarā atıcığ ya, hemen dutuyo, yanındaki daşlardan bī küçüğ kulube yapıyo. kubbeyi çamurla güzēlce sıvıyo.” (OİVYA, 264)

“È şindi neyi begenmiler de toprağ koyüduğ. Çocuğları koyüduğ. Bēşige toprağ altlarına koyüduğ. Höllük. ālidih, gātiridih. Öllügüm bitidi, gālidim. Sennen istidim. Kele bīrez... Dee o kahtı kızım. O şeler kahtı kalmadı. Duvarları, duvarı suvidih. Men görmedim ya, ālmı çamıra da vurmadım.” (BTA, 239)

“Eviniz yıkılmış mıydı? yō üsdünü örtüydü üsdü üsdü. üsdünü örtüduğ. yeni batdağ şamurnan sıvıōñ duruyōla.” (LSA, 403)

“Ġarı, bu çamurnan sıvıyoruz,.” (EİMİVYA, 437)

“ğayınnalā da küpleri sıvālardı çamırınan.” (BİAİ, 721)

“gömmüyennē çölmeğ bölü basādığ. çamırınan sıvādığ dışındañ.” (AyVYA, 484)

“Hāci °Ömer bağladı. ē çamır ediyem suvamaga.” (BTA, 199)

“kenarlānı çamırla sıvarıs.” (MVYA, 441)

“Mağasus duvara çalma çamuru / Yağmur yār emākleriñ zay olur.” (SVTİAT, Tok. 159)

“O kazanlardan yıgardığ damın başına, çamır ederdim, suvardım.” (BTA, 265)

“ondan söru 'çamır sıvası bölö badına bilen youdu eveli 'yavrim.” (SVYA, 383)

“palçığ, çamurdi. bugün gitmişdim bizim dama, suvağ veridim. ēle palçığ eyağlirdim.” (VGHA V., 405)

“Sıvasız düvara çalmağ çamuru / Yāmir yağar emākleriñ zây olur.” (SVTİAT, Siv. 31)

“şey annelē, bubalā eşşekler ile çamır getirilēdi, sığa çamırı.” (IMA, 128)

“şey dolđurma derler üsd üsde āşları yıarlar duvarlara onu da çamuru harÇ yáparlar onna sıvarlar işde böle bu.” (LSA, 412)

“şu evlere bir avuç çamur çālmadı om beş araba toprak gettik getirivēdi gene toprāni hadi gidē nēde bulciñ ġār baķām sıva baķām ġār baķām om beş araba toprak u ġidā evi sıvadım hinci de ġāli nası durmiyin diyen ewlēnde nası durmiyim ben diyen üle” (ÇİYA, 790)

“tahta kapıysa çamurna suvuyu hava geçmemāğ için.” (MİA, 285)

“Yüce dā başında mangal ķomürü / Bir ev üçün telef etdim ömrümü / Mafasız duvara çaldım çamırı / Yāmur yağdı emeklerim zāy oldu.” (OAAD, Yoz. 148)

“Yüce dağ başında yağdım ķomürü / Mefasız niye verdin ömrü / Suvasız duvara çaldım çamırı / Suva dutmaş emeklerim zāy oldu.” (OAAD, Yoz. 158)

8. Duvar yapımında kullanılan toprak.

“baK ufacıK daşınan nası örmüş çamırdān bu betōndan deyīl ó duvār” (BİYA, 470)

“bir buçuk metre duvar var. hep taş. içi de şıllaz dirik. şıllaz yani cıvık çamır.” (AkVYA, 478)

“çokdıK ördān da dört tārāfin' dāş duvār ördülēr. üsdüne dirēk. toPrāklādīķ. kōylü toplānır toPrāklārdī. ġış ġeldi mi āķār üsdü lō'nan lō'lārdīķ. hī. dāş duvārī çāmırınān. ħa çāmırınān örüyōķ. (...) ħē üsūd'n de çālīlālār toprāklallār.” (OİAVSV, 811)

“men iki onın evını yığdım gidērdı o çamırı siz bilmezsiz nedi beyle eyaxlar dīle çamırı dedīğim çamırı duvar bıraxardīle duvar bıraxardīle çamırnen bēle çamırnen bıraxardīle (...) tendır evı de nicedile kerpişle yapıdīle be çamırnañ” (VKA, 237)

“mercımeħ ekērdıx onnan sora zengin oldıx wallah qabaxta çox zilletlıx çehtıx demirem çamırı eyaxlardı duvar qoyardılar bi tene usta olardı o duvarı o çamırların içinnen zenginıx qazandı” (VKA, 240)

“onu da onnan soña ufaK işelerinen saKsılarınan bōne yapādıK etrāfını, bōne çamırınan duvar gibi, ortası Tabi bōne açıK galırdı” (AKHMA, 284)

“şindi yapmıoz artık da esKiden toprakdan ġalıp dōkēdik. yeni yapannā şimdi tūla getirīolā artık. onun ġalıbı var, on iki tāne kerpiş alır, gözü vā tātadan çaķālā, çamırı samanna suylan ġārāsın toprayı. çamur çok ġarıyusun ya beş aldı on kişi toplanırsın. hemen u ġalıbın üzerine çamırı ġoyāsın, malayla sıvalāla böle düzgün olarak, unu ġaldırısn, uburu de ġaldırı unu ubur tarava. (...) içine beton girmese bu tūla hiş dayanmayo havaya, suya. kendinden erīp gidio. u da bi toprak işde, fağat beton tutuo işde unu.” (BİAİ, 551)

“Usdula_ bi gurub gelile_miş; daşı gı_ceg olan usdu ayrı, çamırı ga_ceg olan usdu ayrı, daşı duvara ye_leşdi_ceg olan usdu ayrı olu_muş.” (AAVS, 41)

9. Kerpiç, tuğla yapımında kullanılan toprak.

“Bêle édidim, bîr de çîhadidim, koyüdum, bîr de gâlidim, sıtıldan çamır_aparidim töküdüüm_orya. İşte bêle dee ne var? – O çamırı nava dönderidiyiz?” (BTA, 295)

“bi usTanın yanında kerpiç dökellerdi. çamur_édellerdi.” (VGHA Bit., 598)

“biz kiremüt yapduk. çamurdan hamuru ayāmız_inan çamuru yaparduk. (...) onuñ tūlasını ben yapdım. ēgidip şoraya toprağ_ğoruz. harman derüz oraya.” (KasVYA, 933)

“Çamır yapıdılar, özlerinnen barabar kârpîç kâsidim.” (BTA, 197)

“çamurdan pirketler var_idi.” (SİYA, 276)

“çimento yoh bi şey yoh, onun üzerine de çamurdan kerpiçleri gôyárağ duvar yâpmışla ev yâpmışla açları dikmişler.” (LSA, 425)

“ē kârpîci çamır_édidi babamgını.” (BTA, 197)

“fırın tūlanan yapılma, tūla çamırnan yapılma. altı da toPrağ sıvalı.” (BİA, 534)

“herkeSiñ malı ödö göldö gara çamırın_ichindi bölö belenirdi su göllenir, su hêş kesilmezdi. (...) hinci onö saman gatiyon_ichine, gariyon çamırına kēpiş kesiyon. o kēPicinen ev_oluyō. (...) onö gıyınā çekiyölā oreya samannan onö çamırā gariyölā.” (SVYA, 387)

“kēpişTen yere ılğınlı’Ta kēpiş kesilirdi. galıPları varıdı, saman çamır sen dizin gadan deşmiden su çıkādı.” (SVYA, 407)

“kērpice önce çamuru gariyolar güzel samannaca. (...) çamurdan oluyō hē. çamura saman gatiyolar şöle.” (ÇİVYA, 283)

“Kârpîci koyüduğ, orda kârpîç çamır ha. Onu koyüduğ koyūna gididiğ. Koyūnnan gâlidigh saman çekidiğ. Töküydüğ bı göle, çamır_édidi erkekler.” (BTA, 219)

“(KERPİÇ KESİMİ) (...) gemiye, çamur guyacāz_ona, ona çamur guyarız.” (AİA, 199)

“(KERPİÇ YAPIMI) (...) e çamırı çînerlerdi, kûrēnen gararlardı.” (AİA, 209)

“mûhre toprağdan yapılır. eskiden kerpiç kesmezdiler. o çamuri çîgnardılar çîgnardılar, serTTeşirdi. onnan sora duvar yapılacağ. ona mûhre diyerdiler.” (VGHA V., 370)

“o çamur, toprānı gariyōñ. toprāyla samanı garişdiriyōñ. temiz toprağ, daş fazla, içindeki fazla daş olmasın, tamam. nasıl toprağ_olursa olsun. şimdi bir_de böyle toprağ var sıva_üçün yani kerpiç üçün olan toprağ hangi toprağ. içinde taş olmasın oluyor. samanla toprā garişdiriyōñ su_y_unan adam akıllı, gariyōñ harç garar gibi.” (TİVYA, 358)

“o zaman evle çamır çeşmenin okılın xestexenenin orda su olırdı qızla su çekérdile kerpiç kesérdiler” (VKA, 379)

“oni keserdih kerpiç biçimi yapardıh. onnen evlei yapardıh. çamurnan yapardıh. çamurdan onnan. çoĥ da sıcaĥ olur. ġışın sıcaĥ olur. yazın da serin olur. çoĥ saġlıĥlı olúr. è geçímimiz de éleydi yanè. üzerine āġaç atardıh. āġaçden topraĥ atardıh éleydi.” (VGHA V., 479)

“onnan sora iki bin, üç bin tene evine göre kerpiç tökerdi. çamurdan yapardi, üzerine de beş tene, altı tene o āġaçlara döşeme diyellerdi. döşemeyi atardi. martekleri atardi üzerine. çamuri, püşürük diyerdik. çamura da püşürük. sırtımızdan daşırdih, vurardıh. çıĥardıh.” (VGHA Bit., 644)

“onnan sora işde yas ki geldi, kövün ān kenerinde bize bir ē, güelek diyeller çamurdan yabili, çamurda, çamuru yumriliyeller de oni günāşde ġurudiyeller, oninen sora Duār öriyeller, / güvelek.” (TAA, Burs.139)

“şinni bız_oturan evlere ben tuladan yabmışidim şe^y kalideli, onnari heb_abū, çamurda yapılmıġ di^e bālamışdiler, alçaĥlayıb.” (TAA, Burs. 185)

“şindi yapmıoz artık da esKiden toprakdan ġalıp dökēdik. yeni yapannā şimdi tūla getiriolā artık. onun kalıbı var, on_iki tane kerpiş_alır, gözü vā tātadan çakālā, çamırı samanna suylan ġarāsın toprayı. çamur çoĶ ġarıyusun ya beş_aldı on kişi toplanırsın. hemen_u kalıbın_üzerine çamırı ġoyāsın, malayla sıvalāla bōle düzgün_olarak, unu kaldırsın, uburu de kaldırı unu ubur tarava. (...) içine beton girmese bu tūla hiş dayanmayo havaya, suya. kendinden erip gidiō, u da bi topraĶ_ışde, faġat beton tutuō işde unu.” (BİAİ, 551)

“üsdünü kērpici vardı çamırdan kesērdik içine samān Katādık óndān sona āynı toprākdan ölyō gine kērpici bāĶ ġōryoñuz kērpici bināyı” (BİYA, 471)

“yane yoġırmış, çamurını, çamurını koĥılamış, kelpici kesmiş.” (UMA, 221)

10. İnsanların üzerine veya başka nesnelere bulaşmış ıslak toprak.

“ā ġeliniñ_avlısı da ġoyun yatā / çamır_ólmuş ā ġeliniñ_etā” (KahVYA, 210)

“ama tanınmayacak şekile yüzlerimizi boyarız, elbiseleri ĥani esgi elbiseler mesela tarlada ġiydümüz yırtık elbiseler, ayaklarda bi ġariş çamur.” (TYAII, 376)

“Atı sıyrıyo, baqıyo atın nallarına hiç çamur dāymāmiş.” (ADÜM I, Bal. 8)

“ayamızda çariġ_da yeñi_dēl. ġoceli çariġ. çakdur çakdur, üsTümüz bütün çamır olūyo.” (KüVYA, 215)

“böyle ceP mendili ipek mendilnen böyle o gün löbeTci subay ya_uT biñbaşdır ya_uT yüzbaşdır ya_uT üsteymendir. cumartesi gün konturol eder atı böyle, ipeK mendilnen. bi çiy yaPdı mı seniñ at, zopaniñ neresini yēcēñ belli di_il. siliyu böyle baқыu yāni u mendilnen. tırnaKlarınıñ altına baқыu. çamur var mı diye.” (BİA, 443)

“bu Allah’ını yaddetdi ğayıhdan tüşdü çırpına çırpına sudan çıhdı kanara üsdü başı su çamır zığ oldu.” (AKD, 287)

“cēzāsı da nedir? üzeriñe çamır aTmağ, suya aTmaK veyauT ayriyeten para cēzāsı vērmeK.” (AVOİA2, Ada. 308)

“çocuğ dolanıb da gólü, óñúnde duran gólü dolanıncaya ğadar o çocuğ her yannı çamıra... aklı kesmiş soFtaniñ. hā! demiş. ordan oğlum nöldüñ demişimiş. çamıllanmış, hulları gólü dolanıb da gelincēye ğadar beklemiş” (SVMSVBYA, 297)

“Ekmeğden-mi ğağdıñ elleriñ hamır / Yayladan-mi ğeliyoñ gollarıñ çamır” (OAAĐ, Niğ. 31)

“ēle esbab yığılıb, yıha yıha bitmī, bēş ceriğan su getirdim kambağa yēTmī, çamur çılhan lekesi nediremse ğēTmī, yēKmal kumlugundaki poraKnan böyümüşüñ.” (VGHA V., 563)

“elimizi atardıñ, üsdün gözín çamur, tarlada yatardın.” (VGHA V., 534)

“gece dırnağ kesmesi aha baK hele, hep çamur ellerim. kesemezsin, göremezsin. kesülür diye di_yler.” (GİVYA, 453)

“ğendine fazlaysa satarsın çamırını yīkarız bol su tencēreye atarız içine bir tuz vururuz ama odun haşlarız bárabár onu yeriz” (AnaVYA, 139)

“ğırğ gün olmiş demiş oğlum tarlaya suyi vur fehlana üş_gün üş gece su ğetsin demiş. vurдум demiş, baba demiş, bin_de sür içinde bağam binmiş sürmiş bağmış_ki eyáhlarına çamur bulaşmış” (EYAD1, 145)

““ğit bak ki kaṛa topṛak aç’ıl’di mi?” ğitdi bakdi ki, kaṛa topṛak ‘aç’ıl’di ve eyaïne topṛak, ç’a°muṛ bolaşturdi, ğeturdi Nu aleyisselame.” (RİA, 280)

“Goyma oğlun gele, buraları çamır eyliye.” (KİA, I. 293)

“ikinci sefer atın eyağı hēç çamura bile toğanmaz ğelür, elini sürter bağar_ki hēç bi yerinde çamur yoğ” (EYAD1, 145)

“işde böyle dayı bağ_ūraşiyóz, kóylüyüz. tā pişe köy hağğında. mayıs, çamur_üsdümüz.” (KrbVYA, 444)

“İşde koyınların dırnakları héç birinde bi dirhem désen bilene çammır yoĥ hepsı tertemiz buyır” démiş.” (AMAVK, 347)

“Kışın giderdih, çıkarırdih, orda leĝene Koyardıh. çamuri ıslanırdi. yıhardih. leĝennen alırdih içeriye. oni éle içi çeviznen yiyerdih.” (VGHA V., 352)

“o da çamur_oynuyom diy. eliñi_ney çamur_eTmişñ yavrum, dedim.” (ÇOİVYA, 161)

“o sırada yüzüñguyulu ĝapanmıssıñ. elim yüzüm çamır_olmuş.” (AkVYA, 454)

“o zaman diyó k'_işde ĝapısına vardım ĝapısı çamır. odasına vardım ā' eller ĥamır.” (OİAVSV, 665)

“odasına vardım çuvalı çamır, ĝaşları kıara gözleri kömür, / odasına vardım çuvalı çamır, kıaşları kıara gözleri kömür,” (SerA, 178)

““Oĝlım iki yüz heyvanlıĥ bi koyın sürırsı aldım yarın onnarı kıarşı daĝa yaymaya ĝötır, ancaĥ dönışde héç birinin dırnaĝında bir dirhem bilene çamur olmasın anlaşıldı mı?” démiş.” (AMAVK, 347)

“önúklerimiz çamur oludu hep.” (AYBAĞ, 100)

“O'lan varıp ĝáliyo, atası atın ayaĝını qaldırıp nallara baqıyo, biraz çamur ĝöriyo.” (ADÜM I, Bal. 8)

“sabanı, çamurunu sıyırdūmuz şeye çöröz derdūk. úvendereniñ ucunda çöröz vardu. onnan sıyıruduk çamuru.” (KasVYA, 955)

“şunnā dı çamırlıydı yucan dı ölü dōruycān.” (EİMA, 900)

“tā ayāmdan boynuma ĝadā bütün āķam çamur olūyo.” (KüVYA, 185)

“u ziyā yılmaz fuatın formaları yazın çamur_oldu böle terden yalāva sāsı da kıumdu u zaman çamur_oldu ūraşıyūlar atamıyūlar yani başa baş bir maç_oldu” (YİYA, 476)

“úlán ĝórdūñ mü yapıd'mız_işi dedi şindi adam köpā' ĝuvalamıya durd'_amma köpek eti sürüdū et çamır_oldū toz topraĝ_içinde ĝāldı.” (OİAVSV, 531)

“(Yer elması) ordan işē eTcēsiñ, çamırı arınmayō, sepediñ_içini ĝadcāsiñ. suyuñ_içinde haldur huldur bi şēlē etcēsiñ ona, sepediñ_içinde.” (İİBİA, 475)

“yer fıstıĝını ekēriz az yūksek olur o ondan sonra tekrar ĝazmayla sókersin tarlandan tekrar yīķarsın çamuruñu dama atarsın, orda ĝurutursun” (AnaVYA, 138)

“yirmi ĝún diyarbakır gibi çamuruñ içinde ayak yalıñ āşĝerliK yapıdım. yirmi iki ĝún ĝışın onuñcu ayın yirmisi ayaĝımızın yalıñ içeriye ĝirdiK, çamurlan nereye ĝiriyon neyle yıķañ

ayağını bidonnarla su gelmiş (...) ayağımızda çamurlan laylon yıkayacān (...) siliverdiñ ayağımın çamırını (...) o çamırı ne yapım yatdıK.” (AnaVYA, 209)

ókúz ókúzüñ boynuzunda çamır görmeli!

Bir kavga ihtimali varsa öncesinde rakibi korkutacak emarelerle gözdağı verilmeli anlamında bir atasözü.

“ne demiş atalar: ókúz ókúzüñ boynuzunda çamır görmeli! / / tosun ğüleşiye, bāzı o, birbiriynen ğırışacaı zaman, birbirine ğızdıı zaman, boynuzu yere sürter. / boynuzuynan topraK deşerdi. boynuzları çamır olurdu.” (AVOİA2, Osm. 385)

11. Meşe palamudunun ateşte pişirilmek üzere gömüldüğü toprak.

“MC: balamanı yemiyor muydunuz ekmeğini yanında bişirip de? EB: yoh. MC: şeyi olur ya pelidin? EB: ğilik, ğilik sening dediğing. ğilini yerdik. ğilini ataşa dökerdik, ataşa vurusunğ vurma dē_ël, gömüverising kömüre. İP: ak çamırda eyi oluru. EB: denğ gelen çamıra gömülürdü o.” (AİÖKYA, 636)

12. Suyla karıştırılmış, krem gibi sürülebilir kıvamda olmak.

“Alimin qınasını çamur ettilä.” (ADÜM I, Bal. 113)

“Bey babam evi şen olsun, / Ben ğediyim ğardaş yerlerim el olsun. / Ğınamı yaħdılar çamur etdiler, / Anasuz, babasuz gelin etdiler.” (EVYA, 319)

“çamırını deli olca’lā ya. çamırını nor_ediyou, noru da çoK ğüzē oluyō. kō’mayō kō’mayō da edimicen heralıda bundan sōna.” (İİBİA, 695)

“elimiñ ğınasını çamır_itdiler / ğözümüñ sürmesini kōmür itdiler” (AkVYA, 753)

“ğınayı ezdiler / çamur etdüler” (TİVYA, 263)

“Halebe, ben de kaħtım baħtımki bir misafir odamız yok, ğınayı çamur yapıp sabunnan ğüzel bir oda yaptım.” (DAğ., 191)

“Nişasta Yapımı (...) bōle tezekli gibi oluyō ya çamırlı bōle eziyiñ eziyiñ, orda un_olyō ğāri ezdikTen keri / onu her zaman...” (MA, 850)

“şindi ortacına bi parā ğölļar kēnerine yākaļļā, ěmme bizim_ānımızda sürellerdi, çamır yūñurur gibi sürellē.” (AVYA, 258)

“topan peynir_alı gelidik, açık dı çamır peyni alıdın_anam. südlen bi çencire üüdūdün ğāri ona. peyni çamırınnan. bi kilo, iki kilo peynir_alıdık. ğalbalıkdık ğāri beş dene ğız ya. bōle kesēdin kesēdin ğāri yicek ğadā. eliñi alıyōsuñ yiyosuñ ya. ōle kesēdin, bōle ğoca çenciremiz vādın. peyni ğatādın, peyni çamırı onnan bi üüdūdün.” (İİBİA, 708)

13. Ateşi düşürmek için tedavi maksatlı kullanılan beyaz renkli toprak.

“ğocağarılā bōle bōle bi de ġapa ġorlārmışdı. aķ toprak ġorlārmış annına, aķ toprak çamır yāni bōle souķ suynan ġarālā bōle, annına ġonacak çocuun hateşini āsın gibisine.” (BĪĀĪ, 737, 738)

14. İnşaat vs. için malzeme olarak kullanılmak üzere harç halindeki toprak.

“adam bu işlere, çok işlere sālām yapardı. çamurnan iş yapsın, çamırı beyenmedi mi çalāşmaz yāni.” (İİBĪĀ, 518)

“adam bu işlere, çok işlere sālām yapardı. çamurnan iş yapsın, çamırı beyenmedi mi çalāşmaz yāni.” (İİBĪĀ, 518)

“Anam çoġ can çürüttü ā. Çamır_édidi. Tendürlük vurdu. İneK damı vurdu.” (BTA, 217)

“bizi kōş vardı bi daşladan çevirmişlē de üsdünü çamır yatırTmışlē da onun ‘üscēzinde siper_olduk.” (AĪKĪVYA, 249)

“dedemiġ_adinā ‘ġaribey sülēman dēlerimiş de burdan demiş, o du sēgi sıvıcek, o ‘çamır ‘teSkiresi vādır ‘çamır çekēlē. o teskēreye bureye getirceK_ēmmi ‘nası getircek bi akıl düşünmüş bu.” (SVYA, 485)

“herif axşama qader çamır yapıyōrdi axşam da diyērdi allah bereket versın yirmi beş qurış qazandım” (VKA, 401)

“idmanı buymuş bizim bu pehlivanın artık bu şōle kövün öbür tarafında eskiden Kānı arabalarının toprak altı yedi araba toprak bunu çamır yaparmış tam bir hafta on gün ordan oraya çamırı idman” (BĪYA, 329)

“Rehmetli çamır daşır bacalara ġapıdan Hemit dayı.” (KĪĀ, K. 176)

“-şindi nēy diyéciler ki dīcēk şindi. -şimdi bu çamır vid_anne dī. -hā. -pazar yanı hafda_ içinde yátirīñ dī.” (KahVYA, 449)

“topra’lā dövdüm, çamır ġardım. iki ġarı ġavġı yapı yapı işlādiK.” (GBAA, Ayd. 92)

“uşaķlar şōle çamır, alıP da yoķarıya tekneynen çıkma derecesine gelince kendim yapacām.” (AĪĀ, 280)

Teknede hamur / Arabada çamur / Ver allahım yağmur

Teknede hamur / Arabada çamur / Ver allahım yağmur (AĪAD), Teknede hamur / Arabada çamur / Ver Allahım yağmur (AĪAD)

Yağmur duası.

“Teknede hamur / Arabada çamur / Ver allahım yağmur.” (AĪAD, Bo. 169)

“Teknede hamur / Arabada çamur / Ver Allahım yağmur.” (AĪAD, Bo. 171)

15. Dam yapımında kullanılan toprak.

“arımbağ bağ döşemeleri dam_üsdüne döşemeleri düzersen, aralarını Toldurursan çamurnan, vesayirnen.” (VGHA V., 562)

“bir gün önceden çamuru katıylardı. güzel berkleşiydi kerpiç bina üstüne de tahtayı atıp süük edip çamurluydu.” (MİA, 282)

“Çamır bilidiğ. Çamırı suviyannan sora bîr de kazanları kurüduğ. Bulgul kaynadidiğ.” (BTA, 207)

“Dama torpağ daşidiğ. Çamır bilidiğ. Kağıdığ bîr de damı suviyannan sora, kurüydu.” (BTA, 206)

“esKiden temeli şeynen yapıdığ. toprağdan yapıdığ. Taşnan, toprağnan. (...) damı büşürüK, vurardığ çamurdan. evel kâmiş atardılar. kâmişin_üzerine büşürüK toprağ yanê çamur yapardığ. ona büşürük. büşürük atdığdan sora suva yapardılar. onnan sora suvardılar.” (VGHA V., 520)

“getiri dama atar. kôtu tavanâya da şöle çamır yatırdıydığ, oraya ğız düşer, yeter. orda zabâcana çamırın üstünde yatar.” (KırVYA, 302)

“sap sap. az işde, bişirig dërig şöle çamır tobra.” (KırıkİA, 236)

“tavan şegli beton felan yog. şöle tağdayı döşediler çatınıñ şîene, üsdüne biz şîeg dërig çamırdan addılar, öle. şindi yapılmîe teşebbüs edîöler daha da yapamîolar.” (KırıkİA, 230)

“Taş, taş, çamur... o zaman çimontoynan felân şey yokdu yâni, harşnan marşnan yapım...” (EİMİVYA, 446)

“Toprak, ağaç döşeniyor. Tâtayla çakılıyor, üzerine çam'rla şeyi karıştırıyorlar, samanı karıştırıyorlar, sıv'yollar.” (EİMİVYA, 446)

“U çıtaynan gine o bulğurlamanıñ altına, üsdüne tâta döşenir, çamurnan sıvanır, altından da ayrıyetten bi çıta çakılır da öle şe_eder yâni... Başğa tüllü tutmaz tâtayı, çamur.” (EİMİVYA, 446)

16. Ev, bina yapımında kullanılan harç haline getirilmiş toprak.

“çimento, demir memir_olmayınca her tarafı aaşdan, çamurdan_öyle yapma.” (KrbVYA, 625)

“ev yapTım böle çamır çekdim çamırnan yapadığ_eveli evlerē. kerpicinen bölē, çamırınāğ.” (EİMA, 726)

“evimizi toprakTan yapardık çamırdan toprağı gatardıK içine bir su dókerdiK Karıştırırız ustular da duvarı yapalladı getirir toprağı harç olarak onuñ içine dókellerdi. şu toprak evi bubamın aşşā yôkarı yüz senelik vardır (...) o zaman içi dışı

hēr Taraf çamırdan olurdu çımanto yeni çıkdı esğiden çamırdan yapalladı. (...) o harçların üzerine mertek üzerine toprak dutmak için onnarı ellişer altmışar santim genişliğinde döşeriz üzerine o gargıdan döşeriz onuñ üzerine de çamların pürlerini dökülen kuru yanı toplar onu sêreriz onuñ üzerine toprağı sererdiK, temizlerdiK.”

(AnaVYA, 170)

“Hindi êve gâliP, anam çamır_atî. Bîr kullüg_özözmüze vurubug. Yuvamız yog_oturmaga. Ėm üstünde kârpîÇ, ağaçlarına baglî. Anam kârpîç vērî, men de çamır_atiyam.” (BTA, 199)

“iki ayleyi bir_eve vêrdiler. bir_oda, çamur_evleri, toprağ_altı, toprağdur, içi toprağ.” (TAA, Antl. 64)

“kúmesi yapıydım çamır_ınan daşdan / çıkıp baķamadım ki ġar_ınan ġışdan / hepisini ġótürmüş hem de biliçten / n_ettin tavıķlarımı zalım boz tilki” (AkVYA, 413)

“o zaman evlerımız eski evidiler çamırdanidiler” (VKA, 209)

“O_ġünükü aşdım sizin ġapını / Yapıñızı ġördüm çamurdan hēy” (DİAT, İğ. Ay. 137)

“-sen bî aha şurdâ dedemiñ evler var, o evlere bi ġitsen. hep bākıdan şeyler ġâmişden. tavannar ġâmişden hâsılı toprağ her yeri.- toprağ. (...) -yâmur yâdın mıydı çamurdu, ay yımışâinci tutar mî? patır patır patır dökülürdü.” (LSA, 321)

“sora bîr ev yabdi vêrdî, âllî, bin doħuz_üz_elli üçünci yılı, ebêle iki ġöz_ev yaptı, çamurdan, yoħarıda şey ağaçlar.” (TAA, Antl. 56)

“şimdi benim_evim çamurdan yapılmadır. suvası, içersi çamur. duvarlar kerpiç. üsdi döşeme. üsdi torpağ, üsdi çati.” (VGHA V., 548)

17. Çömlek yapımında kullanılan toprak.

“çamırdan ne çömlek yapıyo. (...) undan sonâcîm çamırdan çölmek yapardıK. ġoyun yapardıK. aşşâ okuluñ yanıñde özlü çamır vâdır.” (EİMA, 606)

“(Çömlek nasıl yapılır anlatır mısınız?) böyle ġalıbı va onuñ. döneş diriz döneci va dönêr çark gibi. unuñ_üsdüne ġalıbı ġoruz. âciķ çamurunu yassıldırız böyle şeysînen düzeldiriz. (...) iki türlü toprak ġatarıS. birini bi yerden birini bi yerden o da olacaK gibi olacaķ topra_ı. olmîcâķ toprak de_ıl. mēselâ bu yirlerdeki topraklardan de_ıl. x: ġızıl dedîmiz ġırmızı ayrı topra_ı var ġız.. top top_ölur_u topaķ topaķ. (...) o ġoyu suyu toprāñ_içine ġoyarıS. (...) ancaK_işde ġızılları ġarışdırıvrâyoru şeyinen, miKserinen. (...) şindi toprak va ġösteriris sa_a orda. ôle olmayınca annıyamassın. **MY**: o ġırmızı toprakları ġurumayınca êrimez. ġurudurüz. çuvallara ġuyarız yıġarız.” (EİMA, 530)

“dā güccüne çölmek dellerdī, hā, göveç çencere yapallardī. hep onda yerdik, yemeği, isde öle. toprāk toprağı dövellerdi, ufadıllardı, elellerdi elekdēn. çamır edellerdī, yuñurullardı çīnellerdī, onlar çarkları var onların.” (KĪAVAAAY, 507)

“ğandıK vardı, çamurdan ğandıK. çölmeK de diyardik, ğandıK de.” (VGHA V., 527)

“haṭ , çamurdan yapılan tencereler var ya, çölmeKdir.” (VGHA V., 408)

“inan ol ha bēle nehre diyardıle çamırdanıdı indı ki çölmehler var onnar kiminidi iki adam bēle aparırdı getirērdı” (VKA, 375)

“Kıratezen çamur yapıli, çölmeKler gibi. onda Kırut ezidih bi zamanlar.” (VGHA V., 336)

“Ne çömllekler yapıdık? Çok zor hinci añnatmānan olmaz. Çamurla olur.” (EİMİVYA, 420)

“Toprānı dālardan getiriz, eleriz. Elekten eleriz. Sarısından da wā, yeşilinden de wā. Onnarı elekden eleriz. Bi de ğızıl, bi de başğası wā. Onnāñ biri birine hall eder ğarışdırırız, çamur yaparız, özleşdiririz. Onnāñ yaparız. Bu çömlēñ emē çok, çok.” (EİMİVYA, 420)

18. Yapılardaki, nesnelerdeki delikleri tıkamak için kullanılan toprak.

“bir kuş uçarkan, kalbırı demiş, yoncalarla ve çamırlarla dıkayın deliklerini o zāman götürün suyu demiş.” (KüVYA, 197)

“o da parayı yeme’ bāda’ ları olıdu eskiden topraKdan, onuñ içine ğa’ mış, güzāce āzına sarmış. şu binālara yapākan bi iskēle ğurmak için delik bırakılādı. o deliñ içine ğa’ mış, güzāce çamırlan āzına kapa’ mış, kireşlemiş.” (İİBİA, 456)

19. Sobanın altına serilen toprak.

“he gücücüK kötü kötü zoba ğururlardı eveli. altına çamırlan şı iderleri öle ğorlardı kötü kötü zobaları.” (EİMA, 588)

20. İnsanın yaratılmasında kullanıldığına inanılan toprak.

“allāh ütālā demiş ki dünyaya getirdigden sōna çamurdan yapıdın sōna allāh ütālā demiş ki bu mābedi yapı demiş, o mābedi yapmış.” (NMVBİA, 354)

“bunnar adem’i yaradı allah getirin dedi, emretti. adam gibi çamırdan yapıdılar kóstüler afedersin, buna ruh verildi.” (AnaVYA, 229)

“dā balçık çamuru ya sonā o çamır da yıldı. meleykeler sen kimsiñ didi. ādemim. neden yaratıldıñ. toprağtan didi.” (AkVYA, 682)

“hanĩ cénáb_áḷla bizi çámırdan yarátmış yá (...) o bir çámır dèmiş. biş çámıra sèjde èdermişk dèmiş cénáb-ı allāāma.āsi gèlmiş.” (KahVYa, 473)

21. Değersizlik ifadesi olarak topraktan yaratılmış olmaya atıf.

“bir millet vardır da sâde çamurdan / bir dā vardır da yarı altın yarı demirden” (KırVYA, 326)

“Çami çama çatarım / Çama ḳurşun atarım / Sizi kimi kızları / Ben çamurdan yaparım” (AAAD, 142)

“İşde esgiden ğız dediñ bi topağ çámır dèllerdi ével çámır mı dèrdi sèslenemezdiğ ananın babanın ğarşısına çihamazdığ biz.” (KahVYa, 502)

22. Yiyecek saklanan çömlek, küp benzeri kapların, fırın vs. yapıların ağzını kapatmak için kullanılan toprak.

“āzına da şöle iderik yaprak ğoruğ yaprāh_üsdüne de bi çapırt çapırtın_üsdüne de ğözelceneciğime şiyi ğoruğ şu ne diller ğı çamırı dönderivirig ğuma. heye bişi olmaz. ğışın yirik.” (NMVBİA, 437)

“āzını çámır ğoyan çámır ğoyar kepek ğoyan kepek ğor heye. suyunu alıyor. toprağ da alır kepek de alır suyunu.” (NMVBİA, 419)

“çamurlā orda vā ya ğāri, hemen ğapaTTıK.” (MA, 1194)

“onnan sora bũ şey ği çihdi sa^ed hōkūmetinnen, o küzeleri ustaluğĩ daa ğahdi de, vedreler çihdi, başha başha ğoalar çihdiler. /// oronn_üsdüne bi iki tene ğoroğ, çamur, daş, bişe na olsa or'ya ğapadurd...” (TAA, Antl. 77)

“yā u kendi āleminde bişiyō urda hawa da āmiyō içerde fırının_āzı ḳapalı sıviyō bōle çamurla” (ÇİYA, 508)

23. Tandır yapımında kullanılan toprak.

“altında atèş dolu, o atèş, onú yüzünü bişürüyo, o altını de tandır bişiriyè, altını tandır bişiriyō, ò şey, işde òle ğuy gibi bişā, tıhadan yapıyos, tıhadan, çamurdan. çamura tıha diyos tıha. èy ħarş çámur_oliyè, tıha diyos. o do böyüñ tandır yapıyon bōle. onnon soro o tanduri de gömüyēn yere” (TAA, Man. 275)

“çamuri ğetirdi, dağdan. èyi çamur, tendir çamuri ğetirirdik. çığniyirdiğ. çığniyirdiğ yerini èşiyirdik. ona bi kere bad vèrirdi, tendiri yapirdiğ.” (VGHA Bit., 580)

“diyiyem āskiden tendir var idi. çamurnan tendir birağardığ.” (VGHA V., 444)

“tandır yapmışım, çok ğızım yapmışım. satmışım, onun çamurını yapmışım.” (TYAII, 284)

“tandırı çamurdan yapıyordular. çamuri yoğuridılar, yoğuridılar. hem de eyahnan da çiğniydılar.” (VGHA V., 518)

“tandiri, tandir şimdi bu dağda, bu dağda bi toprağ vāidi, bu cèrmikde bizim burada da vardi, cèrmikde. o toprağı gididile getirile, onu ça’mur é’dirle. onu çiğniyidile.” (VGHA V., 479)

“tendir yapardıx çamırdan yox her çamırdan yapılmaz başqa çamırdan yapılar çamır deyil qum atérix çamır eyaxlêrdıx eyaxlêrix eyaxlarımıznan eyaxlêrix onna sora tendir yapêrix” (VKA, 428)

“tendir yapmişler herkesin meseğ çamırdan meseğ benim xanımm yapêrdi paraynen köylilere yapêrdi o çamırı çiğnardi çamırı çiğnardi çamırı 'eyni bêle yerışêrdi çamur” (VKA, 352)

“tendir yapmişler herkesin meseğ çamırdan meseğ benim xanımm yapêrdi paraynen köylilere yapêrdi o çamırı çiğnardi çamırı çiğnardi çamırı 'eyni bêle yerışêrdi çamur” (VKA, 352)

“tendirı de gendımız bıraxardıx çamır ayaxlardıx bêle tendirin çamırını eyaxlardıx getirirdıx bıraxardıx içinde qurıyardi bêle” (VKA, 235)

“tendirı de hazır alêrdıx tendiri yapan olan qarı da varidi yapêrdi paraynan gelêrdi yapêrdi özımız qoyêrdıx çamırını gidêrdıx arebaynan getirêrdıx” (VKA, 211)

“yêri Kazardılar. onun toprağı özeldi. getirirdiğ. çamuruni yapardığ onun. benim âbem rahmetliğ âbem yapardi oni, yêri Kazardi. ondan sora o tendiri kendi elinen şey doğrardi onun içersine. geçi ğili. o geçiler ğıllarını keserdiler ufağ ufağ, makasnan. tökêrdiler o çamurun içersine. iyicene çiğnardılar. çamur hâzımını alırdi yani Kıvamını alırdi. o tândiri yapardi. tândirın alt tarafında bi kûle paca toprağı yarardi.” (VGHA V., 355)

24. Kötülük, kötü iş, kötü durum, kötü huylu kişi.

“bu adam hırsız mı hemen çārır ğızı vèriller imiş. / / şimdi de dāniyêler, seçiyêler. / mēmır çēmır dāniyêler. mēmır olsun diyêler. öyle vèriyêler şimdi de.” (AVOİA2, Osm. 384)

“gendiñi tedbir alacıyñ, çeke düzen alacıyñ, dineni duyacıyñ. böyññ lafını duyacıyñ. böyññ lafını duymassañ çamıra düşeñ.” (AkVYA, 711)

“saf gibi görünü bilmez çamırı / fırına giderken yollarā döker hamırı / allah aylesine virsiñ sabırı / niye aldıydım ki böyle hanımı / ğurudur ömrüñü hem de ğanıñı” (AkVYA, 474)

24.1. çamur at-

çamur at- (TYAD), çamur atmak (AĪASVŞÖ)

Bir kimseye iftira atmak.

“eğer_ ademin sülbünden gelen insanlar birbirine bu ğadar rekabet yapmasaydılar bu çelişkiler araya girip de millet, birbirine çamurlar atmazdı.” (TYAD, 143)

“iftıralar atılêrdi, bize çamurlar atêrdi” (AĪASVŞÖ, 323)

“onun_ için bazı kişiler çamur atıyorlar, alevinin kesTiyi yenilmiyor. alevi kızılbaştır. namazı yoĥ, abdesti yoĥ, biz bēnamaz, bēabdest değiliz.” (TYAD, 142)

24.2. çamura git-

Bozulur, ziyan olur anlamında bir ifade.

“ē atulu mu? dabanca kúflenü, çamura gider, bi şe oĥu. ābi öle işde.” (KrbVYA, 556)

24.3. hamır çamır

hamır çamır (ĪĪBĪA), bir şe'n ĥāmırı çamırı (OĪAVSV)

İyi kötü.

“idrar çıkarāmassın, sêrtelir orda ğarın_ ārisı yapā. işde onnara bi hamır çamır bi şeē yapādık, kapadīdık. faydası olurdu allah tarafından. hamır ama içine oT çöp ğatādık. şu oT eyi gelī dedilē mi onu koparī gidē ğatādık.” (ĪĪBĪA, 466)

“şindi bak şu şe'n ğamarasını ğapat. şindī bir şe'n ĥāmırı çamırı der. bunu annadīyim da genē dedi_ imiz ğadarīynan.” (OĪAVSV, 831)

24.4. hayatı çamıra yıktırıl-

Hayatı kararmak.

“húkümetlik oluyun, ğaraĝolluk, mahkemelik oluyun. hayat bitiyi. hayātın yāni çamıra yıktırılıy. o yüzden adam ħorķiy. bu ħóyün insanı yapıy. mahkemelik oluyun, ólúmlúk oluyun ólúmlúk.” (ÇA, İzmr. 323)

25. Yapışkanlık bakımından çamura benzetme.

“he, hindiki geçler, hani böyle geliyor, ĝonuşuyur, hani danışıyor. ondan sōna evet, hayır yapıyılar. amma bizim ĝünümüzde eyle yoūdu. çamır gibi yapışıp ĝalırdıñ.” (AkVYA, 751)

26. Sigara ağızlığı yapmakta kullanılan toprak.

“Bu galeyan derík, bu sıĝara şeylerine. Galeyan yaparmış çamurdan. satarmış, geçimini bunnan sağlarmış. Yanı sıĝara şeyi, emzik dediĝimiz şey var ya.” (ADVYA, 207)

“o galeyan yaptığı çamur var ya. dutduydu a beyle öğüne atıyo, cîrāng beyle hepsi de altın oluyo, mücizesi baḡ. Aldığı çamuru atıyo ortaya. (...) Böyle pençeliyo, galeyan yaptığı çamuru, Bismillah diyor” (ADVYA, 208)

27. Çamaşır yıkamakta kullanılan toprak.

“Gitdim çocim sen ğadaḡān o kile, ben. Burlā da ğarlārınan barabā gittim. Küçükdüm, sen gibidim. Ondan sora yüklendik mi bi teneke çamuru şu ğarşıkı mahalleden işte burlādan bizim elti de gitdidi. (...) Hinci evlēde sulā vā çamaşırları makinelere ateyoz. İlēden kûlēde sular olmadı zaman derelere gidiyoduḡ.” (KKA, 136)

“he, porahnan da yıḡamışılḡ. atardıḡ suya. porak he, bi de kil vardı. o kilin bēle bu ḡádá çamur_ēderdılḡ. bēle bēle çamurlardıḡ. getírilerdi daḡdan, oni atallardi.” (VGHA Bit., 591)

28. Renginin koyuluḡu bakımından çamura benzetme.

“benim_ev de yandı eltimin_ev de yandı tekrardan yaPdıK buraları tekrardan düzēTdıK bi gör evi nası oldu simsiyah çamur eşyalarım yanmadı yanmadı ama” (YİYA, 329)

“dēdi anne, árápler meni götúriler, her_árábın evi otuz ḡat. her áráp deliklere sali. ēle çamur kímín ḡara. o ḡádá evleri otuz ḡaT. çıḡ çıḡma bitmi.” (VGHA Bit., 619)

“ġazanımız kersenimiz yēkediK içini dışını dışını ġāpḡara çamur.” (MA, 1173)

29. Nemli, tavlı toprak.

“onu geçemessin dediler, diyo çanḡırı topraında. ḡasan pehlivan var, onu geçemessin. (...) yerden toprā aliyo dīyo, tavlı toprā. bōyle sıḡacan, çamur ḡāline. tavlı derler, yaḡ toprā. tavlı topraḡ, yāni şu toprā, tavlı topraḡ derler, yaḡ topraḡ yāni.” (ÇİVYA, 360)

30. Islaklıḡı alması için çocukların altına bağlanan özel bir çeşit toprak.

“yo topraḡ, topraḡ. nerde bez. bu yellerden topraḡ elerdúḡ, eleklernen. onnarı gorduḡ, muşamba yaparduḡ o çocūñ altı, beşñ altına. (...) kerbıci ġızdururduḡ. o ısıdurdu şu şeyi, toprā. (...) her yerini çamur_gibi olurdu çöcuḡların.” (ÇİVYA, 453)

31. Koyu renkli yaḡ toprak.

“efendi suya uzanınca ayaḡları çamura getmiş. (...) çocıḡı çeyhdüḡ_ordan çıḡartduḡ. efendim siyah bir çamur. beli sıyrılmış aşḡaḡı pantol.// siyah bir çamura bölünmüş, çıḡartduḡ.” (ErzuĬA2, 22)

32. Boya olarak kullanılan kırmızı renkli toprak.

“hıdrellez vurmasın dīne ókúzleriñ buynuzları aşu denen ğırmızı çamurnan boyanudu. ókúz çatlamasın dīne. hayvaniñ alnına da sürēle. aşu çamurunu suynan öyüb hayvaniñ buynuzlarına, alnına aşulanu. bu çamura sur çamuru delle. ğırmızı olu bu çamur. eyerlīmen bu çamur bulunmāsa ókúze onuñ yerine nal asallādın.” (KasVYA, 622)

33. Kıvam bakımından çamura benzetme.

“daşın yumşāna soók su göyallar. maǵdabı vurduǵcan çamur yapardı daşı, altında.” (OıVYA, 302)

“ikisi de sıcaǵı oldu mu çamur gibi oluveri, yumşacık olur, şurubu ğaynattıñ mı..” (MA, 962)

34. Divan yapımında kullanılan toprak.

“biz yine Kānepe diyidiǵ. divan diyidiǵ. divan da diyili, makaT da diyili. çamurdan da yaPmişil. a şimdi de divan var. ha bizim baǵçede. üstinde oturiyil.” (VGHA V., 360)

35. Çok sulu toprak.

“çoǵ şey olmuş. yani duru olmuş bi çamura dırçıl diyidiler.” (VGHA V., 515)

“eveli vaǵıtda, öküzle güdülüyömuş. güdülürke güdülürke, Öküzbatdıya bi Allahü teālādan bi çamır gēmiş, daǵdan çamır ēnmiş. çamırın içinde üş dene dört dene öküz batmış.” (IMA, 127)

36. Göl, akarsu, kuyu vb. su birikintilerinin zeminini kaplayan çok sulu toprak.

“Aǵşam yemehlerini yedihden sora, dedi ki bana bir su geti. ğarı elini atdı, su yoǵ. Getdi suyun dibinin çerkesini, çamurunu getirdi buna verdi.” (AKD, 37)

“beyle sulār çamurlār, ... derelere, suların içine öliler'mizı atêrdile' tîrenden” (TAA, Antl. 112)

“İsırganın şēsini ālmāǵı için ordā çamurlu suya girerler bōle” (BİYA, 287)

“işte bu sefer, senin akıntının ters gelmesinden, çamırın, kendin yorgunlūndan süngeri koparma hususlarında.” (MVYA, 439)

“taybi bu suların akıntısından dalgıçlık husūsunda basınç fazla yapıyur çamurlu yerlerde.” (MVYA, 439)

Teǵnede ǵamır / Guyuda çamır

Yaǵmur duası.

“Teǵnede ǵamır / Guyuda çamır / (...) / Teǵnede ǵamır / Guyuda çamır” (OAAD, Niğ. 33)

37. Islanıp bulaşır duruma gelmiş toprak.

“bõle ğurt bellēni yuvũ yapıyõ, çamur getiriyo geliyo, ğurt zarar veryo meyvaya.” (MA, 931)

“çamur_mu diyor, ne_diyor.” (SİYA, 465)

“elimîñ ğınasın kömür_üstüne / ğözümün sürmesin kömür_üstüne / elimîñ ğınasın çamır_üsdüne / burçağ tarlasına gelin giderik” (KırVYA, 416)

“gitti biraz da gitti baxtı üş tene êrkey orda êle de o şe çamurlari ee yêlle êle yêlle êle yêlle êle surfa dedi qardaş gelin buriye geldile oriye dedi bax açıl surfam bükül surfam her zattan dizil surfam” (VKA, 202)

“Kuyi Kazardım, ağaşna üsdini örterdım. çamur da atardım.” (VGHA V., 380)

“neyse ordan birezim çamur_ali gendi tûpürügüne vuri.” (EYAD1, 125)

“o da çamur_oynuyom diy. eliñi_ney çamur_eTmişñ yavrum, dedim.” (ÇOİVYA, 161)

“Ondan sōna naylon kâdıla sarar, içine toprağ, çamur ğoyuyoñ tâbi böyle.” (AYBAĞ, 78)

37.1. ne akıllı belli ne deli belli ne çamur belli ne cıvıh belli

Ayırt etmesi zor anlamında atasözü.

“e şimdi ne akıllı belli ne deli belli ne çamur belli ne cıvıh belli orayı buriya katma eşkiki bizden çeğriyi onun katılacağı kalmadı.” (MİA, 341)

38. Küp yapımında kullanılan toprak.

“Çamırdan cara yapaflar şö'le işde onnan suy getridiK.” (HAA, 270)

“Ön da çamır küpü vurüdug_êle. Bêş_on_ölçeg_alıdı hâ. Çamırdan küp vurüdum.” (BTA, 246)

“ondan_sōra bî eski çamur çüpleri var. çamur çüplerine ayran ğordiler, tuzlardiler. (...) çamurluk suyunu deyişidiler.” (TYAII, 272)

“şindi, daşdan kübler var_ıdı bõle. daşdan_ıdı, çamurdan_ıdı. kübler...” (GÖVYA, 177)

39. Kova yapımında kullanılan toprak.

“bir ğaş kere daş atdım dedi, çamırdan ğovaları varıdı onnar ğırıldı dedi.” (AKD, 150)

“Bu ğarı su getirdiği yerde, bir gün biri daş atdı bu ğarının çamırdan ğovaları varıdı ğovaları ğırıldı.” (AKD, 149)

40. Tepsi yapımında kullanılan toprak.

“bileçi yap yāni beleçi_daşı diyolar yāni elde çamurdan bileci yaparduk.” (TYAII, 281)

“o_da çamurdan bileki_de var.” (TYAII, 276)

“ondan_sōra yōurdu Һamur ondan_sōra ateşler bōle şey_ćibi aynı tepsiler_ćibi Һamurdan bileci derduķ olara esciden.” (TYAII, 308)

41. Testi yapımında kullanılan toprak.

“onnara göre, üç dōrT desTi doldūran Һamır desTiler vardi. onnara antiķadılar. onnara suyi doldūrdūğūn zaman bēle koyardın. ‘eyni bu aT Һamurrari wardi, yapardılar. usTalari vardi.” (VGHA V., 532)

“onnara göre, üç dōrT desTi doldūran Һamır desTiler vardi. onnara antiķadılar. onnara suyi doldūrdūğūn zaman bēle koyardın. ‘eyni bu aT Һamurrari wardi, yapardılar. usTalari vardi.” (VGHA V., 532)

“sehínk de desdiye diyirdıh. desdi, bēle ğulpunnan tutarsan ya Һamurdan.” (VGHA V., 426)

“Toprā daҺa Һas_oluyoru. Bōle daҺa ince. Bizim Һamur biraz daҺa ğaba oluyoru. Һamurundan.” (EİMİVYA, 423)

42. Һanak yapımında kullanılan toprak.

“Һamur, toprān içine bi şey ğatarız. Dā... tē şorda tenekede va, ğızıl.” (EİMİVYA, 427)

“esKiden bēle Һamurdan ҺanaҺ yapardılar.” (VGHA V., 523)

“o Һamır ҺanaҺ olırdı onnan yēmeg fururduğ” (YVYA, 207)

“Wallā bu Һamur yuñurulalı ğardaş, bi ayı ğeşti.” (EİMİVYA, 427)

“zēb, Һamur Һablari yapışdırılar. esKiden yumurta aҺı, onan sora ebemğōmecini dōver, tuTKal yapallardi. Һamur Һablari yapıştırmaҺı için.” (VGHA V., 577)

43. Yayık yapımında kullanılan toprak.

“Һamurdan deyil, odun. Һamurdan var, eskiden Һamurdan var_ıdi. yok. nēneler ama oldi, koşar_da Һerürler sana oni. sen sallarsın_oni. Һa usdāsī. yayıun Һamurdan olanı Һa_bu ekserī kümüş_Һane tarafından kelirdiler.” (TYAII, 356)

44. Su borusu yapımında kullanılan toprak.

“bizim dolab Һalışirdi, su ğetirirdi, o porҺanğnan su ğelirdi. esKi porҺanğ Һullanılırdi, Һamurdan yapılırdi.” (VGHA V., 575)

45. Maşrapa yapımında kullanılan toprak.

“şindi bele olmış: bir tená las, ğalmış, āsgiden ğü^āç, marşapa yapıyērdler, Һamurdan.” (TAA, İğd. 264)

46. Göl, pınar vb. bir su birikintisinin / kaynağının zeminini kapladığı ve suyu da şıfalı hale getirdiği düşünölen, tedavi amaçlı kullanılan kırmızı renkli özel bir Һeşit toprak.

“O suyi bir mayene edin. Ğirmizi bi su. İçiliy de. Yarıya ėyi geliy. Çamurundan sür, geçiy. Yehında. Herifin gövdesi hep yare, çimdriy, orde yiĥanduriy, sürdür mü ėyleşiy. Pahır gibi.” (EVYA, 327)

47. Bir masalda, kerametli olduĥuna körlüğü tedavi ettiğine inanılan bir çeşit toprak.

“Sen bu çeşmeden azcuĥ çamur al, anayıy gözlerine, bubayıy dizlerine sürüve.” (AİAD, Zo. 180)

48. Kiraz ağacına aşı yaparken aşının etrafını sıvamak için kullanılan toprak.

“(Meyve aşılama) (...) Bi de mum ile yahut da çamurıla sıvarsıñ ĥüzel gine.” (AYBAĞ, 78)

49. Fırında mısır kurutulurken kullanılan toprak.

“ĥarışdururum, çamur_ünan. gelberesi var ĥazmadan. ĥazmadan gelberinen ĥarışduruyom.” (OİVYA, 295)

çamur cırTıĥ

Çamur ve cırtıĥ ile kurulan ikileme.

“mejburum men erdişin çamur çırtıĥını çıĥniyim.” (VGHA V., 546)

çamur çaylaĥ

Çamur ve çaylak ile kurulan ikileme.

“Arĥadaşlar çamaşırınızı denişin, yıĥanın yanı köy oda saĥıpları işte çamurunan çaylaĥınan gelib oturmıyalım, bura bizim oturacaĥımız yer diyerek ĥédiyolardı.” (ADVYA, 220)

çamur çılĥan

Çamur ve bataklık anlamındaki çılĥan ile kurulan ikileme.

“ėle esbab yığılıb, yıĥa yıĥa bitmī, bēş ceriĥan su ĥetirdim ĥambaĥa yēTmī, çamur çılĥan lekesi nediremse ĥēTmī, yēKmal ĥumluĥundaki poraĤnan böyümüşüĥ.” (VGHA V., 563)

çamur çırtan

Çamur ve çırtan ile kurulan ikileme.

“ĥasablar önünde o zaman çamur çırtan çohdi.” (VGHA V., 546)

çamur çok

Çamur ve çok ile kurulan ikileme.

“cılbaĥ olduĥdan_sōna diyō çamura gider dulanırım diyō. çamura ĥediyō. çoĥa beleniyo.” (TİVYA, 267)

“harman yapuludu böyle dümdüz. ne çamur va ne çokú. suyuna yapalladınna.” (KasVYA, 706)

çamur çökeğ

Çamur ve çökek ile kurulan ikileme.

“yāhu dedi, mal_masat guyacak yer bulamadım, dedi yāv. bütün her yer çamur, çökeğ oldu, dedi.” (ÇİVYA, 495)

çamur deryâsı

Toprağı çamur halini almış geniş arazi.

“Sabah olmadan ağa gidip yolu su dan çamır deryâsı ılına gétırmış gérı dönmış.” (AMAVK, 347)

çamur mamur

Çamurla kurulan ikileme. Sıva olarak kullanılan toprak.

“esgi çalıdan çit öriya, yapıya. onun dışını çamur_ünan mamur_ünan sıvıya şindi.” (OİVYA, 220)

çeper

Çamur, kir.

“öle ayırcāz diye undan sōna gözerinen çalkardıķ. üsdünüñ çeperi gitsiñ diyi.” (EİMA, 719)

çocuğ toprā

Islaklığı alması için çocukların altına bağlanan özel bir çeşit toprak.

“esgiden bi toprağ varıdı, toprağ elerdik. iki çuval getirir hazırlardığ. toprā belerdik, çocuğ oldu muydu, çocuğ toprā var hususüyle.” (KİAVAAAY, 468)

çorā

çorā (KİAT), çorā (AkVYA), çorak (EİMA), çorağ (EİMİVYA), çorak (EİMİVYA), çorağ (ASA), çorağ (KırıkİA), çorağ (ASA), çorağ (LSA), çorak (KİAT), çorak (AkVYA), şorağ (VGHA V.), şorağ: (TAA)

1. Çok sulu çamurlu yer.

“ārazí nerie sürüón çoğ yāş olur_ esgiden. çorağ oludü dā sürülmezdi. yā çoğ yāş olurdu yānı. şimđi de ğurağ oluyó āğaç fełan sürmeS.” (LSA, 302)

“Ben-de yolun içinde, bir çorak ğördüm, deve çorā düşmüş. Çorān bir tarafına bal, bir tarafına bekmez sızmıştı. Ve sōra devenin guylū çorā soğulmuşdu. Devenin yükünün bir tarafı bal, bir tarafı bekmez, ve guyluğ-da çorā soğulmuşdu. Ben-de

bu çorağdan ağnadım ki bir tarafi bal, bir tarafi bekmez, guylünün-du gücüg oldünü unnàn ağnadım.” (KİAT, Or. 50)

“Ben-de yolun içinde, bir çorağ gördüm, deve çorā düşmüş. Çorān bir tarafına bal, bir tarafına bekmez sızmıştı. Ve sōra devenin guylū çorā soğulmuşdu. Devenin yükünün bir tarafi bal, bir tarafi bekmez, ve guylūğ-da çorā soğulmuşdu. Ben-de bu çorağdan ağnadım ki bir tarafi bal, bir tarafi bekmez, guylünün-du gücüg oldünü unnàn ağnadım.” (KİAT, Or. 50)

“şu ğarşıyá çıldıg ği şu çalıılın orıyá bizim burdaki binalarda şöle bi dikili daş düşmemiş dikili daş. burdan hiç şöle yāni ö da nası yāmur yāıp da üsdünde çorağ yapuruğ ahdı mıydı daşlar, yaş öluncı bóle daşlar düşüyodu yāni. yāni ö ğadar telikeli iri daşlar. hēş bi şey düşmemiş, annemizné babamızın yānına ğeldúg.” (LSA, 265)

2. Dam yapımında kullanılan, su geçirmeyen bir çeşit toprak.

“(bu değişik bir toprak değil mi?) orda oT falan bitmez hiç. çorağ çorağ o, esgiden tobrağ evleriñ üzerine atallardı, su geçirmez yanı. ğarşıdan evler çatısız evler aynı tobrağ işde üzerlerine bundan atallar yāmuru geçirmez o çorağ o.” (KırıkİA, 368)

“B^ura (dam) çorağ deildi, bidāyetden böle bura kiremit oldu yani. Çorağ binālar var meselā şurda. Onnar, şey deil yāni, toprak binālar... Üzerine çorağ atılıyor onnan.” (EİMİVYA, 446)

“diyi biraz şorağ getirediñ, o tārāfın şorağı hēç hoş deyēl. ēle damın üsdüne sürtediñ biraz.” (VGHA V., 570)

“e undan sonī uralar akmıyá yıkılmıyá başladı çorağdı ye urılar ğāli burayı yaPTıK buráyá geşdik işte.” (EİMA, 340)

“Evin başına göçesice. Bi araba çorağ getiremiyoruñ.” (EİMİVYA, 281)“B^ura (dam) çorağ deildi, bidāyetden böle bura kiremit oldu yani. Çorağ binālar var meselā şurda. Onnar, şey deil yāni, toprak binālar... Üzerine çorağ atılıyor onnan.” (EİMİVYA, 446)

“kiremit istemeyom ben yav, tīmişka çektir yeter bene. mūktarlıktan bırakmañdan valla. toprak üstü toprak ğardaşım. **Muhtar:** bu eviñ üstü toprak, çorağ.” (EİMA, 436)

3. Toprağı verimsiz arazi.

“bizim bullarda şeynen diğayoğ biz ğarı çekayoğ bi ğarış igi ğişi igi ğişi uzun oliye ğarığ, émme şinci aşşālarda çorağlarda meselā déyim ka mañaneyneñ diğayeñ burada yoh da bu melmeketde yāni var aşşālarda var.” (ASA, 185)

“-ğumluğlarda yog, bu aşā yellerde aynı çorağ. -şindi bizim buranın yüzölçümü yüzde atmışı yetmişı ğumluğ. bizim kóyún tabi tabi. -sóra sāda genişdidú geyiğ ğoşanadan da uzundur. yüzde atmış atmışbeş civarı ğumluğdur yāni.” (ASA, 133)

4. Çok tuzlu bir çeşit toprak.

“abīla aburada gelmişim_aha buraya ki, abu ğapınn_ögünü, burayⁱ, toprağ, daş gätürduğ, gübre gätürduğ. töğduğ ağduğ_ışdā ebüle idare ediyēruğ. /-buralar hebsi şeyidi, şorağıdı. tuzlı...-/ biz bura^a gelendā bure^e gelendā bu ağaçlar yoğidⁱler, bu hēc bişā. bambayas toprağ kirāç kimi, dus çıhmış.” (TAA, İğd. 245)

“başın bëynın ğaynardı, tus çıhmış_ábülā, şorağ, duz dişerde, çıhmış. buraları ğoşdū ağdū bişdūğ. toprağ daşıduğ, arabalarınen, kanıyonnarınān toprağ gätüriyirdūğ bureye, dē kırsdān_oyandan biyandan, nērenın zengın toprağ^ı var, töğduğ bure^e, şind de belo oldi abura. / idiri, ığdır yeşil_ığdır diyē, yeşil_ıdırı mäfētdiler.” (TAA, İğd. 248)

5. Yıkama öncesi çamaşırı bir gece önceden koydukları suya katılan toprak.

“çamaşırı çorānan ıslallarmış_ımış esgiden ilāne hııcıbıñ_orada çorağ var_idi. hinci oralar heP_ev olmuş. çorānan ıslallarmış_ımış, bi gece dururmuş_umuş, ondan sōna yıkallarmış_ımış millet.” (AkVYA, 504)

6. Hamur yoğurmakta kullanılan tuzlu bir toprak çeşidi.

“A) o dān torpānı getirillerdi; emme buruya geldim, ğórmedim ben. torpā ğazanı ıslallardı. onuñ duzuynan hamır yūrullardı. çorā ıslallardı ğazanın_ıçine, süzellerdi, hamır yūrullardı, hamır. ekmek_iderdik. hamır yūrur, ekmek_iderdik. emme o ğúnümüzde bu ğúnümüzden bin kere iyiydi. hinci hasdalımız da çok. yidimiz horum, ilāc, ilāc. B) Esgiden çekmemiydiñiz duzu? A) esgiden çekerdik. dārmennen çekerdik ezeli. hinci çekilmiş_alıyoğ, çekilmiş geliyo. hazır_alıyoğ.” (AkVYA, 504)

7. Su geçirmeyen, dam yapımında kullanılan, sarı renkli, sert seramik toprağı.

“ğajğın da sari renkli serT seramiKdır. damlara sererler, yağmur girmesin. şorağdır bi adi da. ğajğın. dama ğajğın ser, Kışın damlamasın.” (VGHA V., 577)

çölmek topaa

Pişirilerek kap kakak yapımında kullanılan özel bir çeşit toprak.

“Esgi topraklar kalmadı artık bite bite. Şimdi uzaklardan getiriyorlar. Dā evel her yer, şöle çevre, karşılar fēlān çölmek topaa_idi.” (EİMİVYA, 424)

çürük yer

Sürülmüş, gevşek bir durumda olan toprak.

“ğúz gelince saña tohum_ekemem / süreñ çürük yeri geñi sökemeñ (...) ğúz gelince saña tohum ektiririm / sürmem çürük yeri geñden sökdürürüm” (KırVYA, 249)

D

dādlı toprā

dādlı toprā (BİYA), daklı toprağı (MA)

Pekmez yapımında kullanılan beyaz renkli özel bir toprak.

“bèyāz, özel daklı toprā. daklı toprā denir ğari, beyaz.” (MA, 1159)

“toprak vādır toprā vādır mayesı beyez toprak yukarlāda dādlı toprā onnan Kaynadırlādı öle olurdu yāni kövde” (BİYA, 409)

đambáš topraı

Dam yapımında kullanılan toprak.

“eskiden toprakdı, sōna kayrak_ oldu, şindi kiremiT ğari. kayraı aTdılā, kiremiT yapıdılā. eskiden toprak, çocuklūmdı toprakdı heP. şu ğāşıda sarı toprak vādı. ōdan toprak ğazā gelīdik, evlēñ_ üstüne atādık. akan yerini yeñilēdik. tabi kaydı mı enēdi, onu düzeldirsiñ. sāde toprakdı, eviñ_ üstü toprakdı. akan yerini işde toprak_ alık geliyōdun, döküyōsuñ. yāmir yavdı mı bōle onnan yuvālaK daş vādır, onnan o daşlan işē yapıyōsuñ ğari. đambáš topraı. bā damı vādır bizim göşmeüden eveli sarı çamırlan topraklan bi sıvādık, kireş gibi olūdu. o dabannāna mabannāna.” (İİBİA, 443)

daş toprak

daşını toprānı (AİA), daş dopraK (MA), daşı ayrıliyōdu, topraı ayrıliyōdu (KrbVYA), daşı, toprāĜı (AİÖKYA), daşın toPraını (SVYA), Daşını, torpağını (EVYA), daşına tobrāna (KırıkİA), topragında taşında (ADÜM I, Man.), daşından, tobrāndan rāzīm (GÖVYA) toprağa Taşa (anaVYA), toprağına daşına (UİA), torpāına daşına (SİYA), toprānda daşında (OAAĐ, Kırş.), toPrağımızdan, taşımızdan (AİASVŞÖ), taşın toprāñ (KırVYA), toprağı taşı (AKD), toprağına daşına (KİAT, Tra.), toPrağın taşın (AİASVŞÖ), daş topraK (ÇİYA), daşı torpağı (AİAD, V.), daş torpağ (AİAD, V.), daşı torpağı, daş torpağ (AKD), daşı, torpağı (AİAD, V.), daşı torpağı (KİA, A.), daş doprak (AkVYA), taş toprā (TMİVKA), daşınnan topraānan (SVYA), toprā daşa (ASA), daşına torpağına (AİASVŞÖ), TORPAĞINA DAŞINA (KH), daşınan torpağa (ErzuİA2), toPrağı daşı (AİASVŞÖ), taşun toprağun (AİYİUKA)

1. Tahıl, bakliyat, kömür vb. ile karışık bulunan yabancı maddelerin tümü için kullanılan bir ifade.

“beş_on kişi dibē 'ahşama ğada dibek, bulğür. gōcē, dahranalık dóverdük. iki gún de onu ğurududuk, üç gún de onun daşını toprānı ayıtlarduk.” (AİA, 286)

“içinde daş dopraK ne varsa ğalburılāyın, içini āKlāyın!” (MA, 854)

“kómúr yihaniyódu, daşı ayrılıyódu, topraı ayrılıyódu, her şeyi ayrılıyódu. (...) ğaçah_ocah_çihariyálar. daşı, topraı nè varsa ğotürü. yánmeyó.” (KrbVYA, 526)

“RD: seç yani? EB: seç içindē daşı, toprāĞı. fasilyeyi ütledē ataşa vuruver de haşlansın, börtlesin dellerdı.” (AİÖKYA, Isp. 611)

“şu köy adamıñ tenesi yok bu dērmána gidemiyō. böyün aşsınız ya è'mēñiz yok ya. nāpıcañız ya bi tas çavdar_oñarıyoñ_orde daşın toPrainı ayı'lıyoñ_oru ğoyyoñ.” (SVYA, 544)

“Elerük, paqlaruk. Daşını, torpağıni ayıtlaruğ, daş varısa fig varısa.” (EVYA, 320)

2. Bir memleketin baştan başa her yeri, her şeyi.

“alışvərişñ ilmini biliom amma nıapım ben. gücüm yēdmıo. yēter Allah biñ biñ bereked vērñ daşına tobrāna, yēter. az ğazandığ çoğ ğazandığ, Allah biñ bereked vērñ.” (KırıkİA, 384)

“Arzım galdı toprağında taşında” (ADÜM I, Man. 87)

“bēli'nin daşından, tobrāndan rāzım. hebüle ufağ uşāndan da bebēnden de. herkez elimden dutuyu.” (GÖVYA, 192)

“bu sesle can vērde toprağa Taşa şanlı ğazi mustaFa kemal paşa” (anaVYA, 276)

“çıkabilsem hu dağların başına / seyir etsem toprağına daşına / neler gelecek daha benim bu garip başıma” (UİA, 277)

“çıkıdım yüçe dā başına / ğar yamış torpāına daşına” (SİYA, 336)

“Çiçeğhāne Çıñrāl-da peşinde / Mücaferin toprānda daşında / Avcuların guş_çekiyo başında / Yavru şahinnerin tor Çiçeğdāi.” (OAAAD, Kırş. 104)

“doğubatı, közey-gōney kimse bizim toPrağımızdan, taşımızdan bi çaKıl kıparamaz.” (AİASVŞÖ, 215)

“erzincan, erzincan verem_olasıñ / taşıñ toprāñ iller_alası” (KırVYA, 320)

“Göğüsler germiştir düşmana ğarşı / Kaç kere kan oldu toprağı taşı / Verildi baraja sözün Yılanlı” (AKD, 327)

“Mapus mapus derler o-da galdi başuma / Lan‘net olsun toprağına daşına” (KİAT, Tra. 142)

“validen kövlyüye var benden selam / özledım toPrağın taşın ardahan” (AİASVŞÖ, 236)

daşı toprā altun

daşı toprā altun (TİVYA), daşı toprā' āltun (OİAVSV), daşı topraā bütün altun (TİVYA), daşı toprā altın (GMA), daşı torpağı heP altın (AİASVŞÖ)

Pek çok kazanç fırsatı barındıran memleket.

“biz işde burdan gēliyōķ kilikya dēnen bir ūlke vārımış biz ōriye gēdiyoķ daşı toprā' āltun.” (OİAVSV, 671)

“hemen seyar, işde ısdambul‘uñ daşı toprā altın deller taman, ekmēni daşdan çıharıy millet, hemen bi dene ocāk goymuş herif, bi güccük demlik veya güccük semaver neyse, millete orda çay satıy herif.” (GMA, 214)

“kōy yelleri işde. üzüm ören sade fūkere devül. daşı toprā altun buranın. üzüm ören kōyü deller. burda bi adam var ĩmiş. kōyün daşı topraā bütün altun ama bulamıyoķ. fūkerelik ondan geliyō.” (TİVYA, 366)

“yanē dēdiler Ki bu isTanbulun daşı torpağı heP altın” (AİASVŞÖ, 301)

allāh daşına topraina nur yādırsıñ

“allāh, allāh daşına topraina nur yādırsıñ.” (KrbVYA, 1001)

daşı toPrağı toz olsun

Gideceğın yerlerde kazanç sağlayamayasın, mutlu olmayasın anlamında beddua.

“giddicēñ yēller daşı toPrağı toz olsun. / eğer benden başğa birini severseñ / iki göğazlı gözüne dursun deyyus” (MVYA, 420)

3. Taş ve toprak ile kurulan ikileme.

“allahım çenābıallah mallarıñ ayāna daş topraķ batırmasıñ biz maldan yiyoz etmē” (ÇİYA, 867)

“Atdan yēndi elini atdi, daşı torpağı beraber galdırdi.” (AİAD V., 4)

“Atdan yēniyi, elini ati, daş torpağ beraber galdıri.” (AİAD V., 3)

“bu gavırda ele bir tılısım okuyurmuşki daşı torpağı pütün altın mücevher yapırımış o zından da ne geder daş torpağ varsa tofluyuf gıyunun içersinde tofluyuf onnarın hepsini mücefhār yapıfdı (...) bunu elden göyullar bunnar elden göyduğdan soyra o gızılı altını ellerine beñe alıllar eye hamısı daş torpağ heş gızıl altın maltın deyil” (AKD, 284)

“bu ğavırda ğele bir tılısım okuyurmuşki daşı torpağı pütün altın mücevher yapırmış o zından da ne ğeder daş torpağ varsa tofluyuf ğuyunun içersinde tofluyuf onnarın hepsini mücefhâr yapıfdı (...) bunu elden ğoyullar bunnar elden ğoyduğdan soyra o ğızılı altını ellerine beğe alıllar eye hamısı daş torpağ heş ğızıl altın maltın deyil” (AKD, 284)

“Elini mezara ati, daşı, torpağı beraber galdırı.” (AİAD V., 3)

“Ëyle yığdılar üsdüne daşı torpağı ki dünyalar ğater.” (KİA, A. 255)

“ğitdīm doğdur dimiş. çaresi yok diyor dimiş. söz ki dilime daş doprak urfan, hanımı aşırı. çocūnu keseller de ğanını çalalarsa benim yaralarım iy_olacāmış dir.” (AkVYA, 496)

“şimdi böle kuzey istikāmetinde gideris, öle yongālā vādır, bi de bağtım o yongālan üstünde, arman yuvarlā bilir misin, bi arman yuvarlā ğadar bi şey. dēmende taş toprā ezmek için.” (TMİVKA, 220)

“tabi bizim būru 'verenīdi o zuman. 'fırket daşınnan topraānan yapıldı. hēp ğāvenin 'halīsi ğāri bizim bureye adamnā yıkıldı altında mı ğaldı dēye ba'mee gelmişlē bizi ğāri.” (SVYA, 496)

“toprağ mağsül vérgūsü varıdı, hókūmet alıyodu vérgū alıyodu senden. Sağma şey yol parası alıyodu. şindi devlet bizim ğuru toprā daşa para vériye, beenmiyoğla hókūmeti, hókūmet beenilmez mi, hókūmete sen né vériyeñ yāv.” (ASA, 166)

daş torpağ yala-

Fakirlik çekmek.

“Allah sana şükür dēyif, sevindiğ, indi daş torpağ yalıyırırğ.” (AKD, 208)

daşı torpağı bir_arıya ğat-

Oradan oraya atılırken yerdeki taşı torpağı havaya kaldırmak.

“Ġözünün acısından o daşı torpağı bir_arıya ğatıyór.” (KİA, A. 255)

4. En çok bulunan şey olması nedeniyle değersizlik ölçütü olarak taş ve toprağa yapılan atıf.

“burayi çoğ seviyorum, buranın daşına torpağına ğurban, istanbulda ayağımı basacağ bir yēşilliK görmedim parğTan ğayrı.” (AİASVŞÖ, 296)

“GARMİ YAĞMIŞ ŞU HARPOT'UN BAŞINA / GURBAN OLAM TORPAĞINA DAŞINA” (KH, 97)

5. Taşla karışık toprak zemin.

“tabyelerden o atir ete, biz atirırğ daşınan torpağa.” (ErzuİA2, 160)

“puğarın başı sarı / toPrağı daşı sarı” (AİASVŞÖ, 270)

“orada bir okuz var burnini toprağa suriye hama eyle besili ki bir yandan bir yana donamiye. çocoğ diye ki: -Allah Allah bağ Allahun hikmetuna. orada inek çayirun içunda bir deri bir gemuk, bu taşun toprağun içunda bu okuz nasıl da besili!” (AİYİUKA, 163)

davlım davlım

Sürülüp kabartılmış toprak.

“çamaşırı evde yıkarız çamırlığı vardır çamırlığa giderdik çamaşır yıkāmāya uyuşçu deriz horda derede o uyuşçuya giderdik hani çamaşır yıkāmāya gazanın külünü alırsın hadi gidersin çamırlığa kül gidmez hôle suyu gözeldir çamaşır yıkaması güzel olur hurduğça hôle davlım davlım sabın gider etrafına ôledi çamırlın şeyi güzel olur_udu undan çok giderdik orāya” (TDVEEÇÇYA, 98)

dırçılı

Duru haldeki çamur.

“çoğ şey olmuş. yani duru olmuş bi çamura dırçılı diyidiler.” (VGHA V., 515)

E

esgi toprağ

esgi toprağ (TAA), esgi toprā (AİA), esgi toprağ (NMVBİA), eski toprağ (VGHA Bit.), äski toprağ (BTA), eski toprağ (EİA), eski toprağ (SİA), äski torpağ (BTA)

Yaşlı fakat dinç, dayanıklı kişi.

“ben üle deyverim de, a sen eski toprağsın. ya bize şimdi ötüverörsün. otura otura hastalanorsunuz, dertlenörsünüz.” (EİA, 199)

“biz esgi toprāz, esgi, bunnar çürük.” (AİA, 265)

“bizim her yerimiz āıyor senin āırmıyor. sen esgi toprağsın diyollar esgi toprağ amma çoğ çeşidli ğúnner geçirdik.” (NMVBİA, 510)

“è dedim doğdor be^y sen de gel dedim beni kibi pancar tarlasında torpağda dedim sürün, gez dedim, sen benden sağlam_olursın. dedi teyzā vallaha doğru diyırsın sen, esgi toprağsıs. toprağda çalışdığız_ için èle sağlamsın. /// (**Eskiden hayat nasıldı?**) e torpağda oturiêrdiğ gızım, torpağda çalışiêrdiğ (...) biz_ağşama ğaten güneşde torpağda çalışiêrdiğ.” (TAA, Muş 282)

“Äski toprağlar éyidir dāgil? Äski günner_ā!” (BTA, 245)

“Äski toprağsan.” (BTA, 245)

“eski toprağsen ya veli ‘ēmi.” (VGHA Bit., 759)

“Äski toprağlar mānim...” (BTA, 245)

“hē, eski toprakíz ya tábi tábi.” (SĪA, 33)

et çamır

Yapışkan, kıvamlı bir çeşit toprak.

ğız bir_et çamıra bānzer neriy_atsañız_orıya dutar

Kız, gelin olarak verildiği aileye göre şekil alır.

“ğardaşınıñ_avradı verıñ diyá ğız bir_et çamıra bānzer neriy_atsañız_orıya dutar diyá.” (OĪAVSV, 645)

F

fen

Toprak zemin.

“yim beş santim aralı, sığalayın ekiliyor darağ gibi fen üzerinē. güzün ekiliyor amma ondan sora bahara bitiyor bñ.” (KĪAVAAAY, 461)

füşgüy

Toz.

“ōra aqşama ğada ye iç burda. bi tek bulaşuynan beım füşgüy alıya. onda çocuklā yapıya. bā ğalmāya. e ben yēyon, içiyon bōle oturuyon. başğa faydası yok.” (KasVYA, 901)

G

ğajğın

Sorağ da denen, seramik yapımında kullanılan, su geçirmediği için damlara da serilen sarı renkli sert bir çeşit toprak.

“ğajğın da sari renkli serT seramiKdır. damlara sererler, yağmur girmesın. şorağdır bi adi da. ğajğın. dama ğajğın ser, Kışın damlamasın.” (VGHA V., 577)

ğalaycı çamırı

Saç ve sakaldaki yaraların iyileştirilmesinin yanı sıra bitle mücadele amacıyla da kullanılan bir çeşit toprak.

“-yılmazım bi de bizim zemânımızda şurañ bit olur, yar_olur. yoñ yañut efendim sahalında saçında yar_olur. ya buruya ğalaycı çamırı çalacāñ ‘doğdur bi dene, iki dene.” (KMĪA, 19)

ğalle

Bir yığın toprak.

“biz de remā ğum atıyoruduk, hemen geri tarava bağdım şöle tozuyageldi. anam bağdım ğadınıñ şuralardan dōru toprağ_un ney_olmuş. ğoca bi sandāle gibi ğalle düşmüş burā, cīranıyor_amma aħ bağ_olmuş meyit beñzi gibi.” (AĪA, 280)

gara

ġara I (AĪA), gara (AĪA), ġara (BĪA), gara (KĪAT), ġara (TĪVYA), ġara (YVYA), ġarı (TĪVYA), ħara (EĪMA), kara (MĪA)

Suyla kaplı olmayan yeryüzü bölümü.

“bunnar çıkmışlar deñizin içinden ġarāya çıkmışlar.” (TĪVYA, 402)

“denizdeki ġarıya geçer, ġaradaki deñize geçer diyi.” (TĪVYA, 403)

“denizdeki ġarıya geçer, ġaradaki deñize geçer diyi.” (TĪVYA, 403)

“devīlen gidēlēmişdi ġaradan. gidēken köklēlēmiş geliken baġālāmiş çaltı evel_uzamış esasmış bu masal_ölüm ben sene işde.” (BĪA, 528)

“dúnyayi su basti, hiç' kařa kal'madi.” (RĪA, 279)

“esgiden ġalanalık bu köyde misāvirlerle baġalladı, ġaradan gelennē hep burda yemek yirlerdi, yāni çoklukdu ezelsi, şinci köyde isan ġalmadı.” (AĪA, 241)

“mektub yazdım ħaradan, dağlar ħahsın_aradan, sen bizi ħawuşdur, yeri gögi yaratan.” (VGHA Bit., 689)

“Nasıl dağda geyik var, öküz geyiği var, geçi geyiği varsa, deñiz dünyanın üçü su, biri ġara. Daha dağ, daş, torpağ bi ġaranın_çinde Deñizde bütün dünyada olan cenavarlar deñizde_de var.” (ADVYA, 185)

“nekdub yazdım ġaradan / dālar ġāhsın aradan / ġavışmıya çarā yoħ / ġavışdırsıñ yaradan” (YVYA, 169)

“onu yörüyerekden, ġaradan yörüye yörüye namazlarını ġıla ġıla iki günde mi geldilē, bi günde mi geldilē, ġemişlē.” (AĪA, 239)

“sonra deñiz suları girmiş suların ħarāya girdi yere körfez denir. ħara parçasının deñize giri de burun denir.” (EĪMA, 634)

“suyun öñü görmesine gettiħ suyun öñü ancağ su arħamızı öñümüzü her iki tarafımızı kesti adada kaldıħ dağlarda sanki böyle göğē kaħıyı e şimdi böyle her tarafımızı alınca biz her zaman kara yere yeridih hasanna barabar umudumuz kesildi” (MĪA, 301)

“Yahudi-de: çıg vapurun üstüne-de bağ gara yer ġörükuyosa oraya varucağ. Çocuk-ta çıgar, hiç bir gara ġörükmiyo, diye yahudiye covap verir.” (KĪAT, Or. 55)

gara çamır

Çok sulu toprak zemin.

“herkeSiñ malı ödö göldö ğara çamırın_ıçındı bölö belenirdi su göllenir, su hêŞ kesilmezdi. (...) hinci onö saman ğatıyon_ıçine, ğarıyon çamırına kēpiş kesiyon. o kēPicinen év_oluyō. (...) onö ğıynâ çekiyölâ oreya samannan onö çamırâ ğarıyölâ.” (SVYA, 387)

gara toprak

ğara toprağ (KüVYA), ğara toprā (AMA), ğara toprā (GA), ğara toprā (KırVYA), ğara toprā' (OİAVSV), gara toprağ (AAT, Am.), ğara toprağ (SVYA), ğara toprağ (VGHA V.), gara toprağ (ErzuİA2), gara toprağ (OAAD, Yoz.), ğara toprağ (AkVYA), ğara toprağ (AMA), ğara toprak (AVYA), ğara toprağ (ÇİYA), gara toprak (GDİAT, KahMar.), gara toprak (AİAD, Zo.), ğara toprak (AkVYA), ğarā toprāk (OİAVSV), ğara topūrak (AVYA), gara torpa' (MİA), gara torpağ (DİAT), ğara torpağ (AYSVVDİ), gara torpağ (AİAD, V.), ğara torpağ (YVYA), Gara torpağ (GDİAT), kara toprağ (AAAD), kara toprak (THDK), kara toprak (MİA), kara toprak (NMVBİA), kaṛa toprāk (RİA), kara toprağ (YİYA), kara toprağ (ÇİYA), kara torpağ (DİÇVÇYA), ka toprağdan hasıl_ol (ASA), kara Toprāk (KİAVAAAY), kaṛa toprāk (RİA), gara torpah (HarA)

1. Koyu renkli, verimli bir çeşit toprak.

“burası bizim toprāmız var yâ ğara toprağ, her şey_olur. emme suyumuS yoh.” (AMA, 136)

““git bak ki kaṛa toprāk aç'ıl'di mi?” gitdi bakdi ki, kaṛa toprāk ‘aç'ıl'di ve eyaine toprāk, ç'a°muṛ bolaşturdi, geturdi Nu aleyisselame.” (RİA, 280)

“herg_ederig_etvet./hergi?/çifdinen, çifdinen./kötanımız yoh gendimizin./ yoh./ gara toprağ vergi, veremledir./ beslerē^h. işde. mal davari beslerē^h.” (ErzuİA2, 67)

“kóyüñ toprā iy, toprağ iy. bizim toprağ iy. herkesiñ toprāndan şiyli, ğara toprağ. ğuvatlı, ğara toprak bizimki.” (AkVYA, 445)

“kóyüñ toprā iy, toprağ iy. bizim toprağ iy. herkesiñ toprāndan şiyli, ğara toprağ. ğuvatlı, ğara toprak bizimki.” (AkVYA, 445)

2. Ev yapımında kullanılan toprak.

“okūyór, yāa, bu év bölē yapılıkmış da, dā bölē ğara topūrakdı, bölē zıvandı ben ğēldimde.” (AVYA, 353)

3. Ölülerin toprağa gömülmesi nedeniyle ölümün toprakla özdeşleştirilmesi, toprağın ölümle eş anlamlı olarak kullanılması.

““yıldız ellerim kırılın sana kurşun atanın / sen kara toprakta ben yorganda yatamam.””
(MİA, 312)

“bağa girdim yoldum yaprak / örterler üstümē kara Toprak / kefenim çevir galın Toprak
/ gidiyorūm gelmem gayri” (KİAVAAAY, 280)

“evimiziñ önü uzun örtmeli / allām bu ğara torpağda nasıl yatmalı / ğardaşıñ durana
nekdub atmalı / ğader böleymiş kime ne diyem” (YVYA, 187)

“ğara torpağ ta çürüsün/ al gırmızı yanağları” (MİA, 249)

“kara torpağ iki gözün / dolduğı vakit inanırsın” (DİÇVÇYA, Çü. 165)

“Mapişhane köşesinde galasın / Gara toprağlarda murad alasın / Vurma dinsiz oğlan
ğelini vurma / İftiradur felāğın sözüne uyma.” (OAAAD, Yoz. 186)

“Sallarınan mezarımı tutdılar / Üzerime ğara torpağ atdılar” (AİAD V., 36)

“Sen de benim kibi garip ölesen / Mapuşhane köşesinde ğalasen / Gara toprağılan murat
alasen / Ğıyma ganli zālīm ğel bana ğıyma / Yalandir sözleri sözüne uyma.” (AAT, Am.
170)

“sen meni ğara toprağa da gömersen.” (VGHA V., 385)

“sonımız kara torpağ / ağla ağla gülme gönül” (DİÇVÇYA, Çü. 165)

“Malatyanın gavağları / Tökölüy yarpağları / Gara torpağ da çürmüş / Al gınalı
parmağlar.” (GDİAT, Mal. 14)

ğara tobrağlāñ altına gir-

Ölmek.

“āğ hālimim ğara tobrağlāñ altına beş gün oldun bön gireli, ‘āğ.” (KüVYA, 225)

ğara toprağ girme-

girmem ğara toprağ (KırVYA), girmem ğara toprā. (AMA), girmem ğara toprağa (SVYA)
Ölmemek.

“ğız ben seni almassam / girmem ğara toprağ” (KırVYA, 454)

“-hòpladım ēngin ba / elindeydi yáprā / ğıS seni sarmayíncá / girmem ğara toprā.”
(AMA, 447)

“Kalgıdım girdim 'bağa / saçım değdi yaprağa / ēer benim olmaSsağ girmem ğara
toprağa” (SVYA, 627)

ğara toprā ğo-

ğara toprā ğo- (AVYA), ğarā toprā қо- (GA), kara tobrağ Koy- (TYT)

Ölen bir kimseyi defnetmek.

“on çocuk buldum, beş denesini ğara toprā ğodum, dört çöcüm mar hòllarda ölüm_artī, ölüm_artī dört çöçüm mar.” (AVYA, 580)

“Tarasın seni annen / Kıysun kıara tobraa” (TYT, 25)

“yīkallā, kefinlellē, alıllā, gedellē, ğara toprā ğollā. cenāzamız bōle o. (...) būdan bālallā, kefinine. üsdünü baddāne örTceklerse örtellē. alıllā, gedellē. ğara toprā kıollā.” (GA, 335)

ğara tōprak ol-

Ölmek.

“eñġuzū çok yaşasāk, ız yaşasāk, bir ġün_oluP ğara tōprak.” (AVYA, 438)

ğara toprā' ver-

ğara toprā' ver- (OİAVSV), kıara topraġa ver- (ÇİYA)

Bir canlıdan ölüm nedeniyle ayrılmak.

“ġıyamazdım bi' saralmış yaprā', sürmelīyi verdim ğara toprā', ġētdi ġardaş ġónúlden de yırā” (OİAVSV, 840)

“verdik kıara topraġa / bu tāzecik fıdanı / yollanacaġtı bugün / ezīneye nışanı” (ÇİYA, 351)

Gara torpaġlara ġarġ eyle-

Ölmeyi dileme sözü.

“Eġer ġardaşı ġardaşa möhtac eylesen / Gara torpaġlara ġarġ eyle beni” (DİAT, Ard. Tm., 109)

kara toprak olsun

Ölsün anlamında beddua.

“Ovalarda bıtırak, / Yarım yeşil yaprak, / Yarimi ölmüş diyen, / Olsun kara toprak.” (THKD, 94)

Yataġımız gara torpah

Kara topraġın yataġı olması, ölmek.

“Kôr olasın Bekir Hoca / Yataġımız gara torpah” (HarA, 91)

4. Topraġın ekilip biçilen, ürün veren, üzerinde gezinilen, yaşam sürülen sessiz biri olarak tanımlanıp kışileştirilmesi.

“tōrun_ēkdīm ġēldīm sañā bōyún būkdūm sēs vērmedīñ_ġārā toprak. ġārā toprak ġārā toprak türlü türlüñ_āçān yāprāk. yētmış_sēne depēledīm sēs vērmedīñ bañā ġārā toprak. bā'ırında dā güllēr_āçar üsdüñde dē kēfim_biçer bu düynüyā ġeleñ_ġöçer ses vērmedīñ_ġārā toprak. sābāñ_ēzēninde Kıā'Kdīm mēmlēkēte tōrūn_ēkdīm ġēldīm sāñā bōyūm_būkdūm ses vermedīñ_ġārā toprak.

būkūlmēz_ oldu dizlērīm gōrmēz_ oldu gözlērīm. dutulmāz_ oldu sōzlērīm ses
vermedīn_ ġāra toprāk.” (OĬAVSV, 969)

5. Ölülerin topraġa gömülmesi nedeniyle topraġın can alan bir varlık olarak
kişileştirilmesi.

“Ablaġıdın Alim ablaġ / Gıyıp da vurmazdım şaplaġ / Yeñileceġin yoġudu / Yeñdimi ola
gara topraġ.” (GDĬAT, KahMar. 154)

“anasının ġucāından kücücük kücücük yavrular mı uçurduġ / nece kücücük
yavrularımız var āh ġara topraġ sende (...) anayıġ südü geldi de burnuġa mı koġdu / nēce
analar babalar var āh ġara topraġ sende” (ÇĬYA, 843)

“ben anneme doymadım / doysun ġara topraġlar” (YĬYA, 405)

“Ben doymadım yarıme / Doysun gara topraġla” (AĬAD, Zo. 188)

“bozum bozum_ olmuş elleri ġinalı yüzü duvaġlı / nece böyle gelinnerimiz var_ ah ġara
topraġ sende (...) elleri mızraġlı babayıiTler / nēce babayıiTlerimiz var_ ah ġara
topraġ sende” (ÇĬYA, 842)

“elleri mehremli yüzleri Peçeli / nece ölümnerimiz var_ ah ġara topraġ sende” (ÇĬYA,
842)

“ġara topraġ toymadi / Cıvannarın etından” (AAAD, 156)

“men oġlumdan doymadım / doysun ġara topraġlar / doysun ġara topraġlar” (AYSVVDĬ,
271)

gara topraġla alsın

‘Ölsün’ anlamında beddua.

“Seniy gavur anneniy / Alsın gara topraġla.” (AĬAD, Zo. 185)

ġara topraġ al-

Ölmek.

“yaradan_ allāġ bi_ ġün alacaġ. zorlĭ girdi zorlĭ çıkacaġ ħepimiz göreceyis onu. ġara
topraġ kimleri almas.” (NMVBĬA, 490)

6. İnsanın topraktan yaratıldığı inancına atıf.

ġa topraġdan hasil_ ol

“biz bōle bu dūnyáyá bōle gelmedüġ ġa topraġdan hasil_ olduġ, gine gidecoġ topraġ
emme hesab verecoġ.” (ASA, 199)

7. Kara, denizle kaplı olmayan yeryüzü bölümü.

““git bak ki kaṛa topṛak aç'ıl'di mi?” gitdi bakdi ki, kaṛa topṛak ‘aç'ıl'di ve eyaïne topṛak, ç'a°muṛ bolaşturdi, geturdi Nu aleyisselame.” (RĪA, 280)

ğara yer

ğara yer (ADÜM I, Bal.), ğara yer (ADVYA), ğara yêr (AĪKĪVYA), ğara yer (BĪA), ğara yer (TDVEEÇÇYA), ğara yer (GMA), gara yêr (DĪAT), ğara yêr (MVYA), gara yêr (UĪA), ğara yêr (AkVYA), Ğara yêr (KVKA), gare yêr (AAT, Am.), ҡara cer (TAKA), ҡara yer (AAAD), kara yêr (ĪĪBĪA), ҡara yêr (SVYA), ҡara yêr (VGHA V.)

1. Toprağın ölümle eş anlamlı olarak kullanılması.

“anama bi gün dèdim ki ana hergün babamı bi âvrat çeviriy dèdim. ğara yere çevirsiñ ölüm ben biliym dapısı bende nère gèderse gètsiñ dèdi.” (GMA, 178)

“barında oraliñ men ey / boynada küniñ ey / ҡara cer ölgennen soñ ay / taķ toylanır ey” (TAKA, 295)

“Ben bu derttan olursam / Nasil yatem ҡara yerda” (AAAD, 157)

“bezirgenler bizim elden geşmesin eyilib çeşmemizden sular işmesin bizden olan ğara yere düşmesin deye” (TDVEEÇÇYA, 105)

“bi yolca bi tesbik çekseñe, giriyoza ğabıra. ilahileriñ dèdini bi kereme kullamārı. “benim günefım yokdur” diyo. “sen kendiñe düşün” dèyip beni sıyrılıp çıkıyor. düşüncememden de ben de ğara yère.” (MVYA, 405)

“bizden ğara yèrde de bir gelin gètti / gelirin dèdi de gelmedi gètti / çocuklānı da baña amanat ètdi” (AĪKĪVYA, 245)

“çekiven atımı binek daşına / elim uteşmēyō eyerin ğaşına / selam sōlen ğara yèrdeki ğardeşime / ğardeşim izin verdi mi acaba?” (AĪKĪVYA, 247)

“Ğanına belenen, ğanın içine aḥa, ğızzılğurt, zıknabıt, cehenneme olsun, ğara yerin_ altında olan. Nere gidon? Filan yere gidom. Ğara yerin zeminine gèt.” (ADVYA, 166)

“ğara yère gèdenin ğälmesi yokTur” (AĪKĪVYA, 250)

“gara yérler galın olu / gaza gaza derin olu / urlara gidénnér yalan olu, demiş.” (UĪA, 283)

“güz gelir de düz dereler oTlanır bahar gelir doru taylar eTlenir ôsüz olan ôsüzlüne ğadlanır ğarib olan ğariblüne ğadlanır bayğuşların elinde olur deberi esen eser goç yiğidin tas perçemi ğoparı ğara yere geden gelmez habarı ğarı üküş tā gelse” (TDVEEÇÇYA, 106)

“kara y r, kara y rde, g l biter kara y rde, v r n men m yar m , ba kasi kara y rde.”
(VGHA V., 500)

“penc resi siyah perde, d ru s le annem, yat l r mı kara y rde” (    A, 594)

“pen erem siyah perde / y ni d    m bu derde /   ler g l   oynarken / yat l r mı kara y rde” (SVYA, 416)

“s kmen siyah sa ım  ır l r benim /  ara y rde anam dar l r benim” (A    VYA, 247)

 ara y re ol-

“  ndi a am gelir ba ar a a ı / Saban  ır  ını  ekmez e e i /  ara y re olsun hep    u a ı
/ D rse a am ben ne cevap v reyim?..” (KVKA, 53)

“  ndi a am gelir ba ar a a ı / Saban  ır  ını  ekmez e e i /  ara y re olsun hep
   u a ı / D rse a am ben ne cevap v reyim.” (KVKA, 55)

Felek gare y re b   m  ba la-

“U  g n evvel gord m  arall  d   n / Felek gare y re ba ladı b   m” (AAT Am., 169)

2. Toprak yer, toprak zemin.

“dam ardından ge er bizim yolumuz / ba  d rmende        bizim unumuz /  ara y rde
hep elimiz g n m z / esger yolu bekl rin” (A    VYA, 245)

“evlerini       k mes, yem d    sek tavi   yemini yimes,  ara yere delil  gelmes,
gelin olu  ız m s. evlerini        ava  , sallan  sava   sava  ,  oca buba  gelme ince,
furma y z  ne al duvak.” (B  A, 522)

“evlerini                 /  ideni  dalları yerde / bir ucumuz  urbet ilde / bir ucumuz  ara y rde”
(AkVYA, 345)

“Gara yerd n      oldu / Goz ya lar m sel oldu” (AD  M I, Bal. 15)

“Gara y rde mor menef e bitermi / Ba  ada al  an     de yatar mı” (D  AT, Ard. Tm., 111)

“veriverin  unduram  oymadan / nah  veren  ara yere  ıymadan” (A    VYA, 247)

 atan  a

Toprak zemin.

“  bu      yoluna sap nc  bed   den yo ariy  arabay  an ar bun ar an ar bun ar yol yo 
 i  atan  a  amur a  urumu .” (ASA, 201)

 av

 av (Erzu  A2),  av (EVYA),  av (ErzuA)

1. Lenger yap mında kullanılan  zel bir     it toprak.

“anamın da varidi ğavdan lengere - evden_asılydi etin çengele - havliya goyduğumuz tawuĥ pingeli - darmadaĥın dipsiz sepet nicolmiş” (ErzuĬA2, 213)

2. Çanak yapımında kullanılan özel bir çeşit toprak.

“Dedim bizim tandır ğavlar vardır. Ekmegi orıya vururuĥ. Yemeg_ıçün de ğavdan çanaĥ yaparıĥ, dedim.” (EVYA, 375)

“elleriynen ĥamur yuĥurır, ayaĥıynan da ğav çıĥnır. (...) Ğavi da çıĥnıram ki, çanaĥ yapım.” (ErzuA, 101)

3. Tandır yapımında kullanılan özel bir çeşit toprak.

“Dedim bizim tandır ğavlar vardır. Ekmegi orıya vururuĥ. Yemeg_ıçün de ğavdan çanaĥ yaparıĥ, dedim.” (EVYA, 375)

ĝavar

Arktaki suyun akış yönünü deĝiřtiren toprak yıĥını.

“Hıram êtdi ĝavar, yıĥıldı çırmıt, / Lappızık kesildi, mıĥirik armut, Teşdimiz ĝaleyle, suyumuz ĥarmut, / Dolambaşdur birez yolumuz bizim.” (EVYA, 392)

gereñ

Su geçirmediĝi için dam yapımında kullanılan bir çeşit toprak.

“Damın üsdündeki gereñi yu_gu daşınnan e_ce sıkıřdıdıĝ, öteki gibi ĝıřın akıp duruyo_dun.” (AAVS, 182)

ĝıcımıĶlı ĝıcımıĶlı

Bereket getirmesi için okunup üflenerek tarlalara serpilene, küçük taşlarla karışık toprak.

“çaydan aĥarsudan su dolturu urdan da çayın ĝıylāna topra^klı řōle ĝıcımıĶlı ĝıcımıĶlı çoĶ ĝalındır_u topraĥ ye çoĝ_ıncedir_u topraĶ řūle alır birē āvuç okur üfürü ũnu da getirip ĝēdīne tālalāna sēpē hıdırlan elles buluşsun bereket_ūsun hangi nerede buluşursa bereked_olurmuş hıdırlan elles dedeniñ yāni unnā iyi īsannāmiř çayın ĝıyında nuruĥ başında duā idēsiñ” (ÇİYA, 724)

ĝır

Kurak toprak.

“efendi, burası ĝır melmákat oldu uçun adını berçin yālar, berçin ĝorĥmazlar, berçin gebeler, berçin çataĥ, berçin demür, demülleri ĝatmayaĝ, geredeli o. ha řāinār, eřkōy, berçin, adını berçin ĝoymuřlar. berçin dimek, ĝır dimek, ĝır dimek.” (AĬA, 287)

“o ĝara köse dēmiř ki, siz köve iniyorsuĥuz ĝıra emme, siz yařamazsıĥız, bālarıĥız da yaşamaz dēmiř.” (AĬA, 242)

ĝır yer

ğır yer (BĪA), kır yer (BĪA)

Kurak toprak.

“adamlar mesele pamıG_eker, adam boyu. içine gir görölmes. ölü adamı go kannanacaK toprā. ama burası öyle de_ıl ki yav. şimdi bizde mera çoK. çoG_emme ğır yer yāni. kır yāni. (...) kır yer annadın mı.” (BĪA, 462)

“adamlar mesele pamıG_eker, adam boyu. içine gir görölmes. ölü adamı go kannanacaK toprā. ama burası öyle de_ıl ki yav. şimdi bizde mera çoK. çoG_emme ğır yer yāni. kır yāni. (...) kır yer annadın mı.” (BĪA, 462)

ğıraç

ğırac (EĪMĪVYA), ğırac (EĪMA), ğırac (KĪAVAAAY), ğıraç (EĪMĪVYA), ğıraç (EĪMA), ğıraç (NMVBĪA), ğıraç (SĪYA), ğıraş : (EĪMĪVYA), ğıraş (EĪMA), ğıraş (NMVBĪA), ğıraş (KĪAVAAAY), kırac (KırıkĪA), kırāç (NMVBĪA)

Kurak toprak.

“arāzimiz vardı sekiz on dönüm, dālādā, ğırac_olan yerlē ekin, ārpa, urlā zebzē, bostan_olurdu.” (EĪMA, 868)

“bağım da var, bahcem de var tarlam da va, hepsi vār. tarla da benim, bi şurdan bi azcığ ğıracım var yāni.” (KĪAVAAAY, 348)

“çünkü bizde su ne yok, hep ğıraç.” (SĪYA, 252)

“eskiden ğúbreyi bilmezlerdi hep malın tezeenen ğúbre yapıyollardı, onnan yapıyōduĥ patēzi onnan ekiyordu. ğıraçda oluyordu, susuz_oluyordu.” (NMVBĪA, 251)

“**FD: Sulu tarım var yāni. RT:** var. sulu dā tabi ğıraş da var sulu da var.” (EĪMA, 622)

“İşde biraz çeltik yerimiz var suluda. Piriş yētişiyor. Çeltik dēriz pirinç_olan yellere. İşte yokallāda dā. Bütün ğıraç işde. Tarla tapan, ekin, arpa, buday, noĥut ekiyollā.” (EĪMĪVYA, 410)

“Sekiören ğıraş köv, sulu deil buralar gibi. Ova deil. Dā, bayā dā.” (EĪMĪVYA, 410)

“suyumuz yoğ yāni öle sulu yerlerimiz yoğ. bizimki kıraC kıraca ekeriz, arpa ekeriz, buğda ekeriz.” (KırıkĪA, 540)

“Tāĥlālāmız, tāĥlālāmız sulu yer deil, ğırac_olduundan, malımızı yiyicek ğaĥmıyoru fazla.” (EĪMĪVYA, 389)

“yāmır yāp da sular telef olmaması aķıp gitmemesi_çin su cizileriñ içine birikir. ordan sōrā ō, şiy olur. güzün tabī eker gelir ğıracınā. ğıraşları ekerler, adam gelir.” (KĪAVAAAY, 444)

“yāmır yāp da sular telef olmaması akıp gitmemesi için su cizileriñ içine birikir. ordan sōrā ō, şey olur. güzün tabī eker gelir ğıracınā. ğıraşları ekerler, adam gelir.” (KĪAVAAAY, 444)

“yanī ğıraç oldū için sulu yāli de il bizim. yannız susuzluğdan bız biraz işimiz vār, derdimiz vār.” (EĪMA, 841)

gırmızı gebiz

Duvar yapımında kullanılan kırmızı renkli bir çeşit toprak.

“Bareciñ önünü yığılan duvarıñ topra nıñ hepsi gırmızı gebiz, bizim köyüñ yakınındeki bi ta lıdan götü düle hepsine.” (AAVS, 186)

gırmızı gereñ

bk. gırmızı gebiz

gırmızı toprak

ğırmızı toprak (EĪMA), ğırmızı toprak (AkVYA), ğırmızı torpağ (AYSVVDĪ), kırmızı toprağ (VGHA Bit.), ğırmızı torpağ (VGHA)

1. Çömlek yapımında kullanılan kırmızı renkli toprak.

“(Çömlek nasıl yapılır anlatır mısınız?) böyle ğalıbı va onuñ. döneş diriz dōneci va dönēr çark gibi. unuñ üsdüne ğalıbı ğoruz. āciķ çamurunu yassıldırız böyle şeysinen düzeldiriz. (...) iki türlü toprak ğatarıS. birini bi yerden birini bi yerden o da olacağ gibi olacağ topra ol. olmıcak toprak de il. mēselā bu yirlerdeki topraklardan de il. **x:** ğızıl dedimiz ğırmızı ayrı topra ol var ğız.. top top olur u toprak toprak. (...) ō ğoyu suyu toprāñ içine ğoyarıS. (...) ancağ işde ğızıları ğarışdırırāyoru şeyinen, miKserinen. (...) şindi toprak va gösteriris sa a orda. ōle olmayınca anıyamassıñ. **MY:** o ğırmızı toprakları ğurumayınca ērimez. ğurudurūz. çuvallara ğuyarız yığarız.” (EĪMA, 530)

2. Çocukların altına bağlanan kırmızı renkli özel bir çeşit toprak.

“Çocū topṛā belellermiş, nası yapardıñız? hincik şu ğırmızı toprak var ya onu ğalbura alırdıķ. havāda elerdik şöyle savurarağdan. tozu uçardın. altı ğumsar ğalırdı. hincik şu ğúççük zeytinyā tenekeleri var ya onu açardıķ şöyle āzını. içine torpā ğoruz zobanıñ üsdüne ğorduğ. orda devamlı ğızgı durudu. yağardığ, yanık iy olur diyi. çapıt bez sererdik. o torpā dóğerdik şöyle. bezleriñ üsdüne şöyle ğatlardıķ, bez ğızardı.” (AkVYA, 550)

“o zaman hazır bēzler olmadığı için ğırmızı torpağı tendir veya ocağın üsdünde ğavurarağ buni iki bezin arasına ğoyup çocuğı yağmiyacah şekilde çocuğları bēzlellerdi.” (AYSVVDĪ, 263)

3. Tandır yapımında kullanılan kırmızı renkli bir çeşit toprak.

“tendir yaPmaḡ oḡul senin_anan nailenin köyü var ya cêrmih. tē_ ordan bi araba, ordan ḡırmızı torpaḡ var, getiridih.” (VGHA, 437)

“ḡırmızı torpaḡ getirilerdi. çamur_êdirlerdi. buni bēle şeynen ha, bēle eyaḡlarinan çıḡniyilardi. ḡalırdi. onnan sora tandır yapıyorlar.” (VGHA Bit., 626)

ḡızıl

ḡızıl (EİMİVYA), ḡızıl (EİMA)

Çömlek yapımında kullanılan kırmızı renkli özel bir çeşit toprak.

“(Çömlek nasıl yapılır anlatır mısınız?) bōle ḡalıbı va onun. dōneş diriz dōneci va dōnēr çark gibi. onun_üsdüne ḡalıbı ḡoruz. ācık çamurunu yassıldırız bōle şeysīnen düzeldiriz. (...) iki tūrlü toprak ḡatarıS. birini bi yerden birini bi yerden o da olacaḡ gibi olacaḡ topra_ı. olmīcāk toprak de_ıl. mēsefā bu yirlerdeki topraklardan de_ıl. **x:** ḡızıl dedīmiz ḡırmızı ayrı topra_ı var ḡız.. top top_ölur_u toprak toprak. (...) o ḡoyu suyu toprā_ıçine ḡoyarıS. (...) ancaḲ_işde ḡızılları ḡarışdırıvrāyoru şeyinen, miKserinen. (...) şindi toprak va ḡōsteriris sa_a orda. ōle olmayınca annıyamassıḡ. **MY:** o ḡırmızı toprakları ḡurumayınca ērimez. ḡurudurūz. çuvallara ḡuyarız yıḡarız.” (EİMA, 530)

“Çamur, toprān içine bi şey ḡatarız. Dā... tē şorda tenekede va, ḡızıl.” (EİMİVYA, 427)

“Ölçüsü var, var, var, Taprānı... toprā biraz fazla, ḡızıl dinen para oña ḡōre ḡatılır; o, ōle ḡatılır, ōle özleşir. Mayası, mayası. Ḡızıl mayası toprāñ. Ekmee maya ḡatañ ya, aynı toprā ōle ḡızıl ḡatañ.” (EİMİVYA, 420)

“Toprānı dālardan getiriz, eleriz. Elekten_eleriz. Sarısından da wā, yeşilinden de wā. Onnarı elekden_eleriz. Bi de ḡızıl, bi de başḡası wā. Onnāñ biri birine ḡall_êder ḡarışdırırız, çamur yaparız, özleşdiririz. Onnāñ yaparız. Bu çömlēñ emē çok, çok.” (EİMİVYA, 420)

ḡōprak

Odun kömürü yapımında kullanılan toprak.

“üssüne de toprak Ḳōyoz ātık onu çīneye çīneye o ateş bōle avır avır īniyo bōle (...) Ḳazıklan bōle etrafını dēliyo bōle tōprayı yāni ōrdan dūman tūtūyo tabi dūmannā çıḡıyo bu sefer (...) āteş az_olan yeri dēliyon ōle yāniyo tōpreye ḡēdī mi ūç tarafından bōlūyo eyi yāndī zaman ondan sōna bu sefer hāvzala dēniyo yāni toprak vā ūştünde bītiyo āteş bītiyo (...) hāvzal tōprak yāni toprak o tōprak ōlmasa ondan sōna kōmür çēkiyo kūreklē yā bōle şīnci bōle bi sıralan dōne dōne dırmık vā iki kişi bīrini kūreklen atıyo kōmürü tōprayin āltından bī yandan çıḡarıyo kōmürü bī yandan

tōprayi gene kapāyo üstüne çekilmez ānadı mı (...) ōnu tōprak zaptediyo sāti gōprak
ōlmassın ēbedī zāpt̃ olmaz āteş” (BİYA, 195)

ğoroḥ

ğoroḥ (TAA, Antl.), ğoroḥ (TAA, İğd.), ğoroĝ (TAA, İğd.)

İri topak halinde toprak.

“ğoroḥ dā bēle yēri ğoşān çaĝı, ehen vahdında, āken vahdında bīle yúmri yumri
topraĝ_oliʻēr, // ğoroḥ_oliiʻ, torpaḥ ğoroĝ_oliyē. / topraĝ_olmiir de ğoroḥ oliʻē. // onú
ezsen topraĝ_olur.” (TAA, İğd. 257)

“ğoroḥ dā bēle yēri ğoşān çaĝı, ehen vahdında, āken vahdında bīle yúmri yumri
topraĝ_oliʻēr, // ğoroḥ_oliiʻ, torpaḥ ğoroĝ_oliyē. / topraĝ_olmiir de ğoroḥ oliʻē. // onú
ezsen topraĝ_olur.” (TAA, İğd. 257)

“onnan sora bū şey gi çıḥdi saʻēd hōkūmetinnen, o kūzeleri ustaluĝi daa ĝaḥdi de, vedreler
çıḥdi, başha başha ĝoalar çıḥdiler. /// oronn_üsdüne bi iki tene ğoroḥ, çamur, daş, bişe na
olsa or'ya ĝapadurd...” (TAA, Antl. 77)

gort

gorT² (VGHA Bit.), gorT² (VGHA V.)

Uzun zamandır sürülmemiş sert toprak.

“bizim köyde de var. gort, gort yēr, çuḥur yēr.” (VGHA V., 383)

“gorT yēr he, torpaḥ. gorT yēr, gorT he.” (VGHA Bit., 582)

gort yer

ğort yēr (VGHA Bit.), ğort yēr (VGHA V.)

Uzun zamandır sürülmemiş toprak.

“bizim köyde de var. gort, gort yēr, çuḥur yēr.” (VGHA V., 383)

“gorT yēr he, torpaḥ. gorT yēr, gorT he.” (VGHA Bit., 582)

gömük

Çamurlu su.

“aydınım kōylüsün kim haliñ sora / su yērine gömük iştiñ ciyeriñ yara” (KırVYA, 437)

gülcür

İnce toz toprak.

“ondan kēri buyruñ geliñ misafirler yīcüz bandurmayı bi tas da yanna ākşi. ibiden de
oludu, ĝazdan da oludu. ama hepsi ĝaḥdı. burda hāp ĝalburuñ altınıñ gülcülleri ĝaldı, hep
geşle gitdi.” (KasVYA, 794)

ğumluğ

Toprağı kumlu arazi.

“-ğumluğlarda yoğ, bu aşā yellerde aynı çorağ. -şindi bizim buranıñ yüzölçümü yüzde atmış yetmiş ğumluğ. bizim kıyın tabi tabi. -sóra sāda genişdidú geyiğ ğoşanadan da uzundur. yüzde atmış atmışbeş civarı ğumluğdur yāni. vērimsiz. ğumda hēç bişe olmiye yāni” (ASA, 133)

ğumsal

Toprağı kumlu arazi.

“yālūuz bu sulağ yellere dikmicēz dēdile. (...) dūz daban arazísine verdile –şindi biraz ğumsal olan yellere siz dikebúlúsúz dēdile.” (ASA, 132)

ğumsar

Elekten geçmiş ince toprak.

“Çocū topṛā belellermiş, nası yapardıñız? hincik şu ğırmızı toprak var ya onu ğalbura alırdık. havāda elerdik şöyle savurarakdan. tozu uçardın. altı ğumsar ğalırdı. hincik şu ğuççük zeytinyā tenekeleri var ya onu açardık şöyle āzını. içine torpā ğoruz zobanıñ üsdüne ğorduğ. orda devamlı ğızgı durudu. yakardığ, yanık iy olur diyi. çapıt bez sererdik. o torpā dókerdik şöyle. bezlerin üsdüne şöyle ğatlardık, bez ğızardı.” (AkVYA, 550)

ğurağ

ğurağ (AĪA), ğurağ (EĪMĪVYA), ğurağ (KasVYA)

1. Kurak tarım toprağı.

“çamur olmaz ki öle ğurağda. şindi ilkin altını ıslāyoñ ya bura yācıl gibi oluya. hiç toprak çıkmāya.” (KasVYA, 852)

“Öle çok eken yok. Sulu yer zāten yok. O öle sulu yerde olur. Hāşēş dersen o, ğurağda oluyō.” (EĪMĪVYA, 302)

2. Deri çarıkları kısa sürede yıpratan kuru, sert toprak zemin.

“(ÇARIK YAPIMI) (...) ya iki ğún gider ya üç ğún gider o da ayāmıza zāten. ğurağda hiş dayanmaz.” (AĪA, 253)

ğurağ yer

Kurak toprak.

“iki ayca bīşe misir çabalıyok, bırakıyok. ğurağ yer. ne, burda su yok. ne, burda su yok. ne olācak.” (TĪVYA, 259)

Ğ

-

H

hak

hak (AKD), hak (AİAD, Muş)

1. Toprak.

“Bir acayıp nesne gördüm / Guyruğu burnundadır / Bir yanı hâk bir yanı nar / Hem başı ğarnındadır” (AKD, 386)

haki_pay

haki_pay (DİAT, Kar. Ter.), haki pay (AKD), hak-i pay (AKD), hakipay (AİAD, Muş Ter.)

Ayak toprağı.

“Dilimin ezberi sensen her daim ismin aña / Yüz sürüp haki payına niyazım budu saña” (AKD, 387)

“Oğradım barigahına habda canan beyheber / Yüz sürdüm hak-i payına sahip zaman beyheber” (AKD, 374)

“Üz sürüm hakipayıña / Niyazım budu seña” (AİAD, Muş Ter. 107)

“Zıfâf olmuş kedi kimi çığırır düşme vay_vaya / Beli gırır şahmar kimi indi sallam haki_paya” (DİAT, Kar. Ter. 81)

hāk ü tūrah

hake turab (ErzuİA2), hāk ü tūraP (AYSVVDİ)

İnsanın yaratılmasında kullanıldığına inanılan toprak.

“aldılar abdēsi oyandım haqdan / aslımız yapılmış hāk ü tūraPdan” (AYSVVDİ, 172)

“aslımız yapılmış hake turabdan - bir harf oħutdular yeşil yapraħdan” (ErzuİA2, 106)

2. Toprak zemin.

hakile yeksan ol-

Tüm yapıların yıkılıp yerle bir olması.

“G’etmişdim edil şaha men muradım almaya / Ne bülürdüm men gelincez hakile yeksan ola.” (AİAD, Muş Ter. 97)

hanav

hanav (VGHA Bit.), hanav (VGHA V.), hanaw (VGHA Bit.)

Nemli, verimli toprak.

“çayırda bële olan yërde hanav qalmaz. hanav bële topraḥnan şey onũn da bële altı bële olmasa hanav qalır. altı yaş qalır, ıslaḥ qalır. o olan yërde rütübet qalmaz.” (VGHA Bit., 645)

“hanav kîmi yeri hanav olur. bosTan mosTana eyi gelir. kîmi yërde quri olũr, bosTani kurudur hanav. yër.” (VGHA Bit. 582)

“hanav torpaḡın rutubeti. be şimdi tarlayı süriyoruz. baḡ bi demre sürüyorum. ikinci demre yanê oni hanavi, rütübeti çılmasın diye ikinci defa da sürũlir.” (VGHA Bit., 683)

“hanav yoḥdũr ki buḡda olmaz şimdi.” (VGHA V., 567)

“hanavkesen evet. bi yerin hanavi kesildi mi çayır. ona çayır diyerlerdi.” (VGHA Bit., 644)

“hanawkesen, hanaw biz şoḡũmları nadasa bıraḡırılḡ ya. tarla sürũldi mi. ha o oT onũn içindeki o rutubeti alır. işde o hanav biz ona dirik ha. siz de ne diyiler. ona bilminem. biz ona hanav dirik. ha o oTda o rütübeti alır. o rütübet hanawdır. ne aTsan yetişir. o ot orada yetişdi mi heşbi şey yetişmez. o hanav onũn o rütübetini alır ya o ot. ha o da hanavkesendir.” (VGHA Bit., 671)

“hanawkesen, hanaw biz şoḡũmları nadasa bıraḡırılḡ ya. tarla sürũldi mi. ha o oT onũn içindeki o rutubeti alır. işde o hanav biz ona dirik ha. siz de ne diyiler. ona bilminem. biz ona hanav dirik. ha o oTda o rütübeti alır. o rütübet hanawdır. ne aTsan yetişir. o ot orada yetişdi mi heşbi şey yetişmez. o hanav onũn o rütübetini alır ya o ot. ha o da hanavkesendir.” (VGHA Bit., 671)

hāvzala

Odun kömürü yapımında kullanılan toprak.

“ũssũne de toprak Kōyoz atık onu çineye çineye o ateş bōle avır avır īniyo bōle (...) Kazıklan bōle etrafını dēliyo bōle tōprayı yāni ōrdan dūman tūtũyo tabi dūmannā çıkıyo bu sefer (...) ateş az olan yeri dēliyon ōle yāniyo tōpreye gēdī mi ũç tarafından bōlüyo eyi yāndī zaman ondan sōna bu sefer hāvzala dēniyo yāni toprak vā ũştũnde bītiyo ateş bitiyi (...) hāvzal tōprak yāni toprak o tōprak ōlmasa ondan sōna kōmür çekiyoz kũreklē yā bōle şinci bōle bi sıralan dōne dōne dırmık vā iki kişi bīrini kũreklen atıyo kōmürü tōprayin āltından bī yandan çıkariyo kōmürü bī yandan tōprayi gene kapāyo ũstũne çekilmez ānadı mı (...) ōnu tōprak zaptediyo sāti gōprak ōlmasın ēbedī zāpt olmaz ateş” (BİYA, 195)

hāvzal tōprak

“üssüne de toprak Kōyoz ātık onu çīneye çīneye o ateş bōle avır avır īniyo bōle (...) Kāzıklan bōle etrafını dēliyo bōle tōprayı yāni ōrdan dūman tūtūyo tabi dūmannā çīkiyo bu sefer (...) āteş az˘olan yeri dēliyon ōle yāniyo tōpreye gēdī mi ūç tarafından bōlüyo eyi yāndī zaman ondan sōna bu sefer hāvzala dēniyo yāni toprak vā ūştünde bītiyo āteş bitiyo (...) hāvzal tōprak yāni toprak o tōprak ōlmasa ondan sōna kōmür çēkiyo kūreklē yā bōle šīnci bōle bi sıralan dōne dōne dırmık vā iki kişi bīrini kūreklen atıyo kōmürü tōprayin āltından bī yandan çīkariyo kōmürü bī yandan tōprayi gene kapāyo ūstüne çēkilmez ānadı mı (...) ōnu tōprak zaptediyo sāti gōprak ōlmasın ēbedī zāpt˘olmaz āteş” (BİYA, 195)

hōllük

hōllük/öllük (BTA), Hōllük (KİA), hōllük (GİVYA), hōllük (SİYA), öllüg (BTA), öllüg (MİA), öllük (BTA), öllük (GİVYA), öllük (MİA)

1. Toprak yığını, tepe.

“Ben hōllüğün kellesinde durōrdum.” (KİA, A. 351)

“Men hōllüğün kellesinde durōrdum.” (KİA, A. 351)

2. Bebeklerin altına bağlanan özel bir çeşit toprak.

“çocuğları beliydük toprağa. toprağı eliydik, içeriye doldurıyduğ kışın. o çocuğlara ısıdıydı altına goyuyduğ çocuğların. sabâça o toprağın içinde yatıylardı. öllük eliydik halburda.” (MİA, 291)

“È şindi neyi begenmiler de toprağ koyüduğ. Çocuğları koyüduğ. Bēşige toprağ_altlarına koyüduğ. Hōllük. ālidīğ, gātiridīğ. Öllüğüm bitidi, gālidim. Sennen_istidim. Kele bīrez... Dee o kahtı kızım. O şeler kahtı kalmadı. Duvarları, duvarı suvidiğ. Men görmedim ya, ālmī çamıra da vurmam.” (BTA, 239)

“È şindi neyi begenmiler de toprağ koyüduğ. Çocuğları koyüduğ. Bēşige toprağ_altlarına koyüduğ. Hōllük. ālidīğ, gātiridīğ. Öllüğüm bitidi, gālidim. Sennen_istidim. Kele bīrez... Dee o kahtı kızım. O şeler kahtı kalmadı. Duvarları, duvarı suvidiğ. Men görmedim ya, ālmī çamıra da vurmam.” (BTA, 239)

“eski ħariğlar beton dēlidi toprağ ıdı. buğda dōkmeg içün zoku hâlâ duruyu burda yeri eşdik yere gömdük. tecde öllüğü, toprağı ordan eşerlerdi. orda çıkarttıları.” (MİA, 250)

“Giridim ħarmanlardan şelerden öllük gātiridim, altına kızdırıdım öllük koyüdum.” (BTA, 246)

“hē hōllük ğavurup toprā yaturullar.” (GİVYA, 315)

“Heppí öllükten yaptī dāgil? - Heppí öllükten. Heppí öllükten, donsuz. – Öllük nädır ū?
– Bı fîrêzlerde torpaḡ çıḡı yā. Dönderiler, onu ālidīḡ ḡerbīlden, gätiridīḡ
çocuḡların altına koyūduḡ.” (BTA, 246)

“Kōyūduḡ kızidı, aparıdıḡ öllüḡün çine gömidıḡ ki uşagın öllüḡü sıccag ola.” (BTA,
246)

“şimdi dōm yaptı bir ḡadın. köy yeri. pudramız, bi şîmiz yok. biz höllük derík. toprā
elerík.” (SİYA, 372)

“tarlıya gētdim, beşık arḡamda, bir mucur höllük sırtımda” (SİYA, 338)

hüyüg

Küçük tepe, toprak yığını, höyük.

“bunnār da önnarın torunnarı. hüyügdē o sıvasdaki ali babanıñ şeyí, ḡazan
ḡaynadıyōduḡar yēmek, asger doyuruyōr.” (LSA, 368)

I

ısbab kili

Çamaşır yıkamakta kullanılan mavi renkli özel bir çeşit kil.

“böle omō momō da yōḡ. ḡalıp sabın, kil getirilēdin o mālışdan eveli. ısbab kili diyollar
böle mavi gök. unnānan yıḡardıḡ ḡızım.” (EİMA, 726)

İ

İlay

Duvar yapımında kullanılan balçık, çamur.

“kēdimgi İlaydan sokḡan kēdimgi duwaldar bar. İlaydan sokḡan duwaldar bar. caḡsı
cerlerinde yēki ḡat, üş ḡat partmandar da bar.” (TAKA, 254)

J

-

K

ḡasım

Çamur halindeki toprak, mil.

“aynı senin gibi bizim būdan albay vādı ğaradenis bu bölgenin tārîhini çıkārdı da buranın göl_öldîni ispat_itmiş yāni A.K. : āmme üstünde kāsım vā bi metru bi puçuk metru ğas alTından çaķıl çıkā altı çaķıl uvamışdı ūle millet sürüyodu ençi gene göl_ödu” (ÇİYA, 579)

ķavalin

“orda onuğ pekmez toprā va. yāñ beyaz, ķavalin_o, ķavalin_eĝ güzelidir, iyışidir.” (EİMA, 922)

“orda onuğ pekmez toprā va. yāñ beyaz, ķavalin_o, ķavalin_eĝ güzelidir, iyışidir.” (EİMA, 922)

keleme

İşlenmeden bakımsız halde kalmış toprak.

“arāzimiz vā da yapmayyoz. duruyollē işde keleme.” (BİAİ, 643)

“hayvannānan daşırdık. şindi ğayrı urlā heP keleme yavrum, yapan yoK ğayrı.” (BİAİ, 670)

“şu hamam tebesi dēriz u bayırlā heP bizimdi. keleme ğaldı, ormana ğaldı hindi. yazmadılā, napcan sen toprayı? dedilē beñe. ormana ğoyvādılā işde bu.” (BİAİ, 748)

“zāten şu anda otuz otuz beş hāneye düşmüşdür belki, doğsan yüz hāneydi, evlē göçmeye başladı bōle, arāzi keleme.” (BİAİ, 632)

kepir

kepir (EİMA), kepir (SVYA), kepir (AkVYA), kepir (OİAVSV)

1. Kedi kumu üretiminde kullanılan beyaz renkli bir çeşit toprak.

“ū saķarya mādeni diyō kepir çıkariyōller şurdan. **EB: Kepir mi? SŞ:** ivet. beyaz toprak. hī biz kepir diyüz hani beyaz toprak çıkıyu. **SGA: Ne yapıyorlar beyaz topraĝı? Sİ:** o dış devleti ğidiyō kedi ğumu oluyōmuş. bi di eskişērdi va şeyi faPriķası. burdan_urıyı ğidiyō. ğali nēriyi nē yapıyōllē bilmiyōS. çalışan var burda. biz_unu kepir diyöz hani kimisi māden diyō aķ topra_a. beyaz evet.” (EİMA, 898)

2. Verimsiz bir çeşit toprak.

“bende om_bēş dōlüm yē vā o zaman. 'hurdu otaķ tālı sürüyön. o mūbārek topraK da 'kepir. sıvēyō da sıvēyō sıvēyō da sıvēyo.” (SVYA, 487)

“ēkdīklēri yēriĝ biliyēm, ben öylē āyşe yōrrēp kēpīr.” (OİAVSV, 768)

“ĝiderdik_işlemiye, itmiye. rahmetlik emine hani orā dumul aliniñ orā atdı da ğafasını parçalayadı siz itdiñiz diyi kepirde.” (AkVYA, 421)

kereñ

Badanada kullanılan bir çeşit toprak.

“Kereñ esgiden evi badanıla_ken gullanılı_dın. Kireş çıkandan bereya kereñi gören yog.”
(AAVS, 230)

kesek

kesek (KasVYA), kesek (KKA), keseK (VGHA V.), kesek (AİA), kesek (AYSVVDİ), kessek (SMA)

1. Kurumuş toprağın sürülüp parça parça bölünmesi.

“yāmur yādıkdan sora dabannı çekiyosuy. keseklerin üzerinden daban çekiliya. toprak alt üs ediyosuy ona kesek diyo.” (KasVYA, 508)

2. Taranmamış tarla.

“ben de tapana oturdum, kesek biraz_ırsin diyi, talla yımışasın diyi, öyle sürerdig_eveli.” (AİA, 195)

“Ordan sonracimiy bu bî_ ki akşam sonra, biz tarlada kesek taradık, Allah ramet eylesin eltinen gaynana da.” (KKA, 132)

3. Bel, saban, çapa gibi araçlarla kaldırılmış iri, kurumuş toprak parçası.

“bi kere yeri gazardı. o waḥıT ḥer bereket wardi. şimdi iki sene bi dıreKtor hadê salla. güzel, Ḳuruyı, oli bêTon gibi. her keseK ḡaḥi bu ḳádár. // ḲírêT. o ḲírêT de topraḡdır. Ḳuriyi bêton. Ḳaldırı. dıreKtor, míreKtor çıḡniyi, Ḳuriyi, Ḳaldırı bêle havada. ḡírêT kesek. kesek kerpiÇ gibi. êle dırnaḡı vêriler, mangêri vêriler üzeríne; giderdi gelírdi. // manger de dırmíḡdır. dırnaḡ êle içinde giderdi, gelírdi. eríTmezdi.”
(VGHA V., 372)

“bõle keseK keseK gelidi ha, keseK.” (VGHA V., 520)

“İki kessek bi daşa bedeldır.” (SMA, 156)

“kesekler varsa kürekle küçültülürdi ve sulanması için bu bostanlar ark şeklinde belli hizada ve düzende ekilecek sebzenin cinsine göre” (AYSVVDİ, 243)

ḲírêT

Kurumuş iri toprak parçası, kesek.

“bi kere yeri gazardı. o waḥıT ḥer bereket wardi. şimdi iki sene bi dıreKtor hadê salla. güzel, Ḳuruyı, oli bêTon gibi. her keseK ḡaḥi bu ḳádár. // ḲírêT. o ḲírêT de topraḡdır. Ḳuriyi bêton. Ḳaldırı. dıreKtor, míreKtor çıḡniyi, Ḳuriyi, Ḳaldırı bêle havada. ḡírêT kesek. kesek kerpiÇ gibi. êle dırnaḡı vêriler, mangêri vêriler üzeríne; giderdi gelírdi. // manger de dırmíḡdır. dırnaḡ êle içinde giderdi, gelírdi. eríTmezdi.”
(VGHA V., 372)

Kızımızı

Narin bir çeşit toprak.

“Kızimizi, Kızımızdır. senin bu toprağ ne kadar güzel! narin toprağın_adi Kızımızdır. senin bu topran ne kadar narindir. heralde Kızimizi toprağdır.” (VGHA V., 577)

Kızimizi toprağ

“Kızimizi, Kızımızdır. senin bu toprağ ne kadar güzel! narin toprağın_adi Kızımızdır. senin bu topran ne kadar narindir. heralde Kızimizi toprağdır.” (VGHA V., 577)

kil

kil (ÇİVYA), kil (EİMA), kil (OİVYA), kil (BİYA), kil (NVYA), kil (ÇoİVYA), kil (KırVYA), kil (KKA), kil (BİAİ), kil (EİMA), kil (VGHA Bit.), kil (KırkİA), kil (MİA), kil (AİA), kıl (BİYA), Kil (AnaVYA), kil (AkVYA), kil (AMA), kil (MVYA), kil (GMA), kil (MİA), kil (SVYA), kil (VGHA Bit.), kil (ÇİVYA), kil (AVOİA2, Ada.), kil (GMA), kil (BİA), kil (ADÜM I, Burd.), kil (EİMİVYA), kil (SVYA), kil (AkVYA), kil (SVYA), kil (KırVYA), kil (KırkİA), kıl, kil, kıl (OİAVSV), kil, kıl (OİAVSV), kil (KA3), kil (MVYA), kil (MVYA), kıl (OİAVSV)

1. Çamaşır yıkamakta kullanılan bir çeşit toprak.

“annaşıldı_da bizim oralarda hani idil gıyusu. idil_gıyusu dillerdi. neden_ise o idil_gıyusu demek, ne demek. orasını hani bilemiyok. bilemiyok. killig. kil. esgiden ğadınnar çamaşırı yıhamak_için o kistden getirillerdi. sabun yerine onu getirillerdi. killig_diyi ondan.” (ÇİVYA, 285)

“beyazları uvādım_uvādım. bi kirini akıdırđım. undan sona tekrardan kil_olurdu, killēdim. ah_o killē olsa da hinci çameşır yıkasak.” (EİMA, 804)

“bobam_ırāmetlik şeyden miħalışşığdan kil getirirdi, satardı. **FU**: kil getirirdi. sabun da yok. kilinen yıkardık.” (EİMA, 381)

“böle omō momō da yōğ. ğalıp sabın, kil getirilēdin o mālışdan_eveli. ısbab kili diyollar böle mavi gök. unnānan yıkardığ gızım.” (EİMA, 726)

“bu mübarek asasını atıncı uriye inī. urda su süt olarakdan akıya. biz urdan sōra, bī Kadının killi çamaşuru yıkadūndan işde su süde dönüşüyo, süt suya dönüşüye. ğayboluyo, dönüşüyo. süt ğaybolıya. su olarakdan devam ēdiya.” (OİVYA, 272)

“çamášır kazanlarda kaynadılır kilinen sabunnan yıkanırdı óndan sōra durlanırdı aşēya oveya giderdik” (BİYA, 276)

“çamaşır yıkama: görmüyö_mün killi. torpānan yıkardım. hē, he evet. kil_inen. (...) dönderü dönderü ufalaruķ. kil_inen ēyi gine. undan sōnalıma heye çapliyōñ. üsdüne kül göyuyōñ. (...) undan sōra unu gine kil_inen bī dā tekrar yēyķaruķ. bu çamaşuru iki taraflu bī dā killerük.” (OİVYA, 203)

“çamaşırhānēdi yīkeyyōduķ. kōs_üstünü bōl döşeyyōduķ. deperekden yīkeyyōduķ. kil dōküyōduķ. sabun, kil, mesilā omo, ōle u_tür ğullanıyōduķ.” (EİMA, 911)

“çamaşırı ēskiden hindi bōle kil ōlurdu kil ó kili dövēdik güzēlcene dōvdükden kēri bi tavaya Kōrduk (...) killēdik üstüne sabın sürēdik kilinnen_ōnu dūrēdig” (BİYA, 504)

“çamaşırı yuruķ yıharıķ, 'durular 'sıhar gelirik. 'depinen, 'ayāmız_ınan depiklerik 'yuruķ 'kil_inen, a'tar 'gelirik.” (NVYA, 174)

“çamaşuru kilinen yurduķ. 'akkile giderdük, kil getürüdük. ğoñşulara da verüdük. puñarlarda yıharduķ. biyo killerdük, biyo sabun çalarduķ.” (ÇoİVYA, 117)

“eveli çamaşır yürduķ. hevel zamandan kil_olurdu, kil sürterdik, duz sürterdik, bırçaķ sürterdik. çekerdik mallara verirdik.” (KırVYA, 394)

“Gitdim çocim sen ğadaķān o kile, ben. Burlā da ğarlārınan barabā gittim. Küçükdüm, sen gibidim. Ondan sora yüklendik mi bi teneke çamuru şu ğarşıkı mahalleden işte burlādan bizim elti de gitdidi. (...) Hinci evlēde sulā vā çamaşırları makinelere ateyoz. İlēden külēde sular olmadı zaman derelere gidiyoduķ.” (KKA, 136)

“ğomşulā sıra sıra sıra killeri atādın_içine, kilnen yıķādın, mis gibi ğoķādı, peK güzel ğoķādı. (...) killeri dövēdik topaK kil olursa dibeklerimiz olurdu bōle tezeK_olurdu, incelir. (...) öteki irimiyen de ha bōle topraK gibi ğara ğara ğālır. aldı mı diline yapışırsa iyidir_u. ā ōle yapāladı. esKiden ōle dēlēdi, atık şindi makinelē çıķdı, omolā çıķdı” (BİAİ, 538)

“hadi vur debmiyi vur debmiyi. onđan sona dePme bittikden Keri āz çamaşılları sabınna kille kilimiz_olurdu kil. kil dēdiķ killeri dōkēğ dōke de çamaşılları sabınnar yeñi ğatTan döşēğ bi dā çıķādığ_üstüne debmele, ondan sona sabınnı sabınnı at ğazana ğaynatmiye.” (EİMA, 521)

“he, porahnan da yıķamışıķ. atardıķ suya. porak he, bi de kil vardi. o kilin bēle bu ķadā çamur_ēderdiķ. bēle bēle çamurlardıķ. getirilerdi dağdan, oni atallardi.” (VGHA Bit., 591)

“hindikī mı tozunan neyinen olmazdı. çil, sabınıdı. onda sürdmede çekiliridi, elde, kil şe le şe le. duz de elde çekilirdi. hannōldu.” (KırıkİA, 289)

“‘kil gullanmaḥ ‘çovan alır getirrik ‘alırıḥ ‘çovannan yıḥarıḥ. ‘sabın, ‘çovan, ‘ıscaḥ su ‘orda yıḥarıḥ.” (NVYA, 142)

“kil_ olurdu çamaşır kili eskiden. (...) işte o çamaşır kiliylen kilinen yıḳādık.” (EİMA, 524)

“köşü döşüyödük, toḳaşleyyödük. ölelikli yıkeyyödük yānē. şinci.. **SGA: Kili nereden buluyordunuz? ŞY:** kilī mi_ alıçıḡ bī killik_ kövünden getiriyödük.” (EİMA, 912)

“kúl dibine çöker idi duru suyuna çamaşır yıḥarlar ıdı kil olur daḡlardan eşerik, biyaz kilinen yıḥardıḥ. kimi de gafasını yurdu.” (MİA, 290)

“meselā asdaP yurduḳ, ‘neynen yurduḳ, ‘kilinen.” (AİA, 305)

“önnān yıḳādık esgilēden kīllen esgiden böle arabalālan kīlcilē gelidi kil_ alıdıḲ önnālan yıḳādık önu nasıl yapādık kili ḲörduḲ_ışde Ḳazana” (BİYA, 495)

“serellerdi berideñ öte doḥurduḳ doḥuduḲTan kēri sığırınḡ gubresini atardıḲ soñra toḳucaḡ_ ıla dóver dóver ağardıḲ. gendiliḡinden akardı Kili çamaşırda kullanırdıḲ.” (AnaVYA, 184)

“su yōdu da sabın ‘var mıydı, sabın da yōdu, kil de yōdu.” (AkVYA, 695)

“zabaḡdan ḡeliyōduḡ puñara. kil kil de vardı, sabın da, torsil yōdu.” (AMA, 194)

2. Saç yıkamakta kullanılan bir çeşit toprak.

“bi dene daraḡ alıceksiñ, bi dene kil alıceksiñ, bi dene sabın alıceksiñ” dēmişlē. (...) hindi bi daha bunna kil atıvēmişlē ḡara bılanıḡ köpürüklü su olmuş.” (MVYA, 191-192)

“F: bi de içerde kil lēni olur, kil lēni var o torbanın ucuna da bi ip olur o ipe geçirir kil lēnni ḡadın ḡederken götürür. o kil lēni de götürür ā curun ḡara curun o işde bilmem ne curun, orta curun, curuna götürür yeriñ belli orda curuna götürmüş ḡomuş kil lēnniñ içinde kil var. (...) ḡāmamda da ayni şekilde dışarda ḡalı, içerde de kil lēnni bırāḡır. F: Dārāk ḡabı, kil lēni. A: Dārāk ḡabını, kil lēnni bırāḡdı mı o curun da seniñ dēmekdir. kesen de gelecek. F: ḡālā benim kil lēnim, dārāk ḡabım da duruy. dayım bā, fehmi dayım, büyük dayım el öpmeye ḡāmam ḡalısı vērđi, el öpmiye hediye.” (GMA, 227)

“ḡamamda başımızı killerdik sabunla da tiliflenirdik. kiline yumuşardı. pambuḡ gibi olurdu. o kili yıḡayandan sōra sabunlardıḥ. diflenirdik.” (MİA, 246)

3. Sabun yerine kullanılan bir çeşit toprak.

“bi de mahrece giderlerdi kil getirmeye sen kili biliḡ mı. kili de o māmleketiñ_ adamı ‘sabın yērine ḡullanırdın_ onu.” (SVYA, 651)

4. Dam yapımında kullanılan su geçirmeyen toprak.

“êşeKÇiler sêh Taşırdiler. sêh, bilhasse sêh, Tamlere. Tamlerin_üzerine çekerdiler o toPraği. ayrı özel bi toprağdi. (...) sêh diyerdiler. killi bële one diyordiler sêh.” (VGHA Bit., 730)

“ondan önce toprağ ev varmış tabî. toprağ damlar. õz atiyolar, õzün üsdüne ufağ aaçlardan döşüyolar. onuñ üsdüne biz kil diriz. kili getiriyolar, üstüne seriyolar. (...) suyu geçirmiyo kil. o kil suyu geçirmiyo.” (ÇİVYA, 305)

5. Baltanın sapını sıkıştırmak amacıyla dolgu malzemesi olarak kullanılan toprak.

“elindeki paltayı vuruyor_ümüş, çeKdi miydi ğavışıvèriyor_ümüş. oruya bir kil tıkamaya aKlına gelmez_îmiş.” (AVOİA2, Ada. 114)

6 Kolay şekil alan yağlı ve yumuşak bir çeşit toprak.

“A: onu ellemez, ana tenekeyi ellemez. bu evelden balyeda sâklanırdı, balye denilen kil lënnin bi bõğü var.” (GMA, 229)

“esas ismi killiKdi. orda kil çıkarmış. killiK dellerdi. şindi onuñ lîsanınna gene uymaz. onnar da çeTmi biz de çeTmiyik.” (BİA, 425)

“Ustası âmirdân; yan vuru peş çıkattırı , kildân vuru taş çıkattırı.” (ADÜM I, Burd. 116)

“Yok kil yok. Yok, yeşil bayâ bildiñ toprak. Evin yannarında şurda geçerken bi eviñ yanında yışılı. Eleyolar_ıdı elekden, görmüşsündür. Hah... işde o, yeşili o. Hah yeşil, kil deil_o. Yeşil toprak.” (EİMİVYA, 421)

7. Temizlik vs. gibi amaçlar için kullanılmak üzere malzeme olarak satılan veya başka ürünlerle takas edilen bir çeşit toprak.

“bõle gene aynı yere bõle inip çıka inip çıka ora yayleyá çıkTımız zaman develerne 'kile gèderdik. mahlıç varıdı mahlıç. òrdan konya kóçasâr gólünden Tuz getiriz. duzu kiliñ yanda satarız mahlışTa. ordan kili alır bu afiyonuñ kóylüklerinde 'buyday değşirdik.” (SVYA, 657)

“deveciler deve getirirdi, şu kóylerden deveynen kil filan getirillerdi burda. ğúnlerce, haftalarca ğalıllardı” (AkVYA, 627)

“eskişârden kil getirir buydeye değşiridik. (...) ordan kili alırsız ocağTan 'çuvallarız. (...) tam afyân civarına gældi miydi buydayá 'değşiriz 'killeri.” (SVYA, 661, 662)

“-hep bõle kil mi satañ emmi? -kil de satarım, emmiñ ğurban_ossun saña, hava da atarım, yerine göre ğızım.” (KırVYA, 234)

“**killig** var, şu **killînen** de muhdarlımız bir. şu yanda, o da **ğuzugüdenni** gerçi. hani kürd köylerî mi bölünmüşler. esgiden derelerde nêrelerde kil olurumuş. mezra mı diyolar, òle bişîe işde.” (KırıkĀA, 244)

8. Hamile kadınların kimi zaman aşerdiği bir çeşit toprak.

“ō kıl āvratlārıñ āş vēreni vār ýā āvratlārıñ bir gısmı kîle düşēr. kele sēlvēr bir toPāk kil yōk mu vēriyim n'öldü anām bēn kil dē' ōlüyōm. bundēñ bir tōPēk kıl ālır ōñü yēr (...) sōñra hoca hāram demiş ded'lēr. günāñ demiş dedilēr toprāk yēnmēz demiş dediler.” (OĀVSV, 759)

9. Cilt hastalığının tedavisinde kullanılan bir çeşit toprak.

“ōñā bābam 'ōcíyādı temrē' şēyi ōkurdı toPrēkdēn kil dellērdi kıl kil ōlurdı tōPrāk dēn.” (OĀVSV, 897)

10. Rengi bakımından kile benzetme.

“Kız - Elimize iş alacak mıyık? Hatice H. - Sen acık eline ip al, sar. Bana da takada babaang yarım çorabı var, onu da getir; iki dene dūrter miyim baak? (Kendi kendine söylenir) Elim ayağım da kil kesiliyor, dökülüyor, açılırim belki, goy baak... Gız bebeler nirde?” (KA3, 157)

11. İpek böcekçiliğinde kullanılan bir çeşit toprak.

“bişiriz killi suylana, ūdana güzē olū.” (MVYA, 345)

12. Pekmez yapımında kullanılan beyaz renkli bir çeşit toprak.

“kil gibi bi toprağ oluyor. undan gōyoñ bi ġarına göre. u köpürüyor, köpükden soñara indirib oraya gōyuyoñ.” (MVYA, 416)

13. Yılan sokması tedavisinde kullanılan “kına gibi” diye tarif edilen bir çeşit toprak.

“kır çālallār. bir ē aynı bir toprāk ġinā ġımı bir tōprāk çālallārdı yāñı. ġinā ġımı bir toPrāk. sinir çıKarsā şēy ġārınça yumurtası çālallār.” (OĀVSV, 750)

kis

Sert toprak tabakası.

“biz de ġumu alınca òle bi sandalle gibi sekik çıkdı altında üsdü toprağ da kis. altından ince ġum çıkıyor, o ordayķan biz ġavın muvun yirken ordan gōnenniydi, yarılmış.” (AĀA, 280)

kis toprağ

“seydişeiñ kisecik köyündeyimis, ilk buranın yerleşimi oraya oturmuşlār ve soñra buraya gelmişler tutmuşlar, buraya yük tutmuşlar, ordan esinlense gerek her halde. bi de

şöle ğonuşullar yāni artık bu toprāñ altı kislidir, kis toprak vār, bi de ondan geliyo deller bāzıları. bāzıları da böyle de duydum.” (KĪAVAAAY, 388)

ḲorTTıġ

ḲorTTıġ (VGHA V.), ḲorTTıḡ (VGHA V.), ḲorTûḡ (VGHA V.)

Uzun zamandır sürülmemiş sert toprak.

“ḲorTTıġ olan yêrde ondan çoḡ vardi. ḲorTTıḡ yanê kımse on senedir Ḳaldırmamış, şoḡum_êTmemiş. ḲorTûḡ yanê on senedir.” (VGHA V., 374)

“ḲorTTıġ olan yêrde ondan çoḡ vardi. ḲorTTıḡ yanê kımse on senedir Ḳaldırmamış, şoḡum_êTmemiş. ḲorTûḡ yanê on senedir.” (VGHA V., 374)

“ḲorTTıġ olan yêrde ondan çoḡ vardi. ḲorTTıḡ yanê kımse on senedir Ḳaldırmamış, şoḡum_êTmemiş. ḲorTûḡ yanê on senedir.” (VGHA V., 374)

kör_toprak

Üzerinde bitki bulunmayan toprak arazi.

“her tarāFı yeşil yolları bile bī tanesinī bulamazsın toprak hep yeşil çimen. burda burda kör_toprak burası hep toprak burası topraġ. burası ne.” (NMVBĪA, 482)

ḳöstü ḳöpeġi

Kötebeklerin yaptığı toprak yığını.

“getirike getirike beri yanna bēre ḳöstü ḳöpēne şeyi ğömmüş duz daşını. **RD: ḳöstü ḳöpeġi dediġin?** EÇ: ḳöstününġ ḳöpē, toprak yığını. heyye. ora ğömüvermiş. **RD: ḳöstü ḳöpeġi mi derdiniz?** EÇ: heyye, ḳöstü ḳöpē. ora ğömüvermiş, yularını almış devening ölen devening.” (AĪÖKYA, Antl. 405)

ḳum

ġum (KırVYA), ḳum (VGHA Bit.), ḳum (VGHA V.)

Bebeklerin altına bağlanan özel bir çeşit toprak, höllük.

“bu ḳumi tökdi bunun başına. torpaġı Toldürmiş awucuna. biz buni içeriye aparırken torpaġı tökdi başına. torpaġı tökdüm başına.” (VGHA Bit., 702)

“önce esKiden ḳumnan bēlerdiler. ḳum çocuġın_altına koyardılar. daha onnan sora coşkungilin zamanında daha ḳum ḳomadıḡ.” (VGHA V., 522)

“uşaḡların_altına anam ḳum bağliyidi.” (VGHA V., 539)

“yüce dā başına torpaḡı eleller de / anasız ğuzuyu ġuma bileller” (KırVYA, 231)

kumsal yer

Topraġı kumlu arazi.

“ben turp diktım burda bi tenesi om beş kıló gēldi turbuñ amma kımsal yer biliyo muñ fasilye dikēdik şu kenarlara bōle salķım salķım fasilye yapādı” (ÇİYA, 504)

ķum topraķ

Verimsiz kumlu toprak.

“ni çıkā būrda ni olur topraķlāmız ķum topraķ verimli topraķ deyil S.D. : yālı topraķ deyı kine ķum topraķ M.E. : Ķum topraķ çapiyi vursan yēre batıramañ” (ÇİYA, 868)

“topraķlarımız verimsiz dopraķ givşek S.D. : toprāmıs topraķ deyil ĭişte ķum topraķ yā” (ÇİYA, 869)

kül ... torpağ

1. Yakıp yıkılan yerde geriye kalanlar, enkaz, harabe.

“işTe yēTmiş adam şehid ēdēller. heP kılışTan geçirēller. o ĥaskōy var, oraya da zor vērēller, zulum ēdēller, işTe ķalēr kül de torpağ da. o zaman benim babam on bēş yaşındaymış.” (AİASVŞÖ, 324)

1.1. başan kül eliyım, torpağ_eliyım

Ölesin, üzerine toprak atılsın, anlamında bir beddua.

“başan eliyım, torpağ başan, başan kül eliyım. külbaş sen niye bēle yaPTın? sen niye ēTTin? yanē bunun anlami kül_eliyım, torpağ_eliyım, yanē ölesız’ annadın? onun_çün torpağ_atarlar üsTüne.” (VGHA V., 326)

“başan eliyım, torpağ başan, başan kül eliyım. külbaş sen niye bēle yaPTın? sen niye ēTTin? yanē bunun anlami kül_eliyım, torpağ_eliyım, yanē ölesız’ annadın? onun_çün torpağ_atarlar üsTüne.” (VGHA V., 326)

kül torpag

Külün torpagın_ içinde (BTA), külden torpağdan (DİAT)

1. Toz toprak gibi “pislik” anlamında bir ikileme.

“Külün torpagın_ içindeydih.” (BTA, 246)

2. Değersiz anlamında ikileme.

“Ėllerin balası külden torpağdan / Benim balam gülđen yarpağdan” (DİAT, Kar. 152)

künge

Toz toprak, pislik.

“ben ġayrı bulaşıķ yıķa, künge sübūr, çocuya baķ, ölennen gene āynı sofrayı ġurarın, çayı hazırların, yimeyi hazırların.” (BİAİ, 802)

L

lepe

Pislik, çamur.

“diyi o lüleyi çevir su aḥmasın, boşa aḥi, yazıḥdır. lēpe olûbsan, lepe.” (VGHA V., 568)

lıbğ

Çok sulu çamurlu yer.

“Ola ölü ḥortladı, dutun mutun. Bu şherden çıḥir bi lıbğa girir. Ḥocanın gonağı da o lıbğa yaḥin. Ğarısı gidir su getmiye. Baḥir bi adam başını çihardir, çekir. Babam diyir sen nerelisen? Dèyir ben öte dünyadan gelirem.” (EVYA, 376)

lığ

Sulama suyunun getirdiği çamur.

“Èy bu nère, kime gèdiyi? Yoḥarı bağladılar da su lığlı. Çoğaltdılar buni.” (EVYA, 250)

lıkıs yer

Su geçirmeyen yapışkan toprak.

Lıkıs yerda bol çökarduḥ sabana, / Toḥum ekar, ters binarduḥ tapana. H. Kızılkaya (AAAD, 289)

lil

Akarsuyun yığdığı çamur.

“ayrıca zaman zaman cil gölü var bizim orda yayla terefinde. sular çekildikde lil olurdi.” (AYSVVDİ, 250)

longöz

Çok su verilmiş toprak.

“Suyu da salıyo, löngöz bıraquyo.” (ADÜM I, Bal. 8)

M

māden

Kedi kumu üretiminde kullanılan bir çeşit beyaz toprak.

“ū saḡarya mādeni diyö kepir çıkariyöller şurdan. **EB: Kepir mi?** SŞ: ivet. beyaz toprak. hī biz kepir diyüz hani beyaz toprak çıkıyu. **SGA: Ne yapıyorlar beyaz toprağı?** Sİ: o dış devleti gidiyö kedi ğumu oluyömuş. bi di eskişèrdi va şeyi faPriḡası. burdan_urıyı gidiyö. ğali nèriyi nè yapıyöllè bilmiyöS. çalışan var burda. biz_unu kepir diyöz hani kimisi māden diyö aḡ topra_a. beyaz evet.” (EİMA, 898)

mír

Dam yapımında kullanılan toprak.

“onnarın üsdüne de ğāmıř atırış o élenen ilK başde mırını atırış. // mır mır. yané suvaşdan önce atılar. onun üsdüne suva vurular.” (VGHA V., 407)

mırık toprak

Cıvık çamur zemin.

“oñnān göndērdim orānıř yōlu yāpdırdıydı bu saFēr dē çok vesāyet geřdī' 'çin āltı dā birāz mırık toprak dellēr bizim ĩurdā ona ē ō'lē ōlunca çökdū bōzuldu yol arabalar gidēmezdi çok rezillik çekellērdī.” (OİAVSV, 907)

mil

mil (AnaVYA), mil (İİÖKBİA)

Selin getirdiği kumla karışık çamur.

“bizim yere mil de gediıyor toprak yıđıyor orāya bulanık bir su orda bađlıyor anamur ovasına keyf oldum tabi ben orda. benim yer doluyor ya allah getTi öyle kūrēle mūrēle ancak ğamyonla doldurursuñ tē beř yüz ğamyon belki bin ğamyon toprak çekersin doldurursuñ daha doldurmaya imkan yok. (...) tabi keyf oldum ben tarla mille doluyor filan” (AnaVYA, 263)

“çok deyil dört beř ğün arasında ōle damda gezākān bidonuñ içinā, laylon bidonuñ içinā kesdine gatmıřım da halā sapsālam durup durū. üsdüna mil gatmıřım mil. aşāsında sūmūř, yokāsı duruyō, goyunnarı döküvēdim, goyunnā yidi.” (İİÖKBİA, 245)

“şindi bir ğün bizim bu tallanın biri yalaK böyle çay ısırmış milli böyle mümüslü toprānı çay denize götürdü yalaK ğaldı o tarla.” (AnaVYA, 262)

milli mümüslü toprā

Mil ve humusla karışık toprak.

“şindi bir ğün bizim bu tallanın biri yalaK böyle çay ısırmış milli böyle mümüslü toprānı çay denize götürdü yalaK ğaldı o tarla.” (AnaVYA, 262)

mīs toprağ

Kırmızı renkli, verimli bir çeşit toprak.

“amā memlegetimiz çok vērimli bi toprağmış yā. mīs toprağ, sarı toprağ Ki nē bileim her bi şey deresi şavun, şarpıS üle oluşmuş Ki orda nasıl. dere varısa toprağ yerler, toprağ yēl toprağ nādar dere orda.” (LSA, 320)

N

-

O

Obuz toprağı

Küp yapımında kullanılan yeşil renkli bir çeşit toprak.

“-Şıraya, Obuz toprağı gatmayı unudmıyasın. -Unudurmuyum gardaş, Mal eşgi olur daa.”
(KH, 82)

oc'ak

Çay dikmek için hazırlanan toprak.

“bi oc'ağa uç' dórt dāne pırakarsun, pırakdun mi, buni beyittun mi,, ç'ıkti bu kada, tepe'sine 'atasun bi piç'ak duzlersin oni.” (RİA, 239)

Ö

öllü'n körü vār

“Ne var?” sorusunu yersiz bulduğunu belirten kızgınlık ifadesi bir söz.

“hāyır_ola ğarı nē var dedī öllü'n körü vār dedī” (OİAVSV, 848)

P

pilay

Çamurlu zemin.

“ılaqtı tastağannan keyin şabandözder bosam bünü bosam iylap_ât koyıp ortanıñ mına pilaydı kötergennen köterip alıp şığar.” (TAKA, 324)

pur

1. Kireçli toprak.

“zaten bunun altı pur. şuralar pur yāni.” (SİYA, 450)

2. Kireçli toprak arazi.

“ballı_ıayya getmeden. ballı_ıayanın, tam molucun karşıındaki pur.” (SİYA, 461)

R

-

S

sarı çamur

sarı çamır (İİBİA) sarı çamur (KrbVYA) sarı çamur (ÇİYA)

1. Dam yapımında kullanılan sarı renkli bir çeşit toprak.

“eskiden toprakdı, sōna kayrak_ oldu, şindi kiremiT ġări. kayraı aTdılā, kiremiT yapıdlā. eskiden toprak, çocuklūmdı toprakdı heP. şu ġāşıda sarı toprak vādı. ōdan toprak ġazā gelīdik, evlēñ_ üstüne atādık. akan yerini yeñilēdik. tabi kaydı mı enēdi, onu düzeldirsiñ. sāde toprakdı, eviñ_ üstü toprakdı. akan yerini işde toprak_ alık geliyōdun, döküyōsuñ. yāmir yavdı mı bōle onnan yuvālaK daş vādır, onnan o daşlan işē yapıyōsuñ ġări. dambāş topraı. bā damı vādır bizim göşmeüden eveli sarı çamırlan topraklan bi sıvādık, kireş gibi olūdu. o dabannāna mabannāna.” (İİBİA, 443)

2. Baş ağrısını geçirmek amacıyla kullanılan sarı renkli toprak.

“başımız ārısa ġocaġarıla başımıza sōuḥ su göllardı, sarı çamuru göllardı, başımızı sıkıvērüllerdi.” (KrbVYA, 963)

3. Çamur olmuş sarı toprakla kaplı zemin.

“bu yol da çok çamur_ olurdu sarı çamur ordan görmüşlē tabi odada konuşúyórlāmiş demişler yāu yörük sarı çizmeleri çekmiş yardırdı gēldi mandalālan u adam duymuş_ unu sarı çizme sabālayın gēmiş hemen kapiye dikilmiş geti çizmeleri halbiki çamur yāu yok çizme felān yok tiyomuş” (ÇİYA, 400)

sarı toprak

sarı toplağ (KasVYA), sarı toprağ (LSA), sarı toprağ (ÇİVYA), sarı toprak (İİBİA), sarı toprak (KasVYA)

1. Sarı renkli, verimli bir çeşit toprak.

“amā memlegetimiz çok vērimli bi toprağmış yā. mīs toprağ, sarı toprağ Ki nè bileim her bi şey deresi kavun, karpıS üle oluğmuş Ki orda nasıl. dere varısa toprağ yerler, toprağ yēl toprağ nādar dere orda.” (LSA, 320)

2. Dam yapımında kullanılan sarı renkli bir çeşit toprak.

“eskiden toprakdı, sōna kayrak_ oldu, şindi kiremiT ġări. kayraı aTdılā, kiremiT yapıdlā. eskiden toprak, çocuklūmdı toprakdı heP. şu ġāşıda sarı toprak vādı. ōdan toprak ġazā gelīdik, evlēñ_ üstüne atādık. akan yerini yeñilēdik. tabi kaydı mı enēdi, onu düzeldirsiñ. sāde toprakdı, eviñ_ üstü toprakdı. akan yerini işde toprak_ alık geliyōdun, döküyōsuñ. yāmir yavdı mı bōle onnan yuvālaK daş vādır, onnan o daşlan işē yapıyōsuñ ġări. dambāş topraı. bā damı vādır bizim göşmeüden eveli sarı çamırlan topraklan bi sıvādık, kireş gibi olūdu. o dabannāna mabannāna.” (İİBİA, 443)

3. Bebeklerin altına bağlanan özel bir çeşit toprak.

“beyā bezler, topraḥ göyüyoduḥ altına. beliyoduḥ, tıngır tıngır sallayıb böyüdiyoduḥ. olu. yoḥardan aṣṣā, bayır aṣṣā aḥan topraḥ, ince topraḥlardan yaparuz. (...) burāya_da toprā goruz. ince topraḥ. sarı topraḥ derüz, incecüg.” (ÇİVYA, 446)

“dē şu yaḥalardan topraḥ alıyoduḥ. sarı toprak gók olmaz, ğara da olmaz sarı toplaḥlarımız olu. onlardan topraḥ gidiyoduḥ, ordan alıyoduḥ elēnen eliyoduḥ, ekin eleklerinden eliyoduḥ. getirüyoduḥ bi dolaba ğuyaduḥ yaḫut git çuvallar_ınan guy. ordan gidiyoduḥ bi soba kúrei ṣī getirüyoduḥ, ısıdıyoduḥ sobanın üsdünde. ğoyaduḥ çocukların altına. ısıdıyoduḥ bu gibi toprak ğonar mı?” (KasVYA, 732)

“dē şu yaḥalardan topraḥ alıyoduḥ. sarı toprak gók olmaz, ğara da olmaz sarı toplaḥlarımız olu. onlardan topraḥ gidiyoduḥ, ordan alıyoduḥ elēnen eliyoduḥ, ekin eleklerinden eliyoduḥ. getirüyoduḥ bi dolaba ğuyaduḥ yaḫut git çuvallar_ınan guy. ordan gidiyoduḥ bi soba kúrei ṣī getirüyoduḥ, ısıdıyoduḥ sobanın üsdünde. ğoyaduḥ çocukların altına. ısıdıyoduḥ bu gibi toprak ğonar mı?” (KasVYA, 732)

say topraḤ

Tarıma elverişsiz bir toprak.

“şindi bu topraḥlar başġa başġa. kimisi cilim dēruk biz, kimisi say topraḤ, kimisi çakıl toprak. şimdi cilim olan yēllere pek dēmedi ama, diyellerin hepsini yaḫdı, şe_yapdı.” (OİVYA, 238)

sēḥ

Dam yapımında kullanılan killi bir çeşit toprak.

“ēšeKÇiler sēḥ Taşırdiler. sēḥ, bilḥasse sēḥ, Tamlere. Tamlerin_üzerine çekerdiler o toPraġi. ayrı özel bi topraḥdı. (...) sēḥ diyerdiler. killi bēle one diyordiler sēḥ.” (VGHA Bit., 730)

“sēḥ, topraḥdur ābē. özelliklere Tamlere çekilen şeylere sēḥ diyiruh bız.” (VGHA Bit., 755)

sıġa çamırı

Evin ocağı temiz görünsün diye islerin üzerini sıvamakta kullanılan bir çeşit kilden yapılan çamur.

“bir hafta evvel, eḡ evvelā, evlerin içindeki ocağı sıġadı ġızlā, yetiṣmiş ġızla, sıġa çamır_ıla. minasında sıġa çamırı vādır. bizim ḥu minasındā sıġa çamırı vādır. ordan ġızlā çamır getiriydi. şey annelē, bubalā eşşekler_ile çamır getirilēdi, sıġa çamırı. o sıġa çamırı fırın yapılırdı. bi de yetiṣmiş ġızlā evlerin “bayram geliyō” dēye, ocānı sıġarlādı. ḥaḡı yörücü geldi, bayramdan evvel veyāt bayramdan sōna. o yörücü

geldiği eviñ ocağı buz gibi, sığa çamırıyla sığalıysa, o evin gızını beğenirlēdi, eski zamanda. (...) kerpiş evleri sığa çamırıyla, bōle ġadınlā elleriyle sığadıklarını bilirim bē.” (IMA, 128)

siyah toprak

siyāḥ topraḥ (LSA), siyah toprak (SĪA)

1. İnsanın yaratılmasında kullanıldığına inanılan toprak çeşitlerinden biri.

“ıḥrarlıḥ vēırse cenabı aḷlahu tāla, benden ġet çoḣ seḷam söyle dēdi. o zaman gitdi, ēy rabbil_ alemin saña nè maḷumdü, topraḥ teslim_ olmadı. (...) ġedīn dēdi dört köşüyē dēdi, dörT köşeden bāa toPrah ġetürecāñız dēdi. gitdiler iḥrār_ ossun Ki seni āldım gibi geri iyāde ēdecēm dēdiler. ademīñ toprāñı kimisi ġırmızı aldı kimirsi saru aldı, kimi beyāz aldı, kimisi siyāḥ topraḥ. (...) yāratduḣdan sonā ġırḣ bīn yıl topraḣda ġaldūnu yāzar ġalıpda.” (LSA, 375)

2. Koyu renkli verimli bir çeşit toprak.

“rāḣmetli dedem demiş_ki; “burda durmayıñ buranıñ toprā zayıf.” (...) bu şubaklı dēdiyimiz yēde uḣlamır ācınnan kara ġürKen bu siyah toprak_ olur, bunīn_ oldī yēde.” (SĪA, 37)

sulak

sulağ (ASA), sulak (AĪA), sula| (MĪA)

Suyu bol olan arazi.

“-bu alçağ_ olan yellər işde, biraz sulağ_ olan yellē pirinç_ ekiyoğ yāni.” (ASA, 134)

“ó zamannarı bórda batağlığmış. ġanaḷlar yoğmuş. sivrisiñek çoğmuş. -sulağ, sulağ yāni.” (ASA, 133)

“sözüm oña merkebe yükledik geliy_|. orda bi sula| var. sula| da dedile birer ekmek yēseg eyi olur.” (MĪA, 360)

“sulak yerlērde tomatıs meşhur.” (AĪA, 250)

“yāḷuuz bu sulağ yellere dikmicēz dēdile. (...) dūz daban arazísine verdile –şindi biraz ġumsaḷ_ olan yellere siz dikebúlúsúz dēdile.” (ASA, 132)

sulu

Çok sulak arazi.

“İşde biraz çeltik yerimiz var suluda. Piriş yētişiyor. Çeltik dēriz pirinç_ olan yellere. İşte yokallāda dā. Bütün ġıraç işde. Tarla tapan, ekin, arpa, buday, noḣut ekiyollā.” (EĪMĪVYA, 410)

“Sekiören ġıraş köv, sulu deil buralar gibi. Ova deil. Dā, bayā dā.” (EĪMĪVYA, 410)

sulu yer

sulu yer (EİMİVYA), sulu yér (EİMİVYA)

“Arpa, būdey_ekeriz, bi şey_ekmeyiz. Zepzemiz... Yapıcağ fazla bi sulu yerimiz yok.” (EİMİVYA, 438)

“Öle çok_eken yok. Sulu yer zâten yok. O öle sulu yerde olur.” (EİMİVYA, 302)

“Tâllâlāmız, tâllâlāmız sulu yer deil, ğırac_olduundan, malımızı yiyiceğ ğakmıyoru fazla.” (EİMİVYA, 389)

sur çamuru

Hıdırellez’de koruduğı inancıyla hayvanların boynuzlarını ve alnını boyamakta kullanılan, adına aşu çamuru da denen kırmızı renkli çamur. bk. **aşu**

“hıdrellez vurmasın dīne ókúzleriñ buynuzları aşu denen ğırmızı çamurnan boyanudu. ókúz çatlamasın dīne. hayvanıñ alnına da sürēle. aşu çamurunu suynan öyüb hayvanıñ buynuzlarına, alnına aşulanu. bu çamura sur çamuru delle. ğırmızı olu bu çamur. eyerlīmen bu çamur bulunmāsa ókúze onuñ yerine nal asallādın.” (KasVYA, 622)

suvağ

Evlerin duvarlarının yüzeylerini düzgünleştirmek için sıva olarak kullanılan toprak harç.

“suomaya, suuyem, āf suomaya, suvağ, / suvarum.” (TAA, Antl. 96)

Ş

şillaz

Cıvık, sulu çamur.

“bir buçuk metre duvar var. hep taş. içi de şillaz dirik. şillaz yani cıvık çamır.” (AkVYA, 478)

şire toprağı

şire toprağı (AMAVK) şire torpağı (AMAVK) şire toprā (GMA)

1. Sıva yapmakta kullanılan bir çeşit toprak.

“aha bende dēdım ki herife yazzığ niye bissürı şire toprağı ala, evde kına dolı dutdım kınadan evı suvadım.” (AMAVK, 339)

“Herif, daha niye gıdip şire torpağına onca para vereceğdım, bağdım ev kınadan dolı, kınayı yoğırdım evı bi gözzel suvadım.” (AMAVK, 338)

2. Pestil ve cevizli sucuk yapımında kullanılan beyaz renkli toprak.

“ama ō üzüme ne atılır biliymiñ toprāk, bēyaz toprāk. bēyaz toprā atallar ki çöksün diye o tortu yōsa ğalır heç yinmez, acı acı çalar. A: tortu yinmez, durulaşmaz yanı, duru olması lâzım toprāk ğat, şire toprā. (...) sona biraz toprāk dibine çökdümü yüzünden yüzün yüzün alıllar” (GMA, 233)

şoĥum

Sürülmüş toprak.

“o çarıĥlar yırtılmasın diye kıuyıldıĥ şoĥuma yimişah kıala.” (AASV, 137)

“torpaĥı çekmeg ele kıolay midır oĥlum. işde şoĥumi yapanda dört öküz kıoşallardi ĥoruknan bi de şeye o ĥoruk izaĥda olana iki öküz bu başladıĥlari şeyi oni bülminem oni unuttum işde dört öküz kıoşallardi biri ĥoruk biri de işde kotanın yanına kıoşallardi kotan edellerdi.” (AASV, 152)

T

taĥ

Kavunun üzerinde yattıĥı yuvarlak toprak tepeciĥi.

“Şamama degil su bağlayam taĥına / Elden ele gezdıriller gözeli.” (AİAD, Bit. 68)

tavlu topraĥ

tavlu topraĥ (ÇİVYA), tavlu toprāk (ÇİVYA)

Yaş toprak.

“onu geçemessin dediler, diyo çankırı topraında. ĥasan pehlivan var, onu geçemessin. (...) yerden toprā aliyo dīyo, tavlu toprā. böyle sıĥacan, çamur ĥāline. tavlu derler, yaş toprā. tavlu topraĥ, yāni şu toprā, tavlu topraĥ derler, yaş topraĥ yāni.” (ÇİVYA, 360)

“onu geçemessin dediler, diyo çankırı topraında. ĥasan pehlivan var, onu geçemessin. (...) yerden toprā aliyo dīyo, tavlu toprā. böyle sıĥacan, çamur ĥāline. tavlu derler, yaş toprā. tavlu topraĥ, yāni şu toprā, tavlu topraĥ derler, yaş topraĥ yāni.” (ÇİVYA, 360)

tendır çamuri

tendır çamuri (VGHA Bit.), tendır çamuri (VGHA V.)

Tandır yapımında kullanılan toprak.

“çamuri getırıdi, daĥdan. ēyi çamur, tendır çamuri getırırdık. çıĥniyirdiĥ. çıĥniyirdiĥ yerini ēşiyirdik. ona bi kere bad vērırdi, tendırı yapırdiĥ.” (VGHA Bit., 580)

“ĥoĥoş da bu tendır topraĥınan çölmek yapılı ya. oni bıraĥılar, o ĥoĥoş tendır çamurinan çömler yapı. oni dönderi bēle.” (VGHA V., 555)

tendir torpağı

tendir torpağı (VGHA Bit.), tendir torpağı (VGHA Bit.)

1. Bebeklerin altına bağlanan bir çeşit toprak.

“iki üç çocuğımı òle böyüTdüm. muşamba yoğdi o zaman. torpağ, kırmızı tendir torpağı. bële bi torpağ wardi. (...) bebeyin kıcını bırağırdıh o torpağın içine. torpağa kuyıldıh. (...) ama bizim çocuğlarımız yèrde torpağın içinde. altın topi gibi yère vursadın yèri patladırđı.” (VGHA Bit., 630)

2. Tandir yapımında kullanılan toprak.

“bu torpağ ne hoşdúr. èle èyi bi tendir torpağıdır. çoğ hoş tendiri olur ha. ağ torpağdır ora.” (VGHA V., 571)

“çılmişdi gide tendir torpağına, torpağ getire. torpağ getire, tendir yapa.” (VGHA Bit., 703)

tepiK

Köpeğin üzerine bulaşp kurumuş çamur.

“ordan dalivediK suyu aşam oldu, göyünü yatāna yatırdık, köpēj tepiKleni aTdık ora, gine hava yāyo şimşeklēyo bōle, ça’tır ça’tır yāyo òndünKü fırtına gibi.” (AİKİVYA, 239)

tıha

tıha (TAA), tıha (TAA)

Tandır ve bir çeşit tava olan ‘pileki’ yapımında kullanılan çamur harç.

“altında atēş dolu, o atēş, onú yüzünü bişürüyo, o altını de tandir bişiriyē, altını tandir bişiriyō, ò şey, işde òle guy gibi bişā, tıhadan yapıyos, tıhadan, çamurdan. çamura tıha diyos tıha. èy harş çamur_oliyē, tıha diyos. o do böyüh tandir yapıyon bōle. onnon soro o tanduri de gömüyēn yere” (TAA, Man. 275)

“onı de, tavalar var, oni yapandan sora /-täbsi diyórsüs sis-/ tavalara göyyēller. pileki diyēller, ölceden, ē pilekiler varıdı, tıhadan_olan. onū, // altına üsdüne gor_edi’yiller.” (TAA, Hat. 223)

tır

Toprakta tütün ekmek için hazırlanan yer.

“atıK_unu alacan, yerini de hazırlaycan, tütün yeri hazırlaycan. çoK güzel olcağ tütün yeri. getirisin bōle tır tır bōle tır gibi bōle çekecen, tütünün zamānı geldi mi atıK zamānı geldi, deycen.” (BİAİ, 778)

tōPrā_mōPrā

tōPrā_mōPrā (KEMAĞ), toprak ... moprak (TİVYA), toprağ moprak (AMA)

1. Toprakla kurulan ikileme.

“çēşmenin önñē böyüK böyle leunde yılanacağ. tōPrā_mōPrā gideceg.” (KEMAĞ, 442)

2. Taş toprak karışık türlü malzemeyi ifade etmek için toprak ile kurulan ikileme.

“ğalemiziñ úsdüne aşşā dōru maara var, çōu da dolmuş toprağ moprak yāmurdan yānı.” (AMA, 259)

“ğoca kúp çıkıyō. içi toprak dolu moprak dolu. öyle bulannar var.” (TİVYA, 301)

toprak

dobrā (ÇİYA), doprā (ÇİYA), doprak (ÇİYA), taprā (EİMİVYA), taprak (TYA), tobrā (ÇİYA), tobrā (KırıkİA), tobrağ (GÖVYA), tobrağ (TYT), tobrağ (TAA), tobrağ (TAA), tobrağ (ÇİYA), tobrağ (GİVYA), tobrak (KEMAĞ), tobrağ (OİVYA), tobrağ (EİMİVYA), tobrağ (KırıkİA), tobra:n (KahMA), toburak (KüVYA), tòfrak (OTA), tonpağ (AKD), topā (NMVBİA), topağ (AKD), topārā (AVYA), topirā (MVYA), topirağ (PKTA), topirağ (BİA), toplağ (LSA), toplağ (AVYA), toplağ (YİYA), toplağ (KasVYA), topra (AVOİA2), tòprā (AMA), topra (AÖAB), toprā (AİA), topra (SerA), toprā (AVYA), toprā (AVYA), topra' (GBAA, Ayd.), toprā (AyVYA), topra (ÇA, Bal.), topra (BİAİ), topra (AİAD, Bo.), tòpra (BİYA), toprā (ÇİVYA), toprā (ÇOİVYA), toprā (EİA), topra (KEMAĞ), toprā (EİMİVYA), topra (EİMA), topra (ÇA, Gaz.), topra (GİVYA), toprā (SVMSVBYA), toprā (AnaVYA), topra (İİÖKBİA), topra (İİBİA), topra (KasVYA), toprā (KMİA), toprā (KİMİKA), toprā (KırVYA), topra (ÇA, Kon.), toprā (KüVYA), topra (SVYA), topra (TAA), topra (MA), toprā (MA), toprā (KahVYA), toprā (MVYA), toprā (NVYA), toprā (NMVBİA), toprā (OİVYA), toprā (RİA), toprā (SİA), toprā (ASA), toprā (LSA), toprā (SVTİAT, Siv.), toprā (TMİVKA), tòprā (TİVYA), toprā (toprak), (TYA), topra (VGHA V.), topra (AkVYA), toprā (KİAVAAAY), toprā (BVYA), toprā (YİYA), topra (KrbVYA), toprā (OİAVSV), topra (AVOİA2, Osm.), topraa (ÇTAOAİ), toPra'a (SİAİA), toprağ (TAA), toprağ (AMA), toprağ (AİA), toprağ (SerA), toprağ (AVYA), toprağ (TAA), toprağ (AAAD), toprağ (ÇA, Ayd.), toprağ (AAVS), topraG (BİA), toprağ (TDVEEÇÇYA), toprağ (BİYA), toprağ (TAA), toprağ (TAA), toprağ (ÇİYA), toprağ (AAT, Çank.), toprağ (BTA), toprağ (EVYA), toprağ (ÇA, Gaz.), toprağ (KİAT), toprağ (SVMSVBYA), toPrağ (İİBİA), toprağ (TAKA), toprağ

(TAA), toprağ (KahVYA), toprag (KahMA), toprağ (MVYA), toprağ (NMVBİA), toprağ
 (OİVYA), toprağ (ASA), toprağ (LSA), toprağ (SİYA), toprağ (TİVYA), toprağ (UMA),
 toprağ (SMA), toprağ (KİAVAAAY), toprağ (TAA), toprağ (KrbVYA), toprağ (KVKA),
 toprağ (OİAVSV), toprağ (KH), toprağ (AİA), toprağ (AİÖKYA), toprağ (TAA), toprağ
 (AİYİUKA), toprağ (AyVYA), toprağ (AASV), toprağ (VGHA Bit.), toprağ
 (AYSVVDİ), toprağ (BİYA), toprağ (TAA), toprağ (OTA), toprağ (GDİAT, Gaz.), toprağ
 (ÇA, Gaz.), toprağ (KİAT), toprağ (HAA), toprağ (AnaVYA), toprağ (DİAT), toprağ
 (AKD), toprağ (AAT, Kas.), toprağ (GDİAT, Mal.), toprağ (MİA), toprağ (TYAD),
 toprağ (VKA), toprağ (VGHA V.), toprağ (OAAAD, Yoz.), toprağ (KİAVAAAY), toprağ
 (TAA), toprağ (ÇTAOAİ), toprağ (AVOİA2, Osm.), toprağ (AVOİA2), toprağ
 (KrbVYA), toprağ (DA), toprağ (AAAD), toprağ (LSA), toprağ (AVOİA2), toprağ
 (ÇTAOAİ), toprağ (ADVYA), toprağ (TAA), toprağ (TAA), toprağ (AMA), toprağ
 (AİA), toprağ (AİA), toprağ (AVYA), toprağ (TAA), toprağ (AİYİUKA), toprağ
 (AASV), toprağ (VGHA Bit.), toprağ (TAA), toprağ (AAT, Çank.), toprağ (ÇİVYA),
 toprağ (DA), toprağ (BTA), toprağ (DAğ.), toprağ (KBAYA), toprağ (EYAD1), toprağ
 (KH), toprağ (KEMAĞ), toprağ (EVYA), toprağ (ErzuİA2), toprağ (OTA), toprağ
 (HAA), toprağ (İİBİA), toprağ (KİA), toprağ (AKD), toprağ (AAT, Kas.), toprağ
 (KMİA), toprağ (KırVYA), toprağ (MİA), toprağ (TAA), toprağ (TAA), toprağ (NVYA),
 toprağ (NMVBİA), toprağ (AYBAĞ), toprağ (ASA), toprağ (SİYA), toprağ (ÇA, Siv.),
 toprağ (TYAD), toprağ (SMA), toprağ (VKA), toprağ (VGHA V.), toprağ (AkVYA),
 toprağ (DİÇVÇYA), toprağ (KİAVAAAY), toprağ (AİASVŞÖ), toprağ (TAA), toprağ
 (TAA), toprağ (ZBKİA, Karab.), toprağ (KrbVYA), toprağ (KA3), toprağ (AVOİA2),
 toprağ (ADVYA), toprağ (AKHMA), toprağ (AKHMA), toprağ (AİA), toprağ (AİA),
 toprağ (PKTA), toprağ (AİKİVYA), toprağ (SerA), toprağ (AİÖKYA), toprağ (AVYA),
 toprağ (GBAA, Ayd.), toprağ (ÇA, Ayd.), toprağ (AyVYA), toprağ (BİA), toprağ (ÇA,
 Bal.), toprağ (BİAİ), toprağ (AYSVVDİ), toprağ (GA), toprağ (BİYA), toprağ (ÇİYA),
 toprağ (ÇİVYA), toprağ (ÇoİVYA), toprağ (ÇA, Çor.), toprağ (THDK), toprağ (DA),
 toprağ (EİA), toprağ (EYAD1), toprağ (KEMAĞ), toprağ (EVYA), toprağ (ğ/-)
 (EİMİVYA), toprağ (OTA), toprağ (EİMA), toprağ (ÇA, Gaz.), toprağ (GİVYA), toprağ
 (KİAT), toprağ (ÇA, Gir.), toprağ (HAA), toprağ (SVMSVBYA), toprağ (AnaVYA),
 toprağ (İİBİA), toprağ (ÇA, İzmr.), toprağ (AKD), toprağ (İİÖKBİA), toprağ
 (İİÖKBİA), toprağ (KasVYA), toprağ (TAKA), toprağ (KİMİKA), toprağ (KüVYA),

toprak (MĪA), toprak (ADÜM I, Man.), topraK (SVYA), topraK (MA), toprak (ÇA, Man.), tópraK (KahVYA), topraK (MVYA), topraK (GBAA, Muğ.), topraK (NMVBĪA), topraK (OĪVYA), toprak (RĪA), toprak (RĪA), topraK (SĪA), toPrak (SĪAĪA), toprak (SĪYA), topraK (TMĪVKA), tópraK (TĪVYA), toprak (TYA), toprak (UĪA), topraK (AĪAD, Zo.), toprak (AkVYA), topraK (KĪAVAAAY), toprak (AĪASVŞÖ), topraK (YĪYA), topraK (KrbVYA), topraK (OĪAVSV), topraK (AVOĪA2, Osm.), toPray (LSA), topray (KĪMĪKA), topray (BĪA), topray (BĪAĪ), topray (SĪA), topráy (AMA), topray (EĪMA), tōpre (BĪYA), toprā (GMA), topreğ (TYAD), topreĥ (TYAD), topreĥ (EVYA), toPrèk (OĪAVSV), toprāk (GMA), toprk (SĪYA), topura (KüVYA), topūrā (SerA), topūrā (AVYA), topūrağ (SerA), topūrağ (AVYA), topurak (ĪĪBĪA), topurak (KüVYA), topūraK (SVYA), topūraK (MA), toPurak (ÇĪYA), topūraK (SerA), topūraK (AVYA), torbağ (AKD), torbaĥ (NVYA), torbak (EYAD1), torpā (toprak), (AĪA), torpā (AĪKĪVYA), torpā (BĪA), torpā (EĪMA), torpā (KırVYA), torpā (OĪVYA), torpā (TĪVYA), torpā (YVYA), torpā (AkVYA), torpā (KVKA), torpa (AVOĪA2, Osm.), torpağ (KVKA), torpag (AĪKĪVYA), torpağ (AĪKĪVYA), torpağ (TAA), torpağ (AYSVVDĪ), torpağ (DĪÇVÇYA), torpag (BTA), torpağ (TAKA), torpağ (KahVYA), torpağ (ASA), torpağ (UMA), torpağ (AĪAD, V.), torpağ (GDĪAT, El.), torpağ (EYAD1), torpağ (AASV), torpağ (VGHA Bit.), torpağ (AYSVVDĪ), torpağ (KH), torpağ (ErzuĪA2), torpağ (DĪAT), torpağ (KĪA), torpağ (AKD), torpağ (GDĪAT, Mal.), torpağ (MĪA), torpağ (TYAD), torpağ (VKA), torpağ (VGHA V.), torpağ (KVKA), torpağ (GDĪAT, Gaz.), Torpaĥ (ADVYA), torpaĥ (AMA), torpaĥ (AĪA), torpaĥ (AASV), torpaĥ (AĪAD, Bit.), torpaĥ (AYSVVDĪ), torpaĥ (DĪÇVÇYA), torpaĥ (BTA), torpaĥ (KBAYA), torpaĥ (EYAD1), torpah (HarA), torpah (KEMAĞ), torpah (EVYA), torpah (ErzuĪA2), torpah (DĪAT, Er., Kar.), torpah (AKD), torpah (KırVYA), torpah (GDĪAT, Mal.), torpah (MĪA), torpah (TAA), torpah (ASA), torpah (LSA), torpah (Siv, Ter.), (SVTĪAT, Siv.), torpah (TYAD), torpah (VKA), torpax (VKA), torpah (VGHA V.), torpah (YVYA), torpah (AkVYA), torpah (AĪASVŞÖ), torpah (KĪA), torpak (BĪA), torpak (TDVEEÇÇYA), torpak (ÇA, Çor.), torpak (EVYA), torpak (EĪMA), torpak (ÇA, Gaz.), torpak (TAKA), torpak (SĪYA), torpak (AVYA), torpak (AĪASVŞÖ), torpak (ADVYA), torpak (EYAD1), torpak (EYAD1), torpā (GMA), torpek (EVYA), torprağ (GDĪAT, Gaz.), torpraĥ (AkVYA), tufrağ (OTA), tufrak (OTA), torpah (VGHA Bit.), tuprağ (EĪA), tuprak (EĪA), tuprak (ÇĪYA)

1. Toprak zemin.

“(Öküz arabası) orānan bi yīna dolduruduk, alu gelüdü. tekelleri şo yannāda yapallādı. dışında bi demür geçürlerdi şöle üş barnaķ. toprā gelen yire tekere iki üç barnaķ demür geçülerdi.” (KasVYA, 731)

“a_aç ama ucunda şiysi vā demiri vā şüle hani toPrā giren yiri. demiri vādır demirini de bñle şe_apāsıñ, demirini de zaten birden bire vurdurdu mu, biraz yokaşı ķalķsın baTmas. hemen altına toprak alır batıramas.” (BĪA, 539)

“adamım bu köylēñ, vakıflānıñ böyüK böyüK odunnāñ ben toprainı araladım, ò kökünü kesdi.” (MA, 659)

“Altımızda ne ĥasır var, ne ot var.S āfi ġuru torpaķ.” (KĪA, K. 167)

“aman bēline ġadā toprān_ içinde, aķ saķallı bi dede. bi baġırıyo bi baġırıyo. (...) EB: Neymiş peki o? YĪ: bilmēyoz ķu ne şöle yameş_ üzerinde bñle yameş. yameçte bñle mezeriñ.. bayā mezer. mezeriñ_ üstündi.. bēlinden_ üs yanı vā, alt yanı yok. bñle oturuyo urda. toprakTa. toprān_ içinde oturuyo òrda bñle baġırıyo işTe bize dōru.” (EĪMA, 909)

“aman bēline ġadā toprān_ içinde, aķ saķallı bi dede. bi baġırıyo bi baġırıyo. (...) EB: Neymiş peki o? YĪ: bilmēyoz ķu ne şöle yameş_ üzerinde bñle yameş. yameçte bñle mezeriñ.. bayā mezer. mezeriñ_ üstündi.. bēlinden_ üs yanı vā, alt yanı yok. bñle oturuyo urda. toprakTa. toprān_ içinde oturuyo òrda bñle baġırıyo işTe bize dōru.” (EĪMA, 909)

“Apardı öküzü satmaġa ġetdi baĥdıki eye yolun ortasında birtene sıcan torpaġın üstünde bir tene altın cırt, cırt ēllyif durur orda.” (AKD, 148)

“arkamızda, ġoyyōduk toprāñ üstüne çocu’lāñ önnēne acıķ e’ meK ġoyoz” (MA, 975)

“Aslanzāde aldı toprā eşdi zehilli yemāķleri ġömdü altun tabaĥları iç_ içine goydu, ġürzū vurup yēre soĥdu.” (SVTĪAT, Siv. 19)

“Baş eydi torpaġa tüşdü sejde ēledi.” (AKD, 142)

“bazı yerları torpaķ, bazı yerlar_ da yalçin Kaya.” (EYAD1, 203)

“ben ġitTimde hep torpaķ vardı.” (SĪYA, 357)

“benim bi ġardaşım on ġışiden barabar torpaķTan doġan bi yemek maddesi yēdiler öldüler. mantardan, bizim burda ġöbelek diyik.” (EYAD1, 67)

“bi de ġēldim şurda bālarıñ_ altında arabayı atları ġaba toprā sürer, ordan da atlar çāķmeS.” (AĪA, 252)

“Bi paltonun altında ğırĥ sene abu torpaĥların üsdünde yatdım. Geçimsizlükden. Çobannıĥ yaparsın. Gece davarı yatürsun dışarda. İpi ğoyuna bağlar yatarsın.” (EVYA, 324)

“bir ğocaman ellerine zopa alaraĥ birisi topraĥdan ufaĥ bir yer ğazaraĥ oyuna başlarlar bu yere “Libe” deriz.” (AKD, 224)

“birinĥ incī ğuyusu ğazdı mī dēlim -incī dēyivērem bān- hindi ğuyū ğazdıñ mıdı birinĥ toprāñ arīdīdı, birinĥ ğuyusunū çapılādın, toprāñ ğazādın.” (AyVYA, 508)

“bizim kövün üst tarafında büyüK bi daĥ var, yerları torpaĥ.” (KBAYA, 122)

“bölü toprā teşilemiş ğiTmiş bölü ötü ötü öte.” (MVYA, 321)

“böyün terlikleri uriyi ğodum basıp da maşingiye gidemedim ğuzum kıora basā gibi u ğıdā sıcaĥ hiç burlāda file oturamadım hayada aşşā indim ura ğēne topraĥ dedim āşiyi gitsem dedim āşeniñ acıK ura seriñ emme u da acıĥ rātsıs” (ÇİYA, 496)

“bu sevinşlē barajı olan akadaşlānkinnā da istimlāK iTTilē, orları bozdulā, toprāñ aldılā, bu sefē taşı ğaldı, orē de bi şē ekemeZZin.” (MA, 887)

“bunnān muyiTlēnde bunnān māllesinde bu incir āci yaşamas ha yemiş diyulā bi adını da hā bu urlāda haşlasinnā tutā böyür üş sene beş sene şōle bi dal olur undan sūna işte bi kıışın donu mu ğurudūyu ōle bi cēyiz mi olüyō bilmem bunu toprā ğıdān ğurudur u aşşālāda toprā ğıdān ğurudur tegrar toprāñ içinden patlā āmme meyva veresiyyiden bi dāne tā ayaz olüyü bi dāne tā olüyü” (ÇİYA, 555)

“cemile düşē yere, kalkar havaya bunnā vā, çeşit. cemile havayı çıkıdı mı hava bölē kaymaa başlā. topra’lā ısınır, hava ısınmaa başlā. (...) topraa düşdüü zaman, hindi havıdan topraa düşdü mü üş sefē düşē o. bi havayı çıkar, bi suyu düşdü mü su ılır. yukara çıkıdı mı hava ılır, topraa düşdünnen tohum ekimi başlā. üç şēdir o; bi havayı çıkā, bi de suyu çıkā, bi di topraa düşē. topraa düşdüü zaman ekilmee başlā, topraK ısınıyō.” (İİBİA, 526)

“çaĥdı belīme ğirdi, ēle āvde yaşıaduĥ, on_iki sene. / ahırı dua... topraĥı yoĥ_a, āĥaca çaĥı’i. ēle āvlerde yaşıaduĥ, on_iki yıl.” (TAA, Burs. 167)

“çayırda bēle olan yerde ĥanav kıalmaz. ĥanav bēle topraĥnan şey onun da bēle altı bēle olmasa ĥanav kıalır. altı yaş kıalır, ıslah kıalır. o olan yerde rūtūbet kıalmaz.” (VGHA Bit., 645)

“çocuun_emen_āĥzını topraa ğapadıylar_aadın, sāsi çıĥmasın di’e, ilerli’ör. arĥadan ğelen bir posda, baĥıyör ğü ula, yolun kenarında bişe’ var, ğeliyollar ği çocuĥ, daha canni.” (TAA, Man. 280)

“dağlar seni delik delik delerem /  aldırasan torpağını men elerem” (AYSVVDİ, 271)

“dağlar seni deliK deliK delerim /  albur alır torpağını elerim” (AİASVŞÖ, 247)

“Daha dağ, daş, torpağ bi  aranın_ inde De izde b t n d nyada olan cenavarlar de izde_ de var.” (ADVYE, 185)

“d di ki: ‘eliy  torpağa vur ba ım.’” (UMA, 247)

“dedi balı ı suyun i ine  omu larki suyu i meyesin, ramet edesin  ara bulut sa an ramet edeki torpa ıda  ide.” (EYAD1, 66)

“diyel m bi y re biraz toprağ e idu . ufağ bi  ubu  diked m.” (VGHA Bit., 775)

“d nnerde mesela s di in ıslanması  amıra yatırılması  yi bir zopadan ge irilmesi  o  yaygın t relerden idi cirid oyunu  er ekden uzun s re d vam  tdi torpağ bi alanda sıri larnan cirid oynnar  oynarlar” (YVYA, 101)

“ellerinden aldı m d di. aldı m ba ı ları hemen topra d kd m d di d kd m d di.  in d di d kmemdeki s bep ne biliy  musun? d di. bu gelen y m   ar  lamiy  asger  ı acağ d di  ı acağ d di, yunan d di dariycağ d di” (LSA, 429)

“esgiden  azmayle e erd k.  azma k rek. tattadan b larsın ba ını ba larına iki ip b larsın topr  s kellerdi. toprağ t tası d lar. topr  b le s r n d .” (O VYA, 215)

“esgiden kazardiler topra ları.” (TYAII, 190)

“eski  ari lar beton d lidi toprağ ıdı. bu da d kmeg i  n zoku h l  duruyu burda yeri e dik yere   md k. tecde   l   , topra ı ordan e erlerdi. orda  ı arttıları.” (M A, 250)

“Evvelden s dece a  ,   r meycek  adar topra dan y kar   ıkıy du.” (E M VYA, 294)

“ aba  deriz topra Ta biten bir su  aba ı diye o a su gatarız b le hastalandı .” (AnaVYA, 249)

“Gann    m   n  afasını iki  ari  topr  so du.” (SVT AT, Siv. 17)

“ arda   a'  gedelim sil aya d 'ru, getmem  arda  getmem yurdu    n_ olsu , basd 'm topra lar teber  _ alsı ,  'le melmekete d  manım_ marsı  (...) bani buralara topr 'm  ekdi, sil a da bir  urb t_  l de bir ba a” (O AVSV, 839)

“ ayıya o  ızakla b le  ekiyosuy  ayınan.  indi b le  oymaz topra dan o  ı ın.” (KasVYA, 894)

“ etdi ba dıki   k z orda oldu un bira dı ı yerde, sı anda orda torpağ e ir.” (AKD, 148)

“ etmi  topra nın ba ına oturmu , e er e er_ i mi  ki k mb    me, diye.” (G VYA, 328)

“ ız heman bu meyvaları topli   tiri yahe, k llerini de topra a   mi_ ki kimseler nass  yapıldı ını   renmesin.” (EYAD1, 50)

“Gızdar getdi yemeh̄ goydular yere, torpağın üsdüne.” (AKD, 182)

“ğuzu góbē dèller kırtışli, tōprahdan yēñi çih̄ar bóyle, sóbelen dèller bēyáz mantar. (...) bu bēnim dēdūm mantar bóyle tōprahdan yām̄ur yādı mıydı bóyle çih̄ar tōprahdan. -tōprā yárar çih̄ar. -tōprā yárar çih̄ar. (...) tōprahdan çih̄ar bōle o dāda olur bu bizim dāda.” (AMA, 189)

“ğuzu góbē dèller kırtışli, tōprahdan yēñi çih̄ar bóyle, sóbelen dèller bēyáz mantar. (...) bu bēnim dēdūm mantar bóyle tōprahdan yām̄ur yādı mıydı bóyle çih̄ar tōprahdan. -tōprā yárar çih̄ar. -tōprā yárar çih̄ar. (...) tōprahdan çih̄ar bōle o dāda olur bu bizim dāda.” (AMA, 189)

“hārfiyát bunnarı amca biz indircēz, pek de dik, nè indircē benim_ōlanı da gètirmişler sülāmanı, toprāñña süPürtdüler, oriyá yııcaz diye alcacaz diye orayı étile..” (AVYA, 226)

“hārmannar ēveli hōle bi yer ēyilērsiñ suyuḷa saman_atarsıñ ēyilērsiñ tōpūrā, üsdüne ēkini biçer gelir atarsıñ gurutdūunda ēkin de gurūcaḡ tıḡır tıḡır_ölmasa çıḡmas.” (AVYA, 552)

“herüf iḡūn yataḡda da yatıyı. yere ḡomadı ki herüfü. toPrā ḡanıyá, yire ḡanadı. yire yalıyá adam, geliyá geliyá. uc_defā geldi adam.” (ÇoİVYA, 126)

“iki Kāzma taa salliyin gendimi laḡde atiyin dēdim. sırtım_acıdı emme çıḡardım topraa ataḡın gendimi.” (KrbVYA, 739)

“İşde geldim işde gidiyon ḡabarın olsun / Yattuḡum yatakla bastuḡum topraḡla saña yatıkar olsun” (AİAD, Zo. 203)

“keşkeḡ_ocaḲları ḡazālādı bōle toprā uzadırlādı ḡāzannarı ḡay ullara ōcaḲ yaḡālarıTı” (ÇİYA, 631)

“ḡulaḲları vā şüle, şüle gelir ḡulaḲları hani toprā açmaḲ_için. oḡu birez uzundur şüle uzundur. boyundurūna urē ḡayış vādır, sarma ḡayış.” (BİA, 538)

“manısali abdīḷıḷar bunnar adamı yēyōḡlardıñ bēfendi, yóbürken ayāḡlarıñ_alTında topraḡ sarsıydın yüz_otuz kiló, yüz ḡırḡ kiló, yüz ḡırḡ kiló adamḷar.” (LSA, 201)

“Neyse bu adamlar buna baş eḡdi torpaḡa tüşdü secde ēledi. bunnar otudular” (AKD, 146)

“o çadırıñ_etrafına sērdimiz isli sitillerden āldık geldik, ḡayıntamlan bōle yāzdık. e ḡız_altına gelen oturdular üstüne, toPrakdı onuñ_altı. o sitillerden sērdiK oturduk.” (İİBİA, 593)

“o çocuk beni sırtıynan eletiya arabaya. şuraya sırtıynan gótürüya gontrolle filân giderken. toprā basmadım.” (KasVYA, 807)

“o kēçelegündiği çıharırdıh, toprağdan çıharırdıh, findıh gibidi. soyardıh, yiyerdıh. çoğ hoşdı.” (VGHA V., 350)

“ó zāmānā yalın̄ ayak oldīm günneri bīliyom ben toprāye basāmazdın vallā tōprak dā īsanın ayei biçēdin ayei şimdi ōle mē” (BİYA, 533)

“ó zāmānā yalın̄ ayak oldīm günneri bīliyom ben toprāye basāmazdın vallā tōprak dā īsanın ayei biçēdin ayei şimdi ōle mē” (BİYA, 533)

“ōla valla ben düşirim, ellerimi yüzüme vėrdim ki yüzümi toprağa vurmiyim.” (AİASVŞÖ, 220)

“ondan sōna serdikden sōna o orda purşucak, ğurucak. ğurudukdan sōna onu bi yō topraā atıyōsuñ. yemişin̄ buruu olū ya, ta ōle bi şē, orē hesāb edelim.” (İİBİA, 698)

“onu ateşlelle ondan sōna toprañ üzerine örtelle hiç hava almaz.” (KasVYA, 412)

“orda اساسını vuriyó topraā, yá múbarek patla diyó. su ordan patliyē, cāmīniñ içindeki su.” (KrbVYA, 416)

“ormanlarda ğaldūmuz hayvannarı bōle topraı ğazar topraı gómer üsdüne bōle kútúkle ğoyar īsanla pılan.” (KasVYA, 557)

“ōle topraqlarda yatdıq, kıl döşşēñ üstlerinde.” (MVYA, 228)

“pōrsuq dedīmiz de daşın altında olur dobrāñ altında tobraqdā bulunur daşın altında (...) ille bi taraftan çıkıcağ ũ tobrā delip geçicek” (ÇİYA, 815)

“pōrsuq dedīmiz de daşın altında olur dobrāñ altında tobraqdā bulunur daşın altında (...) ille bi taraftan çıkıcağ ũ tobrā delip geçicek” (ÇİYA, 815)

“pōrsuq dedīmiz de daşın altında olur dobrāñ altında tobraqdā bulunur daşın altında (...) ille bi taraftan çıkıcağ ũ tobrā delip geçicek” (ÇİYA, 815)

“sağdan say, yedi ğişi ğalmışız, ğurşun deymeklediklē dağa varımış emme, ölüleñ arasına yatmışlā. geberiklēñ arasına. ... topūrak yerlere şerepnel atıyo.” (KüVYA, 208)

“satardık işlerimizle buraya gelidik buraya ğadar 'çamır buraya ğadar ğazdımız yer oludu. toprā bōle deviridik.” (SVYA, 679)

“siz bu ğuyunun altını ğazın, toPrā atın, u devele geldū zaman unun en bōyüg devesinin bōruyā düşdū zaman binin boynuna, diyo.” (OİVYA, 291)

“su yōlu taḳdadān  yāpallārdı yālınız, toprāḳdan taḳdaýā bindirillērdi ordan dā dūduk dēllēr dikiń  aşşā' āḳār.” (OĬAVSV, 794)

“şimdi balıḡ orda duvaya duriki yarabbil alemin onseggiz binalemin sahibi aḡır evveli sultani ve erenlersen su ver  ki bende susuz ġalmayam. torpaḡTa ġalmaya ecaba bu da ciddiyetlimi ciddiyetli deġil  mi?” (EYAD1, 66)

“şindi altına gelen topraklı yer, yāni üsdü gibi bunu yir mi yimez! ġüneş yimez. ġurumaz yāni.” (KasVYA, 474)

“şindiġ  onuń bēygiri ġeTdi,  atalduda dōru, / aldıynan yēre vurdu. / ālamāya başılyr. / toprań eşińi de görmüyur hayvan. haydı aTlıyaverişin, ġürpeden burun üsdü ġeTdi, ben yııldım.” (AVOĬA2, Ada. 231)

“şú  ināriḡ dibinden ġēle de sō'liyē'diḡ sem  baḡā  ināriḡ  aḡā şú kölgēsindē tōprā'ḡi  iýdi burda ġülēş ġülēşdik ḡālēy  ēkdik tūrKü sōylēdik şindik yalān  öldü bēnim sōylēdi'm türküyü şu ġazāniḡi içinde kimse sōyliyēmēz.” (OĬAVSV, 677)

“şünkü bora daşlı bölge, yāni antalyāniń dēlimi ki bāzı ēlmalı gibi  or udeli gibi buldur gibi ıParta gibi ġolet yāni topraklı bi yēr dēil borası, taşlı oldu i in  or uyōllar.” (AVYA, 384)

“toprā ġonūdu, toprā ġonūdu, üsdündē de tāta  aḡılıydı, tātaniń  üsdünden ġēçilirdi hāni araba da ġēçerdi yā, vāsTa yōdu o zāmanıń behrindē.” (SerA, 340)

“toprā şōle e erdik yatak  gibi, yasdık ney yōk.” (AĬA, 265)

“urda hasana didi alı, git didi alıvı di toPrā ġōme ġomuşlā. urdan vādi tūdükleri  ı adı urdan.” (BĬA, 496)

“varī varmaz tepesinden bi inmiş ölüm. allah, sıyırmış, bēlini de sıyrıTmış e ēń, toprā girmiş.” (MVYA, 282)

“ya hiC düz yēr yokdu da mı orāye  itediń  o mezara. üst  üstüne nası yaPdıń, başka bi toPraġlı yēr yok mudu!” (ĬBĬA, 365)

“ya oynadıyımız biz  o u  kan ġazı  dēriz bōle yāni topla dan  ı āsa u alır ġazanır” (YĬYA, 417)

“yā şimdi ēsgiden tos topra  içinde oynādık (...) ēsgiden  ocuklā tos toprak içinde oynardı ama daha sālıklıydı (...) bizim kövün bōlē alānnında tōs toprā  bōle o zımān ḡāyvan ḡāşirat biz de  ō  (...) kövün  rtā yerin tōz yapālādı tabi (...)  sdānbıldan ġēldine ġöre bōle  ō  kibār  ocu  tos topra  ġōrmemiş şimdi bizim kövün  ocu ları biz dē ó zumān biraz dā bōyükdük tōzun  inde yuvārlanıyolā (...)

toprān içinde yuvārlanyolā tōmruḲ gibilē (...) īsannā dēmēkkin bōle tōs
topraḲ ama dahā herālde tōprān da bi işēsi vā” (BİYA, 395)

“yāmır yāmıyr aha. / torpaı cırnaḲlıya cırnaḲlıya aldım. / gene de gēT diyin çoḲ
yavlardılar da gēTmedim.” (AVOİA2, Osm. 317)

“yēni çıhmiş hocam. mesele topraḲda yēni aTmiş şeylere, buğdenin, otun şeyine, vallah
diyi cillenibdi, hoş olmiş. cillenmiş.” (VGHA V., 489)

“yerine göre topraḲda yatıyoz.” (KasVYA, 449)

“yılan toprān yüzünde gıvranmıya başladı, gendini hampeliyeni bussa kelpedin gibil
sıhıcaḲ.” (KMİA, 148)

“Yukarı kakar, demiriḡ ucu giçmez, topra: batmaz yani. Birinci dönemde topra: batmaz.”
(AÖAB, 101)

“faḡat suyuñ oldūnu söyledi ammā ne ġadar dōru bilemiyoz, toprān altı.” (ÇİVYA, 362)

“tobrān altında, bırakacaḡsıñ.” (KırıkİA, 454)

“Topraḡa gulaḡnı gōmuş diynemiş, oadan bakmış topraḡın altından su akıyor.” (AAT,
Kas. 58)

“ben tūsekleniyōn başım toprān içinde.” (MA, 894)

“orada bir okuz var burnini topraḡa suriye hama eyle besili ki bir yandan bir yana
donamiye. çocoḲ diye ki: -Allah Allah baḡ Allahun hikmetuna. orada inek çayirun içunda
bir deri bir gemuk, bu taşun topraḡın içunda bu okuz nasıl da besili!” (AİYİUKA, 163)

“-ilyēne Ḳuy ġıcıyí. ġıcınıñ altından ġıcıyí çıharuḡan bi tene bi iki tene düşiyá.
ğıcınıñ içinde. Kışın mı? onna ābi yāşayıcaḲ yēri bululıla. topraı delik bululıla onna.”
(KrbVYA, 198)

“dیرهKTordan meni getirdiler dیرهTora mindirdiler. bi yağmur yağdı. komşumuz dedi ki
fatma fatma torpaḡ halan ġoyum.” (VGHA Bit., 594)

1.1. torpaḡ işları

Topraḡın yapısının tetkik edilmesi.

“peki bu madenların bulunuş şeyi nasıl olmuş?” ‘bulunuş torpaḡ işları, harita üzarı.’”
(KBAYA, 91)

“torpaḡ işları deel. benim duyduğum ġadariyla, burada kervan geçmiş.” (KBAYA, 91)

“bu torpaḡ işları yoḡ.” (KBAYA, 92)

1.2. torpaḡ uyan-

Bahar gelip topraktan yeniden bitkilerin çıkmaya başlaması.

“bahar gelinci torpağ uyanıncı mard ayında gızlar gelinler yemlîe çıharıñ yemlig Toplarıñ (...) o gızlar Topladıñları yêrde bi torpağ eşerler çuñur eşerler ben yüzümü gorum ôtâ bilezîni gor ôtâ küpesini gor ôtâ pıçanı gor üsdünü ğapadırlar biri elini oruya soñar sen sôle dêr senin şansıña mani sölüyeceg” (YVYA, 164)

2. Dam yapımında kullanılan toprak.

“sap sap. az işde, bişirig dêrig sôle çamır tobra.” (KırıkİA, 236)

“burayı kerpiceden yabdıg. üsdünde o ayciceg, o ācınan addıg. tobrağladıg üsdünü, ot _ addıg tobrağladıg, üstüne de çatı ğoydum.” (KırıkİA, 220)

“(bu değışik bir toprak değıl mi?) orda oT falan bitmez hiç. çorağ çorağ o, esgiden tobrağ evleriñ üzerine atallardı, su geçirmez yanı. ğarşıdan evler çatısız evler aynı tobrağ işde üzerlerine bundan atallar yāmurı geçirmez o çorağ o.” (KırıkİA, 368)

“(Toprak damlı evlerin üstünü nasıl sıkıştırdınız?) ha evleriñ üsdünü şî var yuvağ diriS. hah ufağ yuvağ var, şindi toprā getiri saçarız.” (AİA, 199)

“toprādı bu ğaşlar _ ep, uçallardı böyle.” (AİA, 265)

“şu taşlar ğöldürt _ arhasından varıyomuş. saħaryanıñ kenara varıncası, saħaryanıñ kenarına varıp duruñan baħıyo daşlar, yā mubārek dur diyo. baħ daşlar ayā dōrundu Pütün Pütün, dē daşıñ _ altında toprak biliyo, beni az bi toprānan duruyo daşlar.” (AİA, 242)

“mesela dūrū. kürek şeklinde böyle dūrū var. sôle ufağ. unla ayānla basıyın topraı deviri deviri veriyi. ğanı ğeniş saha olursa moturna sürüyün ufağ bi parça olusa dūrülüyün. bel diyik bel, belliyin òndan soñra çapayna inceldiyin o toprakları işleme ğalına geldi mi òndan soñra iş meydana geliyi.” (ÇA, Bal. 246)

“saban saban dêrlē òna öküzlere de Ğoşdūñ işe boyınduruk Ğayışlañ bālanır toprā aşşā yokara iki Ğarış fełān gidē (...) sabanıñ toprānı Ğazırsıñ demiriniñ üzerinde işē olur ònu Ğazırsıñ (...) pulluk hōle bu Ğadā yerden böyle götürür devirir toprā” (BİYA, 231)

“barmānı kök tarafına kakāsın böyle bāsdırsın toprā üsdüne çekēsın ğüzel dibini şıkışdırsın” (BİYA, 258)

“saban yaparlā ucuna demir korlar o toprān içinde böyle hayvan çeker gider onu toprā” (BİYA, 310)

“buba eski evlēñ _ üstünde vā mı oluğ böyle meyilli oluğ böyle aħıyo toprāñ _ üstünden yāmır yağınÇa āştan bi de evleriñ _ üstüne ğoyulan kiremitlē var ya ēski kiremitlēden _ ama onnādan ğoyüyoladı” (ÇİYA, 510)

“dāmaT ēsgídentopra_ıdı, bu dāmnār dāmat şeyē dama_çıhar, çērēz seper.” (KEMAĞ, 452)

“o dalı basardık üstüne, tekrar onu da torpaqla atardık. ğara daşdan lōv yapardık. (...) o topragin üstüne topragi berkidirdi. saman atardık beyle topraın üzerine onnan da lovladomunnan aynı beton kıımı olurdu, hiç su geçmezdi.” (ÇA, Gaz.453)

“geder geder büle damın üzerinde gelirdi, toprā sıkıştırdı. yāmur yādı mı alta geçmezdi.” (ÇA, Gaz. 455)

“fıçı döndürüz diye Fıçı yapallādı dambaş toprādı ēveli. toprağtan fıçı oynallārdı.” (EİMA, 495)

“-hep berāber varırdıh, dama çıhardıh yonudan biyyir varıdı oruya çıhardıh toprā, şindi ğāri cesaret yoğ, adamıñ ci_eri ğopar amma “ebem ğirdi ben de giderim” diy atlardıh onunuçün oruy hic unutmam biliyoññu?...” (KMİA, 149)

“adamıñ altı uşā şeyiñ toprāñ altında ğaldı. toprāñ_ altında ğalınca iki_uş de zenne ğaldı.” (SVYA, 686)

“biz yāzdığ bu damı. o zamannar yōdu çır çimentō mimentō olseadı bōle yāpmazdığ. toprānan daşınan bōle yāpdığ.” (KahVYA, 284)

“tūla deıl yani. toprağ tavan. toprānan suvuyoruz işte.” (SİYA, 404)

“yayla hayatı hayvannar, mallar; souk olur. ışıklar ğaralur, ataş yağamaSsin. şey, içerisinde yāmur yādı_zaman her taraf ağar. toprağ emme akī. edirafı_da açuk zaten. ā_bōle çalılar filan örteller. şimdi duvar yapılar, yayla deyil şimdi ev gibi yapılar.” (TİVYA, 409)

“babām soğrā şēhere ğētdī şēherdiyēdik şēherde ō uzūn çārşınıñ_üsdū, dükğēñnēriñ_üsdū toprā'dı” (OİAVSV, 857)

“hācēr bēyēkī annātdı'm hācēr döşşēñ toprāklāñ. üsdünēdē lō yapāñ lōlāñ (...) aşşāyī dā odāniñ toprā'nı dā bōzduK ātdık. bēton dōkdürdüm şōyle. üsdünē de būnu yāpdık.” (OİAVSV, 885)

“vārıdı ēsgí yapı üsdū toprā'dı. üsdū toprā'dı bi' de bēn_ğēldıkdeñ_kēri. tóprāK_ēvidi ēv dāşıdı duvārı dāşıd'_da üsdū toprā'dı. hē şū ğāyá duzu yōk mu bildi_ı'miz yemē.” (OİAVSV, 1008)

“Bu iki odanıñ dambaşları topragdan olu_muş.” (AAVS, 41)

“Meğinaya gelincek hazret Ömering evini sual etmiş. Gostermişle, baħmış ki üsdü toprağ, bi dam. Öğünde, eski hırķa sırtında, hazret Ömer otururmuş. Yahudi böyle toprağ bi ev, eski hırķa bi adam, ğeldına pişman olmuş.” (AAT, Çank. 96)

“o dalı basardık üstüne, tekrar onu da torpaķla atardık. ğara daşdan lōv yapardık. (...) o toprağın üstüne toprağı berkidirdi. saman atardık beyle toprağın üzerine onnan da lovladomunnan aynı beton kıımı olurdu, hiç su geçmezdi.” (ÇA, Gaz.453)

“ev de toprağ dam akıyur, esgi ananevi evler.” (MVYA, 432)

“dama pişürüğ atardıh, sora çekerdih loğ, hafif ıslatılmış toprağ. önce o döşemelerin üsdüne oni atardılar, onnan sora asıl toprağı vurardılar. (...) baħ damci zaten evden o toprağdan veya Tamdan sızan, çatıdan sızan şey damci, damla.” (VGHA V., 562)

“Damıdı evimiz. Üsdü toprağ damıdı. Lo çekerdik yavrım.” (ÇTAOAİ, Osm. 62)

“-sen bī aha şurdā dedemiñ evler var, o evlere bi gitsen. hep bākıdan şeyler ğamişden. tavannar ğamişden hāsılı toprağ her yeri.- toprağ. (...) -yámur yādın mıydı çamurdu, ay yımışāıncı tutar mī? patır patır patır dökülürdü.” (LSA, 321)

“lō daşdır o, damların toPrahlarını otuTdurmağ için.” (AVOİA2, Ada. 145)

“Loo daşdır o, damların toprahlarını otutdurmağ için...” (ÇTAOAİ, Ada. 69)

“İşde bende béleyim, aha sobamı yaħom, mangalıda çekom avunom. Toprağ damlor, ahır da aha yıhılır. -Yeni bir ev yaptır.” (ADVYA, 151)

“şu evlerin üsdü kiremúd eşgiden tam yapıydi bōle düz. toprağ yapıydi. herkeS meselá bu evden nē gideceg iki tāne kilim gideceg, öteki evden nē gideceg örme hasırılar vardı ğamişdan.” (AMA, 188)

“davulla çalınıyodu bī afda eşgiden tamlar varıdı yá tam toprağ damlar önnarda haley çekiylardı, çoğ yání şerefli oluyodu eşginiñ dúñneri.” (AMA, 468)

“loğ da toprağ damlara, mesela yağmur yağdığı zaman loğ çekíbler, serTleşmek için.” (VGHA Bit., 590)

“ēşeKÇiler sēğ Taşırdiler. sēğ, bilħasse sēğ, Tamlere. Tamlerin üzerine çekerdiler o toPrağı. ayrı özel bi toprağdi. (...) sēğ diyerdiler. killi bēle one diyordiler sēğ.” (VGHA Bit., 730)

“toprağ Tame atisen kēran.” (VGHA Bit., 751)

“sēğ, toprağdur ābē. özelliklere Tamlere çekilen şeylere sēğ diyiruh bíz.” (VGHA Bit., 755)

“topan, ābē topraḥ Tam_üzerinde kullanılan topanç_ ağaci demekdir ābē.” (VGHA Bit., 756)

“o zaman şe evler yok ki üstü kophile böle topraḥ.” (İİBİA, 644)

“Eskiden meseḷa ewlerımız hep topraḥ damlardı, damlar topraḥ ak topraḥ topraḥtan insana zarar gelmez, Burhan Hoca bunu sen de bılisen, ben de bılıyem, herkes, doḡtorlar da bēle diyi.” (SMA, 250)

“arınbaḡ, topraḥ damlardaki saçaḡdır.” (VGHA V., 337)

“a eskiden çatı bi şey yoḡdı. toPrah binadi, yağmur yaḡardi. o dam damlar.” (VGHA V., 516)

“dama pişürüg atardıḡ, sora çekerdıḡ loḡı, hafif ıslatılmış topraḥ. önce o döşemelerin_üsdüne oni atardılar, onnan sora asıl topraḡı vurardılar. (...) baḡ damcı zaten evden o topraḡdan veya Tamdan sızan, çatıdan sızan şey damcı, damla.” (VGHA V., 562)

“onu düveri ḡorlāmiş merteklerden üsdünü bi topraḡ. içine girellēmiş. böle ḡurulmuş bizim kō. topraḲ_ ev baḡ bu topraḡ.” (AyVYA, 783)

“üstüne çalı, çam dalı, başḡa bi ağaç hunuḡ yaprā gibi altını topraḡ geşmemesi_ içiñ. döşeyılāmiş çalıyı, üsdünden bi topraḡ.” (AyVYA, 784)

“loḡ dedıḡımız taştan yapılmış yuvarlak silindirik bir şeklide ağır bir taş kütlesiyle damın üzerindeki topraḡ bastırılırdı.” (AYSVVDİ, 245)

“benim_ ev topraḡ öle üsTü topraḡ çökdü mü şansın yûḡ mezelā bunun kiremit inse bile bi arada marada şansın olur ḡalabilirsın yāni benim_ evde hiş şansın yûḲ toPuraḲ çökdü mü tamam” (ÇİYA, 691)

“kiremit_ istemeyom ben yav, tımişka çektir yeter bene. mûḡtarlıḡtan bırakmādan valla. topraḡ_ üstü topraḡ ḡardaşım. **Muhtar:** bu eviñ_ üstü topraḡ, çoraḡ.” (EİMA, 436)

“he esgiden_ işdē lāylon sererlerdi dam topraḡlarına.” (EİMA, 708)

“esgiden ḡara damnarımız varıdı, böle kaḡdıḡ mı üsdüne inerdik, karıñ_ üsdüne. yıḡılırdı düz, topraḡ damıdı.” (EİMA, 753)

“kötü evlere otdüm üstümüzü böceklē döküldü, topraḡlā döküldü. gircek evlē bulumadıḡ yicēḡ_ ekmek bulumadıḡ.” (EİMA, 895)

“topurak dambaşlā vādı. ḡōşulāñ dambaşı vādı toPrakdan, orāye ḡötürü sererdik.” (İİBİA, 567)

“öndan soñrò ğış geldi mi ğereñ çekilir, topūraķ. 'dambaşlara bõle 'ğereñ atılı, duz du ededik tap tap topraķ. bõlõ dövedik 'a'masıñ dē, 'ğışın aķan çoķ olurdu evlē o 'kovanın üstünõ bi de topūraķ dökedik ğeren. millet sabā ğadan topūraķ çekedi. (...) hinci bu ğeren di ēyi bi topūraķ sıvanmēyõ ğāri, sıvasız.” (SVYA, 387, 388)

“evleri gelidiK, damların üslerine toprak geven atılırdı.” (MA, 1142)

“geçim yok. bunnarı yeni yeni yaptırınız burda dam. baķ toprak örtüyüdu bizim evleri dā ule aha da leylanla örtülü baķ.” (ÇA, Man. 354)

“dam olurdu o zaman, hep toprak damıdı evlerin üstü. dama çıkardı çekirdē atardı, gelin aşşā durur eviñ õñe yokardan şey atar, çekirdē atardı dāmāt.” (KİAVAAAY, 510)

“babam rüyāsındā bir eve giriyõ üsdü dām toprak dam.” (OİAVSV, 669)

“yārisı ēvin topraķ yārisı dā üsdü açık.” (OİAVSV, 673)

“dolāy'sıylā temmüz āyindē ā'sdõs āyindē topraķ dāmları vārimış. damā çık fetdāh dāmı lō'la demiş.” (OİAVSV, 678)

“duvār āyni duvār örmē üsdü topraķ. hā içi de topraķ. yõķ bêtõn yõ'du.” (OİAVSV, 701)

“hūğ dā'lıdı. dedem işde zēnginimiş yā. dedemiñ toprak daşınan örülü dē üsdü topraķ.” (OİAVSV, 738)

“topraķ yõķ bērdi vār. bērdi yā'mır yā'dı mı hēç āķmāZ.” (OİAVSV, 758)

“mērtēklēr vāridi mērtēk mērtēk hēzēnnēr vāridi, üsdü topraķ āhārdi duvārlar daşdān” (OİAVSV, 773)

“şind' bunnār ēsgi yapı öldü'ndān şindik bunnār yõķ. hē āş döşşērik üsdünē hācār derik şõ'le yātmaķlāri ğör üsdüne ğozā ātār topraķlār õn' dā bu lōyunān lō'lāriķ āķmāZ.” (OİAVSV, 867)

“hācēr bēyēķi annātdi'm hācēr döşşēñ topraķlāñ. üsdünēdē lō yapāñ lōlāñ (...) aşşāyi dā odāniñ topra'nı dā bõzduķ ātdiķ. bēton dōkdürdüm şõyle. üsdünē de bünü yapıdıķ.” (OİAVSV, 885)

“ēsgi dām ēv vāridi. topraķdan. ā'şdān. duvār daşdan olurTū. dāşıdı. tavān nērdiyēdi ğurbān oldū'm. topraķ topraķ burālı dē'lim bēn yāylāliyim,” (OİAVSV, 917)

“vāridi ēşgi yapı üsdü topra'dı. üsdü topra'dı bi' de bēn ğēldiķdeñ ķēri. topraķ ēvidi ēv dāşıdı duvārı dāşıd' dā üsdü topra'dı. hē şū ğāyā duzu yõķ mu bildi'imiz yemē.” (OİAVSV, 1008)

“ēvelden ēvlerin_ūzerinē ōtunan ſindiki bŭ kiremit çinķō yerinē ot, bērdi dōſſellerdi. topraķ ō ayrı dam dellēr.” (OĬAVSV, 832)

“dam_ıdı evimiz. / ūsdŭ topraķ dam_ıdı. / loſ çekerdik yavrim.” (AVOĬA2, Osm. 331)

“bu kōyŭñ dōğer kōy olması esgi toprağ damların ōrtŭldŭnde altına ğonan, kalın aç dōğerlere “dōğer” dēllermiſ.” (MVYA, 408)

“bunnar da yedi yaſına girince, iki çocuk, iki amca çocu oynuylar bizim_evin ūstŭnde, toprak dambaſ. topurak dambaſın_ūstŭnde bōle oynuyŭkan ōbŭrkŭ diyŭmuſ arkañ var da^ha ğiT.” (ĬĬBĬA, 547)

“topurak dambaſlā vādı. ğōſulāñ dambaſı vādı toPrakdan, orāye gōtŭrŭ sererdik.” (ĬĬBĬA, 567)

“ōndan sonrō ğıſ geldi mi ğereñ çekilir, topŭraķ. 'dambaſlara bōle 'ğereñ atılı, duz du ēdēdik tap tap topraķ. bōlō dōvēdik 'a'maſıñ dē, 'ğıſın aķan çoķ_olurdu ēvlē o 'kovanın_ūsTŭnō bi de topŭraķ dōkēdik ğeren. millet sabā ğadan topŭraķ çekēdi. (...) hinci bu ğeren di ēyi bi topŭraķ sıvanmēyō ğāri, sıvasız.” (SVYA, 387, 388)

“benim_ev topraķ ōle ūsTŭ topraķ çōkdŭ mŭ ſansın yŭķ mezēlā bunun kiremit inse bile bi arada marada ſanſıñ olur ğalabilirſiñ yāni benim_evde hiſ ſansın yŭķ toPuraķ çōkdŭ mŭ tamam” (ÇĬYA, 691)

“o dalı basardıķ ūstŭne, tekrar onu da torpaķla atardıķ. ğara daſdan lōv yapardıķ. (...) o toprağın ūstŭne toprağı berkidirdi. saman atardıķ beyle toprağın ūzerine onnan da lovladomunnan aynı beton kıımı olurdu, hiç su ğeçmezdi.” (ÇA, Gaz. 453)

“ſimdi benim_evim çamurdan yapılmadı. suwasi, içersi çamur. duvarlar kerpiç. ūsdi dōſeme. ūsdi torpağ, ūsdi çatı.” (VGHA V., 548)

“torpağ daſıyidi evlerin_ūsdŭne. onnar da ğēTdi. kāmıſın_ūsdŭne oT, palah_oT atardılar. onŭn_ūsdŭne bi de piſŭrŭğ wurardılar. piſŭrŭğ de dēdiğim yani çamur. bēle tam çamur deyēl. tam çamur aħar. yari çamur, ķuri çamur atardılar.” (VGHA V., 552)

“eve damci gelmemesi ūçŭn iki senede bir, ūç senede bir damın ūzerine pŭſŭrŭk vurulur. yağmırlardan aħan torpağlar tekrar yērine gelsin. yoħsa damlar uzun ōmŭrlı olmaz. eve ēyi bahdın mi torpağ evler de elli sene yŭz sene dayanır.” (AYSVVDĬ, 205)

“Dama torpağ daſıdığ. Çamır bilidiğ. Kağıdığ bīr de damı suviyannan sora, ķurŭydu.” (BTA, 206)

“Torpağlı damda yatıdığ.” (BTA,207)

“torpaḡ dam bütün çıḡar evlerin üzerinden çeliK oynarlar. üş daş oynarlar, dokkuz daş oynarlar.” (MİA, 378)

“torpaḡ damları suvardıḡ. ısıcaḡ da düşüncü burada damımız eyle örtük deeldir.” (MİA, 384)

“esKiden temeli şeynen yapıdıḡ. topraḡdan yapıdıḡ. Taşnan, topraḡnan. (...) dami büşürüK, vurardıḡ çamurdan. evel kámış atardılar. kámışın_üzerine büşürüK topraḡ yané çamur yapardıḡ. ona büşürük. büşürük atdıḡdan sora suva yapardılar. onnan sora suvardılar.” (VGHA V., 520)

“eskiden toprakdı, sōna kayrak_ oldu, şindi kiremiT ġari. kayraı aTdılā, kiremiT yapıdılā. eskiden toprak, çocuklūmdu toprakdı heP. şu ġāşıda sarı toprak vādı. ōdan toprak ġazā gelīdik, evlēñ_üstüne atādık. akan yerini yeñilēdik. tabi kaydı mı enēdi, onu düzeldirsiñ. sāde toprakdı, eviñ_üstü toprakdı. akan yerini işde toprak_alık geliyōdun, döküyōsuñ. yāmır yavdı mı bōle onnan yuvālaK daş vādır, onnan o daşlan işē yapıyōsuñ ġari. dambáš topraı. bā damı vādır bizim göşme^uden eveli sarı çamırlan topraklan bi sıvādık, kireş gibi olūdu. o dabannāna mabannāna.” (İİBİA, 443)

“bunnar da yedi yaşına girince, iki çocuk, iki amca çocuı oynuyar bizim_eviñ üstünde, toprak dambaş. topurak dambaşın_üstünde bōle oynuyūkan öbürkü diyūmuş arkañ var da^h giT.” (İİBİA, 547)

“evlē topraKdan baş. yāmır yādı mı tın tın tabaKlāñ içine. ollara ġorsuñ. aḡar_ içine.” (GA, 259)

“varīdıK, altını üstüne çevirīdiK, daş gibi olmuş sabālin_alır gelirdik dambaşlāna bōle kiremit dē_ildi, toprakdı.” (EİMA, 806)

“men bu damın üsdünü tezelemeğ isdirem. Deir, eğer mana baharsan tezelemesen yaḡşıdı. Deir yoh canım, odunnar esgilif, torpaḡ başımıza tōkülür. (...) Ele başına torpaḡ tōkülürse de ġoy belege üsdü ġapalı dursun.” (AKD, 347)

“ō ġtiyardan bi ses çıkdı dēyollā torpaglā dōküldü damdan dēr.” (AİKİVYA, 284)

“Sākkiz dama torpag çıḡarırdım, bir gün aḡşama kede ālārdım, o vermennen çıḡarırdım.” (BTA, 265)

“Toprak, ağaḡ dōşeniyor. Tātayla çaḡılıyır, üzerine çam'rla şeyi ḡarıştırıyolar, samanı ḡarıştırıyolar, sıv'yollar.” (EİMİVYA, 446)

“ēvi ā'sdāñ yāpallārdı. tākda biçēllērdi. yōk ā'sdān şeyidi duvār duvār dāşdānıdī. üsdü toprāk ḡi_ī.” (OİAVSV, 691)

“hā hā işti çādā. yaz_ävi dëyoz_oreye. yāmī yādı mı dā üsdünü topraK_atılıyor_ämmi e nëreyi görücek. hindî_älām_äv yapıdı bütün dālara. ävālī bi dōt mātāK_atāsın. hurū dayāsın. üsdünü topraK_atıvërişin. ävālī_öläydi.” (AyVYA, 665)

“mecrefe de toprağ damların Kārını sīpürmeK için onnara mecrefe diyiler.” (VGHA V., 371)

“döşemenin_üsTine merdeK atarlar, ondan sora kāmış_atarlar. sora toprağ atılar_üstine” (VGHA V., 360)

“oni keserdih kerpiç biçimi yapardıh. onnen evlei yapardıh. çamurnan yapardıh. çamurdan onnan. çoğ da sıcak olur. gışın sıcak olur. yazın da serin olur. çoğ sağlıhlı olur. è geçimimiz de ëleydi yanë. üzerine āğaç atardıh. āğaçden toprağ atardıh ëleydi.” (VGHA V., 479)

“martağların_üsdüne her ne olsa sığırkuryuği olsa her ne olsa çekiler_üsdüne. torpağı vurilar_üsdüne, ële odun modun gibi bi otdür.” (VGHA Bit., 581)

“bedrenen torpağı bedreye doldururdum cobannan o torpağı gızlar çekellerdi dama, torpağı çekellerdi dama damci dura.” (AASV, 146)

“sertleştirmek için üzerindeki torpağı yū_ardık o Taraftan bu Tarafa daşTan da ağaçdan da yapardık onu tam toprak sertleştikten sonra yazın onun üzerine duz sererdik.” (AnvVYA, 171)

“sertleştirmek için üzerindeki torpağı yū_ardık o Taraftan bu Tarafa daşTan da ağaçdan da yapardık onu tam toprak sertleştikten sonra yazın onun üzerine duz sererdik.” (AnaVYA, 171)

“buriya orta yere de bir ocağ çevirirdik. daşdan, çamırdan yapardık. (...) çamır eder kadınar duvara çarpardı, biraz düzlerdi topragınan öyle otururduk işte. malnan urğasırdık işte, topragınan urğasırdık. (...) dokuz yüz yirmide, yirmi beşte böyle tā ev ne youdu. isde dedūum kibi çalı basardı, üzerine evin topraklardık, onda otururduk.” (ÇA, Gaz 454)

“şindi ev yapırdılar, hep böyle iki gat. u zaman bi üsdünde şey var_idı, hardama var_idı. çingı mıngı nerdeydi, hardama. onu evin üsdüne yapıylardı. altı toprak. bi iki çul daşdar atıylardı.” (GİVYA, 491)

“fıçı döndürüz diye Fıçı yapalladı dambaş topradı ëveli. topraktan fıçı oynallardı.” (EİMA, 495)

“ċāmi birkaç sefē tamir_olmuş canım. üstü topra'mış, aşdırmışlā oñarmışlā sönudan tavan ya'mışlā.” (İİBİA, 453)

topraklı dam

Çatısı topraktan yapılmış ev.

“odalarda hikâyeler yazannār. çalı evler ħani topraklı damlar. ħani ħannar ħani ħandā ħayvannār. saç, oKlā', evrā'ç, tağda nerede.” (OİAVSV, 465)

“bir damıñ dirā'ne topraklı dam_o zaman oriye bir ipe bir tağda goymuşlar bin bağıyım üsdünē.” (OİAVSV, 598)

3. Memleket, bir kişinin doğup büyüdüğü, gönül bağı kurduğu yer, ata toprağı.

“ğurbet_élde ben nēyleyim güzeli / yol vēr dağlar ben köyüme gideyim. dedim diyom bilioñ mu. tobrām bura çegdim geldim, niēdim ırātım.” (KırıkİA, 382)

“tarlañız bura ölüm. / toumuñuz ora amma tarlañız burda. topraı biz vēdik size.” (AVOİA2, Ada. 141)

“biz burda doymuşüs dōmuşüyüz de doymuşüyüz dá buriye geliyos dede toprā” (ÇİYA, 477)

“düşmān ēsgiden bizim dedemiziñ tōprānı aldı dēye yunān bize düşmān” (BİYA, 473)

“biz esgiden yürükler bu memleketiñ toprāna dedemizlerden, bizim dedemiz kürTmüş.” (İİBİA, 557)

“Altmış altı sene bu memneketin sūnu içeriz, toprānda gezeriz ekmēni yeriz.” (KİMİKA, 90)

“ğorede yápdım_asgēlliimi. altıncı gāfile olağ. e bin doħuz yüz_üşlüüm tabī. allāh kimseniñ topraanda da goymasıñ.” (KahVYA, 427)

“hep biz bu topra'lādı dedemizden ğalmış bizim babamızdı babamızdan bizlere bizlerden torunlarımıza intikal_e'cek.” (SVYA, 393)

“būralıyın anam bıbam topraım bīrdan. (...) anam bıbam bīralı toprak.” (SVYA, 620)

“ebemiz dedemiz burdaymış. buranıñ toprağlarımız burda.” (KrbVYA, 644)

“göç edmişler horasandan u da iki ğan dāvası arasında mecubur olmuşlā bunlaş kałkmāya kałkmışlā gelmişler gelmişlā emme külteli gelmişlē yani hepsi de eyîmiş hepsi de eyi yere ğonmuşlā allah ırāzı olsun ğoyuP giden nurda yatsın bir avış toprağlāndan ēýleniyoz işde” (TDVEEÇÇYA, 99)

“būralıyın anam bıbam topraım bīrdan. (...) anam bıbam bīralı toprak.” (SVYA, 620)

“yelüw yıldan bəri wāy wāy türkiyêga gêtsek, arkadaşlarımızğa barsak, torpağımızğa gêtsek dep cürer_edik.” (TAKA, 177)

“azarğa şükür arkadaşımızğa keldik, torpağımızğa yettik” (TAKA, 177)

“Onnan sora da bizim baba torpağımız müntügası ğahdı.” (KİA, I. 289)

“Müntüga ğalhan kimin bizim bir partımız geldiğ baba torpağımıza.” (KİA, I. 289)

“bēn aqlımın_êrdiinde hōle bēş_altı yaşındayka tabi búbamız öldü, dokuz_üz kırkıta bubām_öldü, davaramızı dëvemizi satTık, zāten burda bu topraqlar zāten bu dëdem_almış bu yeri.” (AVYA, 241)

“ğardaş ka'k gedelim silaya dō'ru, getmem ğardaş getmem yurduñ şēn_olsuñ, basdī'm topraqlar teberik_ğalsıñ, õ'le melmekete düşmanım_marsıñ (...) bani buralara toprā'm çekdi, silā da bir ğurbēt_él de bir baña” (OİAVSV, 839)

“öz_eliniñ torpağa oy_aw, buyırmağan cār caraw” (TAKA, 407)

“hiş ğam ne yoxti torpağın ğami yoxti he bureye geldile sıxıñti ac olille hiş bılmile acıx suzızdı bılmile susızdı ne buldı ne öynedi ne yedi” (VKA, 199)

“merzifönun sarıqóyden gelme. -temeli oradan gelme- evet. amcamın_ilk_ocā nêrelerde? artıñ torpaqların bizimkiler bunnar sonaki gëldile.” (LSA, 148)

“buraların torpağını gece dolanırdım gelirdim, gece bu binaların işlerini, boş olan yerlerini el arabasınan doldururdum, éderdim balğon.” (AYSVVDİ, 316)

“siz hañgırdansıñız? aynı toprakdınız da.” (UİA, 296)

“Silanın torpağı mis ğibi goñar / Ayrılığ ataşı üregimi yañar” (GDİAT, El. 90)

arğa toprai'

Doğup büyüdüğü, ait olduğu memleket.

“gelin acer bürgü atmış başına / adam bōle yanmaz da deli eşine / erzurum daanda arğa toprai' / ğarışılmaz şu felā'n işine” (KırVYA, 341)

hepsi bi toprağ

Hepsi ayrı bir memleketin insanı anlamında bir ifade.

“bizim_ o taraf, ayle hep o taraftan. -ğarsdan gëlī.- ğarsdan gëlī. kimi o yāndan bu yāndan işde hepsi bi toprağ. -kimi cenüpden gëli_cenüp.” (LSA, 219)

tobrağlara yüz sürmeg

tobrağlara yüzüm sürmeg (KırıkİA), toprağlara yüzüm sürmek (KırVYA)

Memleket toprağına kavuşulunca, duyulmuş hasretin ifadesi olarak toprağa yüz sürmek.

“ğırşer'ine varsam ya āşam sabah, / tobrağlara yüzüm sürmeg isdiyom.” (KırıkİA, 509)

“çuğuna varınca ya ağşam, zabaḥ / topraḥlara yüzüm sürmek_istiyom” (KırVYA, 216)

arḥa toprā çek-

Ölümünün yaklaştığını hissetmiş gibi ölümünden kısa bir süre önce memleketine gitmek.

“Toyanada Āmedinen Nuf ā / Benim yavrum rambilin yaprā / Burayı çekmiş arḥa toprā / Uyan Āmet uyan şafaḥ atıyo / Işdı ğeldi ḥorus ötüyo” (AAT, Çank. 109)

4. Arazi.

“bize en yakın köy bura, **hasandede** tobrāmız ğarışığ, arazimiz ğarışığ. sen de şuyumussuñ, sen de buyumuşsuñ veyahudda sen buyumuşsuñ kesinlikle olmaz yani.” (KırıkĬA, 282)

“büyük tarlânın toprānı dēdi āl, sat. yāni tēsFiye yápılıyē yá tēsFiye yáPdıraḥım toprānı esen sat dēdi.” (SerA, 347)

“Topraım mar, nēye yárar, al bi sēlññ hayTi. haydi vērēn dē_āl. alñ mñ, yáp horayı, iki_at_ēv, bi ğat seniñ bi ğatı benim haydı, yáp, yapañ mı?” (AVYA, 718)

“dört mālleden ibāretiz biz. bu çukurdan dālma. bazıları işde urda toPraḶ birez dā fazla yarın bir gün toPrā mēyil_olur, bazıları dēmiş burda derenin_boyunda su vā bis hayvanımızı burda o’latırıs.” (BĬA, 574)

“siziñ ollarda fazla inehcılık yok zāten. toprāñız yok siziñ.” (İĬBĬA, 426)

“nası yā köyün topraḶ, yamaç, kıraç.” (TYAII, 194)

“şu bizim evin başındaḥı yēre ğocabayır dēyómuş kóylüle yāni yēre, topraā, dēpeyé.” (KrbVYA, 377)

“buranın aḡasıymış. arāzidei topraññ hepisi gediniñ_imiş.” (AVOĬA2, Osm. 448)

“orda yambaşında topraḥlar çoḥ, topraḡlari aldım, äv yaptım_orða, altı oda äv yaptım. öḡünde baḥça varidi, ağac_eḥdim gözelcenema.” (TAA, Antl. 65)

“orda yambaşında topraḥlar çoḥ, topraḡlari aldım, äv yaptım_orða, altı oda äv yaptım. öḡünde baḥça varidi, ağac_eḥdim gözelcenema.” (TAA, Antl. 65)

“hē. ola dedim, abu ḡeder topraḡın pēşine ḡaçıyērsin. buni gelmişin de elin bēle uzadiyērsin lēlin kimi, bīla uzadiyērsin lēlin kimi, bēle uzadiysın lēlin kimi, topraḡ_onun başşına dedim. ḡēḥdarlar heb senündür, yabançilere saddın_ola, onnar_eb senündür, abu ḡade topraḡın pēj’ne ḡaçı’yırsin.” (TAA, Antl. 89)

“orda pērişan olduḡ şehir yoḡ bazar yoḡ fırın yoḡ dersimiñ ocā cinin körnā dāñ başı orman ḡaya torpaḡ arazi yoḡ” (YVYA, 120)

“Sarıcağa Barajı bizim topraqlarımızı çok götürdü. O zaman topraqları olannarı meselâ olan diye ayırmıyo ki devlet, herkesi bi veriyoru.” (EİMİVYA, 301)

“orda duyuncâ rahatsız oluyō biz de gēdek diyō topraḲ alalım gendi famil'ásınâ. (...) biz burda hükümetlî' yapmaḲda zorlanıyork diyo. bir bahān' edeceḲ ovıy' atacak gendini yâ. bi' topraḲ alacak yâ o zaman insannar sādē emir sādē güzel bir hayat var. bın dokuz yüz yedi bû.” (OİAVSV, 625)

“seksen üşden beri ūraşıyoruz. topraḡ bulub bize vèremediler. fāt kıaraman'dan ev olalaḡ emiri alındı. yāni ev yapıP gırada vèrelim. yèr vèremeyiz, toPrak vèremeyiz, dēdiler.” (SVMSVBYA, 207)

“bize hükümet topraḡ vèrecekti. toplum olaraḡ oraya vardıḡ biz. toprā alacamız isken müdürleri geldi. toprā girişinci iki kıoy gavgā yabdılar.” (SVMSVBYA, 264)

“bu zever evli olan çıvdlere, ḡaç nüfusu var, nüfusa göre atatürh topraḡ vèrdi.” (TAA, Ağ. 31)

“ële bir bahcam varidi ezerbeycanda, saḡo¹sun heyder_aliyēv, heyder_aliyēv bize baḡdi çoḡ baḡdi bize. bizlere çoḡ kömeg vèrdi, aç ḡalmasınar, kömeg vèrdi, üsdbaş vèrdi belā, topraḡ vèrdi, yèr vèrdi, evler yapduḡ.” (TAA, Burs. 153)

“diyèrim_e āb^üle çıḡduḡ da aḡırı. āv vèrdiler, kira almamışdürler, āv vèrdilā, topraḡ vèrdiler, āv yabduḡ, yardım ēddiler_ōzbeḡis... şey_azerbeycanda de evler yabduḡ da.” (TAA, Burs. 179)

“onnān soracım, or^ıyā vèrdi bizi, topraḡ verdi, tarla vèrdi, ev vèrdi. her şı böyle ḡapi çeḡmece vèrdi.” (TAA, Man. 274)

“belā dēdi, sora o rehmedluḡ kıanunnar vardı dedi, topraḡ vèrecauḡ, āmekli zanduhdan sizi taniyacau^ḡ baḡuruzi, işizi, hār_ışı... iş verecauḡ.” (TAA, İḡd. 245)

“yüz altun ve istediḡi kıadar torpak vèririm dēmiş.” (EYAD1, 189)

“genşlē dışarı gidiyo sadıP èsKi bināları da yiyiP içiP geziyolā esKiden biz ālam diye baḡıyoduḲ topraḡ alām diye bi metrem enci bi metre toprak bulsaḡ ta satsaḡ diye baḡıyūs yā” (ÇİYA, 299)

“genşlē dışarı gidiyo sadıP èsKi bināları da yiyiP içiP geziyolā esKiden biz ālam diye baḡıyoduḲ topraḡ alām diye bi metrem enci bi metre toprak bulsaḡ ta satsaḡ diye baḡıyūs yā” (ÇİYA, 299)

“dört mälleden ibâretiz biz. bu çukurdan dälma. bazıları işde urda toPraK birez dâ fazla yarın bir gün toPrâ mëyil olur, bazıları dêmiş burda derenin boyunda su vâ bis hayvanımızı burda o’latırıs.” (BİA, 574)

“onnan soyne şeler 'ecemler vardi bi tenesine torpax vermedi hükümet” (VKA, 322)

“köyümüz çünkü, bu torpağ tevze komesere gelde ya, parçalandı. şinde elesine çayır düşmüş, ağıbın düşmüş, heç ne ekir ne biçir; başhasına icar verir.” (ErzuİA2, 174)

“her kölere toprağ dâtdılar, bizim kuve vèrmediler.” (NVYA, 185)

“ğabiri cennet olsun bi adam ordan góktemē dâtdı millete, topraksız olmıyanlara. babam ırahmetlik ırk dönüm toprak aldı.” (AkVYA, 532)

“toprak aldık, yerleştik.” (AİÖKYA, İsp. 676)

“unnara da borlâda osman gâzi, erturul gâzi bunnara işde borları hediye olâkdan veriyö. bu topraklâ işde borlâ bilecik borlâ.” (BİAİ, 631)

“men müslümânıñ sênderge osı torpaqtı berdim. (...) ““men müslümân bolşam sağan torpağ bërsem türkıyağa alıp ketesiñ be?” değen, à ol “ketemiz» değen, «cawap berğen seni cibertpeymın, sen barmaysıñ» degeñ. “sò torpaqtı bermeysen ketpeydi» Tep bergen.” (TAKA, 418)

“otuz yêdi, otuz segiz sıralarında burēyi atatürK bize torpağ süTcüye torpağ vèrdi.” (AİKİVYA, 267)

“ollâ o zumannar toprağ almıya bi şey yōdu. mal ğıymatlıydın o zaman. 'toprakTa bi ğıymat yōdun. hanı şındıķı zaman olşa baķ bu memliketi çif’li al geçivē. toprakTa ğıymat yoh.” (SVYA, 658)

“ondan sonra, satıp savıyolâ yēleni, geliyolâ, dolaşıyo itiyalāmıs, beyenmiye toprakları.” (TMİVKA, 215)

“adamin üç tâne çocū varsa, orlara gidip çalışanlar var. olması da lâzım artık, topraklar azaldı, ayvancılık birer parça erkesin.” (TMİVKA, 313)

5. Çömlek malzemesi yaparken sarı ve yeşil topraklarla karıştırılarak maya gibi kullanılan kırmızı renkli özel bir çeşit toprak.

“Ölçüsü var, var, var, Taprānı... toprā biraz fazla, ğızıl dinen para oña göre ғatılır; o, öle ғatılır, öle özleşir. Mayası, mayası. Ǵızıl mayası toprāñ. Ekmee maya ғatañ ya, aynı toprā öle ğızıl ғatañ.” (EİMİVYA, 420)

6. Fide toprağı.

“ha hayvan kübresi de var taprān içinde.” (TYAII, 177)

“yanı burda bir fida atar gendinden temmus değil hazirandan sonra göl çıkar ordan verim vermez ordan fidasını çıkarır onunla biz ne yapıyoruz ufacıK laylon poşetler var onu topraqla doldurörüz evvel laylonla yapardık şimdi onnara doldurörüz.” (AnaVYA, 188)

7. İnsanın yaratımında kullanıldığına inanılan toprak.

“**cenaballah adem**’i yaradmağ için meleglerine demiş her dādan tobrağ getiriñ. balçığ yuğuruñ ādami halkedeg. dālar tobrā vèrmemiş. demiş ki öndüc alıoğ. geri verecığ demiş. (...) Ya rebbi biz bunu balçığdan yumru yabdıg, balçıglardan dökülen tobrā nıapacāz dñence oña da mal canıñ yoñgası dēyiñ demiş.” (KırıkIA, 386)

“**cenaballah adem**’i yaradmağ için meleglerine demiş her dādan tobrağ getiriñ. balçığ yuğuruñ ādami halkedeg. dālar tobrā vèrmemiş. demiş ki öndüc alıoğ. geri verecığ demiş. (...) Ya rebbi biz bunu balçığdan yumru yabdıg, balçıglardan dökülen tobrā nıapacāz dñence oña da mal canıñ yoñgası dēyiñ demiş.” (KırıkIA, 386)

“bu topraıñ dadı başga tabi. iş toprak. çúnkú biz toprakdan döduk, toprak lāzım bize. toprak dad verü.” (KasVYA, 384)

“her biri gene toprakdan hasıl oldu gızım. topraa girdirdi sōna gene geri cān vereceg insannara. (...) yanı bir mezār, mezārılıhdan bir toprağ şeyi sanma (...) yōuSa o topraa girdiñ diğ ne gazarırsañ burda o.” (KahVYa, 419)

“ıhrarlıñ vèrñse cenabı allahu tāla, benden gèt çoñ selam söyle dēdi. o zaman gitdi, ēy rabbil alemin saña nē mañumdü, toprağ teslim olmadı. (...) gēdñ dēdi dōrt köşüyē dēdi, dōrT köşeden bāa toPrah getürecāñız dēdi. gitdiler iħrār ossun Ki seni āldım gibi geri iyāde ēdecēm dēdiler. ademñ toprañı kimisi gırmızı aldı kimirsi saru aldı, kimi beyāz aldı, kimisi siyāñ toprağ. (...) yāratduhdan sonā gırñ bñ yıl toprağda gāldūnu yāzar gālıpda.” (LSA, 375)

“bi de toprağtan yaratıldımız var, onu biliyorum. (...) o zamanāça meleykeniñ birini salıyr. git bi toprağal, hēr taraftan. (...) bir de o zamanāça işde toprā yōrdu, hamır hāline geldi. bi topağ cehānneme gödu, bi topağ cennete göydu o toprağtan.” (AkVYA, 681)

“Oğlan da demiş ki toprağtan kalk olduğ demiş. Gız pekī, bize saman gatuldumu, gatulmadu mu? Toprağınan öylüken demiş.” (AAT, Kas. 24)

“dēdi Ki o zaman yā azralim ilK síFdā seni yēryüzünde süzecēm, gidecegsiñ baña toprağ getirecāñ, ademi yāratacām dēdi. ādami yāratacām diyincığ hışımna süzüldü, azrail geldi toprā sarıldı, toprağ da bilēnden yapışdı.” (LSA, 374)

“ihrarlıh vērīrse cenabı allāhu tāla, benden gèt çoḥ selam söyle dēdi. o zaman gitdi, ēy rabbil_ alemin saña nè maḷumdü, topraḥ teslim_ olmadı. (...) gēdīn dēdi dōrt köşüyē dēdi, dōrT köşeden bāa toPrah getürecāñız dēdi. gitdiler ihrār_ ossun Ki seni āldım gibi geri iyāde ēdecēm dēdiler. ademīñ toprāñı kimisi ğırmızı aldı kimirsi saru aldı, kimi beyāz aldı, kimisi siyāḥ topraḥ. (...) yāratduḥdan sonā ğırḥ bīn yıl topraḥda ğaldūnu yāzar ğalıpda.” (LSA, 375)

“-hey y eweli allā carattīñ / torpaḥtan ḥalḫ eTiw / ḫarañġıdan carıḫḫa şıġardıñ / tūzaw erik eTiw / cetimşe canı berdiñ” (TAKA, 299)

“torpaġa diyi_ki ey torpaḥ geldim seni götürem, ellā senden ādem ḥalġ_ēde” (EYAD1, 110)

“ezrāyil gidi torpāġa diyi_ki yā torpaḥ ben geldim seni götürem” (EYAD1, 110)

“erzayil_de diyi_ki beni zaten ella yolladı onun için_ali torpaġı yēndiri cennete.” (EYAD1, 110)

“Oġlan da dēmiş ki topraḥtan ḫalḫ olduḥ dēmiş. Gız pekī, bize saman gatuldumu, gatulmadu mu? Topraġınan öylüken dēmiş.” (AAT, Kas. 24)

“insannarı sen topraḥTan yaratdıñ / hazret_ī ādemi atamız yapıdıñ” (KırVYA, 429)

“çünkü adem geldi bi avuÇ topraḥTan yaPTı nurlar, muhammedın nuru karışTi, ē nur biTTiKTen sora toPrah oluP geçip giTmesi lazım. mefte neden kendini deşēr, çünkü nur çıḥēr ondan. nur ḫalmıyo daha. muhammedın nuru ondan süzülüyo. onun üçün meftenin rengi deġişir, toPrah halınā gelır, gider.” (AİASVŞÖ, 320)

“bi de topraḥtan yaratıldımız var, onu biliyorum. (...) o zamanāça meleykeniñ birini salıyr. git bi topraḫ_al, hēr taraftan. (...) bir de o zamanāça işde toprā yōrdu, hamır hāline geldi. bi topaḫ cehānneme ğodu, bi topaḫ cennete ğoydu o topraḥtan.” (AkVYA, 681)

“dā balçık çamuru ya sonā o çamır da yıldı. meleykeler sen kimsiñ didi. ādemim. neden yaratıldıñ. topraḥtan didi.” (AkVYA, 682)

“anneme de şöle yazdırdım. hāsıl_ olduḫ topraḥdan, sanki yeşil yapraḥdan, dünya size de ğalmaz, geçme bi fatihā okumadan.” (EİMA, 618)

“cebrayilē diyi_ki, ey cebrayil sen gèt torpaḥ getür” (EYAD1, 110)

“torpaġa diyi_ki ey torpaḥ geldim seni götürem, ellā senden ādem ḥalġ_ēde, olur_olmaz derken torpaḥ diyi_ki seni.” (EYAD1, 110)

“ezrāyil gidi torpāġa diyi_ki yā torpaḥ ben geldim seni götürem” (EYAD1, 110)

“torpaḥdan münākaşaya dutuşiler en sonunda torpāḥ diyi_ki beni yaradanın aşġına götürme” (EYAD1, 110)

“ellā diyi ki ben bu torpağ’dan bu adem halğ edem.” (EYAD1, 110)

“bi cum āşamına gidiyuñ, evele bi dedeniñ eline bi su döküyu haķıñ nuru. ona bi hayırlı veriyu. sōna bi yatan oturan oluyuñ toprağda nasıl olduğ toprā turaP oluyuñ. bi hayırlı veriyu bi de nīmetimize yīcēmize hayırlı veriyu, soñ sufraya. fenā bi şey dehil allahıñ ismi kaç kere añılıyu emme yapabilene aşğ ossuñ. emme medeT elden gitdi yetiş alim yol elden gitdi diyu. yedi gat yeriñ altına gitdik biz ga.i.” (BİA, 401)

7.1. bi avıç toprā minnet iyle-

İnsanların topraktan yaratılmış olmasına atfen, miraçta Hz. Peygamber’in Allah’tan ümmetinin bağışlanmasını dilemesini anlatan deyim.

“ben cebraili aramıza soğma didim, / sen ümmetiñi soğtuñ. / bi avıç toprā minnet iylediñ.” (AkVYA, 680)

8. Bir ülke, şehir, köy vb.’nin sınırları dâhilindeki yeryüzü bölümü.

“burdaki köyler olarağ **gözügızılı** var, gözügızılı beş yüz medre gecdigden dönerseñ sâ tarafda **günennig** köyü var ordan **suñgurlu** tobrāna çıkañ.” (KırıkİA, 395)

“ondan sōna dēdim ki yabdıñ müslüman devled olarağ buranıñ tobrāna basdı mı, buranıñ tobrağlarına basdığ diē, ğudsal tobrağ diē, tobrā öpio. ğudsal tobrağ diē tobrağları öpiolar.” (KırıkİA, 504)

“Kız sağa mezar olsun / Çayeli tobrağları.” (TYT, 37)

“ondan sōna dēdim ki yabdıñ müslüman devled olarağ buranıñ tobrāna basdı mı, buranıñ tobrağlarına basdığ diē, ğudsal tobrağ diē, tobrā öpio. ğudsal tobrağ diē tobrağları öpiolar.” (KırıkİA, 504)

“**kırşehir** topragi peg vërimli olmir. yani daş çadlasa bire yēdi ancağ veriyu.” (KırıkİA, 539)

“dēmek ki o terafın tobrağı sevmiyo.” (KırıkİA, 539)

“dēmişdim ki, ağer ben türkiyanın tobrağına basıb, turg äşgerini görürsem, tobrağı öpeb, tobrağı yaliyeçom dēdim. (...) biz neçe yiller bu bağşa milledlerín elinden ne ezablar görmüşuñ meğirim dēe, yaddım tobrağa. gelib oğlum bānı ğalduriyër gi, baba nēyēdirsiⁿ herkēs sene bağiyi? dēdim ben and içmişdim türkiyanın tobrağını öpecam.” (TAA, Burs. 142)

“dēmişdim ki, ağer ben türkiyanın tobrağına basıb, turg äşgerini görürsem, tobrağı öpeb, tobrağı yaliyeçom dēdim. (...) biz neçe yiller bu bağşa milledlerín elinden ne ezablar görmüşuñ meğirim dēe, yaddım tobrağa. gelib oğlum bānı ğalduriyër gi, baba nēyēdirsiⁿ herkēs sene bağiyi? dēdim ben and içmişdim türkiyanın tobrağını öpecam.” (TAA, Burs. 142)

“şu görmüş oldünüz sırtıdan öteyē mesela tūnceli tobrā bōle gidēr.” (KEMAĞ, 487)

“tōhat toprāndan gēlib her sēne alıyōduļa bu sēne gēlmediler. ēvet.” (AMA, 240)

“u ūlēmālār bu toprā nāsib olmamış.” (AVYA, 455)

“bura oturdumuz ev kalem kōyün toprādır. kalem kōy şurda bōyūk bi kōydür çoğ eski tārihi kōydür kalem kōy. (...) ğalem kōy toprā didim sana bura.” (ÇA, Bal. 341, 342)

“suriyeden dē doksambirde gitdim omreyē. ğarayolunna gitdik. irākdan ammana geçıyon, ammandan medineye geçıyon urdan mekkeye geçıyon, suriye bizim toprāmıza bitişik demek yā.” (BİAİ, 578)

“ayvacıkta bizim bi lumaradır davşan meselā u ayvacık toprānda yāni davşan bi lūmara çıķāmış hani biliyūz miselā” (ÇİYA, 306)

“buranın mālesi ura bizim toprā bu ğoyuneviniñ toprā urası hani hudūt köylēñ hudūtü vā ya ha bizim köyümüzün hutūtü urası” (ÇİYA, 311)

“anķara’ya bolatlı’ya gelmiş yunan. ordan geri pısgırdıya. bu ğolay bi şey deil ki. o zaman bōle bu topraı ğurtarmış emme nehalınan ğurtarmış.” (KasVYA, 437)

“orā gittik bir āla bi şe, evā biz dedik Türkiye istedik, Türk toprāna geldik ama, niçin dedik bizi balķana attı bu dedik. (...) Vēdiler Anķara’dan toprak verdiler ep kıaynanamın üstüne. (...) Toprak kıumisyanı verdi bize şe den kırķ senesi vēdi.” (KİMİKA, 94)

“bırāP ğaşdinen soñura urus unan bizim aramızda iran toprā va, acam.” (KüVYA, 183)

“evlādlām, urumeli toprā satıldı, dedi.” (KüVYA, 189)

“ħalebe vāmadan adāna yanda bi yol ayrılıyo sola, sola yoķarı, poyraza yoķarı ōdan iş Te dalıyos acam toprāna dōlu, urus toprāna dōlu.” (KüVYA, 215)

“aman ben hiç yavan ekmek yiyeyim yamalık giyeyim cenāb allāħ bizi türküye topraında. yaşasın o kemāl nur içinde yatsın. yā bizi kıurtardı orda. (...) türkije yāpurdan indik türküye toprāna indik amma.” (NMVBİA, 493)

“rāħmetli dedem demiş ki; “burda durmayın buranın toprā zayıf.” (...) bu şubaklı dēdiyimiz yerde uħlamır ācınnan kıara ğürKen bu siyah toprak olur, bunun oldı yerde.” (SİA, 37)

“bu şinik bu ğayseri toprā’nda sēķiz kilō’ya bi’ batman dellēr. bak sēķiz kilō’yā ōrda kilō’ ğonuşmazlard’ esgiden batman.” (OİAVSV, 991)

“yerli rumlā dı vāmış dı onnā yerleşmiş daa evveldene. burlā rum toprāmı ş ya!” (İİBİA, 455)

“tabi   zaman yemene ğadar osmanlı topr  old     n, orları, ok m  or  g nderily , d  iyi haFızlar yetiştirmeK  i in.” (MA, 649)

“ ndan s na all h kimseni  topra nda harb  tdirmesi .” (KahVYa, 428)

“ rapu nara ğadar bizim topramızdan  ı  rdıy lar m ş. hangi k y n toprand  soy un y p ldıysa   k y sorumlu oluy muş    zaman.” (LSA, 516)

“bizim o topraklar, bu y reyi k sd ediyom.” (S YA, 382)

“ormana g td k, ormana g derkene ordu torp n n orıya g diy k.  k zler  ne g diy k esKiden, arabalar na g diy k.” (T VYA, 372)

“burda, aşş da bu tarafında efendi kelin taşı terler. orman sevenin toprakları i inde.” (TYAII, 334)

“d nder hasan d nder ğ n l durnay  / işallah medinede yirsi  hurmay  / medine topr  diller buna  eki  s rmey ” (AkVYA, 459)

“musdafa kemal rahmatlık bu topr ' geldi nde ilk geldi ' yer sal o'l'nu  evi, sal 'lu hac' ahmeT efendini  evi geldi nde.” (O AVSV, 1010)

“   sene orda, doĝduĝdan s na ğalm ş, onda  s na alt  sene   rten, bir sene  apall , bu y z, ” ‘Antep topraĝı, ondan sona bu k ye gelmişig.” (KVKA, 20)

“S na bizim bu k y  ğazandıĝlarında, k y m z S riye. S riye topraĝlarındaydı k y m z. S riye topraĝında olduĝu i in bunlar ğazanm şlar.” (KVKA, 21)

“ordan sora b n m bir anam mardi doşsan    yaşındaydı, r metli o dedi ki, oĝlum dedi, burda urus topraĝında ğalmıyaş, bene bişe olsa urus topraĝında ğalmıy m dedi, misliman topraĝına ğeda  dedi.” (TAA, Antl. 66)

“doşsanın  zerinde veliyullah war, a bu bidlis n topraĝında.” (VGHA Bit., 736)

“A  Zongulda  Zongulda  / Sendedur hep umidum / Topra  una bereket” (K AT, Tra. 138)

“O bi gaş g n n i inde rusya torpaĝını ĝ  erik, d r. Gavli garar  derler, g z ĝ der babas nnan izin alır, bunnar birer attara bineller, s r r ga allar. Rusya topraĝını  ı  allar.” (GD AT, Mal. 21)

“temam y z yirmi d rt peĝember devamli y z yirmi d rt evliy  bu topraĝın  zer ndedir” (VKA, 459)

“ismini  de de işdirmişler bizim şimdi adımız boz tecirli. / bu maraş topra ında ı bu elbusdan g ksun topra ında ı ğalannar d z tecirli.” (AVO A2, Osm. 443)

“kore topraḥlarında belediḡ merās vèrdi havluyá alındı türk bayrā aslıvèrdi, şehitler mezaḷlı.” (LSA, 525)

“paşa dediye “Kümürüye (onuñ topuraında gümürü va büyüK vilāyeT) kümürüye gidem, kümürden tirene binem, batuma çıkam.”” (KüVYA, 191)

“bizansıñ devamı oldō için onnarın rumluḡdan yunannıḡdan bi ālāhası yok yanı. biz rum toprā burası, işde pontus rum imparatollō.” (GMA, 221)

“bi de mecburî isḡan olannar var gene yavuz sultan selim haber göndermişdir irandaki türklere geliñ burası türk toprā oldu burúya yerleşñ.” (GMA, 223)

“bu parayı sabanıñ içini oymuş gömmüş āzını ḡapamış bu gelen suyuñ içine atmış. su tā bārā geçmiş suriye toprāklarına varmış saban.” (GMA, 197)

“burda uzun yıllar ḡalıyorlar sonra romalılar zayıflıyorlar bizans ḡuruluyor bölünüyor, sürekli toprāk ḡaybediyorlar, onnan sōna türkler anadolu’ya dā rāhat giriyorlar, ḡetmek isdediklerinde iran ḡabul ediyor, türkmen de dēmek müslūman türk dēmek sāten.” (GMA, 222)

“bubamızıñ anasınıñ bobası ḡōnemdeñ ḡelmiş ḡonya topūrāndan yāni.” (AVYA, 829)

“bubamızıñ anasınıñ bobası ḡōnemdeñ ḡelmiş ḡonya topūrāndan yāni.” (SerA, 334)

“tabi sadıḲ ḡoca, türk topūraında ik evliya çıkmış.” (MA, 1063)

“Her terefi İran torpaḡıdı, Türh torpaḡıdı.” (KİA, I. 265)

“Bu İdir torpaḡı.” (KİA, I. 297)

“Yozḡat seni delik delik delerim / Galbur alır toprāḡıñı elerim” (OAAD, Yoz. 157)

“ya wala aj yanē bizde ḡoḡ ajlıḡ var idi. traḲya topraḡındaydıḡ. // sizden daha ajdıḡ. // iki yüz otuzuncı piyade alayındaydıḡ biz.” (VGHA V., 465)

“ēpēyi bi büyük bi kısmi bízim bidlis topraḡlarının içinde. yüzde aTmiş, yüzde yēTmiş de bidlisin topraḡların içindedu.” (VGHA Bit., 735)

“o zaman bidlis tabi islam topraḡlarına ḡatılmış.” (VGHA Bit., 740)

“ḡókú biz ḡamannıyıḡ bizim tā neslimiz ḡırşehirliymiş. eved sizin topraḡdan.” (NMVBİA, 458)

“bunnar dāḡışıldile^r, af çıḡdiler, bizi daha sārbes biraḡdiler. ō māmlekedde rusyanın topraḡlarında ḡalḡoz diyān varıdı.” (TAA, İḡd. 244)

“bin üç yüz elli yidide sūleyman paşa’nın rumeli’ye ḡeçmesiyle tekirdā’da nāpıyu, osmanlı topraḡlarına ḡatılıyu.” (TMİVKA, 249)

“maraş topraqları. mārāş topraqlarındā durullār onuñc'āy om_birinc'āya dō'ru geri dönellerdi.” (OİAVSV, 764)

“osmaniyenñ kökü bu toprağdan çıkmış yerlisiyik, ğurucularındañ.” (OİAVSV, 471)

“Ağşāhir toprağında dutuyōla.” (ADÜM I, Man. 44)

“Heram olmuşdur bena / Türkiye topraqları” (KİAT, Ri. 294)

“bu köyün aşşā yukarı bi_çōnun kürtünden gelme oldū sōlenir. ğümüşāne topraqlarında kalma.” (GİVYA, 538)

“bizder bolşam awġanīstanġa baranuz, awġanīstannñ ar caġında iran degen torpağ bar.” (TAKA, 417)

“bizder kenen èvrem babamızdan, türk vatandaşımızdan, türk toprağımızdan ‘köpten ‘köp memnunuz. şumdu o kadar. gene mūnan bir yaġına bizim hiç armānımızyoğ.yaniözümütürktorpağtamız,èwladımıztürktorpağta.” (TAKA, 344)

“bir pilan tüzēp_öz_aldıma buhar torpağında türkiyā türkīstanı köp, türk köp. barıp buhar torpağın kōlīma ālsam, bu torpağta da mēsele bir bir türk patşālīġın mına cerden_ustasam dep kelip_ēdim.” (TAKA, 412)

“urus bolşevig olıP harbe şeyēdinci bizim torpağdan çıhdı” (YVYA, 197)

“Onun tayfası hīsımı, erħhebesi ve ġardaşı Imam Hüsöyün dēdilerki biz bu torpağdan çıħağda, ya Türkiye’ye ġedeħ ya İran’a ġedeħ.” (AKD, 199)

“Köyümüzde böyle böyük bi zat var işde. Ĥetda bu torpağda ismini sayamadıġım bi sürü zat var.” (ADVYA, 181)

“diyarbaħır torpağına kadă bi yerde durmayasın.” (DİÇVÇYA, Çe. 150)

“diy siz de atlara binin, bunun arħa sıra ġedin, diyarbaħır torpağına ġavuşursā bunnarın_üçüni de kesin, yōħ diyarbaħır torpağına ġavuşmassa, eger bunda ġiysiyet varsa hemi gendi ġarısını hem benim anami öldürüse genniği ġetürün benim yanıma.” (DİÇVÇYA, Çe. 150)

“Köpekli’de köyün ġetti sagdı. Çavuşlu’nun torpagında. Çavuşlu’nun torpagında koyun sagdı.” (BTA, 248)

“È didim nēdim ‘Ebē °emi, tē Çavuşlu’nun torpagında koyun sagıbam.” (BTA, 248)

“al “men ölemīn” dep bül türkīyēdan şġıp ġetmiş, türkīyē torpağından, iranġa barmış onan da bir yerge barsa yeki adam yer ġazmış. “bul kīmniñ ġabrı bül?” “ġorġağtuñ ġabrı” būnan da ġaşımış. “ġorġuttuñ ġabrı.” yēne bir memleketke barad. yeki adam belmenen cer ġazmış.” (TAKA, 275)

“-bül afkanistan torpağı, bû pèkistan torpağı, bû çin torpağı, bû orıs torpağı.” (TAKA, 345)

“bir pılan tüzep_öz_aldıma buhar torpağında türkiyâ türkistanı köp, türk köp. barıp buhar torpağın koluma alsam, bu torpaқта da mèsele bir bir türk patşalığın mına cerden_ustasam dep kelip_èdim.” (TAKA, 412)

“işten_èskerdi bir buzıp_özimizge қаратıp_alsaq-sırtta yel köb_eken sırttağı yelge şığıp habarlasıp sırttan olar bæssın işten biz basak söytip orıstı coğaltıp buhardıñ torpağın aşıp_alamız dep, so pılанда cür_edik” depti.” (TAKA, 413)

“Günnerin birisinde Yemen torpağına çıldılar.” (DİAT, Kar. Ter. 47)

“buraları daş ba daş biliriñ gavırrarın torpağını.” (AKD, 209)

“Kütahya yolu harman / Esen yel, esen yel / Torpağı cana derman / Derdimi yâra deşen yel” (AKD, 222)

“burda olduğunu bilerse sen öldürdünü bilerse, İran torpağını at torbasında daşıtdırar.” (AKD, 343)

“böğünki çağlarda bütün dünyalar türkiyenin torpağına göz dikmişler.” (TYAD, 141)

“Biñ doğuz yüz otuz doğuzdan sòna bizim Tilhebeş, der, yanan köy, denir hanı hódüt boyunda orda az bir aramız var, orıyı satdı, Bañar köyü diye, şu ‘Antep torpağı var, orıyı aldı.” (KVKA, 18)

“O bi_gaş günün içinde rusya torpağını geççerik, der. Gavli garar ederler, gız geçder babasınnan izin alır, bunnar birer attara bineller, sürür gaçallar. Rusya torpağını çıhallar.” (GDİAT, Mal. 21)

“Şindi çok şükür iki ağa ğaldı bizim bildimiz. Bir ‘Antep torpānda Zehni Ğutlar var, aşāda, bir de burda Asım Sālehoğlu var, doktur.” (KVKA, 19)

“çobansadan göçer gızılovaya ğonardık. ğızıl ovadan geçer bu yaylanıñ topraklarına. yaқа_avşar topraklarından, songğura buralara kadar çıkardık, çayır, anamas çayır yaylasına.” (AİÖKYA, Isp. 676)

“Aziyā torpağına atlıyolar.” (ADÜM I, Man. 32)

“o gündür bu gündür bu topraqdā ō'z bō'ndan gelmē'k_kökenimiz ondan_keri bu toprakda yaşamıssık.” (OİAVSV, 1010)

“en_iyi geçim_yapannar da onnar ā. bōle görücü usülü esgide o topraklardan bi tane bōle memnun olup da ayrılan yok.” (NMVBİA, 509)

“demiş vāy ben burda durmam eşşeginen gelín getúriiller. hah, geri ğedmişler. a^ha orda topraḥlar da ordaymış, orda öldiler.” (TAA, Ağ. 23)

“susazi. diyi “yav ben bu torpaḥTa çihTım nassı ossa. efandım bi çeşma meşma bulam da bi sü içam”” (EYAD1, 210)

“on yèddı gún da yol gelmissın. daha torpaḥlarda da çihmaşsın. diyi seni arılar.” (EYAD1, 210)

“susazi, diyi ‘yav ben bu torpaḥTa çihTım nassı ossa.’” (KBAYA, 99)

“daha o torpaḥlarda da çihmaşsın.” (KBAYA, 99)

“bu ğar_ısmayıl efendim bilmem kim bilmem kim bunnar dört tâne olan zuhur, zuhur_edī. eTdiKden soñra annadıñ mı, bunnar bu toPraḶda mesele yaşarkana, e tabi çadır devri annadıñ mı, bu_arada bunnar, burda eñ böyüKleri ğar_ısmayıl olan dedemiñ babası.” (BİA, 458)

“yaw bu topraḥde gezdıĝın zaman allahi ḫatırle diyi.” (VGHA Bit., 741)

“Ewet, şimdı Ḥilwanı geçtikten sora yaw diyor Urfa çoḥ kaldı? Diyor, daha yarı olmadı. Yaw diyor, Türkiye’de Allah’ın bu kadar topraḥ warken diyor bu kadar delilîḫ olur mı?” (SMA, 224)

“devriş paşa bu topraḶa gelince; bizim bu aşiret tecirli, aslı tūrKmen. (...) padişah, bizim bir içimizden paşa çıKmış, paşıya bu topraḶı göndermiş.” (AVOİA2, Osm. 441)

“o zaman ben üç tanika marcimag_aldım yavaş yavaş fıratTan gemiyna geşTım öta geçeyá, malatya torpaĝına birı geldi dedı ‘ıla ğardaşım o nedir?’” (KBAYA, 144)

“Hansı torpaĝ_olu, bütün arıya arıya ğedir.” (KİA, I. 265)

“akbaşıñ ilk topraklarından yanı. (...) bu topraklar têmeli yer yüzündeki topraklarıñ têmeli deñizden ğalmadı, bunuñ têmeli ormandır. (...) anamdañ ğalma toprak, iki buçuḫ dönüm bi ğetti.” (SerA, 90)

“Torpaĝın feyizli ḫelgin çalışĝan / Yurd işine cani kimi yapışĝan” (AİAD V., 33)

“faḫad iş böyüdü şindi her yerden cePe açıldı çoḫ düşünüyom ğafamı yoruyom o torpā çoḫ gezdim” (YVYA, 121)

“onu geçemessin dediler, diyo çanķırı topraında. ḫasan pehlivan var, onu geçemessin. (...) yerden toprā aliyo dıyo, tavlu toprā. böyle sıḫacan, çamur ḫāline. tavlu derler, yaş toprā. tavlu toprak, yāni şu toprā, tavlu topraḥ derler, yaş toprak yāni.” (ÇİVYA, 360)

8.1. topraĝına kádá işle-

Bitin çokluĝunu, her yerde bulunduĝunu anlatmak için söylenmiş bir ifade.

“bit warmış orda, toprağına kádá işlemiş. bit.” (VGHA V., 507)

9. Birinin oturduğı, sahip olduğı, toprağına işlediğı, yurt bellediğı yer.

“ádi suşlu yoğ heb teröris şu bu. o zaman üzülöz yani. adam seniñ asgeriñi şehid edmiş geliö seniñ tobrañda yatiö. seniñ kóyüñ yordunu yımirtasını yïör.” (KırıkIA, 508)

“onnan döğüşmüşem onun tonpağına yeminniyem getmiyecem. (...) böyüh torba benim gendi torbağımnan götü men harda en deşem orda en dörd ayağımnın altına öz toprağımnı tök ğaşka ceyran bağıracalı menin toprağıma neden basdın? deşecem kor değılsen gel öztorpağımnın altında duraram (...) getdi ğaşka ceyranın torpağında durdu. Hemen Pir Ehmet endi dört yere torpahtan tökdü su atı durdu üstünde (...) neye geldin benim tonpağımda durursan dedi kor değılsen öz topağımda dururam gel bağ öz topağımnın üsdünde dururam demeye ğalmadı” (AKD, 99)

“Sít Osmal’niñ tereğıñ ay yapırağı, / Başından kalsiñ, malı mülkü toprağı.” (PKTA, 106)

“şimdi bu kóy o yeni bayındır var ya burdan gitme. ora da bizim, toprāmız bir dē şimdi ora burdan orıya gidince çō gitdi.” (AIA, 176)

“biz bureyi ğaldımız sırlāda ayağımnı gömcek toprām, ayağımnı bascek toprağımnı yoğudun bān ğalın olup ğalddān sōra.” (AyVYA, 648)

“älli altıda çivlik dağılması oldu älli altıdan ävāl bi cızım toprāmız yoğudu. bu topraqlar bütün alı nihāt amassalınıñ dērlādı yāñi. amassalınıñ dērlādı yāñi nāzilliden. amassalılāñ çivli dēnidi ya. bi kısım toprāmız yoğudu.” (AyVYA, 712)

“girmiyecesiñ, benim toprāma basmiyecesiñ. (...) ama şimdi, şimdiiyse yer ğalmadı dövlēt ormanna sayib oldu, batandaş yerine, tarlasına, toprāna sayib oldu.” (SVMSVBYA, 206)

“yurduñu ğapdırmıyacağıñ. sahib olacāñ toprāna.” (SVMSVBYA, 232)

“şimdi bu yaylada, ötekı yaylada eliñ toprāna çıkardığ otlagasıyılan oturuduğ. fağat bu yaylamızda, bu kóyümüzüñ yaylasındayız.” (SVMSVBYA, 351)

“yemin etdim ölmüyünce bu toprāmı böldürmem.” (SVYA, 693)

“böyüg güccük ğabileden ğız evinden oğan evinden toplanılār toprāna. şēdellerdi o tarafdān bu tarafdān ğelillerdi. böyük güccük yēller dālılardı.” (KahVYA, 186)

“yalnız bu civardan getmiyir, kendi toprāna yaĥın bir yerden yā basandan çoğ yaĥın bir yer ermenistana ğeçiyor.” (SİYA, 317)

“davun obası kürdün topraqlarındadır.” (TYAII, 121)

“yani burası **ğonya**’nın tobrāndan vèrimlidir ama ufağ oldū için, o az oldū için ğonya gibi geniş değıl. poladlı gimi geniş değıl, ama tobrāmız iyi vèimli.” (KırıkĬA, 231)

“ordan sora bānım bir_anam mardi doħsan_üç yaşıdaydi, rāmetli o dedi ki, oğlum dedi, burda urus toprağında ğalmiyağ, bene bişe olsa urus toprağında ğalmiyām dedi, misliman toprağına ğedağ dedi.” (TAA, Antl. 66)

“ğırğ dördüncü yili savèt, canını ğurtaran kimin_oldi. yani, soved toprağını tāmizledi de, şindi yivrobada savaşıyèrdi.” (TAA, Antl. 90)

“dağ başlarından örāya yèlleşmişlē. ğaraçam topráyı bizim mıntıkanın toprayıymış.” (SĬA, 93)

“Çöyümün toprakları / Çelpedur kızıları” (KĬAT, Ri. 296)

“He, keKlig bizim köy toPraında gözüm_de ğörmİY yāni ya çōğ olsam bēş_on ğanaT keKlig vardır.” (KEMAĞ, 327)

“İmam Rızanın torpağına / Düşe de ele öleydim” (DĬAT, Ard. Tm., 115)

“biz bureyi ğäldimiz sırılāda ayağımı gömcek toprām, ayağımızı bascek toprağımız yoğūdun bān ğälīn_olup ğälddān sōra.” (AyVYA, 648)

“Guyunun başına jeldi, dediki insan oğluna eyliħ yoħdur insan oğlu biraz çiy süd emmiş men dedi torpağdan yanı torpağımızdan bir tarafa çıħmam.” (AKD, 151)

“Guyunun başına jeldi, dediki insan oğluna eyliħ yoħdur insan oğlu biraz çiy süd emmiş men dedi torpağdan yanı torpağımızdan bir tarafa çıħmam.” (AKD, 151)

“öle mi? ... gine bizim şu yakınnarda. yakın topraklarda. zanātıñız?” (EĬMA, 780)

9.1. toPrağbasdı

toprağ basdı (MĬA), toprak bastı (BĬYA), toPrağbasdı (GA)

9.1.1. Bir yere dışarıdan gelen kişiden istenen para.

“sen necisin ula mapusānda toprağ basdı istiyisen.” (MĬA, 243)

“gelen bir yabancıdan dūnlerde toprak bastı alınıyodu on lira yirmi lira” (BĬYA, 307)

9.1.2. Güvey evine gelen geline verilen para.

“arabasını binibā. kürüdürler. toPrağbasdı parası oluğ mu? asgere geTcekden kōlū toPlanī. oturağ yalanı.” (GA, 353)

9.2. toprak bastı parası

toprak bastı parası (OTA) toprağ basma parası (KrbVYA) toprak bastı parası (OTA) toprak bastı parası (ÇA, Bal.) toprak bastı parası (BĬYA) toprak bastı parası (EĬA) toprak basTı parası (SVYA) toprakbastı parası (KĬAVAAAY)

9.2.1. Güvey evine gelen geline verilen para.

“Bir de, kilin kite yatķanda malaylar toprak bastı parası alalar.” (OTA, 73)

“onó toprak basTı parasın vēmedilē. toprak basTı parasındıydı baya.” (SVYA, 617)

9.2.2. Gelin almada gelinin kardeşlerine verilen para.

“ğārdaş parası, topraḥ basma parası. ha yā, hēy_ōlum hēy!” (KrbVYA, 223)

9.2.3. Gelin arabasını karşılayıp önünü kesen delikanlılara verilen para.

“Annan sına alar toprak bastı parası alalar tabi.” (OTA, 73)

“kınaya geliyalar. toprak bastı parası, ama bir milyon, ama on şişe rakı, būk ufaķbunnar oluya şindiki zamanda. bunnar oluya. kınaya gidiyalar.” (EİA, 211)

“bugünkü şartlara göre yüz_elli iki yüz binnira toprak bastı parası verūn ārtı ön şişe rakı verūn” (BİYA, 322)

“bayraktar orda düünü organize ediyor. orda kılavuzluk yapıyor gelen misafirlere. düün esnasında davulculara felan orkestıra ekibine o kişiden sorulur. komşu köye kız almaya gidildiğinde toprak bastı falan parası diyolar onlarda anlaşma yapar.” (ÇA, Bal. 259)

9.2.4. Hac yolculuğunda Cidde’den Mekke’ye giderken ödedikleri para.

“ciddeye vardık, cidedē ē para yatırdık orayā, toprakbastı parası. on üç bin ĩral. bin üç cüz ĩral. orda mekkeye vardık.” (KİAVAAAY, 384)

10. Hafriyatla karışık toprak.

“bu yol, daşib tobrā dōkeceg yēr bulamadılar. bulamadılar. bu, yoldan çıkan hafriēd tobrānı yola mūnasib gōrmediler. onuñ uçun nıabdı, dokeceg yēr aradı_adam. ilan ēddiler, kimiñ bir ġarış yēri varsa biz tobrağ dolduracāz, elimiznen yapacāz, düzeltecāz dēdiler.” (KırıkİA, 550)

“bu yol, daşib tobrā dōkeceg yēr bulamadılar. bulamadılar. bu, yoldan çıkan hafriēd tobrānı yola mūnasib gōrmediler. onuñ uçun nıabdı, dokeceg yēr aradı_adam. ilan ēddiler, kimiñ bir ġarış yēri varsa biz tobrağ dolduracāz, elimiznen yapacāz, düzeltecāz dēdiler.” (KırıkİA, 550)

11. Tarım toprağı.

“her şey bōle buranıñ toprā bu kōyüñ topūrā bilāssa çok verimli faķat māhlūkdan_ālameyórús.” (AVYA, 470)

“bēn bu yāşa ġadar benim hindi bi kēndim_ēkecek toprām yok.” (AVYA, 473)

“bi köğ marul da yeğüşdürüisam unuñ yerinde yeğüşdürüyüm. toprağ almadım. annadıñ mı. ben rāzīm.” (GÖVYA, 192)

“iki bin sigiz yüz dekarlık bir tōfraķnı sulamağ için kırdık.” (OTA, 135)

“onu allah bileceK, sen_egdiñ_e, onu verici_allah. topıraK. orağıla.” (BĪA, 624)

“ōle işde nè bilēn, burda ōle bir mēyva mēyva ihi, üzüm_olurdu eşgiden, toplakdan bir hasdalık geldi tēFekler söndü. ē báydem_olur, buynuz_olūr, az buçu işde nè bilēn, ēdebilene her şē_olur, tābī bizleriñ ēkme vaқdımız dē_ésdi.” (AVYA, 265)

“yōh_önar da hēş sü_ıçmī, hayır hayır yōğ bizim bīraḷar sıvaramī. öyle alışmış tōprāmız_ışde. yāmurumuz ēvet çōğ yāmurumuz yāvī.” (AMA, 95)

“kendī tobrāmızdan ḷazanīb yeyidük.” (KEMAĞ, 429)

“burası bizim toprāmız var yá_ğara topraḥ, her şey_olur. emme suyuḡuS yōh.” (AMA, 136)

“Rengini de vērmez bizim topra:ḡ vērdi: rengi.” (AÖAB, 105)

“e uşaklarımıñ başları ğışları ārımāsıñ, ellerine bī ğısım toprāsı altın_ossuñ.” (AĪA, 278)

“geçen yılda ēlli kilō_ğübūreye toprak_ğübresinden yētmiş_üş milyōndan_aldım, topraḡ serPdim, ēkdīmiz hububaT da hasdalık buldu” (SerA, 89)

“kemerde, kemer māllesindī çokdur. okuyan gidiyo. işi bozuK_olan, burdu yūzdüremiyen toprā yok o du gidiyo.” (AyVYA, 440)

“bēnim hayatım kırK yılım çadır_altında geşdi yav. hep ekmeKciliK. buranın toprā bu. en_ğuveTli toprā, şura var. e burda da on kişi_çıKmas, toprā olan. sōra bizde peK mīrascılığ_olmadīndan, bizim arāzilerimiz böyüKdür, bölünmes.” (BĪA, 414)

“ovadan ğıymetlidir şu dabanıñ toPrā.” (BĪA, 416)

“adamlar mesele pamıG_eker, adam boyu. içine gir_ğörülmes. ölü adamı_ğo kannanacaK toprā. ama burası öyle de_ıl ki yav. şimdi bizde mera_çoK. çoG_emme ğır yer yāni. kır yani. (...) kır yer annadın mı.” (BĪA, 462)

“Mollosman az buraya baK, bu talla topra gudurmuş, sen buna buyday ek” (AĪAD, Bo. 169)

“ó zāman para pul mu var ēkmek mi var yāv sāhillerde birās toprā eken rum kesiminden ēmen hayvannarı_çekiyolarmış” (BĪYA, 198)

“babış nēde çarık_çifte giderdik u da yamuluviri āşama_ğadā_ğarıñ içinde ya_çif sürersen toprāñ_çinde ayak yanyaK_vallā bōle nālin yoK_bürünecek” (ÇĪYA, 765)

“yaz gelince tırpannan biçiyoduḥ. dúvennen nadasımızi yapıyoduḥ. şey_yāni herg etmeg_yāni toprā. yāni sürmek, sürmek.” (ÇĪVYA, 287)

“Gelirsiz köy. Toprāmız yok, suyumuz yok.” (EĪMĪVYA, 288)

“Bazarleycēz_ama toprāmız wā, suyumuz yok. Ha suyumuz bol_olsa, toprāmız bereketli. Yok, yok!” (EİMİVYA, 293)

“Az zāti ğaçar dönüm toprāñ var.” (EİMİVYA, 309)

“Hiş tarlası olmayan āyile çok. Yāni toprā olmayan ğazancını çölmekden ğarşılıyor.” (EİMİVYA, 424)

“Böle toprā işlice tıraktör fılān yok.” (EİMİVYA, 445)

“orda bizim mesela toprāmız var. tarlamız var.” (EİMA, 373)

“yaz için ğışın ne hazıllık yapicez. zaten toprā ekdin yazın, bitiydi.” (GİVYA, 412)

“bize hükümet toprağ verecekdi. toplum_olarag oraya vardig biz. toprā alacamız isken müdürleri geldi. toprā girişinci iki kóy gavgı yabdılar.” (SVMSVBYA, 264)

“Üş ğuruş para vėrdi, yılladır baracda yelleri. Bazılarınıñ da hiş bir dönüm toprā girmedi suyun_içinde. Dā ekip ğaldırıyor.” (EİMİVYA, 412)

“ğuruyan aaşlāñ yatakları boşluk, yē çok toPrāyı dı güzā, su yok deye dikilmeyōdu. (16) bī yıl geldi ğāri baraCıñ suyu.” (İİBİA, 436)

“topraı süreceñ, hazırlayacāñ, daban etceñ.” (KasVYA, 473)

“Bu arada şincik biraz erazimiz var, kırk elli dönüm toprāmız var aylemnen onunna yaşamā çalışıyuz, başka çiçilimiz filan yok; çünkü çocuklarımız, toprāmız az oluncaya kadar, mecbur olduk oraya göç edelim.” (KİMİKA, 83, 84)

“böle her şey bölēdi kendi topraı olan kendi topraındı geçiniyōdu. olmēyan bu köve, yāni cumhuret devrinde topraı_olanlā vardı da selānik mācırlarına bayā yēdi sekiz biñ dölümlük arāziye iki 'ğöşmen mācırā vėrmişler.” (SVYA, 392)

“biz topra'Tan ğazanırdık toprānan üreşirdik.” (SVYA, 407)

“ben leçberlik yaparın, topraalan_ūraşın.” (MA, 906)

“neden derseñ, topraamız gelir getirmiyō.” (MA, 993)

“toprāmız vā, işte topraKTan tütün_edyōz böle, bahçe postan yapyōz, bi de işte keçi güdyōz.” (MA, 732)

“toprā tālil_ettiriz. tālilden ne gelirse, netice, onu göre gübre atılır, sōra havalā düzeldi zaman sürülür.” (MA, 841)

“bu da leçbe, hep köy toprālan_ūraşı, yāni aaç nasıl dikilir..” (MA, 906)

“varıdı toprāmız da varıdı, ortağ dēllerdi, ortā vėrirdi babam.” (KahVYA, 252)

“en böyümüz öldü o öluncü de babalarımız işimiz de sıhıydı yāzıda çoḥ üç yüz dölüm dört yüz dölüm toprā vardı eker dikerdik (...) ona göre diyom ā toprā çoḡ udu babamızıñ on ğardāşıdıḡ biri öldü bunnar o ölenden harī(ş) gine de on ğardaşıḡ” (NMVBİA, 298)

“esgiden ğazmayle eşerdük. ğazma kürek. tattadan bālarsın başını başlarına iki ip bālarsın toprā sökellerdi. toprak tātasi dīlar. toprā böle sürin dā.” (OİVYA, 215)

“hamdolşun şindi de bobamdan benim toprām azıdı, bendi ika yüz dónüm topraḡ var şindi. (...) yá topraḡdan ěkmēmi aldım ben sıhiyeyim, bana sıhiye yúnus délle.” (ASA, 167)

“herkez sen şu talıalayı ek, ó, ó óña vėriyolarımış. şimdi toprā bi avuç topranı ělinden şeylerini vėrmiyá anadın ı başğa öle, bu iş böle.” (LSA, 164)

“**Şeker Pancarı her toprağa ekilir mi?** ekiyöh, her toprā da ekeriK.” (LSA, 492)

“bir sene demiş toprān altındaki ḡasad benim” (SİYA, 351)

“seneye de demiş toprān altındaki ḡasad benim olsun” (SİYA, 351)

“herkes toprānan ũraşın canım. arpasını aker, yılafını aker” (SİYA, 506)

“var beş on toprām, onu da yarıya böldüm. ektiriyez, diktiriyez, yaşıımız atık, yaşıımız.” (TMİVKA, 194)

“kanola zayıf topraklarda güzel verim yapıyu. (...) bir de toprai zenginleştiriyó, azot bırakıyo, toprā faydalı. (...) on üç kilo azotlu gübre kómpoze gübre atmış gibi toprai güçlendiriyó. ama ayçiçē nābıyo, topraḡtan alıyo. onun için bu topraḡtan sonra gelicek insannara da lāzım. onun için biz de kanolayı tercih ediyüz.” (TMİVKA, 253, 254)

“kökü yabani işte, kalem, ekiyüz toprā, aş yapıyız ona, makinalarla ingiliz aşısı yapıyız, makinalāla.” (TMİVKA, 270)

“efendi çiçilík yopıyók burda, toprāmızdan ne çıḡarsa onu ḡall ediyók” (TİVYA, 240)

“o toprānın bi besini vardı.” (TYAII, 4)

“bosdan, salatalık unnarı dikeriz toprā.” (TYAII, 51)

“o sır kübresini de karışdırırsun o toprā.” (TYAII, 168)

“toprālan ğorsun oni, tiker óyle.” (TYAII, 168)

“tarlanın toprānı ırmā tókmişler.” (TYAII, 250)

“toprai ũraşıyler.” (TYAII, 371)

“ekimiñ yirmi yedi yirmi sekizindē topraḡ o zaman atalar óyle dillerdī. toprāḡ bu ekimiñ yirm üçüyle yirmi yedisi arasında tohumū toprā düşürebilirseñ nası ğoyunuñ ğeçiniñ

savruğa geldiği gibi , savruğa geldiği gibi toprağ da bu yedi sekiz gün içerisinde savrua gelir dillerdi.” (KİAVAAAY, 316)

“büyükler dillerdi toprağın savruğa geldiğini, tarlanın savruğa geldiğini ne biliñ? ikindin veya sabah güneş çıkmadan öncē toprā şöyle yire eğilip de bağıtığın zaman bi örümceklenme, örümceklenme olur tarlanın üzerinde. tarlanın tohum istediğini ondan biliriz dillerdi atalarımız. onu hiç ūrama. toprağın tava geldiğini yāni tohum istediğini bu örümceklenmeden anlaşılır derlerdi.” (KİAVAAAY, 317)

“toprağ ekmesine ğarışıcağ ğayrı.” (KrbVYA, 335)

“bizim toprağımız herğ isdiyó, nadas o eras yápmiñca bi de daban ğúbresi atmiñca çimen ğúbresiynan fiñan olmiyē.” (KrbVYA, 777)

“çadır altı sera yápan yóh yāni. hep bildüümüz üzer toprağ yüzünü ekiyóz gidiyē işde.” (KrbVYA, 932)

“o ğader toprağı var_o ğader tağıl alabülür ki dünyay¹ doyurur, ğazağısıdan.” (TAA, Antl. 91)

“e sizde hebepine “evi var mı”, ele değül mi? “oğlanⁿ evi var mı” he, “toprağı var mı?” hē. şimdi bizdo o yoğdur. cannari sağ olsun, damadın da canı sağ olsun, kızımıⁿ da canı sağ olsun” (TAA, Antl. 100)

“bu memlekete yetmiş numarolu toprağ ğonturolünü getirdim. her çifçiye iki yüz değar toprağ daıttırdım, bu toprağın tohumunu kayseriniñ buñarbaşı kazasından getirdim.” (KİAVAAAY, 409)

“hızmeccileriydī, ondan sōrā gittim anğarayā, toprağ ğonturolünü getirdim. her çifçiye iki yüz değar arazi virdirdim, ğırğ iki bin değar araziyi bu köyün çifçisine daıttırdım.” (KİAVAAAY, 410)

“toprağ ısınmadı ābi. yóh, daa ğızarmadı. ğızarmadı, ilk önce yeşil oliyó o, ondan sōra ğızariyó yá. (...) toprağ ısınmadı, deamlı nemli oldu için büyüyemedi yāni domatesler.” (KrbVYA, 598)

“Kövümüzün bütün bahçaları, bağlarıda güzel. Toprağından, suyundan.” (KH, 76)

“yıllā ğālīdin di hu toprağın parasını alīlādī tahsıldā ğālīdi bizim kövlāri de. (...) ämmā işē sētini sözün çalımındı ğemlik ämmā dağdan dikmi sētini ösuñ -hindi millāt uyandı toprağı varısa zētiniñ dolduruyolā.” (AyVYA, 651)

“bu köğdü durmērilā hindi. buranın işi toprağ işi bütün biliyorū muğ.” (AyVYA, 694)

“daha soñra çillenen, ıslanan tohumlar toprağın içersine konur gübrenir (...) tabi bu ekildikten soñra veya kıskayı toprağa gömmek için kerki dedğimiz alet kullanılır.” (AYSVVDİ, 243)

“Bizniñ köyde toprağımız bin dekar toprağımız bar.” (OTA, 130)

“Bu gübreler, birsi toprağ astına atılğan gübre” (OTA, 133)

“fıstık çapası bittikTen kēri iskeliÇ dēriz ğazmayla sókeriz toprağın altından ğazmanın kuçuğı o fıstığı tek tek o iskeliÇ ile toprağın altından ğazarız.” (AnaVYA, 191)

“tapıyı alabilsem şimdi ağaç dikerin, daş dikerin, toprağ ekerin, malımı oTlanırniñ kimse baña bi şey demez.” (AnaVYA, 270)

“(Fıstık Ekme) sonra o toprak yanır biraz su salarsın sularsın (...) sókersin toprağın veriyişi bilir oñu ondan sonra arasına bakla ekersiñ isteyen olursa baklayı ekersiñ.” (AnaVYA, 272)

“şitil mesela damatēz şitili, biber şitili. a bugün de biz biber eKmişih. yerde gögeri. oni da sökiler, getiriler, satılar. alisan, tikisen toprağa. gine biber oli, damatēz oli.” (VGHA V., 367)

“burda Qanali bêtona sohdılar ya, bêton süzmiyor suyi. o su kötü eTdi, toprağı bozdi.” (VGHA V., 387)

“toprağı çeviridim pulluğlar vardi. pulluğlarnan kōtan ēderdiğ.” (VGHA V., 465)

“kopun görevi tarlayı qaldırı, toprah yapı. toprağı deviri. sēl işde toprağı çeviri.” (VGHA V., 533)

“büyükler dillerdi toprağniñ savrığa geldini, tarlanıñ savruğa geldini ne biliñ? ikindin veya sabah güneş çıkmadan öncē toprā şöylē yire eğilip de baqtığın zaman bi örümceklenme, örümceklenme olur tarlanıñ üzerindē. tarlanıñ tohum istediğini ondan biliriz dillerdi atalarımız. onu hiç ūrama. toprağniñ tava geldiğini yāni tohum istediğini bu örümceklenmeden anlaşılır dērlerdi.” (KİAVAAAY, 317)

“bu memlekete yetmiş numarolu toprağ ğonturolünü getirdim. her çiççiye iki yüz dekar toprağ daıttırdım, bu toprağniñ tohumunu qayseriniñ buñarbaşı qazasından getirdim.” (KİAVAAAY, 409)

“güzün yāni, güzün bundan bir ay soñrā tarlayı ikilellerdi, bārın süreller, tarlayı ikilellerdi. yāni, toprağı iki defa sürellerdi.” (KİAVAAAY, 411)

“yēdi sefer bi tarlayı sürdürüyór, yāni bi yeri. / dēmiş ki o hiyete, başında olan büyüklere, adamlara diyór ki “bu” diyór, “toprağı” diyór, “túrKce güneşe serme, araPca felhan” diyór şimdi biz hāle, bir de, adanāda, başgā yeri bilmem, felhan dēller.” (AVOİA2, Ada. 187)

“oraniñ ocahlara göre ayallıyacán, bu çahlı boşaldıP hêP yêrine toprağ gazıyoğlar esgi ocân. fıdan diKeceğler öriyá, yápdıñ onu nêyse burda.” (LSA, 383)

“çapañıcañsa çapañı, otlardan temizlenir, havaalandırılır toprağ. hıdırellezde bi de elence düzennenir.” (LSA, 421)

“ona da on dönüm toprağ vèrmiş, atatürk. (...) gelmişler, buraya geçmişler onnan sora diyêrım_a atatürg ölê hâpisine yêr vèrmiş, toprağ vèrmiş.” (TAA, Ağ. 32)

“bahçeden, bancar, hî, tabi dön_alır_a bundan keri tóprağda, donar donar doñ_alır dâ yáyla dâlarına gar_índi görmen ni, hî don_alır. dē gêtiriyên.” (AVYA, 205)

“şepeneyi bi de bîlsen deyêl, bu toprağları şey ederken şepene çekdi, üzeríne çekdi üzeríne. toprağları mesela öküzler var ya toprağı sürdühdan sora âbê onún_üzeríne bi de şepene gelir ki o toprağı bèle şey etsín. toprağı düzeltir.” (VGHA Bit., 756)

“toprağ var_da ortağ bizim_yâ. arpa, bûday_ne bi_şiyler êkiyoğ.” (ÇİVYA, 282)

“Taban gübresi yani bu toprağnıñ astına atқан gübre ezgine ıçızraq.” (OTA, 133)

“topraklar eyi para getirir. çarmuzuya aşşağı gabağlar tikilir. Kaysılar olur. beyle toprağdan galdırırğ. para kazanırğ.” (MİA, 260)

“ê dedım doğdor be^y sen de gel dedim beni kibi pancar tarlasında toprağda dedim sürün, gez dedim, sen benden sağılam_olursın. dedi teyzá vallaha doğri diyırsın sen, esgi toprağsıs. toprağda çalışdığız_ıçin êle sağılamsın. /// **(Eskiden hayat nasıldı?)** e toprağda oturıerdıñ gızım, toprağda çalışıerdıñ (...) bız_ağşama ğaten güneşde toprağda çalışıerdıñ.” (TAA, Muş 282)

“bunnar başlığ yêr'ne, ta... yêr_aldılar, toprağ, / arsa aldıla, / buğda ekilen yêr. ey_adam buğda ekilená gızını verer mi!” (TAA, Muş 287)

“afıyonu şindi başlarığ gayın ekmıç.toğumu gotürürük, içine toprağ gatarığ toğumuñ, üş dönüm yire sonıñ gibi bi kile gadar toğum_unan ik_avıç toprağ gatarığ, tallıya saçarığ, suyu çevirrik gölen_ıderik suvarırğ.” (NVYA, 166)

“ondan sôra yavrım tarla toprağ çifçi çifçılınen bunnarnan ama mülkümüz eyiyidi.” (ÇA, Siv. 495)

“bi kere yêri ğazardi. o wağıT hêr bereket wardi. şimdi iki sene bi díreKTor hadê salla. güzel, Kıruyi, oli bêTon gibi. her keseK ğağı bu kádár. // Kırêr. o Kırêr de toprağdır. Kıriyi bêton. Kıldırı. díreKTor, míreKTor çığniyi, Kıriyi, Kıldırı bèle havada. ğirêr kesek. kesek kerpiÇ gibi. êle dírnağı vêriler, mangêri vêriler üzeríne; giderdi gelirdi. // manger de dírmıhdır. dírnağ êle içinde giderdi, gelirdi. erıTmezdi.” (VGHA V., 372)

“bũğdalaramız hePsi çavdar olir. hePsi çavdar olir, kendiliğinnen. bõle olir yanè. topraḥ mı çevirir, tarımda mi bize, topraḥde mi zehirlik var, yohse bũğdeden mi oli?” (VGHA V., 454)

“onın pırçũğũ var. ona çoğan, o dibde topraḥda... o soğandır. pırçũğũhũ getirib penire gatarız. çoğan tarlalarda çıḥer.” (VGHA V., 466)

“karamfilım oyũm oyũm, koynũma koyũm, topraḥ suya doymĩ, men sana nèce doym?” (VGHA V., 500)

“kopũn görevi tarlayı kãldırı, topraḥ yapı. toprağı deviri. sèl işde toprağı çeviri.” (VGHA V., 533)

“ekimiñ yirmi yedi yirmi sekizindè topraḥ o zaman atalar öyle dillerdĩ. toprāḥ bu ekimiñ yirm_üçüyle yirmi yedisi arasında tohumũ toprā düşürebilirseñ nası goyunuñ geçiniñ savruğa geldiğı gibi, savruğa geldiğı gibi topraḥ da bu yedi sekiz gün içerisinde savrua gelir dillerdi.” (KİAVAAAY, 315, 316)

“Safranıñ üç yıl topraḥda durıyo bu, yedi kere yeri süriliyordu.” (ZBKİA, Karab. 174)

“her taraf su basar_olmuş. pamuḥ talıası, bilmem nè talıası. demek kin zāten topraḥ forumu da urdan başladı da. undan_ileri geldi.” (KrbVYA, 305)

“yá o çamla baḥ, dõlacuḥ dõlacu’a dikilen çamlardan belki on sene èveli dikildi bura. diil mi? baḥ dõlacu’unḥı gèşdi, bura gène böyümiyó. tabi topraḥda bi şe va muḥağgaḥ yá.” (KrbVYA, 401)

“burnuñdan_ürkèrimiş şey topraḥ. meseła dāda, ğırda Fiłan biz meseła maḥ ğúderkén Fiłan meseła doñuz_èşiyó ğırı mırı meseła öyle şey yèlleri. aynı sabannan sürmiş gibi.” (KrbVYA, 472)

“toprağ ısınmadı ābi. yóḥ, daa ğızarmadı. ğızarmadı, ilk_önce yeşil_oliyó o, ondan sōra ğızariyó yá. (...) topraḥ_ısınmadı, deamlı nemli oldu için büyüyemedi yāni domatesler.” (KrbVYA, 598)

“benim babam bi ğarış topraḥ biraḥdıysa ben_onu senelerce bèllerin, sürerin, bi şeler yáparın.” (KrbVYA, 920)

“meselá, bu topraḥda şindi aşşağı girivèrdiğĩn yerde yerli mahalle otuz hāne oturmuş_umuştı. topraḥ heb_onnarıñ elindeydin. fağat toprağın, mesele, elli dönümü sürüyorsa, yüz elli dönümü boşdaydın. (...) onların elindeğĩ topraḥ” (AVOİA2, Ada. 79)

“onların elindeğĩ topraḥ bizde olmuş olsun, bizde bu çalışma olmuş olsun, biz göğden parsayı alırız, afèdersiñ. bizde topraḥ yok.” (AVOİA2, Ada. 80)

“gêçen yılda èlli kilô gübüreye toprak gübresinden yetmiş üş milyondan aldım, topraas
serPdim, êkdîmiz hububaT da hasdalık buldu” (SerA, 89)

“RD: destur verildi mi derlerdi? OS: desdur verildi denörüdü, tam bahar olmuştur,
toprak ısınmıştır yâni, o zaman bir günde ot bir asa boyu çıkabilî örü yâni. toprak
ısınî örü, emişî örü toprak. ES: toprak gızındı mı deyi, mâcırlar donunu çıkarıp
toprağa bir oturullarımış. OS: susam ekerke. ES: götünü kızdırdımı toprak, tam
susamıng ekimi geldi dellerimiş. RD: muhacirler? ES: heyye. OS: götüyle toprağı
ölçü örüller.” (AİÖKYA, Antl. 451)

“iş yapacaşıñ, yâpdıñ mı her şe olúyú bu toprakda.” (AVYA, 565)

“hiş bi şe yapmazdık, evimiziñ öünde bahçe vârdı, böyle toprak, bubam ortağa vèrîdi,
SePsê êkêrdi ortak.” (AVYA, 629)

“a aç ama ucunda şiyisi vâ demiri vâ şüle hani toPrâ giren yiri. demiri vâdır demirini de
büle şe apâsıñ, demirini de zaten birden bire vurdurdu mu, biraz yokarı kalKsın baTmas.
hemen altına toprak alır batıramas.” (BİA, 539)

“mesela düdü. kürek şeklinde böyle düdü var. şöle ufağ. unla ayânla basıyın topraı deviri
deviri veriyi. hanı geniş saha olursa moturna sürüyün ufağ bi parça olusa düdülüyün. bel
diyik bel, belliyin öndan sonra çapayna inceldiyin o toprakları işleme halına geldi mi
öndan sonra iş meydana geliyi.” (ÇA, Bal. 246)

“ben yetmiş yedi yaşındayım, ben on yedi yaşında hayâta atıldım, şu toprakta çiftçiliye
başladım. biz büyüklēmizden gızma kürek çalışma, böcekçilik, ireşbēlik, hayvancılık,
pamık, bāmiye, sovan bu yaptıklarımızıñ hepsi vâdı ama undan sōra yapākan yapākan
devlet su işleri gēdi.” (BİAİ, 631)

“orda sigorta için herif kövü terK itdi gitdi. orda sigortan vâ āyilen, çolūn, çocuñ hepsi
sigortalı. toprak çürüdür adamı bē, toprak çok adamlā çürütdü çok.” (BİAİ, 632)

“adamlā büyük topraklā alyolā, meyva bāçesi guruyo adam, çiftlik guruyo.” (BİAİ, 633)

“daha sonra kürekle toprak tepilir havalandırılır.” (AYSVVDİ, 243)

“ne Kazandım herkes emekli olmuş bilmem nolmuş tōprakdan Kaldırdım yidim
Kaldırdım yidim öndan sōna bitdi işde bu” (BİYA, 218)

“ne yapābiliriz biz deliKannılımızda deliKannılımızı örenemedik ki biz toprakla
ūraşmakdan” (BİYA, 218)

“güneş yākıyo onu ötu şe yapıyo gıdālaniyo o toprak sürölünce bi sevē i yāmir yağā
ēkmēriz biz önu ikinci yāmırda ekeriz” (BİYA, 493)

“bóbamız topraklan ūraşıyō ben de topraklen ūreşdim bóbamla tütün işi bu kövün bütün işi tütündü” (BİYA, 559)

“bizde yetişmiyo ekyoñ meyvaya geliyo Quruyo topraK işemō artıK burda kesdene yetiştirmo topraK burda meyvaya gelyo Quruyo” (BİYA, 560)

“kövlē fakirdi hep fakirdi işde topraKda çalışır para Kazanınca topraKda az birez mahsül ama pazarlama yoKdu yapıdñ malı bursaya Kadā götürceñ” (BİYA, 561)

“çif sürüyosuñ çarī çektiñ mi toprāñ öküzün ğārdından sabanı bāsTırıyūñ varıP geliyūñ ayānda çarık vā yalın ğayaK topraKta gezilmez tiken batā Filen” (ÇİYA, 319)

“yımirtacı bi kumisyen çārdı borayı, seyyar kũ olmaz. kũmüzün topraklanması, dedi. allā rahmet ğeylesin mistaf ğāğa, geldi kumisyannā borayı, ğavaqlā. herkese tārla vèrdi, u ğün bu ğün geçinīz sanki.” (EİA, 185)

“hocam şinni onnar burayı geldikleri zaman vèrmişler tabī nuvuz başına, onnar dölüm toprak.” (EİA, 227)

“bi kumsiyon geşti burdan, toprak kumsiyonu.” (EİA, 227)

“yeri sürüldü için yaş ya toprak, ayānna silcen, ekçen.” (EİA, 231)

“ee alla şükür edimki ya cenab-ı haK sen sularımızı toprağımızı ğeri berekatından ayırmıyasın.” (EYAD1, 64)

“çapa şārT başga da heş bi şeysi yōh su isdemez mī toprān üş ğün evel suvarsan toplanır toplanmaz sū olması lazım Ki tegrar yetişe.” (KEMAĞ, 340)

“toprak ne verecek saña ilaç yapmazsañ Kübre yapmazsan.” (EİMA, 601)

“hasılı eveli toprak bundan eyīydi. dü ğünner bundan eyīydi.” (EİMA, 608)

“hāsılı bu yıllāda ğenşlē topraktan ümüdü kesTi.” (EİMA, 869)

“bizim kö ğün tallaları toprağarı ğörcülerin ğızılöröklü ğarageklī heb ulıardan ğālma. yēllisi di ğil ğöle bi. ānnem ğöle dirdi iveli bī ğayı kö ü vārmışdı çayıllar varımışdı. urdan bizim kö e toprak virceklerimişdi fakir kimsesi hani kō topra a yōmuşTū. annem ğöle ağıllı ğadınımışdı da u dirdi. bi adamnar gelmiş siziñ gibi dē dimişler kī bēkçi mutdara ça ırın toprak vircez biz size ğayı gelen ğıllarından.” (EİMA, 928)

“şöle dipden bi köden talā yok toprak yāni. öle bi köv ğurulmuş burası.” (EİMA, 929)

“bañā adam yapan baK ben ğayrıldım buñamdan sēkis sēne ālemin ğevinde otTum baK iki yüz dönüm toprak yapTım.” (EİMA, 939)

“hē, ğenşler de çalışmıya, çalışmak isdemī topraKda. iş saası da yokdur.” (GİVYA, 320)

“toprak vardı ekerdiK, dikerdiK.” (HAA, 346)

“seksen_üşden beri ūraşıyoruz. toprağ bulub bize vèremediler. fāt kıaraman’dan ev_olalağ emiri alındı. yāni ev yapıP gırada vèrelim. yèr vèremeyiz, toPrak vèremèyiz, dèdiler.” (SVMSVBYA, 207)

“ondan soñura işde biz burā ğeldikten soñura, toprak su her yèr suya basdırdı. múkürü olan bahcā yabdı, muz yabdı.” (SVMSVBYA, 320)

“anamur içel’in batı ğuzeyinde buluñan anamur kıazası ismiyle añılan mümlü topraklarıñda türlü meyveleriyle tanıñan zengin bir memleKet parçasıdır.” (AnaVYA, 264)

“(Fıstık Ekme) sonra o toprak yanır biraz su salarsın sularsın (...) sókersin toprağın veriyişi bilir oñu ondan sonra arasına bağla ekersiñ isteyen olursa bağlayı ekersiñ.” (AnaVYA, 272)

“toPraklā ūraşmasak bizim ğarnımız doymaz, benim bir dakika boşum yoğdur.” (İİBİA, 434)

“ölā fazla tāla ōmadıñdan ōmaZ. toprak aranıyo, sulā bahalı.” (İİÖKBİA, 244)

“sōna depecüklü bel_inen toprağ şōle bi ğarışdurusuñ. (...) orda dikiyoñ toprā. şindi toprakTan çıkışında böyle fidesi çıkıya ya yāni ilk çıkmış sókmeye ilac_ediyoğ.” (KasVYA, 469)

“yāmur yādıkdan sora dabannı çekiyosuy. keseklerin üzerinden daban çekiliya. toprak alt üs ediyosuy ona kesek diyoğ.” (KasVYA, 508)

“üfKer batımı, mayısıñ yedisinden sōna gelü. mayıs yedisinde toprakda becek olu. ülfer batımı geçmeyince misir ekmeyin dellèdi. yōsa misir kıór olurmuş.” (KasVYA, 620)

“esgiden toprağdan ne çıkāsa onu yerdük.” (KasVYA, 680)

“toprak köp èdi. sizler torpak bermediñiz. -ya toprak bermediñiz ya para? -ne para bermeysiñder, ne toprak. -bızğe zāyır kıan şonça toprakta şök şök berip èdi, sizder toprak bermediñizder (...) bolar bolmas toprak nèsibení allā bererdi. yemektĩ allā bererdi.” (TAKA, 180)

“Biraz okutsaydığ onnar için dāyi ırāta kıavuşabilirdik ama durmumuz kıalabalıcağ olunca erazi kıısımlarımız az oluncaya kıada bundan faydelenemedik yani, bunnarın verimi ğayet çok az yani, bñle dāyi topraklara ğöre dñl çünkü kıstas erazi var. (...)toprāna ğöre o da çok az eee verimneri var yani fazla verim yoğ. (...) ama topraklar zamannen burda işlenmemiş (...) erkezin toprayı az mecbur olduk” (KİMİKA, 84)

“topraklar iyi para getirir. çarmuzuya aşşağı gabağlar tikilir. Kaysılar olur. beyle toprağdan galdırır. para kazanır.” (MİA, 260)

“toprāmız vā, işte toprağTan tütün edyöz böle, bahçe postan yapyöz, bi de işte keçi güdyöz.” (MA, 732)

“vallā toprağda şimdi bā budama zamanı.” (MA, 841)

“ondan sōna toprağ altı gübresi atarız.” (MA, 841)

“sırF garağulluğluK yapTım. çapaçılığ, yōmiye.. dağ hāle da aynı! toprağda..” (MA, 896)

“ben bütün toprağlan ūraşdım ovada.” (MA, 970)

“gelince burda atatürg zamanında toprağ vermiş tallā ölçmüş.” (NMVBİA, 507)

“yāmur yādū zaman su toprağları götūdū. fındık geleli toprağları dā su götürmī. şimdi şölīdi. hava yādū zaman u ekilen yēllere yāmur yaardı. su gelürdū, toprağları alur giderdi. undan sōna, fındı dikenden sōna toprağlar ğabardı. şindik dā su götürmī.” (OİVYA, 320)

“yetişturmez bu toprak o kada.” (RİA, 248)

“Demin konuşurken “cıbrı tavi” diye bir şeyden bahsettiniz nedir bu? işte ön yedisinde girer, yirmi ikisinde çıkar. 2- rümü āğus Tosun. 2- toprağ uyur derlē buna eskī atalarımız bizim. bu arada uyur toprağ derlē yani 'sürmeyiz toprayı. sürdüğün vakit mal yaPmaz derlē.” (SİA, 46)

“doğuS senē içersinde 'hiç bi-şi yapamadık orda. bī toprağ verdler ama çorağ toprağ çıktı. (...) bize yüz yirmi dölüm toprağ verdler ama hiç bir 'ğuruş ğazanamadık o toprağTan. çorağ toprağ çıktı, tuzlu toprağ deniS kenarında.” (SİA, 70)

“toprağ ekiyiler, geçiniyiler.” (TMİVKA, 193)

“bizim buranın İtiyarları da deyo ki, biz diyolā, şey lāzım dīl, toprağ lāzım dīl. kumşu lāzım.” (TMİVKA, 198)

“sōna toprağ verdiler gittin, āya sattın. satmasaydın.” (TMİVKA, 212)

“işte biliyüsün osmanlı'da toprağ dālımının, işte u asker yetiştiren ani u zamanlar unnara verilmiş.” (TMİVKA, 251)

“kanola zayıf toprağlarda güzel verim yapıyu. (...) bir de toprai zenginleştiriyi, azot bırakıyo, toprā faydalı. (...) on üç kilo azotlu gübre kōmpoze gübre atmış gibi toprai güçlendiriyi. ama ayçiçē nābıyo, toprağtan alıyo. onun için bu toprağtan sonra gelicek insannara da lāzım. onun için biz de kanolayı tercih ediyüz.” (TMİVKA, 253, 254)

“merkeze yakın olması asebiyle, vayātta toprakların biraz dā verimli olması dolayısıyla erkez burda qalıyo.” (TMİVKA, 258)

“şimdi belki o zamanlar, toprak komisyonu, toprak verdi.” (TMİVKA, 310)

“o topraklarda dā, būday bile pek yetişmezmiş. çavdar varmış.” (TMİVKA, 324)

“yirmi dönüm tarla vermişler. nölur onunla? hiçbir şey olmaz. onun için köyde az insan var. parası olan biraz toprak aldı.” (TMİVKA, 328)

“topraklar tābi sertleşudi, māsul olmaz_ıdı. (TYAII, 206)

“hē, tarla toprak, tarla var_ıdı.” (TYAII, 250)

“yedi_sene bu topraklar ekilmedi efendim.” (TYAII, 251)

“Biraz okutsaydık onnar için dāyi ırāta qavuşabilirdik ama durmumuz qalabalıcaq olunca erazi kısımlarımız az oluncaya qada bundan faydelenemedik yani, bunnarın verimi qayet çok az yani, būle dāyi topraklara göre dīl qünkü kıstas erazi var. (...)toprāna göre o da çok az eee verimneri var yani fazla verim yok. (...) ama topraklar zamannen burda işlenmemiş (...) erkezin toprayı az mecbur olduk” (KİMİKA, 84)

“gēr_ardını torbaqsız olannara ümümüne 'dādırılı.” (NVYA, 210)

“eveli hiç böyle satın bi şey yimezdiK. torpāmızı eKdik mi, torpāmızdan qākanı yirdik.” (BİA, 426)

“hanav torpağın rutubeti. be şimdi tarlayi sürüyoruz. bağ bi demre sürüyorum. ikinci demre yanē oni hanavi, rütubeti çıqmasın diye ikinci defa da sürülir.” (VGHA Bit., 683)

“-Aklınla bin yaşa. Suyumuz çoh, azda olsa torpağımız var.” (KH, 97)

“Ëyidür, süyumuz gıtdur. Torpağ yoğdur.” (EVYA, 359)

“ē dedim doğdor bey sen de gel dedim beni kibi pancar tarlasında torpağda dedim sürün, gez dedim, sen benden sağılam_olursın. dedi teyzā vallaha doğri diyırsın sen, esgi topraqsıs. toprağda çalışdığız_ıçin ēle sağılamsın. /// (Eskiden hayat nasıldı?) e torpağda oturiêrdiğ gızım, torpağda çalışiêrdiğ (...) bız_ağşama gaten güneşde toprağda çalışiêrdiğ.” (TAA, Muş 282)

“cillenib, yanē bi buğdayi veyahuT qavun, karpuzi eKTiğın zaman yeşillenir torpağdan. ona cillenmiş dēnir.” (VGHA V., 513)

“o salatalıqların gösgini ēyice torpağ doldur, kırağ vurmasın.” (VGHA V., 574)

“imme heP torpağdan qākanı yirdiK. satın bi şey yimezdiK.” (BİA, 427)

“toprak köp ēdi. sizler toprak bermediñiz. -ya toprak bermediñiz ya para? -ne para bermeysiñder, ne toprak. -bızge zâyır qan şonça toprakta şök şök berip ēdi, sizder toprak

bermedĩñizder (...) bolar bolmas toprak nèsibení allà bererdi. yemektĩ allà bererdi.” (TAKA, 180)

“bunnar yazın olurdu, yazın da o yazın güneşini yirdi, torpā da eyle şindiki kimi fennĩ gübre filan atmazlardı, zibil atallardı.” (GMA, 187)

“Aşindi bi sahat evvel göreydin, heyatımı ahan. Tozin torpeğın içerisinde işde heyat. Ekinimiz yoh, veziyetimiz bozuğ baba.” (EVYA, 371)

“Tufrag astına atılğan gübre, dekarğa otız kilôğa kadar atıla, otız kırk kiloğa kadar.” (OTA, 133)

“onu sergúye nerĩ gomeceñ. toprā derin gómeceñ.” (KasVYA, 552)

“piricim gendü toprāmdan. būdayım gendü topraımdan. zebzesi, meyvesi gendü topraımdan.” (KasVYA, 583)

“bu 'patetez 'familyasından mart sonu nisan om_bēşe gadā bi kısa sürede oluyō topra'Ta.” (SVYA, 599)

“biz açlıh çekdük gine, az toprā olannar az çoğ ne varsa topladı ismet” (ASA, 162)

“toprak çalışıyūr. toprak çalışüyūr. dışarıda olanların toprā çalışıyu.” (SİYA, 382)

“sen bana bir para muķabili topraını bana veriyōsun, icar.” (SİYA, 382)

“aşık vēsel: haviya baħarsam hava olurum / tōprā baħarsam dōva alurum” (TİVYA, 240)

“ilim, fen gübre yōrüdük_ya ortada. sōna vesaitler çıkdı, topraalt_üst ediyĩ. yapak dīm, yapdumĩ.” (TİVYA, 441)

“bu toprakların kireçleri nasıldır” (TYAII, 47)

“bizim buraların toprakları biraz yāmurlu burası yā” (TYAII, 118)

“deyūm, sā_ki yāni topraklar avara qalmısın yāni.” (TYAII, 167)

“kecim sığındısı arazımız, toprāmız kıt.” (TYAII, 193)

“bizim kēndi topraamız yóğ dērdi. biz aanın_emrinde çalışıyōz.” (KrbVYA, 305)

“sen_u zaman topraını da ētdiñ, unu bēenmedin çünkü. topraın bugün bire on vēriyē, bire yirmi vēriyā.” (KrbVYA, 568)

“üç dōrd dönem toprağ var, ekmeyā.” (TAA, Burs. 139)

“RD: destur verildi mi derlerdi? OS: desdur verildi denōrūdū, tam bahar olmuştur, toprak ısınmıştır yāni, o zaman bir günde ot bir asa boyu çıkabilĩ_örü yāni. toprak ısın_örü, emişı_örü toprak. ES: toprak gızındı mı deyi, mācırılar donunu çıkarıp toprağa bir oturullarımış. OS: susam ekerke. ES: götünü kızdırdımı toprak, tam susamıng ekimi geldi dellerimiş. RD: muhacirler? ES: heyye. OS: götüyle toprağı ölçü_örüller.” (AİÖKYA, Antl. 451)

“şepeneyi bi de bîlisen deyêl, bu topraqlari şey êderken şepene çekdi, üzerîne çekdi üzerîne. topraqlari mesela öküzler var ya toprağı sürdühdan sora âbê onûn_ üzerîne bi de şepene gelîr ki o toprağı bèle şey êtsîn. toprağı düzeltîr.” (VGHA Bit., 756)

“iki ökîz qoşardîx ökîz onı çekêrdi onın şeyını düzeltîrdi bèle toprağı düzelîrdi yani toprağı un ince olîrdi” (VKA, 381)

“Tarlanın yapraqlari / Kõrûnûr topraqlari” (KIAT, Tra. 205)

“çekel deriz karasabanla, var ya topraqlari, ... , çekêle, kobra.” (TMİVKA, 233)

“kayalık ta oldûndan toprak yûk tabi kayalık biz malcılıkTen geçiniyîrîz” (ÇİYA, 867)

“âllî_ altîda çiv^llik dağılmasî_ oldû_ âllî_ altîdan_ âvâl bi cızım toprāmîz yoğûdu. bu topraqlar bütün alî nihât amassalîniñ dêrlâdî yâni. amassalîniñ dêrlâdî yâni nâzillîden. amassalîlân çiv^llî dênîdî ya. bi kısım toprāmîz yoğûdu.” (AyVYA, 712)

“âtmiş beş yaşındayım dâ bizim kövde toprak satıldîni ya hiç satılsa da bi pârça satılı kimse ânnayamaz” (BİYA, 393)

“buriye kaç senesiydi biz asgere getdûmüzde, bî tane toprak diye bi şey galmadı. millet burdan omuz omuza göşlerini yükledi, terme, çarşamba gêtîdiler.” (OİVYA, 249)

“bilmem bubam hindi dêveciler dêviriyêri hindi gôşulâş da ben de dêveciler dime dimde bubam mardın ırâmatlık, topûrâlâ çift sürêrdik topûrâlâ aPdas_ alîrdîk topûrâlâ aPdaslı namaz gîlîrdîk. hindikinner, hindi nê var? hiç. ôleyidin. çift sürerken namaz gîlîrdîm_ ôllarda topûrâlâ aPdaslanîrdîm da.” (AVYA, 302)

“yâ yapacañ dosda düşmana. toprak biz benim iki yüz digârî. kira.” (NMVBİA, 500)

“aşîndi nâ bîzi âmeîli zanduhdan tanîdîler, nâ bağurdan tanîdîler, nâ toprağ vêrdîlêr, nâ iş vêrdîlê.” (TAA İğd., 248)

“Maşsun dediğîmîz terlamîza bahçamîza bi_ şey ekmiş_ olsañ, gelûr eşer kâfir bi_ şey arar, toprağdan bulur.” (EVYA, 211)

“Buğda çoñ olmîy zatin bizim burda. Bir iki sene buğda ekdük hemen çavdara çevûrdük. Torpağdan demek.” (EVYA, 326)

“torpağ parası vériye tavuğ parası vériye, kópek parası vériye, fî parası vériye, her şey parası vériye.” (ASA, 165)

“torpağ maşsûl vérgûsü varıdı, hókûmet alıyodu vérgû alıyodu senden. Salma şey yol parası alıyodu. şîndi devlet bizim guru toprâ daşa para vériye, beenmiyoîa hókûmeti, hókûmet beenilmez mi, hókûmete sen né vériyeñ yâv.” (ASA, 166)

“Tabi torpağ gúbresi ôle.” (ASA, 198)

“zaten otuz dokuzda toprak dāldı. ĩcarla alıřmā başladım.” (EĬA, 185)

“mustafa ocanın ũstũne dedi burasını fazla, em seni devlete borşlandırdı, em kendi meselā fazla toprak buldumu, onun rũtbesi artıyı, māřı artıyı, ē, kendi işin alışıyı, em devlet için alışıyı.” (EĬA, 227)

“bu kō fakir kō işTe bu kōde fakirliĝ—işTe toprak yok fakiri toprak mal bāzen de geçimimiz geçimimiz zor geçim geçimimiz zor—işTe ĝırsal ĝırsal kō ĝırsal yok pi şi” (ĬYA, 879)

“biz KōP diyerdiĝ ona. yere giren pıaĝlar KōP demirdir, pıaĝa benzer. uci Tijdir. bıraĝırsan topraĝa, basTın mi hēyJ batır topraĝa.” (VGHA V., 353)

“demir kotan ıĝdı. dēdiler ki demir kotan, ĝēTdiler. bēle baĝdılar bizim bōyũhler. dēdi yaw dēdi bu torpaĝı yaĝır. yaw bu torpaĝı yaĝır. hābuki dēmiyi ōkũzũn—anasını aĝliyr.” (VGHA Bit., 596)

“ōkũzler eker. biri maci tutar. tabi o saĝa sola aymasın. o girer ĥob war, onun başında torpaĝın—içine. ĥob demirdir.” (VGHA Bit., 683)

“torpaĝ var ama ēle bıl ĝullanmiyıĝ. yani torpaĝ var. bēz Kumaş var. herkesTe bēz Kumaş, elbiseler hePsi bēzdır.” (VGHA V., 492)

“o ocıxlara ki tene bele aĝař taxardıx bi kōlgeliĝ yapardıx yatırırdıx o torpaĝın içinde o axırları içinde biz aĝşamma qadde kırā atardıx” (VKA, 254)

“torpaĝı ekmeg ēle kolay midir oĝlum. işde řoĝumi yapanda dōrt ōkũz şoşallardi ĥoruknan bi de şeye o ĥoruk izaĝda olana iki ōkũz bu bařladıĝları şeyi oni bũlminem oni unuttum işde dōrd ōkũz şoşallardi biri ĥoruk biri de işde kotanın yanına şoşallardi kotan edellerdi.” (AASV, 152)

“ĥorugun boynuna torpaĝı doldur atardım altdan alırdım kotanın marjına o dōrdi sankile adam var onnari bēle sũrir.” (AASV, 160)

“agoz agoz ekirdik, bu agozun torpaĝı ōbũrsũne tōkũlmirdi.” (AASV, 166)

“işde aĝşama ĝede işimiz odi. torpaĝnan uĝrařırdıĝ, yani bizde ĥeyat yoĝdı.” (AASV, 167)

“ķıř gelirdi ũzerine ķıř geçerdi, baharın tekrar torpaĝın altınnan ıĝardi, gōgerirdi oraĝnan biçerdik.” (AASV, 116)

“her sene bu zaman ıĝardi ifler / torpaĝdan ıĝardi ay yeşil otlar” (AASV, 173)

“bir kısmı da torpaĝ istine, imenge, iĝinniĝ istine atılĝan yazlık gũbre.” (OTA, 133)

“onun ũũn yanē torpaĝa gũvānareK da kimsā ĝız vemi.” (KBAYA, 97)

“hep toprai öldürmek için òt oluyo bilmem ne oluyó.” (KEMAĞ, 437)

“ordan geldikten sōna bu adama dutdular bir yüz dönüm toprak virdiler.” (AkVYA, 531)

“allah dardım éde, esKi zemanda tesildarin biri gider biri gelirdi. mal parası ayri, baş parası yari, toPrah parası ayri.” (AİASVŞÖ, 343)

“buriya orta yere de bir ocağ çevirirdik. daşdan, çamırdan yapardık. (...) çamır eder kadinnar duvara çarpardı, biraz düzlerdi topragınan öyle otururduk işte. malnan urğasırdık işte, topragınan urğasırdık. (...) dokuz yüz yirmide, yirmi beşte böyle tā ev ne youdu. isde dedúum kibi çalı basardık, üzerine evin topraklardık, onda otururduk.” (ÇA, Gaz 454)

“şu hamam tebesi dēriz u bayırlā heP bizimdi. keleme ğaldı, ormana ğaldı hindi. yazmadılā, napcan sen toprayı? dedilē beñe. ormana ğoyvādılā işde bu.” (BİAİ, 748)

“ma! da aldım satdım, alış vèriş de yápdım. hā. bi de tōpraKda mēmleketimize yáñışacak uygun olacak, meselā işde köylü parçası olarağdan bu türlü māmelerin hēpisini yápdım.” (KahVYA, 192)

“unnān tā arāzisi va böle her yerden ekmē gelillē bağılārī arāzılāna. duruyo yāni topraKlar. bizimkilē de gelmişle bōraya yelleşmişlē.” (EİMA, 789)

“Kolay mı olur? zor tābi. baksāña. ğışın oTcaz bu sovuğ toprayıñ içinde. **SE: Kışın bunları çıkartacaklar sonra soyacaklar. AG: Pazara gitcek. hāle vēcez. hiç Kolay iş olūğ mu dünyada?**” (EİMA, 966)

“Her sene bu zaman çıhardi çütler / Çıhardi torpağdan ol yeşil otlar” (AİAD, Bit. 64)

“ayağlarımızda ayakğabı yōğ. tarlıyı başsağ toplamıya gidērdik. ekin kellesi. bōle toprā açardığ açardıK da yanī esgiden bıtırak nè ço olurdu rāmazan. onnar ayāmıza batcağ diye bōle açadığ açadıK dı orıyā bi basadığ” (EİMA, 494)

“çif sürüyosuñ çarī çektiñ mi toprāñ öküzün ārdından sabanı bāsTırıyūñ varıP geliyūñ ayānda çarık vā yalın ayak toprağta gezilmez tiken batā Filen” (ÇİYA, 319)

“dabanıñ eñ uç kısmına toPrā basan kısmına demirden şey yapıluıdu, ayak batuydu yere, saban böyleydi.” (BİA, 567)

toPraklā ūraş-

Tarım yapmak.

“toPraklā ūraşmasak bizim ğarnımız doymaz, benim bir dakika boşum yoKdur.” (İİBİA, 434)

tobrānnan ōraşdır-

Çocukları tarım işine koşmak, onlara toprağı işlemeyi öğretmek.

“çocu^klāmı heb tobrānnan ōraşdırdım amma ĩlē; biri polis, denizlī yērleşdi, biri şēr içindi, minibüs haddi vā, biri bodrumdu, unuñ da haddi vā, bī yanımdı bu ayhan vā, u du işde olud-duru.” (MVYA, 372)

topraa sok-

Çocuğu tarım işine koşmak.

“benim dedim bâbam, ellibeş senesine ğadar beni bēş yaşında topraa sokTu. çalışmamdan dedim, bene bi bēş dönüm yeri dedim münasiP görmedi mi?” (MA, 969)

toprāñ içindi böyü-

Kırsal yaşamda doğayla iç içe, toprak işleriyle uğraşarak büyümek.

“toprāñ içindi böyüdük bīz. nēdi ävākī gibi, hindīkī gibi bölü beton. bēñ ahan ğadā bi äviñ içini girdim gālīñ. bi göz yēr äv, üstü toprak. siziñ ölādı vā mī ölü toprak? o toprāñ içindi üş dene, iki denī çocuk üş deneydin bi ölumunan iki ğızım marīdın.” (AyVYA, 762)

11.1. ekmek toprağdan çıkıcağ

Geçimin toprağı işleyerek kazanılması.

“ben burda toprakları eşicen. ekmek toprağdan çıkıcağ.” (KasVYA, 865)

11.2. toprak uyu-

Aksi halde verimsiz olacağına inanıldığı için toprağın sürülmemesi gereken vakit.

“Demin konuşurken “cıbrı tavi” diye bir şeyden bahsettiniz nedir bu? işte ōñ yedisinde girer, yirmi ikisinde çıkar. 2- rümī āğusTosun. 2- toprak uyur derlē buna eskī atalarımız bizim. bu arada uyur toprak derlē yani 'sürmeyiz toprayı. sürdüğün vakit mal yaPmaz derlē.” (SİA, 46)

12. Kazılıp çıkarılmış toprak.

“ha, onu dīecām, burayı çegme yīma tobrağ imiş. (...) yīma tobrağ orası, atınan arabayınan, öküzlerinin ğağnılarınan buraya tobrağ çekīolar. temsil her hāne yirmi araba tobrağ dōkeceg misal.” (KırıkİA, 322)

“temel ğazıyoñ emme çapalan küreklen ātıyoñ toprā daşları yonúyoñ keskilen yonúyoñ” (ÇİYA, 320)

“burdan ātıyórsun toprā urīā urdan ātıyórsun urīā bi direKdör toprak on dafā seniñ elinden geçiyörü hinci el arabası vā gücūñ yetī ğadā ğāz ğāzdıkda tıxır tıxır gücūñ yeTdī ğadā götür parañ da vāsa kepçeye ğāzdır yā bōle” (ÇİYA, 768)

“o topcułarda emeriKa’dan geldi, iskenderun’a çııdı. bi Kışın gètdiler_oryá, orda iki ay Kāldılar. yirmi kiło topraı bi tarafiña yirmi yárim bi tarafiña, dālardan sürüyóıarmış.” (KrbVYA, 186)

“ondan sōra u zaman ğanaııñ_üzerine toprağ, harfiyat_aldılar. (...) topraıla ğapatdılar_ orayı.” (KrbVYA, 587)

“ondan sōra u zaman ğanaııñ_üzerine toprağ, harfiyat_aldılar. (...) topraıla ğapatdılar_ orayı.” (KrbVYA, 587)

“Bizimñāması toprağ gadıp_patı.” (ADÜM I, Man. 138)

“dediler bu torbağı yuıarı atacaısız.” (EYAD1, 83)

“e bizi verdiler torpağa, biz dört tene türküh hepimizi vèrdiler torpağa. obirlerini vèrdiler binanın inşahatına. aşıııdan torpağı alik yuıarı atik.” (EYAD1, 83)

“sanki torpaı tökmuşlar gibi.” (EYAD1, 203)

“ğardaşıım bu tıren ıattı gibi damırları oraya düzmuşlar torpah doldurılar” (EYAD1, 214)

“biz da vağona dolduriı dedı “benım torpağı doldurmayın.”” (EYAD1, 214)

“burdan_ātıyórsun toprā urıā urdan_ātıyórsun urıā bi direKdör topraK on dafā seniñ_elinden geçiyörü hinci el_arabası vā gücüñ yeti ğadā ğāz ğāzdıkda tıxır tıxır gücüñ yeTdī ğadā götür paraı da vāsa kepçeye ğāzdır yā bōle” (ÇİYA, 768)

“onnen sora qanelleri kendisi açer bēle o zaman dedile onın kibi torpax doldırır götürer qanal açer” (VKA, 357)

“dédı size ceza olaraı sabaıtan aışıama kadar dedı burda kazılan topraıları çekeceıısın é dedııı” (SMA, 127)

“bī ğadı bııarı dēriz. öteki olana, böyüye bi ordan su içirmiş. evē, topraK ğazardıı belden, orda daşıā çıkarıdıı. unu getmiş, gözēlce yatırmış oray. undan sona doruna dası basdırmış.” (BİAİ, 718)

“...gidiyi toprağ atmā. yol üstünde temizlenen topraıları. zirāt aldı. şimdi de şarapāneye veriyler.” (TMİVKA, 269)

“bābam yirmi dört sēne bi hasdalık çekdi de, hani ō, sēFerberlikde filán zahması var yā, afıyonğarahisarda filán, ordā yālı paçāvrayá vèrmış yovān orda bıkaç arkadaş işde nasılısa sayııñ_altında dēlmışler toprağ ğıyıvmışlar öñlerine cart curt, şöyle böyle dediler.” (AVYA, 838)

“sèFerberlikde fílan zahması var yā, afíyongārahisarda filan, ordā yālı paçāvrayá vèrmiş yovān orda bıkaç arkadaş işde nasılısa sayıñ_ altında dèlmişler toprak gıyívmişlar öñlerine cart curt, şöyle böyle dèdiler.” (SerA, 353)

13. Saç yıkamada kullanılan toprak.

“(saçınızı neyle yıkadınız?) onda şennen tobrağda bir_ olur başkili dèller. ocā kömeñ ğurur, ğatañ suyuñ içine bulğur bulğur ğaynar, sürüñ; pırıl pırıl_ olur. hindiki_ laçlar gimi mi, tobrağ gözel_ idir.” (KırıkĬA, 289)

14. Verimsiz bağ toprağı.

“şindi hemen hemen o bā yèrleri bomboş yatıö. mahsül olmıo. ekin yapsañ bi şiè olmıo, kıum. yıhanmış kıum gibi bi tobrağ. kıum, bildiñ kıum.” (KırıkĬA, 320)

15. Vatan toprağı.

“ben cin periye ras gelmedim. hē, tobrağ için mi. yalandan ũraşmışlar...” (GÖVYA, 156)

“ey şerefın büyüklüñ fermān / ey ğavğalar tarihin_ desdānı / seni isder şu topāñ her yanı / sensiz tütmez milletimiñ_ ocāı” (NMVBĬA, 344)

“Altmış altı sene bu memneketin sūnu içeriz, toprānda gezeriz ekmēni yeriz.” (KİMĬKA, 90)

“atatürkü, ismet’i, bu topraā bu vatanı kim ğurtardısa bunnarı seviyok, bu vatanı ğurtaranı sevmēn de başğasını mı seváñ?” (KahVYA, 503)

“paşam, biz nāmus ve haysiyetimiz ve toprağ_ için vatanımızı ğorumağ_ için savaşıyoruz.” (KrbVYA, 552)

“hērkeş gendi çapındā hērkeş silāhanı çekiyör asıl türk milletinin özünü özleminī toprānı namusunu ğasiyet şereFinı bilenler silāha çekiyo düşmana saldırıyor vē firansızı bu toprakdan sürüyolar.” (OĬAVSV, 618)

“bizder kenen èvrem babamızdan, türk vatandaşımızdan, türk toprağımızdan ‘köpten ‘köp memnunuz. şumdu o kadar. gene mūnan bış yağına bizim hiç armānımız yok.yaniözümüztürktorpağtamız,èwladımıztürktorpağta.” (TAKA, 344)

“türküm, türküm, türki’ede yaşıyerım türh toprağı. ac_ olurum susuz_ olurum, nā èdersen gāndı toprağın, gāndi bayrağın_ altında yaşıyersın.” (TAA, İğd. 249)

“bana kalsa türkiyenin bir tırnak toprağını size vèrmiyecem.” (TYAD, 141)

“kendi yurduna, önce kendi toprağına, kendi vatanına hayınlıh...” (VGHA V., 541)

“hërkeş gendi çapındā hërkeş silaḥanı çekiyōr asıl türk milletiniñ özünü özlemini toprā'nī namusunu ḥasiyet şereFinī bilenner silaḥa çekiyo düşmana saldırıyor vē firansızı bu topraḡdan sürüyolar.” (OİAVSV, 618)

“dēdi Ki evladım size degmesin, bize deḡsın dēdi. bēle bi paşa alkışlanmaz mı? hepiniz allaha amanaT olun, bu torpaḡ bizimdir.” (AİASVŞÖ, 215)

“bizim turgün torpaḡı birlik bereberlik çağına gelmiş cümle ümmete atası yanmaz pacası tütmez, atası yanmaz pacası tütme de bunlar vardır.” (EYAD1, 67)

“böüklerimis_analarımız babalarımız öldi, biz de ölmiaḡ da çocuḡlar'mızı göt'raḡ, göy türh torpaḡında ölsün.” (TAA, Antl. 113)

“sora bu urusiya bizden, bozulannan sora ḡazaḡlar bizleri, hazētmedi. türkiyaya ki yol_açıldı, sinor ki açıldı, ... -/ kendi torpaḡıza gedin diyēller bize, gedin, çıḡın gedin. (...) baḡ şimdi onnarın milled baḡ nāḡ ḡaden kazaḡlar gelmişdür, türk torpaḡında yaşı'yēller, yanı bizim tür ḡalḡi heç bişe'y demiyē', kardaş deib yüregine basmışlar, yaşıyēler ki mislimandurla'. hama onnar bize gün vērmiyē'ler ḡızım.” (TAA, Antl. 116)

“orā gittik bir āla bi şe, evā biz dedik Türkiye istedik, Türk toprāna geldik ama, niçin dedik bizi balkana attı bu dedik. (...) Vēdiler Anḡara'dan topraḡ verdiler ep kaynanamın üstüne. (...) Topraḡ kumisiyanı verdi bize şe den kırk senesi vēdi.” (KİMİKA, 94)

“onnan sora hüdüdler bölindi seferbelix oldi hüdüdler bölindi gene geştix geldix topraḡımıza bizim bizim 'eslimiz musuldan gitme cizre botandan gitmedir (...) onnan sora seferbeliḡ oldi gene geştix geldix topraḡımıza hüdüdler bölindi o zamana qade hüdüt yoḡıdi hüdüt bölünmemişidi (...) hüdüdler bölündixten sora gene geştix geldix topraḡımıza atatürk te getirdi hepimize yer verdi erāzi verdi tapu verdi mülk verdi” (VKA, 280)

“bizim Kanımız bu melmeketin torpaḡında yoḡrılmış.” (VGHA V., 389)

“ölürüz vērmeyiz bir parçā toprāḲ_orādā. düşmana dērsinī vērir mēḡmēdīm.” (OİAVSV, 932)

“albūlamed bin dukuz_üz doḡuz da indi tahtan. duḡuzda indi, dört sene sōra balkan arbi kıptu on ikide. topraḡ alınmış, on iki sene de yunanistan'da ḡalmış bizim bobalarımız. sōra mubadele oluyū.” (EİA, 255)

“onnā olmasa ne rehperlē gelī ni para ḡazanī ni satıçılā para ḡazanīr yāni onnā cannarını vemişlē topraḡları ḡazandırmışlē bize bi de tā hālā tā yāni insannarı buriye geliyolā da baḲ onnān yüzünden biz burlāda ekmek parası ḡazanıyoz yāni çok şükür” (ÇİYA, 439)

“ıra uF deŋKdaşñ ğarı, siziñ gibi analañ dördünüñ ğanı saçıldı dedi, ölüyuñ ğazandı torpā saña gezdirim dedi baña.” (BİA, 381)

“Bir_avuç torpağımızı bir tarava vermek.” (KİA, A. 246)

“haydi haydi millet devlet el ele / bu torpağ bizimdir vatana bañın” (AYSVVDİ, 182)

““sen bolmasan men bolmasam bu toprağta yendi kini qorıyd” dèydı.” (TAKA, 233)

“(Dumlupınar’da var mıydın?) (...) bu topurağ benim deye ayağ dePceK dedi.” (KüVYA, 185)

“kempır şaldı ketken göy toprak aydap / baratır baydñ işi ottay kaynap” (TAKA, 278)

toprağıöp-

toprağıöp- (DA), topraıöp- (ZBKİA, Bart.), toprağıöp- (TAA, İğd.)

Hasret kalınan vatan toprağına kavuşulunca şükür ifadesi olarak yapılan eylem.

“Dedi kızım ğettinse Türkiye’ye benim yerime dèdi, egilesen dèdi, toprağıöpesen (...)

Ben de gelir gelmez tabi egildim toprağıöperken kıyunun başında, köyli kızlari üstime güldiler. (...) Yaşım da küçük, ‘ami niye söledi bu toprağıöpesen?’ (DA, 111)

“Gemiden çıkduumuz zámān, türkiyenin topranıöpdük_orde isgelede, orā gidip geldükden söra.” (ZBKİA, Bart. 156)

“demişdim ki, āğer ben türkiyanın tobraşına basıb, turg āşgerini görürsem, tobrağıöpeb, tobrağıyalıyeçom dèdim. (...) biz nèce yıllar bu bağşa milledlerín_elinden ne ezablar görmüşü meğirim dèe, yaddım tobrağa. gelib_oğlum bānı ğalduriyer gi, baba nēyēdirsiⁿ herkēs sene bağıyi’? dèdim ben and_ıçmışdim türkiyanın tobrağıni öpecam.” (TAA, Burs. 142)

“ele bizi daul zurnaynēn_ışinēn_mözikinēn, yemeginēn, nesil bizi qarşıled’ler! çoğ güzel. /-dedelerimiz toprağıöpdı-/ çoğ güzel ğarşılediler.” (TAA, İğd. 242)

16. Toprak.

“her tobrağda olur. sāsiye filan da dikebilirsiñ.” (KırıkİA, 366)

“misiri doldururuğ. tobrağ çekerük. misiri doldururuğ. ikileme dèrük. bunu ikinci misiri çabalaruğ. imeci yaparuğ.” (OİVYA, 283)

“Çocug, anası, babası, üçü bir tobra:n altında galdı, öldüler.” (KahMA, 94)

“toprānan mı oynuyosuñuz, ğum_u’nān? o da dimiş ki ğum_unan oynuyoğ.” (KırVYA, 331)

“toprānan, cınnahlarım_unan böyle yola yola o yanna, bu yanna dirkēn, köpekler yiñilmesine imkan yoğ. nirdeyse parçalayacağla. bi bağdım ordan sōna çoban ordan

sündü, 'geliyor. çoban gelincâdar bizde bet beñiz galmadı lâle gibi sarardı. gendimizi muğâfaza itdiğ—ama toprānan, çoban geldi yitişdi.” (NVYA, 160)

“töprağdan ayrılısam nerde ğalurum / benim sadık yārim ğara töprağdur töprağ işde. bir hoca kitaba baķı—de ğayibi allah bülür dī hocam.” (TİVYA, 240)

“edık onu çitde giyelerdi. öküzünen sürerdik ya sürülürdü. toprağ—içine getmesin dē' burıya ğadar ğā'sı varıdı. bē'le giyeleridi.” (OİAVSV, 600)

“yav dēdım sen bu ilaçlari bana verısın ama, bu ilaçlari neden yapile a? efēdersın kedi bokunnan mı yapile? torPağTan mı yapile?” (TYAD, 70)

“atmış—ortala dēin diyó, tam şurıyá ğurşun mıhlandı diyó ğözüme geldi toprağ diyó. yüzüme sışradı toprağ diyó.” (LSA, 244)

“çarık kēyyó çou. dabanın dı 'demire çakālādı. şindi 'potünnē 'toprağ dolā dolā ayāmın şu bileği ārıdı. (...) sāten 'toprağ souk märt—ayı.” (SVYA, 488)

“şu mēvki töprağ dökülyó baķ tā Kārşıdan ó töprağ dökülen yēde Koyun yidişin tamam” (BİYA, 241)

“bi kere üş güne bi de töprağ—ālınan yē va ya ũç günden ta boraya kövün Kīysına āğılā geliye Koyun” (BİYA, 244)

“ondan sōna bi de tozlarduk böle. toz atarduk böle ğúzalcene ondan sōna harmanı saçarduk. buydeyi toprağla aşmaz o zaman ürüzğar nerden gelüse ğāri orī savuyoz tabī.” (KasVYA, 526)

“harmanı ğözel sula toprağ çıkmasın. buydeyi içersine, arpanın içine ğarışmasın toprağ deyi toprağ dúvenek hāline ğótürüsün.” (KasVYA, 774)

“çamur olmaz ki öle ğurağda. şindi ilkin altını ıslāyoñ ya bura yācıl gibi oluya. hiç toprağ çıkmāya.” (KasVYA, 852)

“ayāmız yalın çarıkların—altında şu toprağ dolardı, alābar—olurdu ayahlarımız.” (NMVBİA, 380)

“Bı kırēder ğāldi, şe ğāldi, ğāni ğāldi be le kırdı yıgdı üstüne torpagı vērđi.” (BTA, 265)

“ğālin ğāzmā—olūdun da hazīlanıdı. yemek yapadı, toplanıdı. illi olan ğızannarı pençirilādāñ oyun baķçaz dēlādin. oca^klı^kdan bilek toprağ—atı atıvērılādin.” (AyVYA, 676)

“Lazudumun dibundan / Aldım bir avuç toprağ / Hasretluğ çeka çeka / Kaldım bir sari yaprağ” (AAAD, 154)

“(BİLMECELER) O yanisi yapraḥ, / Bu yanisi yapraḥ, / İçında bir avuç topraḥ. Cevizli kete” (AAAD, 162)

“şáse yápdı. yányıo efendi árabadan aşşá indim. şu ölen ikimizi Paşğa yoḥ toPraḥ atıyuh faḷan dërKen elimizinen şunu édiú, bu nè belgen.” (LSA, 386)

“taḡlanin bâşlarinde artú torpaḥ burasú āTmīş, torpaḥ āTmīş.” (KEMAĞ, 344)

“kópek uluyan eve varsam kópek yaralar, tütün tüten eve varsaḵ dimişler, hadi varalım. bunlar çıkmışlar. ordan topraḵ ũtmüşler. orda dev var_ı mış. sıçān dimiş, sıçan belliyomuş. yîñitten durmadan topraḵ yiter_ı mış. sıçān dirkene geri dışarı çıkmış o dev de.” (AkVYA, 569)

“gúllünüñ haccayı biliyom. ordan topraḵ_alıyoduḵ. hābeleri eşşēñ sırtına ardıyoduḵ. gózlēne göyoduḵ. zāten iki tāne çocūm_ı oldu, bi türken_ı oldu, bi ahmedim.” (ÇoİVYA, 158)

“Kôrsıçan ne gader torpaḥ atsa da gendi üsdüne yıḡar.” (HarA, 114)

“Yüce daḡ başında daş ile torpaḥ / Yaş baña yollamış yüz elli yarpaḥ” (SVTİAT, Siv. 27)

“adam sōledi ölcēni, ben 'böyün_ölsem kimse gömücek dedi. işTi esgi zaman_ı şleri bölü ölüm. ben bu vaḵıt gelidim de çalkā ḡatadım. topraḵ çalkāsında. hindi onnā yok.” (SVYA, 669)

“sen bilüsün öte yañkıınıñ yanına toprañ yanna ḡo emi!” (KasVYA, 551)

“unday Kédıngi topraḵtay kıldı da münü bolsa yeledi.” (TAKA, 260)

16.1. acından topraḵ yaḷa-

acından topraḵ yaḷayo (GBAA, Ayd.), acından topraḵ yaḷaP-barımış (GBAA, Ayd.)

Çok fakir, yoklukta olmak.

“ülān bizim güccüK bāy var_ıdın nā yapıyoru’ deyuru. ‘acından topraḵ yaḷayo’ deyuru. (...) bizim güccüK bāyimiz acından topraḵ yaḷaP-barımış” (GBAA, Ayd. 93)

“ülān bizim güccüK bāy var_ıdın nā yapıyoru’ deyuru. ‘acından topraḵ yaḷayo’ deyuru. (...) bizim güccüK bāyimiz acından topraḵ yaḷaP-barımış” (GBAA, Ayd. 93)

16.2. bir avuç topraḵ. tuTTün sarı altın ösun

bir avuç topraḵ. tuTTün sarı altın ösun (MA), elín atasan topraḡa, altın_ı ola (VGHA V.), elín topraḡa atesen altun ole (VGHA Bit.), Elini torpaḡa atsan, altın dutan (ADVYA), torpag_atasan altun tutasan (BTA), allah torpaḵ diye avuşladı sarı_ı altın_ı olsun (EİMA), allah tuTTiñ toprak sarı altın_ı ösun (MA), Tuttuḡun topraḥ altun ola (DA), Yapıştın topraḡ altun olsun (ADÜM I, Den.), topraḵ dē'n pañçaladı altın_ı ola (OİAVSV)

Her işin rast gitsin anlamında bir dua.

“bāḥiṇ ḗmmilēr deTi allah şu bēnim gelinim dedīm āgrīyiP_ incimiye de dedī toprāk dē'n paṇçaladī' altın_ola dedi.” (OĬAVSV, 742)

“bir avuç topraK. tuTTün sarı altın ōsun ğızım, dedi.” (MA, 716)

“elī topraĝa atasan, altın ola.” (UMA, 209)

“elín atasan topraĝa, altın_ola.” (VGHA V., 501)

“elín topraĝe atesen altun ole.” (VGHA Bit., 745)

“Diye du'a edersin. Avuşladıĝın altın_olsun. Elini torpaĝa atsan, altın dutan.” (ADVYA, 166)

“Aṽrād_ avrad_ēle torpag_atasan altun tutasan aṽraT.” (BTA, 264)

“allah torpaK diye avuşladī sarı_altın_olsun ğızım_ölmasaydı benim dört dene ölüm_mar.” (EĬMA, 755)

“allah tuTTīñ toprak sarı altın_ōsun! allah gödīñ işTen hayırlı ĝēsiñ!” (MA, 1168)

“Tuttuĝun topraĝ altun ola” (DA, 143)

“Yapıştīñ topraq altun olsun.” (ADÜM I, Den. 141)

16.3. fesat toprā atıl-

Fitneye yol açacak şeyler olmak.

“rüyāsında kākımıs bizim ōlan ben burdan gidecēn demiş çatmeye. neye burā fesat toprā atılmış beni ĝorĝuduyollar dēmiş. şindi yakınımızda ĝayabaşı var.” (ÇA, Kon. 471)

16.4. otudüm yerden bir_aviç topraK ĝap-

Çalışkan olmak ve her durumda işten verim almayı bilmek.

“dede de çalışĝanıdı dede. benim otudüm yerden bir_aviç topraK ĝapacam ben derdi. benim yanıma derdi haylazlar gelmesiñ derdi, çalışĝannar gessiñ derdi.” (BĬA, 408)

16.5. toprā turaP_ol-

Hız. Ali gibi toprak tabiatlı, mütevazı olmak.

“bi cum_āşamına gidiyuñ, evele bi dedeniñ_eline bi su döküyu haĝıñ nuru. ona bi hayırlı veriyu. sōna bi yatan oturan oluyuñ topraKda nasıl olduĝ toprā turaP_oluyuñ. bi hayırlı veriyu bi de nīmetimize yīcēmize hayırlı veriyu, soñ sufraya. fenā bi şey dehil allahıñ ismi ĝaç kere añılıyu emme yapabilene aşĝ_ossuñ. emme medeT elden gitdi yetiş_alim yol_elden gitdi diyu. yedi ĝat yeriñ_altına gitdik biz ĝa.i.” (BĬA, 401)

16.6. tōPrāk_āFsínna-

tōprāk_āFsínniyēk (OĬAVSV), toPrāk_āvsiñniyīk (OĬAVSV)

Yılan sokmasından koruması için dua okunarak efsunlanan, evin etrafına serpilen toprak

“yók bā'ḡa dēllērdī kinē işd' ēveldeñ ossūñ şē'lērdē toPrāk āvsíníyík dellērdi. şú pāriyē vēr dellērdī. yīlāñ işdē soxmāz şē'der dellērdī bēñ dērdīm kī biyēñ toprā' niyē bilmiyóm anca bīriciK allā' biliyóm derdim. (...) bunu çok dēdilēr bāḡa tōPrāk āFsíníyēk dēdilēr” (OĬAVSV, 751)

16.7. topraK gibi

toprak gibi (AyVYA), toprak gibi (MĬA) toprak ġımı (OĬAVSV), topraḡ kimi (AKD)

16.7.1. Çok. Bir şeyin çokluk bakımından toprağa benzetilmesi.

“hindi sētinnemiz o ġadānnık olūyorū. āvāli toprak gibi olurdu sētinnemiz. hinni yoġ.” (AyVYA, 584)

“bulamıyodu ki, ekmeā bulamıyodu ki cıġara iče. ...Allah seni inandırsın bele yüzümüz gózümüz toprağa keserdi. toprak gibi bit olurdu.” (MĬA, 290)

“bulamıyodu ki, ekmeā bulamıyodu ki cıġara iče. ...Allah seni inandırsın bele yüzümüz gózümüz toprağa keserdi. toprak gibi bit olurdu.” (MĬA, 290)

16.7.2. Toprağın kolayca ufalanıp saçılabilir olmasına benzetme.

“bīs sıkışlā ō'lum doldurmuşlār silāhı tābiyi bā'rsır' bō'le dışına çıkıvērmiş sārmiş hemēñ ġóymuşler ē ē kötü ġurşun demiş ō'l üfēliyeverrimiş toprak ġımı ō'le ġüşlūymüş adām” (OĬAVSV, 656)

“Letif Şah baḡdı ki eger bu ġürz meni dutarsa atımı da, özümü de topraḡ kimi salacaḡ.” (AKD, 76)

16.8. torpağı atasan yere düşmez

Çadırların ne kadar sık ve çok olduğunu anlatmak için kullanılmış bir ifade.

“Çadır ki torpağı atasan yere düşmez.” (KĬA, I. 310)

16.9. torpağın sayısı vardı onun yohdı

Sınırsız olduğu düşünölebilecek kadar çok anlamında bir ifade.

“ġeder denizden çıhmazdıḡ ġışın da avcılıḡ yapardıḡ avcılıġımız da bu melmeketde keHlîK çıl ve o çıl de keHlige benzerdi torpağın sayısı vardı onun yohdı giderdik ġāvalardıḡ.” (AYSVVDĬ, 302)

16.10. torpaḡ yerine

Çok. Bir şeyin çokluk bakımından toprağa benzetilmesi.

“Onnāñ sōra men torpaḡ yerine pul töker ġetirrem, deye tenbēḡ ēdif bular biniller kejavaya.” (SVTĬAT, Siv. Ter. 114)

16.11. yere düşdüñ mü idi bir avış toPrānan ġaḡ yērdēn

İnsanın zor durumlardan bile kendine bir fayda sağlamayı bilmesi gerektiğini anlatan bir söz.

“evel unnan durūduK biz ben çoK gitdim kendim. ben ğızannarı sardım da ta arĵama, a ğızannarımnan gitdim. arĵama odun çeKdim ğorūcu dālarında, heP hā burā sarındım da burā_itdim, burāna. ē anamgile bubamgile getireceG_ossam bū yarım_ekmek ğodum üsdüne hadi bi ĵanaK aş ğuydum getirēm_dim ğızanın birini. ā ğuzum fadima_ idi, biz ğāri idi, ğızana da baĵamācāz didi, anañ ğorūnūP duru_idi. anama ğıyamazdı ya bubam. ordan ū didi arĵaña sarın da, yere düşdūñ mü_idi bir_aviş toPrānan ğaĵ yerden didi, baĵma ğāri. ōle dēn īsana n_āpacāñ? getirebili mi? adamıñ anası yuK babası yuK.” (BĪA, 609)

17. Ölen kişiden “toprakta” diye bahsediliyor.

“dōm çok oldu da yarı yarıya öldü. yarıısı öldü, yarıısı duruyo işde. beş denesi duruyo. yedi dene tobraĵda var. dōm çok.” (GĪVYA, 457)

“o tobraĵda ben açık dünyada asla evlenmem dedi.” (TYAII, 307)

“çocuuumuñ biri eşde biri tobraĵda, altısı mēydándá. āmin. évet.” (KahVYA, 413)

“doum çoĵ oldu da yarı yarıya öldü. yarıısı öldü yarıısı duruyu işde. beş tenesi duruyu yedi dene tobraĵda var.” (ĴA, Gir. 414)

“şimdi ĵıp ĵíplax topraxtedır” (VKA, 457)

18. Bebeklerin altına baĵlanan özel bir çeşit toprak.

“yüce dā başına torpaĵ eleller de / anasız ğuzuyu ğuma bileller” (KırVYA, 231)

“dē şu yaĵalardan topraı alıyoduĵ. sarı topraĵ ğōk olmaz, ğara da olmaz sarı toplaĵlarımız olu. onlardan topraı gidiyoduĵ, ordan alıyoduĵ elēnen eliyoduĵ, ekin eleklerinden eliyoduĵ. getirüyoduĵ bi dolaba ğuyaduĵ yaĵut git ĵuvallar_ınan ğuy. ordan gidiyoduĵ bi soba kúrei ū getirüyoduĵ, ısıdıyoduĵ sobanın üsdünde. ğoyaduĵ çocukların altına. ısıdıyoduĵ bu gibi topraĵ ğonar mı?” (KasVYA, 732)

“çocuK dōmadan gider herkez toprānı hazır éderdi, bir teneke bir_iki teneke. (...) doKdur dedi kine “vallā biz de toprānān böyüdük dezzecāzım amma topraĵ mikroPlu diyıllar” dedi. “topraKda mikroP ne gezer”? dedi.” (AVOĪA2, Ada. 271)

“şimdi hazır bēz_olū çocuĵ, evelden toprā ğoyoduĵ çocuĵlarımızıSı biS. (...) ismi öllüg yāni toprā ēlegde halburdan halburlardan ğeĵúrúrúĵ, irisini dēūl u incisini yāni. çocuĵlarımızı ısıduruh yāni yátururuh ısıcaĵ yátsıñ diye. -tòprá ğómúyòĵ. (...) toprā ğómerdúĵ. toprā da bēledim.” (AMA, 132, 133)

“hem de biz tòprā ısıdıyoduğ gızım gāviyle çocuğlarıñ altına goyoduğ. -biS sarıyoduğ tòprā.” (AMA, 362)

“onnarı toprā aluduk, gündā sararduk böyle.” (AİA, 282)

“Onnarı alıyalar, topraa zatı belemiyeler, bir iki tene, beş altı tene muşamba sarıyalar ona, beşşiiin içine atıyalar.” (ÇTAOAİ, Osm. 59)

“hā toprağ elerdiler. ħarbuldan_elerduğ toprağı / toprağı elerduğ incecame. ince elekden elerduğ ki çocuğ ... isidúrdler toprağı, bēzin_üsdüne goyardiler.” (TAA, Ağ. 39)

“toprağı ısıdurdılar, ğum_isidur goyard'lar, çocuğ sauğ_almasın, altına işemesin diye. onı yayard'lar, üsdüne de palas sarard'lar_o toprağın ğumun_üsdüne.” (TAA, Antl. 52)

“çuñku anasına da toprağ goyuyorduğ güccüğ sōmadan. topraā elerdiğ şu toprağları. (...) şimdi o yoğ, ēyi olur çocuğ toprağda. -topragda altını ıslatmazmış. -hemi ıslatmazdı hemi de çucüğ toprağda ēyi olurdu.” (KahVYa, 416)

“iki üç çocuğımı òle böyüTdüm. muşamba yoğdi o zaman. toprağ, kırmızı tendir toprağı. bēle bi toprağ wardi. (...) bebeyin kışını bırağırdı o toprağın içine. toprağa kuyıldı. (...) ama bizim çocuğlarımız yerde toprağın içinde. altın topi gibi yere vursadın yeri patladırđı.” (VGHA Bit., 630)

“o toprağda o çocuğ böyüdi, çoğ güzel. bēle şişmanler vardı, gözel bēle. // iki tene oğlan, üç tene kıza men şey bırağdım. toprağ bırağdım. toprağı da bu duvarlardan kazardı, yēdirirdik.” (VGHA Bit., 657)

“altını çocukların toprağ Korduk. şimdi bu toprağ değ'il, o başga özel onun toprağı olurdu. (...) şōle iki avıç bezin üsdüne Korum toprağı.” (HAA, 262)

“Gördünnüğü? Bebe nasıl yatsıng şu yaşıng içinde? Anam bidene ahıtıyor; gölekleniyor çocuğın altı. Toprahk yokki... Toprahkossa, şu sidiğı sorar. Evveli biz bebelerimize toprahk gorduhk; ne bez kirlenirdi, ne bişiy olurdu. Toprağın üsdünden galdırıng, şoraya atang pisliiğini, Altından tertemiz bez çıkar; onu yıhkar şoraya atardıhk.” (KA3, 160)

“çocuğları beliydük toprağa. toprağı eliydik, içeriye doldurıyduğ kışın. o çocuğlara ısıdıydı altına goyuyduğ çocuğların. sabâça o toprağın içinde yatıylardı. öllük eliydik halburda.” (MİA, 291)

“iki üç çocuğımı òle böyüTdüm. muşamba yoğdi o zaman. toprağ, kırmızı tendir toprağı. bēle bi toprağ wardi. (...) bebeyin kışını bırağırdı o toprağın içine. toprağa kuyıldı. (...) ama bizim çocuğlarımız yerde toprağın içinde. altın topi gibi yere vursadın yeri patladırđı.” (VGHA Bit., 630)

“he, topraḥ kawururduḥ. topraḥ biraḥırdıḥ, bēz biraḥırdıḥ alTTarına. // nasıl, torpaḡı sajda kavururduḥ, isidirdıḥ. biraḥırdın altlarına.” (VGHA Bit., 650)

“o topraḥda o  oc   b y di,  oḡ g zel. b le ŐıŐmanler vardi, g zel b le. // iki tene oḡlan,    tene k za men Ő y biraḥdım. topraḥ biraḥdım. topraḡı da bu duvarlardan  azardıḥ, y ndirirdik.” (VGHA Bit., 657)

“yo, topraḥnan b y Tmedım. h   ne podra modra da wurmazdım.” (VGHA Bit., 695)

“yo topraḥ, topraḥ. nerde bez. bu yellere topraḥ elerd  , eleklernen. onnarı gorduḥ, muşamba yaparduḥ o  oc  n altı, beŐ n altına. (...) kerb ci  ızdururduḥ. o ısıdurdu Şu Şeyi, topr . (...) her yerini  amur_gibi olurdu  oc  ḡların.” (  VYA, 453)

“bey  bezler, topraḥ  oy yoduḥ altına. beliyoduḥ, tıḡır tıḡır sall y b b y diyoduḥ. olu. yoḡardan aŐ  , bayır aŐ   aḡan topra , ince topraḡlarnan yaparuz. (...) bur ya_da topr   oruz. ince topraḥ. sarı topraḥ der z, incec  .” (  VYA, 446)

“yo topraḥ, topraḥ. nerde bez. bu yellere topraḥ elerd  , eleklernen. onnarı gorduḥ, muşamba yaparduḥ o  oc  n altı, beŐ n altına. (...) kerb ci  ızdururduḥ. o ısıdurdu Şu Şeyi, topr . (...) her yerini  amur_gibi olurdu  oc  ḡların.” (  VYA, 453)

“bebek b y Tmesine_mi geld   Şindi? beb  beŐ ge beliy  . topr  beliy  . s d m z yetmeyince mama  iriy  .” (  VYA, 117)

“topr   altı ıslanmayca  da bebe_ n_ altı bişmeyceK diye. (...) birinde ben yoḡudum  omuŐ topr  ben  olumunan ba arın   c sa beb  yatırman. (...) und  sıkı sıkı bi de zararız topr _a _ inde. (...) o t  topr  ziyan_olm yca  diye  l n  alıruz_atarız, s  di_ ini alırs.  akasız_olursa  urusunu ayırız topra  getiren_olmaz diye.  ıŐın n rde bulca  Topr .  ıŐın da yatırıo   ocu_a. a an Sona işte o topr _a _ inde o bebekler pamı  gibi b y rd .” (E MA, 486)

“bez  ullanmıyordunuz hani topra _altına  oy r da topra la Ő y yapıyordunuz ya onnarı yani. (...) Şu  or nen yo arlarda bayırlar var ya orlar oralardan topra  getiridiK. eleKlerdiK  albırınan. onu burda  ana da ısıdırdı  bezi _altına bi aya  bezi sererdiK b le.  sd ne topra  bezi derdik. (...) onu bezi  topr n  alır d ker beril ni yı ar  le  ullanırdı . kirli topr n . (...) e  fazla hiş  ullanmasa  bi bu uk sene bi sene  arintili topr nan yatırdı  ocuk. (...)  drarı gelir  ocuk siyer pisler, onu alır temiS topra   orduK.” (E MA, 716)

“h  h ll    avurup topr  yaturullar.” (  VYA, 315)

“o zaman topra   orlarmıŐ  oc  n altına. benim o esgini  topr n  o topra  altına sererd  . ondan s na  ızıl bi topra  vardın. onu ısıdud  . temizce ısnu gend   ovanası var_ıdın. o ısnan topra  ısıtmadan da  ocukların altına  omazdu . o

topraıñ batdũ yille ocũñ sihat et oluya dillēdinne. ŗindik bebekleriñ hepisinde beñizleri sarı sarı. ŗindi toprağdan halloldũmuz n biz ŗindikile ğoduddumuyala neyin.” (KasVYA, 707)

“dē ŗu yağalardan topraı alıyoduğ. sarı toprak ğoğ olmaz, ğara da olmaz sarı toplağlarımız olu. onlardan topraı gidiyoduğ, ordan alıyoduğ elēnen eliyoduğ, ekin eleklerinden eliyoduğ. getirũyoduğ bi dolaba ğuyaduğ yağut git uvallarınan guy. ordan gidiyoduğ bi soba kũrei ŗĩ getirũyoduğ, ısıdıyoduğ sobanıñ ŗsũnde. ğoyaduğ çocuklarıñ altına. ısıdıyoduğ bu gibi toprak ğonar mı?” (KasVYA, 732)

“nenniler sũylenũdũ. ebiler sũylerdi. beŗĩ ebeler ırğalayışgene sũylellerdin. bunnarı heb topraınan bũyũtdũğ işde.” (KasVYA, 752)

“biz bezi dolāyoz ğoğtũne yatırıvēyoz beŗiē. eveli oyleydi. e ŗindi uŗağ yok. e esgiden ŗu topra ğayın baŗı ğoğtũrdũğ iyiye elerdũğ yalan yok. deilse hemen yatırıvũrdũğ topraı ğorduğ da orda uyurdu.” (KasVYA, 759)

“(ocuk bakımı) onnāran bağ altına ēcũğ ğubre ğatarduğ topra. (...) ocũ beŗiē yaturuduğ ondan kēri onuñ ŗsũne ocũ yaturuduğ. topraıñ ŗsũne belerdũğ baırdağlarıynan.” (KasVYA, 764)

“(ocuklar) araba ekerũz ğũzũn. araba ekdũmũzde tozu olu. oğ yimiŗağ tozu. o tozu ğalburdan elēyoduğ. ufallara dolduruyoduğ çocuklarıñ altına bũle bi ğısım bi ğısım tos toprak ğũyoduğ da ŗle ğũyoduğ. (...) sekiz tāne ocuk besledim hebisini de toprānan. (...) muŗambanıñ ŗsũne tebi topraı seriyoduğ.” (KasVYA, 776)

“bağ ŗlum tā hāle tam bi teneke toprak ŗurda aŗāda bahçadadu. bağ bũle tozağda, araba tozāndan toprak sũpũrũdũğ toprak elerdũğ. (...) ŗindi muŗambayı beŗiē dũru ŗũle ğollarıdı, topraı da içine ğollardı. onnan o souğ ğıŗın içine tũla ğollarıdı. ısınsın diye toprā.” (KasVYA, 779)

“topraı ğorduğ o bezi aluduğ ŗũle yaŗını atāduğ, ğurududuğ ŗurda. yığama ādeti yoũdu. ğurududuğ, ovalarduğ altına bi dā ğorduğ topraı.” (KasVYA, 795)

“ğıına ğomaya o uŗağlarıñ ğadir ğıymeti yok muydu. o topraıñ içinde vallah billah kũmũŗ gibi oldu kũmũŗ.” (KasVYA, 797)

“bez, hazır bez ŗindi. o zaman uldan bez varıdı. potura alunudu. o ğum, topraı ben bilmēyan.” (KasVYA, 932)

“toprānan bũyũddũğ heye toprānan bũyũddũğ. toprānan bũyũdũrdũğ hinciki avrādlar ne biz getirir nebĩm neyĩder. (...) biz toprāa dũğerik çocuğlara ğızdırdığ ğũzelcenecimine ŗũle yatĩrdıđ” (NMVBĩA, 440)

“şimdi dōm yaptı bir ğadın. köy yeri. pudramız, bi şīmiz yok. biz höllük deriĳ. toprā eleriĳ.” (SİYA, 372)

“çocuĳlarıñ hani evel toprānı şiyde ılıdırdıĳ çañ_ınan. onu ğodurmazdı ocā. ılıdırmazdı toprā bilerdik anam çocuĳları. hindi gibi bodra ne youdu.” (AkVYA, 428)

“o sıcak toprā da gerisi ebesi belerdi. (...) o çocuk, ne çocuĳ_olacaĳ. yatırıñ ölenā_dar toprān_ içinde yatar.” (AkVYA, 694)

“esgiden bi topraĳ varıdı, topraĳ elerdik. iki çuval getirir hazırlardıĳ. toprā belerdik, çocuĳ oldu muydu, çocuĳ toprā var hususüyle.” (KİAVAAAY, 468)

“wala toPraĳı bēle sel içersinde Kāvurirdim. çocuĳu açırdım. o topraĳı tōkirdim. (...) bız esKiden hePi torpaĳnen. torpaĳı tāmizcene şey_ēderdile. isiderdīle. biraĳardıĳ tē ālārdīle. dēnen o on pakēT bēz biraĳēller alTdārīne. be üş kīlo da yaĳ sürtille. gīne benim topraĳıma yerişmir. ēle deyēl?” (VGHA V., 443)

“beyā bezler, topraĳ ğoyüyoduĳ altına. beliyoduĳ, tıngır tıngır sallāyīb böyüdiyoduĳ. olu. yoĳardan aşşā, bayır aşşā aĳan topra_, ince topraĳlarnan yaparuz. (...) burāya_da toprā ğoruz. ince topraĳ. sarı topraĳ derüz, incecüg.” (ÇİVYA, 446)

“Ē şindi neyi begenmiler de topraĳ koyüduĳ. Çocuĳları koyüduĳ. Bēşige topraĳ_altlarına koyüduĳ. Höllük. ālidīĳ, gātiridīĳ. Öllügüm bitidi, gālīdim. Sennen_istidim. Kele bīrez... Dee o kaĳtı kızım. O şeler kaĳtı kalmadı. Duvarları, duvarı suvidiĳ. Men görmedim ya, ālmı çamıra da vurmadım.” (BTA, 239)

“bēz, topraĳ ğonurmuş esgiden işde çocuĳlarıñ altına” (KMİA, 57)

“esgiden bi topraĳ varıdı, topraĳ elerdik. iki çuval getirir hazırlardıĳ. toprā belerdik, çocuĳ oldu muydu, çocuĳ toprā var hususüyle.” (KİAVAAAY, 468)

“Gördünnüĳnü? Bebe nasıl yatsıng şu yaşıng içinde? Anam bidene ahıtıyor; gölekleniyor çocuĳun altı. Topraĳk yokki... Topraĳkossa, şu sidiĳi sorar. Evveli biz bebelerimize topraĳk ğorduhk; ne bez kirlenirdi, ne bişiy olurdu. Topraĳın üsdünden galdırıng, şoraya atang pisliiĳini, Altından tertemiz bez çıkar; onu yıĳkar şoraya atardıhk.” (KA3, 160)

“yedi bebēm va, bi īne vurdumadım, topraĳda böyüTdüm.” (AİA, 282)

“toprā āltı ıslanmaycaĳ da bebe_iñ_āltı bişmeyceK diye. (...) birinde ben yoĳudum ğomuş toprā ben ğolumunan baĳarın ıÇcāsa bebē yatırman. (...) undā sıkı sıkı bi de zararız toprā_añ_ içinde. (...) o tā toprā ziyan_olmāycaĳ diye ıslānı alırız_atarız, siydi_inini alırıs. kaĳasız_olursa ğurusunu ayırız topraĳ

getiren_olmaz diye. ğışın nêrde bulcaŋ Toprā. ğışın da yatırıyor_çocu_a. anđan Sona işte o toprā_a_ içinde o bebekler pamık gibi böyüdü.” (EİMA, 486)

“bez ğullanmıyordunuz hani toprak_ altına ğoyar da toprakla şey yapıyordunuz ya onnarı yani. (...) şu görünen yokaşlarda bayırlar var ya orlar oralardan toprak getiridiK. eleKlerdiK ğalbırınan. onu burda çanaKda ısıdırdıK bezi_ altına bi ayaK bezi sererdiK böyle. üsdüne toprak bezi derdik. (...) onu bezi_ toprānı alır döker berilēni yıkar öle ğullanırdık. kirli toprānı. (...) en fazla hiş ğullanmasaK bi buçuk sene bi sene ğarintili toprānan yatırdı çocuk. (...) İdrarı gelir çocuk siyer pisler, onu alır temiS toprak ğorduK.” (EİMA, 716)

“altını çocukların toprak K_orduK. şimdi bu toprak değ’il, o başga özel onun toprağı olurdu. (...) o toprakdan ılığ olucu, o toprak ısımcı. (...) gerisine koymadım. öyle topraksız besledim, böyütdüm. yāni sadā bez, altına muşamba. o toprakda olan çocuk sancılanmaz, daha iyi oluyodu.” (HAA, 262)

“o zaman toprak ğorlarmış çocūn altına. benim o esginiñ toprānı o topra_ altına sererdük. ondan sōna ğızıl bi toprak vardın. onu ısıduduk. temizce ısını gendü ğovanası var_ıdın. o ısınan topra_ ısıtmadan da çocukların altına ğomazduk. o toprañ batdū yille çocūn sihat et oluya dillēdinne. şindik bebeklerin hepisinde beñizleri sarı sarı. şimdi toprakdan halloldümüz için biz şindikile ğoduddumuyala neyin.” (KasVYA, 707)

“ne altı bişerdi ne bi şisi bişerdi. evelki toprakda şey oydu bizim bez.” (KasVYA, 715)

“dē şu yaşalardan topra_ alıyoduk. sarı toprak ğök olmaz, ğara da olmaz sarı topraklarımız olu. onlardan topra_ gidiyoduk, ordan alıyoduk elēnen eliyoduk, ekin eleklerinden eliyoduk. getirüyoduk bi dolaba ğuyaduk yakut git çuvalar_ınan guy. ordan gidiyoduk bi soba k_urei_ ş_ı getirüyoduk, ısıdıyoduk sobanın üsdünde. ğoyaduk çocukların altına. ısıdıyoduk bu gibi toprak ğonar mı?” (KasVYA, 732)

“baK ölüm tā hāle tam bi teneke toprak şurda aşāda bahçadadu. baK böyle tozaKda, araba tozāndan toprak süpürüdük toprak elerdük. (...) şimdi muşambayı beşüe dōru şöle ğollar_ıdı, topra_ da içine ğollardı. onnan o souK ğışın içine t_ıla ğollar_ıdı. ısınsın diye toprā.” (KasVYA, 779)

“torpānan yatırdık çocukları. beşiyē ya, beşiyē sererdiK şiye aK.. torpaKta çıkmasın diyi. u torpāna sarardıK akşamadağ_u çocuk u torpān_ üsdünde yatırdı. (...) u çocuk torpālari yavrum bi sor herkeş çocuklara getiridi. her torpaK_olmaz.” (EİMA, 381)

“Çocū toprā belellermiş, nası yapardıñız? hincik şu ğırmızı toprak var ya onu ğalbura alırdık. havāda elerdik şöyle savuraraKdan. tozu uçardın. altı ğumsar ğalırdı.

hincik şu güççük zeytinyā tenekeleri var ya onu açardık şöyle āzımı. içine torpā goruz zobanıñ üsdüne gorduñ. orda devamlı gızgı durudu. yaķardıñ, yanık iy olur diyi. çapıt bez sererdik. o torpā dóķerdik şöyle. bezleriñ üsdüne şöyle ğatlardıķ, bez ğızardı.” (AkVYA, 550)

“öyle yani bir dirlik düzen nirde. torpā belerdik çocukları.” (AkVYA, 552)

“torpağ ēyidir. sen bilisen. o torpağı altına biraķıllardi, o uşağların, olıllardi diyesen ki şeydır.” (VGHA Bit., 581)

“evet, torpağ ķavururduñ, biraķırdıñ altına. mama vėirirdik, süd vėirirdik. böyüdiler.” (VGHA Bit., 640)

“şindiki bebeklē vallahi ğolay. bi bezleri şule ğoyuveriyolā. e ben torpaķ aha bu torpaķlara beledim.” (ÇA, Çor. 469)

“torpānān yatırıdık çocukları. beşiyē ya, beşiyē sėrerdiķ şiye aķ.. torpaķta çıkmasın diyi. u torpāna sarardıķ aķşamadağ u çocuk u torpāñ üsdünde yatırdı. (...) u çocuk torpāları yavrum bi sor herkeş çocuklara getiridi. her torpaķ olmaz.” (EİMA, 381)

“āsgiden nası bağallarıdı. topraı ğótürüdük. (...) ğótüller idi buraye toprañ içine ğorduķ. benim üş dāne ğızım öldü.” (KasVYA, 796)

“çuñķu anasına da toprağ ğoyüyorduğ güccüğ sōmadan. topraā elerdiğ şu toprağları. (...) şindi o yoğ, ēyi olur çocuğ toprağda. -topragda altını ıslatmazmış. -hemi ıslatmazdı hemi de çucüğ toprağda ēyi olurdu.” (KahVYA, 416)

“altı tana bėzimiz olurdu çocuğlarımı topraā bėlerdiğ, toprānan temiz oluyó diēn” (KahVYA, 552)

“ğarnını doyururduñ. altından işāni alırdık. toprā yatar biliyoñ mu. altını da işāni allırdık. geri yatırırdık. (...) hocam depelerden temiz topraķ. ğalbırınan elerdik. ufacık yumuşaķ topraķ getirir, ğış ğúnlerine ğızdırırdık toprā, üsdüne yatırırdık. toprañ üsdüne bi bez ğoñ şöyle biyaz. topraķ yaķmasıñ bi de bacaklarını ārıtmasıñ diyi. sōna kaçma zamanı geldi mi ğaldırma zamānı ğaldırıñ. tābi oraları çocuk işer mişer, yapar. o toprā deñişdiriñ. yeñisini ğoñ.” (AkVYA, 419, 420)

“bi hağlılı toprağ ēderdi. topraı şey ēdemeyēn yólıñu suyúñu hağ ēdemeyēn ondan kėri dē. topraı ısıdudum bi kúl kúrei vardı. onu ısıdudum bi üsdüne bēz ğordum bi altına bēz ğordum. onu bėleyivėrüdüm.” (KrbVYA, 648)

“bi hağlılı toprağ ēderdi. topraı şey ēdemeyēn yólıñu suyúñu hağ ēdemeyēn ondan kėri dē. topraı ısıdudum bi kúl kúrei vardı. onu ısıdudum bi üsdüne bēz ğordum bi altına bēz ğordum. onu bėleyivėrüdüm.” (KrbVYA, 648)

“onnarı alıyalar, topraā zatı bölemiyêler. bir iki tene, bēş altı tene muşamba sarıyalar oña.
// beşşiiñ içine atıyalar.” (AVOİA2, Osm. 375)

“torpağ yoh, torpağ çoh êyidi. bilisen niye? torpağ için çıcuğ sancılanmazdı.” (VGHA V., 362)

“o çocûğların bēz şeyi yohdı. gidip mennen bu arhamızda torpağ eliyidiğ. helbır diyidiler.
eleK.” (VGHA V., 380)

“torpağ Koymadım hēçbi çocûğa da. yoh bēznen. bēz Koyardığ.” (VGHA V., 391)

“wala toPrağı bēle sel içersinde Kāvurırdım. çocuğu açırdım. o toprağı tōkirdim. (...) bız
esKiden hePi torpağnen. torpağı tāmizcene şey_ēderdile. isiderdile. birağardığ tē
ālārdile. dēnen o on pakēT bēz birağēller alTdārıne. be üş kīlo da yağ sürtille. gıne benim
toprağıma yērişmir. ēle deyēl?” (VGHA V., 443)

“men giderdım_oriya, torpağ getirirdim. kum getirirdim. benim_anam o kumi alırdı,
ısıtırdı. hanē oni kāvururdi. onan sora benim o yēni doğan çocûğın oni bēledīgi zaman
oni sererdi altına.” (VGHA V., 510)

“torpağ êyidir. sen bilisen. o torpağı altına birağıllardı, o uşağların, olıllardı diyesen ki
şeydır.” (VGHA Bit., 581)

“he, torpağ torpağ da he_ . // rahmeT ölmışleren. torpağı bēle elerdik, atardığ.
Toldürürdüğ çölmege, atardığ tendirín_içine, kāvūrulurdi. çıhadırdığ. bi kere sawurdi,
çocûğın_altına.” (VGHA Bit., 587)

“o zaman Tuzliyilardı. o zaman torpağ kāvurılardı. çocûğın_altına birağırlardı o
torpağı. (...) biz torpağnan böyüTmüşü” (VGHA Bit., 591)

“menim anam de çocûğlarını ēle böyüTdı. //// biz torpağnan böyüTdūğ.” (VGHA Bit., 592)

“bi yaşına gelene gēde torpağnan bēzlellerdi.” (AYSVVDİ, 263)

“Āskiden didiler bēşşik, sarlıdılar torpağ koyıdılar.” (BTA, 246)

“Heppı öllükten yaptı dāğı? - Heppı öllükten. Heppı öllükten, donsuz. – Öllük nādır_ū?
– Bı firēzlerde torpağ çıhi yā. Dōnderiler, onu ālidiğ herbilden, gātiridiğ
çocuğların_altına koyüduğ.” (BTA, 246)

“qış boyınan onı qavıradıx sacda qoyadıx çocıxların altına çocıxlar önce sabah öyle
axşam günde üş defa onın altına torpax qoyadıx qışın qandıracağıdıx dört beş sahat
behlerdın üstı quriye” (VKA, 375)

“he, torpaḡ torpaḡ da heḡ . // rahmeT ölmışleren. torpaḡi bële elerdik, atardıḡ. Toldırurdıḡ çölmege, atardıḡ tendirın içine, ƙawırulurdi. ƙıḡadırdıḡ. bi kere sawurdi, ƙocıḡın altına.” (VGHA Bit., 587)

“o zaman Tuzliyilardi. o zaman torpaḡ ƙawurilardi. ƙocıḡın altına bıraḡırlardi o torpaḡi. (...) biz torpaḡnan böyüTmüşıḡ” (VGHA Bit., 591)

“ḡarnını doyururduḡ. altından işāni alırdıḡ. toprā yatar biliyoñ mu. altını da işāni allırdıḡ. geri yatırırduḡ. (...) hocam depelerden temiz toprak. ḡalbırınan elerdik. ufacıḡ yumuşaḡ toprak getirir, ḡış ḡúnlerine ḡızdırırduḡ toprā, üsdüne yatırırduḡ. toprān üsdüne bi bez ḡoñ şöyle biyaz. toprak yaḡmasıñ bi de bacaklarını āritmasıñ diyi. sōna ƙaḡma zamanı geldi mi ḡaldırma zamānı ḡaldırın. tábi oraları ƙocuk işer mişer, yapar. o toprā deñişdiriñ. yeñisini ḡoñ.” (AkVYA, 419, 420)

“o beşiklerin üsdüne şindi bi yasduḡ ḡoyaduḡ yúñden. yúñden yasdū dikeyoduḡ oraya ḡoyaduḡ şōle. altına toprak ḡorduḡ. onuñ üsdüne bırdaḡ dirdúḡ. onu ḡorduḡ, beşin úrmū oludu.” (KasVYA, 729)

“Ė şindi neyi begenmiler de topraḡ ƙoyüduḡ. Ƙocuhları ƙoyüduḡ. Běşige toprag altlarına ƙoyüduḡ. Höllük. ālidıḡ, ḡatiridıḡ. Öllügüm bitidi, ḡālidim. Sennen istidim. Kele bîrez... Dee o ƙaḡtı kızım. O şeler ƙaḡtı ƙalmadı. Duvarları, duvarı suvidıḡ. Men görmedim ya, ālmı ƙamıra da vurmadım.” (BTA, 239)

“he, topraḡ ƙawururduḡ. topraḡ bıraḡırdıḡ, bēz bıraḡırdıḡ alTTarına. // nasıl, torpaḡi sajda ƙavururduḡ, isidirdıḡ. bıraḡırdın altlarına.” (VGHA Bit., 650)

“eskilerden gundah var ıdı. torpaḡa ḡoruḡ gundaḡlarıḡ.” (MĀA, 273)

“ḡadınlar ƙaḡasını çözer belerdi. torpaḡa yatırılardı. şimdiki gibi bez sarmazlardı. beşşıḡın içine torpaḡ atarlardı” (MĀA, 280)

“wala toPraḡi bële sel içersinde Ƙavurirdim. ƙocuḡu açırdım. o topraḡi tōkirdim. (...) bíz esKiden hePi torpaḡnen. torpaḡi tāmizcene şeyēderdile. isiderdile. bıraḡardıḡ tē ālārdile. dēnen o on pakēT bēz bıraḡēller alTdārıne. be üş kīlo da yaḡ sürtille. ḡıne benim topraḡıma yerişmir. ēle deyēl?” (VGHA V., 443)

“toprak ḡorduḡ aḡ olum. şindi bu topraı elerdúḡ, bu toprañ iyisini. özel toprak oludu. şōle yamalarımız varıdı. bizim yamadan bōle toprakla aḡardı. (...) tamam on yarım toprak yıardıḡ.” (KasVYA, 790)

“O torpaḡ yaşıolidı. Torpagı tutub atıdıḡ.” (BTA, 246)

“O torpaḡ yaşıolidı. Torpagı tutub atıdıḡ.” (BTA, 246)

“bıraḥırdıḥ böyŭK oḡlŭma bıraḥdım torpaḥ. öbirlerine yoḥ. öbirlerine mıṣamba çıḥdı mıṣamba áfêdersen, kilotlar çıḥdı. bêle mıṣambayı burdan saralamah çıḥdı ama böyŭK oḡlŭma bıraḥdım. torpaḥ bıraḥdım.” (VGHA Bit., 616)

“oḡŭl vaḥıt yoḥdı. ê oḡul o vaḥıt çocŭḥları tendırlere doldŭrdŭm çölmeklere, topraḥları atardıḥ tendire, başıḡın altına. başıḡı diyerdik. afêdersen heyvan ŧêlerini onan sora bıraḥırdıḥ. o êyicene yanardı. o çölmekde yanardı, çıḥardırdım. bi kere oni çocŭḥların altına koyardıḥ. diyerdıḥ ḥereklensın, sancıları olmasın. aḡrılar olmasın, yaTsınnar. ê hindi de koyardım. o torpaḡın içine kıcını afêdersen, bêle kıaldırırdıḥ, doldŭrŭrdıḥ onŭn poposŭnŭn ŭsdŭne. (...) bizim maṣallah koyardıḥ o torpaḥları.” (VGHA Bit., 634)

“topraḥ da bıraḥmıṣam. zaferin alti biṣdı. kuran. her nêTdikse saḡalmadı. ŧimdiki illaḥlar mi wardi. ne wardi balam. geTdik torpaḡı getiridik. annem ráhmeTTik ŧey êTdi. kıawurdi. êle oḡlani kııyladi torpaḡa. êle buradan aṣaḡı kııyladi torpaḡa, oḡlan düzeldi.” (VGHA Bit., 624)

“bizim toprak var ıdı. bizim mezellimiziñ arḥasında bi toprak yıḡı, ordan alŭduk. çuvallara doldurduḥ. onu daṣ inan ısıduduk. bebeleri yaturuduḥ.” (ÇİVYA, 429)

“benim altıma, bŭle yellerde toprāmız olŭ. topraḥ topladıḡa, ḡŭtdŭlê. sacıñ ŭsdŭnde ḡavurdulā onnarı, altıma dŭru yaydıḡa. u zaman doḡdur mu vā. yaydıḡa altıma. ondan keri acŭ sancım geḥdi.” (ÇİVYA, 453)

“yalnız accık yeṣil iṣedi mi, çıṣı yeṣil oldu mu, siydikli bezini bŭ ŧeyê, ḡarnınıñ ŧe ḡasıynıñ uray ḡorduk. uray ḡorduk, geḥê dēlēdi iṣde, ebelê geḥê dēlēdi. toprak bālama yokdu.” (BİAİ, 782)

“toprakda belêkli çocuk nerede.” (OİAVSV, 465)

19. Pekmez yapımında kullanılan toprak.

“pêḡmezi toplār ḡelirsıñ ŭzŭmŭ aacından, bis çuvala ḡatarsıñ unŭñ sıkḡı vardır bŭlê, unda sıkarsıñ, undan sŭra sŭzersıñ, ŧê êdersıñ, toparānı atarsıñ, sŭzersıñ, dŭlbetden” (AVYA, 553)

“topra da oluyŭ. bêḡmez toprā oluyŭ. yoḥ canım. ŭzŭm bālarından ḡetŭrŭyŭ. ŧeyi toprānı mı? baṣḡa yêrde ta dēpelerde onŭñ yeri var ŧŭyle bi bêyāz bi topraḥ ŭzŭm toprā diyŭlar. yoḥ canım içine ḡarıṣmı, bêze bālayıb da ḡoyŭh içine. ŭyle içine sēpmiyŭ. ŧey rêngini bulandırma bulanıḡ ŧeyini ŧe yapı çŭzŭy. durudŭy yānı bêḡmez toprā.” (AMA, 250)

“tavada bekmez olu, onu ḡaḥ kere toprānı sŭzdŭrecēn diyi ŭraṣıḡ.” (AİA, 250)

“ğazan_indiriller, hora vurursuñ kèsdirin toprā_atarñ, duralır ğaynadırsıñ, tavalara süzersıñ cam gibī, békmez gibī_āynı ğararır_éyice duraldı mıydı süzeñ, ğaynadırdıñ ihi nē bilēn, ihi hū, hindi hindi dē tēFékler de söndü ye, sömmese file adı bēlli sıkın yók hindi.” (AVYA, 265)

“undan sōñūra topūrānı atıyáz békmezini sıkıyás. topūrā atıvèriyiz_ālaña. dışarı atıyez_e ğarı, sıkđımızda ğatıyéz yā. sıkđımızda ğatıyáz çīnēyás sıkıyós. sıkđımızdan sōñūrā ğaynadıyáz topraınna, sabā ğadar hōle doñuyóru, unu atıyéz ğarı sıkıyáz békmezī ōlē édiyós.” (AVYA, 398)

“içine bi šē ğatılmaz, üzümüñ suyu ğaynārka ğaynārka ğoyúlur, bekmez_olur. topūrağ dā dā řu çırp dērdig_orde bī ağ topūrā orđan bi parça ağ topūrağ ğelirdi ğatılırdı toprā, ayārlıyā unu her toprağ ğatılmas, işTē u zāman ōle.” (AVYA, 374)

“hā, üzümü toplārdık, hōñede şiranada çīnēr kesdiriydik, toprā ğatārdık.” (AVYA, 499)

“toprā nērden ğetiriyōñ? (...) yā unuñ toprā ayrı oluyór hoca, bēyāS toprağ. -unuñ toprā hendē (...) -hāh orđan ğetiriyTik. unuñ toprā ayrı olur. -önce ğaynadırka toprā ğatıyōñ. -çókērdin, toprağ dibine” (AVYA, 500)

“toprānı_atarlā. işde bi kēs bī kēs bī ğazan su ōldu mudu bi ğazan su, ōllādan_alırlā ğelirlē.” (AVYA, 624)

“be^kmez toprā ğatāriz. onu ayrı ğaynadıriz. duraldıriz. -o toprāğa dā bēziñ_içini ğatdım-dökēriz. (...) topra^klı mı? duralır_o.” (AyVYA, 557)

“üzümden yapālādı bizim toprāmız vādı āk toprak deriz ó onun mayasıydı onu kaynadırsın en evel karıřtırılā ó toprak kestirir onu onun mayası toprak tam Kıvamına geldi mi indirilē” (BİYA, 307)

“toprak vādır toprā vadır mayesı beyez toprak yukarlāda dādlı toprā onnan Kaynadırlādı ōle olurdu yāni kövde” (BİYA, 409)

“şerbetini ğorurū üzümüñ, ğaynadırır. toprağ çalarığ içine, toprağ. toprağ çalmayınca ekři_bekmez olur. toprā özel, dē depede toprāmız var. bayırda. beyaz toprağ. topraı çalarığ. ğaynadırır, indirik aşşā.” (ÇİVYA, 278)

“Onun toprā dibini çöker.” (EİMİVYA, 377)

“suya atTın mı o suyu ēşidir, kestiridik. bi_dē bekmez toprā ideriz. o toprā..” (EİMA, 437)

“önce üzümü çuvala ğuydum. ayaklarıma poşet bāladım, çinnedim. bunun toprā var bizde. u topra_ı ğazana ğuyduğTan sōna toprānan ğarışTırdım.” (EİMA, 523)

“bi de bekmez topraā ğatıyō içine, beKmeziñ içine. (...) beKmez topraā diye geçiyū. (...) ne duz, ne şeker, ne yā bi şe girmiyī, sāde topraK ğaTcāsıñ.” (İİBİA, 553)

“üzümü banduruyala, ğuru üzüm idiyala. onu kûre derüz ğaynaduruz bekmez. tavayı bölē ğuraruz. altına odunna yaħarız. topraıla bi yol ğazana çalaruz, üsdüne ekerüz.” (KasVYA, 747)

“kirezi toplāruk, sıkāruk āşamdan sıkıyoduK, sıkınca da toprak bekmez toprā ayrı aK oluya onun toprā elēruk elekden. (...) zabaha ğada toprā ğuyunca dadırdı o ondan sōrası ğari onu süzēruk. o toprak onu dadıdıya.” (KasVYA, 915)

“bekmez yapāruz. (...) toprak ğatmazlārı. buruK olusa toprak ğatalar ıdı, onu buruK oldū için. emme çarşudan alcesıñ o toprā.” (KasVYA, 954)

“o bē meze, üzümünō çiĝnēdik onuñ bi topraā olurdu sizin köydü cabārdı olurdun bunnarıñ köyde.” (SVYA, 426)

“beyaz be meze toprā olur kireç gibi, toprak olū beyaz, onu gatarız.” (MA, 850)

“yuvā yıkarım, ğarıştırım o üzüm suyuna, toprā attine, o durulur, ayna gibi olur.” (MA, 939)

“çencereniñ içini durā, süzülür dibiniñ posası, toprāñ posası çökē ğari.” (MA, 939)

“ondan sōna toprā vā onuñ, toprānı çalāsıñ.” (MA, 1159)

“bi ğazaniñ içini onu toprānı atāsıñ, şırasını akıdırsıñ, o durulur orda.” (MA, 1159)

“toprāa çalaruK ondan sōna ondan sōna çoK şiderik ğaynadırıK. ondan sōna şiye şilere ğovalara durularıK. ondan sōna tekrardan ilēne şiderik dōĝrelerik ğaynadırıK.” (NMVBİA, 392)

“essah bekmezi üzümü çınarıK. üzümü keltir inen süzerik. ondan sōnamına ğazannarıñ ocaKları yaparıK, üssüne ğoruK. içine torpā çalarıK. torpaK kōpürür, gendi gendine daşar, savrulur. (...) ziyāattan torpaK getirrik. beyaz torpaK olur. A) şu yandan toprak getirrik içine, torpaK çalarıK. şu yanda var bizim, ziyaret dirik. ordan gider getirrik toprā.” (AkVYA, 501)

“ĝatarıK, toprak ĝatarıK, yōurt ĝatarıK. **Toĝraĝı ne için ĝatıyollar?** toprā eşgi olmasıñ diyi ĝatarıK. yōurdu da beyaz olsun diye ĝatarıK. bekmez beyaz olsun diyin. yōurt ĝatarıK, ğaynadırıK.” (AkVYA, 629)

“o bāñ üzümünü keseller. şırahna olur, şırahna doldurullar. gideller bekmez toprāndan toprā getiriller, toprā da saçallar. (...) o torbada ēyce bi atılan toprak ne süzer.” (AkVYA, 662)

“bekmez topraı dēyi bi topraı vardı. bēyaz bi toprak, her yērden çıkmaz. o topraı gōtürūdük, yēkēn yēké, yēkēmeyēn yállah_o suyuıı_ıçine. o suynan bārabar ğaynar, ğızarudu, bekmez olacaı hālenince çıkāruı, çókerdidük. içinden topraı aluduk, çókerdidük.” (KrbVYA, 965)

“onnan çīneriS, ordan gazana guyarız, ğaynadırız, içine toprağ_atarız.” (AİA, 248)

“onu depelērik ha bōle ğazanda toprağ_atāıĝ_ıçine biyaz topraā olur_onuı. hā ğēndinıı_aıa şurda torvada var_aıa baĝ. biyaS biyaz_olur bunuı topraā.” (KahVYA, 438)

“şīreyi çiĝnerdiı úzümü getirir şīrenelīe ğorduı çiĝnerdiı şire olurdu. çıhardıı onu süzerdiı toprağ_olurdu ilāc_olurdu.” (NMVBİA, 269)

“be^kmez toprā ğatāriz. ónu ayrı ğaynadırız. duraldırız. -o toprāĝa dā bēziı_ıçini ğatdım-dökēriz. (...) topra^klı mı? duralır_o.” (AyVYA, 557)

“toprak, ğaynadırııan, kesdirim diller onu, yani biliyoıı_ııı, onu ğaynadıllar evel, ğaynadırııan atallar. o birez durur, soĝur yaĝni, soĝudu mu topraı dabana çóker.” (AVOİA, Ada. 98)

“ónun toprā vadır kövünde banyoları vadır órdan toprak getiriz ó topraĝı içersine atdıımız zamanda karbit taşı gibi bōle köpürdür süyu o topraĝı ó toprak ónun eyisini alır ēşiyi alır ondan sōna onu bı normal accıK kaynadırlar yāni içinde toprak Kılmasın diye ayrı Kızanda ó yire Kórlar” (BİYA, 227)

“ondan sonnacāzım şırasını da ğaynaduduı, torbíya ğorduı. toprānan çaliyoz biz. hı topraı vā. ĝara_daşdan getiriyoz toprā. sarı. sarı. ondan. (...) toprā döşerdük. ĝarışdurduı böyle, köpürüdü.” (ÇİVYA, 510)

“unu ğoyoz ocā içini toprak kıoyoz. özel toprā vā, ayrı toprā vā tabi herhangi bi toprak olmuyoru. çünkü o zaten herhangi bi toprak oluncu bulandırıyoru hani. unuı ayrı bi toprā vā dibine oturuyoru.” (MVYA, 364-365)

“onu da nası yapılacıı toplāyollar saraphāna olur çinneller onu bekmez toprānan ĝarılır, bört_ideller, ondan killi çinneller, bört bekmez toprānı ğatallar” (NMVBİA, 419)

“onu Koyunca resmini görürsün petmezde o toprā duru ósun diye kıoyarız temiz_oluyo mikrobu çóKdürüyo demek” (YİYA, 465)

“toprak kirezlide var alırız kirezliden gidiP_alır geliriz tavada Kavarır şıranın_ıçine dokeriz ondan sōra duruduruz suyunu toprak bizde de vardır tabi toprak_olmadan duru olmuyo petmeS Kıoyu oluyo toprak Kıoyu onu Kıoyunca

resmini görürsün petmezde o toprā duru ōsun diye koyarız temiz_oluyo mikrobu
çöKdürüyo demek” (YİYA, 465)

“u suyu göyodu işeye ğazana ğaynadiyodu aÇıK_ama bēyaz topraK_oluyodu önÇēden
bēyaz topraklā oluyūdu u topraKdan bi tūlbende bālayodu şimdi nası başka şeylerle
kestiriyulā u topraKdan kestiriyūdu unu vardı u bizim ğarşı bālāda tabi yerden çıkıyū
bēyaz topraK işTe ōle yapıyūlādı unu da yavrum” (YİYA, 376)

“bekmez topra_ dēyi bi topra_ vardı. bēyaz bi toprak, her yēden çıkmaz. o topra_
ğótürüdük, yēkēn yēké, yēkēmeyēn yāllah_ o suyū_ içine. o suynan bārabar ğaynar,
ğızarudu, bekmez olaca_ hālenince çıkāru_, çókerdidük. içinden topra_ aluduk,
çókerdidük.” (KrbVYA, 965)

“bekmez topra_ dēyi bi topra_ vardı. bēyaz bi toprak, her yēden çıkmaz. o topra_
ğótürüdük, yēkēn yēké, yēkēmeyēn yāllah_ o suyū_ içine. o suynan bārabar ğaynar,
ğızarudu, bekmez olaca_ hālenince çıkāru_, çókerdidük. içinden topra_ aluduk,
çókerdidük.” (KrbVYA, 965)

“atıyós toprağ_atıl ma mī? şindī ataşa vürduk múydu ataşTáykan vürüz atarız topūrā,
topūrā atarız ataşTáykan” (SerA, 187)

“atıyós toprağ_atılma mī? şindī ataşa vürduk múydu ataşTáykan vürüz atarız topūrā,
topūrā atarız ataşTáykan, bayá hōlē kēsilmēye başladı mı kēspik kēspik ölur_ö.”
(AVYA, 768)

“pēkmezin de ileene ğoyog, çīniyōh, ayāğlarımıza poşet gēcürüg yāni gēşler çīyniyí,
ōa biyō tòpra_ atıyōlar topráyınan fēlan çīyniyōlar, ōndan sōna süzyōg,
kestürüyōg, tēgrar yēhiden gine süzyōg, o ğāyniyá ğāyniyá bēgmez_olī. o ölmaSsa
bēyáz_ölmuyomuş, üzūme o olmayinci olmúy, armut da ğāynadiyōh_emme o
tòpra_ isdemī. bu tòpra_ isdī.” (AMA, 94)

“bidona da getirisin, yetiricin ğadar toprayı atāsın, ğarışdırısın. (...) unū bekmez toprayı
olur, ayrıyeten_olur toprayı. (...) güzelce şeyinen, toprayınan bōrTdürdükden sora
durulacaK_u.” (BİAİ, 771)

“pēkmezin de ileene ğoyog, çīniyōh, ayāğlarımıza poşet gēcürüg yāni gēşler çīyniyí,
ōa biyō tòpra_ atıyōlar topráyınan fēlan çīyniyōlar, ōndan sōna süzyōg,
kestürüyōg, tēgrar yēhiden gine süzyōg, o ğāyniyá ğāyniyá bēgmez_olī. o ölmaSsa
bēyáz_ölmuyomuş, üzūme o olmayinci olmúy, armut da ğāynadiyōh_emme o
tòpra_ isdemī. bu tòpra_ isdī.” (AMA, 94)

“undan sönürä topürānı atıyáz békmezini sıkıyás. topürā atıvèriyiz_àlaña. dışarı atıyez_e ġārı, sıqdımızda ġatıyèz yā. sıqdımızda ġatıyáz çīnēyás sıkıyós. sıqdımızdan sönürä ġaynadıyáz toprainna, sabā ġadar hōle doñuyórú, unu atıyèz ġārı sıkıyáz békmezī ōlē ēdiyós.” (AVYA, 398)

“békmezi yápmadık biz békmezī yápmadık kendimiziñ hōrda bi saķızlıkda üzümümüz vardı, há bi sēl ġaynatdık, içine topūraġ_atdık, topūraġdan dasdardan süzdük, tēkırar süzülenī ġaynatdık, békmez_ētdik yēdik, çora çocā vèrdik, hindi de ētdimiz yok ġāyri.” (SerA, 172)

“békmezi yápmadık biz békmezī yápmadık kendimiziñ hōrda bi saķızlıkda üzümümüz vardı, há bi sēl ġaynatdık, içine topūraġ_atdık, topūraġdan dasdardan süzdük, tēkırar süzülenī ġaynatdık, békmez_ētdik yēdik, çora çocā vèrdik, hindi de ētdimiz yok ġāyri.” (SerA, 172)

“oķlāyıla, oķlāyıla yázārdık bōle, ordan mēselā, üzümē_atılır topūraġ.” (SerA, 214)

“búynuz békmezine ġatmazdık lākín üzüm békmezine ġatılırtı. birer tabaķ topūraġ ġatardık.” (SerA, 357)

“içine bi šē ġatılmaz, üzümünı suyú ġaynārķa ġaynārķa ġoyúlūr, bekmez_olur. topūraġ dā dā řu çırp dèrdig_orde bı ak topürā oġdan bi parķa ak topūraġ ġelirdi ġatılırdı toprā, ayārlıyā unu her topraġ ġatılmas, iřTē u zāman ōle.” (AVYA, 374)

“essah bekmezi üzümü çīnarıġ. üzümü keltir_inen süzerik. ondan sōnamına ġazannarıñ ocaķları yaparıġ, üssüne ġoruk. içine torpā çalarıġ. torpaġ kópürür, gendi gendine daşar, savrulur. (...) ziyārattan topraġ getirrik. beyaz topraġ_olur. A) şu yandan topraġ getirrik içine, torpraġ çalarıġ. şu yanda var bizim, ziyaret dirik. ordan gider getirrik toprā.” (AkVYA, 501)

“essah bekmezi üzümü çīnarıġ. üzümü keltir_inen süzerik. ondan sōnamına ġazannarıñ ocaķları yaparıġ, üssüne ġoruk. içine torpā çalarıġ. torpaġ kópürür, gendi gendine daşar, savrulur. (...) ziyārattan topraġ getirrik. beyaz topraġ_olur. A) şu yandan topraġ getirrik içine, torpraġ çalarıġ. şu yanda var bizim, ziyaret dirik. ordan gider getirrik toprā.” (AkVYA, 501)

“essah bekmezi üzümü çīnarıġ. üzümü keltir_inen süzerik. ondan sōnamına ġazannarıñ ocaķları yaparıġ, üssüne ġoruk. içine torpā çalarıġ. torpaġ kópürür, gendi gendine daşar, savrulur. (...) ziyārattan topraġ getirrik. beyaz topraġ_olur. A) şu yandan topraġ getirrik içine, torpraġ çalarıġ. şu yanda var bizim, ziyaret dirik. ordan gider getirrik toprā.” (AkVYA, 501)

“şerbetini ğoruh üzümüñ, ğaynadırh. toprağ çalarh içine, toprağ. toprağ çalmayınca ekşi_bekmez olur. toprā özel, dē depede toprāmız var. bayırda. beyaz toprağ. toprağ çalarh. ğaynadırh, indirik aşşā.” (ÇİVYA, 278)

“ayran ğuyar, ā_bekmez yaparh. ğara bekmez yaparsañ öyle ğaynadırsıñ. eşgi yapacāsañ toprağ çalmadan ğaynadırsıñ.” (ÇİVYA, 279)

“şiresi aħardı. ondan_sōna_da ocağda kesdiriller. ğaynadıllardı. biraz toprağ atallardı. tabī tabī. mayası toprağdır onun. evet beyaz toprağ.” (ÇİVYA, 286)

“bekmezi depelerdiK, toprax atar, depelerdiK, Kāzana kordux, altını yaxar, kesdirirdiK.” (HAA, 332)

“essah bekmezi üzümü çınarh. üzümü keltir_inen süzerik. ondan sōnamına ğazannarñ ocağlarī yaparh, üssüne ğoruh. içine torpā çalarh. torpağ kópürür, gendi gendine daşar, savrulur. (...) ziyārattan toprağ getirrik. beyaz toprağ_olur. A) şu yandan toprağ getirrik içine, torprağ çalarh. şu yanda var bizim, ziyarat dirik. ordan gider getirrik toprā.” (AkVYA, 501)

“beğmezi, üzümü bozağ geliñ, oluğlarımız va, oluğlarda onu çīneriz toprağ çalarıS.” (AİA, 250)

“bēkmezi ğaynadırsıñ, çīnērsıñ, kēsēye ğatārsıñ, oluğ_olur hōle oluğa çıkāsıñ, ayāłana çīnērsıñ, ğazan yāpāsıñ, üş dört dēneli, toprağ atāsıñ bēkmeziñ_inçine, unu bi ğaynadırsıñ, hōte ğoyāsıñ durulur, bi yól bēkmez ğazanına süzērsıñ, ğaynār ğārī sabā ğadar ğaynār_u. yēdeklērsıñ, üsdünü ğaynār. ēşimesin dē. ağ toprağ olımayór. ağ toprağ ğatārsıñ. dāğlarda olúyórú.” (AVYA, 353)

“içine bi şe ğatılmas, üzümüñ suyu ğaynārka ğaynārka ğoyúlğ, bekmez_olur. topūrağ dā dā şu çırp dērdig_orde bī ağ topūrā orđan bi parça ağ topūrağ ğelirdi ğatılırdı toprā, ayāğlıyā unu her toprağ ğatılmas, işTē u zāman ōle.” (AVYA, 374)

“toprā nērden ğetiriyōñ? (...) yā unuñ toprā ayrı oluyór hoca, bēyāS toprağ. -unuñ toprā hendē (...) -hāh ordan ğetiriyTik. unuñ toprā ayrı olur. -önce ğaynadırka toprā ğatıyōñ. -çókērdin, toprağ dibine” (AVYA, 500)

“be^kmez toprā ğatāriz. onu ayrı ğaynadīriz. duraldīriz. -o toprāğa dā bēziñ_inçini ğatdım-dökēriz. (...) toprağlı mı? duralır_o.” (AyVYA, 557)

“essah bekmezi üzümü çınarh. üzümü keltir_inen süzerik. ondan sōnamına ğazannarñ ocağlarī yaparh, üssüne ğoruh. içine torpā çalarh. torpağ kópürür, gendi gendine daşar, savrulur. (...) ziyārattan toprağ getirrik. beyaz toprağ_olur. A) şu yandan toprağ getirrik içine, torprağ çalarh. şu yanda var bizim, ziyarat dirik. ordan gider getirrik toprā.” (AkVYA, 501)

“ğatarıh, toprak ğatarıh, yōurt ğatarıh. **Toğrağı ne için ğatıyollar?** toprā eşgi olmasiñ diyi ğatarıh. yōurdu da beyaz_olsuñ diye ğatarıh. bekmez beyaz_olsuñ diyin. yōurt ğatarıh, ğaynadırıh.” (AkVYA, 629)

“o bāñ üzümünü keseller. şırahna olur, şırahnaaya doldurullar. gideller bekmez toprāndan toprā getiriller, toprā da saçallar. (...) o torbada ēyce bi atılan toprak ne süzer.” (AkVYA, 662)

“bekmez yapanlarıñ yanna endi aşalara. bi tā gelişe. irahmetlü oldu onnariñ yarsı yoñ. onuñ içine kıl atıP bñle yumcuqluyalar_ımıñ. toprak bulamayınca kıl atallā.” (KasVYA, 577)

“üzümü kesiyoz, getürüyo, çığınıyo oluğdan. ayañla çınıyoñ, mıncıklıyoñ. ğazana göyozi iki hapaz toprak ğaruşdu.” (KasVYA, 702)

“şindi kirez bekmezi gitdi. şindi toprak ğatılmāya. şindi duda muda ğatılmāya ölüm.” (KasVYA, 875)

“tovaya ğuyarduk şırasını gōzelcene bekmez oludu ölüm. toprak ğatarduk hağat gine.” (KasVYA, 890)

“kirezi toplāruk, sıkāruk āşamdan sıkıyoduk, sıkınca da toprak bekmez toprā ayru aq oluya onun toprā elēruk elekden. (...) zabaha ğada toprā ğuyunca dadırdı o ondan sōrası ğari onu süzēruk. o toprak onu dadırdıya.” (KasVYA, 915)

“endürcesiñ gōzelce ğayniye ğayniye o zaman olcağ. meyvañ meyfoş olusa toprak ğatāsiñ.” (KasVYA, 951)

“bekmez yapāruz. (...) toprak ğatmazlāri. buruk olusa toprak ğatalar_ıdı, onu buruk oldū üçün. emme çarşudan alcesıñ o toprā.” (KasVYA, 954)

“be’mezi çinersiñ, suyuñ içine toprağ atarsıñ” (MA, 850)

“beyaz be’mez toprā olur kireç gibi, toprağ olū beyaz, onu gatarız.” (MA, 850)

“içini beyaz toprağ_atıyom, onu ğarıştırıyom toprağ attine.” (MA, 939)

“o toprağ mayası ğari.” (MA, 939)

“ondan sōracım süzölürdü şiresi, toprağ_atılırdı.” (MA, 1126)

“ētesi gün de ğayrı ğaynadır ona o toprağlı şeyi, aci süzölürdü. onu ğaynadır bekmez_olurdu.” (MA, 1126)

“bi de bekmez toprağ ğatıyō içine, beKmeziñ_çine. (...) beKmez toprağ diye geçiyō. (...) ne duz, ne şeker, ne yā bi şē girmiyē, sāde toprağ ğaTcāsiñ.” (İİBİA, 553)

“kaynadıktan sona onu dinnendiriyos, dinnendirinci toprak dibine çökē, onu tekrar temizce süzceksin. ĩ zaten az ğalincı cımbıldatmıcān cımbıldatTıñ mıydı topraklı olur pekmeS. (...) sıra o. onu biS şıPdanTı deriS. sōnā u ğalan topraklı şeyi çuvallara ğuya.. akar o. onu içen. (...) o duru akıyō toprak çuvalda ğalıyo çuvala dolduruyon daķıyon, burdan bōle damlıye damlıyē çıkiyō ōle. (...) dut pekmezi yaparız onu da aynı ōle kaynadırıS toprak çalmaSsāñ ēkşir.” (EİMA, 923)

“bekmezi üzümü topluyodüğ ēziyoduğ. unu ğazannarda ğaynatıyódüğ süzüyüdüğ topraklıyozdu.” (EİMA, 929)

“he he, bekmezi. toprak, toprak. onu süzdüriyosun. iki ğún, üç ğún bekler o.” (ÇİVYA, 344)

“bekmez olū derdik, biz ona. hē. süziyoz. torbíya ğuyallardı. torbada da toprak getirillerdi, oña ğāyed toprak var içinde. beyaz. kireç gibi aynı. kireç, kireç gibi toprak. mayadır, maya.” (ÇİVYA, 385)

“köpükleniyor, toprak ğoyuyon beyaz bi toprak vardır.” (MVYA, 416)

“unu tavalara dolduruz, tavalara dolduğdan sona bizim burda toprak vādır, topraı ğarışdırır ğuyāsın, urda ōle durū. bekmez topraı u datlılaşdırır dā içini.” (BİAİ, 591)

“ondan sōna üzümü keserdik, yaķacāmızı oruya yıadıñ, torpā getirir, hazırlardıñ, ğarşıda torpañlık var. üzüm torpā. (...) atmazsañ eşki yapacāsañ onuñ üstüne atmañ. o torpā üzümüñ üstüne atañ, o torpañ datlandırır, çīnañ, kestirmeyi yapañ.” (AkVYA, 713)

“ondan sōna üzümü keserdik, yaķacāmızı oruya yıadıñ, torpā getirir, hazırlardıñ, ğarşıda torpañlık var. üzüm torpā. (...) atmazsañ eşki yapacāsañ onuñ üstüne atmañ. o torpā üzümüñ üstüne atañ, o torpañ datlandırır, çīnañ, kestirmeyi yapañ.” (AkVYA, 713)

“ama ō üzüme ne atılır biliymiñ toprāk, bēyaz toprāk. bēyaz toprā atallar ki çöksün diye o tortu yōsa ğalır heç yinmez, acı acı çalar. A: tortu yinmez, durulaşmaz yanı, duru olması lāzım toprāk ğat, şire toprā. (...) sona biraz toprāk dibine çökdümü yüzünden yüzün yüzün alıllar” (GMA, 233)

“şıranıdan torpañ var, beKmez torpā, onu getirir üsdüne eler atarñ.” (AİA, 309)

“tepeliyiK, içine toprak atıyoruz. mayası toprak. kesdiryoK. atāş yakdıK işde ora Koyduk. KaynadıyoK, gari indiriciK, sōēuducuK, süzücüK bi dāa toprağını almaK için ondan sōra geri bişiriciK.” (HAA, 275)

“tepeliyiK, içine toprak atıyoruz. mayası toprak. kesdiryoK. atāş yakdıK işde ora Koyduk. KaynadıyoK, gari indiriciK, sōēuducuK, süzücüK bi dāa toprağını almaK için ondan sōra geri bişiriciK.” (HAA, 275)

“onun içine böyle bir beyaś topraĖ oyyolar. tabakla içine dökülyo. o topraĖdan onu depeliyorlar, üzümü.” (HAA, 308)

“ğaynaTdığdan soğra birez toprağ Ėatallar, bizim şu biyaZ toprağlardan. o kendiliinden durulur, yağni. duraldığdan soğra o toprağ dibine çóker.” (AVOİA2, Ada. 97)

“toprağ, ĖaynadırĖan, kesdirim diller onu, yani biliyoñ_ñu, onu Ėaynadıllar evel, ĖaynadırĖan atallar. o birez durur, soğur yağni, soğudu mu toprağ dabana çóker.” (AVOİA2, Ada. 98)

“suyunu çığarTdığdan soñra Ėedeñ toprak Ėetirĩ. / / bėyaz toprağı Ėetirĩ suyunu Ėoyunca Ėaynadĩ.” (AVOİA2, Ada. 111)

“ónun toprā vadır kövünde banyoları vadır órdan toprak getiriz ó toprağı içersine atdĩmız zamanda karbit taşı gibi bõle köpürdür süyu o toprağı ó toprak ónun eyisini alır ēşiyi alır ondan sōna onu bũ normal accığ kaynadırlar yāni içĩnde toprak almasın diye ayrı azanda ó yire orlar” (BİYA, 227)

“ónun toprā vadır kövünde banyoları vadır órdan toprak getiriz ó toprağı içersine atdĩmız zamanda karbit taşı gibi bõle köpürdür süyu o toprağı ó toprak ónun eyisini alır ēşiyi alır ondan sōna onu bũ normal accığ kaynadırlar yāni içĩnde toprak almasın diye ayrı azanda ó yire orlar” (BİYA, 227)

“üzümden yapālādı bizim toprāmız vādı āk toprak deriz ó ónun mayasıydı ónu kaynadırsın en evel karıřtırılā ó toprak kestirir onu onun mayası toprak tam ıvamına geldi mi indirilē” (BİYA, 307)

“toprak vadır toprā vadır mayesı beyez toprak yukarlāda dādlı toprā ónnan aynadırlādı öle olurdu yāni kövde” (BİYA, 409)

“ónu Ėözēl ezēsiñ óndan sona toprağ atāsıñ_çinē ó toprāĖsız óndān sona ölmaz ó beyāz toprağ_ölcek ó āşıdaki āĖ toprāĖ gibi ölcē_ēmme āş da ónuñ beyazı ölüyō ónuñ bu her toprağdan ölmayō” (BİYA, 479)

“yā çıra diller, çıra, onu meselā bi Ėazana Ėorüz, ondan toplayalar meselā dindirriz yani toPrağ çalarız.” (KİAVAAAY, 348)

“suyunu kesdikten sōnek içini toprağ atarız.” (MVYA, 307)

“kil gibi bi toprağ oluyor.” (MVYA, 416)

“Ėazana bi çölmek řē toprağ çalarıs, o tamām Ėaynār, bũñĖüldēr_o yüzüne köpü Ėedesē Ėadar Ėaynadırs” (AVYA, 602)

“siziñ_orda olu mu öyle toprak dediñden. az bi şe ğataġlar cānim, biz gendimiz unuTduġ ğātdik, sıkımaZ_olduġ, ilk sıkıardıġ da, sıkımaZ_olduġ.” (AVYA, 290)

“mēselā toprak mı ġatıyēñ nē yāpıyēñ nāsı yāpıyóduyúS?” (AVYA, 499)

“atıyós topraġ_atılma mı? şındī ataşa vurdıġ múydu ataşTáyġan vuruZ atarız topūrā, topūrā atarız ataşTáyġan, bayā hōlē kēsilmēye başladı mı kēspik kēspik olu_ō.” (AVYA, 768)

“ādıyī sıkıyóllā olum, dērnēyóllā, ġīnēyóllā ġazan vādır, ġaynār. kēsdirisīñ topūraġ_atārsīñ, altı yēdi hapas, unu indirisiñ u durūlur, undañ kēri otē tava ġazanı vādır una sūzērsīñ, ġaynē ġaynē ād_olur. irili topūraġ_atarsīñ.” (AVYA, 372)

“ġazāna Tapřırırız, ordan ocaġa dařın üstüne ġoruz bī toprak salarız oña topraġ_ıla ġaynar orda birāZ durur čóġer ondan sōra sūzeriZ” (AnaVYA, 131)

“ondan sonnacāzım şırasını da ġaynaduduġ, torbíya ġórdıġ. toprānan ġalıyoz biz. hı topraġ vā. ġara_daşdan ġetiriyoz toprā. sarı. sarı. ondan. (...) toprā dōřerdúġ. ġarıřdurduġ böyle, köpürüdü.” (ČıVYA, 510)

“bōñ ġaynadıyoġ dā biz. 'nādar topraġ_atsañ ġardaġlı (eřġimtirek) düşer.” (NVYA, 194)

“bāyı bozallar, geliller. şurda havız var. o havızı yıġarıġ, içine atarıġ. ııcık da toprak ġetirrik, elerik şöyle.” (AkVYA, 447)

“atıyós topraġ_atıl ma mı? şındī ataşa vurdıġ múydu ataşTáyġan vuruZ atarız topūrā, topūrā atarız ataşTáyġan” (SerA, 187)

“topġlar da ġıynā ġıynēriZ vuruYırız ġazanā, topūraġ_atar yāparıs, siz nērdensēZ de?” (SerA, 142)

“toprak ġalıyordıġ şeylere, o ġazannara suyuna, topraġ_onuġ ēřisini acısını alıyordu.” (EıMA, 373)

“ā buşda ġalā şeyimiz var, üzüm ġinedīmiz yer şaraphana. oruya ġinnērdik. a, ona toprak ġalardık aşırdırdık.” (EıMA, 731)

20. Tandır yapımında kullanılan toprak.

“ondan_sona şöyle řu yūġseġligdeydi tāġar tobraġTan yapılmıř” (KEMAĖ, 448)

“yēri Kazardılar. onūn topraġı özeldi. ġetirirdiġ. ġamuruni yapardıġ onūn. benim ābēm rahmeTlīġ ābēm yapardı oni, yēri Kazardı. ondan sora o tendiri kendi elinen şey doġrardı onūn içersīne. ġēġi ġili. o ġēġiler ġıllarını keserdiler ufaġ ufaġ, makasnan. tōkerdiler o ġamurun_içersīne. iyicene ġıġnardılar. ġamur ġāzīmını

alırdı yani Kıvamını alırdı. o tándırı yapardı. tándırın alt tarafında bi kûle paca toprağı yarardı.” (VGHA V., 355)

“tandiri, tandır şimdi bu dağda, bu dağda bi toprağ vāidi, bu cèrmiKde bizım burada da vardı, cèrmiKde. o toprağı gididile getİRile, onu ça’mur è’dirle. onu çiğniydile.” (VGHA V., 479)

“var. tòprağ fırın, tandur.” (AMA, 138)

“o toprağ fırında da bişiriyòh, cèyrannı fırınnarda da bişürüyòh, çöregleri tesPiynen gøyüyòh, alıyòh—òrdan gızarıncı da işde.” (AMA, 141)

“çılhmişdi gide tendır torpağına, torpağ getİre. torpağ getİre, tendır yap.” (VGHA Bit., 703)

“bi tene tendır varidi torpağı bèle ısladérdıx bèle sulérdıx yerı qazérdıx bèle sulérdıx tendır yapérdıx özımıze gidérdıx xamır yapérdıx bèle küçih küçih xamırler yapérdıx onı vurérdıx tendİre orda tendır yapmıştıx torpaxnen beraber yİyerdıx he walla he yemmin ederım torpaxna beraber yerdıx” (VKA, 314)

“tandiri, tandır şimdi bu dağda, bu dağda bi toprağ vāidi, bu cèrmiKde bizım burada da vardı, cèrmiKde. o toprağı gididile getİRile, onu ça’mur è’dirle. onu çiğniydile.” (VGHA V., 479)

“o hamırsız onda yapallardı o toprağ tandırda hee.” (NMVBİA, 304)

“bure tendır èvidi tendır év men gidérdım torpax getirirdım şeden naxır yerinnen getirirdım eyaxlardım onı yetiştİrirdım tendır qoyardım (...) özım torpağı getİdım özım de qoydım he qur'an eħsan men he yeddi tene men tendır qoydım” (VKA, 230)

“bu torpağ ne hoşdūr. èle èyi bi tendır torpağıdır. çoğ hoş tendİri olur ha. ağ torpağdır ora.” (VGHA V., 571)

“çılhmişdi gide tendır torpağına, torpağ getİre. torpağ getİre, tendır yap.” (VGHA Bit., 703)

“ordan torpağ apara arabaya. dedım nòlūr dedım kardaş, ona bi bağ. dedım wala ayiya mertlik olmaz. èle aldi arabayı torpağ—almadı èle kaşdi geTdi.” (VGHA Bit., 703)

“bi tene tendır varidi torpağı bèle ısladérdıx bèle sulérdıx yerı qazérdıx bèle sulérdıx tendır yapérdıx özımıze gidérdıx xamır yapérdıx bèle küçih küçih xamırler yapérdıx onı vurérdıx tendİre orda tendır yapmıştıx torpaxnen beraber yİyerdıx he walla he yemmin ederım torpaxna beraber yerdıx” (VKA, 313)

21. Ev/bina yapımında kullanılan toprak.

“tobrağ evi düzene goymağ zor; yapılmış evi.” (KırıkĬA, 236)

“ēn böyüg göca depre mi? o vaḥıt çocumuşum ben. o vaḥıt vaḥıt cailmişim. büyüK deplemde sallandı da zor biliyom. çamaşu ġazannarında şap şap şap şap çuvar, çarpınını duvarlardan sapır sapır sapır toplağ döküldü.” (LSA, 350)

“İşde gendi başıma, bi topră_évde ordo oturuyún, hindi arabaniñ_ónüne zòbā altına şē ısmalladı mıdı, üşüdüm bi topra_ēyim mar, onuñ_úçu bēklērin_arabāyla yöllayán_olu mu dē işde.” (AVYA, 438)

“ben de bažžna iki topră_év yáPdım burayá, ben de_ndim ġeldim, çorum çocuüm yine köyde.” (AVYA, 466)

“ü eviñ yátānda bi iki göşçe topră_ev vardı.” (AVYA, 535)

“bunnā bütún toprādı hep yēni ölçü hani kim ġāldı içindi. hēb_ēski toprādı toprağ bināyıda.” (EĬMA, 852)

“bu köydü bi binā youdu yavрім bu evlē hep topra'Tanıdı.” (SVYA, 621)

“ö zāman ben ordá ufaḥdım oḥuyórdım, oḥurkene bir bağdım suva torpağları dökülüyor böyle sallanıyo ben döşşegde böyle yátıyorum yerde. (...) ben dā toprağ şindi üzerime döküldüKce toprağlar lan diyöm ben yorğanı üzerime çekiyom sade ben yángiñ ġalmışum_evde. hanı aḥlım_ermiyor hanı bu ġuz nē öldünü bilmiyorum. toprağ üsdüme döküldüKce ben ġafama yorğanı çekiyyöm, toprağ usduğca bu duvalardan dil suvalar düşüyör yāni. hiç yıhılmıyor dā annaşılır yāni. ó zaman neysú ben çekdim zabanán_öldi bī ġaḥdım Ki, yorğanın_etraflarına toprağ yūlmış tabi ġaḥdım. (...) zabanān ġaḥdıh Ki bizim burası bütún toprağ yapıydı toprağ.” (LSA, 265)

“topraklar yıkılmamış, daş evler yıkılmış.” (SĬYA, 250)

“köyümüzde evelden evler toprağ ev_idi.” (SĬYA, 276)

“ancağ eski yerleşimi toprağ binalarda tamamı. (...) binālar hep toprağ bināydı.” (SĬYA, 531)

“ğale var, toprağ. binālar hēç dā bizim orda bi_dene kiremitli ġonağ yödu, hep toprağdan yapılrđı.” (SĬYA, 543)

“kimisinin_evi yamıldı kimininki toprağları döküldü filan ölen_olmadı” (YĬYA, 348)

“bu cāmi, ġórdúñúz cāmi aḥşap bina. taşınan, topraınan yapılmış, vilān_olmuş. daş ġöçmüş möçmüş filan.” (KrbVYA, 420)

“olúr ġara yılān dērik bōz yılān dērik. olur bunnār āla bulā olur. ġırmızı kepkēpi dellēr. aḡ çok da şurda bizim_ē'mizd'_olurdu şurda toprā'dı.” (OĬAVSV, 700)

“bizim şu tamla şu binala yòudu bura tam marıdı şu binaların_öldü yèrde, ğara yapı tòprağ yapı dèller.” (AMA, 238)

“biS eşúddúmÚS yāni bu vaziyetde, bunı şindi éve dāved_èdiyò tabi bóyle kiremútlú fèlan dèyil yá tòprağ yapı év, èsgiden kèrbiç yapúydu.” (AMA, 494)

“sēmēzdi pek çalışmasını, işde bu toprağ_ëvlēde ğāldık.” (AVYA, 628)

“iki ayleyi bir_eve vèrdiler. bir_oda, çamur_evleri, toprağ_altı, toprağdur, içi toprağ.” (TAA, Antl. 64)

“toprağ_ev yapıldı önceden. direk diren toprak vardı burda. o toprak su akıtmazdı üstüne dókellerdi. tuz atallardı önceden duz akıtmazdı.” (ÇA, Ayd. 371)

“böle çekiverileridi bacalarımız varıdı yümüşeK böle ëvlerimizde toprağ_evidi olanım bacālā olurdu bacalara çekiverileridi tūfē ğurşunu bacaları langır langır göçürüleridi” (ÇİYA, 642)

“Mēdinaya ğelincek hazret Ömering evini suāl etmiş. Gostermişle, bahmış ki üsdü toprağ, bi dam. Öğünde, eski hırka sırtında, hazret Ömer oturmuş. Yahudi böyle toprağ bi ev, eski hırka bi adam, ğeldīna pişman olmuş.” (AAT, Çank. 96)

“burie gelürken, kaçarken benim anneannēm, buyda sarmış taşla... şēi evin_üsdüne, toprağ_äv. üsdüne buydá sarmış, buğdalar, sarınca buydalar... başında bekliyomuş.” (TAA, Man. 273)

“evimizi toprakTan yapardık çamırdan toprağı gatardıK içine bir su dókerdiK Karıştırırız ustular da duvarı yapalladı getirir toprağı harç olarak onun içine dókellerdi. şu toprak evi bubamın aşşā yōkarı yüz senelik vardır (...) o zaman içi dışı hēr Taraf çamırdan olurdu çımanto yeni çıkdı esğiden çamırdan yapalladı. (...) o harçların üzerine mertek üzerine toprak dutmak için onnarı ellişer altmışar santim genişliğinde döşeriz üzerine o gargıdan döşeriz onun üzerine de çamların pürlerini dökülen kuru yanı toplar onu sèreriz onun üzerine toprağı sererdiK, temizlerdiK.” (AnaVYA, 170)

“ö zāman ben ordā ufahđım oħuyórdım, oħurkene bir bağdım suva torpağları dökölüyör böle sađlanıyó ben döşşegde böyle yatıyorum yèrde. (...) ben dā toprağ şindi üzerime dōkúldúKce toprağlar lan diyóm ben yorğanı üzerime çekiýom sade ben yāngın ğalmışum_evde. hanı aħlım_ermiyör hanı bu ğuz nè öldunu bilmiyörüm. toprağ üsdüme dōkúldúKce ben ğafama yorğanı çekiyyóm, toprağ usduğca bu duvalardan dil suvalar düşüyör yāni. hiç yihılmıyör dā annaşılığ yāni. ó zaman neysú ben çekdim zabanán_öldi bī ğahđım Ki, yorğanın_etrafına toprağ

yūlmış tabi ğahđım. (...) zabanān ğahđıĥ Ki bizim burası bütün topraĥ yápiydı topraĥ.” (LSA, 265)

“ondan önce topraĥ ev varmış tabī. topraĥ damlar. ōz atiyolar, ōzūñ üsdüne ufaĥ aaçlardan döşüyolar. onuñ üsdüne biz kil diriz. kili getiriyolar, üsTüne seriyolar. (...) suyu geçirmiyo kil. o kil suyu geçirmiyo.” (ÇİVYA, 305)

“şurda bir toprax ē^vimiz vardı.” (HAA, 285)

“bir báton ev yoĝıdı. báton yapılık ev. topraxdan yapıklar. ağaçdan, topraxdan. ev yox.” (HAA, 349)

“bubam mūtar_ oldunnam bölü ävīmiziñ_ önü yer_ ävdin, topraĝ_ äv.” (AyVYA, 623)

“ellili falan yıllarda yapılmıs evler. dikkat ederseniz şey yok, çimento falan yok, topraĥ. bu mal gübresiyle falan topraĝı yuuriy, şey yapıliy.” (ÇA, Gaz. 446)

“iki ayleyi bir_ eve vërdiler. bir_ oda, çamur_ evleri, topraĝ_ altı, topraĥdur, içi topraĥ.” (TAA, Antl. 64)

“tā ben eşgi zamañķī evimde dururun baĥ, topūraĥ aynı evdēyīn.” (AVYA, 439)

“bunuñ odunnar eviñ üsdüne çıkıyu, torpaĶ_ ev dël betunudu u zaman seniñ, betunudu.” (BİA, 382)

“Götürürlerdi eski torpaĥ binaların holuĝ ğurarlardı, suyn akması için damların.” (ADVYA, 250)

“burda torpaĥ yápiyá ğelin_ oldum yávrum bu evde yíĥūdu.” (AMA, 281)

“evlerümüz torpaĥ ev olduĝı üçün yaĝan yaĝmır şoratannardan aĥmassa dama su vërir, zamannan dam yıĥılır.” (AYSVVDİ, 204)

“ĥa. eşgiden böyle tūla evler ne gezsın. topraĥ binālar.” (ÇİVYA, 306)

“bizim bi esKi evler wardi. bu arĥada topraĥ evdi.” (VGHA V., 369)

“şoratan, topraĥ evlerin içinde olan oluĥlarına şoratan diyidiler.” (VGHA V., 371)

“ev hayati, esKiden topraĥ evde Ķalırdıĥ. eletiriK yoĥdı, lambadi hep. (...) esKiden hep topraĥdi. hëç béton ev yoĥdı ki. heP topraĥ evlerdi. iki ğat, bi ğat. esKi evler bële.” (VGHA V., 401)

“ömer, geceK, ğāzlıĝöl ōrlarda ufaK ufaK toPraK toPraK odalā fılan varıdı kârpişden. meselā geceĝi bāsedēseK, geceKde de sōñadan yapılandı dē şindi yeñden yapılandı da. onda da toPraK_ odala varıdı” (AKHMA, 269)

“ömer, geceK, gāzlıgöl örlarda ufaK ufaK toPraK toPraK odalā fılān varıdı kārpişden. mesela geceği bāsedēseK, geceKde de sōñadan yapılandı dē şindi yeñden yapılandı da. onda da toPraK odala varıdı” (AKHMA, 269)

“buyúr, topraK ev.” (AVYA, 531)

“yáyıanıñ evleri topraK” (AVYA, 799)

“toprağ ev yapıldı önceden. direk diren topraK vardı burda. o topraK su aKıtmazdı üstüne dókellerdi. tuz atallardı önceden duz aKıtmazdı.” (ÇA, Ayd. 371)

“onuñ okā tarafındaki bi iki topraK evlē vādī.” (AyVYA, 561)

“üzärinā bi naylon çekiyoz, bi dī topraK. topraKāv. sārın, güzā oluyodun.” (AyVYA, 639)

“toprāñ içindi böyüdük bīz. nēdi āvākī gibi, hindīkī gibi bölü beton. bēñ ahan gādā bi āviñ içini girdim gālīñ. bi göz yērāv, üstü topraK. siziñ ölādı vā mī ölü toprāk? o toprāñ içindi üş dene, iki denī çocuk üş deneydin bi ölumunan iki ğızım marīdın.” (AyVYA, 762)

“ordākī yörük gelmiş burayā bi topraK Tan ev yapmış şöle. hindi bölē evlē değıl hemen topraK ev.” (AyVYA, 782)

“mistivī hocū vardī o ordēdi. ğarīsuda işē var nıyāzī hoca o du dūrdu. o bānim topraK ā varıdı hōlū ölüm. hāp ordū durdülā ikisi de.” (AyVYA, 692)

“öndān sōñrā ördān ēvi sökdüm burıyēğēldim arħada tōpraKdān yāñī ēv yāpdım betom bilmúyōħ o zamān.” (OİAVSV, 709)

“hī hē tōprāk ev. irēzillīdīk bire yāvırım. 'mān. toprāk ev yēr evidi ğurbānım işTē'.” (OİAVSV, 786)

“evlēmiz ğalıptan. // topraKdan ğalıp.” (MA, 839)

“evlēmiz, bizim ev içeri dışarı topraKdandın ğızım.” (MVYA, 344)

“bizim eski ev içeri dışarı topraKdan, bī ğat, iki ğat işde.” (MVYA, 344)

“eski evlē nolcek topraKdan, hindiki evlē kiremitle öle.” (MVYA, 344)

“türgiyenin top evi hālam rāmedli hīç ünudmam türgiyenin evi üsdünde suan egşen oluyō. ē topraK biz topraK ev bilmeyis kiremid orda. rāmedli ālam dedikine babamızın kıız kardaşı āla deriz. ben dedi evde suan ekecēm dedi āni berle yā topraK biz kiremid evlēmiz. topraK biz burda gördük ya.” (NMVBİA, 492)

“biz dört tane kişiyiz çocuk benden Kúçüklerle beni de içeri kilitlediler iki göz evimiz var topraK Tan başka yerimiz yok” (AnaVYA, 149)

“evimizi topraḡTan yapardıḡ çamırdan topraḡı gatardıḡ içine bir su dókerdiḲ Karıştırırız ustular da duvarı yapalladı getirir topraḡı harç olarak onuñ içine dókellerdi. şu topraḡ evi bubamın ařřā yóḡarı yüz senelik vardır (...) o zaman içi dışı hēr Taraf çamırdan olurdu çımanto yeni çıkdı esḡiden çamırdan yapalladı. (...) o harçların üzerine mertek üzerine toprak dutmak için onnarı ellişer altmışar santim geniřliḡinde döşeriz üzerine o gargıdan döşeriz onuñ üzerine de çamların pürlerini dókülen kuru yanı toplar onu sēreriz onuñ üzerine topraḡı sererdiḲ, temizlerdiḲ.”

(AnaVYA, 170)

“datlım şindi eskiden bir evcēzimiz topraḡ evcēzimiz var_ıdı bir goz evin içindeydiḲ yanı bubamgille.” (AnaVYA, 245)

“B"ra (dam) çoraḡ deildi, bidāyetden bōle bura kiremit_ oldu yani. Çoraḡ binālar var meseḡa şurda. Onnar, şey deil yāni, topraḡ binālar... Üzerine çoraḡ_ atılıyor onnan.” (EİMİVYA, 446)

“bōle hincī hiş kiremitli ev yoḡudu hep topraḡ_ evidi.” (EİMA, 509)

“hālā esḲi köyle aynı odunbazarı evleri gibi iki ḡatlı topraḡ_ evlerin resmini falan yaPmışdı çocuḡ_ amma makine mühendizi şimdi eskişerde oturuyo.” (EİMA, 797)

“bunnā bütún toprādı hep yēni oḡdu hani kim ḡāḡdı içindi. hēb_ ēski toprādı topraḡ bināyıda.” (EİMA, 852)

“ellili falan yıllarda yapılmış evler. dikkat ederseniz şey yok, çimento falan yok, topraḡ. bu mal gübresiyle falan topraḡı yuuriy, şey yapıliy.” (ÇA, Gaz. 446)

“yáyḡanıñ_ evleri topraḡ, ḡarı kürūyoñ ařřā, bi de yūḡusu vardır, yūḡuḡarsıñ yáyḡada bizim kóuñ řeyi öleydin.” (SerA, 261)

“o zaman topraḡnan kerpiç dókülürdü. onnan yapılırdı inřáat. (...) esḲi evler topraḡ_ evdi.” (HAA, 377)

“buralar torpaḡ bina ḡurban olam, ev bizim he.” (AİASVşÖ, 296)

“dēmiřler bu nērde yatıyosa gidecāḡ dama çıḡacāḡ üsdünü delecāḡ su dökecāḡ dēmiřler bunnar geliyo hacı abim diyo ki hadi ya girilmez tabi o zaman torpaḡ yapı havlıya arḡadan giryolar merdivennen bi de lóküsünen havlıya girdiler” (YVYA, 97)

“Avukata gidom, diyor, hēç imkān yoḡ. Ya iş yerinde yangın çıḡacaḡ, ya evinde. İki kere ḡazyāḡı aldım, evi yaḡam. Dedim, ula evin yapıla. Ev torpaḡ, birbirine baḡlı, elin fukarasının suçı ney?” (ADVYA, 148)

“ēvim varıdı bir_ esḡi bir_ ē ev direkli mürekli bir_ ev varıdı torpaḡ. ḡēnē de bunuñ kimi şindi de torpaḡ da yanı, ēvelki de daha kötü bir_ evidi ḡeldim.” (KahVYA, 546)

“kērpışlen bunnarı nâbalım yâvrım tōprak Kārdık ta òle yaptık buñnarı” (BİYA, 429)

“buraya kövü geldik. anam_ onu almış göltünü kıstırmış. yukāda topraK hayaT vādı bilīsiñ, oraya hayatı gömuş.” (İİBİA, 584)

“bōle topraKdan daşdan yapılmış dedeniñ ğabiri.” (İİBİA, 535)

“o zamān dam yāni toprāk bāzinīkini kerpice_ oluyo.” (OİAVSV, 633)

“ā’şlārı kēsip keçi damī gēndilēriñ qalācāk dām o zaman dām dedi_ımız toPrākdan yapılmış yāpiyōlār zamānı gēliyōr geçiyē bunu yāPuyōlar gēnd’lere buncā taqdā dām_ Fālān ēwlēr yāPuyōlār.” (OİAVSV, 985)

“iki oda bi sofa yaPdılı. o da ēle āğaşnan, torpañnan.” (VGHA Bit., 606)

“toprağı, yohsa toprağ çuwallara doldürürlardi ħarallara, getirīllerdi.” (VGHA Bit., 682)

“bu cami war şimdiki cami topraxtanidi ele biraz büyüidi topraxtanidi benim ħatırıma gelir topraxtanidi ama genişidi epeyi xoşidi” (VKA, 295)

“Sēwerek’teki evler hep tek katlı toprağlı olduğları için bu bina bana çoğ büyük geldi.” (SMA, 140)

“dicle palasa cadde gēdiy yā, onın bēle aşağı gēderken sol tarafındā çınar ağaçları vardı, toprağtan bi kat çimento, kireç degil.” (DİÇVÇYA, Çü. 225)

“ilēn mi var canım? eveli çō eviñ içinde bureyē banyo yaPTıK_ derlerdi. hindi evlēñ öñüne varsañ lökü. eveli òle toPrāk_ zāten. hindikī òrda gūmile tā gel bıñardan su. onū da gece adam su bitēse hapı yuTdu.” (GA, 251)

“Ben ustalık yaptım ölüm evler işte yapılan bunnar şindikiler dīl, bunnar eski kıya topraqla fakirlikle hını mı?” (KİMİKA, 110)

“ordan davul çaldırarağtan kütüklerin üstüne, gelin amamdan çıkana ğadan, yıkanana ğadan, ep davullā çalarmış orda. çıktından sonra a toprak sofalar vardır orda bizim, ... , amamda, dışarda çalarmış davullā, çarşaf gererlēmış, göstermek yok şindiki gibi, arada çarşaf orda.” (TMİVKA, 283)

torpağlı yēr

Zemini toprak olan topraktan yapılma ev.

“yıkmadan_ō, şey yērde oturuluğ mu? torpağlı yērTē. bir yēr_ evidi, üsdümüzde birki tağta varıdı onuñ_ içinde adam_ olur mu?” (AVYA, 681)

22. Şifalı olduğuna inanılarak türbeden/yatırdan alınan, hayvanları tedavi etmekte kullanılan toprak.

“davar mēselá bi çátal_alsag ēfendim aḡseri bóyle bi çátal_āsaḡ dēllerdi da maḡ tōpaḷlardı, oña ōrdan gēder tōpraḡ_alu, duzunan vērdi miydi ō şey gēçer dēllerdi ēsginiñ_adamı. (...) gēliyo diyoŋ ki banña ōrdan bi cófer oña cófer dēller tōprā ēsginiñ usulundan, tōpraḡ. (...) şey_al gēl cófer tōpraḡ, dēmiş dēdeniñ başından. adam da ōriyá ḡavuşamıyo, çíḡamıyo yāni ḡózũ_alımıyo ōrdan ēn_az uç kiḷo mētrá aṣāsından gēdiyo tōprā alıyo ōnúynan adama diyo ki tamam aldum gētúdum diyo, gētúrúyo buriyá tōprā adam vēriyo ōnúynan ō maḷiñ hasdalī bire bir olıyo.” (AMA, 495, 496)

“hani āzlarından bi ḡasdeleniyō, mallar salya aḡıy_ıya oḡ oranın şeyini, çamını, toprānı, suyunu getiriyōlar. malların sırtına sürüyōlar, ō mallara içiriyōlar.” (TİVYA, 363)

“davar mēselá bi çátal_alsag ēfendim aḡseri bóyle bi çátal_āsaḡ dēllerdi da maḡ tōpaḷlardı, oña ōrdan gēder tōpraḡ_alu, duzunan vērdi miydi ō şey gēçer dēllerdi ēsginiñ_adamı. (...) gēliyo diyoŋ ki banña ōrdan bi cófer oña cófer dēller tōprā ēsginiñ usulundan, tōpraḡ. (...) şey_al gēl cófer tōpraḡ, dēmiş dēdeniñ başından. adam da ōriyá ḡavuşamıyo, çíḡamıyo yāni ḡózũ_alımıyo ōrdan ēn_az uç kiḷo mētrá aṣāsından gēdiyo tōprā alıyo ōnúynan adama diyo ki tamam aldum gētúdum diyo, gētúrúyo buriyá tōprā adam vēriyo ōnúynan ō maḷiñ hasdalī bire bir olıyo.” (AMA, 495, 496)

“davar mēselá bi çátal_alsag ēfendim aḡseri bóyle bi çátal_āsaḡ dēllerdi da maḡ tōpaḷlardı, oña ōrdan gēder tōpraḡ_alu, duzunan vērdi miydi ō şey gēçer dēllerdi ēsginiñ_adamı. (...) gēliyo diyoŋ ki banña ōrdan bi cófer oña cófer dēller tōprā ēsginiñ usulundan, tōpraḡ. (...) şey_al gēl cófer tōpraḡ, dēmiş dēdeniñ başından. adam da ōriyá ḡavuşamıyo, çíḡamıyo yāni ḡózũ_alımıyo ōrdan ēn_az uç kiḷo mētrá aṣāsından gēdiyo tōprā alıyo ōnúynan adama diyo ki tamam aldum gētúdum diyo, gētúrúyo buriyá tōprā adam vēriyo ōnúynan ō maḷiñ hasdalī bire bir olıyo.” (AMA, 495, 496)

23. Topraḡın ölümle eşanlamlı kullanılması.

“Biz de o topra: varacıyk è:r gēç hepimiz.” (AÖAB, 152)

“ne gadar yaṣasan āhiri topraḡ / bu dünya fānidir ḡöñlül yanılma” (MİA, 374)

(allah) birinci yataḡ ikinci topraḡ vēsin

Allah elden ayaktan düşürmesin, başkasına muhtaç olmak yerine ölmeyi nasip etsin anlamında dua.

“allah_ölü_ē'mesiñ yaradan_allaḡım. ālimiz_ayāmız tutākanı birinci yataḡ, ikinci topraḡ vēsin. bunu_isdeyon_allaḡdan.” (AyVYA, 578)

allāhım iki gün hastalıK vēsiñ, üçüncü gün topraK vēsiñ!

Allah muhtaç duruma düşülecek hastalık yerine tez ölüm versin anlamında dua.

“allāhım iki gün hastalıK vēsiñ, üçüncü gün topraK vēsiñ! iman ğurān nasib etsiñ, diP yatıP kapı gözleTTirmesiñ!” (MA, 736)

doprāa ğon-

Ölmek.

“biri burhaniyede olanın biricim öldü ki sene oluyu. işde o beni böyle yaptı o çocuk yaptı beni. elli dört yaşında doprāa ğondu.” (ÇA, Bal. 295)

Ğeñç yaşumi topraklara cüm-

Öldürüp gençliğimi ziyan ettiler manasında bir söz.

“Kardaşım olaşun beni vurdiler / Ğeñç yaşumi topraklara cümdiler” (KIAT, Ri. 269)

iki kürek toprağ

Ölüm.

“amān toğdura da ğetdim angariyé de ğetdim. adanee de hepsi iki kürek toprağ işde. iki küreK topraā atarsañ o mu hepiminden vazgeçerik.” (KahVYA, 487)

iki üç gün yatağ bir ğún toprağ

Allah elden ayaktan düşürmesin, başkasına muhtaç olmak yerine ölmeyi nasip etsin anlamında dua.

“allah onlara yük itmeden cümleynen berāber ğurban oldüm mevlam ikindinler yüzü hörmetine hayırlı ölüm, iki üç gün yatağ bir ğún toprağ, allah rahmet iylesiñ disinler.” (AkVYA, 733)

topraa girdir-

Allah’ın insanları yeniden diriltmeden önce öldürmesi.

“her biri ğene toprakdan ğasıl oldu ğızım. topraa girdirdi sōna ğene ğeri cān vereceg insannara. (...) yanı bir mezār, mezārılığdan bir toprağ şeyi sanma (...) yōuSa o topraa girdiñ diē ne ğazanırsañ burda o.” (KahVYA, 419)

topraa ğit-

Ölmek.

“biz bōle bu dūnyáyá bōle gelmedüg ka toprağdan ğasıl olduğ, gine gidecoğ topraa emme hesab verecoğ.” (ASA, 199)

toprā ğariş-

toprā ğariş- (ÇİYA), toprā ğariş- (ÇİYA)

Ölü bedeninin çürüyüp toprakla karışması.

“görenne de ona ilmeniyi emme toprāñ üstüne gomaK başka û başka meselā Mustafa K. : bi an evvel toprā ğarışır diye öyle ğoruyumuş onna da dōrusu mu bizimki mi dōru ğayrı oralānı ora bilecek bizimki gēç ğarışiyi bires o yorğan dōşeK ericeK de sen toprā ğarışcañ bizim seneler alır ũ” (ÇİYA, 851)

“hemēn birē tāta ayağ ucuna baş ucuna bi igi dāş mezeri belli ōsuñ şindi ōle deyi şindi adam elinden gelse āltından saray yapıdırıcek yāni ama sonuşda nè ğadā çabuK toprā ğarışırseg u ğadā ēyi” (ÇİYA, 479)

toprā gat-

Ölmek.

“Bir gün olur yalan dünya toprā gatar / Aslıñ toprāmıñ bildiñ mi göñül.” (SVTİAT, Siv. 7)

toprā ğo-

ğoydular toprā (SİYA), toprā ğodum (EİMA), ğoydılar toprağa (AAAD)

Ölmek.

“dedim murad ālāyım / tez ğoydular toprā” (SİYA, 259)

“İsa vārdı ölüm on dokuz yaşındı toprā ğodum.” (EİMA, 893)

“Dedim bir murad alem / Tez ğoydılar toprağa” (AAAD, 157)

toprağa gir-

toprağa gir- (DA), toprağa girmek (RİA), torpağa gir- (DİÇVÇYA), toprağa ğir- (KİAT, Ri.), torpağa gir- (MİA), toprakğa kırdı. (PKTA)

Ölmek.

“Ben seni alacağam / Meger girem toprağa” (DA, 128)

“çılbaĥ girecāhsın torpağa çılbaĥ babam hoca idi derdi ki beyle şu yüzüne bir şey ört, beline bir şey ört yōĥ. bir kefin, bir torpaĥ, bi don” (MİA, 342)

“Duyulmeyelum işun soğuninde vurulmeyelum / Yazuk bize toprağa ğirmeyelum” (KİAT, Ri. 268)

“ēy ħari diy, ben sennen torpağa girdim, hē diy. sen şāha diy uydun, geldin buraya, benim başlarıma bu işleri ğetürdün.” (DİÇVÇYA, Çe. 150)

“ğediy zindannan o ħadını çıĥariy, ğetüriy. diy bu senin ħarın mı? diy evet, diy ben el vurmamışım namusun ‘aynı, namus, ben el vurmamışım. faĥat sen bunnan barabar torpağa girdin, ben ħarān bi çüt söz sōledim, bēn ħandi.” (DİÇVÇYA, Çe. 149)

“her biri gène toprakdan ھاsıl_öldü ğızım. topraa girdirdi sōna gène gèri cān vèreceg_ınsannara. (...) yanı bir mezār, mezārılıhdan bir toprağ şeyi sanma (...) yōuSa o topraa girdiñ diē ne ğazanırsañ burda o.” (KahVYa, 419)

“kaynana ‘olmiyasun tez ğiresun toprağa / işit İfākāt ‘ışit sağa déyirum sağa” (RİA, 206)

“Tam kırk ğún deende bu kışı yerge toprakğa kırdı.” (PKTA, 153)

toprağı göm-

Ölmek.

“bi cumā ğün bayraq dikdim, bi cumā ğün çocümün_ölüsü ğaldi. on yedi yaşındı toprağı gömdüm.” (AyVYA, 594)

toprak ol-

toprax ol- (VKA), toprak ol- (TYAII), torpax ol- (VKA), torpağ_ol (DİÇVÇYA, Çü.)

Ölmek.

“benım giydıxlerim al kırmızı giydıxlerim boğım boğım kemihlerım torpax olar gider bir ğün toprax olar gider bir ğün” (VKA, 419)

“benım giydıxlerim al kırmızı giydıxlerim boğım boğım kemihlerım torpax olar gider bir ğün toprax olar gider bir ğün” (VKA, 419)

“benım emsallarım cou hep toprak olmişle.” (TYAII, 219)

toprāñ altına gir-

Ölmek.

“fağırısıñ eliñde ھاşlıñ olmiyo ğeş goca dēmiyoñ toprāñ altına giriyoñ bu derdiñ yüzünden.” (NVYA, 129)

toprāñ_altına yat-

Ölmek.

“askiki_ışlā ğalmadı çocüm ğāri. yaşımassañ hēç yoğ. git ğāmgānç yat toprāñ_altına. n_āpalım çocüm.” (AyVYA, 582)

topurağa sal-

Ölmek.

“doğuz dene çocuk oldu gine, birini topurağa saldık, sekizi dünyede.” (MVYA, 384)

torpaga düş-

Ölmek.

“Äskide bağ_altı yaşındaydım_anam torpaga düşüp.” (BTA, 227)

torpağın altına geddi

Ölmek.

“bir_ayruluĝ bir yoĝsulluĝ bi ölüm olmasaydi diyēr_aĝlardi babam. / saralıb solmasaydi ele babamun türkileri çoĝ. babam bülürdi ama babam torpaĝın_altına geddi, nêrdán bulem, bu te^ür_adami nêrdán bulem, daa yoĝ.” (TAA, Antl. 116)

üç gün yataĝ dördüncüsü topraĝ

üç gün yataĝ dördüncüsü topraĝ (AİA), üş gün yataĝ dördü gün toprāk (EİMA)

Allah muhtaç duruma düşülecek hastalık yerine tez ölüm versin anlamında dua.

“allahım hasda’lık virme yā rabbīm, yataĝda yatırma yā resulullah, üç gün yataĝ dördüncüsü topraĝ yap yā resūlullah.” (AİA, 157)

“allahım yatırma şu ĝadını. el_etē düşürme. üş gün yataĝ dördü gün toprāk.” (EİMA, 663)

yeri Topraĝ ol-

Topraĝ oldi artıĝ yeri” (DA), Topraĝ oldi artıĝ yeri” (DAĝ.)

Ölmek.

“Götürdiler gelmez geri / Topraĝ oldi artıĝ yeri” (DA, 140)

“Götirdiler gelmez geri / Topraĝ oldi artıĝ yeri” (DAĝ., 89)

23.1. topraĝın altında

Ölümden sonrası kast ediliyor.

“yarın hep bizi topraĝın altında onnar bizleri gözleyeceK” (AnaVYA, 215)

24. Mısır patlatmada kullanılan toprak.

“sacıĝ_üsdüne toprā ĝollardı bi ince elenmiş toprā. onuĝ_üsdünde mısır ĝızardı, bacadan ta çıĝardı patladı mıdı mısıllar. öle ĝüzel patlardı, lezzetli olurdu toprānan.” (AİA, 187)

“o ĝuru toprānan ĝavırılmaz_o mısır, yā ekin var yā ekin.” (AİA, 188)

25. Şifalı olduĝuna inanılarak mezardan alınan ve hastalanan çocuĝın kırklanmasında kullanılan toprak.

“yápaĝlar, è kırkı kırĝ düşer hasda olur çoÇuĝlar, ölü kırkı düşer, ölü toprā alıĝlar kırĝlālĝar_anam.” (AVYA, 572)

26. İnşaat vs. için malzeme olarak kullanılmak üzere harç halindeki toprak.

“topra’lā dövdüm, çamır ĝardım. iki ĝarı ĝavĝı yapı yapı işlādiK.” (GBAA, Ayd. 92)

27. Tarla sınırını ayırt etmek için toprak yıĝılarak set yapılması.

“toprānañ yivālā tālanıñ ğıyını ğorumeK için bu yakeyi o ya[keyi]. arı yēdi bi yol vādī, oreyi irim dēriz biz.” (AyVYA, 570)

“şindi ki yanı bilinsin ki ora senin tallan bura benim tallam, arada bir yol var. / tump da bir tik. tump, şindi bir tik_ē nasıl abu. /-torpağı abele yığ yığ bir, tik_olè...” (TAA, Antl. 115)

28. Verimli toprak.

“bënim hayatım kırK yılım çadır_altında geşdi yav. hep ekmeKciliK. buranın toprā bu. en ğuveTli toprā, şura var. e burda da on kişi çıkmas, toprā olan. sōra bizde peK mīrascılığ_olmadından, bizim arāzilerimiz böyükdür, bölünmes.” (BİA, 414)

“ovadan ğıymetlidir şu dabaniñ toPrā.” (BİA, 416)

“adamlar mesele pamıG_eker, adam boyu. içine gir görölmes. ölü adamı ğo kannanacaK toprā. ama burası öyle de_ıl ki yav. şimdi bizde mera çok. çoG_emme ğır yer yāni. kır yāni. (...) kır yer annadın mı.” (BİA, 462)

“urası baracı zarar vercek.. vēmicek şekili ğadā burası şeyimiz gitti, toprāmız, sulu toprāmız.” (EİMA, 868)

“belki bu ülkeniñ en_ıyi topra’larından birindi yaşıyuz yāni.” (İİBİA, 653)

“sāten bizim topra’larımız için meyve şe_deıl yāni. verimni topraK_olduu için, meyveyi bu arāziye diKdīñ zaman ğünah yaparsıñ.” (İİBİA, 655)

“topramızdı dönüyü hēkez çalışıyō. topra’lāmızdı verimni çok şükür.” (İİBİA, 656)

“toprak verimi, daban arāzi olduğ_ça verimlidir. (...) yalıñız çifçilik Te, ve bu toPraklarda edindiim intibāa göre, toprāmız verim bakımından çok zengin, munbiT ve kuvetli toprak.” (KüVYA, 145)

“çoğ_ verimli toprakdır bu toprak. bu toprakdan senede isderseñ_iki üç_ürün alabilirsıñ. (...) çok vèrimli bir topraı vardır ama gendi kóyümüzde bizim_arāzi çok_azdır, kóyüñ_arāzisi.” (KrbVYA, 596)

“hani çok vèrimli bi toprak.” (KrbVYA, 599)

“çoğ_ verimli toprakdır bu toprak. bu toprakdan senede isderseñ_iki üç_ürün alabilirsıñ. (...) çok vèrimli bir topraı vardır ama gendi kóyümüzde bizim_arāzi çok_azdır, kóyüñ_arāzisi.” (KrbVYA, 596)

“hinci toprağ gelmişlē şeylē de ēski adamnārıñ biri şey iki kişi toprak aramışlē verimli toprak verimli toprağ_aramışlē da bi kısım_almış sık_mış baK_mış bullara gelmişlē sık_mış baK_mış dağılıvēmış burda faķıt geçmez demişlē bāramiç_ōvasına

sıkılmış bağırmış yapışmış böyle buraya mekân gurulur denmiş mere aynadırlardı bize” (ÇİYA, 648)

“amâ memlegetimiz çok verimli bi toprağımış yâ. mîs toprağı, sarı toprağı Ki ne bileim her bi şey deresi kavun, karpıS üle olurmuş Ki orda nasıl. dere varısa toprağı yerler, toprağı yel toprağı nâdar dere orda.” (LSA, 320)

“her şey böyle buranın topra bu kôyün topurâ bilâssa çok verimli fakat mâhlûkdan alameyórús.” (AVYA, 470)

“severbêrligden evvel sarımâmıd dayım orda asgerlig etmiş altıbuçuk sene çoğ torpânın bitken oldını sölüyodu.” (YVYA, 195)

“bereket de o zaman varidi toprax ta verimliydi” (VKA, 338)

“kôyün topra iy, toprak iy. bizim toprak iy. herkesin toprandan şiyli, ğara toprağ. ğuvatlı, ğara toprak bizimki.” (AkVYA, 445)

“toprak verimi, daban arâzi oldukça verimlidir. (...) yalnız çiftçilik Te, ve bu topraklarda edindiim intibâa göre, topraımız verim bakımından çok zengin, munbiT ve kuvvetli toprak.” (KüVYA, 145)

“iki üş biğ dölüm mērâ yani aalâ alcek büreyâ. mûmbit toprak, rāmetli annem o dēyō ku siz mērâyâ göz dikiyōñuz dēyō benden dēyō bu mērâyâ dēyō terkē’cek yok dēyō.” (SVYA, 419)

“toPrak verimliydi. çok iyiydi orağ biçiyoduğ misir ğazıyoduğ.” (SİAİA, 205)

“çok verimli toprak bizim buranın toprakları.” (İİBİA, 546)

“sâten bizim topra’larımız için meyve şē deil yâni. verimni toprak oldu için, meyveyi bu arâziye diKdîñ zaman günah yaparsın.” (İİBİA, 655)

“hinci toprağı gelmişle şeyle de eski adamnârın biri şey iki kişi toprak aramışla verimli toprak verimli toprağı aramışla da bi kısım almış sıkılmış bağırmış bullara gelmişle sıkılmış bağırmış dağılıvemiş burda fakit geçmez demişle bāramiç övasına sıkılmış bağırmış yapışmış böyle buraya mekân gurulur denmiş mere aynadırlardı bize” (ÇİYA, 648)

“Buranın toprağı çok verimlidir. Burda biz ilana yetiştiririz.” (THKD, 93)

“hayrabolu’u geçti mi, alpullu’yu geçti mi toprak diğışer, toprak azalır, toprak zayıflır. (...) adam, dört tene demir dîştiriyo, on dekar yer sürünce. dört parmak üstü toprak var, altı cız. (...) altmış dönüm toprakları bu gövdeyi, bu yaşı bulmuşum ben. (...) ayvancılıkla, şunla bunla, çiftçilikle geçindimize göre, ē biz de bi dönüm

topraklan en aşā dört_üz kilo būday aldīmıza göre, biz iyiyiz diyom ben.”
(TMİVKA, 231)

“oTu çoḥdu, yaḡdihÇa teze çihēr. toPraḡı da èyi ya.” (AİASVŞÖ, 349)

“ayçiçeyi būber domatis mısır bunları ekebiliyo yāni bū çok verimni bi toprak” (BİYA, 550)

“bi şey ekilmemiş. o kuwweTTidir. onūn torpaḡı artih kuwet_almış.” (VGHA V., 533)

“baraç yaPdı, adamlā kēfine göre güldür güldür suluyu. bizim toPraḲ ḡuva’lı, misir saleç yaPmaḲ_için, ascıḲ su olceg_ille.” (BİA, 519)

“bōrda tūtūn yok. çırpī köv, hasköv, yeniçiflik, burḡaz buḡlā yasak. toprak verimni, ufak_olcāmış baksā.” (İİBİA, 498)

29. Kerpiç yapımında kullanılan toprak.

“şimdi yapmıoz artık da esKiden toprakdan ḡalıp dōkēdik. yeni yapannā şimdi tūla getiriolā artık. onun kalıbı var, on_iki tāne kerpiş_alır, gözü vā tātadan çaḡālā, çamırı samanna suylan ḡarāsın toprayı. çamur çoḲ ḡarıyusun ya beş_aldı on kişi toplanırsın. hemen_u kalıbın_üzerine çamırı ḡoyāsın, malayla sıvalāla bōle düzgün_olarak, unu ḡaldırısn, uburu de ḡaldırı unu ubur tarava. (...) içine beton girmese bu tūla hiş dayanmayo havaya, suya. kendinden erīp gidio. u da bi topraḲ_işde, faḡat beton tutuo işde unu.” (BİAİ, 551)

“kēpiç kesip, samanla toprā ḡarıştırsın şeylen. kēpiç kesilir.” (TMİVKA, 192)

“o çamur, toprānı ḡarıyoñ. toprāyla samanı ḡarışdırıyoñ. temiz topraḡ, daş fazla, içindeki fazla daş olmasın, tamam. nasıl toprak_olursa olsun. şimdi bir_de böyle toprak var sıva_üçün yani kerpiç üçün olan toprak hangi toprak. içinde taş olmasın oluyor. samanla toprā ḡarışdırıyoñ su_y_unan adam akıllı, ḡarıyoñ ḡarç ḡarar gibi.” (TİVYA, 358)

“toprakdan yapılma kerpiç derler.” (SİYA, 250)

“o çamur, toprānı ḡarıyoñ. toprāyla samanı ḡarışdırıyoñ. temiz topraḡ, daş fazla, içindeki fazla daş olmasın, tamam. nasıl toprak_olursa olsun. şimdi bir_de böyle toprak var sıva_üçün yani kerpiç üçün olan toprak hangi toprak. içinde taş olmasın oluyor. samanla toprā ḡarışdırıyoñ su_y_unan adam akıllı, ḡarıyoñ ḡarç ḡarar gibi.” (TİVYA, 358)

“o çamur, toprānı ḡarıyoñ. toprāyla samanı ḡarışdırıyoñ. temiz topraḡ, daş fazla, içindeki fazla daş olmasın, tamam. nasıl toprak_olursa olsun. şimdi bir_de böyle toprak var sıva_üçün yani kerpiç üçün olan toprak hangi toprak. içinde taş olmasın

oluyoṛ. samanla toprā ğarıřdıryoñ su_y_unan adam aķılı, ğarıyoñ ğarç ğarar gibi.” (TİVYA, 358)

“şindi yapmıoz artık da esKiden toprakdan ğalıp dökēdik. yeni yapannā şimdi tūla getiriolā artık. unun ğalıbı var, on_iki tāne kerpiş_alır, gözü vā tātadan çaķālā, çamırı samanna suylan ğarāsın toprayı. çamur çoK ğarıyusun ya beř_aldı on kiři toplanırsın. hemen_u ğalıbın_üzerine çamırı ğoyāsın, malayla sıvalāla bōle düzgün_olarak, unu ğaldırsın, uburu de ğaldırı unu ubur tarava. (...) içine beton girmese bu tūla hiř dayanmayo havaya, suya. kendinden erīp gidio. u da bi toprak_ışde, fağat beton tutuo_ışde unu.” (BİAİ, 551)

“üsdünü kērpıç vardı çamırdan kesērdik içine samān Ķatādık óndān sona āynı toprākdan ōlyō gine kērpıç bāK göryoñuz kērpıç bināyı” (BİYA, 471)

30. Yeryüzü.

“hindi bōle toprā basTīn zaman toprak bōle ırğalanırmış, cünüP_ālinde. bunu bōle ōmasın kūnāh. bundan sōna esKiden toprā cünüP_ālinde bi kimse basmazdı.” (BİAİ, 694)

“hindi bōle toprā basTīn zaman toprak bōle ırğalanırmış, cünüP_ālinde. bunu bōle ōmasın kūnāh. bundan sōna esKiden toprā cünüP_ālinde bi kimse basmazdı.” (BİAİ, 694)

“O zamana ğadar, Mūsā Aleyhisselām’ın_eliniñ ortasında, şurda nur var_ımış. Bizim Peyğamberimiziñ nuru. Dee... Peyğamberimiz gelmeden_evel, dā dünyada deil, toprā bile yok dā. Göşderivemiş. -Muřtulux saña dimiş. Ben Mūsā’yın dimiş.” (EİMİVYA, 336)

“uhut cenginde hazreti peğamberin diři şehit_ oldu diři. o zaman cenabı alļāhdan emir ğeldi, cebrail_ emin ğeldi dēdi ki, eğer senin bu ğanıyñ damlası bir toprā düşerse toprān damarı ğurur canrı maļluğat ac ğalış dēdī. (...) cenabı alļahan_ emriyle diyo ğırğ ğuraļlıh yēde topraļ birbirine bōle dūrıldı yēri sürüyōr. (...) cenabı alļah, cebraile ihsan_ ētdi dēdi ki diyōr, ēer seniñ bir damla ğanın yēre düşerse toprān damarı ğurur nebi nigmet bitmez canrı maļluğat ac ğalış dēdī diyōr.” (LSA, 270)

31. Kömür yapımında topraktan faydalanılması.

“üssüne de toprak Ķōyoz ātık onu çineye çineye o ateř bōle avır avır īniyo bōle (...) Ķazıklan bōle etrafını dēliyo bōle tōprayı yāni ōrdan dūman tütüyo tabi dūmannā çıkıyo bu sefer (...) āteř az_olan yeri dēliyon ōle yāniyo tōpreye ğēdī mi ūç tarafından bōlüyo eyi yāndī zaman ondan sōna bu sefer hāvzala dēniyo yāni toprak vā ūřtünde

bītiyo āteş bitiyo (...) hāvzal tōprak yāni toprak o tōprak ōlmasa ondan sōna kōmür çēkiyo kŭreklē yā bōle şīnci bōle bi sıralan dōne dōne dırmık vā iki kişi bīrini kŭreklen atıyo kōmürü tōprayin āltından bī yandan çīkariyo kōmürü bī yandan tōprayi gene kapāyo üstüne çēkilmez ānadı mı (...) ōnu tōprak zaptediyo sāti gōprak ōlmasın ēbedī zāpt̃olmaz āteş” (BİYA, 195)

“ōrda odunu keseriz ocağın toprānı dışarı çıkarız bōle (...) ōnu orta yere dikēsın içiniñ toprānı dışarı çıkarısın sālamá alırsın āltının dibinden başlēsin (...) kazellēden ūstüne ōrtēsın ōndan sōna tōprak̃örtēsın ūstüne āltındaki ātaşlemeden ataşlāsın dilini āteşlēsin ōnu ōndan sōnā toprān īçinde ó yānar bōle” (BİYA, 518)

“acıK̃ endi mi ūsdünden yıvāsıñ biTdi mi, toprā atāsıñ ūsdüne sōnderisiñ.” (MVYA, 288)

“bōma kōmür yaparsın toprak atarsın, ğorsun ūsdüne bir şey. kabadısın. ondan_sōra toprak kabadısın, pekliceksin_ama, bi yerden deler cağarsa o zaman kōmür altından erir, kül_olur.” (TYAII, 421)

“ūssüne de toprak Kōyoz ātık onu çīneye çīneye o ateş bōle avır avır īniyo bōle (...) K̃azıklan bōle etrafını dēliyo bōle tōprayı yāni ōrdan dūman tütüyo tabi dūmannā çīkiyo bu sefer (...) āteş az_olan yeri dēliyon ōle yāniyo tōpreye gēdī mi ūç tarafından bōlüyo eyi yāndī zaman ondan sōna bu sefer hāvzala dēniyo yāni toprak vā ūştünde bītiyo āteş bitiyo (...) hāvzal tōprak yāni toprak o tōprak ōlmasa ondan sōna kōmür çēkiyo kŭreklē yā bōle şīnci bōle bi sıralan dōne dōne dırmık vā iki kişi bīrini kŭreklen atıyo kōmürü tōprayin āltından bī yandan çīkariyo kōmürü bī yandan tōprayi gene kapāyo üstüne çēkilmez ānadı mı (...) ōnu tōprak zaptediyo sāti gōprak ōlmasın ēbedī zāpt̃olmaz āteş” (BİYA, 195)

“ūssüne de toprak Kōyoz ātık onu çīneye çīneye o ateş bōle avır avır īniyo bōle (...) K̃azıklan bōle etrafını dēliyo bōle tōprayı yāni ōrdan dūman tütüyo tabi dūmannā çīkiyo bu sefer (...) āteş az_olan yeri dēliyon ōle yāniyo tōpreye gēdī mi ūç tarafından bōlüyo eyi yāndī zaman ondan sōna bu sefer hāvzala dēniyo yāni toprak vā ūştünde bītiyo āteş bitiyo (...) hāvzal tōprak yāni toprak o tōprak ōlmasa ondan sōna kōmür çēkiyo kŭreklē yā bōle şīnci bōle bi sıralan dōne dōne dırmık vā iki kişi bīrini kŭreklen atıyo kōmürü tōprayin āltından bī yandan çīkariyo kōmürü bī yandan tōprayi gene kapāyo üstüne çēkilmez ānadı mı (...) ōnu tōprak zaptediyo sāti gōprak ōlmasın ēbedī zāpt̃olmaz āteş” (BİYA, 195)

“kōmürü basdırılādı böyle çevirilēdi bi ğovuK̃ ğorlādı böyle bi taravından. o ğovuK̃dan ōrdüle mi bi yavız ev gimi ōrerlēdi. o ğovuK̃dan bi ataş içine de toPraK̃ doldurulādı. buñala buñala yanardı o_kōmür.” (BİA, 407)

“örda odunu keseriz ocağın toprānı dışarı çıkarız b le (...)  nu orta yere dik sin iini  topr nı dışarı ıkarısın s lam  alırsın  ltının dibinden başlısin (...) kazell den  st ne  rt sin  ndan s na t prak  rt sin  st ne  ltındaki  taşlem den  taşlısin dilini  teşlesin  nu  ndan s n  topr n içinde   y nar b le” (B YA, 518)

“s na odunnarı atıyoz b le ata d ne d ne Kuyyu atıyoz  tdıktan s na gene de odun K yoz b le ateşlemek için  nadın mı ondan s na gazelliyoz gazel K yoz  ss ne b le gazelin  ss ne t prak y ni  le olmasa  taş t tmas” (B YA, 194)

“d ş r doldurur b 'le g 'rı top' g zel  atarık  sd n . toprakla topraklar m. t kr r da gen  cirit derik. b le atal  ' kes n buriya g n gene b 'le  sde  gene g vradı . y nar   sabah ndan yakdı  mı b 'ceK  l n  gşam  sd n  gen'  odu  keserim   yanan  yer  deP sin' doldurum topr nan d'  yece g p t havasın' da g par m” (O AVSV, 633)

32. Verimsiz toprak.

“maz t para g bre para ık rtma para getirme para g rutmadı verimsiz bizim topr mıs” ( YA, 476)

“topraklarımız verimsiz doprak givşek S.D. : topr mıs topraK deyil  işte k m toprak y ” ( YA, 869)

“Topr  da yo'o. Verimni  sa, saten oturul dı. Verim yok toprakda.” (E M VYA, 381)

“Biraz  kutsaydı  onnar için d yi ır ta kavuşabilirdik ama durmumuz  alabalıca  olunca erazi kısımlarımız az oluncaya  ada bundan faydelenemedik yani, bunnarın verimi g yet çok az yani, b le d yi topraklara g re d l  nk  kıstas erazi var. (...)topr na g re o da çok az eee verimneri var yani fazla verim yok. (...) ama topraklar zamannen burda işlenmemiş (...) erkezin toprayı az mecbur olduk” (K M KA, 84)

“verimsiz, toprak kıt z ten.” (TYAII, 420)

“bizim bur  kırsal b lg . geniş bir arazimiz de yok y ni g vetli topr mız da yok. all n vird ne ş kridiyoz.” (K AVAAAY, 294)

“ne yisi , ne  tsin  orda? v rimsiz bizim topra mız.” (KrbVYA, 993)

“toprah y h, v rim y h. toprah v rmiy . y h b !” (KrbVYA, 238)

“vall  bu melmekeT bizde topraG_ışı çoK zayıf. bizde toPraG_ışı zayıf. şindi başdan g nuşuyum. bizim toPraK çoK zayıf. yani çır  lk deyis. (...) eyer toPraK_ razısına g lısa zayıf, çok zayıf. geim_ışı zayıf. (...) z ten zırahat_ıçine toPraK yok. zırahat toPraKda_olu. (...) z n in d meK toprayı  z n ini_olacaK.” (B A, 461)

“vallā bu melmekeT bizde topraG_işi çoK zayıf. bizde toPraG_işi zayıf. şimdi başdan ğonuşuyum. bizim toPraK çoK zayıf. yani kır ultiādeyis. (...) eyer toPraK_ırazısına ğalısa zayıf, çok zayıf. ğeçim_işi zayıf. (...) zāten zırahat_işine toPraK yok. zırahat toPraKda_olu. (...) zēñgin dēmeK toprayıñ zēñgini_olacaK.” (BİA, 461)

“talla tapan var dā tōm_eken tōm ğalhyo, ekin_olmuyor, zayıf toprāh.” (AİA, 267)

“iyi toprağı var, gözel yeri var diye, buruya geliyurlar.” (AVOİA2, Ada. 199)

“vallā bu melmekeT bizde topraG_işi çoK zayıf. bizde toPraG_işi zayıf. şimdi başdan ğonuşuyum. bizim toPraK çoK zayıf. yani kır ultiādeyis. (...) eyer toPraK_ırazısına ğalısa zayıf, çok zayıf. ğeçim_işi zayıf. (...) zāten zırahat_işine toPraK yok. zırahat toPraKda_olu. (...) zēñgin dēmeK toprayıñ zēñgini_olacaK.” (BİA, 461)

“erāzi de az bu kōle yakın ōdīnden. siziñ burāniye gibi ōle virimli toPraK yoK burlāda.” (BİA, 500)

“devlet vermiş kırklareli poyralı’da bi çiflik. taşlık, çakıllık, toprā ī dīl. menemen’de vermiş bi çiflik, izmir’de, o da taşlık, şeylik. bizimkiler toprak üzerine yaşamışlar ōda. AŞ: toprā biyenmiyolā, buraya konuyolā işte.” (TMİVKA, 214)

“bizim gibi verimli değıl toprak.” (TMİVKA, 232)

“bura da verimli değıl. verimli olmiyēr buranın toPrağı.” (AİASVŞÖ, 254)

“sōna verimli toprak deil, düşünebilyoñ mu yāni.” (MA, 1189)

“Toprā da yo’o. Verimni ōsa, saten oturulādi. Verim yok toprakda.” (EİMİVYA, 381)

“bende om_bēş dōlüm yē vā o zaman. 'hurdu ōtaK tālī sürüyön. o mūbārek toprak da 'kepir. sıvēyō da sıvēyō sıvēyō da sıvēyo.” (SVYA, 487)

33. Sıva yapmada kullanılan toprak.

“şu evlere bir_avuç çamur çālmadı om beş_araba toprak gettik getirivēdi gene toprānı hadi gidē nēde bulciñ ğār baKām sıva baKām ğār baKām om beş_araba tuprak u ğidā evi sıvadım hinci de ğālī nası durmiyin diyen ewlēnde nası durmiyim ben diyen_üle” (ÇİYA, 790)

“şu evlere bir_avuç çamur çālmadı om beş_araba toprak gettik getirivēdi gene toprānı hadi gidē nēde bulciñ ğār baKām sıva baKām ğār baKām om beş_araba tuprak u ğidā evi sıvadım hinci de ğālī nası durmiyin diyen ewlēnde nası durmiyim ben diyen_üle” (ÇİYA, 790)

“şu evlere bir_avuç çamur çālmadı om beş_araba toprak gettik getirivēdi gene toprānı hadi gidē nēde bulciñ ğār baKām sıva baKām ğār baKām om beş_araba tuprak u ğidā evi

sıvadım hinci de ğāli nası durmiyin diyen ewlēnde nası durmiyim ben diyen   le” (  YA, 790)

“kire  yoh,  imontu yoh o zaman topra . topr  nan horasan topr  dirik  oyolar evveli orda suvanırdı bizim hacılarda i ine yımırta  ırallarımı   arpallarımı  m cın olurumu  bunu la suvada  ondumuydu  imentodan s lam olurdu bizim esgi  uyularımız hep horasanla...” (KM A, 53)

“o yandan u elti sıvamı  bu yandan bu elti sıvamı  arada topra  y ni duvar s ten kerpi  ba ” (Y YA, 349)

“fırın t lanan yapılma, t la  amırnan yapılma. altı da toPra  sıvalı.” (B A, 534)

“kire  yoh,  imontu yoh o zaman topra . topr  nan horasan topr  dirik  oyolar evveli orda suvanırdı bizim hacılarda i ine yımırta  ırallarımı   arpallarımı  m cın olurumu  bunu la suvada  ondumuydu  imentodan s lam olurdu bizim esgi  uyularımız hep horasanla...” (KM A, 53)

“buriya orta yere de bir oca   evirirdik. da dan,  amırdan yapardık. (...)  amır eder  adınnar duvara  arpardı, biraz d zlerdi topragınan  yle otururd  i te. malnan ur a ırdık i te, topragınan ur a ırdık. (...) dokuz y z yirmide, yirmi be te b yle t  ev ne yodu. isde ded  m kibi  alı basardık,  zerine evin topraklardık, onda otururd .” ( A, Gaz 454)

34. Tavlı toprak, ya  toprak.

“onu ge emessin dediler, diyo  an ırı topra nda.  asan pehlivan var, onu ge emessin. (...) yerden topr  aliyo d yo, tavlu topr . b yle sı acan,  amur   line. tavlu derler, ya  topr . tavlu toprak, y ni  u topr , tavlu topra  derler, ya  toprak y ni.” (  VYA, 360)

35. A rıyı, sancıyı ge irmek i in ısıtılarak hastanın altına serilen toprak.

“benim altıma, b le yellerde topr mız ol . topra  topladı ,   td  . sacı   s nde  avurdul  onnarı, altıma_d ru yaydı . u zaman do dur mu v . yaydı  altıma. ondan_k ri ac  sancım ge di.” (  VYA, 453)

“hasda olanı ne y parlardı? topra  y turu lardı. topra  elerd  , topra  y turu la a r hasda olanı. o topra da iyi oldu.” (KrbVYA, 797)

“hasda olanı ne y parlardı? topra  y turu lardı. topra  elerd  , topra  y turu la a r hasda olanı. o topra da iyi oldu.” (KrbVYA, 797)

36. Masallarda k rl   tedavi eden sihirli toprak.

“bu topr  s r d yi, senin   zler a ılacak d ye  oc n anasına.” (E A, 145)

“bu atımın ayağının dibinden torpağ al, anan gözü sahan ağlıya ağlıya kor_ oldu, onun gözüne sürt ki, eyleşe” (EYAD1, 42)

“torpağı dā_ali, bacısı da orda su doldurmuş, hama anasının yanına segürdi” (EYAD1, 42)

“baba demiş ben gider o ülkeden toprak getirrim senin gözlerin açılır, demiş. gitmiş bi ülkeden toprak getirmiş.” (SİYA, 348)

“bi yerden bi toprak getirmiş.” (SİYA, 349)

“Zaten senin babanın gözlerine diyo alacamız toprak_da diyo bu dünya güzelinin diyo gergefinin altında diyor. (...) götürek toprā_da daha ne bekliyoruz diyor. toprā götürüyollar.” (SİYA, 350)

“gözleri kör_ oldu āğlıye āğlıye dēiş şu atımın_ayā’ndan toprağ_al da gözüme çal ey’_ossuñ” (OİAVSV, 790)

“undan sōra bu al bāli de dēyi, bu toprak getimiş gözlēne sürmē.” (EİA, 145)

“bu atın ayānın altlāndan al iki avuç toprak ta, gözlēne çalāsın.” (EİA, 194)

“undan sōra, atın ayānın altından aldī toprakları çalvādı gözlēne, annesinin gözleri oldū gibi açıldı.” (EİA, 194)

“torbasından içiğ toprağ çıkarıyor, neşēl toprāsa suya goyuyor, bu sudan gadınıñ gōzlēne birer damla damladıyor. össäle gadınıñ gōzleri yiñi dōmuş gibil_ oluyor.” (KMİA, 144)

37. Çömlek yapımında kullanılan toprak.

“Toprānı dālardan getiriz, eleriz. Elekten_eleriz. Sarısından da wā, yeşilinden de wā. Onnarı elekden_eleriz. Bi de gızıl, bi de başgası wā. Onnāñ biri birine ħall_eder ħarışdırırız, çamur yaparız, özleşdiririz. Onnāñ yaparız. Bu çömlēñ emē çok, çok.” (EİMİVYA, 420)

“Ölçüsü var, var, var, Taprānı... toprā biraz fazla, gızıl dinen para oña göre ħatılır; o, öle ħatılır, öle özleşir. Mayası, mayası. Ġızıl mayası toprāñ. Ekmee maya ħatañ ya, aynı toprā öle gızıl ħatañ.” (EİMİVYA, 420)

“Toprā yālı olursa, toprā yālı olursa çölmek pırıl pırıl_ olur. Daha eyi olur.” (EİMİVYA, 424)

“Çamur, toprān içine bi şey ħatarız. Dā... tē şorda tenekede va, gızıl.” (EİMİVYA, 427)

“(Çömlek nasıl yapılır anlatır mısınız?) böyle ħalıbı va onuñ. dōneş diriz dōneci va dōnēr çark gibi. unuñ_üsdüne ħalıbı ħoruz. āciğ çamurunu yassıldırız böyle şeysinen düzeldiriz. (...) iki tūrlü toprak ħatarıS. birini bi yerden birini bi yerden o da olacağ gibi olacağ topra_ı. olmıcāk toprak de_ıl. mēselā bu yirlerdeki topraklardan de_ıl.

x: ğızıl dedimiz ğırmızı ayrı toprağ ı var ğız.. top topölur u topağ topağ. (...) ö goyu suyu toprağ içine goyarıS. (...) ancağ işde ğızılları ğarışdırıvırıyoru şeyinen, miKserinen. (...) şimdi toprağ va gösteriris sa a orda. öle olmayınca annıyamassın. **MY:** o ğırmızı toprağları ğurumayınca ērimez. ğurudurüz. çuvallara ğuyarız yığarız.” (EİMA, 530)

“Suyu ölçülü değıl, bitesiyē ğadā suyu da... Toprā ölçülü, toprā ölçülü.” (EİMİVYA, 421)

“evelden çömlēkle toprağdan bēki bilisin su çömlēklerini” (YİYA, 308)

“he, torpağdan torpağ çölmeKdi. onnara dolduridiler tendire. o torpağ çölmehler vardı. (...) ē şimdi var. gine torpağ çölmegler.” (VGHA Bit., 580)

“çölmekde. çölmekdi. torpağ kabda. eskiden torpağ wardi.” (VGHA Bit., 655)

“haci yemāhleri çölmegde yapardız? 7 /// eveT, men çölmegde de ğörmışem. kendim de ğörmemişem. başKasında ğörmışem. çölmeg de torpağdeydi. he vala toPrağdeydi.” (VGHA V., 463)

“çölmek wardi, torpağ kablar wardi. çanağ wardi.” (VGHA Bit., 696)

“yoh yoh yoh. torpağ çanağı, torpağ çölmek, onnar wardi. ne vardı? şimdi her şey var. ‘alamyon tencere. ‘alamyon çığdi, torpağdan sora.” (VGHA Bit., 586)

“yemeklerimiz dahi çölmeKler wardi, toPrağ çömlēkleri.” (VGHA Bit., 713)

“mesela esKidan torpağ kabler, çölmeg, torpağ kab war.” (VGHA Bit., 764)

“şimdi genellikle torpağ çölmekler wardi.” (VGHA Bit., 778)

“tasıK vardı. bēle torpağdan vardı. çölmekdi.” (VGHA V., 372)

“haci yemāhleri çölmegde yapardız? 7 /// eveT, men çölmegde de ğörmışem. kendim de ğörmemişem. başKasında ğörmışem. çölmeg de torpağdeydi. he vala toPrağdeydi.” (VGHA V., 463)

“çölmeK wardi. torpağdan çölmeK wardi. çölmeKleri bişirirdiler.” (VGHA V., 518)

“nereyi çölmē mi ğoyceñ laylonu mu ğoyceñ, yenisinden ğorsuñ. o dibiniñ posası dı içini su ğo, o da sirke oluyō ya, toprağ be’mez bulaşı vā ya, aha ona da su ğorum. toprağ buleşī be’mez ya, onun içine su ğorum ğarıştırım. o du sirke olur toprağ buleşī be’mez, içini su ğo ğarıştır, o du sirke olur.” (MA, 940)

“onu dēamlı hindi hangi geçi tāze olakladıysa ilK südünnen, ilK südünnen ğatarık, onu ürediriK. o maya çölmeē ğatarık, bōle toPrak çölmeKlerimiz vardı, onu ğatardık.” (İİBİA, 396)

“(Çömlēk nasıl yapılır anlatır mısınız?) bōle ğalıbı va onuğ. dōneş diriz dōneci va dōnēr çark gibi. unuğ üsdüne ğalıbı ğoruz. ācık çamurunu yassıldırız bōle şeysinen

düzeldiriz. (...) iki türlü toprak ğatarıS. birini bi yerden birini bi yerden o da olacaK gibi olacaK topraı. olmıcak toprak deıl. mēselā bu yirlerdeki topraklardan deıl. **x:** ğızıl dedimiz ğırmızı ayrı topraı var ğız.. top topölurı topaK topaK. (...) ö ğoyu suyu toprāııçine ğoyarıS. (...) ancaKışde ğızılları ğarışdırıvırāyoru şeyinen, miKserinen. (...) şindi toprak va gösteriris saıa orda. ōle olmayınca annıyamassıı. **MY:** o ğırmızı toprakları ğurumayınca ērimez. ğurudurūz. çuvallara ğuyarız yığarız.” (EİMA, 530)

“Esgi topraklar kalmadı artık bite bite. Şimdi uzaklardan getiriyorlar. Dā evel her yer, şōle çevre, karşılar felān çölmek topraadı.” (EİMİVYA, 424)

“aha buradan da ğaynadıduK çölmek var ıdı ğara çölmek topraktan çömler var ıdı yēveli.” (ÇA, Çor. 467)

“tabē tendır, atēş dumanı bitdikden sonra o yēmeKleri topraı kabda çölmek yēdigimiz... mesela şimdi tabaı diyirik. çanaı diyerdik. ğeniş topraıdan yapılma.” (VGHA Bit., 681)

“bala uşax ağlēlle sızlēlle ğetirērdım çölmeyi o zaman çölmehti topraxtan çölmeh varıdı” (VKA, 307)

38. Türlü dertlere deva olduğuna inanılan, yağmur duasında kullanılan türbe topraı.

“pamık dēde deris. ta yukarda. köümüzünıçindi bi her sene yāmır duvasına çıkarız başına unuı. urdan toprakalırsın, başından gidersin. (...) çıkıuriya toprak şēden türbeniı başındı şey vadır, bu tarafında, delik yer. urayı eş. üş sefer çek. ben vekilin saıa kefilin. nē çıkarsa sıçan boıu, böcü, börtü, yicēı. u toprāı yala. he ben gelinimiı torunumu da satTım baıurdanıoldu. toprak çekceı. (...) dabanı öyükdur he urdan böle toprak çekērsin, üş sefer çek. nē çıkarsa toprāı yala. cōferinden de acık çıkıla. çantāna ğuy bi çekmēcene dursun. (...) öle inaşlıca yüreKden şeıtdiı mi çıkıı üşenmeı urdan topraKıal. üş sefer çek. aÇcık aÇcıkıal çek toprā eş, nē çıkarsa. çöp, sıçan boıu, nē çıkarsa. diri böceg bile yuduyola evlatııçinı. (...) inancıı nēıise canıyüreKden ğitceı işētceı cūferini yaleyceı. cūfer derle uıa toprā.” (EİMA, 584)

“pamık dēde deris. ta yukarda. köümüzünıçindi bi her sene yāmır duvasına çıkarız başına unuı. urdan toprakalırsın, başından gidersin. (...) çıkıuriya toprak şēden türbeniı başındı şey vadır, bu tarafında, delik yer. urayı eş. üş sefer çek. ben vekilin saıa kefilin. nē çıkarsa sıçan boıu, böcü, börtü, yicēı. u toprāı yala. he ben gelinimiı torunumu da satTım baıurdanıoldu. toprak çekceı. (...) dabanı öyükdur he urdan böle toprak çekērsin, üş sefer çek. nē çıkarsa toprāı yala. cōferinden de acık çıkıla. çantāna ğuy bi çekmēcene dursun. (...) öle inaşlıca

yüreKden şe_ıtdiñ mi çıķıñ üşenmeñ urdan topraK_ıal. üş sefer çek. aÇcık aÇcık_ıal çek toprā eş, nē çıkarsa. çöp, sıçan bokı, nē çıkarsa. diri böceg bile yuduyola evlat_ııçıñ. (...) inancıñ nē_ıise canıyüreKden gitceñ işetceñ cüferini yaleyceñ. cüfer derle uña toprā.” (EİMA, 584)

“(SGA: Pamuk dede burada mı yaşamış bilir misiniz?) eli başında olanna gider. toprak çekerle öle. işde inaş bi atālārdan dederden duydūmuz bi inaç.” (EİMA, 585)

39. Harman savrulduktan sonra kalan taş, buğday ve çeşitli süprüntüyle karışık toprak.

“esgiden kes deriS bis. kes biliyoñ_ñu? kes. harmanın mesela topra_ı savırdıñ ya u harmanın_ıaltını süPürüdük. u yı_ıılırdı. (...) tekrar_ıunu savırdıķ toprakdı daşdı hepsi var_ıurda.” (EİMA, 569)

“eskiden bóyle dāl_ıidi, daha bu aylarda düven sürülürdü, harman kaçardı, harman yirinde bi sürü toprak birikirdi, onnar elenirdi, perli perişan haydi!” (AkVYA, 710)

“ölāda toprağ_ıolmaz. áltına bıydā ener. böyle yıvarız onu ğāri hōle. (...) toprañı bi yo āyrı ş_ıederiz, onu taviñlara verĩriz.” (İİBİA, 598)

“ölāda toprağ_ıolmaz. áltına bıydā ener. böyle yıvarız onu ğāri hōle. (...) toprañı bi yo āyrı ş_ıederiz, onu taviñlara verĩriz.” (İİBİA, 598)

40. Bir miktar tuzlu olduğu için nispeten verimsiz beyaz renkli toprak.

“konya’ññ asdıñıñçayır var. gerçeğden as ora kúFes ya. az duzlu geliyo, toprā aķ toprağ birez şey ama biz oruyu da_ıisdedig.” (SVMSVBYA, 278)

41. Akarsuyun tarladan yıkayıp götürdüğü milli, humuslu toprak.

“şindi bir gün bizim bu tallanın biri yalaK böyle çay ısırmış milli böyle mümüslü toprāñı çay denize götürdü yalaK ğaldı o tarla.” (AnaVYA, 262)

42. Testi yapımında kullanılan toprak.

“Toprā daħa ğas_ıoluyoru. Bōle daħa ince. Bizim çamur biraz daħa ğaba oluyoru. Çamurundan.” (EİMİVYA, 423)

“ķapıda beKlē dāmaT da desTi topraK desti olur böyle dāmat gelini görür” (YİYA, 284)

“safa, kiçük toprağ testidir.” (VGHA Bit., 755)

“ēskiden toprağdan yapılma dēsdiler vardı.” (ÇİVYA, 304)

“destilerimiz olurdu toprağ desdiler şöle desdilerde ğuvalarda tenike ğuvalarda. (...) biz sādece desdi dirik başga yillerde hanı şöle el desdi diller ıbrıñ diller hanı onun iki uç çışit şĩsi var ğuçcúklü böyüklü toprağdan.” (NMVBİA, 303)

“öncüden biz bunıñ dediñ_ıeve, sırtımıznan destiyneñ götürüyōduķ suya, topraK destilerinen.” (SVYA, 482)

“bizim analāmıs ninelēmis meselā bacilāmız ullādan toprak testilēle daşıyo sırtınna” (ÇİYA, 479)

43. Başka nesnelerin üzerinde bulaşmış olarak bulunan toprak.

“bêş dakika demliceK ondan sōna. çok toPra’lı oluyō. eveli yīkadım hepsini bir toPladı’lāmı da. yīkadım sürte, sürte, sürte.” (İİBİA, 374)

“pancarı başdan yıkarıs toprā kılsın yıkarız sōğa güzel soyāğız.” (NMVBİA, 484)

44. Mezar toprağı.

“mezara çapayı kim eveli vursa onu çārılar aT bağām toprānı dirle üç kere ondan sōna ōrt dirler” (ÇİYA, 844)

“o ondan sōna “bismillā döşeK, ğabri mes^heP seyid sultan, yaTTım savıma döndüm soluma, mele’lē şāhid_eylesin dīnime īmanıma, ğabirdeki toprāma cenneTTeki yaprāma, hevvā anamızın da’lı dünya peygamberiñ sūnnetine” bunnara bōle heP okūduk ğāri.” (İİBİA, 403)

“onda sōna alıllā ğabırlīē ğovallā, gelille, ōtlellē, toprānan üsdüne, daşınan.” (MVYA, 281)

“cenāze içine ğoruh üsdüne toprā. Piriketinen çekerik içini duvar yaparıh bōle duvar gibi yaparıh ondan sōna mövtā içine yaddı mı? yaddı. kiyfi yerinde ondan sōna da var ya üsdüne de ğapağ daş üş dane ğoruh onuñ_üsdüne toprā iterik onun_üsdüne de yabdırırh mezeri sōna tamam.” (NMVBİA, 407)

“başının_altına toprak korus bōle yastıK yaparıs tahtaları bōle dizdiKden keri herkeş küreKlēlen toprāi doldūrus geliris” (YİYA, 389)

“temam ğārdaş diyo şu mezerime diyo bir gezek bā’yım toprā’ nasıl çıkmış hē’l_olmuş nāsıl deşilmiş ğısā mī ūzun mū diyóllar vārıyóllar” (OİAVSV, 843)

“bōlē ārkāsındān çāliyī bāsallār içinē toPrāk_gēçmiyēck. murt_çālısı ēdellērdi çok da. şıñdı çalı d ğönulmāz_oldu sonra. şindī tākdadān yāpıyólār bir dē pir’ketden dē ōrellērdi. toPrā’ ğāvışdıryóllār orıya toPrāk_gētmıyēcek yānı.” (OİAVSV, 903)

“bōlē ārkāsındān çāliyī bāsallār içinē toPrāk_gēçmiyēck. murt_çālısı ēdellērdi çok da. şıñdı çalı d ğönulmāz_oldu sonra. şindī tākdadān yāpıyólār bir dē pir’ketden dē ōrellērdi. toPrā’ ğāvışdıryóllār orıya toPrāk_gētmıyēcek yānı.” (OİAVSV, 903)

“çāliyī murt çālısı yāni tanırşan murt yāhut pıtık tikēni ōnlārı ğētırırdık dōldururduK_ārkāsına ōndān sō’na toprā’ vērirdik.” (OİAVSV, 957)

“çılbaḥ girecáhsın torpaḡa çılbaḥ babam hoca idi derdi ki beyle şü yüzüne bir şey ört, beline bir şey ört yōḥ. bir kefin, bir torpaḥ, bi don” (MĪA, 342)

“mezerimin üsdü bir ġarış toPraḫ / içindi yatıyo bir yēşil yaPraḫ” (AĪKĪVYA, 256)

“işde fēmī mezere ġapaT’mış da öldür’müş üsdüne toPraḫ kaḫdırımişlē filen bōle bi hādiselē.” (AĪKĪVYA, 262)

“mezeliġē varamadīm toPraḫdān / ġapısınī açamadīm yaPraḫdān” (AĪKĪVYA, 328)

“baḡa girdim yoldüm yaprāḫ / örterler üstümē kara Toprāḫ / kefenim çevīr ġalın Toprāḫ / gidīyorüm gelmem ġayrī” (KĪAVAAAY, 280)

“bi den di mezer çıkdı, üstündü toprak yok, ceseT aynen bōle, yalnız sālām olarak bi kafā tası ġāmış.” (İİBĪA, 625)

“bura mezar bōle geçer bunu. cenāze getirilir. onuñ içine ince minder, yasdık, ondan sōna kefen kıymedli elbisesi şuyu buyu ġoyarlar yanına. üzerine zeytinyaı sepele, üzerine az bi topraḫ kapadılī. bu yapı tabutu geçer.” (İİBĪA, 684)

“oyuluyō, oyulduḲdan sōna adamı kefeninnen, kefeninnen ġoydular. kakdırdılar, oraya sīmadı taşıyō falan, ayannan kakdıryolar bōle altına toprak yüKseldiyolar. oraya tahta ġoydular, hasır koymadılar. üzüldüm, hakkı bu deildi.” (İİBĪA, 683)

“ondan sōna burda cenāze salla geldiKden sōna, saldan alınıP kefeninne bir, o tabuduñ içine ġoyulur. arada bi metre falan boşluk ġalır orda. tūlayla dōne dōne üş dörT sıra döndüñ mü topraḫdan bi karıç yokarda ġalır tūla.” (İİBĪA, 672)

“cenāziyi içine aluruz, ġapaḫları ġapat. üsdüne topraḫ örterüz.” (ÇĪVYA, 496)

“Üstümün topraḡı ġözümün yaşı” (ADÜM I, Man. 87)

44.1. toprak başan

topraġ başāⁿ (TAA), topraḫ başına (AĪASVŞÖ) topraġ onun başşına (TAA), topraḫ başına (MĪA), topraḫ başına (AAAD), topraḫ senin başan (TAA), torpaġ başan (AASV), torpaġ başınza (AASV), topraḫ başan (VGHA Bit.), torpaḫ başan (AYSVVDİ), topraḫ koyem başan (VGHA Bit.), torpah başan (KH), torpaḫ başan (ErzuA), torpaḫ başan (VGHA V.), torpaḫ başına (VGHA Bit.), torpaḫ başına (AKD), torpaḫ başına (AĪASVŞÖ), torpaḫ başlarına (VGHA Bit.), torpah başşan (ErzuĀ2), torpaḫ başan ola (DA), başan torpax olsun (VKA)

44.1.1. Başına toprak atılsın, ölesin anlamında bir beddua. Daha çok “Allah cezanı versin”, “yazıklar olsun” gibi bir anlamda kullanılmaktadır.

“anam da // sini diyeruḥ bis, o siniyi ḡaldurmüş ocaḡa bele soḡmiş gi gelende gene lazım_olur. babam dedi ki torpaḡ başaⁿ ḡeri ḡelecan da gene burda yemek yi^yecan!” (TAA, Antl. 109)

“hē. ola dedim, abu ḡeder torpaḡın pēşine ḡaçiyērsin. buni gelmişin de elin bēle uzadiyērsin lēlin kimi, bīla uzadiyērsin lēlin kimi, bēle uzadiysın lēlin kimi, torpaḡ_onun başşına dedim. ḡēḡdarlar heb senündür, yabançilere saddın_ola, onnar_eb senündür, abu ḡade torpaḡın pējⁱne ḡaçi^yirsin.” (TAA, Antl. 89)

“kızdıḡımız bille ne diyek; torpaḡ başına derik.” (MĪA, 285)

“Çıḡtım puḡar başına / Sabun koydum taşına / El ettım da gelmedi / Topraḡ onun başına” (AAAD, 147)

“o da birden tikdī ḡafay, topṛaḡ senin başan, sen nirden geldın dī^yēr gi.” (TAA, Burs. 162)

“eşo eşo dedin ḡudurdun / torpaḡ başan niye gazınç_ēdirsen / el ḡızının reḡedini de bozdun / ömrin moz ömri ola arvadım” (AASV, 139)

“eşo eşo dedin ḡudurdun / torpaḡ başan ola niye gazınç_ēdirsen / el ḡızının reḡedini de bozdun / ömrün moz ömri ola arvadım” (AASV, 142)

“dedim torpaḡ başınza men size dü^e mi edirem bedü^e tōkirem. he vallah he he.” (AASV, 176)

“ḡap ḡēçe boḡazan. ḡap ip. torpaḡ başan. aḡ baḡtli, altın taḡtli olasan.” (VGHA Bit., 690)

“ḡeyaTTar budur ki, torpaḡ başan. nērden gelisen? nēreye gidisen?” (VGHA Bit., 706)

“torpaḡ başan. yani gidīb gelmeknen ḡāci olmaḡnan yanē hacı mi sayacaḡlar seni?” (VGHA Bit., 708)

“ē torpaḡ başan parayı yolladın mı ki o da yolliya arabayı?” (...) ē emi sen pişiklere aparisan, torpaḡ başan, sen dēmisen filankes para vērib. (...) torpaḡ başan. onnan sora ābēme diyem.” (VGHA Bit., 710)

“ē men seni arabaya almadıḡdan sora, sen torpaḡ başan.” (VGHA Bit., 712)

“torpaḡ başan. torpaḡ koyem başan, küli de çekem gözan.” (VGHA Bit., 746)

“he torpaḡ başan. sen acınan ölirsen. sen nērde altın buldun?” (AYSVVDĪ, 288)

“torpaḡ başan. torpaḡ koyem başan, küli de çekem gözan.” (VGHA Bit., 746)

“-Torpaḡ başan. Görmimisin sıcaḡ su cirik ahi.” (KH, 32)

“E! dedi, torpaḡ başan, kim gözünü çıḡardır sene verir.” (ErzuA, 93)

“Vih! diyīr, torpaḡ başan, inci de düzīrmış de, hekâyada söyīrmış de.” (ErzuA, 100)

“başan eliyım, torpağ başan, başan kül eliyım. külbaş sen niye bële yaPTın? sen niye èTTin? yanè bunun anlami kül_eliyım, torpağ_eliyım, yanè ölesiz’ annadın? onun_çün torpağ_atarlar üsTüne.” (VGHA V., 326)

“diyerdi niye bilmirem. torpağ başan, degırmandır işda. annadın?” (VGHA V., 495)

“dédim ne? torpağ başan dédım.” (VGHA V., 524)

“evi başına yihıla. alT kaha üsT çevrüle. torpağ başına.” (VGHA Bit., 708)

“İbrahim’ı getdi pencerenin önüne İrbaham’ın o üzünnen öpdü bu üzünnen öpdü dedi ay dedi senin torpağ başına aha İrbaham benim yanımdadı bële bağıdiki pencerede eye İrbaham bunun yanında” (AKD, 288)

“diyer ki torpağ esKi babamın başına, ben teze babamı severım.” (AİASVŞÖ, 357)

“hay benim babam, torpağ başlarına.” (VGHA Bit., 712)

“Toprağ başan ola” (DA, 144)

“sen köroğlısın diyi başan quleyın başan torpax olsun ben köroğlı deyilem” (VKA, 335)

44.1.2. Düşkünlere kurtuluş olarak ölüm dileme sözü.

“alla èTmesın, alla hëyirli ölüm vërsın oğul. düşKünlerin torpağ başına, ne hal èderuğ a şimdi dede düşKündür?” (AİASVŞÖ, 258)

44.1.3. Şaşırma ifadesi.

“-Torpağ başan. Goyuna bahın hele, ne gaderde benzisın mübereg.” (KH, 35)

44.1.4. Birinin gafleti karşısında acıma ifadesi.

“gız galdırır, emir yemen senin neyin ki, sen emir yemene türki goşmussan; torpağ başşan, o benim ezemin oğlı, diyir.” (ErzuİA2, 161)

44.2. toprah başıma

Toprağ başıma (KH), torpağ benim başıma olup (AASV), torpağ başıma oldi (AASV), torpağ başıma (AASV), torpağ benim başıma (AİASVŞÖ), torpağ başşıma (AAAD), torpağı başıma goydum (AYSVVDİ), torpağı başıma kodum (VGHA Bit.), torpağ başımıza ola (VGHA Bit.)

Büyük bir korku ve üzüntü duymayı anlatan bir ifade.

“-Uyy. Dağ kimi herifim getdi. Toprağ başıma. Uyy.” (KH, 91)

“vay dedi torpağ benim başıma olup san nölup.” (AASV, 113)

“vay dedi torpağ başıma oldi dedi, dehe gëtmeyeceksen. dehe gëtmedim.” (AASV, 114)

“mesele diyellerdi bi sefer ğardaşım musdafa dedi ki ële heci usdayi vuruplar ële vuruplar bële qanlari aħdi ğetdi. men de ne diyellerdi inanırdım men de dedim vay torpağ halıma, torpağ başıma herifin zaten çoħ canı vardı o ğede qanı ğetdi.” (AASV, 148)

“uu dëdım torpaħ benım başıma, adam olmüş dëdım.” (AİASVŞÖ, 299)

“Uy topraħ başşıma, çocuħ az qala boğuliyerdi.” (AAAD, 131)

“ğëne torpağı başıma ğoydum. bu ğari ğöresen nëtđi.” (AYSVVDİ, 288)

“he he. he sağ. men ële ëTdım mi torpağı başıma qodım.” (VGHA Bit., 634)

“Ana topraħ başşıma, az qala çocuħ ateşa duşıyerdi!” (AAAD, 127)

“torpaħ başımıza ola. bi de doğūm ğünü çıħdı, diyellerdi.” (VGHA Bit., 631)

44.3. torpaħ geleydi başımıza

Bu kötü durumları yaşamak yerine keşke ölseydik anlamında deyim.

“Ġörduħ ğeçirttiħ, vay topraħ geleydi başımıza.” (DA, 88)

44.4. torpağ halıma

Büyük üzüntü duymayı anlatan bir ifade.

“mesele diyellerdi bi sefer ğardaşım musdafa dedi ki ële heci usdayi vuruplar ële vuruplar bële qanlari aħdi ğetdi. men de ne diyellerdi inanırdım men de dedim vay torpağ halıma, torpağ başıma herifin zaten çoħ canı vardı o ğede qanı ğetdi.” (AASV, 148)

44.5. Torpaħ başlı

Ölesice anlamında bir ifade.

“baħçalarda maydanoz, maydanozi yondūnūz, torpaħ başlı vannılar, siz de tango oldunuz?” (VGHA V., 500)

44.6. toprağın bol olsun

toprağın bol_olsūn (VGHA V.), torpağı bol olsun (TYAD)

Ölüye huzur dileme sözü.

“nenem anama diğdi: ana kurban dërđi: siz baħasız bu kızın sonūna. (...) torpağı bol olsun.” (TYAD, 70)

“su dökerler, topraħ atarlar. allah ráħmet_ëTsın, bu Qádá. gelen zaman torpaħ_atarlar. (...) mesela bi Kızi, yan bi şeysi var. heç oni bıraħmi. ğeçe ğündüz ağliyi, şıvan_ëdi. diyiler ğötürün_onun başına torpağı töküñ. belki savusun. o da eve ğetirmez. ama mezarlığa ğidi ya; ağliyi. atılmış babasının_üzerine, yan Qardaşının_üzerine. onun toprağını diyerler, töküñ başına, biraz savusun. /// toprağın bol_olsūn da ğömende yaparlar, diyerler ya; sağlığında herkeş torpaħ alır bi kere torpaħ üzerine. // oni diyerler, sevabi olmaz.” (VGHA V., 327)

45. Çıban tedavisinde kullanılmak için o hastalıktan ölmüş kişinin mezarından alınan toprak.

“kızıldeli deye çıban gibi bi şe çıkardı. onu da bu bâzı kızılideliden ölen ĩsanıñ mezeri vā meselā burda, bazıları ölmüş ya, onuñ mezerinden toprak getiriylar. onu da bi şeylen ğarışdırylar bōle, beKmez gibi bi şeylen ğarışdırylar. onu var ya yüzündü dü ōsun, neresinde olūsa ōsun, o çamırna mezer toprānı ğarıştırrırlar oraya sürürler. üş sefē sürürler onu, o ızman geğer o. ğızıldeli hasdalı yāni.” (İİBİA, 645)

“kızıldeli deye çıban gibi bi şe çıkardı. onu da bu bâzı kızılideliden ölen ĩsanıñ mezeri vā meselā burda, bazıları ölmüş ya, onuñ mezerinden toprak getiriylar. onu da bi şeylen ğarışdırylar bōle, beKmez gibi bi şeylen ğarışdırylar. onu var ya yüzündü dü ōsun, neresinde olūsa ōsun, o çamırna mezer toprānı ğarıştırrırlar oraya sürürler. üş sefē sürürler onu, o ızman geğer o. ğızıldeli hasdalı yāni.” (İİBİA, 645)

46. İnsanın topraktan yaratıldığına ve ölünce de özü olan toprağa döneceğine dair inanç ile ölenlerin toprağa gömülmesi.

“öldüKden sōna saygı, bi de dirilmeye inanıyolar. bu şamanizimde de bōle yāni dier bi dünyaya inanmış insannar da var. ōle olunca da şe hazırlıyolar, burda da özüm topraK, toprakdan geldim topraā bir ıan evvel karış. yāni biz toprakdan geldik, ben hiş daā bōle bi şe görmedim, insanıñ ızerine toprak atıyolar.” (İİBİA, 685)

“öldüKden sōna saygı, bi de dirilmeye inanıyolar. bu şamanizimde de bōle yāni dier bi dünyaya inanmış insannar da var. ōle olunca da şe hazırlıyolar, burda da özüm topraK, toprakdan geldim topraā bir ıan evvel karış. yāni biz toprakdan geldik, ben hiş daā bōle bi şe görmedim, insanıñ ızerine toprak atıyolar.” (İİBİA, 685)

“hepimiz gidicēmiz yer ilā āhiri toprak.” (BİAİ, 589)

torpaḥTan geldıḥ torpağa gideceyıḥ

İnsanın topraktan yaratıldığını ve ölünce toprağa gömüleceğini anlatan bir söz.

“sonumuz torpaḥTan geldıḥ torpağa gideceyıḥ.” (EYAD1, 68)

“sonumuz torpaḥTan geldıḥ torpağa gideceyıḥ.” (EYAD1, 68)

47. Plasentanın toprağa gömülmesi âdeti.

“çocūñ eşini gómelle toprā.” (KasVYA, 499)

48. Çocuğun sancısını geçirmek için toprakla kundaklanması veya göbeğine kadar toprağa gömülmesi.

“tē yamalardan toprak getürü altına toprak ğorduĵ. onu ğalburdan elerdüĵ. ince toprak vardin. hastalansa o toprā belerdüĵ ğocüñ ğānına. sancu var_ısa toprā ğóbēne ğada ğómerdüĵ.” (KasVYA, 751)

“tē yamalardan toprak getürü altına toprak ğorduĵ. onu ğalburdan elerdüĵ. ince toprak vardin. hastalansa o toprā belerdüĵ ğocüñ ğānına. sancu var_ısa toprā ğóbēne ğada ğómerdüĵ.” (KasVYA, 751)

49. Sac yapımında kullanılan toprak.

“ateşe toPıraĶdan yapılma saĵ dēveris bis. unuñ üzerine urdan yeñge yasd_āş deris ğeñiş şöle. unuñ üzerine u bazlamī bōle deviri, undan sōna sacıñ üzerine, toPraĶ sacıñ üzerine sürülür, orda durar.” (BİA, 560)

“getirisiñ_önü sacā_ğorsuñ işesi toprakdan sacımız olu bizlerinĵ.” (SİA, 197)

“ateşe toPıraĶdan yapılma saĵ dēveris bis. unuñ üzerine urdan yeñge yasd_āş deris ğeñiş şöle. unuñ üzerine u bazlamī bōle deviri, undan sōna sacıñ üzerine, toPraĶ sacıñ üzerine sürülür, orda durar.” (BİA, 560)

“toprak saş bu. bazlamac_ederiz bunda.” (EİMA, 737)

“toprak saşlarda yapıyoz. esKiden şöle ğaya pındırlā olurdu, onnarı ğorduĵ. açardıĵ. şindi bu toprak saĶlarında ben hale bazlāma yaparım kenğim.” (EİMA, 969)

“bazlama şī saşda bişē toprak saşlā olur öle öle yapādıĵ_ışte” (ÇİYA, 412)

“toprak saşda bōle içinde ateş yakıyoz_onun. u fırının_ıçını ilk_önce ateşinen tülalar falan kızarı bēyazlaşasıya ğadar_unu yapıyoz biz bōle.” (EİMA, 890)

50. Kiremit yapımında kullanılan toprak.

“biz kiremüt yapduĵ. çamurdan hamuru ayāmız_inan çamuru yapardıĵ. (...) onuñ tulasını ben yapdım. ēgidip şoraya topraı ğoruz. harman derüz oraya.” (KasVYA, 933)

51. Harman yerinin zeminindeki tanelerin arasına karışan toz toprak.

“harmanı ğózel sula toprak çıkmasın. buydeyi içersine, arpanıñ içine ğarışmasın toprak deyi topraı dúvenek hāline ğótürüsüñ.” (KasVYA, 774)

“bi fortum alusuñ eline ıslāsıñ. bıyday ğakmasın deye toprāñ içine.” (KasVYA, 880)

“anacīm ta óvadan eveli buydeylē yērlēde harman savrılıyı ya 'yabeynan savırdıĵ. aha yaba da vā burda. yabaynan savrılan şey topūraĵlı. (...) vallā sabā ğadā o anam būrē o buydeyleri getirdīni bilirin. onū du dōkēdi dōkēdi toprak yav. içindi on ğadā ya om_bēş ğadā buydey ya 'arpı vā. onu bi di yıķadı (**B**) 'harmanıñ ğabasını alırdıĵ orta'Çıynan bölüşürdüĵ. bi di 'harman yēri, süpür 'ana orda tene ğalmış on du süpür. yulırdı topra'Tı bōle.” (SVYA, 665)

“anacīm ta òvadan eveli buydeylē yērlēde harman savrılıyı ya 'yabeynan savırdıķ. aha yaba da vā burda. yabaynan savrılan şey topūraķlı. (...) vallā sabā ğadā o anam bŭrē o buydeyleri getirdīni bilirin. onŭ du dōkēdi dōkēdi topraķ yav. içindi on ğadā ya om_bēş ğadā buydey ya 'arpı vā. onu bi di yıķadı (**B**) 'harmanın ğabasını alırdıķ orta'Çıynan bölüşürdük. bi di 'harman yēri, süpür 'ana orda tene ğalmış on du süpür. yulırdı topra'Tı bōle.” (SVYA, 665)

“suladıĥdan sora saman dōkerdīĥ. oni basdırırdıĥ. hanē topraĥ çıĥmasın.” (VGHA V., 370)

“öküzler vuridi 'eyni toPraĥ kīmi, oni şenenen toplardılar ortaya. şenenen savuridiler.” (VGHA V., 372)

“anacīm ta òvadan eveli buydeylē yērlēde harman savrılıyı ya 'yabeynan savırdıķ. aha yaba da vā burda. yabaynan savrılan şey topūraķlı. (...) vallā sabā ğadā o anam bŭrē o buydeyleri getirdīni bilirin. onŭ du dōkēdi dōkēdi topraķ yav. içindi on ğadā ya om_bēş ğadā buydey ya 'arpı vā. onu bi di yıķadı (**B**) 'harmanın ğabasını alırdıķ orta'Çıynan bölüşürdük. bi di 'harman yēri, süpür 'ana orda tene ğalmış on du süpür. yulırdı topra'Tı bōle.” (SVYA, 665)

52. Siper yapmak için yığılan toprak.

“o ğēmeden topraķ yıĝa ğoduk biz onuñ gelcei yere.” (KüVYA, 194)

“dōtyüz metīrolu toprā ğēmeden ĥateş ettirmedilē ötelēde, uzaķ dōrtyüz metīroya, yŭnaniñ ordusu, avcı ĥaTıTında, bi ĥateş_etTik bunā emme, ekin_de, buraya çıķıyo, ekinnē.” (KüVYA, 194)

53. Bağ topraĝı

“aynı atıyı çocuķ_ılacı emme yavrım ğurlükden ğōrememiş. bizim burlarda da var, ğurlükden. toprā aşsıñ dedim, yaprānı āsım aşsıñ dedim. o ğadan baıñ yaprā mı olur demiş. ğēçinmeye ğōñü yok adamların, olma mı kıpar eliñe ğeleñi kıpar.” (SVYA, 692)

“sōra asıl benim hoşuma giden_o oldu, bu ğadar deliK deliyi, yeriñ işlenmiş topraı bi burası şey oluyō.” (MA, 900)

“yōksa ğālik topraķ oturmuyō, topraķ ğaba, ğaba duruyō. ötekince salma su yapıdın mıdı eyi ğüzel erTesi ğünü, topraķ oturuyō” (MA, 900)

“ĝüpre topraā yahıyo.” (KahVYa, 293)

“Bu sıcaĥ topraĝın şeyini aldı, hararetini. Üzümler bayaĝı bi sonbahar gibi şey oldu, ğurümaya başladı.” (EVYA, 266)

“ölü bi düşsem saşsam başımda dönē. gözümō topraK_ōmedi’Teñ keri üş dölüm bi ğıza deġsiñ, üş dölüm bi ğıza, üş dölüm de onō deysiñ nēysi ġadere küssün.” (SVYA, 430)

“ādile aÇcık yoġādan yīgi è’miş. gelmiş ġalañ. öġlennē bitirdilē geldilē. bitirdilē geldilē öġlenney. dēzi bizim_ōdō topūraK ‘durmöyō. ‘ġocu baġa suladı.” (SVYA, 453)

54. Cevizli sucuk yapımında kullanılan beyaz renkli özel toprak.

“onu depelērik ha bōle ġazanda topraġ_atāriġ_ıçine biyaz topraā olur_onuñ. hā ġendiniñ_aha şurda torvada var_aha baġ. biyaS biyaz_olur bunuñ topraā.” (KahVYa, 438)

55. Kıraç toprak.

“ġıra melmeke şeyimiz ġıraç. tarlalarımız toprāmız.” (KahVYa, 539)

“Bizniñ çifçilikte kıraç toprak bizniñ mira.” (OTA,130)

56. Üzüm kurutmak için düzlenen toprak.

“üzümleri sergi sererdik. tallaya şōle toprā soykellerdi rampa yapallardı. üzümleri çalı kesdinniydi o çalıyı döşşerdiñ döşşerdiñ o ġurudurdu.” (NMVBİA, 268)

57. Kadınların doğum sonrası üreme sistemlerini korumak için ısıtarak altlarına sardıkları toprak.

“yīenim ben dourdum mu ya biz eveli toprāa yatırdık. toprāa sarardım ben gendim de biz dourduk mu altımıza bi_ġum ġızdırıdık leke ora giderdi leke biz hanı gendimize muġāat olur.” (NMVBİA, 439)

58. Çay yetiştirmeye elverişli sarı veya siyah renkli toprak.

“toprā sari siyah olusa eyi ç’ay olur onda.” (RİA, 239)

59. Çay ekilen toprak.

“ha bu aġaj yaprā yok mi ya, seresun oni iç’eri’sine, bu toprā yaşı tutāyi.” (RİA, 239)

“nerden, topraġundan anliyc’asun oni;” (RİA, 239)

““ula ç’imen bitmez olu mi? bu topraktu dā!” “e,” dedi, “bittu_ġuni kopara’c’asun ‘c’anum,” dedi, “tabī topraktu, bitec’eK,” dedi” (RİA, 223)

60. Taşlı, çakıllı, tarıma elverişsiz arazi.

“devlet vermiş kırklareli poyralı’da bi çiflik. taşlık, çakıllık, toprā ī dīl. menemen’de vermiş bi çiflik, izmir’de, o da taşlık, şeylik. bizimkiler toprak üzerine yaşamışlar ōda.

AŞ: toprā biyenmiyolā, buraya konuyolā işte.” (TMİVKA, 214, 215)

“o mānay de vēriyē, ġırıça sözi ġēne o topraġ, daşli maşli yēr ki olēy, ona da ġırıça diiller.” (TAA, Burs. 143)

61. Toz, kir.

“yoĥ torpaĥtan sularıĥ, süpürürük çıĥarıĥ şörüya. amma seneden seniye bi suva yapallardı kerpiş duvarlara.” (KırVYA, 270)

“yitişin anneyiñ ġózü kór, dimiş. ıcıĥ tırnãñdan torpaĥ_ al, dimiş.” (KırVYA, 332)

“şuraya, şuraya torpaĥ dolardı ġavramanıñ tozundan.” (KırVYA, 307)

“bu oĭlan yanımdadır. ĥoma oraya, torpaĥ_ olur. bu oĭlan yanımdadır.” (VGHA Bit., 638)

“(Konusu: ev işi) tandır yaĥarıĥ torpaĥ süpürük.” (NVYA, 185)

62. Topraĭı beyaz renkli arazi.

“ĥoyün topraĥlarının da beyaz oldündan aĥça denilmiş.” (SİYA, 270)

63. Fırın yapımında kullanılan toprak.

“fırınlar topraĥ fırın olüyü.” (SİYA, 276)

“soba sōra sōra bi tenekeden toPraĤdan bi maşınĭa, daha ilerden fırın yaPmışlā eviñ_içine, bu yandan fırını yaĥıyulā eviñ içi sıcaĤ_oluyu.” (BİA, 538)

“e içini topraĤ dolceĤ, bizim_ōsa iyi, ĭonşulāñ da vā e’leri...” (MA, 1194)

64. Topraĭı sarı renkli arazi.

“sarıçal olarak deişdirilmesi_de bāzen yörelerde topraĥların sarı olması bundan ibāret.” (SİYA, 491)

65. Soĭanları korumakta kullanılan loda adındaki korunaĭın yapıldıĭı toprak.

“loda dediĭimiz şu normal topraĥtan. toprāi biz tesviye ediyüz, su girmesin déyerek. kenārları düzeltiyis.” (TMİVKA, 252)

“toprā düzlūsün. sap yayısün üzerine. suvan döküyüsün.” (TMİVKA, 253)

“loda dediĭimiz şu normal topraĥtan. toprāi biz tesviye ediyüz, su girmesin déyerek. kenārları düzeltiyis.” (TMİVKA, 252)

66. Kara.

“ördek yok. su yok ki! yāmır yārsa, yāmır yārken toprā iniyi.” (TMİVKA, 294)

67. Çantasına konulunca askeri koruduĭına inanılan türbe topraĭı.

“dedenin sāyesinde duruyoz biz toprāndan alırs askerimizin çantasına kōruz ónun yüzünden hiç eskerde bişē duymazlā (...) beyin Ĥanamasından āskerde şeit ĭēldi burda ārkasında dedemizin ārkasında bir_ó ĭēldi hic_ölmez ó da āllah sayesinnen bu toprā Ĥōruz çantasına dönē dolaşır gelir ónnan barabā” (BİYA, 346)

68. Hıdırellez’de ve bayramlarda mezar ziyaretinde mezarlara atılan toprak.

“bayram_ıya, hıdır_ellez bayramı. ğuran okuyōk, toprak atıyok mezallıa.” (TİVYA, 352)

“vallā ğünü tayini yoK ben geĉekene her zaman geĉekene ziyāret ederin, bi de arife ğünneri bayram ğünneri var ya arife ğünneri derler bizde ya, herkez ğabire gider işde toPraĝ_atardık üsdüne filen bi şiyler yapıyız yani. bi dovā okurus.” (BA, 589)

“Sevdiğimin gel mezarının üsdüne. / Üstüne topraĝı ver yavaş yavaş” (AKD, 324)

69. Bahĉe topraĝı.

“toprak yıarsın dibine.” (TYAII, 397)

“karişdur toprā.” (TYAII, 432)

“toprā o içindeki ĉividi korsun ama ĉok tene ğomuyĉasın.” (TYAII, 168)

“Gene bāĉeye bi kızımız var atma kızım atma, attı ayvannān ğübresini ne toprak bulabilirsin ne şe.” (KİMİKA, 63)

70. Boş arazi.

“bu boş topraklar diyelim_ĝi hani şu ğarşılar olsun” (TYAII, 143)

71. Ateş yakmak için topraĝın kazılması.

“ĉömüri yakmak_ için ilkin topraĝtan bī guyu eşilir.” (TYAII, 238)

“(Tahtacılık) kömürü yıĝarlar böyle. böyle yıĝarlar yıĝarlar meşe_odunnānı. böyle bi deliK ğorla, deliKden bi ataş verile toprāñ_altında yanar_o. ğaPĝara kömür_olu o odunna, meşe_odunnā.” (BİA, 403)

“āvin_ortasına topraĝa eşmişler, tandurda ataş yahsala, ocaĝda, ğapidá, ğetür^rdüle orya ğorun^ tökerd^ler de üsdüná, ebele bir sandal ğoyard^ler, alĉaĝ sandali.” (TAA, Antl. 65)

72. Su deĝirmeni yapımında ağaĉ oluĝun içini sıvamak için kullanılan toprak.

“ācın içini topraklamışlar.” (TYAII, 264)

73. Yılbaşında (Kalandar Akşamı 14 Ocak) âdet olarak eve ahırdan bir hayvan getirilip gezdiriliyor ve hayvanın ayaĝında getirdiĝi nesneler üzerinden yeni yıla dair öngörüler yapılıyor. Bu âdetde hayvanın ayaĝıyla getirdiĝi toprak bereket olarak yorumlanıyor.

“eyāna diyalım ya toprak ya_da bóyle ĉalı bī_şey alırsa bereket ğetiri diya eskiler óyle derler.” (TYAII, 268)

74. Verimsiz araziye sermek üzere daha verimli yerlerden getirilen toprak.

“başın bèynn ğaynardı, tus ĉıĝmıř_ábülā, şoraĝ, duz dişerde, ĉıĝmıř. buraları ğoşdü āĝdü bişdüĝ. topraĝ daşıduĝ, arabalarınen, kaniyonnarınān topraĝ ğätüriyirdüĝ bureye, dē

ķarsdān_oyandan biyandan, nērenın zengín topraġı var, tōgduġ bure^{ve}, ūınd de belo oldi abura. / ĩdri, ıġdır yeūil_ĩġdır diyē, yeūil_ıdri mäfētdiler.” (TAA, ĩġd. 248)

“baūın bēynın ġaynardı, tus çıġmıū_ābülā, ūorah, duz diūerde, çıġmıū. buraları ġoūdū āġdū biūdūh. topraġ daūıduh, arabalarinen, ķanıyonnarınān topraġ ġāturiyırduġ bureye, dē ķarsdān_oyandan biyandan, nērenın zengín topraġı var, tōgduġ bure^{ve}, ūınd de belo oldi abura. / ĩdri, ıġdır yeūil_ĩġdır diyē, yeūil_ıdri mäfētdiler.” (TAA, ĩġd. 248)

“abıla aburada ġelmiūim_aha buraya ki, abu ġapınn_ōġünı, burayⁱ, topraġ, daū ġātürduh, ġübre ġetürduh. tōgduġ āġduġ_ıūdā ebüle ĩdare ēdiyēruh. /-buralar hebsi ūēyidi, ūorahıdı. tuzlı...-/ biz bura^{ya} ġelendā bure^{ve} ġelendā bu āġaġlar yoġıdiler, bu hēc biūā. bambayas topraġ kirāġ kimi, dus çıġmıū.” (TAA, ĩġd. 245)

“bunda āġaġ, ekin diyen yoġıdı. onnan bunnan topraġ daūıduh ġetürduh tōkduh, āġaġ tigduġ.” (TAA, ĩġd. 255)

“Pellemek pitdi, topraġ taūımaġ sebetlan yōķarıya.” (TYAII, 348)

“alısn bi yerde bi_ķaġ sebet topraġ, piraz sıır kúbresi.” (TYAII, 168)

75. Duvar yapımında kullanılan toprak.

“ārthbin taūırsun, bellersün, topraġ taūırsun, ne olsa yaparsun.” (TYAII, 357)

“usti, alti taūtur, usti topraġ atacaġsun_ķi bi_ūey yapasn_ōa.” (TYAII, 357)

“e, Tuvar yapāysun, taū, topraġ taūıyısun, tuvar yabāysun, yaPāysun.” (TYAII, 357)

“ben bēle sıġındıġım bir torpaġ bi duvar vardi, oraya.” (VGHA V., 328)

76. Cenazenin topraġa verilmesi.

“yāni bir zaman olur_ķi yāni ġocalar kirinci ķadın tabutsuz toprā olmaz.” (TYAII, 428)

“ēvēlk_ġocālārimız derdi ķı bū ēvindē ōn saġat duracā'nā bir ān evēl toprā'na ġāvuūdurmāsı daġā ēy'_olur dellērdi.” (OĬAVSV, 677)

“öldükten sonra neler yapıyo ālıyan ālıyo peūine toPra'a ġömüyösün mesela ālayan ālıyo sıızlayan sıızlıyo” (SĬAĬA, 208)

“Herif, ġöri, ēē, te'ziye, ölüsünı topraġın altına ġömi, oġ bundan, ķurtuldum üzerine topraġ dōki, onan sora diyi ben bundan ķurtuldım, bilisen, onar ġıdı ewinde otiri.” (SMA, 249)

“bızaladı camız dēdi ġari hayvan ġaTır ġunnadı ġün anam torPā ġömülmüş ġari.” (AĬKĬVYA, 283)

“mezere ķómdüler, torpā örTdüler gene biliyom.” (KırVYA, 344)

“Yèyharlar, kefinnerler, götürüller, gömeller, mertegini ğibleye dönderürler, yüzini, torpağını verüller.” (EVYA, 305)

“İki, üç adam tapuddan, biri önden, biri arhadan, biri ortadan dutar, mezarlığa götürüller. Defnédeller. Üzerni topraqları örteller. Oğur, gelürler.” (EVYA, 392)

“ñāmāti topram ātında gāde dedī.” (ADÜM I, Man. 138)

“babasi befaT_èTdi o dákķá, o dákķá befaT_èTdi. annadın? on ikide arabaya miníb gidecek ankaraya, çocúqlarımızı göreĸ. on ikide taĥdaya çıĥdı. ėle herkes dèdi. ĥáci olmadı. yanè ĥáci olmadı. gidecem háce dèdi. gèTdi háce. dèdım men de dèdım. ĸaldıĥ, on sene oldı. o dákķá on ikide torpaĥa ĸuyladıĥ ha, bitdi. hēc ĥesde mesde degèl.” (VGHA Bit., 619)

“o şeye toprak girmemesi için ondan sonra üstünden topraĥı pürürlerdi. tam örttükten sonra başlardı Kuran oKumaya.” (AnaVYA, 162)

“o şeye toprak girmemesi için ondan sonra üstünden topraĥı pürürlerdi. tam örttükten sonra başlardı Kuran oKumaya.” (AnaVYA, 162)

“Gözüme torpaĥ töĥsün; çiydim de bèl götüsün.” (KİA, K. 323)

“feleĥ_ā ĥāTdı benim_aşıma / görüñ fèleK neler getirdi başıma / toprak saçarlar gözlerime ĥaşıma sizde de var mıdır bizde böyle öldün mü ĥabristana ĥoyaĥana / bir_āyrılık bir yoksuzluğ bir_ölümdür” (ÇİYA, 841)

“yani ėle onıñ şansına ölürse torpaĥa, ĸalırsa bu oĥlanın şansına vèrecam o oĥlana.” (VGHA Bit., 633)

“Men ólgende atımnı oyamay şap. / Cılay cılay ústúme toprak cap..” (PKTA, 123)

bi' toprağ_altına at-

Cenazemi gömerler anlamında bir deyiş.

“o zaman ĥama ölurumuş ĥāmiya çeKiyō bēn de burda gediym de diyo ēFendime söyle'm eni de Zāĥar bir gören_olu'sa bi' toprağ_altına atar diyō ĥamiya çeKip de amma adāmıñ_el'_ayā' titirēmiş” (OİAVSV, 840)

doprāa ĥon-

Defnedilmek.

“adam_öleli ocān_onundā_öldü, om birinde toprā ĥondu, ocān onu oldu mu, on sene dölçaĥ om bire dèvr_olçaĥ yávrım.” (AVYA, 209)

toprā ĥo-

ĥöyücam toprā (ZBKİA, Zo.), toprā ĥoymuşlar (KırVYA), ĥoyin tobraĥa. (TYT, 21)

“İşallah! ‘Zühdü de dēdi; “Burda olūsam Pākīze abla, ben göyücam toprā seni” İşallah
ölēcem ‘işallah.” (ZBKİA, Zo. 104)

“o ğadını toprā goymuşlar, ğómmüşler, ezdirmişler.” (KırVYA, 261)

“Ya sevin ya öldürün / Ya   da koyin tobrağa.” (TYT, 21)

torpağa göm-

“ölüfdü bunu nełliyeĥ nası torpağa gömeĥ, pişe  dimiller kıççıĥ ğardaşı deyrirki getirin
bunu tutaĥ bir tabıt yapaĥ ataĥ suya ğessin, yazıĥ deyilmi torpağa bunu ğuylıyacıyiĥ en
eyisi ğessin suda.” (AKD, 195)

torpağa ğuylı-

“ölüfdü bunu nełliyeĥ nası torpağa gömeĥ, pişe  dimiller kıççıĥ ğardaşı deyrirki getirin
bunu tutaĥ bir tabıt yapaĥ ataĥ suya ğessin, yazıĥ deyilmi torpağa bunu ğuylıyacıyiĥ en
eyisi ğessin suda.” (AKD, 195)

torpağa Koyma-

Defnetmemek.

“bağa girdim yarpağa, dünya hevhevım heP bana, men görmeden ölürsem, Koymasınlar
torpağa.” (VGHA V., 334)

üsdüme bir pança topraĶ at-

Öldüğümü gör, cenazemi kaldır hiç değilse o kadarcık hayrını göreyim manasında bir
deyiş.

“benim üsdüme bir pança topraĶ at  'le get ne  riF b ' diyo, ul n adam ben
ğardaşdan olmuşum da senden m' olmadım diy    ben olmassam
topraĶ atmıyolar mı diy  zaĥar atallar bıĥ pança toprak diy ” ( İAVSV, 838)

76.1. topr na ğat-

Belli bir yere anlam yüklendiği i in orada defnedilmek istemek.

“ asdalanmış, işde bobasına mı ğayın pederine mi ben demiş nerde  l rsem beni
oranın topr na ğatın demiş. burda tes d f etmiş. burda  ld  yere g mm şler. ğat
ismini de ordan almış  ar alda. ğat ismini de, beni demiş nerde  l rsem oranın
topr na ğat demiş  anı buriya defn edin demiş.” (T VYA, 408)

77. Narin bir  eşit toprak.

“K zmizi, K zmizidir. senin bu topraĥ ne kadar g zel! narin topraĥın adi K zmizidir.
senin bu topran ne kadar narindir. heralde K zmizi topraĥdır.” (VGHA V., 577)

“Kızimizi, Kızımızdır. senin bu toprak ne kadar güzel! narin toprağın adı Kızımızdır. senin bu toprak ne kadar narindir. heralde Kızimizi toprakdır.” (VGHA V., 577)

“Kızimizi, Kızımızdır. senin bu toprak ne kadar güzel! narin toprağın adı Kızımızdır. senin bu toprak ne kadar narindir. heralde Kızimizi toprakdır.” (VGHA V., 577)

78. Okuma yazma öğrenen kişinin toprak zemini düzleyip parmağıyla toprağa yazı yazması.

“barnāmın yazdım. toprak düzledim, barnāmın yazdım. heç hoca ürüne varıp da şu harf ney hocam demedim.” (AkVYA, 417)

“eyitmenneriñ ilk talebelerinden, yazıyı tã'dilinde, çocuklar tã'dilinde olunca, çoğ yakıynen ahrabamız vardı, bi gız çoçünnan gızu otluoğ harman yerinde közlü toprakı çocu eliyle yassıladı, harf yazdı heceliyor.” (KırVYA, 432)

79. Kara toprak denen verimli tarım toprağı.

“kóyün toprak iy, toprak iy. bizim toprak iy. herkesiñ toprakdan şiyli, gıra toprak. gıvatlı, gıra toprak bizimki.” (AkVYA, 445)

“burası bizim toprakımız var yá gıra toprak, her şey olur. emme suyu muş yoh.” (AMA, 136)

“kóyün toprak iy, toprak iy. bizim toprak iy. herkesiñ toprakdan şiyli, gıra toprak. gıvatlı, gıra toprak bizimki.” (AkVYA, 445)

80. Bina yapımında tuğlaların arasına harç olarak konmak üzere suyla karıştırılan toprak.

“şöyle yalak ideller büyükcáz. içine suyu doldurullardı. biri girerdi, arkadaşın birisi. gısa donnan girerdi. ik üç gişi toprak atardı. o da böyle gırdırırdı. onu şöyle iyice gıyulaşdırıllardı. toprakın suyu.” (AvYA, 478)

“şöyle yalak ideller büyükcáz. içine suyu doldurullardı. biri girerdi, arkadaşın birisi. gısa donnan girerdi. ik üç gişi toprak atardı. o da böyle gırdırırdı. onu şöyle iyice gıyulaşdırıllardı. toprakın suyu.” (AVYA, 478)

81. Küçük yaşta evlendirilen kızın yaprak sarmayı öğrenmek için yaprağa sardığı toprak.

“yaprā ordan gopardırımış, gopardırımış toprakın şiyi sararımış, belliyu goya. toprakın yaprak sarma belliyur. (...) gız toprakın yaprak sarılır mı dimiş.” (AkVYA, 667)

82. Defnecilik maksadıyla kazılan toprak.

“sabahtan bi tat arkadaş geliyor, bi bakıyor, şurda münen toprak içinde tuştan heykel bulmuş yanı.” (KİAVAAAY, 480)

83. Kisecik köyünün adına kaynaklık ettiği düşünölen köyün zeminindeki sert toprak tabakası, kis toprak.

“seydişeiñ kisecik köyündeyimis, ilk buranñ yerleşimi oraya oturmuşlâr ve soñra buraya gelmişler tutmuşlar, buraya yük tutmuşlar, ordan esinlense gerek her halde. bi de şöle gonusullar yāni artık bu toprāñ altı kislidir, kis toprak vār, bi de ondan geliyo deller bāzıları. bāzıları da böyle de duydu.” (KİAVAAAY, 388)

84. Cenazenin başının altına yastık olarak doldurulan toprak.

“başınñ altına toprak korus böyle yastıK yaparıs tahtaları böyle dizdiKden kerı herkeş küreKlēlen toprāi doldūrus geliris” (YİYA, 389)

85. Yenebilen yabancı bitkilerin yetiştiğı orman toprağı.

“toprān icinden böyle böyle çıkar tertemiz böyle başı vādī bu gader böyle öle kesēsın yirsın çoK güzeldir” (YİYA, 423)

86. Orman toprağı.

“dudaş’ın çaykóy bura. orman u gada yúudu emme işde Kbardı. işde öle bēle yúhardan bi çamla bitiyá. yāni çekicek yerim olsa çıkhar, yāñ doruunda hemen şöyle, topraını alıp tikecez.” (KrbVYA, 730)

“biz sādece böyle ğurumuş çamları efendim veyāut da onnarın kēsdüü kütükler var toprağda, onnarı çıkartırız fālan.” (KrbVYA, 595)

“vallā ğapğara toprak, bundan sōna zāten ovudakı aşılıkları, burdu benim bi dā aşılık vā kövde, bullara ızğara mızğara, heP yeşil ğurudan aTcam ğāri.” (İİBİA, 626)

87. Kömür çıkarılan yerdeki toprak tabakası.

“şindi yer altının kómürü şu anda olmaz. her tarafı olmaz. (...) ordan gelü öyle o şekilde. taşta gelir, topraa gelir, kayáyá gelir. (...) işaretlüyósuñ o topraı, açiyósuñ.” (KrbVYA, 1046, 1047)

88. Temizlenmemiş kömürle karışık bulunan toprak.

“o kómürü bi vurarsñ, ecúk yāndı mı daş olu zobada. böyle toprağ olu, ğaynağ.” (KrbVYA, 525)

89. Oltu taşı çıkarılan toprak.

“oltu taşı bu toprağdan çoñ yúmuşah çıkıyá meseļa dey mi?” (KrbVYA, 687)

90. İstanbul’la köy karşılaştırılıyor, yeşillik ve toprak doğa anlamında kullanılmış.

“yeşillik, toprağ, durañ oturañ yóğ. duramıyósuñ. suyú ayrı, çimeni ayrı, geziyón.” (KrbVYA, 913)

91. Bozulmadan saklanması için yiyecek konan küplerin toprağa gömülmesi.

“daha èvel çókeli, çókeli kúpe basardug kúpe, tòprá gómerdúg.” (AMA, 120)

“óndan sōnu şōlũ eskĩ küplēñ içine bölũ dolduruyoladı, basdırıyoladı. ódāñ toprā gömēlē.” (AyVYA, 427)

“çölmeklāĩ basādık, gömādik. toprāñ içini gömādik. (...) ónũ nānām ırāmatlık vādi bağ dudug dibini bölũ gömādi ó. toprāñ içini gömādi.” (AyVYA, 484)

“peynirleri ũ şeye dārcıklara gōnu toprā iyi ğazarla ğazarla toprā yatırılarımiş onu üstünü örterlerimiş yāni bozulmasıñ amacıyla ğış üstünden geçeğ ertesı ğış geçeğ çıkar gene aynı durur senin kömdīn şekilde duru toprağta bi şey olmas e bizim biltiklerimiz bunnar” (ÇİYA, 835)

“mesela yeri az deşerler böyle, souk duTcak, ora ğorlar onu. tabi toprāñ şeinnen durcak.” (İİBİA, 644)

“ğıl örmeler yā'lı hānzān nerede. yā'lı hānzān da işde çapıdı dikeller. içine samān ot mut basallar. dışında ē'ce çirişinen ē'ce sıvallār ğalıñlaşdırıllār. o termis yerine ğullanılır. o zamanıñ bu dolab' öydu. yā'lı hānzān. ondan sō'ra ğuruyuncā içi boşaldılır. yunur. içine yā gōnur koğmaması için. hatdā toprā' gömülür.” (OİAVSV, 465)

“herkez yiyēcā' ğadar bir bū'd' ekērdī on' da ğúy'yā ğollārdī. ğúy'yū bilir misinğz acēbā. toprā' kömerdik belkı ā'b'i bilir.” (OİAVSV, 764)

“hayvanlardan işte yağıdır, peynirdir, cacıktır dediğimiz bu besin maddeleri de tenekelere ve küplere, küpelere konarak toprağın altına gömülürdi.” (AYSVVDİ, 245)

“elli aTmiş kīlo pēynir aldım. Kıydım küplere. vurdum toprağā. ğışın çıhartasan, yiyesen.” (VGHA V., 364)

“o zaman küpler varidi bēle küp demezdile yani bēle bişe qamayıl diyardı ne diyardıla onnara cacıx pennir basardıla bıraxardıla torpağā şimdi de yapélle onnarı bıraxardılar torpağā” (VKA, 312)

92. Deri çarıkların yumuşaması için toprağa gömülmesi.

“ondā yeli şīderdik, toprā gómerdik, esgden biz arāzide çit sürerkene çorba yanımıza gelirdi. çorbayı yiyene ğadara çarī çıharır, toprā gómer, yımışardı.” (AİA, 198)

“**RD: çarık iki türlü mü oluyor?** (...) **OS:** içine bi toprak doldururuz onunğ. içine ācık da peynir suyu döker biğ gömeriz toprağā ertesī ün dūr bük de cebingge ğat. öyle olur yani. **ES:** yumşar.” (AİÖKYA, Antl. 443)

“**RD:** çarık iki türlü mü oluyor? (...) **OS:** içine bi toprak doldururuz onunġ. içine ācık da peynir suyu döker biġ gömeriz topraġa ertesĭün dūr bük de cebingġe ġat. öyle olur yani. **ES:** yumşar.” (AİÖKYA, Antl. 443)

“o çarığı biz kıuyıldıġ şeye nem torpaġa ki yumuşana biz o çarıġlari giyek.” (AASV, 181)

“çĭf süreirdiK ġurumasın diyē içine de tōPraġ ġoruġ yaşı toPraġ devrisi ġün gine giyerdiK.” (KEMAĞ, 438)

93. Topraġa basmanın, toprakta çalışmanın saġlıġa yararlı olduġuna, hastalıktan koruduġuna inanılıyor.

“bi de toprağda çok dururduk eveli. topraā çok basılırdı. bak o toprak da alıyĭ, burdan ĭsanıñ altından o hastalıkları. o topraā basmak çok eyi bi şē. bildiñ gibi deil, o topraā basmak bildiñ gibi deil.” (İİBĭA, 398)

“bi de toprağda çok dururduk eveli. topraā çok basılırdı. bak o toprak da alıyĭ, burdan ĭsanıñ altından o hastalıkları. o topraā basmak çok eyi bi şē. bildiñ gibi deil, o topraā basmak bildiñ gibi deil.” (İİBĭA, 398)

“onnan sora bostan çox xoşidi wallah torpax o qadde saġlıxliyidi o torpax bizı o qadde iyi ēderdi ĭştāhımız yerinde men ēleyidim men belki bu qapılardan girmezdim o qadder torpax bize yarayırdı ēle gineşte alnımızın terını silerdix çalışırdix” (VKA, 260)

94. Topraġın altından tarihi eser çıkması.

“toprāñ altındı kaç biñ yıllık, göveç çürümemiş. altındı sacaa ōle^ü durup durūmuş. göveç, topraı aşdıı billi aşmışlā.” (İİBĭA, 617)

“hā ġördüñ mü onnārıñ hēPisi toprā'ñ altından çıkdı. ōrda sāde bi' ġōca dāş vārıdı. toprā'ñ ālt'ndān çıkdı.” (OĭAVSV, 853)

“şu yūkarı mehelleniñ āltında bōle toprak Kāzādılā ēvelce kireç betonu mu vādı bōle bōle kerpişlē çıkadı” (BĭYA, 234)

“kraliçeniñ boynu ġeçmelĭ o çolak papazĭ arayān defĭneci olan adām da bu bizim içimizde. 'şimdĭ, biz burayı biraz bōlē topraklāñı eşēcēmiz zaman “aman amān bırakıñ, aman amān bırakıñ !” vēlāsıl onū dā gece yāmĭr yāmıya başladı, bırakTık.” (SĭA, 247)

“bā yeri, toprā kazarķa, buzālıkta, kenarından küp çıktı. kül dolu içi. buzālık, boş arāzi demek.” (TMĭVKA, 195)

95. Büyü yapmak maksadıyla birtakım nesnelerin topraġa gömülmesi.

“bi_dā işde, bahçemiziñ_önünde, şurda kirez_acı varıdı. dibini eşdük_de su böyle çanaqladuyduk. su göyoduk, gurumasın diy. biz hasdāniye gitdiyduk, eltime bakmya. biz geliş_dāni bi şöyle, şu böyüklükde kemúk. bi_de altına_da şöyle davarıñ súdüklük torbası oluy_ya, onu şöyle eşmişle. onu altına gömuşla. üstüne_de o_kemū gömuşla. şöyle şöyle, hemen toprā evedileyin biri gelicek diy heralda, toprā aTmişla. kenalları açukda galıy. yaprak dóküm vātıydı. yapraklar gelmiş.” (ÇoİVYA, 160)

96. Toprak renginde olan.

“yīlān ölur. bōz_ölür ġār_ölur toPrā' bēnzēr_ölür.” (OİAVSV, 751)

“Bir yipke beyliysiñ, anarğa da at kıllarından biraz tufrağğa uyğan rengine köre tızaklar yasala” (OTA, 135)

“Bir yipke beyliysiñ, anarğa da at kıllarından biraz tufrağğa uyğan rengine köre tızaklar yasala” (OTA, 135)

“bağrıKáráler var ya; onlar da sırtı şey olur, boz olur. burasi siyah olur. yēr tovuğudur. onnar da éle adamı gördüğünde sinerler toPrağa. toPrağ rengindedir.” (VGHA V., 467)

97. Yılan sokmasından koruması için efsunlanan toprak.

“yók bā'ña dellērdí kinē işd'_ēveldeñ_ossūñ şe'lērdē toPrāK_āvsíníyík dellērdi. şu pāriyē vēr dellērdí. yīlān_ışdē soqmāz şe'der dellērdí bēñ dērdím kí biyēñ toprā' niyē bilmiyóm_anca bīriciK_allā' biliyóm derdim. (...) bunu çok dēdilēr bāñā tōPrāk_āFsíníyēk dēdilēr” (OİAVSV, 751)

98. Toprağa cemre düşmesi.

“yedisi suya giriōmuş. yedisi toprak. cemre. yedisi suya giriyo. yedisi havaya giriyo. yedisi toprā giriyo toprkdan galıyo. toprakdan buhar çıkıyo. o zaman, o zaman tabi ısınmaya başlıyo, toprak. o zaman ısınmaya başlıyo toprak.” (SİYA, 378)

“sūdān toprā' düşdü mü hāvā ısınır otlār yörür. (...) toprā' düşē yēdi gün soñrā súyē düşēr.” (OİAVSV, 886)

“cemile havayı çıkdı mı hava böyle kaymaa başlā. topra' lā ısınır, hava ısınmaa başlā. (...) topraa düşdüü zaman, hindi havıdan topraa düşdü mü üş sefē düşē o. bi havayı çıkar, bi suyu düşdü mü su ılır. yukara çıkdı mı hava ılır, topraa düşdüñnen tohum ekimi başlā. üç şēdir_o; bi havayı çıkā, bi de suyu çıkā, bi di topraa düşē. topraa düşdüü zaman ekilmee başlā, topraK ısınıyo.” (İİBİA, 526)

“bir hafda_sōna_da toprā düşdükdē_sōna havalar ısınmıya başlıyor.” (SİYA, 439)

“sōra torpā düşüyo.” (SİYA, 460)

“ilk cemle havaya yaacak. sōna suya sōna toprȧa.” (KasVYA, 620)

99. Çocukların toprakla, çamurla oynaması.

“oyñādık çamırnan oynādık toprağ̃ı çamır yapāsıñ ónu bōle yulaklāsıñ toparlanır Kırşun gibi olur” (BİYA, 521)

“şórdan çamır alırdıK, toprak suı dökerdiK, onlarnan oynardık.” (HAA, 272)

“nası oynıycağ̃, toprağ̃ oynardığ̃, ğānı yapardığ̃, oñu çekerdik, daş yúklerdik üsdüne.” (KırVYA, 445)

100. Soba yapımında kullanılan toprak.

“dē e, şey_onda toprağ̃dan yapılan sobalardi bele dāmür sobalar yoğ̃ıdı.” (TAA, Burs. 183)

“işte sobada oturalım, sobada yatalım. ani şimdi misāfir odası gibi, albuki toprağ̃tan, kiretmitten işlenmiş, bu yandan sokuyo odunu, bu yandan kütükler mütükler kıızıyio, kızdırıyo içersini, ısıttırıyo. bu şekil soba bile yok. tandır, tandır denilen toprağ̃tan yapılmış ep sobadan, u alıyo misāfileri çāriyo işte yapak, bilmem ne yapıyolar, sobaya gidelim, soba iyiymiş! ne iyisi be! toprağ̃tan, soba bile yok.” (TMİVKA, 233)

“Küçük mankal değıl, mücene. Toprağ̃tan yapılır bele mücenēdi.” (DA, 91)

101. Baca yapımında kullanılan toprak.

“esgiden bacalar toprağ̃_ıdı.” (SİYA, 427)

“akşam namāzını kılıp çıkdıktan_sonra orta ħalli, işde toprak bacalı evde oturan sāde bi vatandaş, buna der ki ğardaşım sen nerden gelīsın, nere gidīsın.” (GİVYA, 332)

102. Yiyecek ot bulamadığı için ağzını yere sürten hayvanın bağırsağında toprak birikmesi.

“şimde getirdiz bir hayvanımızı kesdiz, bağırsağlarde torpağ̃ vardır. bu torpağ̃ın bu bağırsağların işlemese ne sebebe bir_çş? ağızlarını yerlere süriyor. yerlerde otlağ̃ bişe yoğ̃dur. o zaman torpağ̃lardan bağırsağlara gidıyor. kesen bir mal, tejrābese baset. benim bir malımı getirin kesin; parasız pulsuz. bu malın barsağ̃larını torpağ̃ vardır. bu bir.” (ErzuĀ2, 247)

“şimde getirdiz bir hayvanımızı kesdiz, bağırsağlarde torpağ̃ vardır. bu torpağ̃ın bu bağırsağların işlemese ne sebebe bir_çş? ağızlarını yerlere süriyor. yerlerde otlağ̃ bişe yoğ̃dur. o zaman torpağ̃lardan bağırsağlara gidıyor. kesen bir mal, tejrābese baset. benim bir malımı getirin kesin; parasız pulsuz. bu malın barsağ̃larını torpağ̃ vardır. bu bir.” (ErzuĀ2, 247)

103. Yiyeceklerin toprağa gömülerek saklanması.

“tabi ona diyirdim işde toprağ bir çoğ maddeler toprağa kıylardığ çıkardığ yèrdik.” (AASV, 160)

“o zaman bizim bu bahçelerde toprağı kızırdığ. pèynirleri, işde bu yoğurt felan, turşıları felan herkes bu ıcağ mevsimde gömerdi. (...) şimdi bu toprağa ne gömsen daha sağlıqlı kalır.” (VGHA Bit., 673)

“o zaman toprağ serin olurdi. adamın eti olurdi. birağırdi o kıyiya, kalırdi. è sawûğ su işmek için bizim esKiden toprağ Kablar wardi şöyle. o toprağ kaba su doldururdi. o toprağ kab o suyi sawûğ sahlardı. bizim buzdolabımız da odi yani.” (VGHA Bit., 666)

“bişeyler yapardı gayrı önceden içini, toprağda gömülü durmayor guruduyon önceden.” (MVYA, 416)

“cacıqlari getirirdiK kıylardığ. üzi kıyli yere torpağın içine. üsdüni örterdiK. kışın çıkardığ yèrdiK.” (AYSVVDİ, 219)

104. Dam yapımında kullanılan adına seh de denilen killi bir toprak türü.

“èşeKÇiler seh Taşırdiler. seh, bilhasse seh, Tamlere. Tamlerin üzerine çekerdiler o toPrağı. ayri özel bi toprağdi. (...) seh diyerdiler. killi be le one diyordiler seh.” (VGHA Bit., 730)

105. Toprağın sahipliğı. Kışının kendisini arazinin olduğı kadar o arazide bulunan toprağın da sahibi hissetmesi ve toprakla birlikte sahipliğı de yanında taşıyabildiğıne inanması.

“onnan döğüşmüşem onun tonpağına yeminniyem getmiyecem. (...) böyüh torba benim gendi torbağımnan götü men harda en de sem orda en dörd ayağımın altına öz toprağımi tök gaşka ceyran bağıracağ menin toprağıma neden basdın? de yecem kor değılsen gel öztorpağımın altında duraram (...) getdi gaşka ceyranın torpağında durdu. Hemen Pir Ehmet endi dört yere torpağtan tökdü su atı durdu üstünde (...) neye geldin benim tonpağımnda durursan dedi kor değılsen öz topağımnda dururam gel bağ öz topağımın üsdünde dururam demeye galmadı” (AKD, 99)

“onnan döğüşmüşem onun tonpağına yeminniyem getmiyecem. (...) böyüh torba benim gendi torbağımnan götü men harda en de sem orda en dörd ayağımın altına öz toprağımi tök gaşka ceyran bağıracağ menin toprağıma neden basdın? de yecem kor değılsen gel öztorpağımın altında duraram (...) getdi gaşka ceyranın torpağında durdu. Hemen Pir Ehmet endi dört yere torpağtan tökdü su atı durdu üstünde (...) neye geldin benim tonpağımnda durursan dedi kor değılsen öz topağımnda dururam gel bağ öz topağımın üsdünde dururam demeye galmadı” (AKD, 99)

“onnan döğüşmüşem onun tonpağına yeminniyem getmiyecem. (...) böyüh torba benim gendi torbağımnan götü men harda ən deşem orda ən dörd ayağımın altına öz toprağıımı tök ғаşka җыран бағираҗь менin toprağıма neden basdın? deşecem kor değılsen gel öztorpağıımın altında duraram (...) geçdi ғаşka җыранın torpağıнда durdu. Hemen Pir Ehmet җendi dört yere torpağтан төkdü su atı durdu üstünde (...) neye geldin benim tonpağıмда durursan deği kor değılsen öz topağıмда dururam gel bağ öz topağıımın üsdünde dururam demeye ғалмады” (AKD, 99)

“onnan döğüşmüşem onun tonpağına yeminniyem getmiyecem. (...) böyüh torba benim gendi torbağımnan götü men harda ən deşem orda ən dörd ayağımın altına öz toprağıımı tök ғаşka җыран бағираҗь менin toprağıма neden basdın? deşecem kor değılsen gel öztorpağıımın altında duraram (...) geçdi ғаşka җыранın torpağıнда durdu. Hemen Pir Ehmet җendi dört yere torpağтан төkdü su atı durdu üstünde (...) neye geldin benim tonpağıмда durursan deği kor değılsen öz topağıмда dururam gel bağ öz topağıımın üsdünde dururam demeye ғалмады” (AKD, 99)

“onnan döğüşmüşem onun tonpağına yeminniyem getmiyecem. (...) böyüh torba benim gendi torbağımnan götü men harda ən deşem orda ən dörd ayağımın altına öz toprağıımı tök ғаşka җыран бағираҗь менin toprağıма neden basdın? deşecem kor değılsen gel öztorpağıımın altında duraram (...) geçdi ғаşka җыранın torpağıнда durdu. Hemen Pir Ehmet җendi dört yere torpağтан төkdü su atı durdu üstünde (...) neye geldin benim tonpağıмда durursan deği kor değılsen öz topağıмда dururam gel bağ öz topağıımın üsdünde dururam demeye ғалмады” (AKD, 99)

106. Topraktan yapılmış küpten çocuk mezarı yapılması.

“şuráy ғазыñ deđi, җölmeK кұp diyoh yá biz toprağдан yapılan onıñ_ içinde җocuğ mezeri yapmış_ adam кұpúñ_ içine җocuğ goymuşı җihdı.” (AMA, 219)

107. Buğday yetiştirmeye uygun olmayan toprak.

“Buğda җoh olmıy zatin bizim burda. Bir iki sene buğda ekdük hemen җavdara җевүрдүк. Torpağдан demek. Topreğдан mı?” (EVYA, 326)

108. Ҙамаşır yıkamada kullanılan killi toprak.

“җамаşır yıҗама: görmüyö_ mün killi. torpānan yıҗardım. hē, he evet. kil_ ĩnen.” (OİVYA, 203)

“ğomşulā sıra sıra sıra killeri atādın_ içine, kilnen yıḱādın, mis gibi ғoḱādı, peK güzel ғoḱādı. (...) killeri dövēdik topaK kil olursa dibeklerimiz olurdu böle tezeK_ olurdu, incelir. (...) öteki irimiyen de ha böle topraK gibi ғara ғara ғālır. aldı

mı diline yapışırsa iyidir_u. ā öle yapāladı. esKiden öle dēlēdi, atık şindi makinelē
çıkıdı, omolā çıkıdı” (BİAİ, 538)

“gūlnaz eze çaldı başına dizine / hem toprağı koydı iki gözüne / lazoğlı mustafa ulaşdı
havara /dalgalar azmış benzer canavara” (AASV, 187)

109. Kurak, tuzlu, patates yetiştirmeye uygun olmayan toprak.

“oralar ğurah_olur ğızım. torpā duzl_olur ğızım; patetis ne yetişmez ğızım.” (KırVYA,
234)

110. Bir padişahın yönetimindeki bölge.

“kızım sizin bu bahçanın içine padişahın bahçesinin torpağı oladı, ne iyi olurdu.”
(EYAD1, 220)

“Türkmen, Türkmen beyleri dediler ki, biz bu padişahan torpağına ğeldik, bir el kölgesi
almadık” (GDİAT, Gaz. 235)

“Biz padişah torpağına varmıyınçık biz bu zalımın elinden gurtulamazık.” (GDİAT, Gaz.
231)

“-Ağ ölüm biz bi_zaman pādīshāhan torpağına ğetdik.” (GDİAT, Gaz. 241)

“-Hē oğlum padişah torpağına ğetdīmizde padişahın yanında galdīyıldı, ahan böğün
ğeldi.” (GDİAT, Gaz. 241)

“Asğerini çekmiş bu pādīshān torpağına ğelmiş gonmuş.” (GDİAT, Mal. 6)

“-Pādīshāhım biz ğeldik biñ beş yüz evinen senin torpağına oturduk bize bir el kölgesi
vermelisiz.” (GDİAT, Gaz. 235)

“Bir gün Avcı Ehmet dedi ki bu padişahın torpağını gezmeh eyidir. Hele ben bi ava çılım,
heyvannarımnan... dolaşım.” (AKD, 40)

“Ğız dedi olan benim dedi yēddi ğardaşım var yēddi düvel önünde titriyir aman aman
toprağdan çıhalımda hüdüdü geçelim onnan sonra uyu isdersen ne yaparsan yap torpağı
çılımadan uyudunsa dedi anan ağladı.” (AKD, 258)

“Ğız dedi olan benim dedi yēddi ğardaşım var yēddi düvel önünde titriyir aman aman
toprağdan çıhalımda hüdüdü geçelim onnan sonra uyu isdersen ne yaparsan yap torpağı
çılımadan uyudunsa dedi anan ağladı.” (AKD, 258)

“bu çiboğun kok terefi nerasidu, bulusan benum toprağlavuminan bir Kizi sana verurum.
bulamasan toprağlayiyyin bir tane da Kiziyyin alurum, demiş.” (AİYİUKA, 144)

“buni biliyela, elçi Gondaran padişahun toprağlayini aliyela.” (AİYİUKA, 145)

110.1. torpağ öpüf

Padişahın huzuruna çıkarken saygı göstergesi olarak toprağı öpmek.

“Letif şah ĩse, pātsah divanınān ĩçeri girif, yēddi yerde torpağ; sekizinci saçağ, doğuzuncu el öpüf divan durdu.” (SVTĪAT, Siv. Ter., 122)

111. Tandır yapımına çok uygun beyaz renkli toprak.

“bu torpağ ne hoşdūr. ēle ēyi bi tendır torpağıdır. çoğ hoş tendiri olur ha. ağ torpağıdır ora.” (VGHA V., 571)

112. Hamur yoğurmada kullanılan tuzlu bir toprak çeşidi.

“A) o dān torpānı getirillerdi; emme buruya geldim, görmedim ben. torpā ğazanı ıslallardı. onuñ duzuynan hamır yūrullardı. çorā ıslallardı ğazanıñ ĩçine, süzellerdi, hamır yūrullardı, hamır. ekmek ĩderdik. hamır yūrur, ekmek ĩderdik. emme o ğúnümüzde bu ğúnümüzden bin kere iyiydi. hinci hasdalımız da çok. yidimiz horum, ĩlac, ĩlac. B) Esgiden çekmemiydiñiz duzu? A) esgiden çekerdik. dārmennen çekerdik ezeli. hinci çekilmiş alıyoğ, çekilmiş geliyo. hazır alıyoğ.” (AkVYA, 504)

113. Bulaşık yıkamada kullanılan toprak.

“deterjan çıxtı o vaxit yemeh qablari xocam bēle torpax torpağı de temmız torpağıdi torpağı alidiler yanı dinımızde de diyör torpax her şeyi temmızler yanı dinımızın emri de ēledı torpax her şey tōkerle (...) sıcax su tōkidıx ĩçerisine sıcax suynen temmız yıxıdıx temmız olidi torpaxtı bişesi olmidi” (VKA, 392)

“bulaşığı walla elle yıxıyērdıx elimizne sıcax sularnan bu torpahnan ağaş yandırırđıx getirér ağaşların külhynen beraber yıxıyērdıh” (VKA, 235)

114. Toprağın her şeyi temizlediğine dair inancın dine dayandırılması.

“deterjan çıxtı o vaxit yemeh qablari xocam bēle torpax torpağı de temmız torpağıdi torpağı alidiler yanı dinımızde de diyör torpax her şeyi temmızler yanı dinımızın emri de ēledı torpax her şey tōkerle (...) sıcax su tōkidıx ĩçerisine sıcax suynen temmız yıxıdıx temmız olidi torpaxtı bişesi olmidi” (VKA, 392)

115. Mutfak kabı yapımında kullanılan toprak.

“ē oni da torpağ getiririk, pēncer ēderik. soğan qawururuğ, oni pişiririk. yumurta kırarılığ. ēderik pēncer, yerik.” (VGHA Bit., 704)

“araş gereş olarağdan şindī esgiden ğap ğaşşığ yōmuş, toprağdan yāni. toprağdan bu tas tabağ yapallarımış. (...) tas tabağ toprağdan yāni aynasdan işde şiden ceres şiyinden felan ondan yapmışlar yāni. (...) eski ğap ğacağlardā bū kirtikli bākırdan yapılmış, toprağdan yapılmış terler ğullanılırdı.” (KĪAVAAAY, 443)

“esKiden  arda , bizim topra   ab wardi, topra   ab. eKseri topra   abdi. bu topra   abda y emeKleri atallardi bi dize. (...) he, topra   abımız wardi. (...) o topra   abda, bi  abda bira ırdı .” (VGHA Bit., 667)

“topra   ab  ullanırdı . he, biz onnara bi topra   abın cırası var. bi de on n k   gi barda  wardi. (...) o camlar ayri, topra   ablar direm. (...) he, o topra   ab yani  imdi de  ullanılsa  eyid r.” (VGHA Bit., 674)

“topra   abdi. topra   abler wardi.” (VGHA Bit., 714)

“topra   abi alırdın, g t r rd n aterd n at  e. bakır  abler de soraden oldi. // topra dan.” (VGHA Bit., 715)

“ odik, topra   ab.” (VGHA Bit., 749)

“torpa   ablar ded m ya. torpa dan  ana  wardi.” (VGHA Bit., 677)

“tab  o zaman  orpa   ablar varmı . iki tene  abi  apmı , gitmi .” (AYSVVD , 237)

“torpa   ablardan sora onnan sıra naylonnar  ı dı onnan sora ‘alamyon  ı dı ‘alamyon. ‘alamyonnan sora pa ır  ablar  ı dı.” (VGHA V., 518)

“  lmek wardi, torpa   ablar wardi.  ana  wardi.” (VGHA Bit., 696)

“ara  gere  olara dan  ind  esgiden  ap  a  ı  y mu , topra dan y ni. topra dan bu tas taba  yapallarımı . (...) tas taba  topra dan y ni aynasdan i de   den ceres  iyinden felan ondan yapmı lar y ni. (...) eski  ap  aca lard  b  kirtikl  bakırdan yapılmı , topra dan yapılmı  terler  ullanılırd .” (K AVAAAY, 443)

“d  g cc ne   lmek d llerd , h , g ve   encere yapallard . hep onda y rdik, y me i, isde   le. topra  topra ı d vellerd , ufadıllard , elellerd  elekd n.  amır  dellerd , yu urullard    nellerd , onlar  ar ları var onları .” (K AVAAAY, 507)

“d  g cc ne   lmek d llerd , h , g ve   encere yapallard . hep onda y rdik, y me i, isde   le. topra  topra ı d vellerd , ufadıllard , elellerd  elekd n.  amır  dellerd , yu urullard    nellerd , onlar  ar ları var onları .” (K AVAAAY, 507)

“burada otuzaltı tene yemenici vardı toprak gabdan par ık yapardılar. k p k p, barda .” (M A, 323)

“ ava  mantarı d yoz s tl  mantar. ıslayoz. onu g zel ıslaruz bi g n zab dan ondan s ra g zel temizleriz yıkaruz a cec   hemen  azanında ha laruz. ondan s ra topra lara  ey ıslaruz.” (KasVYA, 832)

“topra   abda y emeK y emeK. he, do risan. torpa   abda, a    a u di. torpa   ana di.” (VGHA Bit., 705)

“topraḡ kabda yemeK yemeK. he, doğrisan. torpaḡ kabda, ağaş kaşuḡdi. torpaḡ çanaḡdi.” (VGHA Bit., 705)

“o da şey porselen gibi çanaḡ diyellerdi ona. torpaḡdan. è şimdiki kîmi herkeşin tabaḡi ayri, kaşığı ayri göyünneri gitmesse. esKiden wardi. torpaḡ kabda kıyma yoğurullarmış.” (VGHA Bit., 676)

116. Boz renkli toprak.

“Burası boz bi torpaḡ, oranın avı da èyledür, davşannar bozdur. Ğırmızı yer olursa davşannar da ğırmizudur. Geyiyh de èyledür.” (EVYA, 310)

117. Su borusu yapımında kullanılan toprak.

“porḡangi yapallarmış. su getirírlermiş başka yèrden. su getirírler. o torpaḡdan yapallar. porḡanḡ bèle bori gibi ‘eyni bu. tókiler ya, şimdi bizim belediye melediye tókidi onnari. onnar bizim gibi deyèl. torpaḡdan yapıları onlar.” (VGHA Bit., 589)

“porḡanḡ âbè torpaḡdan su borusi.” (VGHA Bit., 755)

“seKgiz, doḡguz kilomètre yoldan su getirmişler. o zaman yani bori mori yoḡdı. yani torpaḡ borularnan yani yapmışlar, getirmişler.” (AYSVVDİ, 214)

118. Suyun soğuk tutulması için toprak kap kullanılması.

“o zaman torpaḡ serín olúrdi. adamın eti olúrdi. biraḡırdi o kuyiya, kalırdi. è sawuḡ su işmek için bizim esKiden torpaḡ Kablar wardi şöyle. o torpaḡ kaba su doldurúrdi. o torpaḡ kab o suyi sawuḡ saḡlardi. bizim buzdolabımız da odi yani.” (VGHA Bit., 666)

119. Köstebeklerin yaptığı toprak yığını. Köstü köpeḡi.

“getirike getirike beri yanna bère köstü köpene şeyi gömmüş duz daşını. **RD: köstü köpeḡi dediḡin?** EÇ: köstününḡ köpè, toprak yığını. heyye. ora gömüvermiş. **RD: köstü köpeḡi mi derdiniz?** EÇ: heyye, köstü köpè. ora gömüvermiş, yularını almış devening ölen devening.” (AİÖKYA, Antl. 405)

120. Küp yapımında kullanılan toprak.

“ölü işti torpaḡdan olur o, òle küp gibè.” (AyVYA, 559)

“topraḠdan. ḡaḡ topraḠdan yapıyoḡlarıdı. (...) o küb küpercikleri o da topraḠdan yapıḡıyor da ona bis sirke çaḡaḡlardı biliyö? (...) buz gimi soḡdurdu suyu. topraḠ ya.” (KahVYA, 321)

“esgiden küp vardı. şimdi küp olmadū çün şimdi pilasdik bidonnar var. küp torpaḡdan yapulu.” (OİVYA, 218)

“ğırıldı çıkarıkana. ben hālā dedim, girē mi dedim, topraK buz gibi küp. ne ğaTdılā içine!” (İİBİA, 618)

“eveli topraK küp_üdü. İndi vidona ğuruyoz. Toprak küpünkü ēyi olur_udu.” (EİMİVYA, 374)

“kavırma yapılrđ kübe ğoyulurdun topraK kübe ğoyulurdun.” (ÇA, Bal. 297)

“bu bekmezlēden_ esKiden tā çok ğaynadırdıK bōle topraK küplere ğoyardı analāmız.” (EİMA, 524)

“küpe, ābē topraĥdan yapılmış biyüK kab, küpe.” (VGHA Bit., 752)

“Kādele pēynır Kādelesi de. oni topraĥla yapilar. küPdi.” (VGHA V., 372)

“çölmeklerden topraĥ küpelerde oni evnen bereber biz yapırdıĥ, ğetiridik çocūĥlarımıza diř hedigi yapırdıĥ.” (VGHA Bit., 657)

“on ombeř hāne olmuřlā. hatā su bile ğetirmiřlē oraya. u suyuñ_ oldū yeri ben biliyom. ufaK kütnen topraK, kütnen su ğetirmiřlē.” (BİAİ, 550)

121. Toprak yol.

“toprak toprak, asvalt deyil.” (AyVYA, 636)

“ē, tabi o zamanlar yol yok, iz yok, toprak yollar, çamır, kış. alK faKır zāten.” (TMİVKA, 207)

“şurdan toprak yol vardır, onu çok yaya ğitmen lāzım. ařā kılıçlı vardır orda kimse bilmez.” (TMİVKA, 280)

“ĥer tarāFı yeşil yolları bile bī tanesinī bulamazsın toprak hep yeşil çimen. burda burda kör_toprak burası hep toprak burası topraĝ. burası ne.” (NMVBİA, 483)

“ōdan bölü beresseyī yol vā. doleřī. topra^k mı? ōdan ğālīsēĥ beton, asvalt.” (AyVYA, 607)

“bi dā annatīm sāa, yollar hep çahıl çuĥul daş, topraĥ ikide bi ōruyā daĥıl ōra ğanar_ ikide bi ōra ğanar.” (LSA, 431)

“yol, içine ğadan ğidivēse, yol ğitmeyā işde. şimdilik toprak, dövlet yardım_itse beş daKkada yapā u yolu.” (BİAİ, 749)

“şindi düz topraK_ama yapmadılā. hamamın başına ğadā uraya yapılvāsa çok millet geleceK_emmē yörümeK_oloyo.” (BİAİ, 752)

“temam ānadım şindi. tobraĝ yoldan bura zaten **gazmacāa** uygun dīal zeten.” (KırıkİA, 480)

“tobrağ yolları gösdermiördur dā dēmeggi şīede geçmiödur. bu dāñ orda sivri bir depe var ordan aşıvērđiñ mi.” (KırıkĬA, 532)

122. Kumlu, verimsiz toprak.

“ni çıkā būrda ni olur topraqlāmız kum topraK verimli topraK deyil S.D. : yālı topraK deyi kine kum topraK M.E. : Kūm topraK çapiyi vursan yēre batıramañ” (ÇĬYA, 868)

“topraqlarımız verimsiz doprak givşek S.D. : toprāmıs topraK deyil ĭişte kum topraK yā” (ÇĬYA, 869)

123. Temizlemek için elleri toprakla ovmak.

“gece gittim, döktüm üst yanı, ufaK su, ellerimi toprakla ūdum, döndüm ōdan gene, aynı yerden, baKtım baKtım, ne kafa ne bi şey, ne bi şey, bi yuvālāK.” (TMĬVKA, 221)

124. Evin zemininin toprak olması.

“gēTTuĥ Ki dörde dörT bi ev, dörde dörT bir ev, duvarlar bēton, ūsTi° dā bēton, yalnız alti topraĥ. o topraĥa böyle samani sermişler, ĥefif Te süpürmi°şler, içeri girdim, hēÇ bişē yoĥ, bēle bi çubuĥ bile yoĥ Ki diyesın burada.” (AĬASVŞÖ, 215)

“üçüz adamı damda yıĥdılar oynatdılar çil-çıplaĥ soñrada ĥazyaĥı töĥtüler yandırdılar. (...) İsmayıl Hakkı Bey onnan ĥıcıĥ aldıki geldi İslamki o hesap damda gördü, dam yarı yayın günü efendim dersen insanda yağlı yağlar torpaĥdan eşige çıĥmışdı.” (AKD, 214)

“gēTTuĥ Ki dörde dörT bi ev, dörde dörT bir ev, duvarlar bēton, ūsTi° dā bēton, yalnız alti topraĥ.” (AĬASVŞÖ, 215)

125. Bölgelerin toprak renklerine göre yer adı alması.

“orası ĥızılıyaĥa. toprā ĥızıl oldū için, şorasī toprā boz oldū için boz toprak.” (KĬAVAAAY, 348)

“orası ĥızılıyaĥa. toprā ĥızıl oldū için, şorasī toprā boz oldū için boz toprak.” (KĬAVAAAY, 348)

126. Taş duvar yapımında kullanılan beyaz toprak.

“ev ĭyāpıyok. daş duvār. bēn de at ĭarābasıynān toprak ĥētiriyom. bēyaZ toprāk. ō dēvirlerdi çimántōyú bilen ĭnerdē’dī kirēşi bilēn ĭnerdē’di. bēyaZ ĭtoprā’nān daş duvār ĭörüyor ĭusda. ben de āt ĭarābasıynan toprak ĭgetiriyom.” (OĬAVSV, 952)

127. Arının soktuĥu yere tedavi amaçlı konan toprak.

“aru soĥāsa bıçānan ĥazurduĥ. toprak çalarduĥ. bizim bu memleketiñ yılanında, akrabında aĥusu yoĥdur.” (KasVYA, 751)

128. Suyu çekilmiş göl tabanı.

“havalar sıcaK_öldü'ndan dolāyı suyū çekmiş toprak bitmiş sū gölün yatā'na da sinekler çokmuş” (OĬAVSV, 830)

129. Tahılların toprağa gömülerek saklanması.

“ğazādı ğayimbıbam yēlere gömēdi. altınā āpa, üsTünō toprak onun_üsTünō 'bıydey gömēdi. 'ğışın satādı ona, yēriñ_altınā ğazālādı bōle ğuy.” (SVYA, 387)

“ügüdidik, yiyidik. bari torpağa kıylardıĥ bğđdayi. yanē bēle kıyui kızardıĥ.” (VGHA Bit., 605)

“eTrafina saman wurardıĥ ħelbırnen. bēle saman wurardıĥ kıaT kıaT. saman wurardıĥ ki topraĥdan şey almasın. nem almasın.” (VGHA Bit., 694)

“buğdanı topladıla kıyui qazağdıla etrafına bēle saman verērdile kıyını onı gömerdile bēle samanı he qala yazın satalar ôle de fare de yemezıdı da torpağa yērdi onı yazın satēdıle” (VKA, 300)

“bēzıları yiyēr buhare saxlēr torpaxten kıyui diyerle mesel buhare kıyını qazer buğdayi torpaĥın kenarına saman ayırēr ki buğdaya bişe olmasın” (VKA, 358)

“bēzıları yiyēr buhare saxlēr torpaxten kıyui diyerle mesel buhare kıyını qazer buğdayi torpaĥın kenarına saman ayırēr ki buğdaya bişe olmasın” (VKA, 358)

“ōdan ğārik gömüñ dedinen, o_zuman onnā āpē 'gömmüş ğocō ğārı_a'lı bencileyi 'ğocō ğarıymış 'nēnem. o dō ēviñ közü döküldü'Çe 'yanmış. ısaķ toprak ğızĥın tabī altı üstünde ateş yanā dā_olma mı. 'ya'mışlā 'cavırlā, ōdan 'atatürk 'görününce burlara 'ya'mışlā 'ya'mışlā 'ğaşmışlā.” (SVYA, 377)

130. Üzerinde bitki bulunmayan toprak arazi.

“ĥer tarāFı yeşil yolları bile bī tanesinī bulamazsın toprak hep yeşil çimen. burda burda kör_toprak burası hep toprak burası toprağ. burası ne.” (NMVBĬA, 482, 483)

“ōlā ēveli bi_şey_olmōyōmuşmuş yā toprak bōle pīren mi nē dēyōlardı onō pīren. (A) bi aáš youdu bi aáč.” (SVYA, 507)

131. Nazar değmesini geçirmek için nazarının değdiği düşünülen kişinin ayağının altından alınan toprağın kullanılması.

“şindi biriñin sā nazarı geçdi dēl mi o adamın ayağının altından toprağı alacan toprağın üstüne okuyerek elhamı kıulfalı okuyerek çevirecēn o toprakTan tütün suya dōk.” (AnaVYA, 235)

“şindi biriñin sâ nazarı geçdi dël mi o adamın ayağıñın altından toprağı alacan toprağın üstüne okuyerek elhamı kulfalı okuyerek çevirecën o toprağTan tütün suya dök.” (AnaVYA, 235)

“benim bülüşüm biribirin yer. gadiñın birisi baña bóyle bóyle dedi, çiledim bóyle okuyereK aħşam ıla toplandıklarında bülüşlerin elimdeki toprağı da suyu göyuver bir daha biribiriñi yemedi. (...) toprağı aldıK ayağıñın altından” (AnaVYA, 235)

“aħşam toplandı analarıñın altına ya okuyereK o toprakTan çilediK yana da goyuverdiK, ondan soñra ne öldü ne bir şey oldu.” (AnaVYA, 236)

132. Yer elmasının tadından toprak kokusu almak.

“(Yer elması) öle çat çat yimesi güzā olū canım. toprağ kokulu seviyom ben ona, hoş gibi.” (İİBİA, 475)

133. Baraj yapılacak bölgenin toprağının su tutma kapasitesi açısından analizinin yapılması.

“zemin araması yaptık meseła suyu duttuğum zaman bu toprak suyu emecek mi emmeyecek mi onuñ araştırmasını yaptık. sonuçları adam inceliyor meseła adam buraya barac yapıyor ön arama yapıyoruz toprak suyu emecek, emmeyecek onu” (AnaVYA, 186)

“hesaplıyor inceliyor buranın toprak suyu dutacağını rapuru verdi.” (AnaVYA, 187)

134. Yayık yapımında kullanılan toprak.

“yāyı hinci ceyranlı yayık yayıylardın. ó zāan kuba vardın toprağdan sallıya sallıya olduruydun.” (ÇA, İzmr. 335)

“toprağ yayıñ. yayıñ da yādım yā da. öle göca yayıñ. sāsı, sāsı büyük sāsı.” (NMVBİA, 357)

135. Üzüm bağlarının sınırını belirleyen toprak set.

“bu menim tarlamdır. ortada bi zamanca bölünmüş tël var. üsgeg torpağ. o torpağın adi bergondür. diyor aramızda bergon vardır. ne sen yarabilisen, o bergoni kullanabilisen, ne men yarabiliyem. ora hüdudi belirliyi.” (VGHA V., 509)

“bu menim tarlamdır. ortada bi zamanca bölünmüş tël var. üsgeg torpağ. o torpağın adi bergondür. diyor aramızda bergon vardır. ne sen yarabilisen, o bergoni kullanabilisen, ne men yarabiliyem. ora hüdudi belirliyi.” (VGHA V., 509)

136. Kırmızı renkli toprak.

“peğember efendimizin evine yaxın bi yerdedır cennetıl mu'alâ dedıǵı zaman mezarlar hepsi dümdüz hepsi (Hüriye Yaprak) qırmızı torpaxtır mezar yoxtır” (VKA, 399)

137. Sürülmemiş, işlenmemiş, toprak.

“ğorT yêr he, torpağ. ğorT yêr, ğorT he.” (VGHA Bit., 582)

137.1. serT topra

Sürülmemiş, işlenmemiş toprak.

“ilk ateşi parlatan / ilk sabanla serT topraa tohum atan hep biziz” (KahVYa, 549)

138. Toprak yiyen çocuklara bu alışkanlığı bıraktırmak için yedirilen türbe toprağı.

“orde küçuğ çocuklar var, küçuğ çocuğler topreğ yiyorler topreğden kesilmorler, benzleri sararır, e ne yapêrler o çocuğleri oreye götürler oranın topreğinden biraz alır yêdirler, gelince toprağden kesılır ve düzelır.” (TYAD, 151)

“orde küçuğ çocuklar var, küçuğ çocuğler topreğ yiyorler topreğden kesilmorler, benzleri sararır, e ne yapêrler o çocuğleri oreye götürler oranın topreğinden biraz alır yêdirler, gelince toprağden kesılır ve düzelır.” (TYAD, 151)

“orde küçuğ çocuklar var, küçuğ çocuğler topreğ yiyorler topreğden kesilmorler, benzleri sararır, e ne yapêrler o çocuğleri oreye götürler oranın topreğinden biraz alır yêdirler, gelince toprağden kesılır ve düzelır.” (TYAD, 151)

139. Hamile kadınların toprak aşermesi.

“ô kıl âvratlârıñ āş vēreni vār yā āvratlârıñ bir gısmı kîle düşêr. kele sêlvêr bir toPāk kıl yōk mu vēriyim n'öldü anām bēn kil dē' ôlüyôm. bundêñ bir tóPêk kıl ālír ôñü yêr (...) sōñra hoca hāram demiş ded'lêr. günāh demiş dedilêr toprāk yēnmêz demiş dediler.” (OİAVSV, 759)

140. Gevşek, verimsiz, kumlu topraklı arazi.

“topraklarımız verimsiz doprak givşek S.D. : toprāmıs topraK deyil işte kum toprak yā” (ÇİYA, 869)

141. Müslümanların ibadet amaçlı ziyaret ettiğı kutsal topraklar.

“o topraxlara gedenlere sevinirdim, o gadar.” (HAA, 316)

“ğırk çınar yaprā, ebi zemzem toprā, bunu bülüsüy bülüsüy, bülmessey zabaha ğadarı ôlüsüy (Guran).” (BVYA, 36)

“günâş açıldı tabi, sahat Tokuzdan zornan minaya torpağına girdih tabi.” (KBAYA, 89)

141.1. ğudsal tobrağ

Müslümanların yönetiminde olduğı için kutsanmış olduğuna inanılar yer.

“ondan sōna dēdim ki yabdıñ müslüman devled olaraq buranıñ tobrāna basdı mı, buranıñ tobrağlarına basdığ dīē, ğudsal tobrağ dīē, tobrā öpīo. ğudsal tobrağ dīē tobrağları öpīolar.” (KırıkĪA, 504)

142. Pamuk tarlasını sulamak için yapılan kırım veya tava adı verilen sistem. İki hat toprakla doldurulup ortası boş bırakılıyor.

“eveT tava derdiK, böyle kırım. iki hatıñ arasını toprak doldurur yükseldirsin, ortayı boş kırsun, suyu dolduruP pamuğu sulamax içün.” (HAA, 339)

143. Dam yapımına ve tarıma uygun olmayan, fazla su almayan ve şekil almayan püşürüg adı verilen toprak.

“püşürüg dēdiğın fazla su almiyan bi toprağ. onun fazla yani gendíne yēteceğ ğádár su almamış. püşürüg dēdiğım birbirine ğavuşmiyecañ bi toprağdır. toprağdır. // yoğ dam suvasi deyēl. yani olmaz da. ekin toprağı da olmaz. pişürüg olduğı zaman tutmaz.” (VGHA V., 492)

“püşürüg dēdiğın fazla su almiyan bi toprağ. onun fazla yani gendíne yēteceğ ğádár su almamış. püşürüg dēdiğım birbirine ğavuşmiyecañ bi toprağdır. toprağdır. // yoğ dam suvasi deyēl. yani olmaz da. ekin toprağı da olmaz. pişürüg olduğı zaman tutmaz.” (VGHA V., 492)

144. Toprak yığını, höyük.

“Ordan taksi zor geçer. Yolu zor geçer para. Kepçe yolu toprak yımış.” (EİMİVYA, 387)

“Şu beşinci yeni köprünün orda bi şey var ya, hüyük. Toprak atmışlar, dayımgil’in tarlasıydı ora.” (ADVYA, 210)

“vallā tinas işdē yīma gibi daşdan, toprağdan yīma gibi, yapma gibi bi şey yāni. bunu niye ğullandını biz bildimiz yok yāni.” (KĪAVAAAY, 459)

“...toprağ yığıntısının başında durırdim. (...) Toprağ yığıntısı ve çöplüh toplantısı, kül toplantısı.” (KĪA, A. 351)

145. Mantız adı verilen ocağın yapımında kullanılan toprak.

“ocağı küçüKse bir mantız gor, iki mantız gor, mantız; topraKdan āl yapımı ortâyá ızgara yerleştiriliyōr üstüne de kömür _atılceK bōle araları oyuKlu oyuKlu olur” (AKHMA, 220)

146. Kesici aletleri bilemeye yarayan masat yapımında kullanılan toprak.

“bi masaT; topraK masaT vādır, sivri masaT vādır, yassı masaT vādır, bıçaKları bışkıları bilemeyē yarā” (AKHMA, 224)

147. Ispanak gibi pişirilip yemeği yapılan kũrtũle denen otun yetiştiği biraz taşlı toprak yer.

“bu ot daha dālık sahalāda řōle toprak birāz tāřlı topraklāda olur” (BİYA, 199)

148. Pekmezin daha fazla kaynatılarak koyultulup dövũlmesiyle yapılan bulama yapımında kullanılan toprak.

“āynı bal gibi olur ōle bulama da řēde kāynatılır tōprak çalınır řırāya kaynatılır” (BİYA, 204)

“bulamayı dövēlēdi bōle toprak řeylē vādı dōve dōve sertleşirdi ó bulāma dādlıyı bōlē dövēlēdi kovonozla vādı toprak kovonōzuñ onun içinde dövēlēdi sertleşirdi sopalan şey yapālādı” (BİYA, 408)

149. Fıstık yetiştirilen toprak.

“onnarı suladık bōyũdũ boęaz dōldurduk bōle Kocāman ōbekōldu ārtık toprak bulameyom ūstũne ōrtmeye” (BİYA, 204)

150. Tũtũn yetiştirilen toprak.

“elinin bōrasını bōle sıkı çamıra çekēsin dibine ūsdũne de Kuru toprak çekēsin ōndan sōna ōnu bırakırsın (...) birez dīplēne toprak getīrlē ōndan sōna ó bōyũr” (BİYA, 258)

151. Çocukların oyun oynadığı karit adı verilen seramik oyuncağın yapıldığı toprak.

“topraktan yapıyolā seramitten yapıyolā furında bişiriyola” (BİYA, 310)

152. Pehlivanın idman yapmak amacıyla harç haline getirdiği toprak.

“idmanı buymuş bizim bu pehlivanın ārtık bu řōle kōvũn ōbũr tarafında eskiden Kānı arabalarınnan toprak altı yedi araba toprak bunu çamır yaparmış tam bir hafta on gũn ordan oraya çamırı idman” (BİYA, 329)

153. Balık kızartma tavası yapımında kullanılan toprak.

“Bi de şindi bōle balık ğızırtma tavaları var ya; onnardan yaparız, o toprağdan.” (EİMİVYA, 421)

154. Ūřũtme tedavisinde toprak kullanılması.

“Arpıya yatırıyōduę, kepē sarıyōduę ōñden. Toprağ goyōduę. Arpıyı ğaynadıyōduę. Bi kiseye ğuyup bārını, sırtını ğoyuyōduę arpıyı. Telleyōduñ.” (EİMİVYA, 390)

155. Pamuk tarlasında suyu tutmak için önũne yapılan toprak yığını.

“pamık ğāri, su ğuветinnen gelīmiř. bi yō du ōñũnũ yatālāmiř, topraK yivālāmiřmiř ğāri. tavaymış, tava.” (İİBİA, 488)

156. Çiçek yetiştirmeye uygun çam ğũbresi içeren toprak.

“çam gübresine sıyırmāa getdik beyiminen. (54) çiçekçilere satārdık_onu. (55) ik_üş sene eveli getdīdik ora. sıyıırız ya kürēne, çapayna. işde o pürler, işde tērs_oluyū orda ya topraK.” (İİBİA, 634)

157. Caba adı verilen tencere yapımında kullanılan toprak. İnsanın topraktan yaratılmış olması inancıyla toprak kaptaki yemeğin daha lezzetli gelmesi arasında bağ kuruluyor.

“yemek cabası, böyük cabası, yapāduk. bu topraıñ dadı başğa tabi. iş toprak. çúnkú biz toprakdan dōduk, toprak lāzım bize. toprak dad verü.” (KasVYA, 384)

“ineklerden savarduk. çalmaç, toprak cabalara uyududuk. o toprak cabaya südü büşürüdük. gıyāduk. (...) o toprak cabalāda bulğur yapāduk.” (KasVYA, 556)

158. Sel sularının toprak zemini sürüklemesi.

“sā ōran çayıñ gıyısına vāmiş. altından toprak gāçıveymiş.” (KasVYA, 559)

159. Toprak zemin serin olduğu için hayvanların toprakta yatmaktan hoşlanması.

“hāni kómüş filān yatākan gūlukda. serin ya gōbekleri toprakda.” (KasVYA, 575)

160. Üvendre ile yaralanan hayvanın sırtından çıkan kana yapışan toprak.

“ondan sora hayvana batādı. hayvana soğdukca arhasından gān çıkardı. ondan sōra yapışādı topraklar.” (KasVYA, 809)

161. Maketlik denilen divan yerine kullanılan oturma yerinin yapımında kullanılan toprak.

“evel bōle divan yōkTu. toprakdan olurdu / evet toprakdan_olūdu, şōle bi gāriş oyası olūdu onuñ, beyaz.” (MA, 846)

162. Arabanın saplanacağı kadar yapışkan çamur olmuş toprak zemin.

“o gādar topraK sakız ki, hava yağdı mı dozer bile çıkamıō.” (MA, 701)

163. Bir zerre manasında “bir toprak” ifadesinin en azı anlatan bir ölçü olarak kullanılması.

bi topraK hayır_eT

“kanun bunu aradı, mayış vēcekTi u yaralar_üçün gazilere. ben de dedim ki, biz dedim yedi gārdaşız, hañğı birimiz babamıza bi topraK hayır_eTTiK! dövlete gāsıñ! ben de reddeTTim_onu!” (MA, 828)

164. Yılan sokması tedavisinde kullanılan “kına gibi” diye tarif edilen bir çeşit toprak.

“kīr çālallār. bir_ē aynı bir toprāk_gīnā gımı bir tōprāk çālallārdı yāñı. gīnā gımı bir toPrāk. sinīr çıKarsā şey gārınça yumurtası çālallār.” (OİAVSV, 750)

165. Temriye denen cilt hastalığının tedavisi için dua okunup muska yazılıp çarşamba günleri sürülen kil.

“ōṇā bābam_’ōcíyādı temrē’ şeyi okurdu toPrēkdèn kil dellērdi kīl kil_ölurdú tóPrákdèn.”(OĪAVSV, 897)

“ōṇā bābam_’ōcíyādı temrē’ şeyi okurdu toPrēkdèn kil dellērdi kīl kil_ölurdú tóPrákdèn.”(OĪAVSV, 897)

166. Belli bir koyun çeşidinin dağ, yayla topraklarında yetişiyor olması.

“bi’ de mandak_ğōýum_vardır bu dā yāyla topraklarında ēksēri türkmennerdē. ō mandak_ğōýun bizim bu gōýúnńardan_ir_olur.” (OĪAVSV, 992)

167. Bir halk hikayesinde padişah balıkçıya denizden ne tutarsa onun ağırlığınca altın vermeyi vaat ediyor, balıkçı bir kemik tutup padişaha götürüyor fakat teraziye konduğunda diğer kefeye ne kadar altın konursa konsun kemiğin olduğu kefe hareket etmiyor. Daha sonra bir bilene danışıyorlar o, bunun vaktiyle yaşamış aç gözlü birinin kemiği olduğunu terazinin karşı kefesine bir avuç toprak koymalarının durumu değiştireceğini söylüyor. Öyle de oluyor. Aç gözlülükle ilgili “gözünü toprak doyur-” deyimine atıf yaptığı anlaşılan bir kıssa.

“o tērezinīṅ gōzünē bir paṇčā toprāk_ğoyūṅ, bir gōzüne de diyō kemī’ gōyūṅ bāk bāḥıyım nāZıl kākīyō diyō” (OĪAVSV, 1009)

168. Dere yatağının zemini.

“ğırıK ayānnan böle dırmalanı dırmalanı topraK dereden çıkıp gelmiş.” (MVYA, 195)

169. Fındık yetiştirilen çeşitli topraklar.

“şindi bu topraklar başga başga. kimisi cilim dērük biz, kimisi say topraK, kimisi çakıl toprak. şimdi cilim olan yēllere pek dēmedi ama, diyellerin hepsini yakdı, şe_yapdı.” (OĪVYA, 238)

170. Şifalı olduğuna inanılan evliya türbesi toprağı.

“esgiden vardı, şindik ğaldudular yamalık bālamayı. şuna bāladılardı, geçende yine gördüm. gürgen ācında yamalık. dēdiler bu yamalık ēyi bi_şī dēyil. evliyayā bālanmaz. toprağ_alın, suyūnan için, şifa niyetine diye böle dēnildi.” (OĪVYA, 323)

171. Toprak çöküntüsü.

“avdan anlıyışlı gişi gēTdük ilerde bi ormanın kenarında toprak çöküntüsü. altı boşluğ ğalmış. oriye girmiş bu.” (OĪVYA, 268)

172. Toprağı, toprakta çalışmayı ve bunu seven kişi toprakta çalışan insanları ayırt etmek için pabuçlarında toprak olup olmadığına bakıyor.

“bubaḷımız tabī bubaḷımızñ taḷlası ğıymatlıydı. bōlū nè օlsa saña yēdiridi, babıcıñda tōpraḡ var mı dēyī baḡardı. o օkelīdi şındı tōpraḡÇııdı, օle yēmēyī içmeyi bōl_ēdērdi.” (AVYA, 260)

173. Teyemmüm.

“bilmem bubam hindi dēveciler dēviriyēri hindi ğōşuḷāḡ da ben de dēveciler dime dimde bubam mardın ırāmatlıḡ, topūrāḷa çift sürērdik topūrāḷa aPdas_alırdık topūrāḷa aPdası namaz ğılārdık. hindikinner, hindi nè var? hiç. օleyidin. çift sürerken namaz ğılārdın_օḷḷarda topūrāḷa aPdaslanırdın da.” (AVYA, 302)

174. Kirazın, narın tohumlarını toprağın altında kurtların yemesi.

“-dudu onu bi de çekirdēyī bi şē varımış, bu çekirdeler dēel de uzun_uzun dēyolḷar. - dēel dēel yērden kırkօr, topūrāḡdan. -ilācını_aldık ilācını dōkdük, bōle yālaḡlarını su doḷduruñ dēdiler ilācı dōküñ” (AVYA, 795)

175. Kültür mantarı yetiştirilen toprak.

“baskıyī yāpdıḡdañ kērī torpaḡ yāpdıriyօS, üş dört gün sօra, bir hafTā ilāş su vēriyօs, bir haftādañ kēri, vērilıyօr, dırmık yāpıyօs” (AVYA, 594)

176. Göl veya deniz dibi.

“Taldım terine taldım / Pir avuç toprak aldım” (KİAT, Tra. 237)

177. Silaj yapımı. Kışın hayvan yemi olarak kullanılmak üzere saklanması için avluya yayılan mısırın üzerine naylon serilmesi onun üzerine de hava almaması için toprak atılması.

“**Sılaş nasī yapılyօ?** H. maḡınāsı var. maḡınāsı var gelī biçer mısırı üdür üdü dolduru tekneye getiriller avlūya dōkeller üsdünü topraḡlālar. naylonla atālar sօra topraḡ_atālar ḡāva almayacaḡ hiç hiç ḡāva almadan bōle duracaḡ. sօra kışın çıkarıp hayvannara veriyօlar. yem_oldu.” (NMVBİA, 477)

“onu dōküye adam yere, naylonun üzerine, üstüne de çekiye naylonu, iç ava almāyı. üstünü de topraḡla örtüye, duruya iki ay.” (TMİVKA, 200)

“işte o misiri göğ derdiriyօñ hundayıla tenesiylē, makinesi varımış, derermiş. getirecekler şurā yerē yıḡacaklar, pekiştireceklermiş yuvayacaklarımış üstünü. üstünü laylonla örtecekler, laylonuñ ibiklerini topraḡına ḡόμεcekler. ucundan alıp yēdirecekler.” (KİAVAAAY, 414)

178. Peynir yapılan küpün ağzını kapatmak için kullanılan toprak.

“āzını çamır goyan çamır goyar kepek goyan kepek gor heye. suyunu alıyor. topraḥ da alır kepek de alır suyunu.” (NMVBİA, 419)

179. Toprak altında kalarak ölmek.

“...nın babasi onda öldi, topraḡın altınna ḡaldi de, tırinnerın yolını yabmada. yoluni yabduḡ, o yola da bizi bindirdiler de ḡetúrdiler.” (TAA, İğd. 255)

180. İri toprak halinde toprak.

“ḡoroḥ dā bēle yēri ḡoṣān çaḡı, ehēn vahdında, āken vahdında bīle yúmri yumri topraḡ_oli^yēr, // ḡoroḥ_olii^r, topraḥ ḡoroḡ_oliyē. / topraḡ_olmiir de ḡoroḥ oli^yē. // onú ezsen topraḡ_olur.” (TAA, İğd. 257)

“ḡoroḥ dā bēle yēri ḡoṣān çaḡı, ehēn vahdında, āken vahdında bīle yúmri yumri topraḡ_oli^yēr, // ḡoroḥ_olii^r, topraḥ ḡoroḡ_oliyē. / topraḡ_olmiir de ḡoroḥ oli^yē. // onú ezsen topraḡ_olur.” (TAA, İğd. 257)

181. Binanın önü ve arkası arasındaki kot farkından bahsediliyor.

“auradan ki girduḡ_a bir ḡat görūn... aburadan baḡanda ikı ḡat görūniyēr. çūngi, o terevi bī'inçı ḡat topraḡınen gömlidür. biyannan görūniyēr bodrum ḡat. girdim_oraya Dada, sa^habi almanⁱyada. yapmış bētonarma āv yabmış kö^vde.” (TAA, Burs. 200)

182. Gorbaçov'un Kazakları dereye döktüğü, çıkmak isteyenlerin üzerine toprak sürdüğü anlatılıyor.

“ḡazaḡısdanda, ḡārbaçov yabduri^yēr buni. işdeduḡı kimi ḡırdı, götürdi dere^ye tōkdi. dereden çıḡmaḡ_ısdıyannar'n_üsdüne topraḥ sürdi. segsen_altide olan_ış, şusyanın yabduḡı işi.” (TAA, Antl. 88)

183. Çok tuzlu olduğu için bembeyaz olan verimsiz toprak.

“abıla aburada gelmişim_aha buraya ki, abu ḡapınn_ögünü, burayⁱ, topraḥ, daṣ ḡätürduḥ, ḡübre ḡetürduḥ. töḡduḡ āḡduḡ_ışdā ebüle idare ediyēruḥ. /-buralar hebsi şeyidi, şoraḡıdı. tuzlı...-/ biz bura^ya gelendā bure^ye gelendā bu āḡaçlar yoḡıdⁱler, bu hēc bişä. bambayas topraḥ kirāç kimi, dus çıḡmış.” (TAA, İğd. 245)

184. Cenazesi yapılacak kişi hakkında kötü konuşana söylenen kınama ifadesi.

“Niye o avradın torpagına kurban_olmisan dēdi.” (BTA, 232)

185. Yaraları iyileştirmek için kullanılan, şifalı olduğuna inanılan türbe toprağı.

“Anam dèdi gidin_ogol bı isitma piyarının torpagını gätirín. İsitma piyarının torpagını gätirdiğ. Bèle üç sefer bèle çäktig_älne. Çamır_ëttiğ çäktig_älne o zaman. Sippisaglam_öldü.” (BTA, 247)

“Dèdi ogol, gèt bîrez bı toprağı gätir gäl, ayagıma çäkim.” (BTA, 265)

186. Sinsin oyunu oynanırken yakılan ateş için topraktan faydalanılması.

“sin sin buralarda evel tekeriñ özerine toprağ_atallardı, dikellerdi ğāni tekerini o zamannar at, araba yoğ_udu ya, ğāni var_ıdı. óküz ğāni koşallar_ıdı. ğāni tarafına, ğānınıñ tekeriniñ bir ucunu yere kómerler oñu da orıya ğollar, üsdüne toprağ_atallar. toprağ_yanmaması için onuñ özerine büyük bi saç ğollar, sacıñ üsdüne toprağ_atallar, onuñ üsdüne odun ğayallar.” (KırVYA, 199)

187. Kadının linç sonucu toprağa gömülmesi.

“gelirken mezerin yahınında gelirken bir atlı, bir inilti var, gece, varsa ki bir ğözel dilber ğadın. ezilmiş yatıyo. onu toprağ_Ta çıharmış. ğadını almış, evine ğötürmüş.” (KırVYA, 261)

“... bi ğuyu eşilar, ğöbegä ğadar toprağa gömilar...” (KBAYA, 101)

“ğöturdular bi yolun çatında bi ğuyu aş_Tılar, ğöbäğa ğadar torpağa gömdular.” (KBAYA, 103)

188. Mübarek olduğuna inanılarak çeşitli amaçlarla alınan türbe toprağı.

“gidallar niyāz_ëdarlar. torpağından alırlar, davarına malına insanlara vërırlar.” (EYAD1, 182)

“torpağından alırlar, davarına malına insanlara vërırlar.” (KBAYA, 131)

189. Badana için kullanılan toprak.

“yanı bi daş maş karışmaz o toprağın suvağına. halburda elerih, seçerih damın üstündeyke. deırmana ğeden ğeder deırman yóhken herket sokuda dövüyelerdi.” (MİA, 339)

190. Arastağ adı verilen toprak tavan arası.

“ağaçda yapılmış bir ev işte toprağ_evlere arastağ deriz biz. ağaç atarız onlara. şeker meker yediririz onlar Karışığlıdır birez amma toprağ_balımız govanlarımızdaki çöğ menşürdür.” (MİA, 265)

191. Toprak kovanlarda bal üretilmesi.

“ağaçda yapılmış bir ev işte toprağ_evlere arastağ deriz biz. ağaç atarız onlara. şeker meker yediririz onlar Karışığlıdır birez amma toprağ_balımız govanlarımızdaki çöğ menşürdür.” (MİA, 265)

192. Yağ yapımında topraktan faydalanılması.

““gavsara” da tahtadan oluy. yağ basıydı. yağ goyuydu. oa hapıydı altına. torpağ onun suyunu çekiydi.” (MİA, 292)

193. Cila yapmada kullanılan toprak.

“torpağ getirirdik. onu ısladırdı. pardağlardı. çabuduna. serinletin böyle güzel güzel parlayı parlayı otururdu.” (MİA, 246)

194. Dünyada ne kadar toprak olduğunu soran bir bilmece.

“ağzında yeşil yaprağ / bu dünya ağaç kile torpağ?” (EYAD1, 165)

“gökten indi bir akreP/ ağzında yeşil yaprağ / bu dünya ağaç kile torpağ?” (KBAYA, 179)

“Bayrağdar senden suval sorarım / Dünya ağaç gile torpağ? (...) Bayrağdar başa suval mı sorarsın / Dünya bir avuç torpağ.” (SVTİAT, Siv. 53)

195. Masaldaki Leyliyâr adlı karakter karısını bostana dönüştürüyor o bostanın toprağı kastediliyor.

“allah belan vèrmiye, o bostan qaridur, bostanci de leyliyâr. edemedin toprağından bi lohma alasın.” (EYAD1, 149)

196. Masaldaki padişahın bahçesinin sihirli toprağı.

“baci kim susamış gide urre torpağ getire.” (EYAD1, 220)

“oğlan da: “dede irami cengiye gidim. urrede bahçasından torpağ almeye” der.” (EYAD1, 220)

“alacağın torpağ da merdivenin altındadır.” (EYAD1, 220)

“bağ torpağ urrede. hemen heybesini doldür.” (EYAD1, 220)

“ü kuru torpağ ele bi yeşilleni, ele bi bahçe oli ki. sanki cennet” (EYAD1, 220)

“ben gidim iremi çenginin bahçesinin torpağını getirim” der.” (EYAD1, 220)

“oğlan kızasız belasız geler eve geturduğı torpağı damın etrafına sepi.” (EYAD1, 220)

“diyerler ki: “o getTi torpağı getirdi. hiç bişi olmadı une.” derler.” (EYAD1, 220)

“ihTiyar: “kızım ü torpağı getiren üni de getirür.” der.” (EYAD1, 221)

197. Masalda içinden geçilerek yerin yedi kat dibine inilebilen toprak zemin.

“aldi tüfegi gitti ava gördü kuşi. tüfegi potlattı. kuş daldı tuprağa.” (EİA, 240)

198. Hastalığa şifa olması amacıyla dua okuyarak tılsım yapımında kullanılan köstebek toprağı.

“e bunun gayınnası da çok okur çok yapadı Kıızıyörük köstebek şu bu öle tılsımnâm vâ yaparım üle gelen de çok bulunıyo getirip çanaqlaıqlâmı gorum de uriyi unnarı da yapvariyom üle topraklânı şıylēni köstebîñ gızıyörük pıtır pıtır

çıkıvarı vücūtuñda unnarı yaparım bñle nazara okurum sivil çıkā işte ùle yaparın
tılsımçıklāmı” (ÇİYA, 415)

199. Fırının ağzını kapatmak için gübreyle karıştırılarak sıva yapılan toprak.

“peynir_ elvası yapılır hıdırellezde bi de et_ atılır òlak et atılır fırınnara bıkaç gōñşu
toplanır sözüm bñim fırına kōmşunun fırına sıvanır āzı toprakla inek mayısinnā gārālā
toprakla ikisini gārıştırıp āzını da sıvālā” (ÇİYA, 513)

200. Hıdırellez kutlamasında sabah erkenden akarsudan toprak alınıp bu toprağın dualarla
tarlalara serpilmesi.

“çaydan aķārsudan su dolturu urdan da çayın gıyılāna topraklı şōle gıcımıKlı
gıcımıKlı çoK ğalındır_ u toprak ye çoğ_ incedir_ u toprak şūle alır birē āvuç okur
üfürü ũnu da getirip gēdñe tālālāna sēpē hıdırlan elles buluşsun bereket_ ũsun hangi
nerede buluşursa bereked_ olurmuş hıdırlan elles dedeniñ yāni unnā iyi īsannāmış
çayın gıyında nuruñ başında duā idēsiñ” (ÇİYA, 724)

201. Susuz toprak zemin.

“urada dav havasında yapılan peynirlē falan çok da'lı olur denir urda ğoyunnā keçilē
hazīran_ ayından sūna dağa çıkā çünkü burlā ğurur toprak burlāda ğır gelir zayıf gelir
ama davda serin gelir hava urda ot yeşil_ olur urıē çıkTı mı hayvannān südü hemen
deyişir denir aynı burdāKi bahardāĝı gibi olur denir” (ÇİYA, 729)

“gün dōdū mu bureye Furu az buriyi kovaķtadır ğırsal üzüümü dereceye gelir hem ērken
dōnēr toprağ_ ōsa geş dōnēğ hem dadı olmas bire ğırsal” (ÇİYA, 772)

202. Tarihi para bulmak amacıyla kazılan yatır toprağı.

“yığma diyilē şurda emen ama para buliyilē urda çok ğazmışā dedeyi yā tārihi para
buliyilē yığma toprak yığması diyilē bilmiyim ama para buluyilē urda dedede çok ğaziylē
iki taraflı gömücülē vā bizim duyan geliyi erālde yatırı vā başke yok” (ÇİYA, 819)

203. Tulum peynirinin bozulmadan saklanması için toprağa gömülmesi.

“peynirleri ũ şeye dārcıklara ğonu toprā iyi ğazarla ğazarla toprā yatırılarımış_ onu
üstünü örterlerimiş yāni bozulmasıñ amacıyla ĝış üstünden geçeğ ērtesi ĝış geçeğ çıkar
gene aynı durur senin kömdñ şeklinde duru toprakta bi şey_ olmas e bizim biltiklerimiz
bunnar” (ÇİYA, 835)

204. Eski yörük çadırlarının kıyısında bulunan içinde sülük yetişen toprak.

“eski yörü'lē, şu kenardekilē, şu olannar çadırmış. bunnar ne dedim ben u zaman sūs mü?
bunnā da çadırıñ gıyındaki sülüKlēmış. esgi çadırıñ yanındaki çadırlāñ yanında toPRAK
ĝaldırılır basdırılmış, urlāda sülüG_ oluşturmuş.” (BİA, 575)

205. Susuz verimsiz toprak.

“nēse bizim dedeler bırda ğalmış, nesiller ürediKce tabi toprak ehtiyar_olmuş. hayvancılı ğesi ğadar yapamadıK. bu memliket ğır memliket.” (BĠA, 580)

çürüK toprak

Yeterli su bulunmayan verimsiz toprak.

“bu aıl dēresine nē yapıp yapıp bi baraC tipine so’mak lāzım. o yanlādan bi müHendis belirmiş, çürüK toprak demiş.” (SVYA, 420)

206. Geniş mera.

“ekin buyday ileçberliKnen malcılıK, malcılıK dā eyi burda yāni. toPrak yuķa da şiy ğeñiř. mere çok mal yaymaG_için, malcılığ_olu.” (BĠA, 601)

207. Mühre denen duvar yapımında kullanılan toprak.

mühre topraĥdan yapılır. eskiden kerpiç kesmezdiler. o çamuri çıĝnardılar çıĝnardılar, serTTeşirdi. onnan sora duvar yapılacaĥ. ona mühre diyerdiler.” (VGHA V., 370)

208. Yeni ölen kişinin mezarının topraĝının acılarını azaltacaĝı inancıyla yakınlarının başına serpilmesi.

“su dōkerler, topraĥ atarlar. allah rāĥmet_ēTsın, bu Kádá. gelen zaman torpaĥ_atarlar. (...) mesela bi Kızı, yan bi řeyisi var. hēç oni biraĥmi. ğeçe gündüz aĝliyi, řıvan_ēdi. diyiler götūrūn_onun başına torpaĝı tōkūn. belki savusun. o da eve ğetirmez. ama mezarlıĝa gidi ya; aĝliyi. atılmıř babasının_üzerine, yan Kardařının_üzerine. onun topraĝını diyerler, tōkūn başına, biraz savusun. /// topraĝın bol_olsūn da gömende yaparlar, diyerler ya; saĝlıĝında herkeř torpaĥ alır bi kere torpaĥ üzerine. // oni diyerler, sevabi olmaz.” (VGHA V., 327)

209. Cenazede mezara sırayla toprak atılması.

“su dōkerler, topraĥ atarlar. allah rāĥmet_ēTsın, bu Kádá. gelen zaman torpaĥ_atarlar. (...) mesela bi Kızı, yan bi řeyisi var. hēç oni biraĥmi. ğeçe gündüz aĝliyi, řıvan_ēdi. diyiler götūrūn_onun başına torpaĝı tōkūn. belki savusun. o da eve ğetirmez. ama mezarlıĝa gidi ya; aĝliyi. atılmıř babasının_üzerine, yan Kardařının_üzerine. onun topraĝını diyerler, tōkūn başına, biraz savusun. /// topraĝın bol_olsūn da gömende yaparlar, diyerler ya; saĝlıĝında herkeř torpaĥ alır bi kere torpaĥ üzerine. // oni diyerler, sevabi olmaz.” (VGHA V., 327)

“su dōkerler, topraĥ atarlar. allah rāĥmet_ēTsın, bu Kádá. gelen zaman torpaĥ_atarlar. (...) mesela bi Kızı, yan bi řeyisi var. hēç oni biraĥmi. ğeçe gündüz aĝliyi, řıvan_ēdi. diyiler götūrūn_onun başına torpaĝı tōkūn. belki savusun. o da eve ğetirmez. ama mezarlıĝa gidi ya; aĝliyi. atılmıř babasının_üzerine, yan

Ƙardaşının_üzerine. onun toprağını diyerler, tökü başına, biraz savusun. /// toprağın bol_olsun da gömende yaparlar, diyerler ya; sağlığında herkeş torpağ alır bi kere torpağ üzerine. // oni diyerler, sevabi olmaz.” (VGHA V., 327)

“su dökerler, toprağ atarlar. allah ráhmet_éTsín, bu Ƙádá. gelen zaman torpağ_atarlar. (...) mesela bi Ƙızı, yan bi şeysi var. hêç oni biraşmi. gece gündüz ağılyi, şıvan_édi. diyiler götürün_onun başına torpağı tökü. belki savusun. o da eve getirmez. ama mezarlığa gidi ya; ağılyi. atılmış babasının_üzerine, yan Ƙardaşının_üzerine. onun toprağını diyerler, tökü başına, biraz savusun. /// toprağın bol_olsun da gömende yaparlar, diyerler ya; sağlığında herkeş torpağ alır bi kere torpağ üzerine. // oni diyerler, sevabi olmaz.” (VGHA V., 327)

“undan keli cenāzī yātırdılā mı ondan keli gāyik tātalā dōşendi mi herkes birē ikişē kürek toprağ_atarıs” (ÇİYA, 809)

“herkes mezere torpağ seper günahTır.” (EYAD1, 71)

210. Çiçek toprağı.

“şitilini alırdıh, başƘa yere toprağa, başƘa saƘsiya, toprağa tikerdiğ. ağzına da bi tene bardağ çevirirdiğ. aslanağzidi.” (VGHA V., 350)

“Tabi ben o şahsiicılar torpağ getirmişler satıylar. İşte, şahsı çiçek tohumları, çeşit çeşit.” (SMA,229)

211. Diken batmasında veya derideki kesiklerde kanı durdurmak, yarayı temizlemek ve tedavi etmek için yaraya bağlanan temiz toprak.

“temiz toprağ. arınmış temiz toprah yanē. kerpiç kesilen yanē. hına gibi toprağı doldur içersine. bağla, iki güne sağalardı. insan toprağdan hasıldır, toprağa gidecek. çünkü temizi insan toprağdan hasıldır, palçığdan. temizini bulacağsan. ama bulaşılı toprağı değēl. o sağaldırdı.” (VGHA V., 387)

“temiz toprağ. arınmış temiz toprah yanē. kerpiç kesilen yanē. hına gibi toprağı doldur içersine. bağla, iki güne sağalardı. insan toprağdan hasıldır, toprağa gidecek. çünkü temizi insan toprağdan hasıldır, palçığdan. temizini bulacağsan. ama bulaşılı toprağı değēl. o sağaldırdı.” (VGHA V., 387)

“işde bizi bi yerimizi piçah kesdiği zaman narın toprağı doldururdıh. üsdüni ƘuveTli bağlardıh, Ƙanını durdudurdi.” (VGHA V., 388)

“wardi esKiden mesela adamın_eli burdan kesildi. hemen getirirdi suyla toprağ. ha bayağı toprağ mesele. toprağı hemen üzerine koyardı.” (VGHA Bit., 666)

“wardi esKiden mesela adamın_eli burdan kesildi. hemen getirirdi suyla toprağ. ha bayağı toprağ mesele. toprağı hemen üzerine koyardı.” (VGHA Bit., 666)

212. Çocukların dışarıda, toprakta serbestçe oynaması.

“tos torpağın_ içinde. ama şimdiki bizimkiler yoğ. biz birağminiğ. bekle bi çocüğ gèTdise torpağa. anaları bağırır, hemen tutar, getirir, kıtar içeriye. è nedir, birağın, gèTsınler. //// è yerden mikrob_almiyib ya. torpağdan almayib.” (VGHA Bit., 580)

“tos torpağın_ içinde. ama şimdiki bizimkiler yoğ. biz birağminiğ. bekle bi çocüğ gèTdise torpağa. anaları bağırır, hemen tutar, getirir, kıtar içeriye. è nedir, birağın, gèTsınler. //// è yerden mikrob_almiyib ya. torpağdan almayib.” (VGHA Bit., 580)

“tos torpağın_ içinde. ama şimdiki bizimkiler yoğ. biz birağminiğ. bekle bi çocüğ gèTdise torpağa. anaları bağırır, hemen tutar, getirir, kıtar içeriye. è nedir, birağın, gèTsınler. //// è yerden mikrob_almiyib ya. torpağdan almayib.” (VGHA Bit., 580)

“o çocüğken nece alışılarsa èle şey ediler. torpağdan alılar ya.” (VGHA Bit., 581)

213. Baş ağrısını geçirmek için başa bağlanan toprak.

“bāşın ağrıdı mı getirirler ya K̄artol ya turp bağlardılar, annadın? K̄artoli bilisen nedir. o torpah, turp kabuğı bağlardılar.” (VGHA V., 497)

214. Toprak tipi.

“ule kara üzüm, ağ_üzüm, geçimemesi, koyungözi, kişmiş üzüm, mıncınağuz... bèle bu kadar yerde siyah olur. torpağdan, bu toprağdan.” (VGHA V., 498)

“ule kara üzüm, ağ_üzüm, geçimemesi, koyungözi, kişmiş üzüm, mıncınağuz... bèle bu kadar yerde siyah olur. torpağdan, bu toprağdan.” (VGHA V., 498)

“bizim buranın toprānıñ lèzzetine hiçbi yeriñ baK sebzesi şeyi tadını bulamıyũ lezzetini” (ÇİYA, 341)

“Tuzla ovasının lèzzetine hiçbi yer_üymüyö ama toprāndan heralde toprāndan diyo bis heralde toprāndan hiçbi yeriñ lezzeti uymüyö” (ÇİYA, 342)

“Avıç bilen de toprak apparıp k̄ostereler” (OTA, 93)

“miná buday toprağı dip, hüyüknüñ kara toprağı dip.” (OTA, 93)

“bízim buranın_üzümleri çoğ güzeldir. artuğ torpağından mıdır, neyindendir bilmiyim.” (DİÇVÇYA, Çü. 191)

“o sıra, bülmem toprağdan mıdır, neyindenise, efendime söyliyim, dayıma ömürleri birez fazla uziyr.” (ErzuİA2, 141)

215. Dayanıklılık açısından toprağa benzetmek.

“sabah  rken uyandım, uyandım da men yandım, daş_olsaydım erirdim, torpağ idim dayandım.” (VGHA V., 501)

216. Sevilen hasret duyulan birine dair her şey değerli g r ld ğ nden o kişi bastı diye değer atfedilen toprak.

“dolaşdığın o toprağları  pirem. duyub halın h cillenir eminem.” (VGHA Bit., 688)

“Bubam gurban ol yım / Basdığın toprağlara.” (K AT, Or. 22)

217. Denizden  ıkarılan,  amaşır yıkamada kullanılan toprak, boraks.

“porağ da denizden  ıh , bilisen mi? porağ b le sal kimidiller. hemi b le par a par a toprağ kimidir. sal kimi.” (VGHA Bit., 637)

218. Bebeğin pişiğini iyileştirmek i in belden aşağısının ısıtılmış toprağa g m lmesi.

“toprağ da birağmışam. zaferin_alti bişdi. kuran. her n Tdikse sağalmadı. şimdiki illa lar mi wardi. ne wardi balam. geTdik torpağı getirdidik. annem r hmeTTik şey_ Tdi.  awurdi.  le oğlani  uyladı torpağa.  le buradan_ ağı  uyladı torpağa, oğlan d zeldi.” (VGHA Bit., 624)

219. Kurut adı verilen kurutulmuş yoğurdu ezmekte kullanılan kabın yapıldığı toprak.

“ urutezen yağnan toprağdan yapılı. toprağ  ablar var ya. a oni toprağdan yapilar.  uruTezen diyerler ona. (...) ę d le, onnar k p yapardilar. toprağdan yapardilar. ęuřhana. he.” (VGHA V., 366)

“ uruTezen de war. a b le toprağdan yapılır.” (VGHA Bit., 590)

“ urdezen toprağ leyen.” (VGHA Bit., 744)

220. Yeni doğan bebeğin ilk 40 g nl k bakımında kullanılan toprak.

“ ocuğ her g n banyo yapılacağ.  ocuğu onnan sora ona her g n biz toprağ t kerdiğ. zeytin yağı s rtirler, ęirğ g ne   d r.” (VGHA V., 436)

221. Su kaynağı olan toprak.

“yani y rdan gelen, toprağdan gelen   şmeler.” (VGHA Bit., 761)

“y l nuS ęaleden y Ksek_ rası ęalenin seviyesinde, ęalenin seviesinde  rdan esgiden ęirğ santimlik aha bu ęadan boy o a varıdı. y hma toprağdan y h y la, şurasında s net var b le bilbillerine ge e ge e  rdan   rtl den suyu almışla, ęazmıřl  ęalenin dolmal suyu  ıhatmışla.” (LSA, 428)

“fadime nine  de barm kl nnan b le eşiv miş dopr  su  ıkmış derdin” (  YA, 506)

222. Cevizleri toprağa g m p saklamak.

“dēdi, getİresen. wala o kuyiladi torpağa. men pēşİne düşdüm. gēTdım, gēTdım bi teneke.” (VGHA Bit., 702)

223. Saldırı amacıyla birinin başına avuçla toprak atmak.

“bu kumi tōkdi bunun başına. torpağı Toldürmiş awucuna. biz buni İçeriye aparırken torpağı tōkdi başına. torpağı tōkdüm başına.” (VGHA Bit., 702)

224. Tuzlu toprak.

“bu parağ da iki annamda kullanılı. diyi toprağ çoğ porağdır. diyi yemegi ēle ēdİbsen Tuz, Porağ.” (VGHA V., 569)

225. Çömlek yapılan tandır toprağı.

“ğogoş da bu tendır _ toprağınan çölmek yapılı ya. oni birağılar, o ğogoş tendır çamurinan çömlek yapı. oni dönderi bēle.” (VGHA V., 555)

226. Enkaz molozu.

“bızı silkeledi yanı bu dünya başımıza çōkti walla bu ev çōhti başımıza ēle bēle çōhti durdı ha torpax tōkildi başımıza ha onnan sora qaştıx dışarıya” (VKA, 187)

“bunun çocığı uyxıda qalsaydı ortada orta terefte ēle orta canı çıxardı o qadda torpax vayıdı wallah o yıxılmadı salun yıxılseydı men de gididim” (VKA, 239)

“çati sac hepsi ben qaldım orda biraz toprağın altında buriye qedder de de de qaxtım efendım toprağa gömıldım be bina geldi üzerıme geldi üzerıme qaxtım (...) gittım qoştım orda bir arqadaşım varıdı dedım o miheqqeq qaldı toprağın altında o evindeydi qoştım ona baxtım” (VKA, 282)

“sallandı sallandı bēle torpaxlar tōkildi şüşeler qablar tōkildi elımın burasından da yaralanmışım özımı attım dışarı” (VKA, 311)

“benım baldızım dayım qızı toprax altında enkaz altında qaldılar” (VKA, 461)

“anca kendimizi dışarıya atabıldıx yanı toz duman qaxtı her teref bağıran çağıran herkez bi terefte düşti tabi evler yıxıldılar evler çōkti hepsi toz duman İçerİsİnde qaldıx (...) on tene on bir tene öldi toprağın altında qaldı” (VKA, 466)

“tepremin üçinci günü befat etti yanı xastaydı xastanedeydi üçinci günü befat etti yanı tepremin torpax altta qalmadı areştİrmede qaldı” (VKA, 283)

“menım qardaşım oğlı alakōyde yiyenim tornı öldi torpax altında alakōyde öldi” (VKA, 299)

“yıxılmadı be bacım qızları qalmaqda bacımın qızları büləntin xalaları büləntin xalaları anası qaldı toprax altı iki üç dörd tene eyağı qırıldı büləntin qız qardaşının elı çalışmér qolı çalışmér” (VKA, 425)

“uşaxla indi qaldıla torpağın altında gittim eve çox şükür evde hiş zat yoxidi yıxılmamıştı” (VKA, 433)

“hemen aceleden bî çibık çakmışlā, sıvā yabmışlā, eskî kiremit 'bi gırıldı mı yukardan göçüyō topraq fālan. ğavîrā gitTeēn sōra bunları onların dağlārında kesTik biz yapTık.” (SĪA, 36)

227. Kavunu zararlı bir çeşit sinekten korumak amacıyla belli bir büyüklüğe gelene kadar toprağa gömmek.

“qawın şekker qawın şekker toprağa quylardıx bi sineh varidi bēle bi bu qadde olsaydı oni sineh vurdı mi o büyüdxçe qoxurdi büyüdxçe büyirdi büyüdxçe zaman yēnmezdi içi dolı qurt onı bıraxırdıx toprağa topraxnan büyüdxçe (...) onı topraxta büyüdxçe 'aynı çociği nēce topraxta büyüdxçe topraxa quylardıx” (VKA, 295)

“qawın şekker qawın şekker toprağa quylardıx bi sineh varidi bēle bi bu qadde olsaydı oni sineh vurdı mi o büyüdxçe qoxurdi büyüdxçe büyirdi büyüdxçe zaman yēnmezdi içi dolı qurt onı bıraxırdıx toprağa topraxnan büyüdxçe (...) onı topraxta büyüdxçe 'aynı çociği nēce topraxta büyüdxçe topraxa quylardıx” (VKA, 295)

“bız kıra diyerdıx qawına daha bızın küresınice kıra diyerler kıre kırayı dutax torpağa bıraxax torpağa bıraxırdıx onın sineh qurdi varidi küçih qawınken onı torpağa bıraxırdıx üzerine yaprağın one kıre diyerdıx o vaxıt biraz bēle büyirdi torpaxta bi هفته sora bi daha gine biraz torpax dökérđx büyüyp bu hala geldıxten sora daha onı o qurdi o sineyi ona tesir étmezdi” (VKA, 382)

“bız kıra diyerdıx qawına daha bızın küresınice kıra diyerler kıre kırayı dutax torpağa bıraxax torpağa bıraxırdıx onın sineh qurdi varidi küçih qawınken onı torpağa bıraxırdıx üzerine yaprağın one kıre diyerdıx o vaxıt biraz bēle büyirdi torpaxta bi هفته sora bi daha gine biraz torpax dökérđx büyüyp bu hala geldıxten sora daha onı o qurdi o sineyi ona tesir étmezdi” (VKA, 382)

228. Bir kişinin iktidar olup hüküm sürdüğü yer. Dünyanın, bu dünyadaki iktidarın geçiciliği anlatılıyor.

“hava üzinde hanı ne ettın taxtı süleymanı dünya niceleri yerinde berteref ettın kimını torpağınan bereber ettın sıleyman tahtını tarımâr ettın” (VKA, 330)

229. Kalenin olduğu yerde yapılmış evlerden cinlerin sebep olduğuına inanılan sesler duydukları anlatılıyor. Evlerin bazı duvarlarının yapısının kaleyle bir olması “kalenin toprağı” olarak ifade ediliyor. O malzemededen, o bölgede.

“şimdi bu evlerin iki üç tene duvarı tam kalenin, diyelim kaledir. Duvarları kalenin toprağıdır. Bız geceleyn aynı hepımız eşitiyih yani. Gum, gum, gum, gum! Diye sesler geli.” (SMA, 144)

230. Sert toprak tabakası, kis.

“biz de ğumu alınca öle bi sandalle gibi sekik çıkdı altında üsdü toprak da kis. altından ince ğum çıkıyor, o ordaykan biz ğavın muvun yirken ordan ğonenniydi, yarılmış.” (AİA, 280)

231. Kadının üzerine dökülen ince toprak una benzetiliyor.

“biz de remā ğum atıyoruduk, hemen geri tarava bakdım şöle tozuyageldi. anam bakdım ğadının şuralardan dōru toprağın ney olmuş. ğoca bi sandale gibi ğalle düşmüş burā, cīranıyor amma aħ bağ olmuş meyit beñzi gibi.” (AİA, 280)

232. Rusya’da toprak sahipliğinin kişilere değıl devlete ait olduğu anlatılıyor.

“Mınarğa karşılık da, toprak sāhibi yapkan. Rosiya’da toprak, kaznanıñ, kazna, hazinenin.” (OTA, 86)

“Kaznanıñ, millet toprağnıñ sāhibi tüil.” (OTA, 86)

“Bılarğa, ol imtiyaznı bergen, toprağnıñ sāhibi olma imtiyaznı bergen.” (OTA, 86)

233. Çiftlik toprağı.

“İskişehir’den de ögiz arabalarını kiralap bir şeyde, bir yirde, çiftlik toprağı, Çifteler Çifliğı’nin toprağı, bizniñ bu yir.” (OTA, 93)

234. Balkon yapımında kullanılan toprak.

“cöğürtlen de aynı balkon gibi öñümüzde toprakTan böyle dam olurdu oña balkon olurdu” (AnaVYA, 202)

“öncede toprak var ıdı on, on iki ğardaş ıdıK. şimdi bi balkonun olsun demirliğı yok (...) on ğardaş ıdıK. şöyle toprakTan etraFtan hiç korunacaK bi şey yok yürüyüversen ğederdiñ aşşāya” (AnaVYA, 203)

235. şiddetli yağmurla taşan akarsuyun tarlaya getirdiğı, tarlanın verimini arttıracak mil.

“bizim yere mil de gediyo toprak yığıyo orāya bulanık bir su orda bağıyo anamur ovasına keyf oldum tabi ben orda. benim yer doluyo ya allah getTi öyle kūrēle mūrēle ancak ğamyonla doldurursuñ tē beř yüz ğamyon belki bin ğamyon toprak

çekersin doldurursuñ daha doldurmaya imkan yok. (...) tabi keyf_oldum ben tarla mille doluyor filan” (AnaVYA, 263)

236. Faydasızlık anlatılıyor.

“Sairlari şevâr uzağa gētmaz / Toprağa bir çul ekilsa bitmaz” (DİAT, Art. 228)

237. Hikâyede Molla Nesredin’in peşindekileri atlatmak amacıyla kendisi için kazdığı sahte mezarın toprağı.

“Bu da başdıyıp gebrin üstünü torpağladı.” (DİAT, İğ. Ay., 132)

238. Cihanşah hikâyesinde elbiseyi gizlemek için toprağa gömmeleri.

“Elbiseyi de duvarın altını eşip, duvarın altına goymuşdu, önüne daşdarı, üsdü torpağ Eşdi, duvarın altınnan elbiseye çıhartdı, geyindi, uşdu gōndu... üzerine.” (AKD, 29)

239. Çöpe gitsin, ziyan olsun.

torpağa gētsin

“ha o kündi kes at tabağa gētsin torpağa.” (AYSVVDİ, 291)

240. Savaş sırasında askerler yaralı düşman askerlerini başına taş vurarak öldürüp üstlerine kürekle bir miktar toprak atıyorlar.

“esgerrerin portatif küregiynen bunun üsdüne birez torpağ vērđiğ geldiğ köyün içine.” (AKD, 211)

241. İnanişâ göre Lokman hekimin ölüm ilacını alıp gelirken Cebraile eline vurup ilacı arpa tarlasına düşürüyor. Bu nedenle o tarlanın toprağını hastalar şifa için gövdelerine sürüyorlar.

“arpa tarlasından gēdeller de torpağ alıllar. hasdā olannar onu gōdesine çalalllar.” (AVOİA2, Ada. 178)

242. Toprak kokusu.

“toprağ ırayhēsini getiriyo.” (AVOİA2, Ada. 65)

243. Yeryüzü anlamında kullanılan toprak aynı zamanda bir canlı olarak düşünülüyor.

“şu ehlibeyitinen ğuraniñ ne yaPdī bu bizim karşıımızdā.sēniñ bēn evlātıñı, allah göstermesiñ gōzüyüñ_ōnde kessem sen bana ne_aparsın? düşün hemen ēñ kırsadan? dünyānın, bu dünyānın sonu dēyil yani birağ ğayrı toPrağ dahi bağıırır.” (BİA, 459)

“uhut cenginde hazreti peğamberin dişi şehit_ oldu dişi. o zaman cenabı allāhdan emir geldi, cebrail_ emin geldi dēdi ki, eğer senin bu ğanıyñ damlası bir toprā düşerse toprān damarı ğurur cannı mağlūğat ac ğalır dēdī. (...) cenabı allāhan_ emriyle diyō ğırg ğurağlığ yēde torpağ birbirine bōle dūrldü yēri sürüyōr. (...) cenabı allāh, cebraile ihsan_ ētdi dēdi ki diyōr, ēer seniñ bir damla ğanın yēre

düşerse toprān damarı ğurur nebi nigmet bitmez cannı maħluġat ac ğalır dedī diyör.”

(LSA, 270)

“mahlelerinde öli öldi bi mezar ġazmadılar. Toprak ġallerine deyi hele...” (DA, 97)

244. Depremde oluşan yer yarıntısı.

“yárintıdan atlıyámamıřla böyle topraħ böyle yīlīydı. řimdi ġaybołdu bařġa dōrt dēne bilmem ne ġaybołdu. böyle yīlīydı topraħ adam boyu. altından depmiř bölē. iřde bunnarı biliyoħ biz bu rum řeylerinden beK ānatmazlardı bubamġil benim bubamġil.”

(LSA, 342)

“zaten erzincandan gelmiř bölē- hatdá řimdi mesēla topraħ hatdı, řu, bu diyoła ó zaman bi řey bilinmiyōdu, bilmiyōduħ. bu ġarřıdan ġólđen bi řey yárlıdı, üř beř ġún sona kıra gitdimúz zaman órdan ġeçilmiyodu. bi topraħ yīnı ortalıħ fiłan heP yárlıdı.” (LSA, 186)

245. Evliya mezarının topraġının askerlere tuz lazım olduġu vakit tuza dönüřtüġü rivayet ediliyor.

“songurılu var çorumuñ, orda hani duz ilazım oluyō yēmeK biřdükden sōnrā. duzsuz bu diyołlar tuzu nē yapacáz dā. ordan bi avuř topraħ alıyō, orası duzluħ oluyō. řimdi duz bölē.” (LSA, 368)

246. Cebrail’in saçmasıyla deryayı kurutup karaya çeviren toprak.

“cebrail çoh vakit havada uşdu, taħ! bi avuç toPraıu deryáyá saçdı. deryá ġuruyō.” (LSA, 377)

247. Toprak evin depremde topraktan olan sıvalarının dökölmesi.

“ó zāman ben ordá ufahđım ohuyórdım, ohurkene bir baġdım suva torpaħları dökölüyör bölē sałlanıyō ben dōřřegde böyle yátıyorum yerde. (...) ben dā topraı şindi üzerime dōķıldúKce topraħlar lan diyōm ben yorġanı üzerime çekiyōm sade ben yānġıñ ġalımuñ evde. hanı aħlım ermiyör hanı bu ġuz nē oldunu bilmiyōrum. topraħ üsdüme dōķıldúKce ben ġafama yorġanı çekiiyōm, topraħ usduġca bu duvałlardan dil suvałar düşüyör yāni. hiç yıhılmıyör dā annaşılış yāni. ó zaman neysú ben çekdim zabanán oldı bī ġahđım Ki, yorġanın etrafılarına topraħ yūlmıř tabi ġahđım. (...) zabanān ġahdıħ Ki bizim burası bütün topraħ yápyıdı topraħ.” (LSA, 265)

248. Baş aġrısını geçirdiġine inanılan türbe topraġı.

“-bi teg cüvenni alacāñ, cühenini órdan cühenini alıyōñ, bařıñ ārısını ġótürüyō. -topraħ. -alıyōñ içiyōñ. sālıyı, sālı yāni.” (AMA, 166)

249. Üzüm baġında topraktan kaynaklanan hastalık.

“toprağdan hastalığ başladı. beş, altı kók. beş, altı. bi_de baħsañ ikinci sene bā ğurumuş, gitmiş.” (ÇİVYA, 373)

250. Marken adı verilen içinde çamaşır yıkanan kabın yapımında kullanılan toprak.

“Deʼidiħ merken özine, şēdendır, toprağtandır. Desti, ħabene nasıl, o da bele ondan olidi.” (DA, 90)

251. Pestil yapımında kullanılan toprak.

“onın torpağınñ vērürüz. torpağınñ çemçenen saruruz saruruz ki bu bayazı bayaz_ola, karayı da ēle dī mi ama nēyse.” (DİÇVÇYA, Çü. 230)

252. Her tarafı taşlık olan yerde yalnızca efsanedeki gelinin geçtiği yerin toprak dökülmüş gibi yeşil otlarla kaplı bir yol şeklinde olduğu anlatılıyor.

“ğētTıgı yol da, şumdi o yol, orası ayni yol gibı olmuş. her tarafı taş, orası ot bitmiş. sanki torpağ tökmüşlar gibı.” (KBAYA, 122)

253. Kişinin çocukken insanları traktöre bindiğine inandırmak için elbisesine sürdüğü mazotlu toprak.

“tuttum o mazotlu toprağı surttum elbisama, dēdım maħsat hani ğēttım mı ki ğoħu gelā ki dēsam tıraktora bindım inanmazlar,” (KBAYA, 156)

254. Isınmak için kullanılan “kürsü” yapımında kullanılan toprak.

“kürsü o böle tōPrağdan tāħār erīz, tōPrağdan yapılmış.” (KEMAĞ, 457)

255. Esirlerin düşman askerlerinin ölümlerini gömdükleri toplu mezar toprağı.

“bir guyi eşmişler, şu ğehve kibi, orya doldurir, torpağı veriller üslerine.” (ErzuĀ2, 30)

256. Hikayedeki hırsız hazine yüklü deveyi kaçırmak için çocuklara para verip yolu toz duman etmelerini istiyor.

“alir çocuħlari, herisine birer lira, eilişer ğuruş, olan diyir, bir tozi dumana ğatın şu soħağı diyir, ben şu deveyi batırım. çocuħlar tabe kimisi kül sepir, kimisi torpağ sepir, derken o dağdağada deveyi içeri soħir” (ErzuĀ2, 187)

257. Kişinin sesinin gürlüğünden askeriye koğuşunun sıvaları dökülüyor. Toprak burada boya, sıva vs. genel olarak yapı malzemesi anlamında kullanılmış.

“topraħlar tökülürde; derde ke, şe, baban bülür./ nüreddin bey bülür. topraħlar tökülürdi, undan sora derdiler, yawu sesinnen bütün şe ğowuşun topraħlarını tökirsen, bizem tortum za:delerden şahen beyen torune benem asger_arħadaşım nureddin bey var, onun oğle.” (ErzuĀ2, 240)

258. Toprağın sahipliğı.

“Bizden alacağ parasini, toprağ senin baş_üsde.” (KİA, K. 226)

“evler satın almiyêrdle^f. / ... sora işde ikî bîn ihîde oğlum dedi ği bağa sen ğêdmeseⁿ ev satılmaz dedê. gâliyêr diyêr gi, sen diyêr yabmîşsen özbeğin toprağınen yabdın, özbeğ ağacıyneⁿ yabdın.” (TAA, Burs. 185)

259. Hz. Âdem’in yaratılmasında kullanılan altmış farklı iklimden alınmış toprak. Her bir uzvunun ayrı bir iklimin toprağından yaratıldığı anlatılıyor.

“Ve demek ki gendi mübârek eliyle toprağını halğ_eyledi.” (KİA, A. 248)

“Atmış iklimden toprağ_aldı.” (KİA, A. 248)

“Bunu bu misallî demek ki altmış türlü toprağdan halğ_eyledi.” (KİA, A. 248)

260. Ocak yapımında kullanılan toprak.

“şindi ğûb di’n hasan atladı ocağlîn üzerine toprağlar d’ökülüyor biliyoññu.” (KMİA, 62)

261. Erik ağacından yapılan düdükleri boyamada kullanılan toprak.

“Ayalladuğdan soñra efendim şindi, bu sefer toprağ boyası vardır.” (AYBAĞ, 73)

262. Meyve aşılama aşısı çubuğuna sıvıyan toprak.

“Ondan sōna naylon kâdıla sarar, içine toprağ, çamur ğoyuyoñ tâbi böyle.” (AYBAĞ, 78)

263. Hacca giden kişinin gidemeyen komşuları için kutsal yerlerden alıp getirdiği toprak.

“âladım, nası âlayım, nası âlayım. toprağları yulı tüm türklerimizniñ, gidenmeyenleriñ orda diyi onlarıñ şiyine yîyom toprağları. tēze diyolar, nōrūñ, kime yîyoñ, hep ğonu, ğomşuma.” (AkVYA, 471)

“**Bana bi dua it diyenler oldu mu burdan giderken?** giderkene didiler. saçlarını kesdiler. ordan toprağ getirdim. piyğamberiñ mezeriniñ oralara ğoydum. buralara düşsünler onlar da diyi.” (AkVYA, 472)

264. Kişileştirilerek Hz. Âdem’le konuşturulan toprak.

“toprağ çirdı, âdem_atamız geliyir. âdem hâbil, ğâbili öldürdü. ğanını baña ğatdı, gel didi. (...) ölüm, aradan ğuvatlı bi çalı çeker gibi iri yarı davar yüzer gibi diyinci öhö öhö diyi âlayıncı toprağ didi ki ne âlañ, seni benden_aldı.” (AkVYA, 682)

265. Âşık atışmasında âşıklardan biri iki köy arasında kaç kile toprak olduğunu sorarak atışmayı kazanıyor.

“havadan indi bi saprağ / arasında yeşil yaprağ / oymāc_ınan ğurdiniñ_arasında / ğaç kile toprağ / ver bunuñ manasini aşşık dimiş. şu kóynen şo kóyüñ_arasında ğaç kile toprağ_oldünü verebiliñ mi?” (AkVYA, 665)

“havadan indi bi saprak / arasında yeşil yaprak / oymācın gurdiniñ arasında / ğaç kile toprağ / ver bunuñ manasini aşşık dimiş. şu kıyınen şo kıyüñ arasında ğaç kile toprağ oldunu verebiliñ mi?” (AkVYA, 665)

266. Buğday nişastası yapımında temizlenip, kaynatılan, çeşitli işlemlerden geçirilen buğdayın bulunduğu selevler suyunu çekmesi için toprak bir yere konuyor.

“selevi toPraK bi yere goyarız o suyunu çeKsin diye, olan suyunu o çeker.” (AKHMA, 218)

267. Meyve bahçesi toprağı.

“dēel dēel yērden kırkōr, topūrağdan.” (SerA, 231)

268. Dömbek (dömbek) adlı müzik aleti yapımında kullanılan toprak.

“eskiden bayramda nerde kız çounlıy fazlaysa dömbek diriz böyle kıltukda toprağdan yapılmış deri geçirilmiş onnan māniler söylerdi ğızlar bayramda.” (ÇA, Bal. 286)

269. Masaldaki sıçan kızdığı için karısını canlıyken toprağa gömüyor.

“ayaklannan toprakları depe depe ğarısını ēce gömmüş, üsTüne bi de böyük apdezini yapmış.” (BİAİ, 569)

270. Soğan ekilecek toprağın yumuşak olması için üzerine kül serpiliyor.

“bir iz açılır kıskalar belli aralıklarla ekilirdi daha soñra toprak yumşak olması için kül sevilirdi” (AYSVVDİ, 243)

271. Mübarek olduğuna inanıldığı için dilek dilenip ele alınıp bakılan evliya türbesi toprağı.

“yamalık bālallar. derdini, belamı burā baladım deller. ura bırakullar, sōra onun içinde bi daşın altından bi ğurd alullar, toprak alullar elüne alur, baKallar.” (GİVYA, 557)

272. Aynı milletten olan.

“türkiyadan kēlgen òsı müsülman òsı torpaqtı kēpirdiñ kıolına tūsüp ketti dep cân pida bop şıkkan adam, òsıdam̄.” (TAKA, 413)

273. Hâbil ve Kâbil kıssasında Hâbil’in leşi toprağa gömen kargayı görmesi. Kıssada kardeşini öldüren Kâbil’dir fakat kaynak kişi Hâbil’in Kâbil’i vurduğunu anlatıyor.

“bu sefer bi kağra geldi g’ókten ağzına bi leş, tutti anladun mi, o leşi endurd i toprağa, eşti eşti leşi g’ómdi. kapatti oni.” (RİA, 269)

274. Akciğerlere dolup sağlığa zarar veren asbest.

“ci erlēr toprak dolmuş diyō. toprak. ak pak toprak çıkıyor ... tōz. āsbes diyolar ya. (...) toprak diyo ci elleriñ zarınā yapışmış diyo.” (EİMA, 533)

275. Ekin yığını toprak yığınınına benzetiliyor.

“ondan sōna tınaz yığardık böle şeyleri, toprak yığını gibi.” (EİMA, 735)

276. Kayalık zemini bahçe yapmak için serilen toprak.

“toprak çekdik ğaya ā bu hayadı gördüğ nası ğaya, aynı urā da ğaya. toPraK çekdik. bāçe yaptık. (...) az bu yanna gine toPraK çekdik bi den dā biber balcannıK yer_etTik.” (EİMA, 747)

277. Yeryüzü sularının olduğu yerlerde toprağın çökmesi ve düden oluşması.

“dūdān deriz bazı kēndilīnden açılır bazı toprak göçer tekrar Kaybolur. (...) ğovaşak toprak yanı devamnı yapıyo de_işik yerlerde, suyuñ_oldü yerde.” (EİMA, 774)

278. Çocukların misket yaptığı toprak.

“şindi ne diyolā unu şindī ū şindi misKetleri adamnırı atıyolā, demir misget_atıyolā şindi. biz u_zaman topraKdan yapādık çamırdan. yani böle.” (EİMA, 817)

279. Sulak olmayan toprak.

“ama toprak yok. sulu toprak yok ku neyle sulāycān?” (EİMA, 870)

280. Bahçe olarak kullanmak için çay kenarına dolgu yapılan toprak.

“toprak dōldu, dōldutTurduK. yāni uncāz yeri bi buçuK iki milyar toprak, çaKıl, Taş parası vėdik çayıñ kenarında.” (EİMA, 870)

281. Patlıcan tohumlarını çimlendirmek için özel olarak hazırlanan toprak.

“bunnān_ismini ğarıbaş diyurlā, bu patlıcanıñ_ismini. biz bunu alıyuz ğasıları torKnan_ekiyoz, çimnendiriyo. ğasılārdan biyölleri toprak dolduruyo. özel toprak hazırlıyo_zonnara. tek tek biyölleri āşlıyo. serā yapıyo.” (EİMA, 972)

282. Tarım ve hayvancılık yapılan yayla toprağı.

“e toprak var, yaylamız var bizim yokarda, ovacık yaylası.” (İİÖKBİA, 194)

283. Antimon madeni çıkarılan toprak.

“topraK olarakdan satıyola, deyarlı bi maden. şimdi hār şeyde gullanılıyo, bi tek yinmiyo.” (İİÖKBİA, 194)

284. Mezar ve kabir hayatı.

“İsmayilimi görmesem yatemam topragimda. Neler ğoyecağidim onea. Vuy canini sevdüğüm yavrim.” (EVYA, 276)

“Ölürüm görmeyince. / Ben de seni görmesem, / Yatemam toprağimda / Yatemam toprağimda. / İsmayilimi görürsem belki bi lohma yaşarım.” (EVYA, 276)

“biri de dēr Ki torPağını ēyi örTūn, qorhērım gēri gelır oy, gelır oy.” (AİASVŞÖ, 359)

allāh toprā'na sıkdirmāsın

Allah kabir azabı çektirmesin anlamında dua.

“isdēdilēr verdiler. nērde gēderdī ırāhmātlıK allāh toprā'na sıkdirmāsın.” (OİAVSV, 689)

ğúlleri topraḡTa sol-

Ardından ağıt yakılan kişi genç öldüğü için gençliğinin, ömrünün ziyan olduğunu ifade eden bir söz.

“yeni yeTip te geliyodu da ğonca ğúl gibi / ğúlleri topraḡTa solan yiğidim” (KırVYA, 208)

“nilgün gelmeden canını yitirmiş / ğúlleri topraḡTa solan yiğidim (...) seniñ de oluñ ğızıñ var_ıdı / ğúlleri topraḡTa solan yavrılar (...) bu kim diye sorarlar_ısa, o da yiğit ölüsü / ğúlleri topraḡTa solan yiğidim (...) bir yavrisını kime ğoydu / ğúlleri topraḡTa solan yiğidim (...) ğözüme uyKı girmez / ğúlleri topraḡTa solan yavrılar (...) anañ babañ yanında döndü / ğúlleri topraḡTa solan yavrılar” (KırVYA, 209)

“arḡadaşları gelmiş te telefon yapar / ğúlleri topraḡTa solan yiğidim (...) āla ğuzum āla, ne olduysa san_ıldu / ğúlleri topraḡTa solan yavrılar (KırVYA, 210)

“çoḡ sōleyecā'dim hālim yoḡTu / ğúlleri topraḡTa solan yavrılar (...) ğadir mevlām bile yardım_itmemiş / ğúlleri topraḡTa solan yiğidim” (KırVYA, 211)

“anası bābası duymuş hemen yürüyor / ğúlleri topraḡTa solan yiğidim” (KırVYA, 212)

şu torpaḡın altında kefensiz yatan

Şehit.

“tanımaz mısın Adilcevaz atani / şu torpaḡın altında kefensiz yatani” (AYSVVDİ, 280)

toPıraḡ mevlüdü

toPıraḡ mevlüdü (AyVYA), topraḡ māvliđi (AyVYA), toprak mevlútú (PKTA)

Cenazenin ilk günü Kur'an okunması.

“tabı'leyip getiriyolā. ó gün bi toPıraḡ mevlüdü_oḡudulā.” (AyVYA, 430)

“āşam işey_ediK ğālāsiyī bi toprak māvliđi dēyolā bazı toprak māvliđi_oḡūduvērīyolā ğömüK ğāldiğın gün_āşam. toprak māvliđi çoK_ēyī dēyolā işdā.” (AyVYA, 498)

“Toplaşıp akaylar cāmige kēte. Toprak Mevlútú okuyar.” (PKTA, 158)

topraḡa ḡabar aparmiyalar

Ölünün arkasından konuşulduğunda ölen kişinin ruhunun bundan haberi olmasının anlamında bir söz.

“kocam da çoĥ fenadi. demiri çeynerdi, göge üfüridi. keynanam da fenadi. topraĥa ĥabar aparmiyalar ikisini de. aha öldiler gëTdiler, men de ĥaldım.” (VGHA Bit., 655)

topraĥına haber gëdmesın

Ölünün arkasından konuşulduğunda ölen kişinin ruhunun bundan haberi olmasının anlamında bir söz.

“yalan... oni mahana dutiyërdi, matrabazidi, topraĥına haber gëdmesın, benim görüm çoĥ matrabazidi” (TAA, Ağ. 40)

topraĥına nur yaĥsın

Ölmüş bir kişiye Allah’tan rahmet dileme sözü.

“ĥaynatam eydi, babaydi baba. ná ĥaynatasi! nur yaĥsın topraĥına.” (TAA, Ağ. 34)

toPraĥlar inciTmesin

Ölünün kabir azabı çekmemesi için dua.

“benim ĥocamdan, allah ĥandım diyen_ādar rahmet_ëTsin, çoĥ memnundum, çoĥ. toPraĥlar inciTmesin.” (AVOĬA2, Ada. 132)

285. Bitkinin besin kaynaĥı olarak toprak.

“şimdi bu ibritler gidiyi ama unlar bile bāzı baĥıyosun o astalī çıkariyi kökünde. kökünün dolayını sarıveriyi, šöle bi şey. topraĥtan kesiyo onu yāni bitkinin besinini, kesiyo irtibātı topraĥtan. ĥafaya yatacā zaman, çiçek açma mevsimine geldi mi ĥuruyo. (TMĬVKA, 189)

286. Peynir yapımında topraĥtan faydalanılması.

“ay ô sūTleri süzerdik dünekler ederdik ilēnlere aĥdlāna torpaĥları dökerdik torpaĥları dökerdik üç altı ilēn ĥörüduĥ altı ilēni bi günde doldurüduĥ günde onu beř gün durar altı gün durar ôle ôle ôle ôle ondan kēri onu süzerdik bi ĥazan pēnir olurdu” (TDVEEÇÇYA, 86)

287. Sağlamlaştırmak için çadırın kenarına atılan toprak.

“çadırları oruya kömerler yani çadırın kenarına ĥazī çaharlar şuruya gerdirirler ipinen şurayı torpaĥnan örterler (...) o hem çadırı māfaza eder hemi de torpaĥlar onun arĥasına yīlıyo” (YVYA, 148, 149)

288. Māni söyleme geleneĥinde kızların takılarını koymak üzere çukur kazması.

“bahar gelinci torpaĥ uyanıncı mard ayında ĥızlar gelinler yemlīe çıĥarıĥ yemlig Toplarıĥ (...) o ĥızlar Topladıĥları yerde bi torpaĥ eşerler çuhur eşerler ben yüzümü ĥorum ôtā bilezini ĥor ôtā küpesini ĥor ôtā pıçanı ĥor üsdünü ĥapadırlar biri elini oruya soĥar sen sōle dër senin řansıña mani sōlüyeceg” (YVYA, 164)

289. Bataklık, çorak, verimsiz toprak.

“batahlī_dı çoraḥ toprā_dı. ne ekilir, ne biçiliridi.” (KMİA, 56)

290. Seksek oynamak için toprağa çizgiler çizilmesi.

“çizgi çizēdiK böle toprā seKseK oynādıK oynādıK işTe ip te atlâyoduK tabi” (YİYA, 356)

291. Kedinin kazıp çıkardığı toprak.

“bu ara kedi, ğumluḥ tallanıñ düz biyyirine yürüdü başladı toprā ğazmıya. ipi^y ğazdı, amma ğazdı toprā da edirāfa dādıyor ha!..” (KMİA, 147)

292. Kumlu tarla toprağı.

“bu ara kedi, ğumluḥ tallanıñ düz biyyirine yürüdü başladı toprā ğazmıya. ipi^y ğazdı, amma ğazdı toprā da edirāfa dādıyor ha!..” (KMİA, 147)

293. Yağmur yemiş, nemli toprak.

“Yağmur yağar toprak nemsiz olurmu / Fanı dünya ğardaş ğamsız olurmu” (AKD, 380)

294. Yağmur almadığı için nemsiz, kuru, ağaç yetiştirmeyen toprak.

“yāmır yāmayınca guru topraan içinde aacıñ olcaaa var mı?” (İİÖKBİA, 307)

295. Toprağın suyu çekmesi.

“ırāmetlikin şiyi yetmedi dē getti di ğuyu ğazıvırdı unu akşamdan dölduruñ dırdı gelseK baksaK suyuñ damnası ğalmamış toprak çekmiş gitmiş.” (EİMA, 494)

296. Çamur olmayan toprak zemin.

“burası çamır olmaş. gışın çox güzel bir toprax.” (HAA, 301)

297. Toprağa yatırılan bebeğin alttan soğuk alarak hastalanması.

“iki ğörümce daş_oynamışlar. çocū ğüneşe yatırmışlar. üsdüne bi şey örtmemişler. altına da bi şiy örtmemişler. yerden toprak_almış. üsdünden ğüneş satıcanı didi doğdur, ölür didi.” (AkVYA, 342)

298. Pirinç yetiştirilen çok sulu toprak.

“O çeltik biraz şöle ğabarıp da, bitip de topraktan kendini ğurtarasıya ğadar, öle bakmak_isder, körpe çocuşa bakar gibisine.” (EİMİVYA, 411)

“Ġuruduu hâlde suyu saldın mı, bulamaç gibi oluveriyoru o tobraḥ. Bulanık tobraḥ.” (EİMİVYA, 411)

299. Kişinin saklanmak için kendini toprağa gömdürmesi.

“bēle mezar şeKlinde toprağı eşmişler, adami kuylamışler” (AİASVŞÖ, 216)

“ula toprağın içinde. toPrağın içine baḥTuḥ Ki bële ağzına ḥorTumu almiş, toPrağ de düz kesmişler.” (AİASVŞÖ, 216)

300. Rivayete göre “Dânişmend Gazi”, vurulduğu yerde üzerindeki paralarla gömülüyor. Bu paralar define olarak değil vurulduğu yerin işaretçisi olarak görülüyor.

“vuruldū yere parī dókdüler, toprā ğazdılar dī. ileri bi tariḥde ō para toprağdan bulunacak.” (TİVYA, 337)

“vuruldū yere parī dókdüler, toprā ğazdılar dī. ileri bi tariḥde ō para toprağdan bulunacak.” (TİVYA, 337)

301. Hıdırellez’de dilek dilenerek içine çeşitli objeler atılan küpün gül ağacının dibine gömülmesi.

“u çömleyi oyālādī toprā oraya gömerlerdi tam hıdırellez sabahı da gömdüKleri yēden geşlē çıkarılādī” (YİYA, 344)

302. Sarımsak yetiştirilen toprak.

“sōna depecüklü bel_inen topraḥ şōle bi ğarışdurusuñ. (...) orda dikiyoñ toprā. şindi toprağTan çıkışında böyle fidesi çıkıya ya yāni ilk çıkmış sókmeye ilac_ediyo.” (KasVYA, 469)

303. Patates yetiştirilen toprak.

“bōle ilkbahar geldī bi zaman patatis ekiyo ya patatisiñ ufaqları zehilli olur. bunu her veterner bilmez. bu gōzleri oluya ye toprā girdū zaman çil atar ya ollara patatis gōzü denü.” (KasVYA, 391)

304. Askerlerin saklandığı toprak altındaki mağara.

“ğavurunan aramız aṣa yoḥarı beş yüz metre youdu, aramız ğavurunaḥ_ ō da mārada ben de māradayım. toprān_ altında.” (LSA, 525)

305. Yılın ekim ve hayvan bakımı için uygun vakitleri “Hıdırellez bulanığı”, “Ülker bulanığı” vs. şeklinde adlandırılmıştır. Toprağın ekimi de bu nedenle gündönümünün 10 gün öncesinde veya sonrasında yapılır.

“gün dönümünden meselā bulanık oluyo deye, topraḥ ya on gün evelden dikerler, ya on gün sōna dikerler.” (İİBİA, 369)

306. Toprağın kar suyunu emmesi.

“ya ğarlä āltta ğurtlanırdı şinci yok nerde ğış yok su da yok bütün ğār yārdı emērdi tuprak emērdi bütün dērelē haldır haldır_akārdı” (ÇİYA, 774)

307. Hz. Ömer'in Müslüman olmadan önce çocuğunu diri diri toprağa gömdüğü anlatılıyor.

“sōna çocūnu diri diri toprā gömyōmuşmuş.” (MA, 686)

“tēlemiş boğazına sarılmış babasınıñ, gine onu giri toprā gömmüş, hazreti ömer.” (MA, 686)

308. Bakımsız kalan bağların yok olması anlamında kullanılan ifade.

toprak ol-

“bağlarımız vardı, tabi şimdi heppi torpağ_oldı, kimse bahmiy.” (DİÇVÇYA, Çü. 190)

309. Toprak kayması.

torpağ kayması

“arazi olmadığı için torpağ kayması yoğ.” (MİA, 261)

309.1. toprağ kay-

Toprak kayması nedeniyle insan ölmesi.

“hez, işde toprağ kaydı geldi ademín_üzerine. hez_oldi, adem_öldi.” (VGHA Bit., 750)

309.2. Toprağ bas-

Toprak kayması sonucu evlerin toprak altında kalması.

“Toprağ basirdi.” (KİA, K. 173)

310. Altın küpünün saklamak maksadıyla toprağa gömülmesi.

“Evin çöplüyünde toprağ içerisinde gocaman bi_boş küpe ras geliyolar.” (KİAT, Or. 49)

311. Altı boş, gevşek toprak zemin.

“altı, efennim hiç yok. altı bütün boşluk. şimdi biz bu suları çektikçesine u gene yere çökü. bu sever fazla gelsin gene yaylanıp yukarı çıkü. oldü gibi kalkü. şimdi saptan, çöpten toprak olur, bālamış üstüne. altında iç bi şey yok.” (EİA, 124)

“Torpağ çoğ boşanağıdı.” (KİA, K. 333)

312. Tencere yapımında kullanılan toprak.

“būdū yapmeyollā onu başğı yēden gālīdī burīya. bizim būdū hiç yapmadīlā. o yalan. ağaşdan būdū yapmadīlā. dā çiniden toprağ bādağ gätirīlādi, toprağ haranī gätirīlādi.” (AyVYA, 522)

“bi toPrak harını dedīmiz, şindiki göveş dediKlerimizden. aş yemek yapıyolāmış onda. u gırılmış, u gırılmış.” (BİA, 649)

“bizi de götürmüş ineKlere. öküze biraz haranı saracākan topraK haranı. anam orladan geldiKlēni orlāda da ğaçmışımıŝ, öküzlere iki yorĝan sarıvēmişlē de. ğaçaklıK ğünnēni biz ni bilelim, kim bili, nerde bilecēz bis?” (BĪA, 640)

“börölce sıymasını biçir. onu 'toprak haranıda biŝirceŝ 'tepsiniŝ üsTüne onu ğo, üsTüne bi dök 'börölce sıymasınıŝ haŝlamasını.” (SVYA, 599)

“kullandımız dıvan undan kericāzım demir ğalatı, demirde biŝiriydik, toprak çencerede biŝiriydik.” (ÇA, İzmr. 317)

“önceden işde toprak çencerelerde yemeklerimiz öyle oluydu. baK şindi ben toprak çenceresinde biŝirdim yimē.” (ÇA, İzmr. 312)

“şimdi demir tencirilēde biŝēdi toprak tencirilēde biŝēdi şindi ērsan tencire āldı yürüdü ēskilē daha ğözel” (BĪYA, 266)

313. Bardak yapımında kullanılan toprak.

“būdū yapmeyollā onu baŝĝı yēden ğālīdī buriya. bizim būdū hiç yapmadīlā. o yalan. aĝaŝdan būdū yapmadīlā. dā çiniden toprak bādaK ğätirilādi, toprak haranı ğätirilādi.” (AyVYA, 522)

“he qawurga qawurga sūtı bıraxésen qoyisen sūte yatırisen qurıdisen desen bēle ŝeye saxsılara torpax saxsılar varidi o zaman ôleyidi yani he onda qawurisen yiyisen” (VKA, 305)

“o da parayı yeme' bāda' ları olūdu eskiden topraKdan, onuñ içine ğa' mış, ğüzāce āzına sarmış. ŝu binālara yapākan bi iskēle ğurmak için delik bırakılādı. o deliñ içine ğa' mış, ğüzāce çamırlan āzına kapa' mış, kireŝlemiŝ.” (İİBĪA, 456)

“Topraq-ta bardaĝıynan raqılar içiyo.” (ADÜM I, Man. 41)

“ya toPraK bādaK getiri ğötürüdüñ bayırlara. hinci laylundan içiyoruñ, her yaKa laylun_ oldu.” (BĪA, 634)

“toprak ğóveç var ıdı. Sebzeleri bóle ğóveçde yapardık. topraKdan bardak vardı.” (ÇA, Bal. 258)

“yaĝı ayāmıznan çıĝnāriz. tōbanıñ içinī ğatarız. yaĝı aKā ğidā. altını bureyi bī bu ğidā toprak bādaK, daĝar ğöduK. toprak daĝar. uyüşak bi şey, ğap bi şey.” (AyVYA, 733)

314. Çanak yapımında kullanılan toprak.

“yoh yoh yoh. torpaĝ çanaĝı, torpaĝ çölmek, onnar wardi. ne vardi? şimdi her şey var. 'alamyon tencere. 'alamyon çılıdi, torpaĝdan sora.” (VGHA Bit., 586)

“baķır ğap ğalaylanır tepsilēmis sinilēmis ğaşıķlāmız ağaŗtan anaķlāmız toprakTan toprak anaķķılā gelirdi beyendīni alırdıñ işleri iekli sırlı sırlı” (ÇİYA, 496)

“bēle bi anaķ kımın bi şey, torpaĥdan yaPma. onūn içine don yağı, heyvan yağı onnan sora bēle bıraķırlardı yēre.” (VGHA Bit., 597)

“bi de bi torpaĥ ķaba doldūrurlardı. (...) ōmlek dıŗında şey torpaĥ anaķ yēmek için.” (VGHA Bit., 656)

“ğandig de yēmek piŗirmeĥ için ķullanılan torpaĥdan yapılmıŗ anaķ.” (VGHA V., 559)

“lengeri de yoĥ, anaķ, anaķ ēle torpaĥdandı. torpaĥdan bēle yapılar.” (VGHA Bit., 647)

“oni torpaĥdan anaķ yapıdıĥ. (...) mum yapıdılar. oni bıraķıdılar o şeyın içine, çanağın içine. torpaĥ çanağın içine. onnan idare ēdidik.” (VGHA V., 518)

“torpaĥ ķabda yēmeK yēmeK. he, doğrisan. torpaĥ ķabda, ağaŗ ķaŗuĥdı. torpaĥ anaĥdı.” (VGHA Bit., 705)

“o da şey porselen gibi anaķ diyellerdi ona. torpaĥdan. ē ŗimdiki kımı herķeŗin tabağı ayri, ķaŗığı ayri gōyūnneri gitmesse. esKiden wardi. torpaĥ ķabda ķiyıma yoğūrullarmıŗ.” (VGHA Bit., 676)

315. Kāse yapımında kullanılan toprak.

“topraK işēlē vādı. daha bōle, toprakdan bōle. ķāse denī bōle içi parlak olū, bōle ķāse, ķāse dēdik biz onnara.” (İİBİA, 531)

316. Saksı denen mutfak kabı yapımında kullanılan toprak.

“o ğaınatıya toprak sakıda yemāK yidirimiŗ.” (GBAA, Muğ. 94)

“seĥsi, torpaĥ ķab paresidir.” (VGHA Bit., 755)

317. Güveç yapımında kullanılan toprak.

“gōvecimiz var ıdı bizim bōle toprakdan gōvec derdūk.” (KasVYA, 787)

“-Tencirede eyi olmaz bacım. Toprahgücede daha lezzetli olur.” (KH, 77)

“toprak gōve var ıdı. Sebzeleri bōle gōvede yapardık. toprakdan bardaķ vardı.” (A, Bal. 258)

318. Dağar denen kúp yapımında kullanılan toprak.

“yağı ayāmıznan iğnāriz. tōbanıñ iinī ğatarız. yağı akā gidā. altınī bureyī bī bu ğidā toprak bādaķ, dağar gōduķ. toprak dağar. uyūŗaķ bi şey, ğap bi şey.” (AyVYA, 733)

319. Toprak zeminli mutfağın yeri kazılarak artan yemeklerin bozulmaması için bu çukura konması.

“yimekler meselâ, yimekleri mutFağlar böle toprak, toprākdan. eşērdik. o yimeK ğaplānı aynı o çukurlara edellēdi, ğorlādı, edraFına su dōkellēdi, o orda bozulmazdı yani yimeK artan yimek.” (EİMA, 537)

tor toprak

Toz toprak, pislik anlamında bir ikileme.

“sā ardık onunġ ulan bastırıyın peynir ederin. (...) duzlarınız o çuvala basarız dışına bir muşamba ğeydiyiz, tor toprak olmasın deyî.” (AİÖKYA, Antl. 533)

toz

toS (KİAVAAAY), toz (ÇTAOAİ), toz (AVOİA2), toz (PKTA), toz (AİÖKYA), toz (BİA), toz (BİAİ), toz (VGHA Bit.), toz (AYSVVDİ), toz (TDVEEÇÇYA), toz (GA), tōz (BİYA), toz (THDK), toz (GDİAT, El.), toz (ErzuA), toz (EİMA), toz (İİBİA), toz (DİAT), toz (AAT, Kas.), toz (OAAAD, Kırş.), toz (MİA), toz (MVYA), toz (AİAD, Muş), toz (NVYA), toz (OAAAD, Niğ.), toz (SİA), toz (LSA), toz (SVTİAT, Siv.), toz (TMİVKA), toz (SMA), toz (VKA), toz (AkVYA), toz (KırıkİA), toz (KVKA), toz (OİAVSV), toz (KasVYA), toz (TYA)

1. Çok küçük parçacıklar halinde havada uçuşan toprak.

“direkdora dahıyoz şindi onu o çeviriyon. biz āzına viriyoz hortumunan o içeriye atıyo, yani tozuġ içine girmiyoz.” (AİA, 199)

“yā iccağda bóyle dúven sürerdik uyuklayı uyuklayı tozuġ içinde.” (AİA, 204)

“üy, ğelē le ğeldim yolda bi toz ğağar. anam bu toz ne? ğeldim, birining baça ğırılmış. (...) **RD: toz kalkması neyden olmuş? AYK:** toz, ğoyununġ taradıġı yerden. taradıġı yerden toz, toz ğakdı.” (AİÖKYA, Isp. 498)

“toZ çokdu eveli bizim kövde, eveli hasköv tosköv derlēdi zāten. toZ kum hēkeziñ kapısının avzındı, böle kápız tālası gibi edēdik ğari, yıvādık onnara.” (İİBİA, 495)

“bizim bura ğışın çamır, yazın toz ğızım, sinee...” (İİBİA, 656)

“eliñizde gelirse onun aġzına soğun yâ. ali seydi ne diyiñ sen ula? ne sou| godu| ne toz godu|. o düzde Allâh, ğöremiyih.” (MİA, 332)

1.1. toz ol-

toz ol- (SVYA), toz ol- (EİMA)

1.1.1. Ortadan kaybolmak, göze görünmemek.

“şindi beni efe şöyle ucukTurdu toz ol dedi diyi.” (SVYA, 634)

1.1.2. Geleneklerin kaybolması.

“bayrāmnardā dē toplanıP bi ēlence yapıyódúk şindi unnaḡ ḡayīb_ oldu, toz_ oldu.” (EİMA, 885)

2. Çok küçük parçacıklar halinde yerde bulunan toprak.

“Şu huları dolanırım / Şu tozlara belenirim / Guzumu verseler baa / Torba dahar dülenirim” (ÇTAOAİ, Ada. 54)

“şu huları dolanırım / şu tozlara belenirim / ḡuzumu vërseler baña / torba daḡar dilenirim, diyır.” (AVOİA2, Ada. 45)

“Kaldıñ ḡasır astıñda toz basılıp, / Ólúr_édım men bosam, cıpke asılıp.” (PKTA, 124)

“Kaldın ḡasır astında, toz basılıp. / Ólúr_édım sen bosam, cıpke asılıp.” (PKTA, 129)

“arayı arayı görem izini / izinin tozuna sürem yüzi°mi” (AYSVVDİ, 288)

“yā şimdi ēsgiden tos tōpraK içinde oynādık (...) ēsgiden çocuklā tos tōprak içinde oynārdı ama daha sālıklıydı (...) bizim kövün bölē alānnında tōs toprāk bölē o zımān hāyvan hāşirat biz de çōK (...) kövün örtā yerin tōz yapālādı tabi (...) ĩsdānbıldan gēldīne göre bölē çōK kibār çocuK tos tōpraK görmemiş şimdi bizim kövün çocuKları biz dē ó zumān biraz dā böyükdük tōzun_ içinde yuvārlanyolā (...) toprān_ içinde yuvārlanyolā tōmruK gibilē (...) ĩsannā demēkkin bölē tōs topraK_ ama dahā herālde tōprān da bi işēsi vā” (BİYA, 395)

“Yüce daḡ başında mazīya mazi / Ayaḡlar turābı yolların tozu” (DİAT, Ard. Tm., 118)

“naip yolları tozludur / daḡları kimi buzludur / bizim kızların sözleri / kimi acıdır tuzludur” (TMİVKA, 357)

“eşşēK_ āḡnār tāvıK_ āḡnār tōzlu bi_ yerde tāvıK yatār pātırdār_ içine sırtınā şēy çēKēr.” (OİAVSV, 817)

“efendim işde aḡa_ burayı dedi adam toz vuracām, dedi. vurmadım tozuni, ḡomşu benim evum a_ bu evun alt_ tarafındadır.” (TYAII, 217)

2.1. tozuna yüz sür-

Peygambere duyulan büyük saygı ve hasreti anlatan bir ifade. Geçtiḡi yolda bıraktıḡı ize yüz sürmek isteḡi.

“arıya arıya bulam_ izini / izinin tozuna sürem yüzümi” (DİÇVÇYA, Çü. 165)

3. Çizmenin içinde giren toprak parçaları.

“emme şimdi bi vatandaşā annadıñ mı suya baKma yav, toz da girmiyu. cizmeye baK, kepenē çekdiñ mi ḡayi su görü müñ? görmessiñ.” (BİA, 625)

4. Havada asılı bulunan toprak partiküllerinin göze, ağza, burna, kulaḡa kaçması.

“mesela bidlisden arebeye bindiğimiz zaman dağlarde toz wardi ya. ha bu keder toz giridi kulağıımıza, burnumuze, ağzımıza. (...) wallahi o kâtâr tozın içine.” (VGHA Bit., 777)

“şörteller şar şar ediyö, yıldızlar par par ediyö; toz gözde çamur dizde.” (MİA, 357)

5. Siper olarak yapılan toprak yığını.

“işde biraz mesâfeli yerlêde ğurusıkı atılır. ben biraz muğalletliklê yaptım. yaz günüdü, yere bõle toz toprak topluodum. tüfei toza dutuodum, duman üsdünde ğalıodu.” (BİAİ, 618)

6. Rüzgarla yerden kalkan toprak zerreleri.

“ben hacımın gelişinden bilirin ağ ğollarını salışından bilirin eyer hacım gizli sözlerini ellere demen ellere dersem söz olur yellere ğosam toz olur” (TDVEEÇÇYA, 109)

“bi de ğaba yel esti ammâ şü melmeketiñ ğumuñ yudü ğadar da berâber yaptı. şindi hõle bahça var bahçalarda toS kıldırıyor uzunlû.” (KİAVAAAY, 398)

“Aşam olmuş, hava bozulmuş, şimşah şahıyor, toz çıhmış, öteki üç arhadaşı, dâveleri bir dereye indirmişler.” (OAAAD, Niğ. 37)

7. Ayakkabının üzerinde olup bir yerden bir yere taşınan toz. Burada “gavur”un bir yere ayak basmış olmasının bereketi kaçıracağı inancından bahsediliyor.

“antaııladâ, finikedê, deñizlide ğazanılan paranıñ berekeTi olmaz dêrdi bubacım ırhmaTlıK. neden dersen? çavırıñ esgisi üsküsü ayânıñ babıcınıñ tozu orda ğaldı. berekeTi olmaz ollârda ğazanılan derdi. deñizli demek çavırı dökmüşler deñize de ordan ğalmış deñizli.” (GA, 242)

8. Yerdeki toprak partiküllerinin üzerinden insan, hayvan, araç vs. geçmesi nedeniyle yerden yükselmesi.

“Hadi bas gidelim / Toz kalka kalka / Palangadan toz kalktı / Kesireden kız kalktı / (...) / Hadi bas gidelim / Toz kalka kalka” (THKD, 111)

“Arhadaş sen şu guru yol üzerine doğru yarış; ayağıñızdan çıhan toz, ben ğeriden baħınca sizi goremzsem, sizin ünnü dëv olduğunuz aħnıyacan, dëyo. Dëv yolu doğru yarışıyo. Bu faķır adam baħıyo arħasınnân toz moz bi şey yoh.” (AAT, Kas. 30)

“Talladan çekmedim tozolur dëyi / Bazara çekmedim goz olur dëyi / Duyar aplatı-da söz olur dëyi.” (OAAAD, Kırş. 123)

“toz kaldırdı havâya çövdü onu.” (MVYA, 211)

“çocukken aşākı__o eğriçay köyü dēriz ōrdan bi__arabā geçē, 'tozundan bellī__ölur da, hā hā çocuklār böle bak bak bak otomofil geçiyo. o__ğādar tozunu görmeklen.” (SĪA, 243)

“O ordan: toz gopar deyōr. Gurt gelişin yanıña, oruyu gosdert deyōr” (SVTĪAT, Siv. 55)

“Mavi tahsi geli / Tozı duman ēdi” (SMA, 133)

“Gökyüzüne çıhar döyüş tozları / Ğızıl ğızıl olmuş bakdım gözleri / ‘ezrayil yokluyor sanki öküzleri / Şaşdı öküzler bu hayvanın elinde (...) Gökyüzüne çıhar da döyüş tozları / Ğızıl ğızıl olmuş da bakdım gözleri / ‘Ezrayil yokluyor da sanki öküzleri / Şaşdı öküzler bu hayvanın elinden” (KVKA, 53, 54)

8.1. gez- toz-

gez- toz- (AVOĪA2), gez- toz- (ÇĪYA), gez- toz- (TAA), gez- toz- (AnaVYA), gez- toz- (ĪĪBĪA), gez- toz- (KasVYA), gez- toz- (SĪA), gez- toz- (TMĪVKA), gez- toz- (KırıkĪA), gez- toz- (OĪAVSV)

8.1.1. Eğlenmek veya oyalanmak maksadıyla gezmek.

“aldım, ah, gezdik tozduk, kıamyona bindik, yanımda benim gibi bi ilmi var, ah be dedim ilmi, abe dedim oldu mu dedik, kıarının dedim çemberini götücektik ocaya okutçaqtık.” (TMĪVKA, 224)

“ama şimdi, bür gün nişannanir__on gün nişannāni'r, gezi'r tozi'r onnan sora, haydē bān sāvmiyirīm, o zamandan sevmiyaydın.” (TAA, Hat. 212)

“annem di öle şeker hasdasıdı, annem elli altı yaşındı ölüvēdi. böle işlenmiş etmiş, ğādeşlēne gitmiş, gezmiş tozmuş. evini yaTcak ğāri akşam, aniden bi sıkıntı geliyō, köprü başını vāmıdan ölmüş.” (ĪĪBĪA, 658)

“ben çoğ gezdim, tozdum.” (KırıkĪA, 515)

“bi gün gezmişlē tozmuşlē, iki gün gezmişlē tozmuşlē, bi gün gidiyō kümese, gösteriyō, kümeş bu deyō.” (ĪĪBĪA, 528)

“bulğarıstan'ın hēr__taraFını bilirim. gezerim, tozarım, o zaman bilirim.” (SĪA, 70)

“gezdiK, tozduK burā geri gelme şey oldu beni gene ğodular” (AnaVYA, 267)

“gezerken tozarқан bir ğar'nıñ bir hānzān yā'nı çalmışlar.” (OĪAVSV, 637)

“görün, gezeñ tozañ, geliñ, başğa bi işiñ olmasa n__āpacañ?” (AVOĪA2, Ada. 145)

“ğuş n'__ētmīş. vallā' gezmiş tozmüş biriniñ d'__omzuna ğonmāmış.” (OĪAVSV, 729)

“tarakya'dan aliver ēē çanakKale'den al ğonya'dan ğātTim dēē hūdūdtere asKerliñimde. orlarda gez'dīm, tozdüm.” (SĪA, 160)

“vallā billā ūle çanda üş dört hāne vardı benim bunun_olanı bubası bir_olan vā ben zenginin_e dē ğancıkları bindiriyō dālāda geziyōru tozuyōru e ōle bütün malımızı mülkümüzü bitirdi” (ÇİYA, 677)

gezin- tozun-

“çalkārın, çalkārın, çalkārın, o ğāri ōlāda işleniyō ğāri, geziniyō tozunuyō. o yokken ben sapını çıkarın, bi bāmak daa yav_alırın ğatārın avzıma.” (İİBİA, 473)

8.1.2. Kadınlarla erkeklerin evlenmeden önce görüşüp birlikte zaman geçirmeleri.

“bağdıñ şordan geliya nişannuñ ğaçıyoñ. şindik nerde herkeş geziyo tozuyo.” (KasVYA, 705)

“ğadınnar da zaten geziyolar, tozuyolar neyse işde sen beni seviyoñ ben seni seviyom dērkene ya gelin oluyo ikiāy duruyo, ya da hēc evlenmeden kocasınıñ evine ğēdmeden ayrılıyorlar.” (KırıkİA, 562)

8.2. ne üzüne bahi ne tozuna bahi

Aynı ortamda bulunulan bir kişiyi görmezden gelmek, yok saymak.

“Gece yarısı Arif Yusuf geli; bu gızın ne üzüne bahi, ne tozuna bahi; yatağa giri yuhli.” (HarA, 71)

8.3. toz gop-

toz gopar (DİAT, Kar. Ter.), Toz gopardan (SVTİAT, Siv.)

Cevabı “değirmen, un” olan bir bilmece. Burada unun tozuması atlının toz kaldırmasına benzetiliyor.

“Menim atam atdı men yayan / Elimde demirden dayah dizine tek çamur / Gurşağına ğēder su / İşderken ğene toz gopar.” (DİAT, Kar. Ter., 74)

“Cızıl eñiş boz yoħuş / Toz gopardan sen yetiş” (SVTİAT, Siv. 87)

8.4. toza tozā

toza tozā (OİAVSV), toza toza (EVYA)

Bir yerden bir yere toz kaldırarak gitmek.

“çöldēn çöle toza tozā bitirdim. ğāder torbāsına ğātdīm_bāhdımī. damla damlā süzē süze bītirdim.” (OİAVSV, 908)

“Ġırat gelür toza toza / Ġolunda altun ğoza / Begim nerden gelisen! / Perçemin toza toza.” (EVYA, 291)

9. Toprak partiküllerinin nesnelerin üzerine konarak onları kirletmesi.

“Aşşağıdan ğelir gozalı ğelin / Topla gozaların toz olur ğelin” (GDİAT, El. 93)

- “Aşşāğdan ğeliyi gozalı ğelin / Topla poroların toz olur ğelin” (GDİAT, El. 114)
- “aşşahdan geliyor aman ğaralı gelin / topla gözaların yar yar toz olur gelin” (EYAD1, 79)
- “Harḥdan ğätme iz olur / Mavi şalvar toz olur” (ErzuA, 108)
- “beyaz giyme toz olur / ziyah giyme söz olur” (KasVYA, 365)
- “Aşşāda ğelindi hozalı ğelin / Topla-da zilifiñi toz olur ğelin / Duyar düşmannara-da söz olur ğelin” (OAAD, Kırş.112)
- “Döşür etekleriñ yere deymesin / Yollar gubarlanmış toz deyer señe.” (AİAD, Muş Ter. 95)
- “'eyle 'tozuñ toprān içinde, her yillerimiz 'toz_olūr, sırtımız killenīr. (...) harmanī da 'tozuñ 'toprān içinde 'galdırırh. 'o halde siz bizi bi 'ğorseñiz, nebim 'töz, toprāh, 'kir çalışırh amma, zor bizim geçimimiz 'zor; 'gazanmaynan, 'gopmaynan.” (NVYA, 143)
10. Toz, kir anlamında.
- “orāk, dırmık, harman derman tozuñ küngenīñ içinde çalışırdıK.” (EİMA, 830)
- “ora rād èllām yeriñ. hē, rād tabi, rād oluncu burda toza girecāñ diyal mi? toza girecāñ diyal mi onuñ_uçun gelmemeyi isdemiyoñ.” (KırıkİA, 438)
11. Bebeklerin altına bez yerine bağlanan özel bir toprak. Höllük.
- “(Çocuklar) araba çekerüz gūzūn. araba çekdūmüzde tozu olu. çok yimişak tozu. o tozu ğalburdan elēyoduK. çufallara dolduruyoduK çocuklarıñ altına bōle bi ğısım bi ğısım tos toprak göyoduK da öle göyoduK. (...) sekiz tāne çocuk besledim hebisini de toprānan. (...) muşambanıñ üsdüne tebi topraı seriyoduK.” (KasVYA, 776)
- “Çocū toprā beledermiş, nası yapardıñız? hincik şu ğırmızı toprak var ya onu ğalbura alırdıK. havāda elerdik şöyle savuraraKdan. tozu uçardın. altı ğumsar ğalırdı. hincik şu ğuççük zeytinyā tenekeleri var ya onu açardıK şöyle āzını. içine torpā ğoruz zobanıñ_üsdüne ğorduK. orda devamlı ğızğı durudu. yakardıK, yanık iy_olur diyi. çapıt bez sererdik. o torpā dóKerdik şöyle. bezleriñ_üsdüne şöyle ğatlardıK, bez ğızardı.” (AkVYA, 550)
12. Sayılan bir kişinin ayağına bulaşmış olan toz toprak. Ayağının tozu olmak şeklinde kullanılan saygı ifadesi.
- “Aşık Hüseyin ha guzum / Sahnelerde şantozum / Beni boynunđan atma / Ayagiñda bir tozum” (GDİAT, KahMar. 153)
13. Siğili tedavi ettiĝi inancıyla yeni mezarlardan alınan toprak.
- “bi dene ğabırdan toz alıllar, atallardı, hani yēni ğabirlerden sabah ğün dōmadan.” (MVYA, 380)

14. Enkaz molozu tozu.

“ö bi çocuğ göyünnā cenabi alḷah onun   üzerini açuḥ bıraḥmıṣ. göyun puf dēmiṣ tozun   içinden doruḷup bi çēt göyuñ çıḥıy.” (LSA, 198)

“çıxardıx hele dırıydi işte qucağımızda befat etti he öldi dunya bēle toz yani tozdan bi yer görsemmérđi” (VKA, 283)

15. Harmanı rüzgârın yönüne göre savurarak ayrılan toz.

“ondan sōna bi de tozlarduk bōle. toz atarduk bōle gūzelcene ondan sōna harmanı saçarduk. buydeyi toprakla aşmaz o zaman ürüzğar nerden gelüse gāri orī savuyoz tabī.” (KasVYA, 526)

tozak

tozā (KasVYA), tozak (KasVYA), tozaḥ (DĪAT)

1. Harman yerindeki toz yığınının elenip höllük olarak kullanılan toprak.

“bak ōlum tā hāle tam bi teneke toprak şurda aşāda bahçadadu. bak bōle tozakda, araba tozāndan toprak süpürüdük toprak elerdük. (...) şindi muşambayi beşüe dōru şōle gollar  ıdı, topraı da içine gollardı. onnan o souḥ gışın içine tūla gollar  ıdı. ısınsın diye toprā.” (KasVYA, 779)

“bak ōlum tā hāle tam bi teneke toprak şurda aşāda bahçadadu. bak bōle tozakda, araba tozāndan toprak süpürüdük toprak elerdük. (...) şindi muşambayi beşüe dōru şōle gollar  ıdı, topraı da içine gollardı. onnan o souḥ gışın içine tūla gollar  ıdı. ısınsın diye toprā.” (KasVYA, 779)

2. Tozlu yer

“Summatın guzoy tülküsi cesaretin aran gazı / Hozannarda sıçan eşif tozaḥda surēyrseñ izi” (DĪAT, Kar. Ter. 80)

toz duman

toz duman (AVOĪA2) toz duman (BĪYA) toz duman (ÇĪYA) toz duman (THDK) toz duman (EYAD1) toz duman (ErzuĪA2) toz duman (AKD) toz dumman (BĪYA), toz duman (SVYA), toz duman (NMVBĪA), toz duman (VKA), toz duman (OĪAVSV), toz tuman (TYT)

1. Üzerinden insan, hayvan, araç vs. geçmesi, silah patlaması veya rüzgâr, fırtına nedeniyle yerden kalkıp havada duman gibi asılı duran toz. Toz ve dumanla yapılan ikileme.

“şindi baḥar ki o sırtı alan adam, arḥadan bi toz duman atlı geli^yı.” (AVOĪA2, Ada. 228)

“ah demiş adam mandalarım giTTi demiş bi de tabi u toz duman bi de ayrılıyo mandala òle dikiliyi ikisi koşulu” (ÇİYA, 430)

“zurnālar çalar canāvara salmışlar ki toz duman gelir ama nasıl o kurdun canāvarın verdiği kılı yakıverir canāvarın da pādīşasının üstüne pādīşāh öteki tarava oturuvermiş.” (NMVBİA, 473)

“esgidēn ötuZ_kırk tâne kōy burdān gēçerdī tōzundan dumānındān durāmazdık (...) tāş dōkdülēr ĩrī. bubi tuzā' hēr birī. tōzuñ dumānıñ ēsirī. bōyle āciz kuldērdī vār.” (OİAVSV, 907)

“Yazın kalgār toz tuman / Heb sarılır asgere, / Kebi çarbarım yere / Kelmez_oldi tesgere.” (TYT, 33)

toz dumana ğarış-

Fırtınanın yerden kaldırdığı tozun havayı kaplaması.

“gene öteden bi dene bi tufan geliyu, bi toz dumana ğarışıyu, oP gine unu da gine huramıyu.” (BİA, 529)

toz duman içinde Kal-

Yerden kalkan tozun havayı kaplaması.

“latif şah Kilicini nasıl çakdisa aslanun başını Kopardi ortaloh toz duman içunda Kaldi.” (AİYİUKA, 166)

tozu dumana ğāt-

tozu dumana ğāt- (OİAVSV), tozu dumana ğat- (EYAD1), tozu dumana gat- (DİAT)

a. Atlının yerden her yanı kaplayacak kadar çok toz kaldırması.

“ötedem_bakmış bir ātlı gēliyo kú yelleri tozu dumana ğātúyó” (OİAVSV, 790)

“ġamani aġlı aġlı aġlı, baħi ki, ne baħa bi tozu dumana ğatmış bi pir sakġallı biri bi ata binmiş geli_ki...” (EYAD1, 41)

b. Tüfeġi ateşleyerek etrafı saracak kadar toz kaldırıp duman çıkarmak.

“Ĥam tay kimi çifte atıf dumana gatērdiñ tozu / Ala_garġa kor_yapalaħ berrana keçel kerkezi” (DİAT, Kar. Ter., 80)

c. Görüşü engellemek maksadıyla yerden toz kaldırılması.

“alir çocuħlari, herisine birer lira, ellişer guruş, olan diyor, bir tozi dumana gatın şu soħaġı diyor, ben şu deveyi batırım. çocuħlar tabe kimisi kül sepir, kimisi torpaħ sepir, derken o daġdaġada deveyi içeri soħır” (ErzuİA2, 187)

2. Harman yerinde havaya kalkmış toprak ve saman tozu.

“Arhadaş sen şu guru yol üzerine doğru yarış; ayağınızdan çıkan toz, ben geriden bahınca sizi göremezsem, sizin ünnü dev olduğunuz anıyacan, deyo. Dev yolu doğru yarışıyo. Bu fakır adam bahıyo arhasınnan toz moz bi şey yoh.” (AAT, Kas. 30)

toz tomur

toz tomur (AVYA), toz tomur (AyVYA)

Toz ile yapılan ikileme. Kir, pislik anlamında.

“borda tozuñ tomuruñ içinde samıranıñ içinde, işde duruyórın.” (AVYA, 528)

“o toz tomurü yürsün. alı gıdā yür yäykāsıñ. gidā çayda. çälmik çälmik. o çälmik. tabi ya.” (AyVYA, 624)

toz toprak

toş topraḥ (KrbVYA) tos tōpraḤ (BİYA) tos toprak (KasVYA) toz toprā (KüVYA) tos toprak (AkVYA) toz toprak (AİA) tos torpaḡ (VGHA Bit.) toz topra (İİBİA) toz toprā (NVYA) toz toprā (LSA) toz toprā (SİYA) toz torpaḡ (AnaVYA) toz topraḥ (NVYA) toz topraḥ (KrbVYA) toz toprak (BİAİ) tōz toPraḤ (ÇİYA) toz toprak (AİAD, Esk.) toz toprak (EİMA) toz topraḤ (İİBİA) toz toprak (KüVYA) toz toprak (NMVBİA) toz toprak (AkVYA) toz toPraḤ (YİYA) toz torpaḡ (AASV)

1. Toz ve toprakla kurulan ikileme. Toprak işi yapılan yer, tarla, bahçe, harman yeri vs.

“ğayri goçğarıñ memmet didi ki ayıb olur rüstem emmi didi. virmiş bi dāfe, ne idelim didi. tos toprak üsdümüzde bi görseñ. dúveñ sürüñ de n olur.” (AkVYA, 408)

“eyle tozuñ toprān içinde, her yillerimiz toz olur, sırtımız killenir. (...) harmanı da tozuñ toprān içinde galdırır. o halde siz bizi bi görseñiz, nebim tōz, toprāḥ, kir çalışır. amma, zor bizim geçimimiz zor; gazanmaynan, gopmaynan.” (NVYA, 143)

“eyle tozuñ toprān içinde, her yillerimiz toz olur, sırtımız killenir. (...) harmanı da tozuñ toprān içinde galdırır. o halde siz bizi bi görseñiz, nebim tōz, toprāḥ, kir çalışır. amma, zor bizim geçimimiz zor; gazanmaynan, gopmaynan.” (NVYA, 143)

“bo toz toprak şindi eFendim, döverbiçere ekini bişdirdik.” (AİA, 198)

1.1. toza toprağa garış-

Toprak işini ustalıkla yapmak.

“arı gibi çalışırız / toza toprağa garışırız / savaşlarda yarışırız / türk köylüsüyz gaymakam bey” (UİA, 273)

2. Ekinlerin, mahsulün içindeki toz, toprak, taş vs. her tür yabancı madde.

“bunuñ içindeki toş topraḥ ne varsa bu seferde yabaynan ayrıliyó.” (KrbVYA, 1012)

“ona süpürüntü diller, ayrı yıarız onu, o tozu topraklı olur.” (AİA, 224)

“on beş yirmi gún bir ay fıstıK sókulur, o fıstıK sókuldukden yıkanır tozu toprağı yıkanır, serilir iki üç gún gurur” (AnaVYA, 191)

3. Bebeklerin altına bez yerine bağlanan özel bir toprak. Höllük.

“(Çocuklar) araba çekerüz gúzün. araba çekdümüzde tozu olu. çok yimişak tozu. o tozu galburdan elēyoduK. çufallara dolduruyoduK çocuklarıñ altına bōle bi ğısım bi ğısım tos toprak göyoduK da ōle göyoduK. (...) sekiz tâne çocuk besledim hebisini de toprānan. (...) muşambanıñ üsdüne tebi topraı seriyoduK.” (KasVYA, 776)

4. Köy düğünü eğlencesinde çuvalda şeker var diye şaka yapıp çuvaldaki toz, toprak, süprüntünün etrafa, insanların üzerine saçılması.

“(cingen oyunu) (...) tutuyo elei onnara veriyo, ondan sora ğoca bi işē, çuval getirīyo, toz toprak ne vāsa doldurū veriyo işēniñ başına. (...) tozu toprā halkın üstünü, ... (?) milleT neree ğaşçanı, toz toprak herkesiñ üstünde.” (KüVYA, 147)

“(cingen oyunu) (...) tutuyo elei onnara veriyo, ondan sora ğoca bi işē, çuval getirīyo, toz toprak ne vāsa doldurū veriyo işēniñ başına. (...) tozu toprā halkın üstünü, ... (?) milleT neree ğaşçanı, toz toprak herkesiñ üstünde.” (KüVYA, 147)

5. Çocukların toprakta oynamasının daha sağlıklı olduğuna inanılması.

“yā şimdi ēsgiden tos tōpraK içinde oynādık (...) ēsgiden çocuklā tos tōprak içinde oynardı ama daha sālıklıydı (...) bizim kövün bölē alānnında tōs toprāk bölē o zımān hāyvan hāşirat biz de çōK (...) kövün örtā yerin tōz yapālādı tabi (...) İsdānbıldan gēldīne göre bölē çōK kibār çocuK tos tōpraK görmemiş şimdi bizim kövün çocuKları biz dē ó zumān biraz dā böyükdük tōzun içinde yuvārlanyolā (...) toprān içinde yuvārlanyolā tōmruK gibilē (...) İnsannā demēkkin bölē tōs topraK ama dahā herālde tōprān da bi işēsi vā” (BİYA, 395)

“tos torpağın içinde. ama şimdiki bizimkiler yoh. biz biraħminiħ. bekle bi çocūħ gēTdise torpağa. anaları bağıırır, hemen tutar, getirir, katar içeriye. ē nedir, biraħın, gēTsınler. //// ē yērden mikrob almiyīb ya. torpaħdan almayīb.” (VGHA Bit., 580)

6. Ekmek pişirmeden önce fırının içinden süpürülen toz, toprak, kül vs. pislik.

“içini işde süpürüyo içinin tozunu toprānı süpürüyok” (SİYA, 290)

7. Oturdukları toprakları terk etmek. Arazi

“burlādan dı ğaşmış ğāri onnā. tozu topraā bulāmış gi miş. çete gecē gezēmiş, gelīmiş köve.” (İİBİA, 455)

8. Kasırganın önüne katıp denize taşıdığı her şey.

“dëdim ki, gömutan yüzbaşım meseļa öle bi zaman oluyò Ki bi ğasırğa esiyé bi ğasırğa esiyé bu ğasırğa tozu, toprā denize dolđuruyá. yolđakini mołđakini diK gótúdu denize dolđurdu. bu denize giden tozuñ, toprāñ, samaniñ, ācin geri çekmañ şansi elinde mi?” (LSA, 434)

9. Tozlu, topraklı pis yer.

“o yüzden bayā bi sıhıntı çekdik yāni acamı birliinde. toz toprañ. yeterli de şeyi olmayınca.” (KrbVYA, 875)

10. Siper olarak yapılan toprak yığını.

“işde biraz mesāfeli yerlëde ğurusıkı atılır. ben biraz muğalletliklë yaptım. yaz günüdü, yere bōle toz toprak topluodum. tüfei toza dutuodum, duman üsdünde ğalıodu.” (BİAİ, 618)

11. Hava kirliliği.

“illëde ilçelëde hep tōz toPraK kömür burası öksijen bol zeynep gitti mi işe” (ÇİYA, 761)

12. Çirkin, değersiz kadın.

“Anası tozdan toprakdan / Gızını aslan yaratmış.” (AİAD, Esk. 123)

13. Evin içine, toz, pislik girmesi.

“burada oturam toz toprak doluyo çam olmayınca penÇire olmayınca.” (EİMA, 746)

14. Harman yerinde havaya kalkmış toprak ve saman tozu.

“çoraplara keyē buracıa ğadā, o toz topraK, saman tepesinden aşā. onu deñiz dëlëdi, onu aşādan esdi mi. onu ğari savırmağ gidē ğari.” (İİBİA, 699)

15. Havada uçuşup nesnelere konarak kirleten toz, toprak partikülleri.

“öle toz toPraK olmasın dëye, arı çok olū ya arı yimesiñ deye, çarşafna ğurudurduk onu.” (İİBİA, 566)

toz toprağ içinde ğāl-

Kire pisiğe bulaşmak, kirlenmek.

“úlān górdún mü yapıdımız işi dedi şimdi adam köpā' ğuvalamıya durd' amma köpek eti sürüdü et çamır oldū toz toprağ içinde ğāldı.” (OİAVSV, 531)

16. Toz ve toprak.

“ķarınca yuası bozulmuş. oraya bir sel girmiş, orayı aaçdan bir köprü yapmış, toz elemiş, toprak elemiş ordan da ķarıncanın biri gelmiş ki yā ħāsan dile dileyecēni.” (NMVBİA, 472)

“aşşādan gelen toz unan toprak / yar baña yollamış bir yeşil yaprak” (AkVYA, 494)

16.1. doS toprak dēye ğavradī sarī_āltn_ōsun

Her el attığı işte bereket görsün anlamında bir dua.

“baştıdı, bōbasī_oldu, alłah rāzī_ossun, doS toprak dēye ğavradī sarī_āltn_ōsun çocuklarımıñ.” (SerA, 192)

17. Kömürlüğün içinin pis olması.

“kömürlüye indirdilē bizi hay_anasınī harp kömürlü daracıK bi yer toz toPraK Pēh içi ulan burda ölcez” (YİYA, 434)

18. Toprakla iç içe olmanın sağlık için iyi olduğu inancı.

“o tozun torpağın içinde ne ħestelik vardi, ne baş ağrisi vardi, ne şe vardi ama şimdi ēle degil.” (AASV, 132)

19. Toprak zemin.

“tozi torpağına mısran sereyim / gümürzeyi içersinde dolduram / danayi doluğı gaba bağliyam / o gün ola mı ki bi tavla yapam” (AASV, 143)

tum

Sulanacak tarlayı ayırmak için boyuna yapılan toprak yığını.

“Onnan sora kótannan tum salıllar.” (KİA, I. 298)

“Kótannan tum saldıħdan sora gédiller suya açıllar.” (KİA, I. 298)

turab

toprā turaP_ol-

Hız. Ali gibi toprak tabiatlı, mütevazı olmak.

“bi cum_āşamına gidiyuñ, evele bi dedeniñ_eline bi su döküyu haķıñ nuru. ona bi hayırlı veriyu. sōna bi yatan oturan oluyuñ topraKda nasıl olduķ toprā turaP_oluyuñ. bi hayırlı veriyu bi de nīmetimize yīcēmize hayırlı veriyu, soñ sufraya. fenā bi şey dehil allahıñ ismi ğaç kere añılıyu emme yapabilene aşğ_ossuñ. emme medeT elden gitdi yetiş_alim yol_elden gitdi diyu. yedi ğat yeriñ_altına gitdik biz ğa_i.” (BİA, 401)

turab ol-

Ninnide geçen bir ifade. “Yollara toz olup uçmak”.

“görünmez dağıñ ardına ğettim / yollarā turab oldum uştūm nenni dīm ğızım nenni” (KİAVAAAY, 431)

yolun turabına düş-

Yola koyulmak.

“Ordan düşmüşle yolun turabına; gelmişle orāda goca bi okūze ıras gelmişle. (...) Şimdi gene çıķmışla yolun turabına.” (AİAD, Zo. 197)

yolun turabına çık-

“Ordan düşmüşle yolun turabına; gelmişle orăda goca bi oküze ıras gelmişle. (...) Şimdi gene çıkmışla yolun turabına.” (AİAD, Zo. 197)

U

-

Ü

-

V

-

Y

yâlı toprak

Yağlı bir çeşit toprak.

“ni çıkā būrda ni olur topraklāmız kum topraK verimli topraK deyil S.D. : yâlı toprak deyil kine kum toprak M.E. : K̄um toprak çapiyi vursan yere batıramañ” (ÇİYA, 868)

yāmır çamır

yāmır çamur (ÇİYA), yāmır çamır (BİAİ), yāmır çamur (ASA), yāmır çamur (ÇİYA)

Yağmur ve çamur ile kurulan ikileme.

“ayāmızda babuç yok çarık üstümüzde başımızda urba yok naylōn yoK yāmırda çamurda yāmırda üsTüne geçēdi” (ÇİYA, 472)

“dam yapmak, ğurluk yapmak, aşā yukarı ellişer binniraya māl_etdiler_evleri. devir teslim. kimisi bu yanna yatmış, kimisi u yanna. yāmırda çamırda ūraşdılar. kimisinin mutfānın mermerini ğomamışlar.” (BİAİ, 820)

“deveciler yāmırı çamırı gördü müydü vēysel dēyi baırılar. vēysel ğarāni deveniñ piriymiş.” (AVOİA2, Ada. 163)

“ğafamıza bi sePed geçirdiler bizi dōrı odiya getirdiler yāmır çamır bize ceza vērecegler” (YVYA, 98)

“gitmedūm zamannarda çoĥ_oldu ğış yāmır çamur sōuĥ havaıada gidemedūm ğúnler” (ASA, 129)

“yāmurda çamurda yazın bayırlāda devilēlen nakliyd_unnādı hiç_araba bile görmezdikTi hiç” (ÇİYA, 475)

yaş 'çamır

Kış koşullarının zorluğunu anlatan ikileme.

“emmi gışın gidilmez gışın nērē gi'ceñ. yaş 'çamırdı orē nēdi oturceñ қа'ceñ.” (SVYA, 471)

yazı

Ova toprağı.

“yavrúcāzım sene ne deyēni bubacīm hastaydı ôle geldi ôle geşdi alan işinde belen işinne geldi geşdi dağın odununna ovanın çiftçilînle ovanın yazısınna bunnālan geldim geşdim yatıvıdı göcacīm ölüvüdü ırāmadlım kırk sene oldu öleli yavrúm o da ôle ölüvüdü” (TDVEEÇÇYA, 91)

yer

cer (TAKA), ye_ (AAVS), yel (TAA), yel (AVYA), yer (ADÜM I, Ayd.), yer (AĬA), yēr (AĬA), yer (AĬA), yēr (SerA), yēr (AVYA), yer (AAVS), yer (AĬAD, Bit.), yer (TAA, Burs.), yēr (TAA), yēr (VGHA Bit.), yēr (TAA), yel (TDVEEÇÇYA), yel (ASA), yel (KĬAVAAAY), yel (EĬMĬVYA), yer (ÇİYA), yer (HarA), yer (ĬĬBĬA), yer (AĬAD, Esk.), yer (AĬAD, Muş), yer (AĬAD, V.), yir (AĬAD, Esk.), yer (KH), yer (EVYA), yer (ErzuĬA2), yer (ErzuA), yer (GDĬAT, Gaz.), Yer (GDĬAT, KahMar.), yer (GÖVYA), yer (KasVYA), yer (TAKA), yer (OAAAD, Kırş.), yer (MĬA), yēr (SVYA), yer (TAA), yēr (NVYA), yēr (LSA), yer (SĬYA), yer (SVTĬAT, Siv.), yēr (KĬAT), yer (SVTĬAT, Tok.), yēr (VKA), yēr (VGHA V.), yēr (ZBKĬA, Zo.), yēr (ZBKĬA, Karab.), yer (GA1), yēr (AVOĬA2), yēr (KrbVYA), yel (ĬĬÖKBĬA)

1. Toprak zemin.

“al “men ölemín” dep bül türkiyēdan şığıp ketmiş, türkiyē torpağından, iranğa barmış onan da bir yerge barsa yeki adam yer kazmış. “bul kímniñ qabrı bül?” “korkaqtıñ qabrı” bünan da qaşmış. “korkuttuñ qabrı.” yēne bir memleketke barad. yeki adam belmenen cer kazmış.” (TAKA, 275)

“kelin kelin ke.... kelin bir keld_aw / kerilip cer ba suwğa yerinip / kelind_aw keld_aw tabaldırıqtan_asarğa / kolaylanıp oturmız / kelinniñ betin aşarğa” (TAKA, 391)

“Bān yāmurı yerā vēdim / Yer bana ot vēdi” (ADÜM I, Ayd. 84)

“dēl dēl yēden kırkōr, topūraqdan.” (SerA, 231)

“-dudu onu bi de çekirdēyī bi şē varımış, bu çekirdeler dēel de uzun_uzun dēyollar. - dēel dēel yērden kırkōr, topūrakdan. -ilācınī_aldık ilācınī dōkdük, bōle yālaqlarını su dōlduruñ dēdiler ilācı dōküñ” (AVYA, 795)

“çomaklāñ_ucunu sivrildirdik ūle göve bi atātık yere batātı unnā daşları da yığadık birimiz_ebe olurdu” (ÇİYA, 601)

“(Dokumacılık) üstü çatal olū yana diKdīmiz. o çatalnī, ūs yannı çatal, aş yannı yuvarlak deliK_olū, ora daħarız. bōle dālarda yēre gömersiñ. āvde bura bura çaħarsıñ hemme dālarda yēre gömülür. duTcak, eyden etrafına sıışdırız, gēzmesin deye. çok dokuduk dālarda, çadırı dokuduk, çulları dokuduk.” (İİBİA, 592)

“Çocuklarını Zor Şartlar Altında Büyütmesi: sāten bizim çocu’lā ğucak gömedikeme. ben ilk çocūma yere ğazā ğazādım bi oluk bi şē, ğazık çakmadım ben. onuñ bi baddaniyesinnen çoval yazādım. bi çencire verīrim, bi ğaşık. o ğaşık çalākan, çencire çalākan uyuk ğalıyō. ondan sōna ben çapı ğazādım tütün çapası.” (İİBİA, 709)

“Feslihan derķi beni yire ekeller / Yērden saķsıya dikeller” (AİAD, Esk. 150)

“Feslihan derķi beni yire ekeller / Yērden saķsıya dikeller” (AİAD, Esk. 150)

“Mezarluħde yatannar / Yani yēre batannar” (AİAD, Muş 74)

“Yağmur yağar yer doymaz / Men sennēn neçe doyum” (AİAD V., 46)

“Sēl degülüm, aham aham durulam / Yēr degülüm, ğarış ğarış yarılam.” (HarA, 93)

“Sel degülüm, aham aham durulam, / Yer degülüm, ğarış ğarış yarılam.” (KH, 84)

“Çimen yērde, çimen yērde / Su çıħar çimen yērde.” (HarA, 101)

“ben yüzverenin düzünde tipide galdım, bungaldım; göy yere gapandi. göz gözi görmedi. boğilirdim” (ErzuİA2, 144)

“Bir tenesi dādi ki, ben o ğızıma bir hediye verīrem ki, gülende güller açılsın, ayağının basdıĝı yerlerde çimenler bitsin.” (ErzuA, 91)

“Ol nedir ki yēre düşer paslanmas / Ol nedir ki suya ĝirer ıslanmas / Ol nedir ki etiñ kesen seslemes / Ol nedir ki gatarlanmış ĝeder hēy.” (GDİAT, Gaz. 222)

“al “men ölemín” dep bül türķiyēdan şıĝıp ķetmiş, türķiyē torpağından, iranğa barmış onan da bir yerge barsa yeki adam yer ķazmış. “bul kımniñ ķabrı bül?” “ķorķaktıñ ķabrı” būnan da ķaşmış. “ķorķuttuñ ķabrı.” yēne bir memleketke barad. yeki adam belmenen cer ķazmış.” (TAKA, 275)

“eski ģariħlar beton dēlidi toprağ ıdı. buğda dōkmeg içün zoku hālâ duruyu burda yeri eşdik yere gömdük. tecde öllüğü, toprağı ordan eşerlerdi. orda çıħarttıları.” (MİA, 250)

“altında atêş dolu, o atêş, onú yüzünü bişürüyo, o altını de tandır bişiriyê, altını tandır bişiriyô, ô şey, işde ôle guy gibi bişâ, tıhadan yapıyos, tıhadan, çamurdan. çamura tıha diyos tıha. êy harş çamur_oliyê, tıha diyos. o do böyûh tandır yapıyon bôle. onnon soro o tanduri de gömüyên yere” (TAA, Man. 275)

“herifler ekin biçer, biz yêr dırmıhlarıh.” (NVYA, 213)

“Suval: O nedir ki derisini yoldurur (...) Cevap: O yêrdır derisini yoldurur” (SVTİAT, Siv. 20)

“tos torpağın_ içinde. ama şimdiki bizimkiler yoğ. biz birağminih. bekle bi çocûğ gêtise torpağa. anaları bağırır, hemen tutar, getîrîr, katar içeriye. ê nedir, birağın, gêtîsîner. //// ê yêrden mikrob_almiyîb ya. torpağdan almayîb.” (VGHA V., 580)

“Dere tepe yel gibi aşduğ, ayâm gêh yere dēğyor gêh dēğmiyor,, nere gêtîmizi bilemiyom.” (SVTİAT, Tok. 212)

“êle bıl terpem deyildi adam diyêdi qiyâmmet qopi işte dedım yer yarılı duman ses köpehler havlêrdi” (VKA, 239)

“orda bi tene baxçeye qoymışix diyi yer teprendi gêçen gün de ôle oldi” (VKA, 301)

“biz QoP diyerdih ona. yere giren pıcağlar QoP demîrdır, pıçağa benzer. uci Tijdir. birağırsan torpağa, basTın mi hêyJ batar torpağa.” (VGHA V., 353)

“Ağ sayanın uzununu / Çalar yêrin yüzünü / Omuz omuza vêrsem / Öpsem ala gözünü” (GA1, 394)

“Mağsere demek, gazan demek, bekmez gıynadıyolar. Hanı büyük têtinen. Yerden yapma oluyo o. Yanı yerin altından sürüyoh, onun üzerinden delikler var, têt gıyuyolar.” (ADVYA, 216)

“ne gördüm ne gördüm / köpüK gusan daş gördüm / dussuz bişer aş gördüm / yêrden yaPma dam gördüm (sabın, helva, mezer).” (AVOİA2, Ada. 128)

“-fiyên mi seninki yîm mı? -yêr yüzünde. -yêrde mi hâ. -hırvanmış, desde yâni hırvan duriyâ. tırpannan bişdûğ.” (KrbVYA, 800)

gövden yağsın, yirden toplasın

Bolluğa, berekete, şansa kolayca ulaşsın anlamında dua.

“benim altı oğlum, aman üç oğlum üç gızım var. gövden yağsın, yirden toplasın. hepisi, gızım oğlum.” (KİAVAAAY, 405)

yere dağsa olasıcā

Rivayete göre bu sihirli sözle kişiler taşa dönüştürülüyor.

“yere daŋsa olasıcā demiş, cemālim görüP de nāpicāŋ demiş, gavuūşdağ daş_oluvemişler_üçü de işde birsi.” (AİA, 240)

yer yarılmışda içine girmiş

Bir şeyin çok aranmasına rağmen bir türlü bulunamadığını anlatan deyim.

“Bişe lâzım oldumu bulunmi? Sankim yer yarılmışda içine girmiş.” (KH, 83)

1.1. yer_altı

yeriñ_altı (ASA), yer altı (SİAİA), Yer altı (ÖUAS), yeriñ altı (KırıkİA), Yer altı (KİAT), yeriñ altı (ÇİVYA), yiraltı (KMİA), yir altı (KMİA), yēr_altı (KrbVYA), yerin altı (ADVYA), yēraltı (DİÇVÇYA), yerin_altı (DİÇVÇYA), yēr_altı (BİYA), yer_altı (AİA), yiriñ_altı (AkVYA), yeriñ_altı (EİMA), yeriñ altı (AnaVYA), yēr_altı (SVYA), yer altı (İİÖKBİA), yēraltı (İİBİA), yēr altı (KasVYA), yēraltı (KİAVAAAY), yēr altı (KırıkİA), yeraltı (TDVEEÇÇYA), yerin altı (VGHA V.), yēr_altı (VGHA Bit.), yeraltı (BİA)

1.1.1. Toprak zeminin altı.

“yeriñ_altına kúpūñ yérini ğazmış herif, üsdüne de ğapağ daşı ğoymuş”(ASA, 148)

“Yenge bildiğin bilmece var mı? yer altında yalı ğayış (...) yer altında dedem saçalı pırasa yer altında yalı ğayış” (SİAİA, 245, 246)

“Bazardan gelen atlı / Yer altında garınca / Okumaya varınca / Okumayı unutmuş / Oğlan gızı görünce” (ÖUAS, 102)

“iyi, suyumuz iyi yēr altından çıkiö yăov. on metire yeriñ altından geliö.” (KırıkİA, 408)

“Yer altına yeğ cider / üstünden ğol cider / Sât celir sât cider. [Kotan]” (KİAT, Tra. 159)

“Yer altında kitlu sanduk. [Mezar]” (KİAT, Tra. 184)

“Yer altında saşlu ho'ça. [Pırasa]” (KİAT, Tra. 184)

“Maşsere demek, ğazan demek, bekmez ğaynadıyolar. Hanı böyük tēştinen. Yerden yapma oluyo o. Yanı yerin altından sürüyoh, onun üzerinden delikler var, tēşt ğoyuyolar.” (ADVYA, 216)

“yeriñ_altına ğómüyóıarmış şeyi ceryán mı veyāhut da telefon mu. telefon telefon. yerleriñ_altına ğómüyóıarmış.” (KrbVYA, 207)

“fıstığı da ğazmaylan kúreğ_ile çekerdik ana yeriñ altında dēl ağacı çıkardıñ öyle toplardıñ.” (AnaVYA, 257)

“ğazādı ğayımbıbam yēlere ğomēdi. altına āpa, üsTünō toprak onun_üsTünō 'bıydey ğomēdi. 'ĝışın satādı ona, yeriñ_altına ğazālādı böyle ğuy.” (SVYA, 387)

“yər_ altı borusunu ayarlamış bundan dı ayarlamış iki yère.” (SVYA, 456)

“cenābı allah n_ āpiyo, üzöldüm adama, dutuyo öt yandan yèaltındı bi mārā vamiş, mārā ğāri öt yannı edēñ dēken dozer bi duruyo, bi devriliyo, kendi altındı ğalıyo, ölüyo.” (İİBİA, 616)

“ollara bule. neler yapmışla gevurla zamānında. yeriñ altından bōle.” (KasVYA, 372)

“bizim dērmenimizi yıǵdılar tarlalarımızı yıǵdılar yol yaPdılar her yaķaları yeraltı geçirdiler u yanna varan yoğ sekiz dölüm üzüm bağım var_ ıdı çıkıp varıp da baķan yoğ hindi ôle” (TDVEEÇÇYA, 102)

“KarTon laylon bi şey atardılar üstine. Kabarıĥ Kalidi. bahara yanè yerin altında.” (VGHA V., 372)

“herkes ben mesela kuyi yapardıĥ, yer_ altında kuyi kazardıĥ. (...) o elli Kōdi yère biraĥırdıĥ.” (VGHA Bit., 694)

1.1.1.1. yedi ğat yerin altı

yedi ğat yerin altı (AİA), yedi yeriñ_ altında (AİA), yedi ğat yeriñ_ altı (BİA)

a. Masalda yer altında bulunduĥu anlatılan yedi katlı dünya.

“aķ ğoç yeryüzüne çıkarır dēyo, ğara ğoça bindiriseñ yedi ğat yeriñ_ altına dā gider dēyo. ōndan sōna bu şindi ōrda āķ ğoça biniyim derken ğara ğoça binince, yedi ğat yeriñ_ altına ğómülüyö. ondan sōna hadi baĥām yedi yeriñ_ altında bi dünya dā varımış.” (AİA, 163)

“aķ ğoç yeryüzüne çıkarır dēyo, ğara ğoça bindiriseñ yedi ğat yeriñ_ altına dā gider dēyo. ōndan sōna bu şindi ōrda āķ ğoça biniyim derken ğara ğoça binince, yedi ğat yeriñ_ altına ğómülüyö. ondan sōna hadi baĥām yedi yeriñ_ altında bi dünya dā varımış.” (AİA, 163)

b. İmanın gerekleri eskisi gibi yaşanmadıĥı için durumun kötü olduĥu söyleniyor.

“bi cum_ aşamına gidiyuñ, evele bi dedeniñ_ eline bi su döküyü haķıñ nuru. ona bi hayırlı veriyü. sōna bi yatan oturan oluyüñ topraĶda nasıl olduķ toprā turaP_ oluyüñ. bi hayırlı veriyü bi de nīmetimize yicēmize hayırlı veriyü, soñ sufraya. fenā bi şey dehil allahıñ ismi ğaç kere añılıyu emme yapabilene aşĥ_ ossuñ. emme medeT elden gitdi yetiş_ alim yol_ elden gitdi diyu. yedi ğat yeriñ_ altına gitdik biz ğa_ i.” (BİA, 401)

1.1.2. Kömür madeni.

“he, kómür mādēni. ğazmıynan. hē ğaziyosuñ, çıkarıyosuñ. yeriñ altında canım. yüz yetmiş metire. altı_ yüz metriye ğadar derinnik vā, yeriñ altında.” (ÇİVYA, 444)

“ince mehmed’in ğününde mādēnkēşlik çıkdı. zorla topuzla ğēşleri egitdile. ğēşle bu yeriñ_ altından ğāşdı, çalışmadı.” (KrbVYA, 963)

“tabī, devlete yirmi sekiz sene mādende. yēr_ altında. yāu gúnnük yèrñ_ altı boş_olmaz_ābisi. (...) on_iki saat gālduğ yèrñ_ altında. (...) māden işi yēr_ altı yēr_ altınıñ bi işi bi olmaz.” (KrbVYA, 999)

“yāni işde ğaz yāpiyè yèrñ_ altında. (...) öle ki muakğag_ olu yēr_ altında muakğag_ olur. yēr_ altında aļlah ğorusun yāni.” (KrbVYA, 1000)

“emekliyim ben. kóylerde. yēr_ altı, kómúrden kútahyá’dan. tavşannı. daş_ ocaında çalışdım yēr_ altı. (...) yèrñ_ altı kómür yerinde daş da var.” (KrbVYA, 1016)

“şinik asgerlii yāpiyón, ocaa da yíiyón bi yēr_ altına, öyle çalışiyón. (...) è dōru yapamayón. sen_aynı yèrñ_ altı bu béton ğopaş mı?” (KrbVYA, 1020)

“bizim burası hep mādencīdi yāni. bizim zamānımızda oliyódu netekim yāni yèrin_ altı.” (KrbVYA, 1064)

“tabi yirmi beş mètre meseļa yirmi beş sene o yāni yèrñ_ altı, dört yüz mètre yèrñ_ altında çalışiyá.” (KrbVYA, 1065)

“tabī, devlete yirmi sekiz sene mādende. yēr_ altında. yāu gúnnük yèrñ_ altı boş_olmaz_ābisi. (...) on_iki saat gālduğ yèrñ_ altında. (...) māden işi yēr_ altı yēr_ altınıñ bi işi bi olmaz.” (KrbVYA, 999)

“yá durumlar yēr_ altında öyle.” (KrbVYA, 1001)

“emekliyim ben. kóylerde. yēr_ altı, kómúrden kútahyá’dan. tavşannı. daş_ ocaında çalışdım yēr_ altı. (...) yèrñ_ altı kómür yerinde daş da var.” (KrbVYA, 1016)

“yimekhāneler var, yimekhāneler vardı yēr_ altında. yēr_ altında ekmeē gidiyóduķ, çaya gidiyóduķ.” (KrbVYA, 1017)

“şindi yēr_ altınıñ kómürü şu anda olmaz. her tarafı olmaz. (...) ordan gelü öyle o şekilde. taşa gelir, topraā gelir, kayáyá gelir.” (KrbVYA, 1046)

“dēmirel yēr_ altı biñ sekiz yüz yövmiyēnen ēmekli dēyivedi men de döldüdu günüm āyrıldım işde bu” (BİYA, 233)

“ğarsdan duyunca arabıya atlıyo, geliyo bizi yer_ altından göçün_ altından çıhardılā. (...) o arada rahmetlik_ anam vardın dedi ölüm haqqımı helal_ etmen, ben yer_ altında çalışmasını isdemiyorum.” (AİA, 246)

“ben dedim seniñ ana olaraq sözünü tutacan, yer_ altından çıhacan didim.” (AİA, 247)

“şimdī šēy goydular_ urāya māzotlu doldurucular kuydular, kēpçeler. yerin_.. yerin_ altında ğasasınıñ, işti ğasa deriz biz güvennik şisini insannar şe yapar işTi dēlik

delinir lā_ am patlar u kepçi dölduru götürü ollu_ a atā. (...) akşāma ğada u makine yerin_ altındı tabī.” (EİMA, 917)

1.1.3. Altında kaynak suyu olan toprak zemin.

“bi de rūt’ûbeti olmuyan ğuru hevāya ğatiyen olmúyor basdırma rūtûbeti sevmez bi de yihadımız sular nitritli yiraltı suları hep, çişme suyuyla iyi olmuyor buña diĝĝat çekmek lâzım tulumba suları yir altından ombeş yīmi metreden çıhıyor çorāmsı duzlu bi hāli var” (KMĪA, 41)

“bi de rūt’ûbeti olmuyan ğuru hevāya ğatiyen olmúyor basdırma rūtûbeti sevmez bi de yihadımız sular nitritli yiraltı suları hep, çişme suyuyla iyi olmuyor buña diĝĝat çekmek lâzım tulumba suları yir altından ombeş yīmi metreden çıhıyor çorāmsı duzlu bi hāli var” (KMĪA, 41)

“duyduñ mu. yiriñ_ altından su döne döne. dünān boyunca burĝuyunan çıkdı.” (AkVYA, 697)

“iştı on bizim_ o suyu çekilinci şindi yer_ altından su veriyoru.” (EİMA, 917)

“çoĝu bi çeşmelār, bōle yer altı şeyi yukarı sular gitdi hep gitdi. sontaş çakdılar hep yellērā. bān bu çeşmenin bax aşaa yokarı yetmiş yedi yaşındayım bān bu çeşmenin daa diñdiini bilmiyim. işde iki üş senedir dalĝış çaxılalı diñdi işdā, kesdi. yüzünde xaynaxla bitdi.” (İİÖKBĪA, 306)

“topraĝ su koperatifi vardır. otuz ĝırk tāne yeraltı ĝuyumuz var.” (KĪAVAAAY, 449)

“iyi, suyumuz iyi yer altından çıkiō yāov. on metre yeriñ altından geliō.” (KırıkĪA, 408)

“yeraltı hani suyu yeraltı suyu artijen, su biras kesaT yāni burda.” (BĪA, 536)

1.1.4. Masalda yerin altındaki dünya.

“böyük kız sabbahtan_ oldı dedı ki benim babam bēn düşmanlıĝ_ etmiş beni bu yerin_ altına yolladı, bu yer_ altında ben nē yapayın?” (DİÇVÇYA, Çü. 159)

“böyük kız sabbahtan_ oldı dedı ki benim babam bēn düşmanlıĝ_ etmiş beni bu yerin_ altına yolladı, bu yer_ altında ben nē yapayın?” (DİÇVÇYA, Çü. 159)

“-ben- babam gelecaĝlar, babam padişāh bu yerin_ altında ben nē yapam, nē edem, bi kuştan nē yapıla, nē yēne?” (DİÇVÇYA, Çü. 161)

1.1.5. Mezar.

“yeryüzünde yeşil yarpaĝ yeraltında kefin yırtmaĝ” (DİÇVÇYA, Çü. 165)

1.1.6. Toprak zeminin üzeri.

“esgiden_ölum beton mu vādı. 'esgiden ölum 'beton yo'Tu ālem yēdi 'dövdü. (A)
yēriñ_altınā bi şey yazıyō tabi ğum 'çaķıl ğarıřmasıñ dēye.” (SVYA, 398)

1.1.7. Kişinin kötölüklerin ait olduğu yer olarak tasarlanan yer altına gitmeye layık görüleceği kadar kötü ve utanılacak durum.

yerin dibine gir-

Çok utanmak.

“-Anam. Gursağı geniş. Biz olsah yerin dibine girer, pun guşu gibi otururuh.” (KH, 33)

yeriñ dibini so' -

Rezil etmek, çok utandırmak.

“burdan_iki ğişi gitmiş, ğalbalıñ_ıçındı orāya işgi götürmüşlē işKi içelim deye. yeriñ
dibini so'muş_allah, dedē onnara ōda o işgi içirmemiş.” (İİBİA, 525)

1.1.8. Masalda yerin altındaki dünya.

yerin yedi kıat dibi

yedi kat yerin dibi (RİA), yerin yedi kıat dibi (Pom. EİA)

“bu git git yedi kat yerin dibine gitti.” (RİA, 199)

“gitti efendi, bi yedi kat yerin dibine, gitti bi eve, orda bi memleket, yerun_altinde bi
memleket, ‘gitti bi koc'akarinun evine mi°safır_oldi.” (RİA, 199)

“baķti yerin yedi kıat dibi.” (EİA Pom., 240)

1.2. Toprak zeminin üstü. Madende olmayan.

yer_üsdü

“eyer çalışacaķsañ yer_üsdüne çık, az_olsuñ parañ, beni bu yaşdan sona gücümü
gurutma dedi.” (AİA, 247)

2. Yeryüzü.

“ye_den be_kat / göğden rahmed / ve_ alla_m ve_ (...) Allah bize ya_mı ve_di / biz
ya_mırı yere ve_dig / ye_bize od ve_di / biz otu çobana ve_dig” (AAVS, 36)

“Yerdän bārākat / Gökdän rahmat” (ADÜM I, Ayd. 83)

“Gökdän dirāk dirāk / Yärdän kürāk kürāk” (ADÜM I, Ayd. 83)

“Gavuşdursun bizleri / Yeri gögi yaradan.” (AİAD, Bit. 54)

“Yer titrer gök şarkıldar / İkimizin ahından.” (AİAD, Bit. 55)

“biz ya_mırı yere ve_dig / ye_bize od ve_di / biz otu çobana ve_dig” (AAVS, 36)

“Bir küçücük nesne gördüm o onun altındadır / Kendi küçük heybeti çoğ yer onun
altındadır.” (AİAD, Bit. 55)

“Göğden ırâhmet / Yerden berekât / Vêr Allahım vër.” (GDİAT, Gaz. 248)

“Göden irehmet / Yerden berekât / Vêr Muhammet Mısdafiye selevat / Âmin vër Allah vër.” (GDİAT, KahMar. 168)

“Bunun ma‘nesi şudur ki, bèn cenabı allahan bir ırâhmatı olam göğden yere yağam, bitmiyenneri bitirem, yetmiyenneri yetirem.” (GDİAT, KahMar. 166)

“nasıl gók yüzü de yere iniye yâmur. (...) ne dersin gökyüzü yere iniya.” (KasVYA, 782)

“Göden irehmet / Yerden bereket / Vêr allahım vër” (OAAAD, Kırş. 129)

“gaba bulut gibi göyün ağersin, / sulu yâmur gibi yere yağersin, (...) gaba bulut gibi göyün âmezim, / sulu yâmur gibi yere yâmazım,” (NVYA, 180)

“uhut cenginde hazreti peğamberin dişî şehit oldu dişî. o zaman cenabı allâhdan emir geldi, cebrail emin geldi dedi ki, eğer senin bu ganıyın damlası bir toprâ düşerse toprân damarı gurur canı maḥluğat ac galır dedi. (...) cenabı allahan emriyle diyô gırğ guraḥlıḥ yerde topraḥ birbirine böle dürüldü yeri sürüyör. (...) cenabı allah, cebraile ihsan etti dedi ki diyör, eğer senin bir damla ganın yere düşerse toprân damarı gurur nebi nigmet bitmez canı maḥluğat ac galır dedi diyör.” (LSA, 270)

“Kepeçelini ne işter / Gaşug gaşug yâş ister / Yirden bereket / Göyden rahmet / Âmin.” (KİAT, Or. 48)

yir yirinden oyna-

Düğünün coşkusunun çok geniş bir alanda hissedilmesi.

“şölekin yir yirinden oynaya, muratlarına eriyalâ.” (BVYA, 33)

3. Tarıma elverişli, sulu toprak.

“êker bakarsan olur. su lu yıllerde. arpa, ilâf, búyday, işde ekilir, ekilîyeri hindi.” (AVYA, 830)

“sulak yerlerde tomatis meşhur.” (AİA, 250)

“yalıuuz bu sulag yellere dikmicêz dedile. (...) dúz daban arazisine verdile –şindi biraz gumsal olan yellere siz dikebúlúsúz dedile.” (ASA, 132)

“-bu alçağ olan yellere işde, biraz sulag olan yellere pirinç ekiyoğ yâni.” (ASA, 134)

“gine esgiden yalnız bahcecilikle mısırdır, fâsilledir, patatistir ekellerdi su altındaki yellere. onlar barajın altında galıncâ bû da tabi gısıklıandı biraz.” (KİAVAAAY, 363)

4. Kumlu verimsiz arazi.

“yalıuuz bu sulag yellere dikmicêz dedile. (...) dúz daban arazisine verdile –şindi biraz gumsal olan yellere siz dikebúlúsúz dedile.” (ASA, 132)

“ni çıkā bürda ni olur topraqlāmız kum topraḲ verimli topraḲ deyil S.D. : yālı topraḲ deyı kine kum topraḲ M.E. : Ḳum topraḲ çapiyi vursan yère batıramaḡ” (ÇİYA, 868)

5. Uzun zamandır sürülmemiş sert toprak.

“ğorT yēr he, torpaḡ. ġorT yēr, ġorT he.” (VGHA V., 582)

6. Altından su kaynayan toprak zemin.

“yani yērdan gelen, topraḡdan gelen çāşmeler.” (VGHA Bit., 761)

“sontaş çakdılar hep yellərä.” (İİÖKBİA, 306)

7. Taşlı toprak arazi.

“daşlı yère ki ekiyersin bır bışēy, toḡumi ekiirsin de çıḡmiyēr, ġırıçaydı de çıḡmadi, mānasına ġeliir, ġırıça yērdür. // bu ġırıça, bu çengeye de diiller. (...) o mānay de vēriyēr, ġırıça sözi ġēne o topraḡ, daşlı maşlı yēr ki olē^y, ona da ġırıça diiller.” (TAA, Burs. 143)

“o mānay de vēriyēr, ġırıça sözi ġēne o topraḡ, daşlı maşlı yēr ki olē^y, ona da ġırıça diiller.” (TAA, Burs. 143)

8. Toprak zeminden bahsediliyor fakat “sözleri yerlere koymak” şeklinde sanatlı söyleyiş var.

“ben hacımın gelişinden bilirin aḡ ġollarını salışından bilirin eyer hacım gizli sözlerini ellere demen ellere dersem söz olur yellere ġosam toz olur” (TDVEEÇÇYA, 109)

9. Çamur arazi.

“-şindi bōle yelle bórdan bórasi seniñ ġum çekiyoḡ burda çamurdan çıḡılmiye yá. bórdan bórıyá daş çekiceñ ġum çekiceñ.” (ASA, 134)

“hava ıslaḡ_olunca, hava ıslaḡ meseḷa çamur var yērde saman gezduruḷla meseḷa yēr çamur_olduu zaman saman dóḡdúrüller, samanın_üsdünde oynarlar. yáni çamur_olmayalım diyé. (...) o çamırın_úzerine dóḡer. vatandaş çamır_olmıycaḡ_orda.” (KrbVYA, 1036)

10. Pirinç ekilen çok sulu toprak.

“İşde biraz çeltik yerimiz var suluda. Piriş yētişiyor. Çeltik dēriz pirinç_olan yellere. İşte yokallāda dā. Bütün ġıraç işde. Tarla tapan, ekin, arpa, buday, noḡut ekiyollā.” (EİMİVYA, 410)

“İşde biraz çeltik yerimiz var suluda. Piriş yētişiyor. Çeltik dēriz pirinç_olan yellere. İşte yokallāda dā. Bütün ġıraç işde. Tarla tapan, ekin, arpa, buday, noḡut ekiyollā.” (EİMİVYA, 410)

“-bu alçaḡ_olan yellər işde, biraz suḷaḡ_olan yellē pirinç_ekiyog yáni.” (ASA, 134)

11. Etin bozulmadan saklanması için toprağa gömülmesi.

“esKiden eti doldurirdım kaba, biraħirdın, gömirdın yere ki kuyilirdı. yere kuyilirdı, koħmasın, sinek oturmasın.” (VGHA Bit., 695)

12. Buğdayın saklanması için toprağa gömülmesi.

“herkes ben mesela kuyi yapardı, yer_ altında kuyi kazırdı. (...) o elli Kōdi yere biraħırdı.” (VGHA Bit., 694)

13. Toprağa cemre düşmesi. Bitkilerin yetişmesine uygun sıcaklığa gelen toprak.

“cemile düşē yere, kalkar havaya bunnā vā, çeşit. cemile havayı çıkdı mı hava bōle kaymaa başlā. topra’lā ısınır, hava ısınmaa başlā.” (İİBİA, 526)

“cemile düşmeyince yer ısınmaz deller.” (SİYA, 460)

14. Yiyeceklerin bozulmaması için toprağa gömülerek saklanması.

“meselā yeri az deşerler bōle, souk duTcak, ora ğorlar_onu. tabi toprañ şeinnen durcak.” (İİBİA, 644)

15. Kırmızı topraklı arazi.

“Burası boz bi torpaħ, oranın avı da ēyledür, davşannar bozdur. Ğırmızı yer olursa davşannar da ğırmızudur. Geyiyh de ēyledür.” (EVYA, 310)

16. Ölmek.

igiT arħan yere gele

Genç yaşta ölesin anlamında beddua.

“igiT arħan yere gele.” (VGHA, Van 501)

yanın yèrde çüriye

Ölesin anlamında beddua.

“yanın yèrde çüriye.” (VGHA V., 501)

yanıñ yere gele

yanıñ yere gele (ADVYA), yanın yere gele (ADVYA)

Ölesin anlamında beddua.

“Beddı’a da hēc etmemişim_ki, Mesela: yanıñ yere gele.” (ADVYA, 166)

“Avrat sözü, evet, söylerler haķgetde, yıgıd iken yıhılasın, yanın yere gele, gēdesin gelmiyesin gibi” (ADVYA, 241)

yeñi yanı yere gelesice

Genç yaşta ölesice anlamında beddua.

“yeñi yanı yere gelesice, aĝ golları yara gele. her lafı da dēyyidik.” (MİA, 285)

yère girsin

yère girsin (AİKİVYA) yèrre girsín (UMA)

Ölsün anlamında beddua.

“asgerlikden kaçannār / yère girsin arlansın” (AİKİVYA, 290)

“nèrden iyi olsun, yèrre girsín o gelín...” (UMA, 192)

yere giresin

Yere giresin (KH), Yere giresen (SMA), yirre giresen (UMA)

Ölesin anlamında beddua.

“-Yere giresin yere. Gaynana oldun diye, dünyadan çirgidin mi?” (KH, 29)

“Yere giresen.” (SMA, 276)

“yirre giresen.” (UMA, 208)

yerge toprakğa kış-

Ölmek.

“Tam kırk gún deende bu kışı yerge toprakğa kırdı.” (PKTA, 153)

yerin ol-

Ölmek.

“Gelin_olmaz, yerin_olur.” (EİMİVYA, 338)

“Gelin_olmaz, yerin_olur.” (EİMİVYA, 339)

yèrlerde alasan

Ölesin anlamında beddua.

“yèrlerde alasan.” (VGHA V., 501)

17. Toprağın altında tarihi eser bulunması.

“Cāmi tulalāndan yere gömülü olarak öle çıkmış.” (EİMİVYA, 288)

18. Birine ait tarla.

“bi köğ marul da yetüşdürüisam unuñ yerinde yetüşdürüyüm. toprağ almadım. annadıñ mı. ben rāzīm.” (GÖVYA, 192)

19. Kişinin mezarının başkasına ait arazi içinde olması.

“gölmarmaraya gideğen yolun sağında èlin yeriniñ_ içinde om bēş çiflikTen mezerler yeri yok şindi èlin yeriniñ_ içindi yatıyı.” (SVYA, 639)

20. Tandır yapmak için kazılan toprak zemin.

“yèri Kazardılar. onún toprağı özeldi. getirirdiğ. çamuruni yapardı onún. benim ābēm rahmeTliğ ābēm yapardı oni, yèri azardi. ondan sora o tendiri kendi elinen şey doğrardi onún içersine. geçi ğili. o geçiler ğıllarini keserdiler ufağ ufağ,

makasnan. tökerdiler o çamurun içersine. iyicene çiğnardılar. çamur hâzımını alırdı yani Kıvamını alırdı. o tándiri yapardı. tándırın alt tarafında bi kûle paca toprağı yarardı.” (VGHA V., 355)

21. Domates, biber yetiştirilen bahçe toprağı.

“şitil mesela damatéz şitili, biber şitili. a bugün de biz biber eKmişih. yêrde gögeri. oni da sökiler, getiriler, satılar. alisan, tikisen toprağa. gine biber oli, damatéz_oli.” (VGHA V., 367)

22. Tarım toprağı.

“bi kere yêri ğazardı. o waht hêr bereket wardi. şimdi iki sene bi dîreKtor hadê sella. güzel, Kuruvi, oli bêTon gibi. her keseK ğaħi bu kádár. // Kîrêt. o Kîrêt de toprağdır. Kuriyi bêton. Kaldırı. dîreKtor, mîreKtor çiğniyi, Kuriyi, Kaldırı bêle havada. ğîrêt kesek. kesek kerpiÇ gibi. êle dırnağı vêriler, mangêri vêriler üzerîne; giderdi gelirdi. // manger de dîrmîhdır. dırnağ êle içinde giderdi, gelirdi. eriTmezdi.” (VGHA V., 372)

23. Arazi.

“Ben o zâman oña, yêğ de sat dêrim, hayvanlağını da sat dêrim.” (ZBKİA, Zo. 111)

24. Safran ekilen toprak.

“Safranın üç yıl toprağda durıyo bu, yêdî kere yêri súriliyodu. Óküz varқан sabannan, ğara sabannan yêdî defa yêri súriliya.” (ZBKİA, Karab. 174)

25. Mezar.

yaddığı yêr nur gólü ol-

Ölmüşe kabir hayatında ferahlık dilemek için söylenen dua.

“yaddığı yêr nur gólü. inşalla nur gól’olur. inşallêdsiñ nur gólü.” (KırıkİA, 293)

yêrin dibi

Mezar.

“bir tenesi bir ‘keçe altına koymış bir şeyle fakır yigide. altına keçe komuşlar emektar ya yêrin dibine o hayvanlığlarından ben doğdum düynada” (MİA, 342)

26. Üzerinde bitki olmayan toprak zemin.

ğuru yêr

“kerem eyle aş topuğu / ğuru yêre basma gelin” (AVOİA2, Osm. 388)

27. Ev yapımında kullanılan toprak.

yêr_êv

yêr_êvi (AVYA), yêr_äv (AyVYA), yêr êv (AİAD, Zo.), yêr_êv (OİAVSV)

Topraktan yapılmış ev.

“yıkmadan_ō, şey yêrde oturulur mu? torpaqlı yêrTê. bir yêr_êvidi, üsdümüzde birki tağta varıdı onun_ içinde adam_ olur mu?” (AVYA, 681)

“bubam mûtar_oldunnam bölü ävîmiziñ_önü yêr_ävdin, toprağ_äv.” (AyVYA, 623)

“Sōra ufağ bir yêr evcûve rasgeliyala.” (AİAD, Zo. 179)

“hî hē tōprāK_ēv. irēzillîdîk_bire yāvrim. 'mān. toprāK_ēv yêr_evidi ğurbānım_işTê'.” (OİAVSV, 786)

yer gök

yêr gög (AYSVVDİ), yêr góg (LSA), yer gök (IMA), gökden ... yerden (ÇA, Bal.), yerden göye (SVTİAT, Siv.)

1. Yeryüzü ve gökyüzü yani tüm varlıklar anlamında “yer” ve “gök” kelimeleriyle kurulan ikileme.

“yêri gögi altın_ oLsun / ğadir ğıymeti oLsun” (AYSVVDİ, 171)

yer gō rāzı ol-

yer gō de rāzı olsun (GÖVYA), yêr gök razi_ oLsun (AYSVVDİ)

Tüm varlıklar ondan razı olsun anlamında dua.

“allah nur içinde yatusuñ. ben rāzîm, yer gō de rāzı olsun.” (GÖVYA, 192)

“yêr gök razi_ oLsun / altın emaretli_ oLsun” (AYSVVDİ, 171)

1.1. Yeri gogi yaradan

Yeri gogi yaradan (AAAD), yêri gögi yaratan (VGHA Bit.), Yeri göği yâr_ eden (DİAT), Yeri göği yaradan (DİAT), Yeri köü yaradan (TYT), yêri göyü yaratdı (SVTİAT) Allah.

“Kavuştur mevlam bizi / Yeri gogi yaradan” (AAAD, 154)

“mektub yazdım karadan, dağlar kahsın_ aradan, sen bizi kavuşdur, yêri gögi yaratan.” (VGHA Bit., 689)

“Yâ rebbim sen gavuşdur / Yeri göği yâr_ eden” (DİAT, Kar. 153)

“Sen bizi gavuşdur / Yeri göği yaradan.” (DİAT, Kar. 178)

“Bizi Kavuşturesana / Yeri köü yaradan.” (TYT, 28)

“Cümle kefdin sonra yêri göyü yaratdı.” (SVTİAT, Siv. Ter., 143)

2. Nihayet, toplamda.

“ben de muhdağlıg yapdım yêdi segiz sene yéenim. inkılaPda muhdağdım ben segsende. işde dört sene diyî yêr góg sekiz seneyé yâhın zor gurtarduğ paçayî.” (LSA, 254)

3. Yeryüzü ve gökyüzünün birlikte kullanılması.

“o da cezā olarakdan “ne yer’de durcēsın, ne de göğde durcēsın” dedi, ġārim. pādīşah, “yerde de durma” dēyo, “göğde de durma” dēyo; n’eTcek? (...) İncil_Çâuş, “ne yer’de ne de göğde” dēmiş. “ġet pādīşaa ōle sōle” dēmiş.” (IMA, 132)

“gökden indi gazi / yerden aldım niyazi / elde zincir yok gözde terazi / mümin müslüman oldunuz mu hakkınıza razı” (ÇA, Bal. 287)

“O nedir ki yerden göye dayahdır” (SVTİAT, Siv. Ter., 142)

yêr xarıldadı göy teprendi

“dêv qapıdan geldi yêr xarıldadı göy teprendi” (VKA, 198)

yêrin göyin lengeri

“dedi bostañçi qızı bostanda çaça niçedi yanı qıra qarpuz dedi yerin göyin lengeri göyde otız niçedi be dedi men padşahın oġlı olım bu bostañçının qızı ola (...) dedi bostañçi qızı bostanda çaça niçedi dedi yerin göyin lengeri da göyde ıldız niçedi (...) dedi gidax bi bostana dışari gitti bostana dışari dedi bostañçi bostanda çaça niçedi dedi yerin göyin lengeri be ıldız niçedi dedi” (VKA, 196, 197)

3.1. gökte ararken yerde bul-

Ulaşmanın zor olacağı düşünölen bir şeye umulmadık kolaylıkla ulaşmak.

“Ū goğde ararken yerde bulduk, nası bülürsen ōle yap.” (AİAD, Zo. 180)

“Goğden rahmet / Yerden bereket / Bi dēyim hu / Bi dēyim su” (AİAD, Zo. 196)

3.2. yēdān gövü gadā

Tamamıyla. Ne kadar mümkünse o kadar çok.

“helāli hoş olsun yēdān gövü gadā.” (İİÖKBİA, 275)

yeryüzü

yêr yüzü (KahVYA), yer yüzü (GDİAT, Gaz.), yêr yüzü (SerA), yeryüzü (AİA), yer (AİAD, Esk.)

1. Dünya.

“türK süngüsü ġanlıdır / yêr yüzünde namlıdır” (KahVYA, 549)

“Yer yüzünden galdırmışlar payını / Görđum şahanı aldım avını” (GDİAT, Gaz. 240)

“o zamanaca hemen yā sen diyi, yeryüzünün diyi, şiyi misiñ diyi adam.” (AİA, 318)

“Yer yüzünde, gök yüzünde ne gadam mahālık varsa, onun dilini dilerin der.” (AİAD, Esk. 112)

“G’üneş kimi şevle vëren bu ne cismin bağıdı / Canı yohdu ganı yohdu yer üzünde sanırdı” (AİAD, Muş Ter. 104)

2. Toprağın üstü.

“ağ goç yeryüzüne çıkarır dëyo, gara goça bindirisen yedi gât yerin altına dâ gider dëyo. òndan sōna bu şindi òrda āk qoça biniyim derken gara goça binince, yedi gât yerin altına gómülüyo. ondan sōna hadi baḥām yedi yerin altında bi dünya dâ varımış.” (AİA, 163)

“aḳbaşñ ilk topraklarından yanı. (...) bu topraklar tēmeli yēr yüzündēki topraklarıñ tēmeli deñizden ḡalmadı, bunuñ tēmeli ormandır. (...) anamdañ ḡalma toprak, iki buçuk dönüm bi gëtti.” (SerA, 90)

Yeşil toprak

Çömlek yapımında kullanılan yeşil renkli bir çeşit toprak.

“Yok kil yok. Yok, yeşil bayā bildiñ toprak. Evin yannarında şurda geçerken bi eviñ yanında yışılı. Eleyōlar ıdı elekden, görmüşsündür. Haḥ... işde o, yeşili o. Haḥ yeşil, kil deil o. Yeşil toprak.” (EİMİVYA, 421)

yüz

Toprağın yüzeyi.

“çoḡu bi çeşmelār, bōle yer altı şeyi yukarı sular gitdi hep gitdi. sontaş çakdılar hep yellērā. bān bu çeşmeniñ bax aşaa yokarı yetmiş yedi yaşındayım bān bu çeşmeniñ daa diñdiini bilmiyim. işde iki üş senedir dalḡış çaxılalı diñdi işdā, kesdi. yüzünde xaynaxla bitdi.” (İİÖKBİA, 306)

Z

zıbıl

zıbıl (VKA), zıbbıl (VKA)

Toz toprak, pislik.

“bi tene oḡlı oldı zeynebın bi oḡlı oldı gittim gördım evleinde bēle hâşâ sizden êle evleinde bēle zıbıldan bēle gidi ha evleri êle her yerleri el arabanı aldım süpirgenı aldım baltanı aldım bu zıbbıllarını o pıslıxleḡını apardım götirdim” (VKA, 230)

“bi tene oḡlı oldı zeynebın bi oḡlı oldı gittim gördım evleinde bēle hâşâ sizden êle evleinde bēle zıbıldan bēle gidi ha evleri êle her yerleri el arabanı aldım süpirgenı aldım baltanı aldım bu zıbbıllarını o pıslıxleḡını apardım götirdim” (VKA, 230)

zıḡ

Çok sulu çamur.

“bu Allah’ını yaddetti ğayıhdan tüşdü çırpına çırpına sudan çıldı kanara üsdü başı su
çamır zıĝ oldu.” (AKD, 287)

SONUÇ

Tezimizin maksadı, bilişsel anlam biliminin teorilerinden biri olan çerçeve anlam bilimi bakış açısıyla Türkiye Türkçesi ağız konuşurlarının zihinlerindeki toprak kavramına dair oluşmuş bulunan çerçeveleri tespit ederek milletin zihnindeki toprak kavramını kavram alanıyla birlikte bir bütün halinde ortaya koymaktır. Tezde kullanılan yöntem doküman analizidir ve konuşma dilini bağlamı dâhilinde incelemeyi mümkün kıldığı için deşifre ağız metinleri inceleme malzemesi olarak seçilmiştir. Türkiye Türkçesi ağızlarına dair dil araştırmacıları tarafından yapılmış ağız çalışmalarında yer alan deşifre ağız metinleri satır satır okunup taranmış, metinlerde geçen toprak kavram alanına ait sözcük ve ifadeler bağlamları dikkate alınarak derlenmiştir. Bu maksatla taranan eser sayısı, **84’ü kitap olarak yayımlanmış, 27’si doktora tezi ve 10’u yüksek lisans tezi olmak üzere toplam 121, sayfa sayısı ise 24.169’dur.** Böylece oluşturulan tez malzemesi, çerçeve anlam bilimi araştırmacılarının görüşleri genel olarak dikkate alınarak her bir bağlamda ağız konuşurlarının zihninde var olan kavram çerçeveleri tespit edilmek üzere incelenmiştir. Çerçevelerin tespit edilmesi için önce örneklerin bağlamları içerisinde karşıladıkları anlamların ortaya konduğu bir toprak bağlam sözlüğü hazırlanmıştır. Sözlüğün hazırlanması esnasında bağlamlar çerçeve anlam bilimi bakış açısıyla değerlendirilmiş, anlam tespitleri çerçeve içeriklerine göre yapılmıştır. Yani anlamlar belirlenirken sorulan soru her zaman “bu toprak ifadesi, ifadeyi kullanan kişinin zihninde toprağa dair hangi çerçevelerin varlığını gösteriyor?” olmuştur.

Çerçevelerin içerikleri tanımlanırken ve çizim örnekleri yapılırken Barsalou’nun modeli örnek olarak alınmıştır. Bu modele göre zihindeki ana “toprak” kavramına dair en üst seviyede 8 öz nitelik belirlenmiştir. Bu 8 öz nitelik ağız konuşurlarının algılarında, toprağı 8 temel özellik bakımından kodladıklarını göstermektedir. Kimi bağlamlarda toprakla ilgili verilmiş daha ayrıntılı bilgilerden yola çıkılarak bu 8 öz nitelik ayrıntılandırılmış, onların da kendi çerçevelerini oluşturan daha spesifik alt öz nitelikleri ve bu alt öz niteliklere atanmış değerler tespit edilmiştir.

Tespit edilen bu ana öz nitelik / alt öz nitelik / değer yolu bu şekilde aralarına eğik çizgi konularak soldan sağa kapsayandan kapsama doğru yazılmıştır. Bu gösterim ile oluşturulan çerçeveler, her bir örnek ve anlam için karşılıklı olarak harf harf ayrılmış alfabetik bir tabloyla gösterilmiştir. Ayrıca toprak kavram alanını oluşturan tüm bu çerçeve elemanları tek bir büyük ağaç grafik hâline getirilerek **EK** olarak sunulmuştur.

Örnekler: 1. Yalnızca tek bir öz nitelik çağrıştıran, 2. Birden fazla öz nitelik çağrıştıran, 3. Her biri farklı bir çerçeve oluşturan birden fazla anlam içeren olmak üzere üç kategoriye ayrılarak her kategori için çerçeve çizim örnekleri verilmiştir.

İncelememiz sonucu saptanan 8 ana öz nitelik ve kapsamları şu şekildedir:

Fiziksel Özellikler: Toprağın beş duyuyla algılanabilen fiziksel özelliklerine dair olan bu öz niteliğin alt öz nitelikleri tipi, kokusu, ısısı, yapısı, rengi olarak ortaya çıkmıştır. Fiziksel özellikler öz niteliği, 52 farklı değer almış ve 111 madde başında 321 kez çağrıştırıldığı görülmüştür.

Özellikle toprağın yapısı, hem kendisi bir alt öz niteliktir hem de kendisinin farklı değerler alan çeşitli alt öz nitelikleri vardır. Yani zihinlerde, toprağın yapısına dair ayrıntılı arka plan bilgisi bulunmakta, bunlara dair çerçeveler oluşturulmuş olduğu görülmektedir. Toprağın yapısının, kıvamı, sertliği, nemliliği, suyla etkileşimi, parça büyüklüğü, başka maddelerle karışık halde bulunup bulunmaması ve killi, kireçli, humuslu, tuzlu gibi içeriği bakımından algılandığı anlaşılmaktadır. Bu yapının tetkikinde toprağın rengi de değerlendirilmekte, toprak renkleri için 7 farklı değer atanmış olduğu görülmektedir. Parça büyüklüğü bakımından değerlendirildiğinde toprağın algılanışı toprak halinde, bir avuç veya yığın gibi ölçülerle olmaktadır. İnce bir formda zerreler halinde havada asılı duran toprak partikülleri ise toz hâline gelmiş olarak başka açılardan algılanmaktadır.

Kullanım Amacı: Ağız konuşurlarının toprağı günlük yaşamlarında hangi alanlarda, ne amaçlarla kullandıklarını yansıtan öz niteliktir. Kullanım amacı öz niteliğinin belirlenmiş alt öz nitelikleri boya, nesne yapımı, inşaat, bahçecilik, tarım, tedavi, temizlik, cenaze defnetme, gömerek saklamadır. Bu alt öz niteliklerin bazılarının da kendi alt öz nitelikleri vardır. Örneğin nesne yapımında seramik yapımı alt öz niteliği 24 farklı değer almıştır. Kullanım Amacı öz niteliğinin ise 420 kez çağrıştırıldığı 77 madde başında almış olduğu toplam değer sayısı 183'tür.

Görüldüğü gibi çok çeşitli kullanım alanına sahip olan topraktan çeşitli yiyeceklerin hazırlanmasında ve bozulmadan saklanması, nesne yapımında, çocuk bakımında, ipek böcekçiliğinde, ateş yakmada, odun kömürü yapımında, boya badanada, bina yapımında, arıcılıkta, bulaşık, çamaşır, saç yıkama gibi her tür temizlikte faydalanılmaktadır. Bunların yanı sıra toprak halk hekimliğinde de kullanılmakta ve tabii ki işlenerek tarım ve bahçecilik yapılmaktadır. Cenaze defnedilmesi de toprağın kullanım amaçlarından

biridir. Ayrıca toprağın üstüyle beraber altı da algılanmakta, madencilik, definecilik ve yer altı suları da Kullanım Amacı öz niteliği ile ilişkilendirilmektedir.

Bölümlendirme: Bölümlendirme öz niteliği, ağız konuşurlarının yeryüzünü bölgesel olarak nasıl algıladıkları ve adlandırdıklarıyla ilgilidir. Ağız konuşurları, yeryüzü şekillerini, belli bir yönetim birimini, birine ait araziye, tüm dünyayı veya karaların, yeryüzünün tamamını, bölgeler olarak algılamakta ve bunların hepsini toprakla özdeşleştirerek toprak sözleriyle ifade etmektedirler. Toplam 6 madde başında 37 kez çağrıştırılmış olan Bölümlendirme öz niteliğinin 18 değeri aldığı görülmüştür.

Bu ifadelerden, somut sınırlarla sınırlandırılmış olmasa da toprağın, zihinde belli soyut bölümlendirme işlemlerine tabi tutularak algılandığı anlaşılmaktadır.

Dış Fiziksel Etkiye Maruz Kalma: Toprağın maruz kaldığı etkilerle ilişkilenen bu öz nitelik, etkinin kaynağına göre üzerinden geçilme, insan etkisi, hayvan etkisi, su etkisi, ısı etkisi, rüzgâr etkisi, mevsim etkisi, deprem etkisi olmak üzere 8 alt öz niteliğe sahiptir. 37 farklı değeri alan öz nitelik, 26 madde başında toplam 69 kez çağrıştırılmıştır.

Etki eden faktörler arasında insan etkisi en fazla türde görülmüştür. İnsan etkisi; taşıyarak veya havaya saçarak toprağın yerini değiştirme, toprağı kazma, sürme, tarama, işleme gibi eylemlerdir. Yine insanlar tarafından kazılıp çıkarılmış, yerinden alınmış toprağı eleme, ısıtma gibi şekillerde de etki edilmektedir. Hayvanların da kazma ve yığma gibi işlemlerle toprağı etki ettikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra rüzgâr, yağmur, sel, akarsu, sulama gibi her tür su ve deprem de toprağı etki eden faktörlerdendir. Üzerinden geçilmesi ve mevsim etkisiyle ısısının değişmesi de toprağın maruz kaldığı etkilerdendir.

Etki Etmesi: Bu öz nitelik de toprağın etki eden konumunda olduğu durumlarla ilişkilidir. Etki Etmesi öz niteliğinin yalnızca bir alt öz niteliği olduğu bunun da canlılara etki etmesi olduğu görülmüştür. 1 madde başında 10 kez çağrıştırılmış olan Etki Etmesi öz niteliği toplam 5 değeri almıştır.

Toprak kendisi de etki eden faktör konumunda bulunabilir. Belli bir yerde yetişen veya yetiştirilen ürün çeşitliliğine ve lezzetine etki eden toprağın bitkiler için bir besin ve hastalık kaynağı olduğu bilinmektedir. Ayrıca çok miktarda toprağın üzerine düşmesi canlıların ölmesine neden olabilmekte böylece toprak canlıya onu öldürme yoluyla etki etmektedir.

Bulunduğu Konuma Göre: Toprak nerede bulunduğuna göre farklı şekillerde algılanmakta ve konuma bağlı olarak toprağı farklı anlamlar yüklenmektedir. Bu ilişkiler

Bulunduğu Konuma Göre öz niteliğini işaret etmektedir. Bu öz nitelikte kendi alt öz nitelikleri de bulunan ve en çok sayıda farklı değer alan alt öz nitelik, zemin-tabakadır. 65 madde başında toplam 194 kez çağrıştırılarak 39 değer almış Bulunduğu Konuma Göre öz niteliğinin değerlerinden 27'si zemin-tabaka alt öz niteliğine aittir.

Toprak hem altında hem üstünde varlıklar bulunan yer altı ve yer üstünü ayıran bir tabaka olarak algılanmaktadır. Somut olarak, yerin altında tohum, maden, su kaynağı bulunduğunun algılanması söz konusudur. Yerin üstü ise üzerinde bitki olup olmamasına göre değerlendirilmektedir. Soyut algılayışta, yerin altında masal dünyası, yerin üstünde toprağı sihirli bostan ve bahçe gibi varlıklar tasarlanmaktadır.

Toprak ince formda toz olarak veya çamur hâlinde başka nesnelerin, insanın, hayvanın veya kıyafetlerin üzerinde bulunduğu kirlilikle ilişkilendirilmekte, zerrecikler hâlinde havada asılı durduğunda görüşü engelleyen toz olarak algılanmaktadır. Toprağın, insan ve hayvanların; ağız, burun, kulak gibi dış, bağırsak ve akciğer gibi iç organlarına dolduğundan bahsedilmesine de örnekler vardır.

Nereden Geldiğine Göre: 1 madde başında toplam 3 kez çağrıştırılmış olan bu öz nitelik 3 farklı değer almıştır.

Ağız konuşurlarının, toprağa yükledikleri manevi anlamların fiziksel olarak toprağın kendisinde bulunduğuna ve toprakla birlikte taşınabildiğine inandıkları görülmüştür. Bu nedenle zihinlerde toprağın nereden geldiğine atıf yapan bir öz nitelik bulunduğu anlaşılmıştır. Örneğin Kutsal Topraklar olarak adlandırılan şehirlerden alınan bir miktar toprak, nereye taşınırsa taşınısın kutsal toprak olarak görülmektedir.

Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları: Yukarıda sayılan 7 öz nitelik dışında, daha çok inanç temelli olarak toprağa yüklenen soyut anlamların, belli bir özelliği nedeniyle zihinde toprakla arasında bağlantı kurulan diğer kavramların, toprakla ilgili sanatlı söyleyişlerin, benzetmelerin ilişkilendirildiği öz niteliktir. 52 madde başında toplam 242 kez çağrıştırılmış olan bu öz niteliğin almış olduğu 81 değer 40'ı inançla ilişkilendirme alt öz niteliğine aittir.

Topraktan yaratılma ve toprağa dönecek olma inancı nedeniyle toprak ölümle ilişkilendirilmekte, toprak sözcük ve ifadeleri kimi zaman doğrudan ölüm, mezar, mezar toprağı, kabir hayatı gibi kavramları karşılamak için kullanılmaktadır. Evliya mezarı olduğu inancıyla türbelerden alınan veya çeşitli şekillerde efsunlanan toprağın, koruyucu, tedavi edici, yağışı arttırıcı, çocuk sahibi olmayı sağlayıcı, türlü dertlere deva olan özel

güçleri olduğuna dair inanç ve uygulamalar mevcuttur. Toprakla ilgili olarak bu gibi manevi bağlantılar kurulmasının yanı sıra toprak sözleriyle kurulan ikilemeler ve sanatlı söyleyişler, azlık veya çokluğu ifade etmek için toprak sözlerinin kullanılması, toprağın çeşitli özellikleri bakımından başka varlıklarla bağlantılandırılması da Toprak İmgesinin Diğer Dilsel Kullanımları öz niteliğiyle ilişkilendirilmektedir.

- En çok sayıda çağrıştırıldığı görülen öz nitelik 420 defa ile Kullanım Amacı öz niteliğidir. Kullanım Amacı öz niteliği ayrıca atanmış farklı değer sayısı bakımından da 183 değer ile ilk sıradadır. Bu da insanların toprağı zihinlerine daha çok günlük hayattaki ihtiyaçlarını gidermek üzere ondan nasıl pratik fayda sağlayacakları ile ilişkili çerçevelerle kaydettiklerini göstermektedir.
- 111 madde başında çağrıştırılarak en çok sayıda madde başıyla ilişkilendirilmiş olan Fiziksel Özellikler öz niteliği toplam çağrıştırılma sayısı bakımından 2. sıradadır. Buradan toprağın fiziksel özelliklerinin ayrıntılı bir şekilde tetkik edildiğı, bu konuda zihinlerde geniş bilgiye sahip olunduğı ve fiziksel özelliklerin toprağı adlandırmada ve tanımlamada sıklıkla dile getirildiğı anlaşılmaktadır.
- Elbette ki bu tetkik, Kullanım Amacı öz niteliğiyle eşleşen konular için de bilgi sağlamakta, bu iki öz nitelik sıklıkla bir arada çağrıştırılmaktadır. Fiziksel özelliklerin ayrıntılı tetkikinin kullanım amacının belirlenmesinde büyük payı vardır.
- Ayrıca fiziksel özelliklerin ayrıntılı bir şekilde tetkik edilmesiyle zihinde oluşmuş olan çok sayıda çerçeve, kişinin kendi algı ve anlayışının gelişmesine olduğu kadar bu bilgileri aktarması, ifade etmesi için ihtiyaç duyulan dil öğelerinin üretilmesine de imkân sağlamıştır.
- Fiziksel özelliklerle ilgili çok sayıda çerçeve oluşturulmuş olması beş duyuyla algılanan yani bedensel deneyime dayanan kodlamaların yoğunluğunu yansıtmakta ve bu da bilişsel dil bilimcilerin kavramsallaştırma sürecinde bedensel deneyimin esas olduğuy la ilgili tespitleriyle örtüşmektedir.
- Bazı örneklerin çerçeveleri dâhilinde bu öz niteliklerden birden fazlasının çağrıştırıldığı görülmüştür. Bu gibi örnekler toprak kavramının zihin çerçevelerinde hangi öz nitelik ve değerlerin ilişkilendiğini, birlikte çalıştığını göstermektedir.
- Toprak boyut olarak toz zerresinden tüm kara parçalarını hatta tüm dünyayı ifade etmeye kadar uzanan çok geniş bir skalada algılanmaktadır.

- Zihinlerde toprağın diğer varlıklarla etkileşimine dair çerçeveler de oluşturulmuş bulunduğu görülmektedir. Bunlar toprağın canlılara etki etmesi ve canlı veya cansız varlıklardan etkilenmesiyle ilişkilidir.
- Toprak, boyutuyla birlikte bulunduğu konuma göre de algılanmış ve bununla ilgili çerçeveler oluşturulmuştur.
- Toprağın, yerin, yeryüzünün bölümlendirilmesinin yalnızca siyasi sınırlar veya kanuni yollarla gerçekleştirilmediği, zihinlerde başladığı görülmektedir.
- Toprağa yüklenen manevi anlamlar doğrudan somut bir madde olarak toprağa ait görülmekte ve manevi anlam yüklenen özelliklerin toprakla birlikte taşınabildiğine inanılmaktadır.
- Toprağın zihinlerdeki soyut ilişkilendirmeleri ve bunlara dayanan kimi kullanım alanları inançlarla bilhassa dini inançlarla sıkı ilişki içindedir.
- Toprağın kaynağı ona atfedilen değer üzerinde etkilidir.
- Farklı kavramlarla ilişkilendirilirken toprağın birbirine zıt kavramların her ikisiyle birden ilişkilendirildiğine dair örnekler mevcuttur. Kimi durumlarda azlığı kimi durumlarda çokluğu ifade etmek üzere kullanıldığı, hem kirlilikle hem temizlikle, hem sağlıkla hem hastalıkla ilişkilendirildiği görülmektedir.
- Aitlik algısında ise karşılıklılık vardır. Kişi kimi zaman kendisini toprağa, bir memlekete ait hissederken kimi zaman da toprağın sahipliğini üstlenmektedir.

Araştırmamız sonucunda Türkiye Türkçesi ağızlarına ait deşifre ağız metinleri yani ağız konuşurlarının konuşma dili üzerinden toprak kavram alanının hangi kavramsal çerçevelerden müteşekkil olduğu ortaya konmuş, böylece hem maddi hem manevi bakımdan yaşamlarının merkezinde bulunan toprak kavramının toplumun kavram dünyasında neye tekabül ettiği ve nasıl algılandığı her yönüyle bütünlüklü olarak tespitte çalışılmıştır. Tezimizin aynı zamanda, gelecekte hazırlanması umulan bir tematik ağız sözlüğünün toprak maddesini oluşturacak kapsamda olması amaçlanmıştır. Bu tezin, çok sayıda ağız araştırmacısı tarafından tüm illerimizden derlenmiş geniş hacimli ağız malzemesinin işlendiği ve dil bilimsel bakış açısıyla incelendiği daha fazla çalışma yapılması için örnek ve teşvik olması da ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

- AAAD**=Şenol Pehlivan, S. (1993). *Artvin - Ardanoç Ağzından Derlemeler (İnceleme, Derlemeler, Sözlük)*. ÖN-MAT A.Ş.
- AASV**=Ertokinoğlu, S. (2017). *Ahlat Ağzı Söz Varlığı*. Türk Dil Kurumu Yay.
- AAT**=Caferoğlu, A. (1994). *Anadolu Ağızlarından Toplamalar Kastamonu, Çankırı, Çorum, Amasya, Niğde İlbaylıkları Ağızları, Kalaycı Argosu ve Geygelli Yürüklerinin Gizli Dili*. Türk Dil Kurumu Yay.
- AAVS**=Uyguç, A. A. (2006). *Aydın Ağzı ve Sözlüğü*. Kolalı Matbaası.
- ADÜM I**=Caferoğlu, A. (1994). *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme I Oyunlar, Tekerlemeler, Yanıltmaçlar ve Oyun İstılahları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- ADÜM II**=Caferoğlu, A. (1994). *Anadolu Dialektolojisi Üzerine Malzeme II Oyunlar, Tekerlemeler, Yanıltmaçlar ve Oyun İstılahları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- ADVYA**=Nakiboğlu, S. H. (2001). *Adıyaman ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük-İndeks)*. Niğde Üniversitesi Yay.
- AİA**=Akca, H. (2012). *Ankara İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Dizin)*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.
- AİAD, Bit.**=Caferoğlu, A. (1995). *Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler : Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- AİASVŞÖ**=Tosun, İ. (2016). *Ardahan İli Ağızlarının Ses ve Şekil Özellikleri*. Payda Yayıncılık.
- AİKİVYA**=Atmaca, E. (2017). *Antalya İli Korkuteli İlçesi ve Yöresi Ağızları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- AİÖKYA**=Durmaz, R. (2018). *Antalya İli Örneğinde Karakoyunlu Yörük Ağzı: Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Söz Varlığı ve Karakoyunlu Yörük Etnografyası*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- AİYİUKA**=Turan, Z. (2006). *Artvin İli Yusufeli İlçesi Uşhum Köyü Ağzı*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Akçam, H., S. Köse, (2022). Mitolojik Ana Tasavvuru Bağlamında Toprak. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, (15)38, 389-396. <https://doi.org/10.12981/mahder.1099923>
- AKD**=Olca, S., A. B. Ercilasun, E. Aslan, (1976). *Arpaçay Köylerinden Derlemeler*. Türk Dil Kurumu Yay.
- AKHMA**=Boz, E. (2006). *Afyonkarahisar Merkez Ağzı*. Gazi Kitabevi.

- Aksan, D. (2006). *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Engin Yayınevi.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 1. 2. 3. Ciltler*. Türk Dil Kurumu Yay.
- AkVYA**=Doğan, M. (2012). *Aksaray ve Yöresi Ağzları (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi.
- Alptekin, A. (2009). Türk Masal ve Halk Hikâyelerinde Görmeyen Gözün Tedavi Edilmesi Motifi Üzerine. *Milli Folklor Dergisi*, 11(81), 18-26.
- AMA**=Silahşör, E. (2011). *Amasya Merkez Ağzı*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Erzincan Üniversitesi.
- AMAVK**=Yağınli, A. A. (2013). *Adıyaman Merkez Ağzı ve Kültürü*. Adıyaman Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yay.
- AnaVYA**=Erdem, G. (2014). *Anamur ve Yöresi Ağzları*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi.
- AÖAB**=Demir, N. (2013). *Ankara Örneğinde Ağzların Belgelenmesi*. Türk Dil Kurumu Yay.
- ASA**=Kemik, F. (2019). *Alaçam (Samsun) Ağzı*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- AVOİA2**=Yıldırım, F. (2006). *Adana ve Osmaniye İlleri Ağzları II (Metinler-Sözlük-Dizinler)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- AVYA**=Erdem, M. D., R. Bölük, (2012). *Antalya ve Yöresi Ağzları (Giriş-İnceleme-Metinler)*. Gazi Kitabevi.
- AYBAĞ**=Aydın, M. (2002). *Aybastı Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Aydemir, H. (2003). Altaic etymologies: töz, toprak, toynosun. *Turkic Languages* 7, 105-143.
- Aydın, M., Ş. Kılıç (2013). *Toprak Bilimi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- AYSVDİ**=Sevinçli, V. (2019). *Adilcevaz Yöresi Söz Varlığı ve Dil İncelemesi*. Akademik Kitaplar.
- AyVYA**=Yapıcı, A. İ. (2013). *Aydın ve Yöresi Ağzları (İnceleme - Metin - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Barsalou, L. W. (2009). Frames, Concepts, and Conceptual Fields. In A. Lehrer & E. F. Kittay (Eds.) *Frames, Fields and Contrasts*, 21-74. Routledge. (Original work published 1992).

- Batıslam, H. D. (2019). Divan Şiirinde Toprak ve Toprakla İlgili Unsurların Kullanımı. *Folklor/Edebiyat*, 25(99), 457-470. <https://doi.org/10.22559/folklor.1013>
- Bayat, F. (2017). *Kadim Türklerin Mitoloji Hikâyeleri*. Ötüken Neşriyat.
- BİA**=Mutlu, H. K. (2008). *Balıkesir İli Ağızları (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Gazi Üniversitesi.
- BİAİ**=Özden, M. (2009). *Bilecik İli Ağız İncelemesi*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Trakya Üniversitesi.
- BİYA**=Şahin, H., Ş. Baştürk, M. Uluocak, S. Eroğlu, (2019). *Bursa İli Yerli Ağız (İnceleme - Metinler - Sözlük)*. Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı, Stüdyo Star Ajans Matbaacılık.
- BTA**=Sökmen, İ. (2016). *Bismil Türkmen Ağızı*. Türk Dil Kurumu Yay.
- BVYA**=Korkmaz, Z. (1994). *Bartın ve Yöresi Ağızları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. The M.I.T. Press.
- Croft, W., & D. A. Cruse (2004). *Cognitive Semantics*. Cambridge University Press.
- Cruse, A. (2006). *A Glossary of Semantics and Pragmatics*. WS Bookwell.
- ÇA**=Şimşek Umaç, Z. (2011). *Çepni Ağızı (Dil Özellikleri - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Çepel, N. (1988). *Toprak İlmi*. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yay.
- ÇİVYA**=Aydoğdu, Ö. (2011). *Çankırı İli ve Yöresi Ağızları*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Fırat Üniversitesi.
- ÇİYA**=Ölçücü, H. Ç. (2020). *Çanakkale İli Yerli Ağızları (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- ÇoİVYA**=Abaz, A. (2004). *Çorum-İskilip ve Yöresi Ağızları*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- ÇTAOAİ**=Özen, M. (2018). *Çukurova Türkçesi Adana-Osmaniye Ağızı İnceleme*. Ekrem Matbaası.
- DA**=Erten, M. (2011). *Diyarbakır Ağızı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- DAğ.**=Beysanoğlu, Ş. (1966). *Diyarbakır Ağızı*. Diyarbakır Halkevi Yay.
- DFAHA**=Kısaparmak, F. G. (1982). *Dil Folkloru Açısından Harput Ağızı*. Ünite Bilgisi Yay.

- DİAT**=Caferoğlu, A. (1995). *Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar Kars, Erzurum, Çoruh İlbaylıkları Ağızları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- DİÇVÇYA**=Özçelik, S., E. Boz, (2001). *Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- EİA**=Kalay, E. (1998). *Edirne İli Ağızları İnceleme-Metin*. Türk Dil Kurumu Yay.
- EİMA**=Doğru, F. (2017). *Eskişehir İli Manav Ağızları*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- EİMİVYA**=İleri, C. (2008). *Eskişehir İli Mihaliççik İlçesi ve Yöresi Ağızları (Ses Bilgisi-Metinler-Dizin)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Eliade, M. (1958). *Patterns In Comparative Religion*. (R. Sheed, Trans.). Sheed & Ward, Inc. (Original work published 1949)
- ErzuA**=Olçay, S. (1995). *Erzurum Ağzı İnceleme-Derleme-Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yay.
- ErzuİA2**=Gemalmaz, E. (1995). *Erzurum İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler) II. Cilt*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Evans V., M. Green, (2006). *Cognitive Linguistics An Introduction*. Edinburgh University Press Ltd.
- Evans, V. (2007). *A Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh University Press Ltd.
- Evans, V. (2009). *How Words Mean Lexical concepts, cognitive models, and meaning construction*. Oxford University Press Inc.
- EVYA**=Sağır, M. (1995). *Erzincan ve Yöresi Ağızları İnceleme-Metinler-Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yay.
- EYAD1**=Gülensoy T., A. Buran, (1994). *Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler I*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Fillmore, C. J. (1982). Frame Semantics. In The Linguistic Society of Korea (Ed.). *Linguistics In the Morning Calm*, 111-137. Hanshin Publishing Company.
- Fillmore, C. J. (1994). The Hard Road from Verbs to Nouns. Matthew Y. Chen, Ovid JL Tzeng, & William SY Wang (Eds.) *In Honor of William SY Wang: Interdisciplinary Studies on Language and Language Change*, 105-129.
- Fillmore, C. J. (2012). Encounters with Language. *Computational Linguistics*, 38(4), 701-718. https://doi.org/10.1162/COLI_a_00129
- GA**=Eryiğit, C. (2014). *Göhlisar Ağzı (Giriş - İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi.

- GA1**=Aksoy, Ö. A. (1945). *Gaziantep Ağzı I : Gramer (Fonetik-Morfoloji-Sintaks) Başka Diller ve Ağızlarla İlgiler Halk Ağzından Parçalar*. Türk Dil Kurumu Yay.
- GBAA**=Korkmaz, Z. (1994). *Güney-Batı Anadolu Ağzları Ses Bilgisi (Fonetik)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- GDİAT**=Caferoğlu, A. (1995). *Güney Doğu İllerimiz Ağzlarından Toplamalar Malatya, Elâzığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilâyetleri Ağzları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Geeraerts, D. (2010). *Theories Of Lexical Semantics*. Oxford University Press.
- GİVYA**=Demir, N., Ö. Aydoğdu, (2009). *Giresun İli ve Yöresi Ağzları*. Giresun Valiliği Yay.
- GKAVYA**=San, S. Ö. (1990). *Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağzları*. Kültür Bakanlığı Yay.
- GMA**=Sarıtiken, H. (2017). *Gaziantep Merkez (Şahinbey - Şehitkâmil) Ağzı (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi.
- Gömeç, S. (1998). Şamanizm ve Eski Türk Dini. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(4), 38-52.
- GÖVYA**= Koca, S. (2016). *Görece ve Yöresi Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Görece Belediyesi Kültür Yay.
- Guiraud, P. (1975). *Anlambilim*. (B. Vardar, Çev.). Gelişim Yay. (Orijinal Eser Yayımlanma Tarihi 1955)
- HAA**=Gül, M. (2016). *Hatay Arsuz Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Kesit Yayınları.
- HarA**=Güler, Z. (1992). *Harput Ağzı*. Elazığ Belediyesi Yay.
- Harmancı, M. (2014). Kutlu Başlangıçtan Ebedî İstirahatgaha: Türk Tasavvuf Edebiyatında Toprak Algısı. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 13(13), 23-38. <https://doi.org/10.15247/dev.201>
- Hengirmen, M. (2009). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Engin Yayınevi. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 1.12.2023)
- IMA**=Yıldız, O. (2002). *Isparta Merkez Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Fakülte Kitabevi.
- İİBİA**=Pehlivan, G. (2019). *İzmir İli Bayındır İlçesi Ağzı*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Manisa Celal Bayar Üniversitesi.
- İİÖKBİA**=Çakır, A. (2018). *İzmir İli Ödemiş - Kiraz - Beydağ İlçesi Ağzları (Dil İncelemesi - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Ege Üniversitesi.

- İmer, K.; A. Kocaman, A. S. Özsoy, (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- KA3**=Yedekçioğlu, K. (1998) *Kayseri Ağzı (III)*. Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay.
- KahMA**=Kılıç, M. (2008). *Kahramanmaraş Merkez Ağzı*. Ukde Kitaplığı.
- KahVYA**=Erdem, M. D., E. Kirik, (2011). *Kahramanmaraş ve Yöresi Ağzıları (Giriş-İnceleme-Metinler)*. Öncü Basımevi.
- Kambara, K. (2019). A Frames Approach to the Semantics of Nouns. 言語科学論集, 25: 47-67. <http://dx.doi.org/10.14989/250199>
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yay.
- KasVYA**=Acar, E. (2012). *Kastamonu ve Yöresi Ağzıları*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Trakya Üniversitesi.
- KBAYA**=Buran, A. (1997). *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağzıları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- KEMAĞ**=Özek, F. (2016). *Kemaliye Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Kesit Yayınları.
- KH**=Tunç, A. (1999). *Konuşan Harput*. Çağ Ofset Matbaacılık.
- Kıran, Z., A. Eziler Kıran, (2000). *Dilbilimine Giriş*. Seçkin Yayıncılık.
- KırıkİA**=Haşimi, A. (2016). *Kırıkkale İli Ağzıları (İnceleme - Metin - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Kırıkkale Üniversitesi.
- KırVYA**=Günşen, A. (2000). *Kırşehir ve Yöresi Ağzıları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- KİA**=Ercilasun, A. B. (2002). *Kars İli Ağzıları Ses Bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yay.
- KİAT**=Caferoğlu, A. (1994). *Kuzeydoğu İllerimiz Ağzılarından Toplamalar Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Yöresi Ağzıları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- KİAVAAAY**=Uysal, İ. N. (2009). *Karaman İli Ağzıları ve Anadolu Ağzıları Arasındaki Yeri*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- KİMİKA**=Şanlı, C. (1990). *Kırklareli İli Merkez İlçe Köyleri Ağzıları İnceleme - Metin*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi.
- KKA**=Bilyaz, B. (2019). *Kocaeli Kandıra Ağzı*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Balıkesir Üniversitesi.
- KMİA**=Bayraktar, F. S. (2000). *Kayseri Merkez İlçe Ağzı (Metin-Gramer-Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Trakya Üniversitesi.

- KrbVYA**=Erdem, M. D., G. Dağdelen, (2012). *Karabük ve Yöresi Ağzları (Giriş-İnceleme-Metinler)*. Karabük Valiliği Yay.
- Kur'ân-ı Kerim Meâli*. (2007). Diyanet İşleri Başkanlığı.
- KüVYA**=Gülensoy, T. (1988). *Kütahya ve Yöresi Ağzları (İnceleme, Metinler, Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- KVKA**=Gül, R. (1993). *Kilis ve Köyleri Ağzları*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Lakoff, G. (2018). *Ten Lectures on Cognitive Linguistics*. Brill.
- Löbner, S. (2018). Barsalou-Frames in Wort- und Satzsemantik. In S. Engelberg, H. Lobin, K. Steyer & S. Wolfer (Eds.), *Wortschätze: Dynamik, Muster, Komplexität*, 189-212. De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110579963-011>
- LSA**=Özgül, A. G. (2020). *Ladik (Samsun) Ağzı*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- MA**=İlker, A. (2017). *Manisa Ağzları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- MİA**=Gülseren, C. (2000). *Malatya İli Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- MİATTAK**=Özışık, S. (2007). *Muğla İli Ağzlarının Türkmen Türkçesi Ağzlarıyla Karşılaştırılması*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Ege Üniversitesi.
- Minsky, M. (1974). A Framework for Representing Knowledge. MIT-AI Laboratory Memo 306.
- MVYA**=Akar, A. (2013). *Muğla ve Yöresi Ağzları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- NMVBİA**=Erdoğan, S. (2012). *Niğde Merkez ve Bor İlçesi Ağzı (Giriş - İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi.
- Novosadska, O. B. (2018). The Concept of Frame and the Framing Process. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VI(43)150, 38-41. <http://dx.doi.org/10.31174/send-ph2018-150vi43-09>
- NVYA**=Korkmaz, Z. (1994). *Nevşehir ve Yöresi Ağzları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- OAAD**=Caferoğlu, A. (1995). *Orta Anadolu Ağzlarından Derlemeler Niğde, Kayseri, Kırşehir, Yozgat, Ankara Vilâyetleri ile Afşar, Saçkaralı ve Karakoyunlu Uruklarının Ağzları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- OİAVSV**=Gök, M. (2018). *Osmaniye İli Ağzları ve Söz Varlığı (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi.

- OİVYA**=Demir, N. (2001). *Ordu İli ve Yöresi Ağzıları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- OTA**=Özkan, F. (1997). *Osmaniye Tatar Ağzı*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Ögel, B. (1971). *Türk Mitolojisi*, (1. Cilt). Türk Dil Kurumu Basımevi.
- Ölmez, M. (2013). *Orhon-Uygur Hanlığı Dönemi Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları Metin-Çeviri-Sözlük*. BilgeSu Yay.
- ÖUAS**=Sunucu, Y. (2014). *Örnekleriyle Uşak Ağzı Sözlüğü*. Sunucu Yayınevi SAS Ajans.
- Petersen, W. (2021). Representation of Concepts as Frames. In T. Gamerschlag, D. Gerland, R. Osswald & W. Petersen (Eds.), *Meaning, Frames, and Conceptual Representation*, 43-68. Düsseldorf University Press. <https://doi.org/10.1515/9783110720129-003>
- PKTA**=Yüksel, Z. (1989). *Polatlı Kırım Türkçesi Ağzı*. TKAE Yay.
- RİA**=Günay, T. (2003). *Rize İli Ağzıları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Saeed, J. I. (2009). *Semantics*. Utopia Press Pte Ltd.
- Saussure, F. D. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*. (B. Vardar, Çev.). Multilingual. (Orijinal Eser Yayımlanma Tarihi 1916)
- SerA**=Bölük, R. (2012). *Serik Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler)*. Serik Kaymakamlığı, Köylere Hizmet Götürme Birliği (KHGB).
- SİA**=Öçalan, M. (2004). *Sakarya İli Ağzıları*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- SİAİA**=Gümüş, E. M. (2017). *Sinop İli Ayancık İlçesi Ağzı*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Aksaray Üniversitesi.
- SİYA**=Demir, N., Ü. Şen, (2006). *Sivas İli ve Yöresi Ağzıları (Etnik Yapı-Dil İncelemesi-Metinler-Sözlük)*. Gazi Kitabevi.
- SMA**=Özçelik, S., E. Boz, (2009). *Siverek Merkez Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)*. Gazi Kitabevi.
- SVMSVBYA**=Öztürk, E. (2009). *Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı*. Türk Dil Kurumu Yay.
- SVTİAT**=Caferoğlu, A. (1994). *Sivas ve Tokat İlleri Ağzılarından Toplamalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay.
- SVYA**=Demir, İ. (2012). *Sarıgöl ve Yöresi Ağzıları (İnceleme - Metinler - Sözlük)*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Erciyes Üniversitesi.

- TAA**=Ersöz, S. (2013). *Türkiye Ahıskalıları Ağzı*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Ege Üniversitesi.
- TAKA**=Biray, N. (2009). *Türkiye'deki Afgan Kazakları Ağzı*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Talmy, L. (2000). *Toward a Cognitive Semantics vol. II Typology and Process in Concept Structuring*. The MIT Press.
- Taşgılı, A. (2013). *Kök Tengri'nin Çocukları*. Bilge Kültür Sanat.
- TDVEEÇÇYA**=Erbay, A. (2018). *Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Çerçevesinde Çavdır Yöresi Ağzı (Fonetik ve Morfolojik İnceleme - Metin - Dizin)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Marmara Üniversitesi.
- TDVÖYA**=Yavuz, B. G. (1991). *Türk Dili ve Ödemiş'in Yerel Ağzı*. Öğrenci Yayınevi.
- Tek, R. (2018). Anadolu Türk Halk Hekimliğinde Toprak. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi SEFAD* (39), 189-204. <https://doi.org/10.21497/sefad.443461>
- THBAM5**=Hamamizade İhsan. (1930). *Türk Halk Bilgisine Ait Maddeler V Baba Salim*. İktisat Matbaası.
- THKD**=Gülmez, S. U. (1990). *Tavas Halk Kültürü Dağarcığı*. Albayrak Matbaası.
- TİVYA**=Demir, N. (2006). *Tokat İli ve Yöresi Ağzıları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*. Gazi Kitabevi.
- TMİVKA**=Tosun, İ. (2003). *Tekirdağ Merkez İlçe ve Köyleri Ağzıları*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Trier, J. (1969). *Kelime Alanları ve Kavram Alanları Üzerine*. (H. Sesli, Çev.) Atatürk Üniversitesi Basımevi. (Orijinal Eser Yayımlanma Tarihi 1931)
- TTAÜBİ**=Koçak, A. T. (2010). *Tarsusi Tarsus Ağzı Üzerine Bir İnceleme*. Tarsus Belediyesi Kültür Yay.
- Turan, M. (2019). Divan Şiirinde Toprak Motifi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12(26), 468-487. <https://doi.org/10.12981/mahder.526923>
- Türkçe Sözlük*. (2011). Türk Dil Kurumu Yay.
- TYA**=Demir, N. (2006). *Trabzon ve Yöresi Ağzıları I-II-III*. Gazi Kitabevi.
- TYAD**=Gülensoy, T., A. Buran (1992). *Tunceli Yöresi Ağzılarından Derlemeler*. Boğaziçi Yay.
- TYT**=Gülensoy, T. (1985). *Trabzon Yöresi Türküleri Türküler ve Atma Türküler*. Anadolu Sanat Yay.
- UA**=Edip, K. (1991). *Urfa Ağzı*. Türk Dil Kurumu Yay.

- UİA**=Gülsevin, G. (2002). *Uşak İli Ağızları*. Türk Dil Kurumu Yay.
- UMA**= Özçelik, S. (1997). *Urfa Merkez Ağzı (İnceleme, Metinler, Sözlük)*. Türk Dil Kurumu Yay.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Multilingual Yabancı Dil Yay.
- Varela F. J., E. Thompson, E. Rosch, (2016). *The Embodied Mind Cognitive Science and Human Experience*. The MIT Press.
- VGHA**=Gökçür, E. (2012). *Van Gölü Havzası Ağızları*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. T.C. Fırat Üniversitesi.
- VKA**=Bulak, Ş. (2015). *Van Küresin Ağzı*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Yıldırım, A., H. Şimşek (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, O. (2014). “Toprak başa, baş toprağa” Tarihî Bir Türk Kargışının Klasik Türk Şiiri’ne Yansımaları. *Milli Folklor Dergisi*, 13(101), 171-181.
- YİYA**=Çelik, A. (2020). *Yalova İli Yerli Ağzı*. Hiperyayın.
- YVYA**=Kılıçer, İ. (1998). *Yozgat ve Yöresi Ağızları (İnceleme - Metinler - Dizinler)*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. T.C. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- ZBKİA**=Eren, E. (1997). *Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları*. Türk Dil Kurumu Yay.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Sema BAL	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	T.C. İstanbul Üniversitesi
Fakülte	İşletme Fakültesi
Bölümü	İşletme Bölümü
Lisans	
Üniversite	Anadolu Üniversitesi
Fakülte	Açıköğretim Fakültesi
Bölümü	Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans	
Üniversite	T.C. İstanbul Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Eski Türk Dili
Programı	Türk Dili ve Edebiyatı
Yüksek Lisans	
Üniversite	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Türk Dili ve Edebiyatı
Makale ve Bildiriler	
1. Bal, S. (2014). Şâhî (Mes'ud Mîrzâ) ve Çağatayca Divanının Dil Özelliklerine Dair. III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-IV, 123-130. İlmi Etüdler Derneği (İLEM).	
2. Bal, S. (2023). Türkiye Türkçesi Ağzlarında Toprakla İlgili Dua Sözleri: Tematik İçerik Analizi. TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, (11)33, 245-264. http://dx.doi.org/10.12992/TURUK1327	
3. Bal, S. (2023). Türkiye Türkçesi Ağzlarında Toprakla İlgili Beddua Sözleri. TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi (11)35, 142-163. http://dx.doi.org/10.12992/TURUK1349	